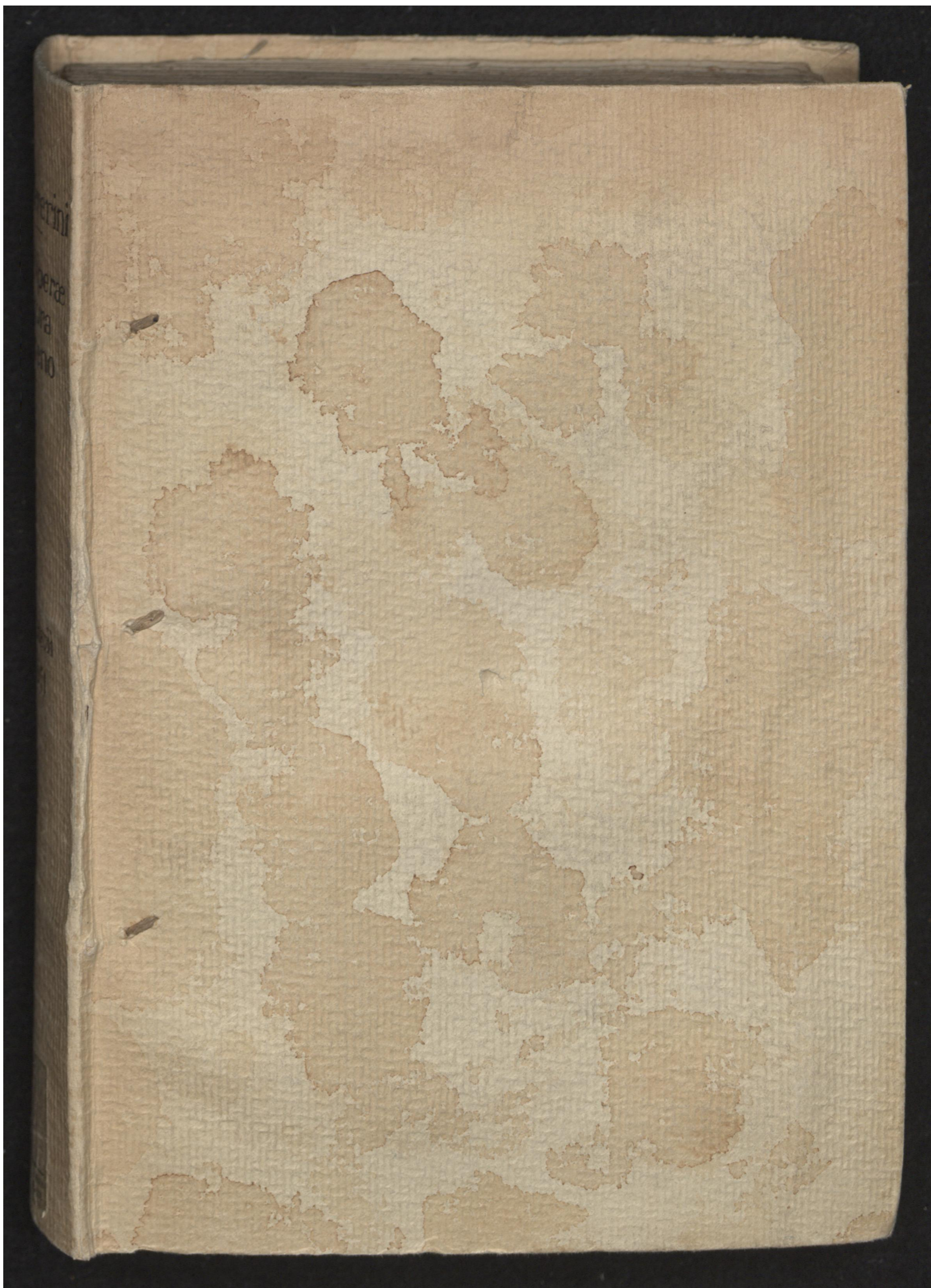
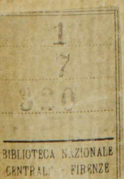
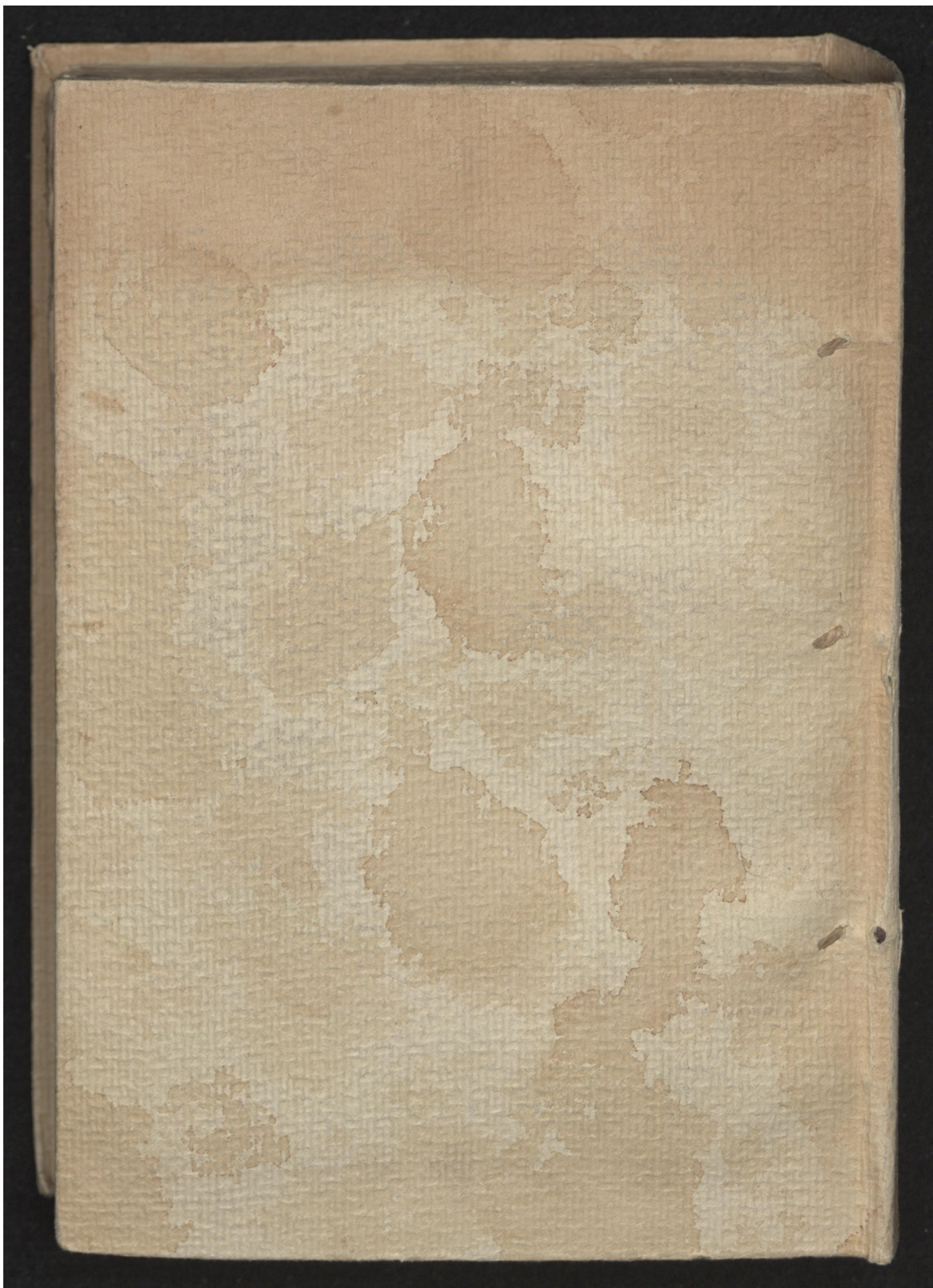

M.A. Severini

De Viperæ
natura
veneno

Patavii
1651

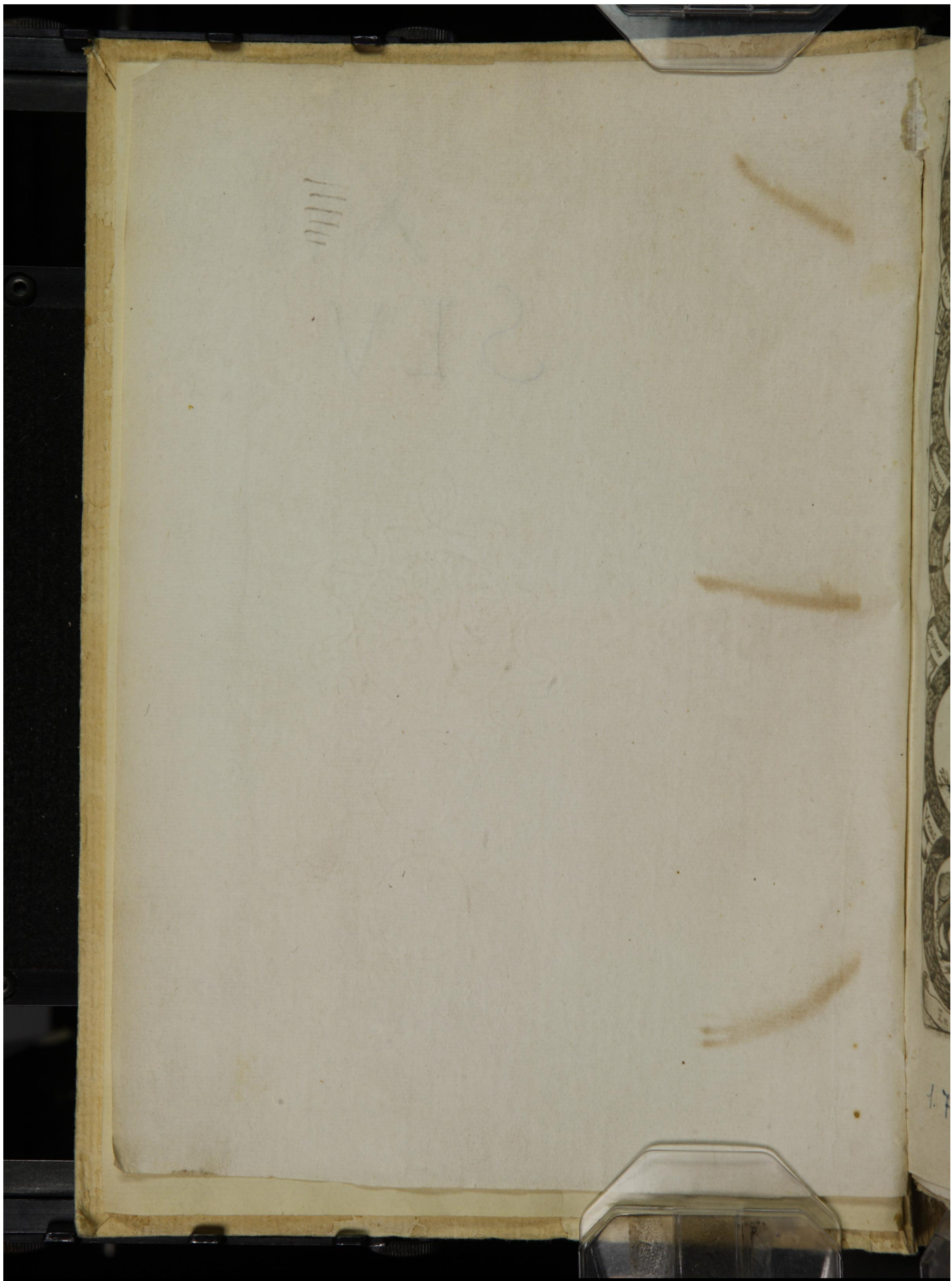

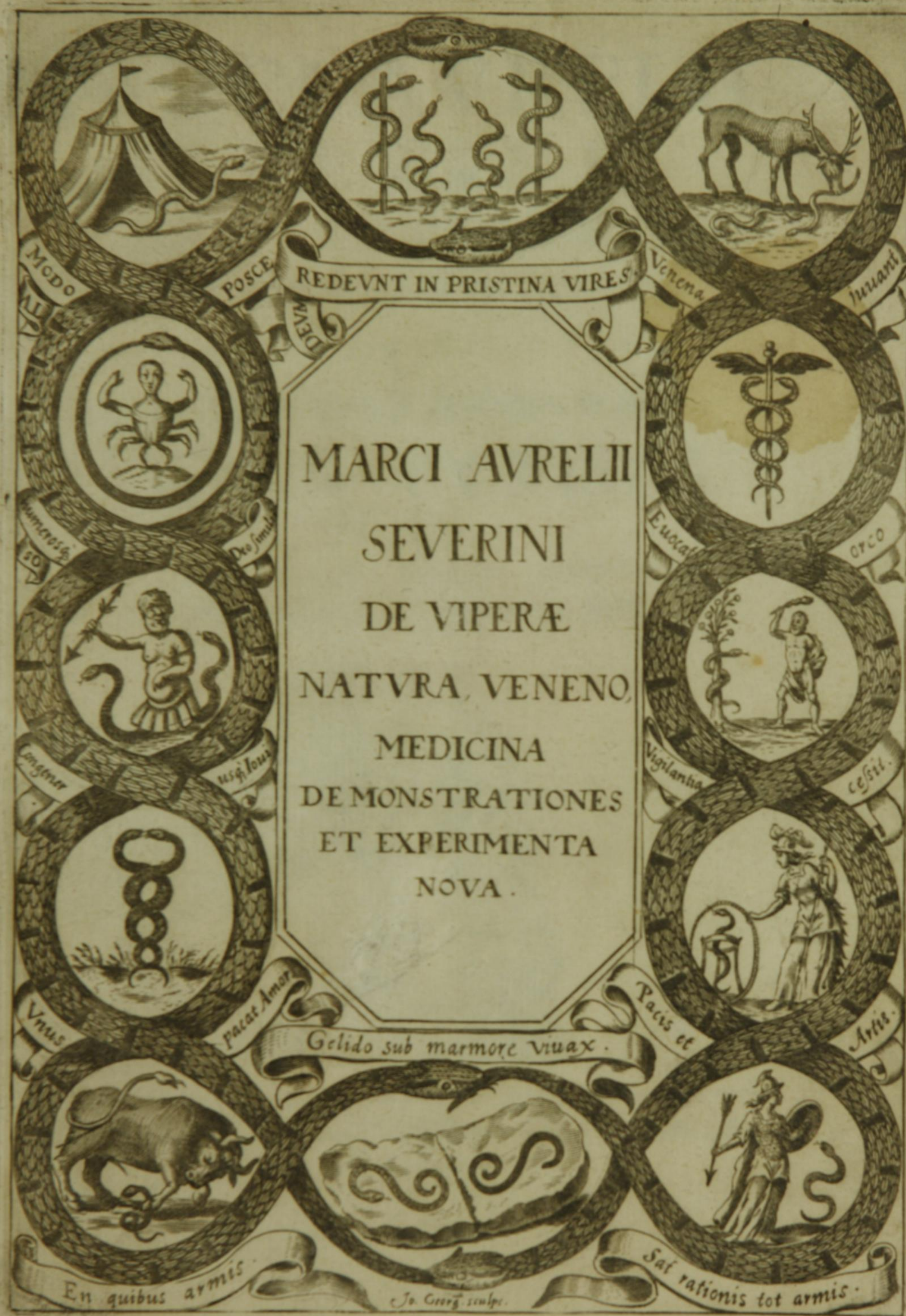

REDEVNT IN PRISTINA VIRES
MARCI AVRELII
SEVERINI
DE VIPERÆ
NATVRA, VENENO,
MEDICINA
DEMONSTRATIONES
ET EXPERIMENTA
NOVA.
Gelido sub marmore viuax.
En quibus armis
Sat rationis tot armis.
Venena iuuant
Vigilantia cessit.
Pacis et Artis.
Vnus pacat Amor
Jo. Georg. sculps.

MARCI AVRELII SEVERINI,

THVRII TARSIENSIS,

PHILOSOPHI AC MEDICI,

ANATOMIAE ET CHIRVRGIAE

Regio in Lyceo Neapoli Professoris Primarii

VIPERA PYTHIA:

Id est,

De Viperæ Natura, Veneno, Medicina, Demonstrationes, & Experimenta noua.

PATAVII, Typis Pauli Frambotti Bibliop. MDCLI.

SVPERIORVM PERMISSV.

SEREN^MO^ ET POTENT^MO^ PRINCIPI

FERDINANDO II.

MAGNO ETRVRIÆ DVCI

M. Aurelius Seuerinus F. P.

Vod tenues & obscuros ingenii fœtus Mediceæ domus sacrario sistere ausus sum, nihil mihi debes Ducum DVX MAGNE, *nec Etruriæ modo, sed literarum, atque omnis sanctioris disciplinæ Princeps Optime, quique titulus nunquam domi vestræ consenuit Literatissime. Ex quo enim Maiores tui tam Italicæ libertatis, quàm disciplinarum reparatores felicissimi errantibus Musis domicilium in ea Vrbe fixêre, ex qua quondam Romana vis sacrorum ius omne, ac disciplinæ auguralis scientiam petiit, nemo non literarum sacra secutus ingenii sui monumenta, totumque erudiendæ posteritatis negotium istuc transmittere, vestrisque penetralibus sacrare instituit, satis claritudinis fore ratus, si in Musarum templa serena admissus in partem Etruscæ maiestatis veniret, decusque inde duraturum acciperet, redderetq́. Scilicet grande laborum pretium, ac virtutis destitutæ solatium habebatur Medicæum nomen publicatis ingeniis præscripsisse certam non intermorituræ famæ fiduciam, & quandam immortalitatis notam. Satis præterea tutum se quisque aduersus seculi liuorem atque ingeniorum venena existimabat,*

mabat,

mabat, si librorum fronti COSMI *utriusq;*, LAVRENTII, LEONIS X. *aut* FERDINANDI *Nomen præfulsisset, quos non hominum sed virtutis titulos, ac miracula nemo iam sine sacro quodam horrore cogitat, aut respicit. Ipse quoq; extremos iam æui cardines premens exacta per literas librosque ætate, nec uno animi fœtu vulgato extremum hunc laborem veluti in procinctu legare Tibi non dubitaui, ut in te artem feliciter desinerem, ceterisque operibus imponerem magnum diem. Vt id auderem singularis tua facilitas impulit, quâ tam ingenia tueris, quàm prouocas, & torpentibus ubique studiis, literisq; exteras oras aliudque cœlum respicientibus graßantem barbariem strenuè submoues. Sed ea præcipuè cura, qua solers naturæ parentis indagator regnum eius sedulo scrutatus in eiusdem arcanis eruendis ærarium exhauris, ingenia fatigas, et quidquid illa toto orbe dispersit in unum contrahis, ut maiores tui Ingeniis famam, Tu & libris materiam, atque exemplum suppedites. Vt spes mihi sit, quidquid ex serpente ferâ ad humani generis salutem commentatus sum tibi eo nomine gratum futurum, quod non modò scelera, ac maculosum nefas procul habes, sed ex vitiis, hostibusque necatis Imperio pacem moribusq;* MEDICINAM *facere didicisti. Vale Neapoli Cal. Septemb.* MDCL.

De suis scribendi legibus atque Pręscriptis
PRÆFATIO AVTORIS.

E Vipera scribere, quæ iam ab aliis scripta sunt, atque ea libris prodere, quæ iam prodita fuerunt, equidem id, ac si actum agatur, & crambe cocta recoquatur, impudens mihi factum, infructuosum aliis existimarim. Mihi verò inuenire aliquid eorum, quæ non inuenta sūt, quod ipsū notū quam occultum esse præstet, scientiæ votū ac opus esse videtur: similiterq; & semiperfecta ad finem producere, atq; absoluere. *Verba sunt Hippoc. in vestibulo Lib. de Arte proposita. Quæ duo scribendi præcepta quemadmodum equidem in presenti reuereor, sic & in quocunque meo scripto conatus sum exequi studiose. Qua item norma proposita, quo scopo mihi velut præfixo disputationem hanc utcunque breuem atque angustam studui pro virili deducere; breuem, inquam, idest iustum dicendi modum serio custodii, cauens quidem, tum lectorum nostræ se fidei committentium tædia; tum maxime etiam, quod suo quasi iure vitanda fuit insolentia rerum alienarum: quod vitium nedum ego fugi, sed exhorrui semper, repetens animo mecum adscitarum in doctrinas ex longinquo rerum nullum esse finem, aut modum. Quam ob rem adhæreo non imprudens præcepto P. R. Censoris in Dialectica rigidissimi, unde & in Aristotelem graues aduersiones molitus summas scribendi leges, & præcipuas fecit duas. Altera est, qua complectimur quæcumque sub argumento proposito natura sunt comprehensa, nulla prorsus particula, vel silentio inuoluta, vel non expressa: hæc καθ' ὅλου vocata est. Altera, qua solum ea, quæ limitibus argumenti circumsepta sunt, exponuntur, aliis quæ extra sunt omnibus gratuitò dimissis: hæc κατ' ἀυτὸ dicta est. Quibus duobus præscriptis ritè recteque seruatis fit, ut una & integra rei natura*

tura patefcat, una cum dicendi absolutione, concinnitate; luce mensuræ modo memoriæ, & intelligentiæ fructu. Secus autem his duobus quasi finibus spretis intermina scribendi prolixitas, error, mutilatio, difficultas, & confusio pariuntur in promtu discentium mentibus. Dicerem autem hoc nostro seculo quam multa, quamue intolerabilia mala literis omnibus & disciplinis per deprauatum scribendi, docendique morem siue redundantiæ, siue insufficientiæ, siue coniunctim exercitum, siue seiunctim, quiue, & quot in utroque genere peccarint professores, qui sunt certè innumerabiles. Verum ne obtrectator in libri limine videar Momusue, libenvolensq; sileo. Tantum ad me redeo, qui minus quidem attinentibus disputationibus & quæsitis hoc me volumine abstinuisse sicut equidem non dubito, sic & alios non dubitaturos cognosco. Cæterum enim neque mihi vitio versum iri confido, quod aliqua interdum à proposito non abhorrentia, neque aliena; verum aut locum apte implentia, aut rem viuidius repræsentantia, expolientia, exornantia, poeticorum episodiorum modo coagmentata interserantur, quod tuo plerunque commodo procuratum est, Lector. Nempe ut defatigatus quandoque disputationibus seriis & seueris narratiunculis iucundioribus recreeris, atque ut summatim dicam leuius toleres uniuersum lectionis onus. Hæc enim prima & præcipua occasio est, quod

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

quamquam neque hoc nobis perpetuum, verum secus ubi

Ornari res ipsa negat contenta doceri.

Imperfectionis fortasse potius subiero culpam, qui quantum sobrietati studui, tantundem in ieiunitatem decidisse potui. Quem defectum (concesserim) commisi equidem prudens in plerisque, idest in rebus haud planè necessariis, sed quibus supersedere, velut hypotheseon loco, facile debui. Qualia quidem sunt de formis serpentium; de veneni natura, differentiis; de Viperæ moribus naturalibus; de medicinali eiusdem omni materia; de Theriacæ rerum longo apparatu; de diagnoseos, ac prognoseos; de therapeias amplis excursibus: quæ mea quidem non esse vel à primordio constitui, quippe quæ sunt diligenter ab aliis autoribus pertractata. Sic verò non recessi à more, & à præscripto Hippocratis, qui Li-

bro

bro de Carnibus initio scripta reliquit hæc : Ego ad hunc vsque sermonē communibus sententiis utor, tū aliorum, qui me præcesserunt, tum etiam meis. Necesse est enim commune principium sententijs supponere eum, qui velit de Arte tractationē medica componere. *Natiuis autem Viperæ primordiis exploratrix partium* ἐχιδνοτομὴ *succedit; Lemma profectò necessarium, ac fundamentum fermè præcipuum nostræ disquisitionis. Quo quidem scopo luculentissimam hanc particulam exquirenti mihi, & cumulatissima huc adiumenta comparanti, protinus occurrere collium Euganeorum viperæ frequentissimæ, atque ad Theriaca laudatissimæ, quæ siquidem mihi locorum longinquitate non paterent, optandum porrò fuit, ut vir amicus ac Zootomiæ seriò peritus et paratas habere pro voto poßet, et usq; dispicere seu fœtubus turgidas, seu vacuas; & fœtas quidem seu distentas inspicere, seu visere parientes. Atque Patauino in Amplissimo Lyceo naturæ corporum interpres Vir lynceus*, Ioannes Veslingius Mindanvs *se obtulit, cui vel Atoma secandi subtilitate, vel obsequendi studio & comitate non ubique gentium inuenissem herclè parem. Huic igitur Anatomicorum ætatis nostræ Phœnici, tum medici negotii, tum senii tædio grauatus, prouinciam amicè detuli: qui qua fuit humanitate, atque adiuuandi mei alacritate, assessore* Ioanne Rhodio *viro undecunque doctissimo, deque veteris Latinitatis medicorum splendore bene merentissimo, rem hanc expeditissime confecit. In cuius ego viri subsidio sicut in utramque aurem recubui, sic labore leuatus, honore auctus Lectoribus candore probatis aureolam Echidnotomen puram putam exhibeo; certus quod in ea re nil sint omnino desideraturi. Vtinam vero præmaturum singularis amici fatum promissam nobis* ὀδοντολογίαν *reliquisset. Huius certè loco Viri Clarissimi Ioannis Baptistæ Hodierni curiosam ad me Dissertationem eruditi omnino luce dignam censuere. Nec verò, si ultra, quam Hippocratis fuit præscriptum, aliorum inuentis usus fuerim, propterea superuacuam & culpabilem commisisse operam videri debeo. Nimirum id non supinè, nec sine auctario, aut non sine emolumento fuisse arbitror, qui alienæ officinæ res ampliando, vel moderando, vel corrigendo, vel interpretando, vel in alios usus bonos transferendo, & accommo-*

dando protulerim. Quales curiosæ in primis amicorum de Viperis narrationes: quas nobilissimos Theriacopœos Lucenses, quos honoris gratia nomino, D. Michaelem & Balthasarem Campos fratres germanos aliquando suppleturos confido. Sationis suæ fructus qui reddit ager modice uberiores, laudes nonnullas à cultore sentit; qui pares, vel minores rependit, hic illaudatus restat, & infeliciter audit. Ad summam autem de Tractationis huius usura sic mihi persuadeo, sic polliceor; si ritè fidem obseruata merentur, non sine fructu grato dignoque futurum, quodcunque scripserim. Scripsi autem doctis, & candidis: scripsi his, qui rectè res pensitare, ac iudicare norint. Cæterum Deo prouisori maximo, qui mea ad laborem studia miseris mortalibus adiuuandis incitauit, quicquid idest operis, quicquid promeriti mei, commendo.

AD

AD AVCTOREM CLARISSIMVM.

Vipera quæ siluas coluit vaga Regna Dianæ,
Nunc Heliconiadum gramina carpit humo.
Et quæ venantem Latoida terruit atra,
Ad medicas Marci ludit amica manus.
Mira fides: scripta hæc dum dat sua philtra SEVERVS,
Mortiferam colubri dedidicere luem.

Hieronymus Bombinus Soc. Iesu.

AD PHOEBVM De Antidoto ex Vipera.

Sic flauos tibi ventilet
Crines aura leui ludrica flamine,
Et colli vaga per niues
Lasciuâ volitet cæsaries fugâ.
Intonsa nitidus coma
Collis diue potens, Phœbe, biuerticis
Huc præsens ades: & chelyn
Vocemq; ambrosiis consocia modis.
Vincendum tibi mellei
Virus vipereum nectare carminis.
Artem namque Machaonis
Tu calles, medicis usibus arbiter.
Dic qua pharmaca vi potest
Inflicto coluber condere vulneri,
Et qua lege, venenifer
Olim, sæuitiam nunc posuit suam.
Vires, quas rapuit ferox,
Iam mista moriens restituit dape.
Ibat per nemorum iuga
Attollens humeris colla tumētibus,
Linguis tergeminis minax
Nuper dū liquidā vipera semitam
Cæli lambit; & horridas
In spiras sinuat flexa plicatilem
Caudam, siluigenûm metus
Pastorum; tacito quā pede presserat
Auceps callidus, & suis
Captiuam subito condidit arculis
Victor: tum chalybes truces
In cotes acuit sanguineam ad necē.
Dein caudæ capita infimæ
Coniungens digito, certius expedit
Vulnus: scissaque protinus
Abscedunt medijs ultima partibus.
Ast illa inter aquas diu
Caudā trunca simul, trūcaq; verticē,
Pellis nudaque tegmine
Luctata en Lachesis increpitās morā.
Tum, ne quid superet, faces
Coxerunt vitiū; coctaq; pharmacū
Miscet vipera vulneri.
Quid non ingenij consiliis licet?

P. Sacconus.

Quodnam veneno postulatis Pythium
Alexipharmacum? SEVERVS illico
De Vipera promptum dat, ac peritia
Longa petitum; quo tuetur intimis
Ergastulis natura quicquid abdidit.
Venena sic pellunt venena protinus
Vili paratu graminis recondita;
Vt Bezaar frustra petatis obsidem
Salutis, huic AVRELIVS domesticis
Dum pharmacis doctoque consulit stilo.

Fortunius Licetus.

Viue diu generose senex, sanctissime mysta
Palladis, Hesperiæ decus indelebile magnæ.
Viue diu, nam dum viuis non pauca subinde
Ad diam veniunt selecta volumina lucem,
Queis referas Naturæ adyta, & procul ire tenebris
Iussis, Cecropii illustras confinia mundi,
Socraticosque doces Iuuenes potare fluentum
Pergameæ Sophiæ, totum quæ sospitat orbem.
Viue diu. Nam te viuo, morbique febresque
Quicquid & humanos vexando detinet artus,
Aufugit, & trepidum petit atri lumina Pluti.
Viue diu, Iudex procul à liuore remotus
Nomen Amicorum contra conuitia vulgi
Vsque tuens, & Momorum maledicta refellens,
Tanto animi affectu, tanta pietate refulgens,
Vt qui te nouit MARCE, ò doctissime MARCE,
Protinus acclamet repetendo verba diserta:
Viue diu generose senex, sanctissime mysta
Palladis, Hesperiæ decus indelebile magnæ.

Paganinus Gaudentius.

Ipereos quid MARCE sinus latebrasque volutas?
Nonne times anguis tabe fluente latus?
An facies formosa poli, Thetidisque profundæ
Non fuerat chartis apta serenda tuis?
Fallimur: hæc ultro discunt mitescere; quando
Mite nitet cœlum, mitis & unda silet.
Mitis ut in tectis posthac eat anguis, ab aureo
Debuit eloquio mitior ire tuo.

AD

MErcurio par cuncta Deo spectabilis erras,
Atque refers censu diuite mille notas.
Siue lyram tractat, Martem seu carcere soluit,
Euolat aligero seu per inane gradu,
Pegaseam tu docte lyram, tu nablia pulsas,
Saucia pannoso è carcere membra rapis.
Italiam vaga facta tuum iam Fama per omnem
Nomen agit, pennas dum citat alta leues.
Defuerant angues, gestat quos pacifer Hermes,
Vipera Mercurium te decet ista suum.

Ioannes Bapt. Clericius.

VIpera Parthenopes dudum concepta lacunis
Collibus Euganeis Pythia, Phœbe, redit.
Munus habes medico dignum: nec vilius auro
AVRELI claro nomine vernat opus.
Quæ vis bestiolæ, qua venis toxica pellat
Dira, SEVERINI culta pagella docet
Discite Phœbigenæ paruo producere vitam:
Discite quam tuto noxia sæpe iuuent.

Ioannes Rhodius.

M. AV-

M. AVRELII SEVERINI VIPERÆ PYTHIÆ PARS PRIMA, QVÆ DE HVIVS EST NATVRA.

DE TETRA ET HORRENDA VIPERAE NATVRA. CAP. I.

§. 1. *Ex fabricæ ametria, procreationis modo, greſſu, deiecto ſitu, habitu, halitu, viſu, toto genere forma viperæ exoſa.*

Mpliſſima in hac rerum vniverſitate, quam Deus & melior natura ex informi chao primitus excitauit, pleraq; multa videntur irrepſiſſe, quæ fortuitam & reiectaneã arguunt ſui procreationem. Eiuſmodi ſunt beſtiolæ, & animalcula, quæ terris, aut demiſſæ repunt, aut pedibus gaudentes terrenam non excedunt ſortem. Ex utroque genere deſpectiſſimæ ſunt ſerpulæ, morſu vel ictu venenum inferentes; tum quod depreſſæ terram perpetuo lambunt; tum quod innocentibus conſueuerunt nocere. Ex quo ordine ſunt, & in propoſitum noſtrum ſermonem delapſæ pridem Viperæ. Nihilominus,

Indigna procreatu videntur Reptilia uniuerſa.

si penitissime rē inspiciamus, plane cognoscemus, oportuisse terris extare animantes anguina forma, seu quidē naturæ amplitudine; seu τῆς ὕλης vacuitate, appetitu, rapacitate; seu numerorum momentorumque multiplicium in aliquam spem implicitu, atque concursu; seu specierum complemento; seu speciosa rerum varietate; siue incessus proprietate, quæ per summum Philosophum in peculiari pertractatione fuit demonstrata. Forent autem serpentes nocenti ac truculenta natura (atram appellauit in Georgico Secundo Virgilius) id oportuit certe tum materiæ fatali necessitate, & ut ita dicam, congruitate; tum insita animantium tuitione; tum Dei Opt. Maximi ad nostros acuendos sensus, & ad singularem eliciendam antidotum aduersus venena prouidentia: quæ singula suo sunt loco per nos declaranda. Ex hoc igitur omni genere cum atrox atque insultatrix suapte natura fuerit vipera consenserunt, & cum hoc charactere tetro, & cum hac conditione feroci, cæteræ aspectabiles formæ. Sic ab opifice prouidentissimo condita fuit abominabilis, diuino rē indicante oraculo. quod habet: *inimicitias ponam inter te, & mulierem; inter semen tuum, & semen illius.* Abominabilis etiam, & horrida reddita est per nonnullos conformationis, & structuræ suæ ordines, quos mox subiungam.

Causæ quibus serpentes oportuit extare terris.

Consentiens cum nocenti viperæ natura species abominabilis.

Primum autem uniuersam structuram explicabo; iuxta quam horriferum, & exosum est visu animal, ut quod preppostero, ut dicam, situ, atque e diametro distat ab hominis specie. Hæc enim in cælum sublata, & recta; illa solo æquata, ac deiecta: illius facies sublimis sublime cælum assiduè spectat; huius os perpetuo terram contrectat. quo dictum est illud: *super pectus gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ.* Quod si quadrupedes animantes, quæ pronæ sunt in terram, licet pedibus alte sublatæ, turpes visu videntur, quanto turpior, & informior, quæ non pronissima solum, ut in tertio de usu partium vocavit

Fœda fabrica serpentis expensio. Hominis staturæ Viperæ ad terram deiectio plane contraria.

A minori.

cavit Galenus, sed expes, ac reptans pectore deradit terram: quamquam reuera pectus non est, sed sedes situsq; pectoris verbo significata. Raptantur igitur per terrã, cor, atque præcordia; raptantur, & nutritioni generationiq; dicata membra; per hiemem, per brumam, perque rigentes terras noctu, diuque cubanti, quiescenti, gradienti, viscera, caput, sensoria omnia hærent incubantque terrę: hærent inquam, neque absistere puncto uno temporis ab humo possunt, nil fallente decreto Domini, qui imperauit, ut super ventrem graderetur cunctis diebus vitæ suæ.

Aequata solo vipera semper.

Hæc una gressus enormitas fuit. Altera deinde est, quod conuoluere, ut Virgilius ait, lubrica membra per spiras atque affatim uniuersa se spina secundum latus elumbi quodam, & luxatorum modo commouere, mendicæ nimium fortis, & misere prorsus deficientis naturæ videtur: quod audi, quam acute perspexerint prisci, qui, ut Gigantum diis superis insultantium miserabilem insolentiam unice deriderent, augustissimam in his humanam formam turpiter in angues desinentem sunt commenti. Quo certe spectaculo quid incongruentius, aut indecentius, quid absurdius dici queat? quam vermium sane productionem videtur indicasse Pythagoras μετεμψυχωτὴς omniũ præsens, qui vipereos exortus ex humana medulla putrescente profectos autumauit apud Ouidium 15. Metam. canentem sic;

Gressus enormis.

Serpentes 53. Pythag ex humana medulla.

Sunt, qui cum clauso putrefacta est spina sepulcro
Mutari credunt humanas angue medullas

Vsq; adeo ut cum Sphyngibus, & Harpyis fœdissimis omnium monstris connumerarit Ouidius, cum de Gigantibus ita loquutus est:

Sphyngaque, & Harpyias serpentigerosque Gigantes.

Metire modo corporis anguini terminos, quam ab hominis constitutione dissiti sint omnes. est virilis species secundum longitudinis, latitudinis, crassitiei limites sym-

Corporis Anguini termin quam ab humana propor tione dissiti.

metra, & commoderata; at incommoderata prorſus, & ametra ſecundum exilem ſui productionem eſt anguis undequaque. Nec verò ſolum exterioris habitus, ſed & interioris. Par enim ad unguem, & æqua conformatio prælongi ventriculi, longiſſimi iecinoris, promiſſorum renum, teſtium, uteri, pulmonis, & cæterarum partium ſingularum, quæ longum corporis filum oportet pariter comitentur & æquent. In infinitum autem, ut abeat inſolentia formæ; & hanc in teretem, & quaſi caudiformem, ac vermiformem ſpeciem delapſa eſt deformitas. Quid autem dixi vermiformem? quin vero, & ipſi vermes apparent, in arcula conglobati viperini catuli, quos edi per ſingulas vicenorum, & quinorum numero compertũ eſt. Cuius tanti ſapientis ut mire confirmaretur decretum, utque Viperæ improbitas abunde nunc appareret, Aeliani noua fuit aduerſio; haud ex omnium promiſcue neque ex honeſtorum medullis, verum ex ſceleſtorum hominum priuatis confieri Viperarum exortum, ut congruat his illud, mali corui mala oua. Neque ab hac interpretatione abluſerunt Mythologi naturæ ſcientes, quorum, ut alias dixi, Nicãder tradidit venenatos angues ex Titanum, & Typhæi præciſe ſanguine fuiſſe conceptos. Acuſilaus vero ſcripſit hoc genus animãtes ex Typhonis cruore procreatos. Apollonius quoque Rhodius in Alexandriæ Conſtitutione ex Gorgonis guttis ſanguine ſtillantibus natos. Aquilam, quæ Promethei iecur exedit, ex Typhone & Echidna natam aliqui aiũt apud Hyginum: Echidnamque & Chimeræ matrem retulit Cœlius. Ipſam vero ex Phalange, & Arachne, tam quidem exiguis quã veneno cumulatis beſtiolis exortam expoſuit Zenodotus in Lib. de ortu Serpentium. Ad hæc omnia Cerberus Horatio Céticeps denſiſſimos è tot capitibus per tot dorſa demiſſos angues ſurrigens horrende latrat immane monſtrum ex Typhone & Echidna ideſt Vipera creatum.

Vipera ex medullis ſceleſto- rum.

Serpentium generatio varia ex Mythologis.

De-

Denique non aptari Viperas adverteris nisi cum immanibus, & extremè nefastis. de quibus postmodum nos. Interim dimissis velaticiis mythologorum commentis, aliorum apertiores de serpentium ortu sentẽtias referamus. Serpẽtes ex hominum cadaueribus mediis gigni medullis, sicut apes ex bobus gignuntur, ex equis fuci, ex asinis crabrones, scripsit Plutarchus. Ex humanis promiscue cadaueribus serpentes gigni tradiderunt rerum naturaliũ scriptores. Ita Pierius. Macrobius vero in Aegypto mures, ait, ex terra, & imbre nascuntur, & in aliis locis ranæ, serpentesq; & similia. & apud Cælium Rhodiginum Auicenna asserit serpentes ex mulierum præcipue capillis concipi, quod productiores sint humectioresque natura. Præterea Maro Plinio referente fimeta sub dio concauo loco, & qui humorem colligat stramento intecta, ne in sole arescant, palo e robore depacto fieri iubet. ita fore ne innascantur his serpentes. Postremum his addam Arnobium, qui in libr. 7. contra Gentes: *Aesculapius*, ait, *iste quem prædicatis, Deus præstans, sanctus Deus, salutis dator, valetudinum pessimarum propulsator, prohibitor, & destructor, per terram reptans, cano natis ut vermiculis mos est, solum mento radit, & pectore, tortuosis voluminibus se trahens, atque ut pergere prorsus possit, partem sui postremam conatibus prioris adducit.* Hæc nostræ religionis assertor. quibus suis, & aliorum testimoniis vides iam ex putri materia, neque alia, quam vermes forte nasci serpentes. Vin' experimentum? Tales protecto fuit spectare circa Padum implexos, quum illusione magna visæ Viperæ sunt e limo surgere tempore belli Cæsaris, & Antonii, referente rem Sabellico 3 Enn. 6. Talesque videre fuit in oppido Turris Paludum loco, ut nomen monstrat, uliginoso, qui sub Ponte Torrentis est; ubi tanta vis exstitit anguium An. Christi CIↃIↃCXXVII. ut nisi per indigenas occursum fuisset facile proximos oppidanos

Ex Medusæ capitis cruore deciduo serpentes.

Apum, crabronum, generatio.

Incessus anguiũ proprius.

nos omnes exterminasset. quæ mihi prodita est historia à Reuerendo Sacerdote & erudito Viro Iacobo Verardo Lyciense. Memini autem & per maritimos tandem tractus vim anguium expressam a magno Dante Aligherio cum Inferni Cantico XXV. cecinit:

Maremma non cred' io, che tante n' habbia,
Quante biscie gli hauea sopra la groppa.

Verum enimvero quid vermes dubitamus nominare serpentes, quando & σκολωπλανέας appellauit Cerastas Nicander. Adde quod & Vermes dicere vicissim possis serpentes, ut dixit utique lumbricos serpētes autor libri secretorum ad Montium: ut iam nil distet, seu serpentes dixeris vermes, seu vermes serpentes. Scoliodes autem hæc natura tam vilis, & sordida, tam despecta visa est Galeno in Lib. de formatione fœtus, ut suos Platonicos unā mundi animam rerum omnium formatricē opinari facile passus non sit, hoc uno nomine, quod sic impiè constituatur unum eumdemque opificem hominum pariter ut Viperarum: quod reptile genus subdidit ad hæc Pergamenus vir sic aduersum, sic infensum nostræ naturę, ut comparatos ab ortu nostro nos sentiamus ad horrendos Angues, habitataque membra veneno, quod Manilius ait, continuo visos abolendos; impuneque profectò abolere nituntur pueri, viri, femellę, & quodcumque genus est hominum rusticorum aut urbanorum. quam ad configendas, atque perdendas serpentes impunitatem, & inuidiosam hominibus harum conditionem luculenter expressit eruditissimus Ariostus Cantico XLIII. Statiunculis XCIX. & C. sub genii persona cum serpentis amictu sic.

Despecta Vipera natura.

Platonis opinio à Galeno reprobatur.

Cunctis hominibus exosa Vipera natura.

Il vedersi coprir del brutto spoglio,
Et gir serpendo è cosa tanto schiua,
Che non è pari al mondo altro cordoglio;
Talche bestemmia ogn' una l' esser viua.
E l' obligo, ch' io t' hò, perche ti voglio,

Insieme

Insiememente dir, onde deriua.
Tù saprai, che quel dì per esser tali:
Siamo à periglio d'infiniti mali.

100.

Non è si odiato altro animale in Terra,
Come la serpe; & noi, che n'habbiam faccia,
Patiamo da ciascuno oltraggio, & guerra;
Che chi ne vede, ne percuote, & caccia.
Se non trouiamo, oue tornar sotterra,
Sentiamo quanto pesa altrui le braccia.
Meglio saria poter morir, che rotte,
E stroppiate restar sotto le botte.

Cuius uniuersalis auersationis, & odii preter reconditam unam antipathiam, quam nuper enarraui, precipua altera causa est, quod depresso, et humili isto serpentium alioquin insidiantium in terris constratu facilis secũdum omnem suam voluntatem sub nostros stantium pedes, et ad nostra, seu sedentium, seu cubantium corpora est adreptus: quem adreptum sępè ferente rerum casu paratum, suo secum animo concipientes sibique ipsi repręsentantes mortales, qui lubricam, et versatilem ἰλυσπαδῶς colubri versuram tuentur, non possunt non pauere, seu per omnes corporis nudi sinus, seu per vestium laxamenta futurum timeant istorum insinuatum. Sic Virgilius Aen. 7: *Abominationis nostra super viperam causa.*

Ille inter vestes & leuia pectora lapsus
Voluitur attactu nullo fallitque furentem.

Sic mea porro est imaginatio, subire voluisse duos Angues in Herculis infantis cunabula, ut eum inter crepundia cõficerent, sic Ophelten Archemorũ alias dictum Lycurgi Regis Nemeę filium, dum negligenter ab Hypsiphile custoditur, serpens dirus adortus est, ut legitur apud Ouidium Sulmonensem. Sic Argen in ventriculum hominis sopiti subrepsisse: quod Hipp. narrauit in Epide. 5. Sic Viperam item, quam e stomacho per anum eduxit Marcus *Latẽtis in nos Anguium surreptus explicatio.* *Vipera è stomacho cuiusdam hominis miro modo euocata.*

Ca-

Catinaria vi suffiti corii una cum lini semine combusti. Ad summam, ea causa prouidentiæ fortasse fuit, qua monuit incautos Nicander, vitarent sepen serpentem corpore similem humilibus lacertis. Ad insolentem corporis viperei constitutionem ad formæ deformitatemque accessit habitus, & extima cutis perenni circulorum ambitu loricata, & squalentibus hispida squamis, quæ per iram quemadmodum histricis spicula suos in usus surriguntur. Hæc autem cutis inconcinnis coloribus ac lynceis quasi maculis est variegata. quali quidem versicolore variaque pelle depictus est anguis Virgilio per hæc:

Cutis squamis & versicolore habitus corporis.

Cœruleæ cui terga notæ, maculosus, & auro
Mille trahit varios aduerso sole colores.
Squamam incendebat fulgor, ceu nubilus arcus.

Exemplo simili bestiam fraudulētam repræsentauit Dantes Aligerius Tuscus Poeta, Physicus omnium maximus, hisce carminibus Inferni Cantici XVII.

Lo dorso, e'l petto, & ambedue le coste
Dipinte hauea di nodi, e di rotelle,
Con più color sommesse, e sopra poste
Non fer mai drappo Barbari, nè Turchi,
Ne fer mai tele per Arachne imposte.

Horribilis Viperæ cōspectus.

His & aliis, quæ calamo satis exprimi non possunt, notis continuo visum anguem non expauescant, aut non exhorrescant mortales? Quam naturalem hominis affectionem dixit Gal. lib. 2. de Sympt. Causis Cap. 2. etiã cum fuga ac tremore sentias suetam. Adde etiam cum subito pallore, ut idem Gal. Lib. de Motibus manifestis, & obscuris. quinimo Hippocrates in libro de Humoribus. Vsq; adeo, ut in solennem comparationis venerit formam. Sic Iuuenalis Satyra 1:

Palleat, ut nudis pressit, qui calcibus anguem.

Quem eumdem incautè calcati ita quidem anguis horrorem mirificus Poeta sic expressit, ut ne per lusum quidē,

Aeneid. 2.

sed

ſed exhorreſcens ipſe ſuos item auditores exhorrere voluerit:

Obſtupuit retroque pedem cum voce repreſſit
Improuiſum, aſpris veluti qui ſentibus anguem
Preſſit humi nitens, trepiduſque repente refugit,
Attollentem iras, & cærula colla tumentem.

Ad hęc autem quo Mythologorũ conſilio rictibus anguiũ crebriter hiantibus Meduſæ caput complicari libuit, quã ut terroris ſummi ſignificationem exhiberent hocce hieroglyphico? Audiſti iam quam multum prædicata; audi nunc quam vere comperta naturalis inter homines anguium abominatio. Scilicet narrauit Plutarchus in vita Scipionis, & Gal. ad Piſonem Cap. 5. Annibalem Claſſis Pruſiacę præfectum aduerſus Pergami Regem nouo commento quum pugna iniretur magnam ſerpentium vim in vaſa fictilia conieciſſe, deinde inito prælio dum omnium animos oculoſque occuparet certamen vaſa in hoſtium naues immiſiſſe, atque eo pacto implicatos hoſtes & re noua perterritos in fugam vertiſſe, victoriamque retuliſſe. Atque hoc in martiali neceſſitate ducis ſtratagema fuit atque ſagacitas. Alias vero ſub ludicro ſpectaculo deſidioſus Heliogabalus, ut eſt apud Lampridiũ, ſerpentes per Marſicæ gentis ſacerdotes collegiſſe fertur, eoſque ſubitò ante lucem, ut ſolet populus, ad ludos celebres conuenire, per locum effudiſſe, multoſque afflictos morſu & fuga conſternauiſſe. Quid quod non tantum homo, ſed & animantes ferme omnes viſam hanc formam pauent. Spectent enim oſſifraga, Pauo, Gallus gallinaceus, Accipiter, Cygnus, Vultur, Anas, Anſer, Pica, Mus; ſpectent animantes incautæ diſcurrentem anguẽ, continuo videbis has diſſilire, ſtridere, plumis horrere, concuti alis, conſternari pectoribus. Dictus iam viperæ viuentis horror, qui fortaſſe credas abſentis & mortuæ non ſentiatur? Sed & abſens tãtundem abominabilis eſt, relictis à ſe fœdis veſtigiis, & odore graui, quem ad nauſeam uſque referet capſula, in qua fuerit viperarum vena-

Mythologorũ autoritas.

Annibalis ſtratagema.

Heliogabali per Serpentes luſus.

Et cætera omnes animantes unam Viperã exhorrent.

Veſtigia Viperarum graueolentia.

tio diu concluſa. Sed longe teterrimum halant cauernæ, ſub quibus per hiemem omnem fuerint ſtabulatæ: cuius rei non ignarus Poeta Martialis lib. 4. Ep. 4. de Baſſa putida ſic ait:

Quod vulpis fuga, viperæ cubile,
Malles, quàm, quod oles, olere Baſſa.

De ſerpentium halitu, & odore cõtrouerſia.

Locum neſcio legerit aut aduerterit Lucius Mainerius Siculus Rerum Hiſpanicarum Cap. 16. qui eo pro conſtante conſtituto, quod viperæ bene fragrent excrementa, ſiccam eiuſdem temperaturam adſtruxit. Quin & erudiſſimus H. Cardanus lib. 9. de Subtilitate, & hunc ſequutus rariorum cunctorum obſeruantiſſimus Hieronymus Mercurialis, Lib. 1. de Venenis Cap. 14. profeſſi ſunt, quia venenoſis animantibus excrementa omnia ſunt excocta; propterea fieri, ut hæc non fœteant, imo ubi habitant ſerpentes fragrantiam potius reddi, quam fœtorem. Cui tamen opinioni repugnat ac diſſonat δὶς διὰ πασῶν, quod ſcriptum reliquit Conradus Tigurinus in Lib. de Serpent. in genere. B. F. per hæc: *Vbi ad locum excrementi, qui ſub aluo eſt, ſicuti & in piſcibus, excoriando ventum eſt, odore grauiſſimo feces humana excrementa ſuperarunt.* Addit & Aelianus Lib. 9. de Animal. cap. 44. cum inter ſe coeunt ſerpentes odorem exhalare grauiſſimum. Sic ultro citroque re diſtracta grauis exiſtit de fecum anguinarum odore controuerſia. Verum enim vero ut inter duos ſcriptores ex aduerſo iudicãtes iudicium interſeram meum: quod animo ſtatuerim indicabo. Aliud namque eſt de ſerpentibus uniuerſis (Anguis porro Aeſculapii ab explorato fragrat) quod & Conradus retulit; aliud de Vipera ſpeciatim aſſeuerare. Quare qui fragrantiam extulit ſerpentum perbene cauendum è capſulis grauem Viperarum exhalatum admonuit: nec quicquam incommodi fecit. Sed nos noſtra proſequamur. nedum enim Viperæ, ſicut ille dicebat, cubile diſplicentiſſimum eſt olfactu; verum etiam eiuſdem, non dico afflatus, ſed afflantis vicinitas, tractuſque hoſpitantis malignus eſt. Nempe Ni-

Diſſidij Sedatio.

cander

cãder in Theriacis, Dioſcorides in Lib. 2. Materię medicę cap. 191. prodiderunt inter alias pleraſque cauſas, quibus fungi pernicioſi ſunt, proxime accedentes viperarũ incolatus eſſe. Quod etiam enunciatum uniuerſale fecit Columella Lib. 1. de re ruſt. cap. 5. dicens: *Tum etiam natricum, ſerpentiumque peſtes, hiberna destitutas uligine, cœno & fermentata colluuie venenatas emittit: ex quibus ſæpè contra aluntur cæci morbi, quorum cauſas ne medici quidem perſpicere queunt.* Sic quidem integrarum iniucunda ſpiratio eſt, cæterum neque elixarum aut ad ſalem parandum uſtarum odor ſuauis eſt. Verum, ſi monenti Piſonem Galeno credimus, peſtilens eſt, & auerſanda. Adeo nil ex puſillo corpore ſurgit, quod non ſit nobis infeſtum atque funeſtum.

Iam autem nedum olfactus, viſus, guſtus ita ſunt ex hac fera perhorridi; verum etiam lubricum, & fluxile cõtagium ſuarum quarumdam partium, non dico venenatarum, ſed hoc etiam vitio culpatarum. Porro ſi renes eius homo quiſpiam incautè calcauerit, affectum iri peſsime, teſtificatus eſt Vincentius Belluacenſis. Quæ contagio, quam admirabiliter & in alios tranſuadat, paucis aduerte docebo. Nempe qui quondam ſerpentis dente colliſi fuerint, horum ſuperuentus & gallinarum incubitus & pecorum fœtus abortu vitiare queunt. Maius dicam, quo maius utique cogitari vix queat. Nam & ſono fidium ex viperæ inteſtinis conflatarum abortionem prouocari geſtantibus utero Lib. 20. Magię Naturalis mandauit Porta. Sed & prægnans pleuritica curata per adipem viperę oleo amygdalino diſſolutam maximo cum lochiorũ fluxu fœtum deiecit, obſeruatore Ioanne Baptiſta Spũtonio in Lib. de puluere viperino Cap. 10. F. His autem paſſilium omnium qualitatũ formis, & circũſtantiis non ſolũ male augurata vipera eſt; verum etiam ementita viperã & ſenſibus interioribus exterioribuſq; obiecta deſpectui ſunt. Quare & referentes hanc formam animantes, quales ſunt ophidion, muſtela, myrus, ſtella læuis piſcis quadriſerpens maculoſus, & alii omnes anguinę ſpeciei piſces, prę-

Fides ex Viperis inteſtinis contagioſæ.

Tristifica quarumcunq; animantium anguina forma.

sertim marinus serpens, licet esu commodissimi, nihilominus ob nimiam cum serpente terrestri similitudinem, quid dicam in mensas appetantur? Nam etiamnum, ut in prouerbio est, cane rabido peius & angue cominus eminusque declinantur. Verum quid exhorreri dixi similes animantes? Nam, & repræsentantes ipsam formæ stirpium tristificæ sentiuntur aspectu. Sic dracontii versicolor anguina species. Sic radix serpentiformis ὀφιοειδὴς dicta: sic lignum colubrinum: sic cucurbita anguina, quæ exili productoq; corpore mire conflexa est, qualitate suis in hortis sæpe serunt demetuntque villici nostri, quia simulacra sunt serpentis, odiosa sunt visu. Superat autem has omnes Ophiusa, in Elephantine Athiopiæ nascens herba, liuida difficilisq; aspectu, quæ terrores minæque serpentium ut obuersentur facit, ita ut usque mortem eo sibi metu cõsciscant homines, ob idq; cogi sacrilegos illã ebibere, quæ verba Plinii sunt alicubi Naturalis histo. prolata. Quid quod exuuias suas equidem non dicam, sed unũquodq; corpus teres sesquidodrantem, aut circiter productum; item capitulatum in summo, sub calcem proportione gracilescens; versicolor & apte per spiras in plano loco dispositũ, fabrefactũ deniq; sic, quod serpẽtis speciem modice adumbret, sæpenumero vidimus animi pusilli homines, pueros, femellas obtutu primo concutere. Non solum autem simulacrum & idea, quam corporei penicilli, vel stylus exprimant, inuisæ sunt; sed ipsa imago menti obiecta est etiam perniciosa. Nimirum retulit in opere de Insomniis Hieronymus Cardanus; si Viperinum prægnans femina fœtum parituram se somniet, tanti id esse momenti, ut & inde brevi temporis spatio sit peritura; periturum quoque per abortionem fœtum, si grauida mulier viperam transcenderit. quod prodidit Plinius, & Porta noster. Qui Plinius & Lib. 28. c. 3. *aggrauari vulnera*, dixit, *introitu eorum, qui unquam fuerint serpentiũ canisue dẽte læsi.* Quasi, inquam ego, non fiat væsanis percussoribus, si per seipsos insultent mortalibus, verum & per alios, &

Tristifica Vegetalium anguina forma.

Corpus unumquodlibet ementiens anguem ingratum visu.

Imaginatione concepta vipera maligna.

longa memoria demorsus officiant nobis. His adde & alteram historiam de homine quodam, qui cum serpentem pro anguilla comedisset, nil perpessus est ante quam cognovisset viperam fuisse: quo comperto adeo animo commotus est, ut in morbum illapsus obierit. Ita Libauius in Alchymię Pharmaceuticę cap. 12.

Adeo scilicet omnibus modis viuens; mortua, & mortuæ imago; item, quæ imaginatione repræsentata est eiusdem species. Itemque transfusu suo omni, omnique participatu mortalibus est infesta, atque funesta. quapropter, & mali ominis fuit antiquitus serpens. Itaque apud Horatium Lib. 3. Carm. 27.

Rumpat & serpens iter institutum.

Nimirum serpens interprete Lambino trāsuersa ex parte equo terrorem inferens præsignificabat apud veteres tristem itineris euentum. Numerata sunt autem hæc omnia mala per Terentium in Phormione: *Introiit in ædes ater alienus canis, anguis per impluuium decidit de tegulis, gallina cecinit* &c. *Vipera nefasta & mali ominis.*

Sed his longè maiora dabunt historiæ. Ex quibus nos pauca. Primum quod M. Aurelii Romanorum Imperatoris coniux Faustina visa sibi sit serpentes eniti duos, & perditos per hoc filios parituram, & partos iam Commodum, & Antoninum in pessimos Principes euasuros consulti vates continuo comprehenderunt. Fuit, & inauspicatus T. Graccho Imperatori sacrificanti duorum anguium ex occulto prolapsus, qui trium immolatarum exta victimarum identidem adederunt: ille vero Flauii hospitis sui perfidia in manus delitescentis hostis Magonis Pœnorum Ducis delatus est & sublatus: quod Valerius Maximus in 1. Lib. Cap. 6. narrauit. Quid autem si vetustissimis & altissimis quantum fieri potest principiis delapsi memoria repetamus malè per nostros primos parentes à primordio gustatum pomum? quo quid inauspicatius, quid maleferiatius? quod uniuersi ordinem mundi peruertit; quod morti nos immortales subiecit; quod uniuerso generi malum ine-

ineluctabile produxit. Inde autem est hostile illud, & irreconciliabile dissidium humano semini cum serpentibus, ut sibi ultro citroque aduersentur, & insidientur; serpentes quidem hominibus infesti, homines vero vicissim perdendis serpentibus intenti: quod & advertit profanus à sacra Genesi Galenus, ut ante diximus. Itaq; iure merito fit inde, ut arcano naturæ sensu ab iis abhorreat homo. Quod si fuerunt in deliciis serpentes hominibus quibusdam, ut Tiberio, & his, quos Apuleii verbo venenati serpentis amplexus delectant, hoc in prodigiis referendum; & insolentissimorum hominum facinus reputandum.

§. 2. *De Viperæ abominatione per huius partes recensita.*

Vipera caput, & huius partes quã tetra.

Totũ iã feræ belluæ corpus apparuit: nũc eius partes sunt recẽsendæ. Ex solidis huius partib. primũ se offert caput, quod cũ serpẽtibus omnibus ad feriendũ sit atrox, viperę est atrocissimum Gal. teste Lib. ad Pisonem. cap. 9. cumque animantibus cæteris ferme omnibus terrenis rotundum sit, & testudinatum, huic est summe compressum, & rhomboides Cardano, detonsa pyramis Alberto, quasi sagitta ad feriendum comparata. Præsertim si cum longo rectoque corpore perinde ac cum oblonga rectaque hasta concipiatur hæc pyramis coniuncta. Rectè igitur Marinus noster hanc ipsam diuinè dixit

Animata saetta, & viuo strale.

Serpentes missili volare tormento.

Vt cum nequiuerit scilicet animal nequam quemadmodum Acontias seipsam ejaculari: de qua re Plinius lib. 8. cap. 23. nec pedibus pavendas tantum serpentes, sed & missili volare tormento; nihilominus hanc velit forma referre. Verum omnino tamen caput hoc cervicis expers mirum est, ut sit tortile, quantaque cum pernicitate sit vibratile. Quod & Horatius in 33. carm. 27.

Vipera distenta sagittam refert.

Agilitas Viperæ.

Rumpat, & serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittæ
Terruit Mannos.

Tan.

Tanta inquam, ut obſervatores nonnulli perhibeant currentis equi pedi, priuſquam hic ſublatus in terram imprimatur, feram hanc ſæpè morſus inflixiſſe tres. Neque abludit ab hac vulgata ſerpentis agilitate Ioannes Vrſinus in Animalium proſopopœa dicens;

Cum pedibus caream, cum nullis efferar alis;
Cur cedit curſu bellua quæque mihi.

Quod idem caput obſervaveris extremè compreſſum, ſic ut omni frontis veſtigio deſtitutum exiſtat. Cujus defectus cauſa Galenus ad Piſonem ſcribens, & Baptiſta Porta vocarunt inverecundam. Qui mos alioqui quiq; actus τῶν λογιστικῶν ac ſe recognoſcentium animorum proprius eſt. quare non effrontem fortaſſe, verum inſolentem, & nihil in inferenda iniuria contuentem intellexerint hi. Ad qualiſcumque igitur frontis latera poſiti ſunt oculi ſub preſſulæ teſtulæ ſubgrundiis puſillo themate contracti torue tuentes, ſubdolam, & inſidiatricem, ut Cornario placet, feræ conditionem oſtendunt. Quod vero ſanguineis quaſi guttulis ſint interpuncti, Hieronymo Gratarolo dicti ſunt atroces, & truculenti. Tales Ezelino tyranno, itemque Ioanni Marco Vicecomiti fuiſſe perhibent hiſtorici; & in his primus Paulus Iouius; è phyſicis verò Ioannes Baptiſta Porta Lib. 3. Phyſionomiæ Cap. 5. Maculoſi autem oculi, quia monſtrant hyænæ fraudem: hujus item anguis maculoſi oculi communem fraudulentiæ affectum exponent, & eo maxime, quod maculoſa item cutis, quemadmodum ante monſtravimus, eſt quâ nigro, quâ pullo, quâ mixto colore variegata.

Frõtis vacuitas Viperæ.

Oculi Viperini Phyſionomia.

Oculi Viperæ Maculoſi.

Dixi de ſuperiore capitis facie: cæterum ex inferiore genas utraſque ſeu malas exemplo malignitatis, inuidiæ, vafritiei, ſicuti phyſionomis placet, ſingulari compreſſas habet Anguis: quam ob rem homines ad ſerpentes relati, maligni, invidi, vafri exiſtimantur. Atqui ſic malignus, invidus, & veterator hic ſerpens viſus eſt, ut per oracula ſacra fuerit cacodęmoni comparatus, atque adeo peſſimam ſecundum capitis, & cutis partes infa-

Malæ.

infamis bestiæ physionomiam cognosti. Accipe nunc alias partes, quæ aut fabricæ enormitate, aut veneni pernicie liquido peccavere.

Lingua insolens forma.

De prioribus est lingua nullo exemplo bifida, & fibrulis atris partita, sicut hanc numero plurium expressit Poeta:

Linguis micat ore trisulcis.

Ita quidem Maro. Sed mihi de longo, & tereti capulo producta, & compluribus quasi funiculis diffissa. Præterea, quod resultorie vibretur, flagellum aut flagellosa nuncupabitur. Quo non iniuria in sacrę Iobi historię cap. 20. scriptum est: *venenum aspidis suget, & occidet eum lingua viperæ*. Cui item sententiæ concordans Plinius Veronensis: *atra* dixit, *hominum ceu serpentium lingua vibrat; tabesque animi contrectata adurit omnia.*

De lingua iam habes, sub qua maximi dentes, quamdam conservant immanitatis suæ notam. Enimvero nulli bestiarum generi ferarum impositi dentes æquè truculenti. de quorum execranda structura paulo posterioribus dicturus sum chartis; qui sunt Atropi forficulæ; arma furialia ruricolarum; terror peccati; cacodęmonis architectamentum; Dei vindicis ira; hominum impiorum, ut Aegyptii voluerunt, supplicium; mortis ministri.

caudæ fœditas ex venenata specie, quam præ se fert eadem.

De capite descendam ad extremam caudam. Hęc enim cui non invisa? quæ cuspide tenus extrema unguiculo tenui prominenti armata (quod adnotavit Cardanus loco dudum citato) necnon Amatus Lusitanus in Centur. et Obs. alias citatis subviridem quemdam ac virulẽtum succum concludit, motu vero contorquetur volutim sic & lubrice, ut vermiculum referre videatur horribilem visu. Vt autem insolentior esset desinẽs fabricatio, addita est ungula quæpiam, quam ad immodicam siccitatem retulit Cardanus: ego qui nil huic placito contradicam, sed usum, nõ formam, aut temperamentum persequor, illud ad apprehensionem, & ad terræ carptum fieri credam. Interea sic fœdam, sic aspectu virosam sese exhibuit cauda,

da, ut plerisq; hominum imposuerit ipsam veneni sedem esse; iudicio fortasse communi scorpii, vesparum, & aliarum quarumdam bestiolarum, quæ cauda insultant hominibus nonnullam molestiam inferentes.

Fluidæ viperarum partes.

Hactenus dixi de solidis partibus: de fluidis est sanguis. De cuius insolenti veneno per auxesin perorauit Horatius Carm. Ode 8. & Epodô Ode 3. Nec tacebo de felle, cuius, quod stomacho inductum venenum est, tam dirum existimavit Sanctes Ardoynus libr. 4. de Venen. cap. 14. ut, ni virtus huic adsit divina, non evasurum incolumem affirmarit, consentiens cum Auicen. qui lib. 4. Fen. 6. Tract. 2. c. de viperæ felle professus est nullam adversus tantum virus prævalere medicinam; & cum Haly Abbate, qui Lib. 4. Practices cap. de fellis veneno, decrevit; qui fel viperæ potavit, impossibile ut liberetur.

Fel viperæ quam perniciosum.

De saliua virulentia.

Iam autem cum de felle dixerim, non dicam item de virulento liquore, qui usque adeo malignus est, ut Basilisci alterum æquiparet. Docuerit quippe te Cælius Rhodiginus historiam Lectionum Antiquarum opere comprehensam demorsa viperis corpora minime attrectari à cæteris omnibus animantibus venenatis, quemadmodum à Regulo demorsi non attrectantur.

Vipera æquiparatur Hydra.

Difficile videtur æquiparari viperam Basilisco? At non difficile fuit antiquis confundere sæpè cum monstris, primum inquam cum Hydra. Sic enim Ouidius:

Pars quota lerneæ serpens eris unus Echidnæ.

Et 3. Fastorum.

Sanguine Centauri lerneæ sanguis Echidnæ.

Genesis viperæ.

Ad hæc Hesiodus prodidit, Plutarchus repetiit, genitam ex Styge ἢ ἐκ Πείραντος, de qua re nos in operis principio. Quid autem Aquilam, quæ pro Iove carnificem in Prometheo exercet, ex Typhone, & echidna productam? Quid echidnam etiam matrem Chimeræ? Quod Cælius asseruit, matremque Hydræ, quod Ouidio placuit, & Isidoro. Quid viperam humana facie ex Herculis complexu peperisse Agathyrsum, Gelonum, Scitum: quod com-

Viperà mater Chimera.

Vipera humana facie.

Vipera Medusæ capillitium. mentus est Herod. in 4. Est Medusę capillitiũ colubriferũ.

Credam prius ora Medusæ
Gorgonis anguineis.

Viperis intexti crines Alectonis. Quod primo Tristium proposuit Ouidius. Est & Alectonis & Turbidarum sororum solemne ministerium, præcipuum instrumentum, propria capitis pars vipera:

Huic Dea Cæruleis unum de crinibus anguem
Conijcit.

Cerberi iubar Vipera. Virgil. in 11. Aen. est Cerberi Iubar:

Cui Vates horrere videns fera colla Colubris.

Discordiæ capiti implexa Vipera. Est discordiæ lemniscus, & corona.

Discordia demens
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.

Monstrifera Vipera. Ita nullum est insolens, & furiale numen tartareum, quod non referat attingatque vipera.

§. 3. *Pessimi viperæ mores.*

Vitiorũ typus Vipera. Temeritas. Subinde vero nullum est capitale vitium, quod non includat nutriatque vipera. Primum temeritas est illi tanta, ut usque in stomachum sese ingerat sopitorum. Nota apud Hippocratem historia serpentis Argis, abs quo miserabiliter afflictus, & convulsus homo mortuus est. Nisi hoc etiam cupediæ, & liguritionis vitio tribuas, quo *Gulositas.* explendo duplici gustatu, duplicis exertæ linguæ processulis utitur, ut Aristoteli placet, aut potius abutitur, ut ego crediderim animal. Verum quid viperas tantæ inclementiæ fecerim stomachi penetralia temere penetrare? quando, & diuos ipsos ausa est temerare. 1. Aposto- *D. Paulus Vipera insultatus.* lum Paulum adeo criminose, ut sanctum virum periclitata forte fuerit dehonestare, ac scelerare ceu pœnas dantem impietatis. Verum impetentis, ac divinitatem non agnoscentis, quam agnoscere profecto debuerat, solius fuit impietas. Cuius impietatis assertor primus cum sit Cacodæmon divinitatis affectator antiquus; huius vero muneri cum proxima sit magia, porro serpens, qui Cacodæmonis personam initio suscepit, magiæ ministeriis optimè facere comperietur. Quod cognoscens Græca gens

In-

Insulæ Cûs Anguem, qui paucis ante annis perniciei magnæ indigenis armentis fuit, Thoma Porcachio relatore, Magæ Hippocratis filiæ contegere manes asseuerabat. Verum quid Iudices appellavi vulgares? quando, & Clemens Alexandrinus probatissimi iudicii vir veneficiis rite patrandis accommodatissimum anguem existimarit. Petrus verò Crinitus execrationem beneficiorum sagæ cuidam vetulæ Viperæ propterea nominatæ, nuncuparit. Planius autem Flaccus in Epodon Ode 5. de venefica suæ ætatis famosa cecinit hæc:

Canidia brevibus implicata viperis
Crines, & incomtum caput.

Immo idem vir Lib. 1. Satyr. striges istas vocavit colubras, dicens:

Vtque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint terris.

His adiungitur, & bestiolæ fraus, quæ per versicolorem cutem aperta indicatur à physionomis. De libidine iam alias audiuisti, cum qua rapacitas tanta coit, ut reptili suę *Rapacitas.* naturæ vim inferre videatur, cum arbores & columbaria conscendit, pullos involatura nidulantium avicularum, quos & integros & plumis hispidos vorat. Detractionis, & Invidiæ sic altrix, ut exemplo fuerit Plauto, ac D. *Inuidia, & detractio.* Hieronymo excetram dicentibus virulentum detractorem. Nucleum excussit & ad vivum rem explicavit Ouidius, qui 2. Metamorph. de Livore dixit.

Videt intus edentem
Vipereas carnes vitiorum alimenta suorum.

Inseparabilis autem, & proprius sic est viperæ furor, *Furor.* ut Virgilius κατ᾽ ἐξοχὴν enunciarit Vipeream inspirans animam. Quam rei sententiam expressit & Dãtes Aligerius Florentinus Poeta Theologus Maronis observator maximus in Cantico Inferni 13. sub persona Petri à Vineis, hominis primum in se ipsum violenti, mox sub inferis in spinosum prunum conversi, sic effatus.

Huomini fummo, & hor siam fatti sterpi

D. Ioannis Baptistæ apophthegma.

Ben dourebbe esser la tua man più pia
Se state fussimo anime di serpi.

Sed quid istos nomino profanos? Diuus etiamnum Baptista conditionem Viperarũ iniquã Iudæis domino ingratis torua exprobauit apostrophe sic: Γεννήματα ἐχιδνῶν, *progenies Viperarũ*. Progenies inquã parentib. non clementior, verũ & teneritudinis inexpertæ iniuriarum ergo immitior, & iniquior quoq; quæ vix è claustris eductæ matris, venenato huius non minus documento quam alimento haustis, & mordere didicerunt, & morsum imprimere mortiferũ, si credimus Vlyssi Bononiensi in Cap. de Temperamento, necnon Abbatio, qui Cap. 20. transfusum in catulos cum semine censuit venenum. Sed parentum, quod frequentissimum est, sic ἑλκοφόρον venenum, sic aspera est noxa, sic vehementer ignea Nicandri calculo, ut corpus demorsi totum exedat; prægnans vero usque iumentum Vegetio teste disrumpere queat. Perorasseque ad summam de vitio maloque omni viperæ videntur antiqui sapientes, qui adagiale illud oraculum invexerunt: Aspis à Vipera. Quę piget parcius à me dici. Nempè, si rectè cẽseamus, hic anguis vestibulum est mortis, atque adeo non iniuria positus est ab antiquis ante fores inferorum. Nam is profecto Cerberus est Centiceps Anguis ab Horatio vocatus in ode 13. carm. lib. 2. & ode. 11. lib. 3. Item qui à Pausania in Laconicis canis etiam ob solidos unos morsus nominatus. Iam autem cum monstrorum æmulatrix, vitiorum fotrix, dolorum & mortis satrix apparuerit vipera; summam ipse per te facile colliges λέρνην κακῶν, idest summam malorum hoc animal esse. Atque hactenus qualitate nocens visa vipera est. Cæterum, quod nostram calamitatem extremè exauget, multitudo est excedens ipsarum. Quo alludens Plinius Veronensis vigilans, liber, severus naturæ censor conquestus de illa: *Non est*, ait, *fateri rerum natura largius venena, an remedia genuerit*. Speciatim vero de re nostra M. Tullius in Academicis admiratus est, cur Deus, quem nostris nos rebus prospicere volumus,

Catuli viperini statim, ut exclusi letalè imprimunt dentem.

Vestibulum mortis, & Cẽtanguis Cerberus vipera.

Lerna malorũ vipera.

Multitudo calamitosa viperarum.

tan-

tantam vim natricum, & viperarum fecerit: cur mortifera
tam multa disperserit. Dispersa, inquam ego Severinus, *Certi terrarũ*
est lues serpentium, & viperarum per universum orbem *tractus vipe-*
terrarum. Verum certis in orbis partibus suus & uber- *ris affluentes.*
rimus horum est proventus. Sic Africæ peculiare naturæ
malum potius, quam animal hoc esse testati sunt Marsi *Africa pecu-*
apud Gal. Lib. de Theriaca ad Pisonem. Vnde rei sum- *liare malum*
mam intendens Horatius 2. Satyr. *Peior*, ait, *serpentibus* *serpentes.*
Afris. Ex tota autem Africa potissimũ Ophiusæ tam innu- *Ophiusa, seu*
meræ proveniunt serpentes, quã nomen ipsum declarat. *Colubraria.*
Nec minus in Numidia infinita istorum perhibetur copia. *Numidia.*
In Arabia quoque thurifera proxima: Dioscorida Insula *Arabia.*
viperæ quam plurimæ. Plurimæ quoque in Scirone, Pan- *Dioscorida In-*
nonia, Asceleno, Corace, Europæ Promontoriis, authore *sula.*
Nicandro. In Asiæ vero, Aegage, Bucartarone, Cerca- *Promontoria Asia ac Euro-*
pho promontoriis. In India occidentali in Regni Mor- *pa.*
phili montibus maxima fuerunt multitudine. Nec Lusi- *India occidẽ-* *talis.*
tania, ac Hispania minimum iisdem scatet. In Bothnia, *Lusitania. Hi-* *spania.*
quæ cis est mare Liuonicum, multitudinem serpentium *Bothnia.*
tantam esse aiunt, ut perpetua cum his bella gerant pa-
stores indigenæ, in oris item quibusdam septentrioni sub-
ditis serpentes innumerabiles sub quercubus Ducem
suum coronatum, tamquam apes suum rectorem sequi
consuetas, testatus est Olaus Magnus grauissimus istorũ
scriptor. In India vero ac Numidia & multo his amplius in
Africa, potissimum in Aethiopia, tantam aiunt anguium
vim convenire, convoluique in globum invicem, ut mon- *Anguium*
tis speciem procul aspicientibus reddant. Per Caspias *mons.*
vero portas serpentium multitudo tanta est, ut nisi hie-
me quandoque facesserint, transitum peregrinis & mer-
catoribus non sinant. Sed in Italia in agro Ferrariensi
tam multus est viperarum proventus, ut nihil crebrius
his locis visatur. In agri vero Puteolani lacum memi-
nit Boccaccius in Libr. de Lacubus Iunio veniente tot
serpentium invicem glomeratorum se præcipitare, ut mi-
rabile visu sit. Cui genti proximos Capuanos Oscos, qua-
si Ophi-

si Ophicos à serpẽtium multitudine dictos legimus apud Servium in Aeneid. 3. Ad summam Seneca de Hydra disserens ait: *Ego datum huic fabulæ locum existimo, quod anguium genus, sub quo Hydra continetur, omnium fertilissimum sit, & nisi incendijs semina exurerentur, non esset fœcunditati eorum resistere.* Nimirum, inquam ego Severinus, quod ex Styge, & Amichano idest situ infructuoso, quantum ego interpretor, plurimum exsurgere promptum est hoc genus. Itaq; undique differtis hisce seminibus miseri mortales implacide vivimus, sic ut vix etiam tuto vivamus. quod Horatius indicavit Tertio carminum Ode. 4. sub his:

Nusquam locorum tuti homines a serpẽtibus.

Vt tuto ab atris corpore viperis
Dormirem,

Et Virgilius in Georg.

Non mihi tum molles sub dio carpere somnos,
Nec dorso nemoris liceat iacuisse per herbam.

Sic non per somnum ab hoc hostiũ genere securi sumus, immo neque etiam per vigiliam. Illud in memoriam revocantibus nobis in maxima vitæ securitate maximè nos subditos iniuriis, & contumaciæ viperarum. Porrò cum ab urbanis tempestatibus, ab improborum insidiis ad tranquillitates ruris secessimus, hic curarum vacuitati, hic voluptati & ocii suavitati, hic quieti & paci, hic saluti & sospitati confidere rectissimè videmur. Sic undique tuti discurrimus, lenti sub arborum umbris tempus lętum deducimus, sæpè in odoriferis pratis, & flore vario distinctis molliter inãbulamus, interdum autem, dum cum jucunditate spectantur circum, qui alterno terram quatiunt pede intonsi pueri, innuptæque puellæ, tum repente auditus est eiulatus ob id, quod vipera mala tactu sub herba iacens talum percusserit incedentis, & venas veneno perfuderit innocentis. Id quod olim evenit Apesanto Acrisii filio, de quo narrat Plutar. Item Aesaco filio Priami, & Alyxothoes, quem dum dilectum Heperiam nympham insequeretur,

Lib 2. Metamorph. Fab. 2.

Ecce latens herba coluber fugientis adunco

Dente

Dente pedem ſtrinxit, viruſque in corpore liquit.

Quodque omnium celebratiſſimæ accidit Eurydice Orphei nuptæ, quam uſque ad inferos ſequutus eſt vates. Et quod miſera literarum calamitate contigit Demetrio Phalereo Ptolemæi Soteris Bibliothecæ Præfecto digno etiam Pylii vivere ſecla ſenis. Quibus ſingulis caſibus & infortuniis quid iniquius? quid calamitoſius miſerabiliuſque? Quam calamitatem, quam vitæ ſortem profundiore, quam Bucolicis conveniat, fortaſſe ſenſu Virgilius expreſſit hoc diſticho:

Qui legitis flores, & humi naſcentia fragra:
Frigidus, ò pueri fugite hinc, latet anguis in herba.

Quem Poetam imitatus, ſed planiore tropo, Fr. Petrarcha cultiſſimus ad amicum ait;

Queſta vita mortale è quaſi un Prato,
Oue il ſerpe trà fiori, & l'herba giace.

Præter hanc autem ab humilium herbarum tectura deceptionem eſt & altera, quando prior non ſit, concoloris terræ fallacia. qua ex re ſerpentes, quod advertit primus Diodorus Siculus, a paucis internoſcuntur. Ita coloris errore ſeducti quidam pedibus conculcantes vitæ periculum adeunt. Adiit & vitæ periculum fœtus nuper natus in lacte ſuavius ſugendo de matris ubere dudum a vipera demorſæ & per lactâtis exuctum ſervatæ, apud Epigrammatis autorem in Anthologiæ Lib. 3. Sect. 33.

Verum me ineptum, qui unius aut paulo plurium huiuſmodi caſus narro? quin lugendum velim talibus ab anguibus integras urbes, provincias, regiones, infeſtatas, devaſtatas, delctas. Herodoto quippe Neuri Scythiæ populi propter ſerpentes tum nativos tum ab exteris ingruentes ſolum vertere ſunt coacti. Lycophroni Salamis ſerpentis infeſtatione væſana facta eſt inhabitabilis Plinio; & M. Varroni, Amyclæ in Italia ſerpentibus ſunt deletæ. Adeo ſcil. inſolens, & importuna, adeo temeraria, & iniqua viperæ eſt natura: ut κηρότροφος venenum nutriés, & ἰόβολος veneni eructatrix, φολιοὶς quaſi ἤδη φα ὀλλύς .i. ſtatim

Devaſtatas ab anguibus regiones.

per-

perdens appellata ſit ipſa Nicandro; αἱμοπλὴξ graviter iciens Nazianzeno; φοινία cruenta, ἀνδρόφθορος hominum corruptrix Ariſtophani, Sophocli, Philocteti, κακέργος, deniq; Cyrillo, Theodoro, & ut dicam in ſumma rem ſummam κακοδαίμων Aegyptiis, & Pherecidi, qui ſicut eſt in antiquiſſimis litteris Cęlio commemoratis, Dęmonas prodidit cęlo deiectos Ophioneo duce agminis a divina obedientia deſciſcentis. Quod quid eſt aliud, quam prima Septicipitis cornigerique ſerpentis Apocalypſi ſacra demonſtrati prævaricatio, & in tartara præcipitatio. Principium & origo cunctorum mundi malorum & ineluctabilis noſtri fati. Nam, ut peroravit Iſidorus, quot anguium genera, tot venena, quot ſpecies tot pernicies, quot colores tot identidem dolores ex his admanant. Ceraſtas vero quondam ſerpentes in Aegyptum tranſmigrantes magnam regionis partem inhabitabilem reddidiſſe literis prodidit Diodorus.

Pernicies aliјs animantibus illata per angues.

Nec ſolum mortalibus miſeris perniciem & mala tot afferunt ſerpentes, ſed & utilibus animantibus. Nam & ſolidos cervos tauroſque hauſtos ab hiſce feris Raviſius autor eſt: Gillius vero, Cardanus, Scaliger pecorum integros devoratos greges. Qui Scaliger in Comm. 2. de Animal. addidit Cathaii ſerpentes cæteris omnibus animantibus formidabiles urſis & leonibus inſultare atque exitio eſſe. Raph. vero Volaterranus in 12. teſtatus eſt, locis nuper repertis extitiſſe ſerpentes, per quos armenta & paſtores ex integro ſunt abſumpti. Dicam nunc & quod mirabilius, ſi quidem non gravius eſt, neque volantes in ſublimi alites à fontibus iſtis Alectonibus atq; Harpyis cavere poſſe. Porro Phrygii, Indici, Aethiopici dracones cauda ad terram adnixi reliquo erecto corpore toto gutture eminente, ac paulatim laxato ad hiatum ore, volucres ſupervolantes, tametſi ſublime & perniciter ferantur, ſua expiratione tanquam amatorio quodam ad ſe alliciunt, rapiuntque, ut Megaſthenes, Metrodorus, Plinius, & Mela ſcripſerunt. Ea vaſtitas eſt ſpiritus, ea vis at-

trahendi

trahendi, quam nullus nostrum pyulco æquare queat. Ad hunc modum neque volucres tutæ sunt a Tyrannicis hisce monstris. Monstrum quoque aliud, quod nescio plus admirabundus an queribundus extulit Plinius de Acontia: *nec pedibus pavendas tantum serpentes, sed & missili volare tormento*. Sic præterquam in terra, nocent & in aere vesani serpentes. Quibus binis elementis cum infesti sint aliis animãtibus angues, num & aqua vecti qui sunt hydri, de quibus insultoribus Olaus nõ uni homini, sed & conventui plurimorum, sed & exercitui, sed & classi? Sic item Plinius tradit, apud insulas quasdam ante Persidem hydros marinos terruisse classem. Quibus tot tantisque calamitatibus tum nobis tum animantibus multigenis, quę nostro bono serviunt per hoc genus inferri suetis nõ sine ratione Plinii ac Ciceronis querelas fuisse manifestum est. Vere quoque enormis atque immanis homo Tiberius, qui serpentem habere potuit in deliciis, eique manu sua cibum ministrare. quibus nimirum ostensoribus insitam animo crudelitatem atrocitatemq; foveret, aleret, aggeraret.

TERRENAM VIPERAE NATVRAM ESSE. CAP. II.

Aturæ placito sancitum est, ut animantia uno singula principio vivendi participato se tueãtur. Quod quia operosum, munificum, luculentũ, propagativum, proinde calidum oportuit esse. Quoniam antem dissipabilis, & dissipatiua hęc substantia fuit, humidum ipsi pabulum subditum est. Sic observatum, ac verè pronunciatum vitam esse moram caloris in humido; conclusumque duobus principiis vivere calore, & humore nativis. Cuius utriusque temperationem, & grandem symmetriam expendentes hominum sapientissimi fecerunt spiritum, qui calorem hunc continet, pro-

portione respondentem elemento stellarum. Quanquam prout nobilitate, atque obscuritate inter se differunt animæ, sic & huius corporis naturam variam esse. Comprobari autem sententia videtur, quod viuendi principium est cœlum, in quo lumen, & calor, & huius vectores, & immissores, sive infusores Sol, & aurea astra; Luna vero fons est quidam viuidi humoris. quoniam igitur caloris, & humoris coitu unicè delectorum viuendi ratio constat: ab his, quæ longissimè secedunt, qualitates hæ plurimum, sicut Conciliator adnotauit Differētia XI. vitæ aduersentur oportet; & quę ex diametro pugnabūt, eo maximè frigidi, siccique elementa. Atque adeò terra, quæ donata plurimum his est, destruendi principium habebitur, ac nequaquam generandi. Quare Aristotele aduertente nullus philosophorum elementum fecit terram. Neque ipsa fermè præstabilis est, nisi quantum se subiicit, & quantum cęli circuitibus, atque aliis, quas dixi, qualitatibus suffusa, meliores ineat modos. Cum autem suam naturam servabit, quo sincerior fuerit, eo tetrior sentietur: in qua porrò sunt Orcus, Inferi, & Parcæ priscorum mythologorum iudicio; non alia certè ratione, quam quæ dicta modo est. Inde sunt terræ venena, quæ patescunt; Aconita, & per herbas mortiferas, per fungos, per fossilia, per mephitas, & quæ hæc hauriunt pleraque alia: nec iniuria, si rectè reminiscimur Dominici decreti iustissimè contrà prævaricatorem hominem primum prolati, quod fuit: *Maledicta terra in opere tuo, Spinas & tribulos germinabit tibi*. Adde & venena atque huiusmodi vitia terrarum omnia, quemadmodum afflati Deo Sacræ Geneseos interpretes exposuerunt. Communicat autem virus suum terra plerisque animantibus: at omnium maximè bestiolis, quæ quo magis adhærent terrę, eo amplius venenū haurire queūt, ut serpentes, quos Athanasius Kircherus in Magnetis sui par. 7. §. 1. & 2. graviter aduertit, primùm suspensos, & mox relapsos, statim ac terram attigerint, novo veneno repleri; quod non fieret, inquit, nisi hi de terra omnium

miscela

miſcela attraherent quicquam. Quod ne mireris adeò lector, quando ſerpentes terram matrem perpetuo toto corporis ſui tractu contingentes & amplectentes, unum cum ipſa corpus, præſertim quod concolores, qui non diſcernãtur, conflare videntur, uſque adeo ut Antheum referant ab antiquis Mythologis memoratum: qui Serpentes terra foti viuunt quidem, de ſolo vero ſublati vitam ſpatio temporis memorabili non tuentur, ideſt naturam ſuam & ſerpentis non conſeruant. Exemplo ſunt ſerpentes, qui de terris aridioribus ad udas inſulas Hiberniæ Britanniæque translati ſeſe viuendo ſuſtinere non valent, ut Hieronymus Cardanus in Lib. 9. de Subtil. in ſermone de Serpentibus generali retulit è multorum narratione. Inde eſt fortaſſe quod Serpentes Apollonius in Argonauticis χθονίους, ideſt non tam meo quidem iudicio terrenos, quam terrigenas appellauit. Terrigenam enim ſationem dentium anguinorum à Cadmo confectam vocauit Andreas Alciatus Mediolanenſis caſtigatiſſimi vir iudicii in emblemate, cuius lemma eſt: Littera occidit, ſpiritus viuificat. Quî non & Statius in 5. Thebaidos *Terrigena exoritur ſerpens, tractuve ſoluto?* Nicander autem apertiſſimè in Theriacis, qua de Scytale præſertim eo verſu;

Locus Apollonij explicatus.

Magna Deum quando profert ſerpentia Mater.

Cõfirmatur autẽ quod terræ filii dicti ſunt ſerpentes, p̃ſertim colubri per Aegyptios nullo velamento, deinde ſub aliquo tegumẽto, quod per hos in caduceo terreſtrẽ hominis originem acceperint Aegyptii, ut Pierius expoſuit Valerianus; qui addidit, & Opis telluris Deæ ſerpentes ductores fuiſſe Curules, itemque addidit, hoc animãs non ſecus ac terra grauiſſimum, licet alias leuiſſimum, id eſt maximè lubricum, quod fluat in aquæ morem. Sed poſt mythologos Hieroglyphicos poetas audi Phyſicos, quorum iudicio fit, ut quoniã terrena ſunt angues natura, propter id iſtorum plerique corniculi per frontem nacti fuerint concrementum. Aſpidi quippe cornicula in fron-

te duo; cerasti totidem frumentiformia, totidem etiam hæmorrhoo. Megareæ quoque viperæ sunt Nicandro & Scaligero huius rei testibus. Item vipera Rhinoceros, quam ex refertissimo rerum naturalium admirandarum Illustriss. Patricii Veneti Nicolai Contareni Museo descriptam retulit in obseruationes de Vnicornu Clar. Thomas Bartholinus amicus noster. Adegerunt autem merentes ad hoc supplicium iustæ Dei Vindicis iræ, quæ illi indixerunt, ut pectore tenus super terram gradiretur, ac terram comederet cunctis diebus vitæ suæ; puluerem lingeret, ut Micheæ 8. pulueremque voraret, ut panem, Esaiæ 65. Lingere autem ac depasci puluerem orbitarum visus est Chersydrus Scaligero in 2. de Animantibus 18. quo item apud Scytalem terra ali ipsa testatus est. qui terreus reptilis ferę victus ad usque Scholiastę ad Aristophanis Vespas, & Varino Grãmatico obseruatus est, professis utrisque ab Orophiis anguibus erodi tecta. Planius autem id expressum est à Virgilio, qui Georgico 2. cecinit hæc:

Et tophus scaber, & nigris exesa colubris
Terra.

Et Silius in 17.

Qualis in æstiferis Garamantum fœta veneno
Attollit campis feruenti pastus arena
Colla Parethonius serpens. &c.

Quod igitur perpetuo terræ cohæreant, & terra victitent angues admiratus est dubitauitque Libauius in Alchymię Pharmaceuticæ Capite duodecimo, cur non magis venenum, quam balsamum terrestre ab his hauriri crediderit Quercetanus? Quæ fortasse contradictio constat, etiam constante Iosephi doctrina, si quidem æque deleteria atque alexiteria coluber, & vipera censiti sunt. Quapropter & bonum, malumque succum haurire de terra vipera potest. Verum de his in posterioribus. Interea mecum obserua, tam liquidam hanc terrenam anguium sortem fuisse sapientibus Aegyptiis, ut terram per serpentis hiero-

Conciliatus Libauio Quercetanus.

gly-

glyphicum indicarent. Porro regem non toti orbi, sed huic parti imperantem indicare volentes, anguem dimidiatum pingebant: quod moris imitati fortasse Romani Consules, & Imperatores in numismatis designatas partas victorias, ac subiugatas terræ regiones, non aliis profecto quam serpentium indiciis utebantur. Sebastianum Erycium lege declaratorem numismatum istorum; creberrimas & has anguium iconas, & denotationes offendes. Similis fermè serpentium est conditio quadrupedũ paruarum bestiolarum, quæ plurimum referunt à terra virus, ut rubeta, ranæ, calamites, & bufones, quorum quidem rem ut planissimè comprehendas, huc accipe Cl. Caroli Auancii Patauini philosophi ac medici missam mihi narrationem. Narrabo tibi casum admirandum, quem ,, nisi meis ipse oculis vidissem, centum quantumuis deie- ,, rantibus testibus haud credidissem. Accessit ad me su- ,, perioribus diebus, cum ruri degerem, muliercula quæ- ,, dam, secum è vicino pago ducens puellam decennem sæ- ,, uissimis stomachi doloribus grauatam: cui cum ius tepi- ,, dum oliuo commixtum, neq; enim aliud ad manum erat, ,, propinari mandassem, immissaq; altè in guttur penna vo- ,, mitum procurassem; tandem maximo cum conatu pariq; ,, cum impetu, viuum bufonem, calamite rana maio- ,, rem reiecit. Qui ubi primum ab atra plurima viscidaque ,, materia, qua conuolutus erat expedire se valuit, huc at- ,, que illuc per cubiculi pauimentum subsultare cœpit. Ru- ,, sticabatur tunc forte fortuna mecum Cl. Petrus Angelus ,, Diamanti Corsicus medicus doctissimus; qui ad huius ,, monstri conspectum properè aduocatus, admirabundi ,, puellam sciscitati sumus, num alias hoc genus quidpiam ,, euomuisset: qua idem aliàs euenisse sibi præsentibus duo- ,, bus pueris affirmante, huius attestatione non contenti, ,, pueros aduocari iussimus ætatis alioquin innocentia fal- ,, laciæ doliq; nõ suspectos; qui cunctis stupore attonitis ex ,, ordine narrauerunt, se ipsis antehac in agro colludenti- ,, bus, puellæ sæuissimis stomachi doloribus ex improuiso ,,

cor-

„ correptæ consimilem bufonem vomitu reiectum, quem „ ipsi virgis interfecerunt. Indagantibus autem nobis vo- „ mitus portentosi causam, non alia sese nobis obtulit „ examinanda; quam quod puella ab ipsis fermè incunabu- „ lis in hanc usque diem terram largiter voraverit. An igi- „ tur in eius ventre ex ingesta terra per ineffabilem quan- „ dam putredinem hocce genus animantis conformari po- „ tuerit? quemadmodum ex lenta, situque correpta, & „ languore corrupta terra magno in hoc mundo bufones „ nasci consuevere. Quod acerrimo defæcatissimoque tuo, Severine, iudicio discutiendum propono. Hæc ille ad nos, qui sic ad institutum nostrum sermonem pergimus.

Cæterum animantes veneni plus hauriunt, quo terrestriores. Ratio autem est, quod denso in corpore magis vigescit atque spissescit; quemadmodum ignis in densioribus & solidioribus corporibus valentior ac vehementior fit. Veruntamen ad hanc densioris subiecti rationem accedit & cruditas, quæ maximè cumulata cum sit in veneno, hæc quidem præterquam in terreno corpore subesse nequit. Ad viperam igitur si deveneris, constat huius venenum ex his, quæ maximè apparent, bile niti. Vt ex incēdiis, & æstu, & ex aurigine, quę morsu invehit, apparet. Quæ bilis redundantia in denso terreoque corpore longè vehementior redditur. Ad hæc autem cruditatis accessio nova facit, ut inducta in carnes, cū evinci propter summā suā acerbitatē minimè queat, pertinax, ac dura non vincitur, sed vincit; vincit inquam spiritum nostrum; quo quidem confugium habente ad cor, huc deducta per antipathiam virulentia necat animal. His alias rationes & confirmationes adiicio, quibus tuum omnem lector assensum (certus sum) plene delucrabor, observata primum terrarum & locorum, in quibus angues maligniores aut benigniores proveniunt historia. Exitiosissimi porrò, & maximè pestiferi ab Africæ, Asiæque oris sub plagis potissimum australibus, aut meridionalibus eduntur. De quorum locorum Ophiusa à serpentium fre-

quentia

quentia vocata tellure dictum est à quopiam sapiente; maius à natura productum esse τὸ κακὸν, quam τὸ ζῶον. Angues item Indi mali sunt Straboni; ferocissimi Numidici Cardano. Colubraria serpentes parit copia, & atrocitate præstantes, ut proinde facta fuerit inhabitabilis ulli populo. Quod si de viperis agamus, efferas mittit has Peloponnesus, & Numidicus tractus: ad summum maximè pestiferi sunt in locis, sicut Celsus ait, æstuosis; vel sicut loquitur Avicenna in aquosis græcè ἀνύδροις, & immodica siccitate squalentibus. Intellexit & hanc subtilitatem Dantes noster Aligerius poetarum profundissimus in his:

Più non si vanti Libia con sua rena;
Che se Chelydri, Iacoli & Pharee
Produce, & Cenchri con Amphesibene;

Intellexit & hanc veritatem ex Italis item nostris observatoribus Franciscus Alunnus Ferrariensis vir in architectanda idest rite disponenda mundi fabrica nobilis, qui lemmate de venenis, & animantibus venenosis hæc utraque genera digessit ac retulit in categoriã terræ. Hujus autem è terra solennis ortus causas ut perquiramus, licebit initio supponere; quod terra extremè frigida, extremèque sicca est sub potestate constituta Saturni, qui hac eadem exuberat natura: quemadmodum autor Lib. de Spermate, ac primus omnium Ptolemæus adnotauit. Quod vero spectat ad siccitatem tantum, adeo consentit hic qualitatis excessus veneno, ut disertis suis verbis dixerit Hieronymus Cardanus in Lib. 9. de Subtilit. venenum esse immodicam siccitatem, aut cum immodica siccitate coniunctum. Quantum vero ad frigidum principium, iam audisti quam hoc vitæ salutisque bono adversetur; adversatur autem è diametro. Qua contrarietate nulla potest fieri maior. Quoniam autem frigida, & sicca exuberantia in constituendo terræ corpore convenere; quam rem Aristoteles luculenter in Lib. 2. de ortu, & interitu demonstravit; est hæc coniugatio qualitatum om-

nium pessima, sic ut inductione multiplici consequi possis. Primum frigida, & sicca anni portio, qui autumnus est; deinde frigidum & siccum animantis curriculum, quæ senectus est; Tertio frigida & sicca corporis animati complexio, quæ melancholica est: ad hæc frigidus, & siccus de visceribus lienis; de similaribus vero ossa; ad summum frigida, & sicca, absolute corporis uniuscuiusque temperies, rectiùs fortasse dixeris intemperies, deterrima est omnium autore Galeno in Lib. 5. de sanitate tuenda & in Lib. 7. metho. med. Sic tellus nedum despectam ac tristem adsciuit sortem; sed etiam virosam, qualem Asiaticam Pontum & advertit & nominauit Virgilius in Primo Georgico; clariùs vero in Ecloga 8.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Mœris; nascuntur plurima Ponto.

Et Horatius in Epodon Ode 8.

Herbasque quas Colchos, atque Iberia
Mittit venenorum ferax.

Est autem Colchos item Thessalia terra venenis inter plurimas scatentissima. Huiusmodi lacus est Asphaltites, est apud Lucanũ Libya deserta, quã dux exercitus Cato peragravit, item turris Babel diruta Nimrodi, sub qua Rhauvolfius multas recẽset bestias venenatas, e quibus una est & virulentissima lacerta maior. Terra item Indica multa fert venena Volaterrano, & Aeliano. Sed multo maxime obnoxia veneno est universa maris Atlantici ora dicta *di Capo Verde*, cuius tractus tam abundè affluit exitialibus fructibus atque herbis, ut his assidue gustatis summe malefici sint omnes indigenæ serpentes. Huiuscemodi & Ophiusa serpentaria terra videri debet. Hæ terræ pestiferarum animantium alumnæ sunt potissimæ. E noxiarum vero plantarum altricibus est Persidis terra, quæ per arboream communi regionis notione dictam venenatos fructus mittit. De quibus utrisque Iunius Moderatus Columella cecinit in hortis suis hæc:

Stipantur calathi & pomis, quæ barbara Persis,

Miserat, ut fama est, patriis armata venenis.

Ita quidem apparet genuina terræ improbitas ad venenosam ineundam luem comparata. De qua Ouid. Met. 3.

Num mea Thessalico languent devota veneno.

Scythia posthæc celebrata Statio, qui in Lib. 4. cecinit:

--- Scythicis quoties armata venenis
Colchis aget.

Quæ res confirmari videtur ex illo, quod aquatici angues quamminime sunt venenosi. quin hydrus exsiccatis aquis, in quibus degebat, properè transit in echin; natrix vero resiccata sede lacuna drymus fit authore Scaligero post Geoponicos magistros. Cardani vero testimonio sicuti viperæ terrestres horrendæ visuntur, ita & aquaticæ nullo sunt veneno nocentes. Quanquam ut verum fatear nemo non videt in palustri quoque lentore atque in uliginosis locis perniciosissimos ali serpentes: quod per lernæam paludis hydram, & per Pythonem ἀπὸ τοῦ πύθω, quod est corrumpo, dictum, ostenderunt prisci mythologi ex Theogoniæ Lib. 2. Vin' vero carmen?

Pythius hinc etiam dictus Pythone perempto,
Vel quod putrescant fœda calore Dei.

Ita quidem constat & lacustrium alumnas vere has esse serpentes. Verum enim vero si recte adverteris, à lacustribus & palustribus sævos educi colubres, & hoc telluris substratæ fit vitio, quę corrumpitur ab affuso humore, sicut ferrum ab udo aere tectum trahitur ad rubiginem: non fit autem id solius aquæ vitio, cuius nulla soliditas emittere quidem fœdos evaporationes & mephitas potest; at vero stabilia corporare venena per se ipsā non potest. Audi vero ut explicarit egregie Columella in Lib. 1. cap. 5: *Non oportet ædificiis vicinas esse paludes. nam caloribus noxium virus eructant, & natricum serpentiumque pestes hiberna destitutas uligine cœno, & fermentata colluvie venenatas emittunt. Ex quibus sæpe contrahuntur cæci morbi, quorum causas ne medici quidem perspicere queunt.* Hæc ille. quibus & aliis argumentis nostris apparet, terram semper primam

& præcipuam eſſe, de cuius vi de cuiuſque ſinu venenum erumpit. Matrem vero ſic eſſe ſerpentum, ut hi ſe prorſus agnoſcant eſſe terreſtres.

DE COELESTI ATQVE AETHEREA VIPERAE NATVRA. CAP. III.

Viperæ bonum nobile non minus, quam eius improportio corporis mulsa.

Ametſi vero vipera noſtra Pythia longè teterrima apparuerit; unde & terræ creatricis facinus haberi debeat: nihilo tamen minus nō palinodiā cantaturus, verum reliquam eius fabricæ partem completurus, reliquumque ſuæ hiſtoriæ deſcripturus, dicam proximo ſermone de viperæ pretio, quod ſanè minime videbitur minus, quam quod eius cacoethia nuper oſtenſa eſt. Ad ſummum enim nullum in terris animal homini ſalubrius exiſtit vipera, quæ ſoſpitatem, vitam, robur, acumen, prudentiam, & adverſus venena, venenatoſq; omnes apparatus præſidium ac tutamen præbeat. Divinitùs autem eamdem incolumitati noſtræ tributam cognoſces inde, quod frequentiſſimæ per omnes terras ſint bonæ viperulæ; quippe quæ ſalaciſſimæ monſtrantibus præter ζωότομεν & ἀυτοψίαν Nicādro & hieroglyphicis Aegyptiis. Subinde autem ſunt & fœcundiſſimæ, quemadmodum eſt ſerpens Aeſculapii, quæ longo chiliadum numero ſingulæ quinquagenos fœtus pariunt quotannis, quot unoquoque in agro, nemore, ſilva, fruteto, dumeto, vepreto, colle, valle, confertim inhabitantes, aut diſcurrentes videris viperas. Quamobrem graviter ac rectè bonis iudicibus adverſum eſt, haud conſentaneum rationi videri, ad mortalium perniciem, & ad grave humanitatis malum natura productos hos angues; verum ad bonæ valetudinis conſeruationē, ad ſanitatem, ad vitæ tutelam, ad ſecuritatem, ad ſenſuum omnium acrimoniam impertiendam, ad generationem propagandam, & ad fœcunditatem, ad iuuentutem

Nullum animal homini ſalubrius vipera.

Beneficientia viperarum.

prorogandam; ad ſenectutem longè propulſandam; ad teterrimos morborum languores, moleſtiaſque omnes profligandas, ad integritatem denique & ad ſalutem. Sic τῶ ἔχιν id eſt viperæ mari duplex ad procreationem datus ſunt a natura penis, quaterni teſtes, fœminæ vero vulua duplex. Grandia deinde viperarum munera cognoſces, quod ſingulis ſui partibus, id eſt capite atque eius lapillo, iecinore, felle, extis omnibus, adipe, carne, exuviis noſtra in laborantium auxilia deſcendant frequentiſſimè; nec uno tantum modo parata ſed & quamplurimis, id eſt decoctu, maceratu, in vino, pulvere, ſale, clyſſo, oleo, cerato; item comeſta, pota, toſta, elixa, quoquo modo libet oblata languentium vitia graviſſima finit. Libet autem opinari, ſi virtutes huius anguis omnes plenè pernoſcerentur, nullum futurum in vita malum medicamentis omnibus inſuperabile, quod ab huius ope non ſuperaretur. Argumento eſt ſingularis eiuſdem agendi prærogatiua, qua præſtat ad curandum. Illa autem eſt tum calidi natiui reparatio, ac temperamenti renouatio: tum alienorum a corpore concrementorum perpurgatio tum habitus omnis interni atque externi tranſmutatio: quas vires ſi in cæteris omnibus curioſè perquiſiveris, in nullo utique alio mundi corpore inveneris. Quas ob cauſas nulla me capit admiratio, quod una ipſa inter omnia delecta ſit, ſive ad Elephantiaſin, ſive ad cancrum, ſive ad venena, & venenatos, & ad funeſtiſſimos quoſque morbos efficaciter ac generoſè debellandos. Debellat autem crudas & inſolentes noſtras malorum cohortes: expugnat tot atrociſsimas & exitiales peſtes, una & admiranda, qua propria gaudet, alexiteria facultate, ſeu hanc quædam coniugata mali ſors pararit, propterea, quod nullum unquam interius malum ſuo excluſum remedio reſpondente procedit, ſeu multa ſuccurrendi neceſsitas, & ex hoc uſu improba mortalium egenorum inveſtigatio, ſeu bona noſtra eutychia, ſeu natura cunctorum ſubminiſtratrix; ſeu quod veriſsimè creditur, boni

Nullum corporis vitium tã inſuperabile, quod viperarũ ope non ſit ſuperabile.

nostri provisor Deus Optimus Maximus contribuere. Harum autem & fortasſis etiam maiorum, quas non attigimus, virtutum & meritorum obſeruatione & contẽplatione factum eſt, ut Imperatores Romani plerique, & prudentiores, vel ipſi ſua in ſubiectos populos promerita profitentes, vel populo Romano coloniiſue celebrati, quod eſſent publicæ & universæ ſalutis authores, amplificatores, conſervatores, redemptores: nunc cum ſalutis, nunc cum Hygiæ numine voluerunt ſe depingi, quę manibus advolutos angues gerant: indeque factum eſt etiam, ut Romanos rerum dominos gentemque togatam ſubeunti in ſua tecta Angui ad Aeſculapium relato, non piguerit ſummos honores referre: ſalutis publ. creditum omen optatum: quam rem perorans Ouidius in 15. Metamorph. ait;

Romanis perſpecta Vipera beneficientiſſima natura.

Huc ſe de Latia pinu Phœbeius angues
Contulit, & finem ſpecie cæleſte reſumpta
Luctibus impoſuit, venitque ſalutifer Vrbi.

Elegantia vero pari ita conſuevit Andreas Alciatus in emblemate, cui lemma præfixum eſt SALVS PVBLICA.

Phœbigena erectis Epidaurius inſidet aris,
Mitis, & immani conditur angue Deus
Accurrunt ægri, veniatque ſalutifer orant:
Annuit, atque ratas efficit ille preces.

Quid dicam modo de lectiſterniis τοῖς διασκεῦσιν Aeliano, quæ Iovi, Iunoni, Minervæ credulitatis antiquæ Diis diſcumbendo adorandis, cum in Templis publicè ſtatuerentur, in his plerumque ad peſtilentiam, & ad communes morbos auerruncandos, angues bini per ſummas extremaſque ſpondas pectoribus in Cęlum ſublati præfigebantur votiuo ſcilicet uno nomine ſalutis. Quam rem noſſe licet ex Neronis numiſmate, cuius altera facie notata ſunt.

IMP. NERO. CAESAR. AVG. P. MAX. Altera vero facie diſcumbens homo.

Neroni opificis inepti manu ſculptum numiſma, lectiſternium exprimens.

Ita quidem publica res antiquitus adminiſtrata. Cuius Trium-

Triumvir monetalis, qui suo inuentu numismata sub variis formis fundebant & feriebant. M. Acilius priuatè, seu valetudinem signo reueritus, seu voto prosequutus, fœminam quampiam altera Orichalci facie iussit insculpi, quæ columnæ ad hærens contenti per dexteram manum Anguis caput ad os admouet; afflatum, vt credo, salutiferum proximo recipiens interuallo: hoc titulo.

Fœmina adhærens columnæ dextra viperæ caput ori admouet.

M. ACILIVS TRIVMVIR VALETVDINI

Habes iam de Romanis. Cæterum inter Græcos Anguis forma cultus Aesculapius, qui excluso ab ouo serpente natus est, vt in dialogo de falso vate prodidit Lucianus. Inde serpentes in Aesculapij tutela esse crediti sunt, cuius gestamen putatus fuit serpens baculo conuolutus, vt scripsit Dercylus. Ab Aesculapio vero prognatus Hippocrates Cous, cognomento magnus, sanitatis, & vitæ assertor clarissimus etiam baculo innixus depictus est; cui baculo vipera circumplexa visitur: dicam & de Græcis aliis. Sosipolin anguem venerati sunt Eleorum populi à seruata sua vrbe nominatum. Argiuis autore Peripatetico Clearcho tradidit Aelianus religionem esse, ne serpentes morti dederent. Serpentis denique forma Iuppiter compluribus Græciæ locis cultus est, vt Claudius Minos in Alciati Emblemata notauit. Finem autem dicendi non facerem, si quam mirificè draconum genus apud Græcos, aliasque gentes fuerit cultũ, exponere vellem. qua propter ad alios populos anguium admiratores transeo. Borussi serpentes venerati sunt. Nouus orbis & Lithuani serpentes adorarunt,

Heroes, qui se Vipera insignibus exornari maximo in precio habuerunt.

De anguium apud plerosque populos veneratione.

G. Georgi f.

G.Georg.f.

rarunt, vt est apud Aeneam Syluium. Calecuthi Reges sic de serpentium occisoribus pœnas sumere consueuerunt, ut de homicidis; iniunxereque anguibus tuendis mapalia, quæ defenderent à pluuiis: nimirum, quod cælo lapsos terræ genios, & diuina ipsos numina arbitrentur; hac potissima de causa, quod subitam inferant mortem; plus fortasse Deum ordinatorem in his venerati, quam ipsas feras magni numinis instrumenta. Quid de Aegyptiis dicam, qui Aspides sic assuetos manibus fecerunt, ut ex quotidiana contrectatione cicurati fuerint iidē; demorsos vero ab his felices ac Deo dignos arbitrentur, vt testatus est Iosephus Lib. 2. aduersus Appionem. Inter quas aspides Thermuthis est ab ipsis appellata, & habita sacra, & immortalis, regioque diademate coronata; cui in sacris ædibus sub terraneo sacello exædificatis bubulum adipē edendū offerebant: quā in perniciē hominū, & natam negant, & iustitiam populo ministrare malum à bonis auertendo, malisq; supplicia pensitando. Ita enim Aelianus, apud quem autorem & genus hoc alia multa legeris; itemq; apud Herodotum, qua de Thebis Aegyptiis. Similiter & Arabes viperas circum Balsamos arbores hospitantes cauent interfecisse cumprimis sacras opinati, sicut ait Cęlius Cap. LXXV. Ioannes vero Veslingius Professor Pataui celebratissimus, qui ad plenissimam suam doctrinam peregrinationem Hippocratico præcepto, Pythagorico exemplo, Aegyptiacam addidit, in libro de Plantis Aegyptiis c. 14. testatus est Arabas à Viperis circa balsamum hospitantibus obtrectandis tanquam sacris abstinere. Gentem enim eorum, non ut Psylli reptiles has bestias odisse, sed deprehensas intra ædiū consepta ceu genios loci venerari, victumque suppeditare se obseruasse.

§. II. *De Anguium ad Planetas singulos Analogia.*

HAec inter mortales homines ac selectissimos Heroas serpentis æstimatio fuit. At non Hercules iniuria sed sua, ut ostendemus, cælesti natura, & naturæ diuinitate. Quid enim Draco stellas inter fixas ad septentriones receptu: de quo & D. Iobus in 28. meminit luculente. Quid etiam Parius fortasse anguis astris immixtus est. τοῦ ὀφιοῦχου nomine, quem Herculem quidam, rectius Aesculapium fecerunt alij, quo pacto, & Ophigenarum primum è serpente in heroa mutatum gloriantur Parij Asiæ populi quidam à sapientissimo Strabone in 13. lib. suæ Geographiæ primis sub paginis descripti: ut quantum scilicet depressus terris per summam abiectionem fuit serpens, tantundem inter multas animantes extet cælo sublimis, atque ad Arctum locatus. Manilium audi canentem.

Aesculapius vere Ophiucos. Ex angue in Heroem primus Ophenigena mutatus.

Tum nobilis Argo
In cælum subducta mari, quod prima cucurrit,
Et meritum magnis mundi tenet acta procellis
Seruando Dea facta Deos, cui proximus Anguis
Squamea dispositis imitatur lumina flammis.

Et Ausonius in signis Cælestibus.

Ad Boreæ partes arcti iunguntur & angues.
Post hos Arctophylax &c.

Verum enim verò non contentus aut fermè pertæsus anguis cælo stellis differtissimo sedes defixisse, certos rursum & vagos cursus per omnes septem orbes inferiores gestiit experiri: idest, inquam, cælestes singulas potestates, & rerum dominos, qui errare creduntur, sideribus subiectos moribus & idea referens πολυπλανήτης apparere. quos adumbratos ab ipso planetas, ut ordine percurramus, de stationibus inferiorum ascendemus ad superiores primo nostro ad lunam facto gradu.

Lunaris anguis.

Angues igitur affingit Varro Lunæ, quod hæc proser-

pat quemadmodum angues, vnde & Proſerpina dicta eſt, Philoſophi inter Romanos maximi ſententia; verum non item mea, qui proſerpere quidem lunæ, & anguibus commune cum admittam, tamen nominis illam congruitatem atque analogiam non admitto, quando dicta eſt Proſerpina commutatis literis Perſephones; ſicut & in Hercules ab Heraclis græco nomine factum eſt. Ita quidem de Marci Varronis iudicio. Cæterum lunæ hypogææ Viperam noſtram, quæ plurimum aut hibernans, aut aliter ſtabulans eſt hypogæa, cõferri commodè licet.

Seon luna triformis Dea.

Alias vero ſubiicitur Vipera Dianæ, quæ nemorum cuſtos, ut vocat Horat. nemoralium viperarum faſciculum manu geſtat, ut in Icone. Aliter ad hæc ſidera ſerpentium ideam retulit Macrobius primo Saturnalium Cap. 19. & 20. per hæc. *Argumentum caducei ad genituram hominum Aegyptii protendunt; ad quam neceſſario conducunt Sol, & Luna, atque ad huiuſmodi argumentum Draconum præcipuè volumen lectum eſt, propter iter utriuſque ſideris flexuoſum.* Hinc eſt quod ſimulacris Aeſculapij, & ſalutis Draco ſubiungitur; quia hi ad Solis naturam Lunæque referuntur. Quo eodem caducei nomine Mercurio conferentur angues; immo etiam ob id, quod hic præſtat dolis, aſtu, verſutia, prudentia, & hoc genus, quibus ad vitam tuendam æque inſtructus eſt ſerpens, ſic ut his inter cæteras animantes præſtare Diuus Ambroſius arbitratus ſit. Accedit quod Ἀργηφόντης ϗ ὀφιόκτονος dictus eſt idem à dominatis hiſce ſerpentibus, Pauſania, Euſtachio, Heſychio, Pierio comminiſcentibus.

Mercurialis.

Veneri dicatus.

Ad Hermen proxime accedit Venus: cuius ditioni, quid non accenſeatur vipera, quæ duobus anni temporibus, nimirum amœnioribus effræni ad concubitum amoris œſtro atque intolerabilibus uſque ad furorem Hymenæi incitamentis agitur præceps; mox maritalis in ſpiras tricaſque mutuas duorum fit complexus, quibus circumuolutæ ſibi ipſæ cohęrent ſic, ut una, quæ primum Ariſtotelis mox Plinij dictio fuit, exiſtimari biceps poſſit. Ex qua

item

VIPERA PYTHIA.

G. Georgi f.

itẽ radice fit, ut fœcundæ sint prole parentes singulæ per annos singulos quinquaginta catulorũ. Quid autẽ fœcũdũ nõ sit hoc genus, cuius præter alia principia, quæ alias enarraui, præsertim sunt mari testes quatuor, penis vero duplex & insolenter hispidus; fæmellæ vero vulua item bifida: organa autem utraque utrique sic affabre facta, ut pusilli corporis ratione nihil admirabilius obseruari queat. Qui iidem ipsi parentes in suos, quos dixi, catulos talem tantumq; seruant affectum (στοργὴν Græci dixerunt) ut hunc præcise commemorandum iudicarit Plinius, explicarit apud Gesn. Fuchsius, qui iureiurando affirmauit se Lostorfij vidisse, cum ouum vnius serpentis in fornacem proiectum esset, mox matrem ipsam cum festinatione accessisse sibilantem, odore nimirum percepto, & fornacem ingressam esse, licet obstantibus ad id loci quibusdam viris, à quibus partim baculis occisa est, partim igni læsa.

Talis anguium in natos suos amor est, at in coniuges memorabilis minus non est. Expediam aspides qui sunt omnium immitissimi. Atqui isti ipsi tam sunt affectus cõpotes, tam coniugis & coniugij obseruatores, ut nunquam seiunctæ vagentur: itaque alterutra interempta incredibilis alteri restat ultionis cura. Persequitur interfectorem, unumque eum in quantolibet populi agmine notitia quadam infestat. Perrumpit omnes difficultates, permeat spatia, nec nisi amnibus arcetur aut perceleri fuga.

Hæc in coniuges suos, hęc in filios communis anguium sollicitudo est: quæ si congruens & naturalis parium dilectio præsidem huic generi Venerem copulatricem declarat: quanto amplius, quæso te, declarabit & comprobabit pulcrise quam in eosdem potestatem? quod Angues plerique omnes puerorum & puellarum elegantium referantur amasij fuisse per Aelianum, per Plutarchum, per Valerianum, per Scaligerum, quæ παιδεραστῶν anguium Malabar insulæ priuate meminit, qui pueros diuturno

Serpentes Amasii.

turno contentoque aſpectu ſine maleficio contuentur. Ab his tribus cælorum gubernatoribus ad genialem Solem aſcendimus ſimiliter inquiſituri, num ſuo is influxu priuato Viperam perluſtret; quem equidem influxum certus ſum Aegyptios ſubmonſtraſſe per illud Hieroglyphici, quo Soli rectis ſuper aram quampiam radijs micanti hinc, atque illinc Viperæ duæ adnixæ caudis aſſurgere geſtiunt. quo eodem arcano Aegyptiorum commento notatur mutuus binorum iſtorum corporum conſenſus & ſympathia. Cuius nos rei monumentum antiquum habemus hoc. Quod autem hæc ſerpens aliquando temporis aprica ad colluſtrantem arduo è ſolio Solem amice conuertatur referentibus hoc alijs ad torpidam ac frigentem Viperæ naturam, altior mihi videtur eius facti cauſa, quam vt caligantes oculi lippientes cognouerint. Analogia, inquã, ſibi obnoxiorum: cuius unius virtute ſub Aquilone qui modicum agnoſcit ſolem profunde ſub radicibus arboris betulinæ ſtabulati ſerpentes molli ſuo afflatu calorem ſub radicibus excitant, ſic ut huius arboris folia ſemper hieme perdurante viridia perdurent: quam rem Olaus Magnus in ſeptentrionis hiſtoria teſtificatus eſt. Nec multum diſſimile videtur aſſerere Solinus Cap. 40. in quadam Africæ gleba non ſine miraculo locum virere undique, ſecus agris arêtibus. Solis item virtute & circumactu, ſic ut annus perpetuo renouatur, & veluti reiuueneſcit ad hunc prope modum ſerpens, & pelle & ſenio exuitur quotannis: quæ Pierij Valeriani collatio fuit. Quid quod Apollinis natus Aeſculapius ex uniuerſarum medicinæ opum cenſu, quas ipſe peperit, unicam ſibi viperam adſciuit legitimus Ophiuchos. Qui idem & præſes eſt diuinationis, cuius & Draco ſerpens alioquin annoſus habet auſpicia; qui Draco qui ve ſerpens viſus eſt acutiſſimi, nullo extra Solem autore proſpectus vniuerſi ſummo primoq; Quid plura? Draco Sol appellatus eſt à Porphyrio Lib. 4. de abſtinentia carnium; quin etiam Aeſculapium filium

Apol-

Solaris: Influxus Solis in Viperas.

Sympathia Viperarum ad Solem.

Viperarum ad Solem et Analogia.

Vipera proſpectum acutiſſimum ab autore Sole refert.

.G.G.f.

Apollinis sub anguis persona longis voluminibus urbem totam lustrantis adoratum à Romanis ante memorauimus. Post hæc Martialem anguem vis cognoscere? Cognosces equidem iracundiam & furorem, quo singulariter pollere dictus est Psalmo 58. Incomparabilis porro in angue furor, quod simul ac se læsum sentit, ita insane furit, ut nunquam absistat, donec venenum intulerit, aut præ rabie exanimetur; quæ verba sunt Euthymii per Valerianum relata: quo mihi expende, & furijs infernis per omne vndique corpus gestari colubros. Expende item Bellonæ armatæ dextera cum torquenti telum furore gestientem & assultantem Viperam assistere cum pugnace gallo. Sic etiam angues circumpositi caduceo bello pacique decernendæ, ac deligendæ propositi fuerunt antiquitus vsu solemni. Bello quidem, si mutati, paci vero, si colligati mansissent. Quod indicatur opinor & numismate Claudij TiberI, in cuius altera facie Victoriæ persona quasi bello abacto caduceum in Viperam ira æstuantem protendit, & retro referri cogit. Ad summam, & Martius Anguis vocatus est ab Statio in 11. Thebaid. ab Ouidio Metamorph. 3. & Martius fortasse magis, quā Martiales à Virgilio Aen. 9. & ab Horatio 1. Carmin. vocati lupi. Martius, inquam adeo, ut in milites armatos euaserint à Cadmo Mineruæ consilio sati dentes, ut in eiusdem Ouidij Metamorphosi. quod quæso te quid aliud est, quam belli semina continere serpentes? Continent, inquam, bellicos æstus præcordijs, & belligeræ sunt feræ pusillæ, quæ Taurum, Leonem, Elephantum inuadunt, atq; consternunt. Martialis iam apparuit Vipera, sed neque minus perspicue Iouialis apparebit cum alijs plerisque, si credimus Herodoto, qui scriptum reliquit: *Circa Thebas Aegyptias sunt sacri serpentes nihil omnino hominibus noxii, pusillo corpore, binis præditi cornibus, quos defunctos in Iouis æde sepeliunt: huic enim Deo sacros illos esse prædicant*. Quo argumento insigne illud est, quod Iupiter serpentis forma complu-

Ingenij Viperæ Martialis.

ribus

Gio. Georgi f.

ribus Græciæ locis colebatur. Quod Claudius Minos in Emblemata Alciati notauit. Cuius utriusque facti, id est, quod Deorum maximo collati fuerint Angues, quænam alia causa sit, quam quod commune utrorumq; fuit studium, ac mos? Quando beneficentissimus etiam est anguis, qui se suasque carnes, & exta, caput, huius lapillum, dentem, linguam, fel, adipem, ossa, puluerem tradit hominum optimæ valetudini, conseruationi, tuitioni, renouationi, perpetuationi, roborationi, saluti. Quo P. Zacconi Catacensis poetæ disertissimi carmen legas velim.

Quæ modo væsanas afflabat Vipera pestes,
Viscere nunc tunso prompta propinat opem.
Tale venenatum cædas si protinus ictu,
Scorpion inflicto fit medicina malo.
Secta, viden, tumido abscedant capita horrida collo;
Caudaque disclusis orbibus ense cadit.
Qui nocuit summis, primis qui partibus, anguis,
Excludit medio viscere sæuitiem.
Discite crudeles, mitescit vipereum cor,
Et suus in colubri pectore regnat amor.

Hæc ille de serpentis clementia, & amplitudine benefaciendi: quæ visa est tanta sapientissimis Aegyptiorum magistris naturæ primis obseruatoribus, ut hunc dixerint eudæmona, cuius beneficio alantur, vigeant, perennent omnia per mundi molem alioquin spiritus diffusi. de quo Virgilius. *Clementia, et amplitudo serpentium.*

Principio cælum, ac terram, camposque liquentes,
Lucentemque globum lunæ, Titaniaque astra,
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Iam vero quoniã adeo benefacit homini serpẽs, benefecerunt, & eidem Dii, dederuntque quo cælestes orbes, & annuum mundi renouationem æmularetur, expressam per Mythologos Poetas apologo, quam Nicander, Aelianus, Cælius exposuere per hæc: Iuppiter ut mortali-

bus gratificaretur, quod furtum Promethei, qui ignem à Vulcano surreptum, & hominibus allatum furatus esset, τῆς ἀγηρασίας donum largitus ut qui cum fessos se viderēt, eamque amplius gestare nollent, Asino imposuerunt, qui sic oneratus æstiuo tempore incedens & siti laborans ad fontem venit bibendi gratia, sed à dipsade loci custode prohibitus est, nec prius permissus est bibere, quam onus, quod gestabat, serpenti tradidisset: Vnde factum est, ut senectutem abiiciat serpens, homines verò senio obnoxii sint. Serpenti tamen agglutinata sitis est asini, quam & morsu læsus iniecit. Hactenus de apologis, quæ refluam iuuentutem angui tribuere. Postquam autem æuum annosum plusquam homini, ceruis, coruis, cornicibus, largiti superi fuerunt: solliciti de huius sospitate, ac salute; ad hanc serio tuendam addiderunt, & præsidium, quo nullum firmius esse potest; & quo super uniuersas animātes visi sunt hoc genus dilexisse prouisores cœlestes; ut non tantopere vel suos lyncas ac tigres Bacchus; leones Cybele; ceruos, & canes, Diana; boues Luna; equos Mars aut Neptunus; cygnos Phœbus; gryphes Nemesis; columbas Venus; noctuam Pallas; balænas Oceanus; delphinas Tethis custodierint, fouerint amore, & gratia prosequuti fuerint. Super hos enim cunctos valentissimum, & inuictissimum constituerunt. Beneficio, iam percepisti, dentis, qui unus, & alios canis, apri, lupi, leonis, Elephantis, & si qui sunt alii superat violentia. Qua una re populi sunt, qui numen hoc venerantes & adorantes certo certius sibi persuasere, missas has potestates ad potestatem Dei summi memorandam & iustitiam usu ministrandam. Quoniam autem, ut primo notauimus, imperii nota sunt angues, referemus de his pauca primum attingentes diuos. Porro sicut Iouis imperium arguit Anguis, ita & Iunonis, quæ & soror & coniux illius est, dominatum, in cuius dextera manu per Aegyptios Serpentis caput statuebatur. Quod autem ad mortales attinet Ossi Regis Aegypti fuit insigne serpens. In

tho-

thorace Agamemnonis fuit appictus Draco; In Herculis scuto per Hesiodum duo micabant serpentes: Epaminondas Draconis gestamine insignis fuit. In nummo Cęsaris dictatoris à latere serpens Draco capite surrecto magnis voluminibus terga trahens insculptus erat. Præterquam autem quod à Principibus viris auspicio cultus est Anguis, insuper & Heroibus sacer fuit: Quin & Herois ergastulum apparet olim indutus serpens; quando de quodam serpente felicem euentum portẽdente prodidit Apollo talem heroa fuisse. Huius quoque ordinis sunt & ostenta sacrorum Anguium: quibus, ut est apud Pierium in Hieroglyphicis enarrationibus, & summa nominis celebritas, & clara principatus, aut imperii amplitudo præmonstrari consueuit. Hinc aruspices Roscium histrionem, quem puerum dormientem noctu anguis complicasset, clarissimum, & nobilissimum fore prædixerunt. Iam & Imperatoribus quibusdam, ut Aureliano, cuius pueri peluem quod serpens cinxit, futuræ dignitatis indicium fuisse censetur. Ad hæc matronis quibusdam in somnis apparens Draco soboli, quam postea procrearunt, imperium portendisse fertur, ut matri Alexandri, Seueri, Scipionis Africani, & Augusti. Cæterum è Græcis est & ostentum Heleni atque Cassandræ gemellorum, qui vaticinandi scientiam in Apollinis Thymbræi Templo relicti infantes videntur accepisse, compertis mane serpentibus, qui sensoria circumlamberent, infantibus omnino nil oblæsis, indeque responso manante vates futuros illos. Acta vero hęc inibi Priamo genethliaca celebrante, sicut adnotauit Cęlius Rhodiginus in lectionibus antiq.

Heroibus cultus Anguis.

Anguium ostenta.

Hactenus de Iunioribus Diis. Restat Saturnus, cuius alioquin austerissimi, & despectissimi sideris inclementię quis ignorat respondere solitariam, & suspiciosam, & agrestem Viperę conditionem? respondent, & anguium venena vi, quemadmodum Ptolomęo & suis. Sic porro Saturnus a Draconibus & Serpentibus dictus est vehi, ut

Saturninus ὄφις.

eſt apud Rauiſium in titulo de Diis §. de curribus Deorum ſuis animantibus vectatis. Sic Baſiliſci ſanguinem atrum grande veneficiorum amuletum reputatum priſci magi Saturni ſanguinem appellarunt: quod Plinius alicubi ſcriptum reliquit. Mitto Hieroglyphicum ſerpentis, caudam ſuam ſub gutture attractam occultantis, quę quidem imago in dextera ſtatuebatur manu, quem pro annuo circuitu pro tempore, pro ęſtate, pro immortalitate poni ex multorum ſcriptis accepimus, quę Pierii Valeriani ſunt verba, lemmate de ſerpente conſcripta. Sic ampliuago ſuo per orbem Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurii, Lunę, ſolenni ſuo tranſcurſu πολυπλανήτης vipera comperta eſt ex ſingulis iſtorum poteſtatibus quidpiam Analogi referens, in Octauo vero pręterquam anguis locum habet Hydra, Serpens, & Draco. Dicam maiora: ſi licet myſtica profari. nam empyreum ipſum cœlum Draco ſummus attigerat, ſi beatam ſuam ſortem tueri nouiſſet, quã cum per diuam obedientiam conſeruare non nouit, de ſummo illo felicitatis faſtigio depulſus eſt pręceps in infima tartara factus Ophioneus à Pherecide Syro Pythagorę Doctore nominatus, à Diuo vero Apocalypſeos ſcriptore commemoratus. Tam celſa ſcilicet dignitas, tam ſingularis amplitudo fuerat ſerpentis. quę veneratio, quam ſolennis, quam perennis fuerit, primitus inter heroas omnes, & Principes, & ſummos viros, leges abũdè apud Cõradum Tigurinum, & eius ęmulatorem Vlyſſem Aldrouandum Draconum hiſtoria. Nos cœleſtem anguis reliquam naturam enarrando compleamus. Attigerunt hanc Aegyptii, quibus ut eſt apud Orum Apollinem, ſerpens caudam ſibi prerodens annum & aſtra ſignificabat, ut vero eſt apud Pierium, cœlum exprimere volentibus ſerpens pingebatur ſuam ipſius caudam abrodens variis interſtinctus ſquamis. per ſquamas autem ſtellas, quibus cœlum munduſue diſtinctus eſt aliquanto obſcurius innuebant. Cognouit, & hoc è noſtris Mar-

Luciferi de Cœlo lapſus.

 ſilius

ſilius Ficinus, qui Antidoti epidemiarum cap. 9. Galeno fretus auctore nos admonuit minime timendum à Theriaca, quę qualitate calida corpus accendat. Tale alioquin elementarium eſt medicamentum, quod multa cũ materia concretum parum eximii pręſtat. Contra vero viperina energia exiguo compagis obducta momento valentiſſima quęque venena valentior propulſat: cuius ſpecifica virtus donum eſt alioquin cœleſte ac prope ſpiritale. Intellexit quoque ętheream anguis naturam D. Euſebius Cæſarienſis, & per hunc Iacobus Billius, qui functiones Anguium omnes atque ipſos ſpiritaliſſimos fecerunt inter animantes terrę uniuerſas. Quod ſi verum eſt, ut explorate veriſſimum, dubiteſne, non dubitante Ficino, elementares quaſque conditiones excedi per elatiſſimam viperę naturam? Porro ſint elementares illę dotes atq; facultates de nobis hominibus promerentes, quę fuerunt ampliter in huius capitis initio recenſitę. Sed enim ne dum hominibus vipera tantopere benefacit, ſed & animantibus brutis, ſerpentes, ait Serapion in lib. de ſimpl. medic. cingentes pelle depoſita vidi capras, & poſt albeſcentes minus ſeneſcere. Cervorum taceo ſeneſcentium renovandi uſum per ſerpentiũ eſum: qui cervi, & ſerpentium alimento vulgarium iam teredines pellunt inteſtinorum, ut memoriæ prodiderunt Hippocrates, & Abſyrtus. Carnibus quoque ſuis equum vulſivum integritati reddunt; redduntque per aſpidem ex ſtranguria, atque ex pulmunculo ulcere dorſi maligno, atque ex ſcabie maligna ſanum. Perplura quoque iſtorum remedia ad vitia quadrupedum, & accipitrum expoſuerunt Albertus, & Raſius: quæ non eſt opus huc referre. Extra ſe vero reuelarunt Aeſculapio dracones herbam, qua Glaucus exanimis in vitam revocatus eſt, ut Plinius, Hyginus, Lycophronis Scholiaſtes Iſacius Tzetzes tradidere.

Marſilii Ficini de cœleſti theriaca natura iudicium.

Cæleſtis Anguis conditio cognita D. Euſebio.

Enumeratio admirandorũ viperæ in homines beneficiorum, & in bruta.

Hæ cæleſtes viperæ ſunt conditiones, quæ nobis ut ne videantur ſatis, facit ulterior eius divina natura. Difficilis

Cælestis ut apibus anguis natura.

lis appellatio videtur? At si licuit Maroni de Apiculis profari;

Esse Apibus partem divinæ mentis, & haustus
Aethereos dixere:

Quid non de vipera par elogium liceat nobis extruxisse, cuius erga miseram humanitatem merita longe sunt maiora, sicut audistis. Si cœlestes igitur bestiolas ausus est Poeta divinas appellare: licebit & nobis perfectius augustiusque animal æquè insignire. Porro illud est inter utrasque discrimen, quod Apis illicio mellis incautos pungit, vipera vero suum etiam venenum, quod provocata confixit, tarda non est eluere, si præsens suum antidotum homo non negligat, aut non contemnat.

De Diuina Draconis natura.

A vipera vero si modico, facilique transcursu veneris ad Draconem: hic multa divinitatis indicia præbebit suę. Primum quod vaticinationis non expertes Dracones demonstravit Aelianus. Quare & Trophonii & Apollinis oraculis sacer fuit: deinde quod hi mortui potuerint suo ipsorum ingenio ad vitam revocari quod Xantus historicus, Plinius, & Scholiastes Lycophronis perhibuere. 3. quod simulacrum Apollinis in Delo Draconis effigie positum est. Quibus de rebus mirum est, quod Pythonem occiderint Latoides gemelli. Verumtamen vides, quod Aegialen magnæ Græcię civitatem adiverunt ad expiatum. quin imo narrat Plutarchus Lib. de oraculorum defectu Philosophum Cleombroto probatum dixisse, eum, qui serpentem illum occidisset non tantum per decennium exulasse ac Tempe fugisse, sed ex toto orbe migrasse. Vnde tandem post nouē anni magni revolutiones expiatus, & purificatus redierit, atque ita vere Φοῖβος idest purus & lucidus oraculum Delphicum recuperarit: quod interea temporis Themidis custodiæ fuerat commissum. Tanta scilicet fuerat eius anguis dignitas, tanta religio, nedum veneratio; qui cultus neque minor anguium aliorum fuit. Neque vero aliquid facit, aut quod hoc animal serpat hæreatque terræ; aut quod natura terrenum à me serio

Expiatio necessaria Apollini, ac Dianæ, qui Pithonem sustulerint Draconem.

Occurritur obiectationi.

ferio vocatum sit, licet aliàs ostensum cœleste. Hæc porro dubitatio non difficilem habet resolutionem, si ad memoriam revocaveris, serpentem antiquitus natura comparatum, ut gauderet incessu: quod in exegesi Geneseos c. 5. scripsit Chrysostomus, confirmavit Isidorus. Et sanè conficitur non reptavisse primitus serpentem, quando Deus summus huic indixit, ut deinceps reptaret, & ut loquitur sacra pagina super pectus suum graderetur. nempe per has diras indictas apparet, quod prius non reptaverit; qui & cum homine tunc immortali coniunctus fuerit amicitia; atque hæc fortasse non dissona, quando supremus arbiter inimicitias interminauit inter utrumque dicens: *inimicitiam ponam inter te, & mulierem*. Itaq; quod ad germanam anguis conditionem attinet, non repere natus erat, verum erat ad incedendum comparatus. Quippe qui maledicente Domino relatus est ad quadrupeda iumenta, & ad bestias. Quadrupedum igitur genere videtur fuisse animal vulpina fortasse forma, suadente similitudine in ambobus intercedente; quæ est multiplex, primò quod animantia sunt hæc amicissima, secundò quia astutissima super omnia; tertiò latibularia utraque. Verius autem, ut me ipsum maturè corrigam, forma serpentis consona quadrupedis debuit esse Dracontopodos, qui super omnes animantes apud omnes nationes cordatissimus existimatus est; vel denique forma fuit humanæ proxima, quandoquidem & cum homine differentem & rationalibus eloquiis utentem certos nos fecerunt oracula divina. An igitur Draconis magni Sirenæ forma: qualis apud Esaiam interpretatus est Eucherius. Quid enim monstri fuisset animantis brutæ facie suasionem ac dissuasionem, adversus communis Domini præceptiones commentum. Recte igitur venerabilis Doctor Beda virgineo vultu spectabilem fecit. Ioannes vero Chrysostomus & enarratores alii sacri super hoc loco serpentem primum recto corpore incessisse humanis affectibus præditum.

Serpens initio nō serpens, verum ad incessum comparatus.

ditum & supra communem animantium omnium sortem calidissimum fecere. Iudex igitur optimus in supplicio sumendo sui non oblitus, & conformationis dignitatem conseruare paratus, miraculum maius in serpente creauit coniũcta cũ vili quodã habitu forma tãta, quantã nos anxie describentes vix quidẽ descripsimus. Aliud quoq; miraculũ in hac specie extruxit opifex, quod sibi ipsi, & suo cõcremẽto similis serpens nõ est, sed maxime heterogeneus, atque difformis, & præterquam, quod terrenus, & venenosus compertus est, tamen æthereus, alexiteriusque. Deinde, qua calidus, qua frigidus; multis siccior, totidemque humidior; gravissimus simul, & levissimus, ut alias dixi; aliis densæ texturæ, aliis raræ; nonnullis crassi, nonnullis tenuis habitus est; idemque nunc venenatus, nunc veneno non inficiens, neque infectus, sed venena fermè cuncta propellens, & abolens. Quapropter alias quidem de viperæ fœditate, alias de dignitate consulto nos peroravimus, nimirum utraque complectitur, & summe varius est, ut hydrargyrum, miraculo inter corpora naturalia & medicamenta omnia maximũ; quod neque absolutè calidum, neque absolutè frigidum contenderis; neque humidum, neque siccum; non tenue simpliciter crassum; non durum, non molle; sed gravissimum simul, & levissimum: læve quidem actu, asperum potestate. Talis ad unguem vipera meo iudicio. quapropter æque cœlestis, ac terrena esse potest eadem. Neq; vero facit, quod terrenum animal suam idest terrenam tantum retinere ac servare conditionem private debet; quandoquidem uniones etiamsi mari sunt exorti, marique conservati, scopulis etiam adalligati maris; nihilo tamen minus multo nobiliorem habentes cum cœlo cognationem vitalem inde rorem hauriunt in dies. Ad hęc arbores Cyparissi, & Heliotropiæ, quamvis humi radicatæ, tamen satore de cœlo pendentes solisq; cœli prospectibus illectæ ad parentem solem assidue assurgunt, & convertuntur. Ad hunc prope modum angues tametsi

terram

terram pronissimi abradunt, nihilominus humilitatem quasi dedignati suos à cœlo haustus cognoscunt appetuntque necessarios, ut plane iam agnoueris & æthetream & cœlestem anguium esse naturam.

§. III. *De cæteris anguium honoribus secundum diuinas omnes potestates.*

SEd nos ad maiora viperarum & anguium ornamenta transeamus. Inter divos ipsos, quam magno in pretio fuerit vel inde apparet, quod nullum ferme fuit numen divinum, quod non anguis auspicio, necessitudine, consortio se consepserit, fulsiverit, muniverit: nullum inquam, siue inferi seu superi perquirantur. Ex inferis Ceres, quæ se vectari curru per angues amavit. *Ceres anguibus curulibus vecta.*

Secundus ab hac Triptolemus, qui, sicut Seneca proditum reliquit, iunctis draconibus terras sulcavit, ac terræ frumentorum usum indicavit.

III. Et sunt Eumenides, quæ capillitio præcinctu toto ferme gestamine colubris se munivere. *Eumenidum figura.*

IV. Est Mercurius cum virga pugno dexteræ prætenta duos Angues fulciente mutuo connexu complexos; quibus in vitam revocat mortuos. quod repræsentatur imagine apud Natalem Comitem Mythologum, in qua Hermes ab Inferno lacu manu levat ad superos animam quampiam. quod complexus est paucis Virgilius, quæ sunt: *Mercurius.*

Hac animas ille evocat orco.

V. Typho μετεωρόμενον ignitum numen, cuius pectore discurrunt Angues bini, ex utriusq; vero manus digitis singulis exsurgũt funiculorum modo complexi totidem: ex postremis utrisque tibiis educti tertii cum recurrunt ad superiora convoluuntur cruribus velut capreoli vitibus. *Typhonis icon.*

VI. Est & præter hanc Typhoeus è tartaro ac terra genitus; cui per Hesiodum in Theogonia pendent ex hu-

Gio. Georg. f.

meris centum capita ſerpentis horrẽdi draconis linguis atris aerem lambentibus. Hæc infra trans de multis pauca recenſita ſint numina ſerpentium amica. Quoniam autem unius gigantis meminimus, & cum hoc genus cõponi ſuccedit. Ouidius enim in Amoribus.

Serpentipedeſque gigantes,

Ait etiam alibi,

Mille manus illis dedit, & pro cruribus angues.

Porro de Terra matre filios gigantes armante loquitur alias etiam idem poeta Lib. 4. Triſtium El. 6.

Sphinga & Harpyas Serpentigeroſque gigantes
Extulit.

VII. Supra trans prima eſt Opis: in cuius ſimulacro ſerpens altera parte, altera leones hieroglyphicis Aegyptiis fuere repræſentati.

IIX. Numerari poteſt Iuno, in cuius dextera ſerpentis caput. Aegyptii ſtatuerunt dominam ætheris inferioris.

IX. Accedit & Diana, quæ cornib. frõti ſuperpoſitis, & arcu ſecundum humeros, & pelle feræ eſt adornata; ſiniſtra quidem binos angues, dextera facem intendit; appoſita ut figura licet intueri.

X. Serpentis etiam formam indutus eſt Faunus, cum Hecaten filiam iniit, Ouidio deſcriptore in Metamorphoſeon libris. Item anguinos Draconis pedes habuit Erichtonius Vulcani filius apud eundem Poetam.

XI. Inſuper in terris Victoria binis alis levata baculum in angues aſpectu ſuo pacatos intendit, pacem in terris excitans, & annonæ fælicitatem.

XII. Eſt & cornu copiæ cum anguibus, quam veteres Romani coluere.

XIII. Itẽ apparet ex una Genius iunior cornu copiæ manu geſtans cũ adſtite angue: ex altera vero ſenior, & habitu ſubatro, quorum hic ſubterraneus, ut equidem interpretor, ille ſupra terras apparet. Illud fortaſſis in mente habuit Perſius, qui ait;

Pinge duos angues, pueri ſacer eſt locus.

G. Georgi f.

G. Georgi. f.

Illudq; Prusio Cincinnatus, qui in numismate platano coronatus serpentem habet in manu: qua figura apud Rom. antistites bonus genius denotabatur, ut est apud Aldrovand. Lib. de Serp. lemmate de numismatis p. 81. & rursus p. 96. Quo referes & illud divini vatis Ferrariensis, qui in Cantico Furiosi Rolandi 47. statione 99. cecinit hæc;

De le fate io son una, & il fatale
Stato, per farti anco saper, ch'importe;
Nascemmo à vn punto, che d'ogn' altro male
Siamo capaci, fuor che della morte:
Ma giunt' è con quest' essere immortale
Condition, non men del morir forte;
Ch'ogni settimo giorno ogn' una è certa,
Che la sua forma in biscia si conuerta.

Hæc isti: quibuscum & vulgaris hominum fama, consentiuntque plurima parte Romantiæ, ἀπὸ τῆς ῥώμης, idest a robore vocatæ narrationes. de hac re celebratissimæ nec fortassis iniuria tantam sibi dignitatem Anguis vendicavit, cuius excellens sub esca modica longæuitas immortalitatis loco reposita est.

XIV. Cum Genii gratissimi productoris ordine coaptari licet & Gratias, quæ cum mutuis colligatæ complexibus inter se sint, adhuc colligari omnes gavisæ sunt, uno Anguis promississimi circa pedes complexu; qualis apud Natalis Comitis mythologiam typis Venetis Ann. Salutis M. DC. XVI. impressam spectare est. Ad hæc pro Anchisæ patris genio fuit anguis Aeneæ anniversarium sacrum eius manibus facienti Aeneid. 5.

XV. Hi quidem ex inferioribus. cæterum ex superioribus est Saturnus, qui sicut est apud Textorem curru vehitur à serpentibus tracto.

XVI. Deinde Iupiter est, qui quod legimus in Commentario ad Emblemata Alciati serpentis forma pluribus Greciæ locis colebatur. Mitto enim quod idem Iupiter anguineis pedib. pictus, ut est apud Abrahamũ Gorlæum Lib. de Ann. in Heliotr. 137. & in aurea Sarda 183.

& pri-

& prima libri facie ſtatim oſtenſum eſt, & in ſerpentem aliquādo mutatus Deoidę comprimēdæ. Metamorph. 6.

XVII. Tertius eſt ſol qui angue κυκλομένῳ in ſeipſum refluo incluſus capite quidem toto radiis micat, cætero vero corpore ſcarabæum refert. Qui multis nominibus apud Aegyptios eſt ſacer, ut Horus Apollo notavit Aphoriſmo IX. Cum Sole, & eius curſu collocabimus horas 225. quibus orbem Anguis ore caudam, apprehendentis imagine comprehenſum corrotantibus Sol, & Luna de ſuperis dextera, & ſiniſtra bona malaq; mortalibus immittunt. Quoniam autem de Angue atq; anno in ſe ipſum recurrente diximus: eſt & hic pleroſque in modos ab Aegyptiis notatus, quemadmodum obſervare licet his, qui ſunt hieroglyphicorum cultores.

XIIX. De Solis ordine eſt Apollo, qui tum imberbis numiſmatis orbe incluſus baculum geſtat, cui convolutus Anguis eſt: tum etiam prolixa barba veſte ad talos uſq; demiſſa ſtans & coronatus pro pedibus accipitres, ſiniſtra ſagittas, dextera Gratias ſtantes ſecundum pedes ab angue complexus habebat Syris & Aſſyriis, ut apud Natalis Comitis Mythologiam poſtremo editam.

XIX. Poſt Solem eſt Aeſculapius, qui varie depictus ab Antiquis, nuſquam ſine vipera aut angue repræſentatus eſt. neque templum eius ſine angue fuit Parea. quod belle indicavit Ariſtophanes in Pluto ſub Carionis ſerui perſona; qui cum noctu in æde Aeſculapii anus ollam copharæ ſeu pulmenti plenam cuſtodiret manu deſuper obtenſa, clam, inquit, ſibilans adrepſi, & mordicus manum illius tamquam Pareas ſerpens arripui ὁ δ᾽ ἐξ ἰλαδόμην ὡς Παρείας ὢν ὄφις. Nimirum Pareas in huius Dei templo ſacer alebatur.

XX. Eſt & Aeſcul. par Hercules: Artophylaci proximus anguem palma includit. alias vero cum hydra ſerpentifera multiplici devicta demonſtratus eſt.

XXI. Poſt Aeſculapiũ iure recēſetur Hygeia ſive Salus, quæ cum angue aut vipera ſculpta eſt antiquis perpetuo.

Su-

XXII. Supra Solem est Martia Bellona, quæ casside secundum caput sinistram clypeo Gorgonis capite centenis anguibus obsito munita, dextera sagittas fulminãs viperam pro pedibus applaudentem, atque exultantem habet. Alias verò hastam secundum humerum gestans est depicta, vipera pro pedibus gestiẽte, ut est apud Abrahamum Gorlæum in Lib. de Annulis pag. 17. mox etiam 87. Non solum autem Bellonæ, sed & Minervæ, Iunoni, Dianæ, Baccho, Salutiq; sacer est Draco; Basiliscus vero, quia videretur τῆς ζωῆς κυριεύειν καὶ τοῦ θανάτου, ex auro conformatum capitibus Deorum appingebant Aegyptii peranti- qui. Hæc à plurimis pauca, nimirum sermonis compendio. Taceo ea, Scyllæ, Carybdisque, Medusæ, Gorgonumque aliorum capite serpentigero, atque alia huiusmodi multa, quibus seu quidem poetantium seu philosophantium monumenta plena sunt omnia.

Quoniam autem angues adscitos audistis numinĩbus, quid nunc non ostenderim, quod summum est, etiãnum anguibus numen fuisse priscorum opinione? Quod arbitror admittetis facile, si memineritis eorum, quæ supra de Aesculapii angue relata fuere: deinde si repetiveritis animo, quæ fuerunt ab Ouidio decantata de Tiresia, qui indignatorum anguiũ ultione sexus sui bis immutavit formam. Nec apertè minus numinis dignitatem expressit Lucanus serius Poeta, qui Lib. 9. Pharsaliæ sic cecinit:

Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis aurato nitidi fulgore Dracones.

Illud item intellexisse videtur is, qui primo angui diadema confinxit; quemadmodum videre est apud Gulielmum Choul in opere de Priscorum Religione, quod translatum videtur e gemma, quam depinxit Abrahamus in l. de annulis in Ceraste secundum caput gestante diadema, quodq; descriptum est ab Aeliano, qui lib. 10. cap. 31. Aspidis, ait, genus unum Thermuthin Aegyptii nominant, hanc sacram esse aiunt, & summa religione co-

G. Georgi f.

sunt. Itaque ea Isidis simulacra tanquam regio quodam diademate coronant; quemadmodum Scarabæo apud Aegyptios & Epapho filio Solis apud Mēphitas hircina facie depicto splendidum diadema rutilat circa caput.

Ad summam autem usque naturæ divinitas attributa est viperæ per mortales extrema anguis admiratione captos. Ex his unus est Vrsinus Medicus Poeta Ticinensis, qui in Prosopopæis animantium hæc de vipera comprehendit.

Non ab re galeas magnorum fulcio regum;
Nam mihi divinum numen in esse putant.
Cum pedibus caream, cum nullis efferar alis,
Cur cedit cursu bellua quæque mihi?
Vis dicam? gestit sinuosos numen in artus,
Quod caput, atque oculos, totaque membra regit.
Hinc sese reges agitari numine credunt;
More meo vigiles quos tamen esse decet.
Me collo appensam multi pro torque tulerunt,
Forte quod haud fallax credar alexicacon.
Quid possim exuuio, quid sæuo, & corpore tot o
Nemo non dicet Pharmacop la tibi.

Hæc Vrsinus atque alii omnes de mira viperæ conditione. Verum enim vero titulos ab hominibus primum selectissimos, mox heroicos, hinc cœlestes, postremo diuinos retulerit vipera nostra Pythia: adhuc tamen

Vipera morborum causa est eademque salutis,
Viua necem, vitam rite vocata parit.

G. Georgi f.

VIPERAE CONDITIONEM ALEXITERIAM ESSE. CAP. IV.

PRovisor universorum Deus, & recti consultissima natura, principio, sicut videtur, futurum è re mortalium sancte decreverunt, si bona malis aut proxima, & finitima, aut contigua, & composita forent. Sic enim homo, qui sacri oraculi testimonio positus est in manu consilii sui; animal quippe sagax, providum, artium omnium capax, omnique facultate instructissimum, discretis extremorum utrorumque substantiis, eas partes seligeret, easque seponeret virtutes, quæ suos in usus viderentur accomodatæ. Nam neque voluit Pater bonum sic per sese petere, ut longe ab omni offensamento, atque inquinamento segregatum, merum atque sincerum occurreret oscitantibus, verum cum studio perquireretur, cum labore obtineretur. Quam rem acutè perspiciens Virgilius in princ. Georgic. diserte ac luculenter expressit.

Pater ipse colendi
Haud facilem esse viam voluit, primusque per artem
Mouit agros, curis acuens mortalia corda;
Nec torpere graui passus sua regna veterno.
Ante Iouem nulli subigebant arua coloni.
Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebant, ipsaque tellus
Omnia liberius, nullo poscente, ferebat.
Ille malum virus serpentibus addidit atris,
Prædarique lupos iussit, pontumque moueri;
Mellaque decussit foliis, ignemque remouit;
Et passim riuis currentia vina repressit;
Vt varias usus meditando extunderet artes
Paulatim, & sulcis frumenti, quæreret herbam,
Et silicis venis abstrusum excuderet ignem.

Tunc

Tunc alnos primum fluuii sensere cauatas:
Nauita cum stellis numeros, & nomina fecit,
Pleiadas, Hyadas claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere visco
Inuentum, & magnos canibus circundare saltus;
Atque alius latum funda iam verberat amnem
Alta petens; pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutæ lamina serræ.
Nam primi cuneis scindebant fissile lignum.
Tum variæ venere artes. labor omnia vincit
Improbus, & duris urgens in rebus egestas.
Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Instituit, cum iam glandes atque arbuta sacræ
Deficerent siluæ, & victum Dodona negaret.
Mox, & frumentis labor additus, ut mala culmos
Esset rubigo, segnisque horreret in aruis
Carduus. intereunt segetes; subit aspera silua,
Lappæque tribulique, interque nitentia culta
Infelix lolium, & steriles dominantur auenæ.
Quod nisi, & assiduis terram insectabere rastris,
Et sonitu terrebis aues, & ruris opaci
Falce premes umbras, votisque vocaueris imbrem:
Heu magnum alterius frustra spectabis aceruum,
Concussaque famem in siluis solabere quercu.

Nullum ex omni parte medicamentum inculpatum, & medicinas summas venenis inesse.

Dicendum nunc, & quanta in medelis simplicibus boni malique communitas, atque perplexitas. Enimuero nihil in uniuersa silua medicinali grandium est virium, quod sit undequaque frugiferum: neque est, difficile cognoscere summis venenis summas inesse medicinas, seu quidem vegetantium, seu fossilium, siue animantium genus perquiratur. Itaque Arnaldus Villanou. alicubi sensit, a Deo opt. max. datum omnibus fermè & singulis, ut & iuuare & lædere possint, easque sic coniunctas habitudines, ut sit quo reprimatur lædentium noxa. Singula nos genera percurramus. Vegetabilia primum expensuri, quid utroque veratro, colocynthide, scãmonio,

Eu-

euphorbio, agarico, ricino, ad teterrimos debellandos morbos valentius. At hæc singula nisi vim abiiciant malignam, deuorantes facile perdunt: his autem in singulis enarrandis per semetipsa conspicuis tempus nō tero, sed ad fossilia descendo: quorū in usū medicinæ veniētiū multo grauior est malignitas, siue hydrargyrū ipsum sincerum, aut meteoromenon, vulgo sublimatū siue stibiū, siue chalcanthum, siue plumbum, siue lapidem armeniū, cyaneumue acceperis. Quid autem arrhenico perniciosius? attamen, & ipsum suo sulphure volatili spoliatum saluti est & vitæ miseris mortalibus letali morbo conflictatis. Feras nunc percenseamus; è quibus cum multæ, & exitiosissimæ sint, præsertim e serpentibus, vipera non postrema est; cuius pernicialem vim ex insigni sua *Vipera etymō.* notatione nobis intelligere licet, qua indicatur, quod vi, vel viro perimat? Fuit autem hæc ab antiquis sapientibus una inter omnes angues in antidotum aduersus venena venenatosque morbos delecta. haud equidem iniuria, verum hoc probabili consilio directis, quod mox exponam.

Consueuit in dies misera mortalitas exerceri, ne dum malis sponte obortis, sed & venenis illatis quamplurimis, quibus vesane furientibus per mediocria stataque remedia non occurreres. Cogitandum igitur fuit de Antidoto summa, deque alexipharmaco generoso, quod plane venenatis vitiis eximendis satisfacere posset; capiendum quidem non è corporibus mortuis, & à natura nostra maximè dissentaneis, verum ex animantium proximo comparique genere, & ex venenatis, ut nuper proposueram, bestiis. porro quæ insito veneno reluctatur caro, hæc eadē argumento verisimili cū cæteris toxicis aliis pugnatura videtur. Quoniam igitur hæc non in rabido cane, non in simia, neque in araneo, phalangio, scorpione, rana calamite, lepore marino, vel aliis hisce bestiolis, neque in venenatis absolute ac toto genere serpentibus planè patebant, tandem oculos mentemq; di-

fixerunt

fixerunt in unam viperam. cuius hæc proprietas, hæc singularis prærogatiua est; ut non commixtum, & confusum cum toto corpore fuerit virus, quemadmodum in toto columbi complexu fellea portio fusa coaluit; Galeno aduertente in libro de atrabile: C. neque ut in enhorasiclis, quarum sub capite bilis amara reposita est, adnotante Rondeletio lib. 3. de piscibus c. 4. verum ab uniuerso habitu carnis ad gingiuas, & ad dentes amandatum id vitii fuit, quemadmodum ad cerui caudam uniuersum corporis virus, & pastinacæ marinæ lues ad unum aculeum ipsius. Atque inde factum est Galeno in l. Pisoniano, ac Theophrasto Helueto in l. de morbis à tartaro c. 17. auctoribus, ut aliis plerisque relictis singulariter hanc maiores aduersus venena statuerint. Porro tum deleteria, tum alexiteria, quam Bezaarticam alii nominant, eiusdem ex æquo est naturæ. quam rem & noster Marinus nouum Musarum delicium expressit suis aliquot rythmis, quæ per hæc seria condimenti gratia visum est huc transferri.

Questa de le cui polpe opra vitale
Compon medica man, vipera ardente,
Per le Libiche vie volò souente,
Animata saetta, & viuo strale.
Mà se più d'vna piaga empia, e mortale
Aperse già co'l velenoso dente;
Fatt'hor noua d'Achille asta innocente,
Porta schermo al velen, salute al male.

Sed ab his nos ad institutum pedestrem nostrum sermonem reuersi de terrena viperæ natura dicamus.

D E

DE CAVSIS ALEXITERIAE VIRTVTIS VIPERAE. CAP. V.

Voniam autē virtutis alexiterię eius, quæ gaudet vipera, meminimus, desiderari videtur, ut exponamus quo nā pacto iuuet ipsa mortales veneno tactos, & unde sit illi vis tanta quę venenum anguium non solum, sed & aliorum quorumuis, metallicum, inquam, è plantis aut ex animantibus petitum stomacho receptum euincant, faciatque quominus venenata vim exerceant suam; affirmantibus nonnullis eos, qui assueuerint esui serpentium, ab his ne morderi quidem, aut si mordeantur, discrimen mortis nō experturos. quorum effectuum experiar nunc inquirere causas atq; principia. Hæc igitur ad summam sunt natura, aut ad naturam accedens assuetudo longis rerum usibus comparata. Præter hæc enim duo principia non est reperire tertium, nisi fortassis ex utrisque coactum dependerit; qualis certe proprietas est ex crasi quadam comparata, qualis Mithridati fuisse prædicatur. *Oppugnandi veneni principia.*

Sed deducuntur hæc summa capita in alia genera inferiora. porro ad naturā si referatur agēdi munus; id uniuersim eueniet, vel contrarietatis, vel similitudinis causa, vel etiam absoluta ab his ratione. qui singuli per nos modi sunt enarrandi. *Natura in venenum agendi modi.*

Si per contrariorum duorum pugnam veneno vis adimatur, id fiet quidem pariter, ac si arsenici platysma supra cor eius hominis, qui arsenicalem & pestiferum affectum patitur, ad eandem pestilentiam profligandam imponatur; aut si argentum viuum sublimatum, hydrargyro, ex quo paratum id fuit, imbuatur, idemque mox sublimetur, futurum est, ut sublimatum hoc alterum vim veneni deponat. quare & his qui sublimatum vulgare deuorarint, refusum stomacho hydrargyrum, sublimati *Per contrarietatem agendi ratio.*

vim atteret retundetque. Hæc per contrarietatem venenorum collisio est.

Per similitudinem agendi modus.

Si per similitudinem placeat agi rem: hanc philosophandi rationem amplexus est Baldus Angelus Eugubinus, qui proposito sibi particulari capitis & fellis viperini veneno, professus est hæc utrauis ad morsum viperæ imposita vim veneni protinus extrahere, non alia sane ratione, quam cognatis veneno viribus. Hæc autem cognatio cum vel in formam, vel in materiam, vel in utramque referri debeat; porro non in materiã, quæ inefficax est, & patiendi tantum gnara, non agendi particeps. At vero formę satius inesse suadetur. Quamquam enim gelido iam & exanimi animanti veneni forma caduca iam fluxerit: nihilominus ex nonnulla parte perstitisse experimento probabili præsentis adiumenti videtur. Hæc igitur venenati capitis & fellis viperini forma, cum extrorsum rapiat venenum, hoc quidem haud rapit contrarietate; quippe utraque pariter venenata. Ergo per similitudinem & affinitatem id faciat, oportet. Quod idem confirmabitur & inductione complurium venenatarum bestiolarum, quando scorpius ad scorpii ictum, phalangia ad phalangium, rubetæ ad rubetæ morsum, pastinacę marinæ radius ad huius puncturam, draco item ad sui aculei noxam; &, ut summatim dicam, omnes virulentæ bestiæ remedio sunt suis ipsorum ictibus, si non mentitur Galenus in lib. 5. de simplic. medic. & lib. 1. de naturalibus facultat. Hæc ferme omnis de hac re Baldi dissertatio est, quæ cum venenatum pro comperto caput & fel viperæ statuat; in hoc uno fundamento nixa propere corruit. nempe fundamentum nullum est. quando viperæ nec caput, nec fel canibus & gallis gallinaceis vorata, veneni vim ullam nedum mortem intulere, notis & Iohannis Banchini Theriacopæi nobilis experimentis pluribus uno.

Absoluta agendi forma.

Hactenus de veneni actione per similitudinem, itemque per contrarietatem formæ: nunc ratio absolutæ per-

se-

sequende est. Cuius modum unum mirificus excogitauit Iosephus Quercetanus in lib. Pharmacopœæ Restitutæ capite de Theriacis comprehensum his verbis; Vipera & coluber naturali quodam instinctu exugunt, & in alimentum alliciunt alimentum æthereum, quod tam insigni viuifica, & specifica facultate pollet aduersus venenatam, & deleteriam ipsorum naturam, ut si eo satis reficiantur & instaurentur, non solum vim acquirant spolia sua utroque tempore exuendi, & se renouandi; sed ob exuberans illud balsamum instar medicinæ uniuersalis sint ad omnem cutem leprosam, vel quauis alia labe fœdatam. Ita quoque fit eiusdem balsami virtute alexiterium summum cõtra omnia venena lethifera, & præsentissima. Argumenta ducit ab effectu, quasi alia de causa exuere senectam, & lepram sanare, fierique antidotus non possint, quam ex radicibus & principiis magnæ istius & uniuersalis medicinæ, cum qua participant. Hæc Quercetani propositio de balsamo viperę adscititio fuit quidem ab Andrea Libauio in Alchymia Pharmaceutica cap. 12. valenter confutata. Cuius utriusque viri meditata tuum est Lector iudiciose censere: nimirum ego censuram neutrius, multis quidem de causis, sed maxime compendio faciendo velim in præsenti subire.

Aliam plane rationem iniit Andreas Libauius Alchymiæ pharmaceuticæ cap. 14. quamquam non uniuersali proposita, qualem nos fecimus, thesi, verum hypothesi definita eorum, qui solennem sibi carnium viperarum fecerint esum aduersus venena, decernens; propterea, quod plurimum immutetur homo, qui consueuit esitare serpentum carnes, ad venena eludenda profectum fieri.

Post hos omnes authores nulla laude minores meam sententiam expositurus in præsens optarem equidem vel huc transferres ea, quæ libri huius cap. 7. & 8. relata sunt de ratione, qua viperæ venenum perimit, vel tantisper morareris dum ad eam partem deueneris. Verum tamen quum agnosco meam hoc loco modis omnibus

exigi requirique expositionem; hanc quidem post alias omnes, quæ hactenus auditæ sunt certissimam huc velim transferri: verum quæ breuiter & perfunctorie rem hocce loco explicet, alias repetita, plenius satisfactura, ubi quidem ostendam viperæ venenum exitio esse propterea, quod infecturæ spiritus valentiores, quippe qui pyrotici sunt, spiritus nostros, qui occurrant continenter, dissipent, destruantque parum reluctatos. Hæc una nostra thesis fuit; præter quam & altera statutum est, eosdem spiritus sua ipsorum natura, & acutos & simul crassos esse, inductione facta per plurima mundi maioris minorisque corpora; quibus utrisque suppositis, dico nos tueri viperas interne receptas, quod spirituosa ipsius caro spiritus nostros & foueat, & reficiat, & augeat, quatenus hi contrariis alteris aduentantibus aduersentur, præualeantque noui iam præsidii viribus aucti: qui spiritus a viperina miscela resultantes, & acutiem infecturæ obtundant, reprimant, exerceant, sua ipsorum qualitate densa, crassa, tenui, inaudita. Hæc nostra sententia nostraque ratio suo in loco plenius roboranda, nullam ubi rite recteque perpendatur, difficultatem seruat, nisi fortasse his, qui ad totius substantiæ vim recurrere sueti, ad hanc quoque recurrendum ab aliis volent. Verum nil promptius, quam in abditis statim problematis abditas quoque rerum formas proprietatesque testari. Sed his suam abire viam permissis, nos nostram teneamus. Nam quid dicamus de ambagibus Bartholomæi Marantæ, qui viperæ carne venenata, qualis & plerisque omnibus eius rei professoribus fuit, constituta, futili quadam & implicata per tricas multas ratione philosophatur in lib. 1. c. 3. quem virum si suis ipsius verbis loquentem audiueris; amabo te, qui compendio meo nonnihil consulueris.

DE

DE RECONDITA VIPERAE NATVRA. CAP. VI.

Voniam ostensum fuit, segregatum ab uniuerso corpore viperæ venenum esse: consequens est, ut videamus etiam in quo loco reconditum & reductum sit ipsum; si primum aperiamus breui, quæ sit viperæ natura. Consueuerunt plerique omnes disceptare, utrum sit viperæ calida, vel frigida natura, proferuntque tum pro hac, tum pro illa opinione confirmationes, quæ mihi quidem tantum non vanæ futilesque videntur duplici nomine. primum quod Hippocrates lib. de Arte Veteri lōgo sermone coarguit omnes medicos, qui calidi, frigidique qualitatibus nudis & meris philosophando innituntur; demonstrans secundas, atque has quæ saporibus constant, efficaciores & præstantiores, quas Hippocratis demonstrationes cum ex summo viro audire liceat, abstinerē equidem libens ab eorum recitatione. verum, quoniam hæc exequenda id exigere videtur, dabo breui productam eiusdem sententiam. quæ est huiusmodi.

Hippocratis de calidis frigidisque qualitatibus decretum.

"Quod si quis triticum comedat crudum, aut carnes crudas, & bibat aquam, tali victu proculdubio ægrotabit, & si diutius perseueret cito morietur. huic auxilium neque ex calidis neque ex frigidis, neque ex humidis, neque ex siccis, quæ simplices qualitates sunt, præstari poterit. Sed ea immutatione victus, ut pro tritico panem optime elaboratum edat, & pro crudis carnibus coctas, & pro aqua vinum bibat. non enim panis, quia calidus, aut frigidus sit, humidus aut siccus iuuat, aut lædit: sed quia panis sit, aut furfuri admistus multa aqua sublatus, aut contra crudior, aut superassatus. Idem de cæteris cibis dicendum esse (inquit.) Adeo enim variæ & magnæ

vires

„ vires in diuersis sunt, ut unum alteri simile non reperia-
„ tur. Has igitur medicum quærere, quomodo ab iis homo
„ afficiatur. nam & primi inuentores iuxta hominum natu-
„ ram eas inuestigarunt, artemque dignam censuerunt, ut
„ Deo adscriberetur. sic non quia calidum aut frigidum,
„ humidum aut siccum quod esset hominem lædere, aut
„ iuuare putauerunt. Sed quia superari aut non superari
„ posset ab homine: id vero esse quod saporem præsefert
„ insignem aut temperatum. omnem enim insignem sapo-
„ rem lædere; inter dulcia, quod dulcissimum est, inter a-
„ mara, quod amarissimum, inter acida acidissimum, & in
„ cæteris omnibus quodcunq; excedit. Similiter in homi-
„ ne humores esse diuersis saporibus præditos, qui quam-
„ diu inter se mixti fuerint, & temperati, nequaquam con-
„ spicuos esse, neque lædere: ubi vero affuerit aliquis se-
„ iunctus per se existens, tunc conspicuum esse, & lædere:
„ non sic qualitates simplices, calidum, frigidum, humidũ,
„ & siccum. nam præterquã, quod forte impossibile est, re-
„ periri abiunctas ab aliqua alia specie qualitatum, si for-
„ te ob excessum earum morbus aliquis ortus sit, facile su-
„ peratur, plerunque non egens auxilio externo. Sed si a-
„ marum quid aut salsum aut acidum lædat, ut in febribus
„ acutis contingit, in quibus non solus feruor lædit, non
„ cito liberantur. Ex quibus & aliis huiusmodi cõcluditur,
„ in caliditate, frigiditate, humiditate & siccitate non ma-
„ gnam vim inesse ad morbos gignendos; sed longe potẽ-
„ tiores esse facultates ad alterandum corpus humanum
„ in saporibus, quas inter qualitates sanandas reponimus.

Hæc ille. Quibus si credimus, ut credi sane par est; viperæ conditio, quæ tota energetica est, energeticorũ nostrorum hostium propugnatrix est & victrix, cum indaganda se offert, hac utique ratione est indaganda; nimirum ut hæ qualitates, quæ ab Hippocrate prædicantur, patescant. Patescẽt autem respondente gustus iudicio, experimentum captante. Ad hunc enim modum Galeno docente in lib. 1. de simplic. medic. facultatibus per-

nostcen-

noſcendorum iſtorum, quam certiſſima fieri poteſt, habebitur coniectura. Qua iam re ſic conſtituta, difficile fit cuiquam, ut vipereus ſapor accipi queat: ſcilicet ex carnibus, aut ſinceris non licet, aut ſi certe licet, minus voto ſatisfaciat noſtro; quandoquidem ultimus eiuſdem ſenſus a plurimo materiæ craſſamento præpeditus eſt. quapropter alia omnino viperæ pars huic uſui delegenda requiritur, quæ tum commoda maxime, quæ expeditiſſima atque ampliſſima ſit ex uniuerſo corpore. Atque hic ſi recte diſcernimus, unus opportune ſe offerens eſt humor, a principibus interaneis deciſus, & ad ſummas oris partes amandatus. humor inquam, quem infecturæ fomitem vocaui, ſpiritibus undique turgens, atque inter omnes viperæ partes ἀκριβότατος, vigor, flos & ſummum operę precium: tantum abeſt, ut vile reiectamentum, inutile recrementum, & ſaliua ſit exiſtimanda. In hunc noſter ſcopus eſt defigendus; in hoc verti labor indaginis; in hoc conſiſtere, & acquieſcere notitia noſtra debet; cuius hę porrò ſunt qualitates. eſt acris & auſterus, eſt hęrens materię viſcidę craſſę, quemadmodum exactius in Capite oſtendetur poſt proximum primo, quod eſt de natura & conditionibus viperei veneni. atque, ut breuibus me expediam, tale chalcanthum aut chalcantho proximum ſulphur exiſtit. quare plurimum in viperam ſulphuris confluxiſſe videtur mihi, ſi tantum mea rite fidem obſeruata merentur: quę antequam a me exponantur, accuratius oportet ſulphuris naturam diſcutiamus.

Succus oris viperæ perfectio totius, & eiuſdem rigor.

Sulphur, Andrea Libauio definitore in lib. de natura metallorum, eſt ſuccus mineralis pinguis fœtorem acrē & pungentem emittens, habēs partem ſubtilem inflammabilem partim craſſam terream fixam, intermixtam ſucco chalcantoſo; itaque ab illa inflammabilem facile; ob hanc figitur, ut nullis ignibus poſſit incendi. Ita quidem Libauius. Verum Geber in tertia Parte ſummę cap. 28. dixit, quod ſulphur eſt pinguedo terrę in minera terrę per decoctionem inſpiſſata, quouſque induretur & ſic-

Sulphur quid Gebro.

ca fiat: & cum indurata fuerit sulphur vocatur. Ita paucis definiuimus quid sit sulphur. quod prædicatum firme viperæ fecimus. Iam vero ad sic explicatum sulphur accedere, quod modo proluseram, viperæ naturam, declarant multa. Primum quod viuax & viuidum est hoc animal; vitæ autem longæuitas calore atque humore fouetur, Philosopho teste in lib. de Generat. quas duas substantias quo plenius in corpore reperias, quam in sulphure? Quod miris modis utrunque complectitur, seu sulphur vulgi statuas seu philosophorum. Quod si philosophorum sulfur concipias, equidem non dubitabo dicere nostrum humidum radicale cum natiuo calore coniunctum, nil aliud ferme esse, quam istud accensum, quod philosophi prædicant. Adeo verum est scilicet viperæ serpentis viuacissimæ sulfuream summam esse.

De sulfurea viperæ exsuperantia demonstrationes.

Natiuum nostrum humidum sulfuri respondens.

II. Quia cum longe magis ad calidam naturam quam ad frigidam appareat viperam accedere, propter eandē scilicet suam longæuitatem; & quia etiam concisa viuit; & propter veneni citissimam penetrationem, peruasionemque usque ad cor; & quia degit in frigido diutissime, ob has omnes & alias causas cumulatissime respondens inueneris eiusdem sulfur naturale.

III. Refert vipera sulfur odore, colore, prope etiam sapore. odore quidem tum ipsa, tum eiusdem excrementa; sed hæc maxime si in arca retenta diu, mox patefactæ fuerint, fumidum, teterrimum, sulfurulentumque halitum reddunt: quin id & mortuæ viperæ arefactæ demonstrant pulueres, in quos si spiritum effuderis vini, senseris continuo nidorulentum in modum sulphuris halitum spirare. Colorem vero quis non videt illum ipsum, quem sulfur habere? colorum autem varietatem, a quo principio referat, præterquam a sulphure, qui fons est & parens omnium colorum Hermeticis: sed & sapor ichoris virulenti, quem gingiua & dens leoninus effundunt, acerbus, ut ostēdetur, & ponticus etiamnum est; qualis & acidi sulphuris est. Quum autem sulphur chalcantini spiritus

ritus æmulum liquorem ex fumo reddit, ut Libauius ait, est & chalcantinus liquori sapor luculentus, quamquam & alia parte retorridus gustu persentitur; quod & inflãmabilem sulfuris alteram conditionem indicat.

Quid quod ex viperæ corpore balsamum pulmonibus male affectis conducibile conflatur, resistẽs item putredinibus; & unitiuum cum primis, absorptiuum & consumptiuum, qualis ad unguẽ ex sulphure succus elicitur.

Præter hæc habet & utrumque prerogatiuam & conditionem singularem, quam corpora naturalia perpauca agnoscunt. Illa est, quod cum portione terrea & concremento depresso volatilem & acutam proprietatem seruant: quæ duo quippe simul constare componiq; non est facile. iam vero cum componuntur, peregrina & noua res videtur & admiranda.

Sulfur & vipera pugnantes idest, acutas terreas cõplectitur qualitates.

Hæ rationes sunt omnes a variis formis & accidentibus, sicuti vides, petitæ: quas omnes una longe excellit euidentissima, quæ est huiusmodi: euocat sulphur ichores omnes salsos vitiososque, vel sal nitrumque ipsum ad extimam cutem: sic scabiem, psoram, impetiginem, serpiginem, lichenas, maculas omnes & defedationes externi corporis emundat: sic aduersus venenatorum animantium ictus miram vim habet Galen. lib. 9. de simplic. medic. facultatibus. quo de sulphure, quod una extrahendi virtute fieri, scientissimorum est iudicium. quod igitur vipera communi omnium calculo de corporis intimis & lepræ & elephantiasis, & cæterorum huiusmodi affectuum salsugines ad summum habitum euocat, attrahat, & educat: unde quæso id habeat, quam ab una sulfuris participatione, qua per naturæ prouidentiam magno nostro bono donata fuit. Lege autem & Iosephum Quercetanum disquisitorem naturæ diligentissimum, professorem Hermeticum insignem in Pharmacopææ dogmaticorum restitutæ cap. 23. demonstrantem, quam uberem salis sulphurei copiam, & veris, & autumni temporibus a tellure tota tum extime, tum intime precioso

hoc balsamo scatente perfusaque recipiant quotannis viperæ.

Ostendi iam viperæ sulfurei plurimum concrementi esse: verum enimuero nunc intelligi velim, haud simplicem sulphuris esse summam, quæ præualet in ista bestiola. Verum si venenatam eiusdem naturam spectemus, &
» arsenicum nonnullum in seipsa conditum habet vipera;
» quod, definitore Libauio, succus est metallicus, pinguis,
» inflammabilis, vicinus sulfuri, virulentior tamen ob sa-
» lem coniunctum, constans pinguedine sulfurea, hydrar-
» gyro pauco & spiritu salis; quorum pars volatilis est,
» pars fixioni propior. hoc natura producitur: quod vero
» arte ex auripigmento fit & sale. est autem, inquit idem
» author, in sulphure virulentia maior, ob salem volatilem
» cum mercuriali spiritu & sulphure copiosiore coniunctũ;
» quod tollitur sublimatione, vel devaporatione cum sale
» nitro, & tunc balsamus vulnerum euadit. Ita quidem Libauius de differentia sulphuris & arsenici. Verum Ge-
» berus in tertia parte Summæ cap. 29. dixit: Arsenicum est
» subtilis materia similis cum sulphure; & non oportet il-
» lud aliter definiri quam sulphur: in hoc autem diuersifi-
» catur a sulphure, quia est albedinis tinctura de facili, ru-
» bedinis autem difficillimę; sulphur vero de facili rube-
» dinis, albedinis vero difficillimæ.

Tale quidem censoribus Hermeticis, qui studiosissimi sunt metallorum, visum est arsenicum; quod serpentibus addit atris Iupiter, Virgilii sententia. Ego vero viperæ inesse iam præluseram. Vnde autem haustum, ubi quæsierint obseruatores mei: responderim protinus ad hunc modum. Credunt pleriq; cum Quercetano, quod viperę per vernum tempus conditæ sub latibulis, inde roridam quandam hauriant substantiam, quæ sal sulphureum refert. Nõ credamus autem nos probabilius, quod eædem dum sub terris, & harum spiraculis latitant, & sulphuream fossilium & arsenicalem substantiam colligant?

Enimuero ad quodnam venenum, virus; quod vipera

con-

continet, & iaculatur, referas congruentius, quam ad arſenicum? Equidem credo ad nullum. Nam & acerrimam & volatilem utramque vim ſeruant, permeantiaq; in receſſus intimos cordis utraque comprobantur pari cum acumine ac ſubtilitate, quæ ſpiritali ſunt utriuſque veneno. neque cauſam ob aliam, me iudice, perimunt hæc utraque venena, quam quod extinguunt animalis demorſi ſpiritus vitales. Id quod porro conſtitit mihi, atque aliis doctis viris ſpectantibus, pullum vipera enectum, & huic inſpectionis uſui diſſectum: in cuius uniuerſo corpore, aut per humores, aut per ſolidas partes nullam veneni noxam diligentiſſime perueſtigatam inuenimus: qui tamen pullus breuiſſimo temporis momento, id eſt quamdiu paſſus viginti conficeres, expirauit. Illud autem, quod dixi de pullo nullum veneni veſtigiũ referente, vidi & in cane, quem quum experimenti gratia Dorycnio venenaſſemus ego & Fabius Columna, mox mortuum exſecãtes nulla ſui parte labefactatum a pharmaco comperimus. Mollitur autem admiratio & antiquorum obſeruationibus ſuper Alexandro Magno & Cleopatra, quos cum conſtaret veneno ſublatos, nullum tamen in eorum corporibus veneni indicium aut ſignum extitit, autore Fabio Paulino in Quæſt. Martiar. Libr. 2. p. 549.

Autoris experimentum.

Hiſtoria de pullo veneno cõfecto: in cuius corpore diſſecto alienum compertum eſt nihil.

Hiſtoria de Cane veneno Dorycnij ſublato.

Iam igitur, ubi tanta veneni, quaſi fulguris tranſcurrentis pernicitas, & quæ apparentem nullam in extincto corpore noxam reliquerit; quænam amabo te ſit interitus forma, quam ſpirituum vitalium pernicies & extinctio? Extinguit, inquam, opinione noſtra ſpiritus necando arſenicum: quamquam contra dici licet, quod extrinſecus impoſitum arſenicum carnes corrumpat ac denigret: unde & ſepticũ vocatur. Cui nos oppugnanti dubietati ſatisfacit Hieronymus Fracaſtorius in lib. de contag. cap. 2. dicens: quod ſi quædam a medicis putrefa- „ ctiua dicuntur, hoc tamen improprie dicitur, ſimpliciter „ enim cauſtica ſunt: appellantur autem putrefactiua hæc, „

" illa autem caustica; quod caustica crustam & vocatam
" escharam prius faciunt. Vocata autem putrefactiua ve-
" sicam inducunt, quasi in his calor naturalis euaporet, si-
" cut in iis, quæ putrescunt. Verum proprie caustica & il-
" la sunt, ut arsenicum, auripigmentum, pytiocampe,
" & cantharides, quæ putrefactiua dicuntur; cæterum non
" putrefaciunt, sed urunt. Hæc ille. Cum quo viro conue-
Petri Castelli testimonium.
nit & Petrus Castellus, qui æque luculenter & perite rē exposuit, lib. de Arsenico, & Sandaraca Sectione 6. Nos vero, ut demus medicorum vulgo arsenicum impositum ulceri carnem corrumpere ac denigrare, quasi non causticam, ustiuam, sed putrefactiuam vim habens; nihilominus ex habitu exteriori in interiora viscera raptum non mortificat quidem hæc, sed in spiritus suam vim exerens hos enecat ac extinguit: quo prorsus modo & vitæ spiritus infici viperæ veneno reor.

Iam vero quoniam & sulfur & arsenicum viperæ attribuimus; arguet hæc nostra quispiam maxime chymicus, aut fossilium naturæ peritus, quod debuissem equidem rectius & compendiosius referre viperam ad arsenicum, quod suapte natura & sulfuris nonnullam partem complectitur, si credimus Andreæ Libauio in Lib. de Natura metallorum, cap. de Arsenico. Quando autem sulfuream portionem continet arsenicum, quid opus sulfuri & arrhenici corpora diuisim statuere, quæ licet utraque breui sub arrhenico complecti? Verum enim vero faciam, ut ne desideres probabilem placiti mei rationem. Nam quod discreuerim in vipera sulfuris & arsenici rationes, id fecit, quod discretas, has utrasque naturas obseruarim, non coniunctas atque complexas. Parte enim altera caro & habitus viperæ sulfureus videtur; parte altera venenum eiusdem arsenicale quid est. Sed enim discreta meo iudicio duo hæc viperæ elementa fuerint æquissimo naturæ prouidentis consilio. quod equidem capite disputationis huiusce quarto, credo luculenter explicatum: præterquam quod & alia longe subtiliora dis-

Discretum sulfur & arsenicum prouido naturæ consilio.

crimina

crimina sum expositurus, quum ad problemata enodanda deuenero. Quibus iam expensis, & regula, ut dicitur, Lesbia dimensis, nil errauimus & vera determinauimus nos viperam arsenico cumparantes, seu quidē quod citissime inficiant, seu quod spiritus inficiant utraque. est igitur arsenicale viperæ venenum. Quam demonstrationem exequuto iam mihi, nescio satis an assequuto, dissimulandum hoc loco non est, viris plerisque doctis, nempe Ioanni Baptistæ Capucio municipali meo, multo vero prius Andreæ Libauio in Alchymiæ Pharmaceuticæ Cap. 14. visas affinitatem habere cum hydrargyro viperas. Andreæ quidem illo argumento, quod viperinum sal pellit leucen, lepram, impetiginem feram, elephantiasin, alphum, scabiem feram, defluuia capillorum. Addit ex Aetio quosdam sputa pituitosa reiectare pro pediculis. Verum hæc aut nobis quidem suffragantur, qui viperæ sulfur attribuimus recitata modo vitia omnia finire valens, aut nostro vere placito nil repugnāt, quo constitutum est corpori vipereo plurimum arrhenici subesse: in quo arrhenico nec hydrargyrum desideratur.

De vipera crasi & concremento naturali.

Ioannis Baptistæ Capucij opinio.

Interim quando anguis huiusce naturam via quadam ulli non trita, sed plane abdita demonstraui, libet & nunc eiusdem οὐσίαν vulgatiori ratione, id est, secundum primarum qualitatum amplexum offerre tibi contemplandam: quæ proximo sermone disputatio futura est.

DE

DE VIPERAE TEMPERATVRA. CAP. VII.

§. I. Ambigua viperæ natura.

Differenda nunc est viperę temperatura; partim ut plena atque absoluta pernoscatur viperæ natura; partim ut satisfiat solenni nostrorum hominum mori, qui de temperaturis rerum exponendis sic solliciti sunt, ut has imprimis eruendas velint. Igitur viperæ Crasin expositurus, illud monebo primum; iudicium de temperamentis absolutum facile tradi disputantibus non licere, contra quam autumant multi credentes se iam instituto suo fecisse satis, cum decreuerint quidpiam calidum, frigidum, humidũ, siccum, seu binas has qualitates coniunxerint, seu seiugarint,& seiugatas rursum constituerint in primo, secundo, tertio, & quarto ordine tales: quas res quidem cum cognouerint obscuritate implicatas, implicant adhuc illi ipsi magis Qualitatis primum, secundum, tertium, & quartum gradum singulos late se fundentes: ut sit gradus adhuc ille in latitudinis principio, medio, fine: quæ infinita per hos credita finita consectio, quò sit quæso comparata, nisi ut nostram intelligendi imbecillitatem, nostramque inscitiam profiteamur, vel ut sapientiæ potius frigide velificemur, quæ vulgaribus tantum palatis bene sapit. Satius antiqui, qui tot ambagibus gratuito reiectis simplicitatem cum animi candore disciplinæque integritate retinuerunt. Dioscoridem nomino primum, qui cum in herbarum notitia tum veterum, tum iuniorũ, facile princeps communi omnium calculo fuerit æstimatus; his calidi, frigidi, humidi, sicci, tricis consultissime abstinuit calefaciendi, refrigerandi, adstringendi, laxandi, indurandi, molliendi, digerendi, aperiendi, conclu-

Insulsum temperamentorum quod vulgo fit iudicium.

Dioscorides ex iudicandis rectè simplicium facultatibus laudatus.

cludendi, & aliis huiuſmodi notationibus contentus. Sed ſtirpibus ad hoc tempus omiſſis, cęteras alias ſpecies proſequamur. Carnis natura ſic nulli patet, ut iure merito controuerſa fuerit Cardano Scaligeroque grauiſſimis magiſtris, quippe quæ ambigua ſit ac πολυειδής, id eſt multiformis. Multiformis quoq; ac πολυειδής craſis eſt argento viuo, de cuius primis qualitatibus cum à Galeni æuo per omnes noſtros diſceptatum ſit; adhuc tamen incomperta eiuſdem eſt temperatura. Sic autem obſcure calidum eſt hydrargyrum, ut docti viri multi crediderint frigidum, refragantibus eiuſdem effectis calidis. Præter autem hydrargyrum ſunt ambiguæ naturæ metalla pleraque, aurum, inquam, ferrum, cuprum, ſtibium, ſal, & omnes eiuſdem ſpecies; Nitrum, alumen, aqua maris, chalcanthum, alcionium, pumex, cinis; & quis aliorum omnium ſeu foſſilium, ſeu vegetabilium diſſimilibus partibus conſtantium numerum recenſeat? Simili ratione & viperæ natura gryphis grauibus perplexa eſt, & ſic tenebricoſa contradicentibus in ſe particulis, ut miraculo poſſit eſſe, præterquam quod hydrargyros eſt unum quodpiam corpus naturale. id quod fit quidem, iudice me, propterea quod atrabilaria & exuſta viperæ natura eſt; atq; adeo partim calidi primigenii diuaporati defectum, partim adſcititii exceſſum præ ſe fert una.

Carnis temperatura minime plana.

Hydrargyri ambigua natura.

Vipera haud facile explicabilis natura.

§. II. *Quod frigida vipera ſit, ex medicorum quorumdam opinione.*

VErum tamen alia medicorum contradictio fuit, atque alia definitio, quorum alii calidam abſolute, alii abſolute frigidam voluerunt. Ita quippe frigidæ vipera naturæ viſa eſt Galeno in lib. 2. de locis affect. c. ult. & in l. 4. meth. med. c. 3. mox vero hic idem quaſi ſe ipſo correcto in lib. v. de ſimpl. med. facult. calefacientes & exſiccantes vipereas carnes fecit. Alii vero deliberate frigidam feræ naturam ſanciuere per hoc; quod qua-

tuor

Vnde frigida vipera iudicetur, argumenta.

tuor menses hieme, dictante Gal. in eod. de locis affectis, sub terræ latibulis abdita omni escarum genere abstineat, nil sese consumens, sed suo se humore & superuacuis corporis alti reliquiis sustinens. Adhæc animal est torpidum atq; hebes præsertim hieme, quippe quod χθόνιον idest terreum Apollon. Argonauticon 4. visum est atq; inde fortasse fit, quod terram huius esum sacra Gen. prædicarit, cui consentit id quod Virg. 3. Georg. scripsit.

Et tophus scaber, & nigris exesa chelydris
Creta.

Prętere a reptile animal de exsanguium genere censitum vulgo, frigoris est impatiens; sole aprico gaudet, contrectatu siue per hiemem, siue per æstatem frigidum, quale Virgilius appellauit in his;

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Et rursus;

Frigidus, ò pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.

Præterea sunt & alii, qui, quod minime porosum viperarum habitum obseruarint, sed undique conclusum & squamis asperis solidisque cæcum; frigori id factitanti ascribentes; frigidum in his elementum præualere facile sibi persuaserunt, persuadendumq; aliis voluerunt. Ex his est Rhazes 35. Contin. 3. è iunioribus vero Iacobus Greuinus in lib. 5. de Venenis; qui & aliud ad modo recitata multorum hominum argumenta hoc adiunxit; quod voracissimæ cum sint genus hoc angues, nihilo tamen minus perparum potent; argumento, inquit, perspicuo, quod frigidæ madidæque sint apodes naturæ.

Vlyssis Aldrovand. de viperæ frigiditate argumenta.

Præter hæc autem sunt & alia frigidæ naturæ testimonia per Vlyssem Aldrovandum producta, quæ parum magni ponderis cum sint, repetenda non curo. Tantum illud Aristotelis adduco; cui tantus non videtur viperæ calor, ut mollia sub ventrem oua queat indurare; quare & humidiorem frigidioremque philosopho excessum est visa vipera referre. His argumentum ab Antonio Bertiolo Mantuano Ideę Theriaces scriptore nouissimo prolatum

latum est adnectendum; qui frigidam & humidam censuit viperæ conditionem propterea, quod binas quotannis excutiat uniuersi corporis exuuias, quæ sicut cæteris in animantibus epidermis, sic superuacuæ redundantisque pituitæ crassamentum videtur.

Berthioli ad viperæ frigiditatem astruendam argumenta.

§. III. *Quod calida vipera sit naturæ nostro decreto.*

HAec isti de frigenti viperę natura. verum meam mihi mentem aperire si licet, calida & acris viperæ natura censetur. cuius ego rei demonstrationem tentabo contexere petitam ex variis viperæ affectionibus, & propriis conditionibus, quæ tum animum, tum corpus, tũ utriusq; complexum idest plenam eiusdem formam consequuntur. Incipiam autem ab his quæ sunt corporis, ut quæ paratiorem exhibent comprehendendi rationem. Prima est conformatio plenissima atque absolutissima viscerum interiorum, quæ tot numero sunt viperæ, quot & animantibus sanguine præditis perfectis, cum quibus una die quarto geneseos à Summo cõditore creata fuit, ut Roberto Fludio placuit: quæ partes sunt, cor, diaphragma, pulmo, iecur, renes, lien, vena porta, & vena caua, arteriæ suis locis; hæc rubra & nitida non aliter, quam maioribus & validi roboris animantibus. Verum pulmones cum sua fistula quid reliqui? cuius ex omnibus tanta est potestas, ut vel hoc uno debeat videri vipera calida, quando nulli spirare datum animanti, cui calidus sanguis non sit, autore Theophrasto Peripatetico, vel cui pulmo non sit autore Francisco Massario in nonum Plinii, qui & hoc ex magno Aristotele professus est, qui l. 3. de partib. animal. c. 6. quod est de pulmone: *quæ vinipara sunt*, ait, *maiorem & copia refertum sanguinis habent* (pulmonem) *propter calorem naturæ suæ ampliorem*. Ouipara vero secus ex albidis vero partibus sunt gula, fellis vesica, ventriculus, mesenterium, intestina, matrix, testes intimi numero quatuor Baldo Angelo Abbatio,

A plenissimis conformati primò corporis numeris.

penes duo, & vasa spermatica, præparantia, deferentia, cerebrum, & spina longissima musculis & neruis instructissima, series ad summum plena vitalium, naturalium, animaliumque partium omnium, quas & numero multiplices, & officiis exacte præstabiles credas a calore non admodum ubere procreatas atque formatas? Quem ipsum uberem calorem declarat & feræ efferata salacitas. Declarat & fœcunditas incomparabilis; quippe quæ singulari fœtatione vigenos & quinos gestat catulos: bis autem anno cum pariat edit usque numero quinquagenos, non piscium more ex ouis exclusos, verum utero fotos atque perfectos, rem consone adnotantibus Baldo Angelo Abbatio in operis de viperæ natura vestibulo; necnon Vlysse Aldrouando in cap. de temperamento, qui Vlysses professus frigidam viperæ naturam, rem maxime aduertendam non aduertit, idest, quod hi catuli singuli prodeunt amicti triplici membranarum inuolucro vasis umbilicalibus, cum cætero perfectorum animantiũ apparatu: neque etiam aduertit alias in eodem capite se professum paruulos fœtus suumipsorum feruorem, suãque acrimoniam parentibus respondentem, exordio fouere; quod prior etiam scripsit Abbatius eiusdem de vipera tractationis cap. 6. Quin etiam argumento perfectionis & caloris viperæ singulari; postquam iidem elapsi de matris utero catuli membranulam uterinam abs se disruptam deposuerunt, sexto deinceps die propriam aliam quasi interulam fœtationis suę senectam excutiũt. quam rem de composito obseruatam in calce Historiæ Naturalis primus adnotauit industrius vir Ferdinandus Imperatus. Quoniam autem de fœcunditate dixi viperarum, scire licet hanc nedum ipsas sibi seruare, sed & iis, qui eam implorant, idest, qui illa utuntur atque vescuntur, generosas animantes refundere & communicare, ac nedum iis, qui procreationis aliquem fructum nouerunt, verum etiam iis, qui geniales Venerem & Iunonem fauentes sibi nunquam sensere. Cuius rei testimo-

Viperæ esitatæ fœcunditatem sterilibus refundunt.

nium

nium fecerunt Cæsar Claudinus in op. de ingressu medici ad infirmos sect. 6. & hoc viro prior Marcus Gatinaria Ticinensis vir & scriptis suis, & Iac. Syluii Parisiensis imitatione commendatus; qui curatam a se viperinarum carnium usura leprosam fœminam narrat 40. iam annis ex constanti sterilitate mascula prole donatam. Quę sic excedens viperarum sibi atque aliis seruata fœcunditas, ex quonam quęso fonte proueniat, nisi ab una sua corporis & viscerum calida temperatione? Talem profecto cognouit Hieremię interpres, qui in capite 14. Quia magnus, ait, est ardor in serpentibus propter calorem internum, coguntur ventum haurire, ut contemperent interiorem ęstum, quo uruntur. Ad has duas maximas anguis dotes ex eodem caloris fonte manans accedit viuacitas, quę ad 300. usq; annos extenditur. Neq; vero contenta fuit natura tam diuturnam vitam huic animanti profundere, sed talem quoque procreauit, quę longęuitatem etiam in alios posset suo ipsius usu transfundere. Porro testatus est in lib. 7. Nat. hist. c. 2. Plinius Veronensis voratores viperarum populos centum & sexaginta annos attigisse. Romulum vero Pollionem per hanc centum annos vixisse. Degat autem secundum seipsum tam longæuam vitam animal, quod natura frigidum sit? Sicut autem secundum seipsum hoc animal calidæ naturæ iam cognoscitur, ita etiam ad generationem relatum, vel eo monstrante, quod una e serpentibus viuum animal parit, ut relatum est ab Arist. lib. 1. de Generatione Animalium, relatum quoque Nicandro in Theriacis:

Custodia.

Sola etenim viuo grauidatur vipera fœtu.

Vnde & nomen adsciuisse vipera credita est. Atq; conditio hæc, & prærogatiua ex feruida viuidaque serpentis natura non nasci non potest. Etenim viuiparis calor redundet oportet; quod fatum concipere, conceptum augere, auctum perficere, perfectum excludere commode potest. Confirmauit, & hoc Vlysses Bononiensis, qui narrauit more sanguineorum animantium coire, genera-

re, concipere, parere, & pleraque alia facere, quæ calidi fomenti plurimi, sunt indicia. Ad hæc autem consule, & quæ in fine Cap. huius adscripta sunt nostra firmamenta. Interim nos, & alias rationes prosequamur, desumptas à minus communibus & peculiaribus corporis affectionibus eiusdem, quẽ nos adscribimus, caloris sobole. Harum prima esto fellea redundantia, qua una in rabiem æstate, in furialem iram cætero tempore vipera cietur. Ex eodem quoque caloris principio proficiscitur & incessus, quo Horo Apolline censore sic excellens visa est antiquis Aegyptiis, ut hi cursu velocissimum hominem expresserint viperæ pictura. Boreæ vero & Erichtonii prępetes cursus per caudas viperinas utriusque pedibus affixas. Hoc quidem Hygino in fabulis, illud Pausania in Eliacorum primo testantibus.

Fellea redundantia, incessus pernicitas viperei.

Sic autem, dum se suaque volumina prouolutim explicat, confragosus est viperæ cursus, & cum his coniũctum seu cursitantis maioris belluæ sonitum obstreperum audire putes. quam rem præterquam de dipsade viperæ specie docuit Auicenna, probatissimæ quoque fidei Sacerdotes Carthusienses, viri, qui nemorosa incolunt, testificati suo nobis experimento fuere. qualis fortasse motus dictus, est Furia, minus quidem Latine, verum exprimente ad viuum ratione Bernardo Gordonio professore Mons Peliensium antiquissimo, in breuicula tractatione quam scriptam reliquit in Libro de Venenis. Cuius viperini æstus etiam specimen est, quod fumida (ψολοεὶς) appellata fuit Nicandro. Adhæc est vipera pruriginosa odoratu, vel solo, sicut Oddus Patauinus ait, contrectatu: estque sudorifera sic, ut Bezaarticum animale dictitarit Ioannes Hartmannus. Inde morborum contumacium & frigidorum expugnatrix est præcise sic, ut à calidorum aggressu sit cauenda, Iulio Cæsare Claudino monitore in lib. de ingressu ad infirmos sectione 6. Igitur & calido vitio correptis obuersa in curationem vipera plurimum nocet, & frigido languore grauatis tantundem

G. Georgi f.

proficit, ut Galenicus homo probatus affirmat: ſi tantum conſtet axioma vulgatum, quod perpetuo per contraria curatio recta ſit; indubitato iam, & expreſſe calentem, & non frigentem viperæ naturam agnoſcis; poriſſimum ſi addideris, quod in Cent. 1. teſtatus eſt Amatus Luſitanus in Agri Nurſini frigentiſſimo fonte, qui diſtat octo miliaribus à Fulgino urbe, ſi demorſi a vipera vel ſerpente venenoſis una hora madeſcant, continuo liberos ſe ſenſuros. Aeſtuoſam item agnouimus viperarum naturam, quod in locis æſtuoſis maxime proueniant hæ ſerpentes: in ſitiēte, inquā, Africa, in παμφόρῳ Aſia, plurimę; in Europæ vero frigidis locis, quampauciſſimæ. Quod adnotauit Bernardus Gordonius in lib. quo de venenis a morſu; educta ſcilicet ſpecie eductrici & conſeruatrici ſuæ cauſę id eſt patrię telluri reſpondente. Pręter hęc calidę viperę naturę reſpondent, & alia effecta calida, qualia quidem ſunt, partim quę dixi, partim & quod mox additurus ſum apertiſſimum. Ideſt quod menſes morantes explorate cięt, quod noſtro quidem experimento vidimus, vidit & retulit obſeruationis fide centenę Zacutus peritiſſimus medicus Luſitanus, qui in Medicę Praxeos hiſtorię lib. 3. c. 9. quod eſt de mulierum menſtruo
„ madentium diętis: carnium, ait, viperinarum ad menſes
„ ciendos torpidos eſus Luſitanis fœminis eſt ſolennis.
Cuius quidem aperientis & euocatorię facultatis nulla mihi admiratio eſt prę feruida & acuta ſerpularum iſtarum natura. Adeo quidem feruida, ut neque poetas fugerit, primum Nicandrum cui φολοεὶς eſt vocata ideſt ardens & fumida, quod iam dictum eſt; deinde Virgilium, qui ait:

Parte ferox ardenſque oculis & ſibilat ore.

Sic & Ioannes Caſa in Tetradecade epigrammatum ſuę linguę cecinit;

Se ben pungendo al cor vipere ardenti &c.

Et M rinus noſter in altera ſua tetradecade:

Qeſta delle cui polpe opra vitale

Com-

Compon medica man, vipera ardente.

Adeo scilicet Græcis, Latinis, Hetruscis vatibus nota fuit ardens viperæ natura.

Sic iam caloris plurimi transfusu in varias viperę functiones atque affectiones calida plurimum atque ignea monstratur eadem. Quæ nostra multa confirmat & roborat una testificatio: quam mox subnectam Eusebii, & Iacobi Billii æstimatorum magni virorum; quorum posterior in Epiphanium, quo de serpente primo immortalitatis nostræ corruptore ex ante dicto magistro transtulit hæc: Quare magis forsan physica ratio sit, quam ex ,, veteri Aegyptiorum Phœnicumque Theologia collegit ,, Eusebius. Videlicet serpentes spiritalissimos esse anima- ,, lium omnium. nam absque manuum, aut pedum, & om- ,, ninò absque alicuius organi exterioris adiumento, exi- ,, mia celeritate feruntur, varias in figuras ac formas, gra- ,, diuntur, inuoluto, reuolutoq; gressu inquamlibet partē ,, rotantur. Hoc autē inde habent, quod præ cæteris ani- ,, malibus igneā naturam participent. Id decantatissimus ,, ille Psaltes sacrarum litterarum Scriba, quem summum ,, Deorum interpretem Aegyptii putarunt, cuiusq; libros ,, Arrius in Græcam linguam traduxit, concione significa- ,, uit, cum conniuente atque adeo clausos habente oculos ,, serpente tenebras diffundi; illo verò palpebras oculo- ,, rum erigente, luce omnia repleri scripsit. Hinc summa ,, in has animantes religio: quibus templa erigebant, quę ,, pro Diis venerabantur, rerum omnium principia puta- ,, bant: quin & Deum appellabant Ophionea: de quibus ex ,, Pherecyde, & Zoroastre apud eundem Eusebium plura. ,, Hæc ille. Dixi iam caussas omnes interiores ac propiores, quibus hæc nostra serpens potuit affectu donata calido satis apparere: remotiores nunc persequar confirmationes: quarum primam offendet consideratio victus. Quid enim præferuidæ non æstimetur naturæ fera, quæ propemodum exurentibus ac retorridis utitur escis? quę sunt Aristotelis testimonio in l. 4. de hist. animal. c.

Calida ficca vipera natura ex assiduo suo victu monstrata.

49. campestres scorpiones; Gal. vero obseruatione in lib. de Theriaca ad Pisonem, sunt pythiocampæ, bupreстes, erucæ, cantharides, phalangii, scarabæi, stelliones, mures aranei, parui bufones, & aliæ hoc genus bestiolæ, quæ sunt omnes acreæ, sulphureæ, & nitrosa natura. Tanta autem est eiusmodi victus vis apud Libauium in Alchymiæ pharm. cap. 7. ut plus in victu venenatæ causę esse, quã in natura putet; persuasus ab eo scilicet, quod certis in locis mortiferę sint angues, in aliis non item. In Anglia porrò multos viperis demorsos, & in vita seruatos, quia non sunt ibidem hę ferę venenatę, se vidisse perhibuit Ioannes Hougthon eruditissimus physiatrus amicus meus: quod idem certa historię fide Gerardus mercator in Atlante maiori confirmauit. contra vero uniuersa maris Atlantici ora, quę à perpetuo stirpium virore Capo verde nominata est, venenatis plantis sic est referta, ut gustatis obuiis herbis ac fructibus e vestigio pestiferæ sint serpentes? quibus gignendis & Africa sic obnoxia est, ut inde ὀφιοῦσσα idest serpentifera dicta sit; veneno scilicet terræ insito scatens ad procreandam anguium malarum vim accommodato. Ad victum accedit proxime potus; ex quo genere cum vinum sit, cum hoc quidem tanta viperæ sympathia est, ut nobilem argumentationem inde deduxerit Andreas Libauius Lib. 1. de Magisteriis. cap. 19. dicens, cur in vino suffocatæ viperæ reddunt id efficacissimum ad eum morbum, qui alias videtur inexpugnabilis. Delectantur viperæ vino: symbolica est spirituum & succorum utrorumque ratio, in symbolum habens facilis est transitio, ibidemq; prompta actio ac passio. Hæc ille. Verum enim vero vino non tantum maturo, sed & matura vua delectari viperas ab obseruatoribus audio peritis.

Africa serpentibus obnoxia.

Vipera cum vino sympathia.

Vipera qualitatem suus prodit victus.

Cæterum hi viperæ victus, hi potatus vorantem hanc declarant calidam bifariam: & quod materiam exhibent talem, & quod, quæ talibus delectetur, autore Galeno in lib. Artis med. visceribus itemque talibus sit oportet; quam-

quamquam verò apud eundem Libauium lib. Alchymiæ Pharm. cap. 7. quorumdam experimento coniecta in amphoram vipera vinum non attigit. Neque id aliquid facit, spectata eius ob captiuitatem consternatione: quandoquidem, ut idem Libauius & Cardanus aduertunt, escam non attingunt captiuæ: quod & Ioannes Branchinus Pharmacopæus in Theriaca quotannis paranda præstanter exercitatus captis sæpius experimentis cognouisse perhibuit nobis. *Contradicens nobis obseruatio.* *Viperæ nil gustant captiuæ.*

Quid enim, amabo te, proximum vinum velut attiguã Tantalus aquam abnuat, aut detrectet? cuius alioqui liquoris sic appetens est, sic etiam incontinens, ut hoc in præsepibus proposito per insidias; statim accurrens quasi ebrium odore animal ab inuigilantibus venatoribus capetur Arist. autore in lib. 10. de Nat. Animal. c. 4. *Vipera per vini insidias capitur.*

Habes iam ex circumstantibus corpori affectionibus demonstrationes. Reliquum esset, ut de his, quæ referuntur ad animum, peruideamus. Ex quorum numero sunt prouidẽtia, cautela, vigilantia, perspicacitas, & sensus alii. Verum has omnes in proximo Cap. de Characteribus & conditionibus ad plenum seruo mox exponendas. Satis esto nunc astutiam à F. Ponzetto in Lib. 3. de Venenis lib. 9. ad originem omnino calidam pro confesso relatam: ad quam item ego pro confesso referam, & truculentiam, atque audaciam, quam hominibus non dico, sed & gigantibus, sed & vastissimis, & montiformibus bestiis pusillus vermis insultat. Tapinosin porro commisisse mihi videtur Poeta, qui dixit:

Parua necat morsu spatiosum vipera taurum.

§. IV. *Cæteræ animi dotes quæ peracrem viperæ conditionem ostendere queant.*

QVæ cuncta fortasse spectantes antiqui sapientes, prudenter attribuerunt angui tantum ignei vigoris, & spiritus, ut huius imagine, ac pictura spi-

ritum ipsum mundi voluerint designandum: quo quid efficientius, quid augustius dici queat? Quoniam autem originum viperæ mythologorum modo meminimus, si quidem his uti licet, idest, si sua his autoritas ac fides, quæ profecto non insolens est, non derogetur; nonnulla ex istarum loco veritas, quam defendimus apparebit: ex his unam & plane singularem accepero Typhonis, ex cuius sanguine feruentissimo alioquin atque æstuosissimo serpentes & viperas antiqui voluerunt natas, ipsum sic dipingentes. ex humeris istius centum capita serpentum eminebant; in cruribus maximè visebantur viperarum spiræ; Corpus erat totum pennis obsitum; crines impexi; barba prolixa; oculi ignei; ignis ex ore multus efferebatur; ut ex proxima figura facile disci potest. Iam verò cum Typhone coiens Echidna, idest fœmina vipera aquilam peperit, quæ Promethei iecur exedit perpetuo, ut est in Hygini fabulis; itemque Chimæram edidit, ut Cœlius tradidit Rhodiginus. Ex calidissimis igitur elementis aut acceptis, aut traditis, quæso te, fuerint frigidissima an verius calidissima viperina seminia?

Tiphonis descriptio.

§. *V. Aduersantium argumenta diluuntur.*

APeruimus iam nostram de viperæ natura sententiā; aduersariorum nunc nos oportet satisfacere rationibus. Primum autem primę, quæ frigidam feræ naturam adstruit, per hoc, quod tres aut quatuor menses lateat, alimenti quidem indiga, nec sese consumens anguis. Hoc porrò nihil efficit, nihil obtinet: Præterquam enim, quod alimento pascitur nobilissimo, quod sal est sulphureum subtilissimæ naturæ balsamum, tum per uniuersam terræ faciem, tum per interiores huius sinus diffusum: quo uno stirpes animantur, ac vigent, authore Iosepho Quercetano in Pharmacopęa restit. cap. 23. atque etiam autore Stephano Roderico in lib. de Meteoris microcosmi c. 4. & Sebastiano Bassone in lib. naturalis philosophiæ

Satisfit aduersantibus aliorum argumentis.

G. Georgi f.

phię aduersus Aristotelem, qua de puluere serpentino & Philippo Tinello in libr. de Genethliacis viperarum, victum sub latibulis hauriunt ęthereum, quod multo potius digniusque est sulphureo terrestri balsamo. Quod balsamum, quodue alimentum, si per id temporis non est viperis; quęso bonos homines, qui contraria sentiũt, quid modicum tempus esca fraudatę sub capsulis viperę contabescant? Quid autem, ut ne contabescant, suis in captiuitate superfluitatibus ali diu non possint? Dicent captiuas superfluis suis succis maxime etiam nutriri, sed defectum alimenti, quo se nutriunt, non vident. Quippe ne sic inedia contabescant in usus optimos theriaces captę viperę, sollicite cauendũ nos monuit Abbatius in c. 8. Pręterquam autem, utrumlibet istorũ alimentũ atq; fomentum nacta est: adhæc sopita sub terris anguis se ipsam non consumit, propterea quod crassius & densius, & pinguius suum humidum radicale reluctetur. Est autem, vides, hoc humidum non vulgare, quale videlicet animantibus pene omnibus est commune. Verum adstrictum & pressum & glutinosum, quale resiniferis, & oliuiferis & omnino viuacibus natura contribuit: est priuatum, quinimo quale & auro affingit Ioannes Heurnius in Lib Medic. institut. c. 6. Adeo, inquam, pingue, densumque est humidum viperę natiuum, ut ad hanc causam singularem referatur a Peripateticis plerisque professoribus ab ipso Peripati Magistro communicatum in 11. de hist. Animal. oculum angui dilaceratum, & caudam rescissam sua ipsorum vi colligatas redintegrari. Sed & denticulos obeliformes, quos excussiles sępe deprehendimus, viperę singulis vernationibus reparari testati sũt obseruatores naturę, vel ut alii crebrius etiam his periodis. In menses singulos prodidit Ioannes Baptista Hodierna Siculus Agrigentinus Palmensis Mathematices & naturæ subtilioris consultissimus in libello de dente viperino mihi nuncupato. Est, dixi, quidem hoc humidum excellenter crassum. Adde verò impense multũ,

Visciditas substantia faciens ut discissus oculus & cauda vipera reparentur.

usque

usque adeo, ut quo pacto vitam absumentibus caussis diu resistat, & viuax diu persistat, eadem ad unguem ratione ἄσιτος, idest cibo abstinens sine vitæ offensa supersit diu. Sic quoque Draco Aethiops summam emensus senectutem sine cibo tempore multo viuit, Aeliano, & autore prisco lib. de rerum natura testantibus. Quid plura? Annua durare fame serpentes prodidit Plinius, & serpentium mater dicta vipera Indica de genere hoc est Nerimbergio teste, humido nimirum & pingui principio affluente. Quo ipso donata bestiola nostra Pythia non persentiatur frigida. Porro grauiter in Com. 2. de locis affect. Rodericus Fonseca distinguebat aliud quidem esse acrimonia & intensione caloris pollere; aliud copia innati calidi abundare; atque serpentes hac boni natiui conditione frui, consentit; licet altera caret apparente. Ita quidē ille. Nos vero & hoc calore, sicut & illo potiri viperas iam ostendimus. Hæc nos quidem de qualitate & copia vitalium duorum elementorum: quibus utrisq; modis accedit & admirabilis proportio, qua, conditore sic volente, gaudent serpentes. calorem humido proportionatum vocat Petrus Aponensis interpretatus problema postremum decimæ sectionis: quamquam & vim siderum addit, quæ inediam inducant. Quæ autem ista sint ex Materno & Astronomis habes. Nunc, ut rem quasi manu palpes, afferam exempla τῶν ἀσίτων nonnulla. Simile quippe accedit Tarantulæ calentissimæ alioqui bestiolæ, quæ quinquaginta diebus ieiuno vixit stomacho Vlyssi Bononiensi cap. de victu. concordatque Aristoteles qui diu sine ullo cibatu viuere nos docuit phalangia. Sic denique accidit aloes herbæ, scillæ, pancratio, quæ extra terræ amplexus viuunt, vegetantur, florent, nec consumuntur etiam per longa tempora de laqueari suspensa. Sulfur, quoque natiuum sua pinguedine & crassitudine diu flammam fouet, uno sic volente plurimo crassitudinis suæ fomento. At equidem quid plantas, fossilia, curiosius attexo? quando per Auicennam lib. 3. Cap. de de-

Indica vipera serpentium mater appellata.

Ad Rodericū Fonsecam.

Proportio vitalis humidi calido respondēs.

Sidera quæ inediæ seruiunt viperarum.

A plerarumq; stirpium exēplo.

A sulfuris exemplo insecta.

Inedia. destructione appetitus, abstinent Vrsus & Echinus terrestris plurimaq; animalia cibo per hiemem tempore longe extento. Plinius verò lib. Hist. natur. 8. c. 25. Crocodilus quatuor menses hiemis inedia semper transmittit in specu: feruidum alioqui quadrupes, ut ostendunt acerrimus eiusdem visus, prædiuinatio, pugnacitas, rapacitas, longæuitas, duo de viginti cubitorum magnitudo, perpetuum ad usque summam senectam corporis incrementum, partium deniq; suarum aduersus frigidos mortalium languores adiumenta. Huic sic affinis est Scincus, ut terrestrem crocodilum dixerit ex communi omnium consensu Plinius lib. 28. c.8. & multo prior Dioscorides lib. 2. c.6. Atque Scincus est adeo calente natura, ut cupiditates veneris accendat ad hanc inflammãdam præcipuus. Ad hos glires & taxus plenos menses dormitant arborum hospitati ramis, haud frigidæ cæteroqui belluæ. Nec frigidi item verum calidissimi phocæ nimiũ diu dormiũt, ut perhibet Aldrou. De quibus Mart.

Dormitis nimium glires vitulique marini.

Nec equidem dubito, quin ex amphibiis aliis, & ex uniuerso genere animantium sint longe plura, quæ per hiemem dormitent & abstineant esu. nam & pisces more serpentium hieme latent. Atque adeo tum calidioris, quas ante commemorauimus, tum frigidioris complexus animantes latibula colunt hyberna. Vsque adeo ut constet iam & calentibus & algentibus promiscuè dormitatoribus geniis esse commune per hibernos rigores latere. Verum his missis longum viperæ ieiunium ut fiat istorum opinione dicamus. Opinantur, inquam, humore fieri multo, qui certè fuerit calori pabulum undecunque congerenti. Quod eorum assumptum falsum ostenditur propterea, quod exsiccatiuus, & consumtiuus eiusdem usus compertus est, ita ut podagram excutere plurima parte valeat his, qui defluxibus eiusmodi sunt obnoxii. Quod præclarè professus est Gal. in lib. de Theriaca ad Pisonem cap. 15. & Aetius lib. 12. cap. 97. & post

Carnes viperæ podagram abigunt.

hos

hos nouissimè nostra ætate Carolus Panicellus Florentinus, homo peritus in suo de apparãdis in esũ viperis tractatu. Quamquam quid longe petitos testes appello, quando, si fides tamen est meo & amicorum experimento, comprobatum est, viperarum esu tostarum podagra vexatos, etsi non ausim dicere absolutos, tamen ita leuatos, ut contentos beneficio vidisses. Cæterum non vident argumentatores amici calorem aliorum omnium animantiũ lõge superari à calore nostræ viperæ, utpote, quæ viuit tercentos usque annos, quotannis sese renouans, & restaurans bis. Quo dulces elegi Tibulli de nostra mortalitate querentes legimus. *Aeuum viperæ.*

Crudeles diui serpens nouus exuit annos.
Formæ non ullam fata dedere moram.
Anguibus exuitur tenui cum pelle vetustas:
Cur nos angusta conditione sumus?

Sic quidem ille percontatur tropice. Verum nos serio physice respondemus, quod superat nostræ calor viperæ vitalis tenacitatis conditione, quã agnoscentes Aegyptii apud Horum Apollinem ratam firmamque constituere. Cui placito consentit & illud Aristotelis, cuius in lib. de Longit. & breuit. vitæ cap. 5. ea sunt decreta: *Causas æui longi, quantitatem & qualitatem humidi vitalis videlicet, si multum hoc sit & pingue, sic ut nec facile exsiccetur nec congeletur. Altera causa calidum est, quod non patitur humidum congelari. Tertia est debita proportio inter calidum & humidum. Quarta paucitas excrementorum, utpote quæ sint naturæ contraria.* Hæ porro conditiones omnes inesse videntur viperis, indeque has diu viuaces. Humoris enim vitalis vis ipsa facit, ut diuturnam in ieiunio vitam conseruent. At pinguitudo adstruitur, quia oculi caudæq; insectę rursus complicitę coalescunt. Tertio humidum nullis rigoris aut terræ incommodis congelatur. Excrementa autem huic animanti inter omnes paucissima aduertimus. quin & nostra podagrissantium excrementa comesa resiccat ipsa. Quod si *Longæ vitæ causæ secundum Aristot.*

ca-

calorem imbecillum adstruunt isti viperæ longi ieiunii tolerantia, falluntur iidē non spectantes quod serpentibus modicus in dies suæ substantiæ fit effluxus, nec sunt quæ auiditatem augeant, quod Plinius aduertit: deinde non spectant, quod ita pusillo per illos calore vel frigentissimas esu Salamandras euincant, frigentissima super terra interdiu noctuq; per hiemem perque rigorem incubantes. Adhæc accedit aliud obseruatione longa cōpertum, quod nil vipera mandit, sed omnia transuorat integra; nudas scilicet nidorum præpetes aues plumosas, lacertas, mures, ranas, bufones, quæ exsiccata diu nil cōminuta reddit per membrum sui secessus, Ait quidem Libauius in Alchymiæ Pharmaceuticæ cap. 7. Verum per os reiici suetas auium deuoratarum plumas & ossa siue draconibus siue serpentibus aliis prodidit Plinius. utcumq; tamen eximiam alimenti partem torrido archæi alembico extrahit, quæ interim omnia ventre reperta, dum occiditur forte fortuna, nihil putere, licet à duodecima die vorata comprobarunt Theriacopæi nostrates plerique, & Doctor medicus rerum naturę studiosissimus Iosephus Donzellus Neapolitanus: quæ utraque ad viperei conceptaculi siccitatem referamus oportet, & ad igneam eiusdem naturam. Quam deprehendit Gaspar Volphius apud Conrad: Tigurinum hæc habens: Scorpionem & Viperam ratione contrarii veneni sese mutuò interimere obseruauimus. Nam cum in Italia essem, mihique & Domino Georgio Cellario medico Tigurino collegæ nunc meo, vipera data dono esset, venati sumus Scorpium. Nam in domo habitationis nostræ locus erat humidus qui hoc insecto scatebat. eum cum vipera ampullæ vitreę inclusimus, quæ paulo post utrimque morsu & ictu datis interierunt: utrum vero eorum prius obierit non recte memini. Ex quo veneni contrarietatem facile quis coniecerit, quando à simili nulla fit passio. at scorpionis venenum frigidum esse satis constat, cui calidum viperæ venenū exitio esse potuerit. Hæc ille. cui frigidum scorpii

Reiectant per os exsiccata omnia serpentes.

Pugna viperæ & Scorpij.

pii venenum adstruenti suffragatur & ipse Galenus in lib. 4. methodi medendi Cap. 3. Post hunc Bernardus Gordonius in libro suæ septemplicis medicinæ tractatulo de Venenis; Santes Ardoinus in libro octauo de Venenis cap. 1. Gul. Rondeletius in Methodi Therapeuticæ cap. 41. & alibi etiamnum de Peste tertio qua de Venenis. Item H. Cardanus in l. 11. Contradictionum tractat. 5. contrad. 9. pag. 176. Conradus Tigurinus in libello de Scorpione, lemmate præposito de Ictu; & Thomas deniq; Iordanus in 3. de peste, qua de Venenis. Hæc quidem de humoris materia. Cæterum quod ad calorem, volunt & quod frigidum viperæ temperamentum iudicandum sit, propterea quod hieme stupidæ atque exanimes fere suis in latibulis reperiantur. Sed respondet Petrus And. Matthiolus in 6. Dioscorid. cap. 4. nullam aliam ob causam id illis accidere, quam quod earum natura, quæ calidissima est, id maxime refugiat, quod sibi contrarium sentit. *Visitur hoc pariter*, inquit, *in piscibus, qui cum frigidi sint natura, cum primum ex aqua extrahuntur aeris calore necantur; quin & vespæ, quæ temperamento calidæ sunt ac siccæ, eadem ratione sub hieme conficiuntur, nisi calidissimis locis recondantur.* Hæc Matthiolus. Cuius cum sensu concordasse videtur Ferdinandus Ponzettus, qui calidam apertè ratus viperæ naturam ex aduerso refellens eos, qui frigidam habuerunt eo nomine, quod hieme diu cauis sub terris lateat nullo victu fota. In lib. 3. de venenis cap. 9. conceptis proposuit verbis hæc: *& quamuis non sit certum an stent reclusæ insolitudinibus prædictis, possunt tamen aliquæ manere illic, ne earum caliditas repercutiatur frigiditate temporis: quia prohibet exitum vaporum ustorum, qui forte exurerent præcordia.* Sic doctissimus vir ad Augustinum Niphum conscribens. quo viro prior Bernardus Gordonius in tractatulo de venen. quod serpentes frigore constupescant, id summa texturæ corporis raritate fieri sésit: quos alioquin natura calidos, haud certe frigi-

Calidi serpentes Gordonii sententia.

dos professus est. A quibus nos viris ad Greuinum reuertentes dicimus. Perperam hunc diffisum viperæ calori propter unam cutis & habitus viperini pororum vacuitatem. Enim vero liquido fallitur homo solers, quod etiã exurenti vi caloris quotidie videmus ambustorum cicatrices obcæcari. Atq; perustam viperæ naturam & oculis ante subiecimus, & perspicuam vel cæco fecimus.

Vacuitas pororum latibulariis bestiolis noxia.

Præterquam quod vacuitatem hanc pororum solidis & densis obsitam squamis ἀπαθείας necessitati latibulariis alioqui bestiolis tribuamus, quam assidua boni procuratrix sollicite cauit natura. Hæc de priore Greuini argumentatione: quod vero ad secundam attinet, qua confisus est palpabile se viperæ frigus ostensurum, propterea quod escarum voracissima tantundem parcissime potest; equidem miror quid tantum accidentibus, & accidentariis his argumentis per hanc omnem ostensionem doctus alioqui vir innitatur. Nimirum & madentissimi sitiunt hydropes, & æstuantissimi non arent gutture febricitantes plerique. Deinde Scaligero præmonstrante exerc. 189. § 4. Aquilarum, accipitrum, & rapacium auium genus, cum tam multum edaces iidemque calidi sint, quam notum est, prospera sub valetudine nihil potant. Mitto quod serici bombyces humidissimi quidquam in ventrem non ingerunt squalentissimis Sycomori frondibus victitantes: quam postremam clausulam equidem addidi, ne continuo arguteris de herbaceo victu, neque enim ut dasypodes & cuniculi, per succosorum foliorum esum vitam sine poculo transigunt. Complures autem sunt animantium formæ, quibus exiguum est bibendi desiderium, quales apud Aristotelem 8. de Hist. animal c. 4. sunt omnes, quibus fungosus est pulmo, & quibus parum est sanguinis, quæque suam per oua speciem propagant. Atque tales ad unguem viperæ sunt natura. De quo genere Cerastes abstinentissima potus est Bellonio, cuius natura est in excessu calida, ut maxime venenosa, sicut visum est Ardoyno: quin etiam Dioscoridi, qui compara

parauit hanc vehementia Basilisco. Aut igitur Principibus hisce viris nuncium iam remittat, aut has tricas sibi resoluat Greuinus. Quem demum euincam & contrariam obtrudens narrationem, nimirum, quod Viperæ nimium vorando tam modicum potent: ut in longa sua captiuitate. Quod nostrum & amicorum est experimentum, cum nihil unquam esculenti pręuorarint haud parum potent. Quid quod in μὴ ὑομένῃ Theophrasto impluuia Africa maior pars ferarum æstate non bibunt; quam ob causam capti mures Lybici si biberint moriuntur, autore Plinio lib. 10. cap. 73. Itaque animalia multa in Numidia sitim habent pro potu, ut Scaliger exerc. 189. 4. Quid miretur igitur bonus Greuinus viperas per suam ipsorum edacitatem Βραχυπότας idest minima gaudere potus usura? Quamquam adstruente Greuino edacitatem viperæ; parcissimum victum eiusdem ad vitam sustentandam attexit Hieron. Mercurialis in lib. 1. de venen. cap. 15. ut intelligas unius atque eiusdem opinionis homines duos pro libito confinxisse, quæ suis utriusq; usibus seruiant. Iam vero cum argumentatur subinde Mercurialis ob id, quod modicus viperæ sit usus edendi, modicum item eius calorem, atq; adeo præualens frigus esse. Huic eius argumentationi occursum esto, quemadmodum & his, qui longum soporem viperæ obiectabant. Quoniam autem altera Foroliuiẽsis viri ratio est profitentis viperæ frigus propterea, quod delectetur mero: tum occurras velim, immo confici contrarium ex Gal. l. Art. Medicę, qui testatus est appetentia viscera res calidas temperationis esse calidæ per illud axioma quod decernit; similia similibus gaudere, ac similia similibus conseruari. Quamquam hoc & adiuncta siccitate fieri credam propterea, quod vinum affectare serpentibus omnibus sit cõmune: quæ diserta fuit Petri Conciliatoris doctrina lib. de venen. cap. 4. Quoniam igitur Aristotele testante vipera sic peculiariter fruitur, ut incontinẽs sit meri, quod

est temperatura calidum, similitudo aliqua inter potantem hanc & potabile intercedat oportet, quæ est caloris, atque adeo fit, ut sit ipsa calida. Vnde testificatus est Fallopius in libello de cauteriis ex viperæ capite caudaque combustis confici pyroticum sane præstabile. Quare si mortua vel ignem exhibet; quæso viuens frigida sit ipsa? aut frigida sit ipsa, cuius excrementum actu feruidum, ac spirituosum est sic, ut admiratus fuerit Abbatius c. 6. p. 24. Quam tamen vim cinerum adscititiam si causeris; en & volatile Sal eiusdem Hermetica diligentia paratum succedit, quo cum abundet plurimo vipera fixo, non admodum dubites amplius hanc apparatu constare calido? Hæc de frigido viperæ contrectatu ac solenni ad solem apricatu. Cæterum quod ad stabulatum subterraneum, vipera quidem actu frigida est, reductis ad interiora calidis halitibus, una cũ summa cutis constipatione ac densitate: cęterum calidiore est interno corporis recessu propter summam densitatem. Quam cutis habitudinem densiorem perspicaciter aduertit Simon Portius noster in libello de puellę Germanicę ἀσιτίᾳ; interiorem vero in serpentibus attigit Petrus Aponensis Com. 2. problem. 25. qui confutata grauiter aduersantium opinione calidę viperę naturę velificatus est. Iam vero quod astruunt tum Greuinus tum Mercurialis & alii contrectatum anguis huiusce frigidum sole frequenti ac stabulatu subterraneo gaudere, atque alia perpeti, quę sunt huiusmodi. Hęc quidem dilues me censore facile, priora quidem argumento, quod vipera est actu quidem frigida reductis ad interiora calidis halitibus una & summa cutis constipatione ac densitate. Clarissimo autem rei profundioris exemplo fuerint hydrargyros ac stimmi atque alia quędam metalla frigentia quidem extrinsecus, atq; algentia, quę tamen intrinsecus calidę sunt facultatis. Talis quoque Cinis est, qui externa facie prę se fert frigus, alias tamen indubie calidus est: quod declarant ex eo parata lixiua. Aeque igitur mea sentẽtia & cineris naturam

E capitis, & cauda viperinæ cineribus causticum non ignobile.

A Salis volatilis affluentia.

Ad id quod vipera cõtrectatu frigida aprici solis amica stabulans subterraneis &c.

Cineri respondens vipera natura.

turam ſicut & atram bilem, quę alias quidem frigida eſt, alias vero calida, vipera refert: hanc qualitatem origine, illam euentu producente, quemadmodum & Galenus in libr. de Atra bile, & alii medici declarauere. Quoniam extime frigens monſtrata eſt, ſic intime calida videtur nemine dubitante. Quod ſi cui dubitatio fuerit, hanc oſtenſio ſubtrahet, quę mox ſequitur. Animantes ouiparę natura sũt viuiparis frigidiores, hę vero calidiores. Atque vipera viuipara ſic eſt, ut inde per ſummam inter angues omnes ἐξοχὴν & prærogatiuam nuncupata ſit vipera. Igitur eſt aquila, coruo, ſtruthiocamelo, aue Paradiſi, veſpertilione & ſi quæ ſunt aliæ calidiores aues, calidior. Igitur & vipera calidis eſt calidior & abſolute calida. Cæterum quod ad problema 103. lib. 1. vitari à viperis aquæ frigidæ inſperſum, reſpondet Alexander, quod frigidi frigida debent exhorrere. Suppoſitum id viri ne te moueat quidem. Nam quid ſi cute frigidi ſint tantum, quod nos alias admiſimus, & hac parte tenus incurſu frigido infeſtentur? Illud nunc reſtat diſcutiendum, quod Berthiolus Mantuanus Ideæ Theriaces cap. 3. frigidam & humidam cenſuit viperæ naturam, propterea quod anno bis reiectet corpore exuuias redundantis ac ſuperuacuæ pituitæ craſſamentum. Quod iudicium quis non admiretur in mẽtem hominis alioquin docti veniſſe. primũ, quod ex natura excrementorũ deduci recte putet corporis non homogenei naturam. Secundo quod, quæ reſpondenda fuerant argumento caloris apud hunc virum indicia ſunt frigoris. Sunt autem hæc excedentis potius, quam deficientis caloris argumenta;

Ad Aphrodisai problema.

De ſubterraneo viperæ ſtabulatu.

Fermenti naturæ reſeruati turgentia.
Sulfuris anathymiaſis philoſophici.
Roboris & vigoris interni ſpecimen.
Naturæ veneficæ ubertas.
Vernantis anni gratia.
Opima de temporis edacitate ſpolia.
Aetatis conſtantia.

Aeſo-

Ex fermenti vi atrabilari cutis in anguibus abscessio.

Aesonica Restauratio.
Singularis feræ prærogatiua, respondens morbis contumacibus medela.
Naturæ non inglorius abscessus.
Corporis exaltatio atque perfectio.

De qua disertissimus inter omnes noster Ariostus in 17. sic ait:

Sta su la porta il Rè d' Algier lucente
Di fino acciar, che gli arma il petto, e'l busto,
Quasi uscito di tenebre serpente,
Poiche ha lasciato ogni squalor vetusto;
Del nuouo spoglio altero, & che si sente,
Ringiouenito & più che mai robusto;
Tre lingue vibra, & par che getti fuoco,
Douunque passa ogni animal da luoco.

Renouati id est reduuiis exuti serpentis vigor.

Has ob caussas omnes mirabor equidem cum Auicenna in tr. 3. fen. 6. lib. 4. male ferente, quod homines aliquo iudicio præditi extent, qui viperas temperatura frigidas arbitrentur. extare quidem hos iudices miror; nisi quod extimas rerum facies & accidentia spectant, intimam vero naturam non introspiciunt.

§. VI. *Disputatio aduersus Hieron. Mercurialem.*

ALius nunc scrupulus nec minimus superest eximendus, qui est a placito Hieronymi Mercurialis distinguentis primo de venen. c. 21. viperam partibus quidem omnibus frigentem, veneno vero calentem. quam quidem distinctionem controuersamque resolutionem hæ nostræ rationes & leuem & caducam ostendunt.

I. Temperamentum animantis cuius libet unum est; atqui ex calido frigidoque aut inuicem remissis atq; compositis aut conflatur unum temperamētum, aut ex utrisque sic conflatur unum, ut reddatur vipera temperata. Quorum neutrum admiserit prudens Mercurialis.

II. Illo primum constituto, quod venenum est reie-

ctaneum; temperamentum vero viperæ totius habitus est fixum: conficitur ex hoc placito Mercurialis, quod reiectaneum æque ut fixum indueret viperam proprio charactere; quod auditu insolens est.

III. Quærentibus naturam viperei veneni protinus indicabit Plinius felleam materiam, cuius compotes cũ sint testudines ac pisces, hos pari pacto secundum cæterum corpus licebit frigidos, calidosque censere secundum felleam proportionem: vel hos pari pacto secundum habitum uniuersum licebit censeri calidos, frigidos vero secundum felleam portionem, quæ excrementum est appositi iam alimenti. Ex quibus quidem impuritatibus & reliquiis animantium exstruere temperamentum quã vanum sit, nemo non agnoscit.

IV. Si secundum partium constitutiones philosophandum esset de corporum temperamentis, incerta profecto esset & infinita philosophatio. Nempe cum calidis animantibus partes nonnullæ sint frigidæ, frigidis vero sint item calidæ nonnullæ, quid unquam determinatum certumue sit, si corpora dixerimus inde calida, inde frigida, uniuerso demum temperamento non adinuento? Porro Galenus in Arte Medica viscera mortalium singula proprio suo donauit temperamento, & sic quidem proprio, ut nullum alteri queat esse commune. Nihilominus & homini uniuerso & hominibus singulis unum est temperamentum, etiã cõmunibus Scholę medicæ suffragiis. Quas ob res & reiicienda ista Mercurialis distinctio est, & absoluta corporis viperei temperatura comminiscenda. quod nos utique fecimus.

V. Illud haud negarit Mercurialis, cor viperæ calidũ, cerebrum vero frigidum. Iam igitur si retinendus suus est diorismus, cum conferat ipse temperiem totius cum temperie recrementi, statuam ego satius viperam ratione cordis calidam, ratione cerebri frigidam; neque minus hinc, frigidam quam inde calidam. Interim vero de viperæ temperamento nil decretum aut explicatum re-

stat,

ſtat, ſed reſtat anceps viperæ natura, atque anceps auditor ad duas aduerſantes propoſitiones.

VI. Super has quinque rationes taceo, quod comprehendi difficile poteſt, frigida ex tota viperæ uniuerſitate & ex frigidis eiuſdem elementis fluere calidum venenũ, quum ex frigida ſtirpis radice non oriatur calidus intime fructus. Neque ex dulci fonte profluant amaræ aquæ: verum ex calido plantæ principio calidus reſurgat fructus, atque ex amaro fonte amaræ defluant aquæ, ideſt ex calido viperæ ſinu calidum promanet venenum.

VII. Iam vero ſi frigida ſuapte natura caro eſſet viperina; ipſa certe in Theriacæ compoſitione aduerſus veneni calidi energiam iners & inefficax deſideret. calor quippe cæteris paribus ſemper viuidior & præſtantior eſt frigore, ſicut Hippocrates in 5. Aph. & Ariſtot. in phyſicis nos docuere. Neque vero comperitur καθόλου uniuerſale, quod adſtruit Mercurialis, quaſque animantes minime ſanguineas frigidas eſſe omnes. Porro pythiocampæ, cantharides, apes, & veſpæ, & ſanguine carent, & calentiſſimæ ſunt. Quas ob res deſinat iam mirari Mercurialis Auicennam 2. de medic. comp. de ſerpent. uſque adeo in re clara cæcutiſſe, ut non viderit omnia teſtari ſerpentium frigidum temperamentum. Magis miremur nos Mercurialem, qui nō agnoſſe valuerit: Arabem Principem medicum ſic acutè intelligentem, ut cōtemſerit friuolas has de ſerpentium frigido temperamēto rationes, & de calido dubitationes; adeo ut admirabile dixerit, extare quoſpiam homines, qui frigidam viperæ temperaturam affirmarint.

§ VII. *Diſputatio aduerſus Ariſtotelem, & ſuos.*

Ad Ariſtotelis argumentum de pramollibus vipera a.

VErum & alios audiamus. Enimuero nonnullis argutantibus ex placito Ariſtotelis in lib. 2. de generatione animal. cap. 9. & 10. viſa vipera eſt frigida, quod qua eius in aluo diu geſtata non durentur, calore ſcilicet

cet nequeunt ex terreo concremento humorem diuaporare. Cui quidem argumentationi pluribus quam uno occurrerim modis. Primo quod licuit naturæ pro suo arbitratu, idest pro tuta speciei prouisione facere, quominus putamina durarentur ouorum, siquidem expediebat conceptaculorum apathiæ mollia manere; ne per assiduos non tantum agrestis feræ reptatus, sed & per saxorum angusta suos insinuatus genitalia illa conceptacula contererentur. Porro censuit ille in Meteor. 4. molliora omnia, ἄθλαστα esse, id est fracturam non admittentia. Atqui finali parere debet effectrix causa, non contra. neque vero viperam cum bipedibus animantibus attinet comparari, quæ iaciunt parientes in terram oua. Frequenter autem pinguedine, ut obseruant cortis custodes, præualente, apala id est tenera veniunt gallinis oua; adeo ut non tam calidum elementum, quam siccum ad ouorum induratum appareat desiderari, quo siccitatis elemento exsuperante, in senibus alioqui frigidis cartilagines in ossa durescunt. Iam vero siccum putaminis oui principium & crassum sit oportet, quod in viperis ad ossa innumera ad squamas cutis abit; quod vero carnibus hæsit, illud & cum tenuitate id est spiritu multo coniunctum est, quemadmodum posterius in cap. de viperei veneni conditionibus ostendemus. Tertio mollitudinem cum referunt in defectum caloris, quæ profecto frigiditas est, quid inquam non à frigido durantur oua? iustius equidem mollitiem hanc ad excessum reuocabo caloris, cuius vi per Hippocratem constat emolliri corpora sic, ut etiam effæminentur. Quoniam igitur excedens frigidum principium, quod indurare debuerit, non indurauit, porro calidum excedēs principium, quod emollire debuit, emolliuit. ita per ouorum mollitudinem nulla est Aristotelis ratio de viperæ frigiditate toto recensito causarum examine.

Viperarũ oua mollia ad dispathiam à natura curata.

Effectrix duritatis siccitas.

Ouis suis durandis formæ repugnat vipera, itemq; materia defectus crassæ.

Sed Aristotelis & suorum firmamenta, atque principia rursus in examen vocemus. Minus enim intellexisse ac

longe aliter quam se res habet, cum Philosopho & Philopono comprehendisse visus est Oddus Patauinus, qui lib. de Theriaca cap. 3. scripsit hæc: *cartilaginata verò, & viperæ foras animal generant; sed intra se ouum producunt. Generant autem perfectum ouum, ita enim ex ouo animal gignitur, ex imperfecto verò nihil.* Subdens rationem, cur hæc animalia extra non pariunt oua, inquit: *quia natura frigida sunt, & non ut quidam dicunt, quia calida*; cum enim intro primum hoc est potentia, ut Philoponus exponit, ouum generent, non ut homines fœtum viuiparum, dehinc foras viperę sunt, cum tempus aduenit partus: quo quidem rumpitur ouum, & tandem extra egreditur animal. Accusandus inquam est Oddus, qui si supparis alioquin æmulatorisque sui thereacopœi obseruationes inquirere atque audire diligenter voluisset, celebriter & Philosophum, & Philoponum, & Niphum, & alios catenuatim insequentes castigare, se verò ipsum in rectam viam dirigere quisset.

Porrò vigilantissimus homo Ferrandus Imperatus in naturalis historiæ fine, & in Epistola ad Petr. And. Matthiolum conscripta, non tam equidem probè existimauit, quam demonstrauit viperas ne catulos quidem parere in ouis, sed membranarum inuolucris contentos. Parit igitur viuum animal, & in membraneis tunicis vipera; quas ob res fallentes iam Aristotelis sanctiones de viperis deprehendit.

§. IIX. *De complexu patibilis qualitatis.*

HActenus iam nostram de calida viperæ qualitate sententiam enarrauimus. Nunc ut omnis de temperatura sermo compleatur, deinceps de indaganda qualitate passibili nouus nos labor manet. Porro nonnullæ rationes faciunt ut non calida & sicca; sed calida & humida videatur. Quarum prima est quod viuax & maxime viuax hoc animal est, quoniam autem humidum

Quod humentior vipera sit natura.

ele-

elementum longo æuo præest, ut aduertit docte Ioannes Heurnius in lib. 2. Inst. medic. cap. 6. subinde sicca qualitas haud coaptari cum hoc animante potest. verum humida vere. Altera difficultas est, quod viperarum exanimatæ carnes per hiemem perque brumam corruptas fuisse facile comperimus plus semel, quod ab humore nimio non fieri non potest. Tertia persuasio est ab obseruatione Isidori Hispalensis, qua asserit uda serpentium corpora adeo, ut quacunque teneant viam, hanc designent. Verum hæ rationes udam viperæ conditionem suadentis etiamsi videantur validæ, nihilominus tamen a nobis, qui contra sentimus, facile diluuntur. Prima quidem abstergitur distinctione habitus viperæ natiui, qui ad hominem quidem relatus igneus & siccus apprime sentitur: adse ipsum vero collatus, suo nonnullo non caret humore, qui tenax & viuax est, quemadmodum alibi hac libri parte explicatum fuit.

Ratio vero secunda abiicitur, si dixeris, corruptionem exanimis serpentis aliam, aut aliam esse secundum partes. Aduerti quippe serpentis huius extincti carnes miro quodam modo conseruari per se ipsas ad omne tempus imputres; non ita vero intestina atque interanea omnia. cutis exanimi facile remollescit & computrescit. quod fit scilicet à laxitate, quam aduertit Aristoteles huic generi propriam. Est autem peculiaris viperę ac cerastæ, quibus utrisq; detractæ pelles & stramine repletæ duplo crassiores redduntur, quàm ipsa fera naturalis. id quod ab experto testatus est Bellonius. Quamquam vero densam istorum cutem censuit Greuinus in lib. 1. de Venen. quia per hanc sub inedia nō difflетur calor, equidem crediderim compactam & minime porosam ab eo viro intellectam, leuissima difficultas est, quæ tamen unumquempiam implicare non leuiter possit. Intelligit porro sagax Isidorus haud serpentes perfectos & anguina forma, verum cochleas & limaces nudas & lumbricos, item & hoc genus. Quam quidem enodationem obi-

ter propositam sensui complectendo scriptoris Hispalensis habe.

De sicciore viperæ qualitate.

Ita vero siccus cum calore viperę complexus monstratur. Monstratum est non humidam adscitam viperæ qualitatē: deinceps quod complexus siccus sit attribuendus, nostris sumus rationibus ostensuri. quam ut rem comprehendas, recole mecum animo, quod alias atrabilaria alias Saturnina, ac toto genere terrestris, χθόνιος ὄφις Apollonio Argonaut. 4. & colubri per Aegyptios γηγενεῖς idest terræ filii dicti fuerunt. Item meditare quod siticulosa cum estur. quare & mares viperæ & quæ secus mare & aridioribus in locis capiuntur, minus probati Galeno lib. de Theriaca ad Pisonem c. 8. qui vir & 11. de simp. med. fac. calefacientes & exsiccantes viperarum promiscue paratarum carnes prodidit. Quidni vero calida siccaque censeatur vipera, quæ calido siccoque sulfureo nitrosoque utitur victu.

Quare & ipsa item nitrosa vipera sit oportet, cuius sal plurimum diligentis opificis industria colligitur, & in magnos medicinæ usus obseruatur. Colligetur autem obseruatione P. Aemylii Terilli medici grauissimi & regum multorum consulti spagirica resolutione de viperæ corporibus salis & spiritus portio plurima, olei mediocris, phlegmatis bene modica. quas ob res, quod frigidæ humidæque titulos subeat, quid calidæ siccæque recuset vipera? Inde igitur quod nitrosa fera hæc apparet, expurgatrix & amandatrix est quisquiliarum & fœditatum omnium sanguinis de intimo corpore ad summam cutem, ut Galeni iudicio. 11. simp. & alibi. Indeque fit, quod accipitribus & gallinis ministrata eiusdem caro plumas, animantibus aliis pilos de cute decutit, nēpe sal secretiuum, nitrum vero semper in exteriora extruditur. a quo item principio fluit, quod fœminis pulchritudinem esitata inuehit, detersa nimirum veteri cute ac teneriore inducta. Itaque si rite recteque rem expenderis, immutat aliis esitata cutem, cutique inhærentem

tem habitum omnem: illo ad unguem modo quo sibi propriam cutem & habitum immutat, quasi sui sit omnino muneris vetustatem & squalorem primum eruderare atque immutare. quod differens alicubi de viperis aduertit Petrus Castellus diligentissimus naturæ rerum obseruator. Inde etiam factum est, ut ulcera ἀνίατα incurabilia curationem nacta fuerint esu viperarum, quem Antonius Musa Cæsaris Augusti medicus in dies imperare consueuerat. Podagras vero strumasque discutit, & absumit usus eius interne frequens autoribus Aetio, Paulo, Iulio Cæsare Claudino, atque aliis. Fuit autem & Lucius Marinerius Siculus qui rerum Hispanicarum l. 3. cap. 16. cum nostra hac opinione, quia excrementa viperæ bene oleant, consensit. Quibus omnibus auditis, nolim in hanc rem plura referri: porro summa maiorum nostrorum auctoritate, valentissimis rationum firmamẽtis, certis obseruationibus, exploratis experimentis calida sicca, viuida & acuta viperæ natura monstrata est.

DE PROPRIIS VIPERAE MORIBVS ET CONDITIONIBVS. CAP. IIX.

Pergam viperæ plerosque tradere characteres & conditiones; quarum aliæ sunt animi, aliæ sunt corporis propriæ. Dicam de his prius: huic generi duplex est vitæ modus: plenissimus alter, cum Anguis hæc integritate fruitur corporis: alter vero mutilus, cum ipsa interit ictu, casuque. Porro secundum utrumque modum vegeta, & viuida est eadem, sic ut productissimum ipsius æuum admirati quidem scriptores fuerint omnes: verum tamen quasi terminum illius vitæ non inuenerint, neque præscripserint, sed immortalem genium, qualem pleræque gentes reputarunt, uno fecerint consensu cuncti. Enimuero nemo usquam gentium, quæ literas norint, quantum *Viuida & vegeta viperæ cõditio prima.*

tum

tum equidem legi: legi autem de hoc argumento scriptorum plurimos: nemo unquam hominum explicauit annorum numerũ, seu quod fortasse per suam unusquisque vitæ longitudinem id non compererit, seu quod cóperiẽdam aliis reliquerit, quod posterorum nullus fecit. Hesiodus apud Plutarchum περὶ τῶν χρισηρίων, quique de animantium ætatibus scripsit peculiare atq; elegans epicedion Philippus quidam Pinellus homo nostras nescio quo auctore sexcentos annos attingere voluit in libello nouissimo de Genethliacis viperarum, licet traditio omnium communis & iam vulgata trecentos prædicet. Totũ igitur viperarum est ęuum integro suo utens ergastulo, quod dixi. At cum intercisum corporis experta est, aut longam eiusdem διάλυσιν reportauit hæc ex opifice generis, ut non confestim naturæ concederet; verum ut supremam vitæ horam prorogaret, plus minus de maiore aut minore spirituum suorum copia, de habitus firmitate, de virium robore recepta perdurandi sorte. Quæ porro discrimina non indiligentes theriacopæi nostrates obseruarunt singula. Retulerunt autem nobis hæc: si solum amiculo nudatæ sint, corde, & interaneis seruatis omnibus, horas se sustinent 12. Carnis externe atque interne leuatę segmenta viuunt etiam aliquãdiu, quæ eadem cute sua contecta degũt etiam diutius. Diutius viuit secũdum longitudinem insecta, quam per dorsi latitudinem. Postrema vero sine extis & sine cute tres aut longius quatuor palpitant horas. Cauda resecta vegeti more lumbrici cieri gestit diutule. Caput denique cum aliqua trunci parte recisum, sic virium suarum est compos ad multum temporis, ut sensuum integrum suorum & ultionis nauum iniurios remordeat & morte mulctet. 2. Bustum viperinum, idest capite & cauda & cute exemptis viperæ corpus capite excoriatũ vesperi mane sequenti adhuc viuit. 3. Capite detruncato solo, corpus per octo horas & amplius viuit. 4. Caput per quinque horas viuit. 5. Frustula per horas 6. 6. Exenterata

De viuacitate.

solum

ſolũ vipera per 24. horas viuit. Ad sũmã vipera longo interuallo vitæ tenacior eſt omnibus inſectis atq; lacertis.

Ob quam ſane vitæ contumaciam inſuper habitus rediuiui ſymbolum fuit antiquis, Apollini, Aeſculapio, Hippocrati ſerpentem penes ſe appingentibus; & Mercurii dextræ caduceum imponentibus. Seruant autem in morte vitam, ut ita dicam, viperæ propter ſingularem genii formam, quam rediuiui ſtatus conditionem indicatam arbitror in numiſmate, quod eſt apud Abrahamũ Gorlæum in lib. de Annulis. Siquidem in cyanea vipera geſtata manu mulieris ſedentis in humili trunco, ramuſculus poſtico protẽſus ſupra caput frondens exſurgit, anaſtaſi ſicut credi par eſt aſſignandæ. Viuunt dein etiam in morte, propter ſpiritus, ut Valerianus aduertit, firmiſſimi tenuiſſimique copiam: quæ res quidem adeo comperta fuit & rata Galeno in lib. de Theriaca ad Piſonem cap. 13. ut hæc præceperit: quod dum facis, ut ›› diligenter inſpicias moneo; numquid poſt abſciſſionem ›› detruncatæ ſine ſanguine, ſine motu, ac prorſus ſine vita ›› ſtatim conſiſtant: nam tales ſi inueneris, antidoto com- ›› ponendæ inutiles arbitrator; quod ſi amputatis extremis ›› videas in viperis motum aliquem ſupereſſe & vitam per ›› aliquod ſpatium prorogari poſſe, ipſas ut optimas con- ›› ficiendæ Theriacæ ducito: quippe cum ex eo non imbe- ›› cillem, ſed validam habere vim dignoſcatur. Hæc quidem ex virorum maxima nulla laude minorum teſtimoniis. Cæterum quid ex aliorum argumentis viperæ noſtræ vigorem emendicemus? quando illa ipſa ſola ſatis eſt, quæ grandes ſuos vitæ latices & amplitudinem pandere requirentibus queat, vel illa ſola nota, quod gelido ſuo marmore concluſa diu vixerit; ut porro vixit ſub Martino V. Pontifice maximo Hieronymo Cardano narratore in lib. 7. de Varietate cap. 19. Secundo perſpicietur iſta ſubtilitas itemq; ex concupiſcentis nutrientiſque facultatis acrimonia nobili. Quod autem ad ſenſus attinet, obſerua quæſo mirificas & ſingulares exigue be-

Galeni teſtimonium de viperæ poſt extremorum reſciſſum viuacitate.

Viperæ ſenſus motuſque functiones acutiſſima: concupiſcentis nutriẽtiſque facultatis acrimonia.

Audacia. bestiolæ dotes ac proprietates. Harum prima est audacia qua in leonem, taurum, elephantem, gigantem insultare potis est. inde κρατερόφρων dicta est Hesiodo in Theogonia. Inde pingebatur in Delphis apud oraculum serpens, qui singulari certamine videretur Apollinem prouocare. Quam rem Plutarchus scriptam reliquit. Secun-

Vigilantia. da est vigilantia, quæ quidem anguis ea statuitur ac prædicatur, ut custodiæ fuerit dicatus ab Aegyptiis antiquis sapientiæ magistris. quod acute aduertit graphiceque depinxit Andreas Alciatus in emblemate, cuius lêma est, VIRGINES CVSTODIENDAS, adhunc modum.

Vera hæc effigies innuptæ Palladis eius
Hic draco, qui dominæ constitit ante pedes.
Cur diuæ comes hoc animal? custodia rerum
Huic data; sic lucos, sacraque templa colit.
Innuptas opus est cura asseruare puellas;
Peruigiles laqueos undique tendit amor.

Sic Hesperidum hortis supra thesauros omnes pretiosissimis non aliud, quam hoc genus φρουρὸν ὄφιν vocatum Apollonio Argonaut. 4. præfecerint heroici temporis viri consultissimi. Quæ eadem res expressa est, ut vides æneo numismate Getæ Imperatoris: cuius altera facie nudus Hercules pelle Nemæi leonis ad læuam aduoluta, clauam extra suum caput latam gestit atrox rotare demittereque in draconem ferum, qui felici arbori circumplexus poma sacra custodit plus sua vita; Altera vero numismatis facie notata sunt hæc Græcis primum literis mox Latinis, adhunc modum.

Geta aneum numisma.

ΑΥΤΟΚΡΑ. ΚΑΙCΑΡ. CΕΠΤΙ. ΓΕΤΑC
IMP. CAESAR. SEPTIMIVS. GETA

Tertia

Tertia prudentia est, quæ serpentibus haud vulgari certe modo, verum κατ' ἐξοχὴν competit, ut hoc eodem sensu fuerit à Christo Deo, viuo æternæ veritatis oraculo discipulis indicata per hæc: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ:* a Mose vero scriptorum omnium vetustissimo ac probatissimo habitus est serpens animantium omnium callidissimus; quod item iudicium fuit & Mythologorum veterum naturæ scientissimorum, qui Mercurio caduceum ex geminis anguibus implexuere, calliditatem & prudentiam per utrumque significantes. *Prudentia serpentium.*

Intellexerũt hoc quoque Romani & horum primi Imperatores, qui suam in populis gubernandis prudentiam eleganter indicare volentes, viperæ per numismata insculptæ lychnulum vetustæ formæ capiti imposuere. Quamquam simpullum Archiater noster omniscius vir Marius Schipanus arbitratus est, cuius τό τί ἦν εἶναι diuina-

Q re

re diffiſus eſt laborioſiſſimus alioqui vir Sebaſtianus Ericius in ſuo de numiſmatis antiquis libro. neque enim hęc aut criſta cenſetur, aut anguis cuiuſpiam propria particula.

Adriani æneũ Græcum eximii opificis numiſma.

ΑΥΤ. ΚΑΙ. ΤΙ. ΑΙ. ΑΔΡΙΑ. ΣΕΒ

Id eſt.

IMPERATOR. CAESAR. TITVS AEL... HADRIANVS. AVGVSTVS.

Cui propoſito neque tacendum, quod in Claudii Neronis aureo Numiſmate aræ inſidens noctua, & obliqua ad eamdem excurrens vipera, depictæ ſunt, clariſſima vigilantiæ ac ſapientiæ deſignamenta. In Vitellii vero Orichalcho ſtanti τῷ προσώπῳ noctua pro pedibus; vipera vero baculo conuoluta ſunt expreſſæ.

Quæ

Quę symbola ferme omnia superat tripus, in quo serpens lōgissimus in se ipsū innodatus incumbit caput diademate circūfusus, sub pedibus habēs accipitres duos tū dextra tū sinistra unum, qua prudentię vigilātięq; significatione sit alia clarior? Verum enim vero, quibus ex functionibus, serpentis existat prudentia operæ precium nunc est dignosci, quam alioquin interpretati variè sunt docti plerique. D. Basilius in proprii commodi custodia, in alieni doli cautela reposuit huiusce generis calliditatem. Aliis vero, ut Isacio Tzezæ, Hieronymo Fagio, aliisque multis, qui sacra Geneseos oracula euoluerunt Serpentis prudentia visa est, quæ capite sub confecto de se circulo, ut Ponzettus ait, cautè custodito corpus ictibus obiici non sit sollicita, cuius plagas facile coalitum iri pernouit: Augustino Steucho, quia se angues longissime tueantur: quod, quia longissime cernant, Aldrouandus interpretatus est: Clementi Alexandrino, quia cum maleficiis congruit, quibus in construendis necessarius astus est: Aeliano, quod impendentem pestem, terræmotum, cœli salubritatem, & annonam præsagiat. Nēpe priusquam Helice funditus euerteretur, serpentes omnes locum caute destituerunt. Adstruunt nonnulli caduceum Mercurii ex virga & anguibus complicatum calliditatis cum eloquentia fœderatæ signū, quibus cum utrisque non coniungi astus non potest, quamquam caducei mysterium interprete Suida hoc est: quod baculus indicium sit rectæ rationis, quæ aduersantes & dissultantes duas factiones dirigat & componat. Quo pacto Virgilianus ille dictator in Aeneid. 2. seditionem popularem felicissime compescuit. Alii quoniam citra manuum, pedum, artuum adminicula uno suo corpore progrediūtur, apprehendunt plusquam anguimani elephantes, atq; alia plurima motionibus variis per quam celeribus & expeditis quoquo versum conficiunt. Adhæc cum manuum pedumque careant adiumentis, uno tactus usu rite recteque cætera administrant, quem sensum Cælius Rhodi-

Vid. Cap. 3.

De serpentium prudentia.

diginus aduertit his esse præpollentem. Hæc isti omnes. Nos dici prudentes angues multis nominibus existimamus. Primum quod præ uniuerso corpore & singulis eius partibus, capite præstant, quæ propria sedes est sapientiæ. Adde, quod hoc cõparatũ corpori, cum extremum sit, maximum est proportione per id quod corpus ita deductum alioquin uniuersum regit. Regit autem ita, ut ad longos caudæ tractus imperium extẽdat suum: argumento est, quod uiuentem semper videris contentione & conflexione valentem: postquam vero vigor neruorum & cerebri euanuit, quod in morte fit, laxatum viseris & mollem, quod Desiderius adnotauit in lib. de Amicitia.

Nos item prudentiæ serpentium hæc obseruauimus indicia, quæ sunt: toto corpore reptantes in caput elati, in latera, & quoquo versum perpetuo circumspiciunt. Verum illud summum est quod in insidiando atque venando quotidie compertum est, idest depugnantes aduersus inimicas animantes, his præcipuo studio vias spiritus præfocare suetos, circa ilia, & ceruices arctissime & quam vehementissime se circumplicantes. Sic ciconiis animam ut perstringant summoperè spectare. Istiusmodi factum quod aliquando vidi, nunc audi. Gestiunt feles natiuo quodam more venandarum bestiolarum cominus aduersas viperas incessere. Sed contra vipera ceruices quadrupedis inuadẽtis ocyus in orbem se conuoluens sic obstringit, ut ipsum strangulet. Res quidem ut obseruetur, aduersarii utriusque astus conspectu digna, adeoq; commemoratu non indigna. Tertio, cum voracissimi sint serpentes longamq; ac tenuem habeant gulam, sese humo excitant celsasque & erectas constituunt externa cauda nitentes, ut in aluum procliuior delabatur esca. Sic enim Aelianus. Quarto vini incontinentes, hoc recondẽtia facile subeũt angustissimi orificii vasa. Quinto Serpens oua deuorat: sed cum acceperit, reducit, & usque eo retractat, quo partem nactus postremam è di-

Anguium vafrramenta.

recto

recto constituat;tum colligit sese in breueq; contrahit, ut quod inditum supra tenetur in unum extento corpore deducatur. quod propterea facit, quia gulam tenuem habet, & linguam, Aristotele auctore, solida hauriunt oua, si ea fauces capiunt, sin minus in sesemet conuoluti frangunt intus ita putamina excutiunt. quod si tenerior catuli est ætas, is orbe comprehensa spirarum ita sensim vehementerque perstringit eadem, ut amputata parte ceu ferro, reliquam quæ amplexu tenetur, sorbeat. Sexto, prudens quoq; serpens sit oportet, qui confligere solitus sit cum solertissimis & oppugnatu difficillimis bestiis, idest cum aquila, accipitre, ciconia, gallinaceo, vulture, deinde cum cato calidissimo quadrupede, erinaceo spiculis undique instructissimo, ichneumone, elephante, leone, denique & cancro. Quis autem oratione breui referat versutiarum & astus modos, quibus ad se tuendum atque alios oppugnandos utuntur angues? De Aspidibus nunc speciatim dicam, quorum prudentia, cui non confessa sit, meditanti, quæ scripserit Galenus in libro de Theriaca ad Pisonem per hæc: Inter aspides nominata ptyas ceruicem exporrigens, & interualli metita longitudinem, rationalis cuiusdam animantis modo minime aberrans venenum corporibus inspuit. Alterum quoque istorum solertiæ est argumentum, quod Syros Afrosque, quibus cauent nocere, discernunt, decernūtq; quibus tamē minime confidunt Syri. Porro hi, si Belluacensi credimus, filiorum ex se ipsis natorum facientes experimentum hos serpentibus obiiciunt, certi si mordicus offenderint, non esse suos; à mordendo si abstinuerint, generis esse, legitimi. Quamquam hoc non de Syris Afrisue omnibus, verum de Psyllis tantum Libyę populis accipiendum credidit Conradus.

Aspidum prudentia.

De Draconibus vero pasturam venantibus quæ narrat Aelianus non repetam: dici tantum illud accipe, quod præclarum est, in maritimis Aethiopum dracones quaternos quinosue inter se cratium modo implexos erectis

Draconum Solertia.

ctis capitibus velificantes ad meliora Arabiæ pabula vehi fluctibus. De horum autem vafricie multa per transcursum quid aggrediar? Ea enim, quam aduersus elephantum, & aquilam & alios hostes suos exercent, pluribus est monstrata per Aelianum. & Draconis similis est virtus indagatrix, quæ diligenter omnia perscrutatur, rimaturque studiosissime: ideoq; ab acuto visu nomen illi factum ait Pierius. Indeque vesci draconis corde hepateque oportuit Apollonium, ut per hæc Arabum sapientiæ particeps fieret. quod Eusebius in Hieroclem adnotauit, indeq; Orphei caput in draconem transmutatum, ut Naso in Metamorph. & Plutarchus de Fluuiis in Hebro, monitos nos fecere.

Sunt hæc quidem quæ dixi magna. Verum accipe nunc maiora. prudentes enim arbitror iure dici serpentes, quod formam humanam amare consueuerunt: qui speciei humanæ complexus fieri utique non potest sine admirationis aliquo ductu, sine nobili discretione proportionis opificio corporis impositæ, quæ proximam humano iudicio dignotionem produnt. Historias eius rei certus sum audituros libēter sapientię studiosos. Prima esto,
» quam Aelianus proposuit: Hegemō, inquit in Dardanicis
» versibus, cum alia de Aleua Thessalo conscribit, tum in
» eius amorem inusitata magnitudine serpentem cum ad
» Thessalicum fontem nomine Aemonium boues pasce-
» ret, venisse, sensimque adrepere ad adamatum solitum
» fuisse, & comam, quam ille auream haberet, osculatione
» persequutum fuisse, & faciem linxisse. Qui idem Aelianus
» & aliam alibi narrationem addidit; in quadam, inquiens,
» Aegypti prouincia nomen ab Hercule trahente for-
» mosum puerum anserum custodem ab Aspide tam mire
» adamatum fuisse: ut is cum obdormisset, e somno ad de-
» clinandas insidias, quas aspidis coniux riualitate com-
» motus ei moliretur ab ea excitatus fuerit, & sibi cauerit.
Hęc Aelianus. qui & de Pindo Macedone per Draconē adamato & ad sepulturā mirifice honorato multa perhibuit.

buit. Præterea retulit Plutar. ſerpentes puellarum amaſios alioquin deprehenſos eſſe, omniaque amoris & nequitiæ præbuiſſe ſigna: veluti is, qui Aetolicæ cuiuſdam amore captus noctu eam adire ſuetus puellæ corpori circumfuſus hac atque illac illabens illam nunquam neque inuitus lædebat, opportuneque ſub diluculum recedebat. quod cum ii quibus puella curæ fuerat intellexiſsēt, eam alio migrare compulerunt. ſerpens per triduum & quatriduum non adeſſe, ſed diligenter accurateque circuire, illam quæritans: quam ubi mox inuenit, caſu illi obuiam factus, non uti ſolitus erat, mitis & blandus, ſed aſper & horridus in eam inſilit, manibuſque primum ſpira ad corpus adſtrictis caudæ reſiduo femora flagellabat, leuem quandam iram præ ſe ferens: quæ licet indulgentiæ aliqua permixta eſſet, caſtigationem tamen aperte demonſtraret. Herodis quoque Regis Iudæorum tempore adamatam a Dracone puellam perhibent. Eius abſentia deſiderium multis modis teſtatum. Præter puberes adde, quod angues ouino vel vaccino lacte nutriti amare conſueuerunt infantes in cunis, cum quibus ludunt, atque ut cuſtodes fidi condormiunt, quos lædere pro piaculo exiſtimarent. Hæc Olaus Magnus. Pelleos ideſt Macedones ſerpentes adeo placidos & manſuetos narrat in Pſeudomante Lucianus, ut à mulieribus alti cum pueris una cubent, & calcantes ferant, neq; commoueantur, ſi quis hos ſtringat prematque; denique perinde atque infantes lac è papilla ſugant. Qua una re quid comius, quid amicius, quid humanius dici queat? Quod obſtat quàm maxime his, qui ſerpentibus ex una ſemper his perpetua & inſeparabili malignitate detrectant. Cum amandi autem urbanitate atque elegantia ſerpentes coniunxerunt & mores, quod cognoueris hiſtoria, quam prodidit Philarchus deſcripta rurſus à Plinio per hæc: Aſpidem, quæ ad menſam cuiuſdam „
alta diu fuerat, enixam catulos, quorum ab uno filius „
hoſpitis interemtus eſt, reuerſam ad cibi conſuetudi- „

nem

,, nem intellecta culpa, necem catulo intulisse, nec in te-
,, ctum deinceps reuersam fuisse. Sic & gratitudinem, &
,, fortitudinem, & æquitatem, & iustitiam, & quem non
,, urbanum moré seruasse videtur aspis, ut probos hoc ge-
,, sto viros retulerit, & intelligentes. Voculam intelligen-
tis admiraris? At hanc ipsam huic generi non dubius ac-
,, cõmodauit Plin lib.28.c.2.non pauci credunt, ait, & ser-
,, pentes ipsas recantari, & hunc unum illis esse intelle-
,, ctũ contrahique Marsorum cãtu etiam in nocturna quie-
,, te. Hæc Plinius. Ex quibus notas, & eurythmia delecta-
ri, & huius admiratione intelligentes incantari. qua in-
telligentia ad humanos sensus accedente factum est, ut
dignitate alia administros templorum, & rerum suarum
præfecerint Dii, vel Hesiodo, Straboneq; auctoribus; cu-
ius posterioris viri verba in lib. 9. Geographiæ principio
,, descripta sunt hæc: Hinc & cychriodes serpens, quem
,, alitum à Cychreo Hesiodus ait, ab Euryclo profligatum
,, fuisse, quũ insulam infestaret, receptumq; Eleusine à Ce-
,, rere in locum administri. Quo quidem elogio quid illu-
strius dici queat, ad indicandum humanam, idest ratio-
nalem anguium perspicacitatem? Quidni autem ea gau-
deant, qui censore Eusebio Cæsariense Ecclesiasticæ
rei probatissimo scriptore natura etiam sunt animantiũ
omnium spiritalissimi, idest mea quidem interpretatio-
ne sanguine præditi subtilissimo. Quocirca audi quæ Aui-
cenna lib.2. de Animalibus ait conceptis his suis verbis;
,, Animal sanguineum est magis obtusum, quod vero sub-
,, tilitatem sanguinis habet, magis est intelligẽs. Quam vi-
ri fortasse normam sequutus est & Magnus Albertus in
21. sanguinis subtilitatem & huius spiritus acutos non
obscure serpentibus adscribens. His congruit consen-
titque per nos capitis & cerebri systema supra modum
omnem accommodatum. Caput, inquam, preparuum &
macrum, qui modus Aristoteli trigesimo problematum
ingenio peregregio datur. Illud autem est superne de-
dolatum & compressum: nimirum, ut ego arbitror, ad ex-

Serpentes animantium omnium spiritalissimi.

Viperei capitis forma exilis & macra.

cubias

cubias & perſpicacitatem, quando ſuos oculos torue, atque utrouis latere quoquo verſum intendat. Quo non paradoxum quidem ſed ſummè verum apparet enuntiatum Galeni lib. 8. de uſu partium cap. 5. ſtatuentis caput oculorum gratia paratum. Hinc autem ad cerebrum ſi deſcenderis, hoc ipſum proprii caloris vi ſic adſtrictum & exſiccatum repereris, ut uvæ acinulum non ſuperet. Pſyllii ſementulis ſubnigricantibus, ſed duplici cum quantitatis & coloris errore, Baldus æquiparauit Abbatius. de qua re noſtra propria zootome. per quæ eadem corpuſcula, perque modicam medullulam, ſuas tamen & memoriæ & æſtimatricis & ſolertis ingenii functiones exercet, ſic me Deus amet, dexteras & acutas, ut nullis ſint ſecundæ, vel Alberti Magni teſtimonio. lib. 15. de anim. cap. de vipera. Agnouit ergo rem diuinitus Galenus, qui lib. de Theriaca ad Piſonem cap. 9. aduertit, recte natura prouiſum, ut ſuprema capitis officina producendus & obſeruandus hic liquor fuerit. Hæc quidem animi ſunt bona. Neque enim deſunt eidem cæteroquin bona corporis; quæ ſunt agilitas, expeditio, dexteritas, & ad ſummam actionum acumen. Sic corpus mire tortuoſum, lingua mobilis ocyſſimo vibratu, ſic ut una appareat triplex, caput vero ſic arduum & undequaq; verſatile, oculi ceruici γοργωποὶ Euripidi, oblique tuentes & acute, inde κατ' ἀντονομασίαν ab excellenti viſu dictus eſt ὄφις: adagio vero ὄφεως ὄμμα. Vnde Flaccus:

Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quam aut aquila aut ſerpens Epidaurius.

Teutones vero cordati viri bellatoreſq; præſtãtes, auct. Cõrad. quam acerrimũ equũ ſuo ſibi animo effingẽtes, in hoc fulgureo animãte requirũt in primis duo, quæ sũt utraq; ſerpentis propria, corporis, inquã gyros, & oculorũ acumẽ. Draco vero, qui Conrad. teſte ſerpẽs annoſus eſt, ἀπὸ τοῦ δέρκεσθαι, id eſt a vidẽdo dictus eſt, qui & oculos præterea ſcintillantes habet, ut diſertiſſimè in ſuo de Luce animantium libro Thomas Bartholinus Gaſparis filius

adnotauit. Tametsi vero visus hebes anguium uniuersorum iudicatus est Isidoro; tamen prolatum hoc iudicium de prospectu in anteriora, aut per id tempus quo de cauernis prodeunt hiberno stabulatu. Ita enim interpreteris oportet, si rectè verba perpenderis quæ sunt: Anguibus uniuersis visus hebes est. Raro in aduersum contuentur nec frustra: cum oculos non in fronte habeant, sed in temporibus adeo, ut citius audiant, quam aspiciant. Post visus ἀκρίβειαν, commemorabo eam, quæ est auditus de qua re Isidorus: *Citius audiunt alioqui quam aspiciant serpentes*, ait. nec immerito: quando tradita est ea conditio serpentibus natura suspiciosis, ut alias ostendi: quinimo quales seipsi facile insultãtes ostendunt; oportuit acrem & anticipãtem esse auditum. De aspide vero priuate pronunciauit alicubi Plinius: *excitatur sæpius auditu, quam visu*. Post quos autores è Neotericis doctissimus Hieronymus Mercurialis: *est aspidi subtilis auditus*. Exponamus nunc istorum gustatum. At hic tam exquisitus anguibus est, ut ei usui duplex illi lingua fuerit a conditore largita. Verba sunt hæc Aristotelis lib. 2. de Partib. Animal. c. 17: Quanquam ad saporum gustatum serpentes & lacerti longam habent linguam & bifidam: atque ita longam serpentes, ut ex paruo longè protrahi possit. Bifida & parte extrema capillamenti tenuitate est, propter suæ naturæ cupediam. duplex enim voluptas iis capitur, quasi duplicem sensum gustandi habeant. De olfactu iam dixi qualis & quantus videri debeat, ubi de στοργῇ idest de naturali in filios affectu dixi. Restat Tactus, de quo Cælius Rhodiginus enunciauit paucis: Serpentes pollent tactu. Ad summam vides exactos esse anguibus sensus exteriores.

Hactenus plerasque multas viperæ conditiones attigimus. præter quas quidem sunt & aliæ nonnullæ, quas sparsim in hoc commentario relatas leges: interim vero comprehensas habere possis hac una nostra viperæ descriptione, quæ est: Vipera est serpens sanguineus,

neus, perfectus, mirifice mobilis, viuiparus, fœcundus, longæuus, ingeniosus suspiciosus insultator, dente maximo ventroso forulato venenum eructās, cauis sub terris hibernans, & balsamo recondito vitam sustinens, supra vero terram omnigenis alimentis victitans, antidotis apparandis inter omnes venenatos angues accommodatissimus. *Vipera descriptio.*

DE INDIFFERENTI ET MEDIA VIPERAE NATVRA. CAP. IX.

§. I. *Quo purgatur vipera veneni contumelia.*

Aec quidem viperæ dignitas, hæc ornamenta de grandi pauca numero selecta fuere: quæ quamuis optimorum auctoritate firmissima, & pondere grauissima sint, nihilominus hunc tantum eiusdem splendorem, hæc omnia bona una veneni labes, dixeris, labefactat deturpatque: unde & animantibus brutis auersus, hominibus inuisus semper fuit hic anguis. *Opprobriosum viperæ venenū.* Ad quam ego obiectationem, & viperæ nostræ Pythiæ obtrectationem, quid si monstretur, inquam, bestiolæ vitium hoc non agnosci proprium, aut intrinsecus concretum. Verum adscititium, & aliunde irrepere consuetum. *Nostrum venenipara viperæ asserenda institutum.* Quod quidem effatum non unius sapientis viri testimonium; aut non una comprobatio, verum quamplurimæ, atque hæ non futiles, probabile fecere. Fuit autem hæc quoque veritas, si grauiora attendimus iudicia, melioribus sæculis serio notata, & plurimum, ut audies, rata: nobis posterorum hominum impudentia, vel inepta rei interpretatione, vel proteruia, vel ruditate denique fuit ignota, nostris nunc indiciis fortasse restituēda. *Ignota nostris, per priscos sapientes agnita viperæ innocentia.* Quam nos rem ritè conficiemus, si prius quædam in communi serpentium genere expenderimus huc facientia: quæ fuerint hæc. *Exsequendorū series.* Primò explanationis pręcursu

cursu serpentis ampla & multiplex appellatio. Secundò veneni latitudo. Tertiò energia, cursusque veneni. Quartò aliquot serpentium ordines, ac discernicula. Latina serpentis appellatio latiore suo significatu scorpios, araneos, lacertos comprehendit. Verum pressiore nota refert animal sanguineum, prælongo ac tereti de capite ad caudam corpore, pedum expers, volutim & flexuosè progrediens. Addidit Arist. in lib. de Gener. Anim. & ouiparum. Verum, quia per hoc excluditur vipera, quæ viuipara est, non ouipara, qualis serpens est alioqui: propter hanc causam angustior, quam par est, definitio non recipitur hac parte nobis. Mirum autem, quod id non comprehenderit Philosophus: nisi quod id plurimũ, sicut in plurimis fieri consuetum, videtur sequutus. Verum hæc parergo quodam effusa sunto. Non autem placet id, quod Seruius in Aeneid. 2. adnotauit, serpentes terrarum, angues aquarum, dracones templorum proprie dici. Nimirum latinissimus scriptor Cornelius angues pro terrenis frequenter extulit. Anguis etiam nomen quandoque in lib. 29. cap. 4. Plinio videtur usurpatum significatione speciei, qua serpens Aesculapio sacer visus est Libauio in Alchym. Pharm. capit. 13. Hæc usui nostro de appellatione serpentis animaduersa scito: nunc de aliis dicamus. Primum autem occurrit decernendum, an natura venenosum serpentium sit genus. Videtur autem primordio venenatum fuisse, quod his pro confesso fuerint, organa veneni omnia sic adamussim comparata, qualia nos ad unguem descripsimus in cap. 1. lib. huius, venulæ, inquam, delatrices, vesiculæ exceptrices, dentes leonini, cauernulæ horum binæ asseruatrices, hamuli acutissimi, & cæterorum apparatus conformatusq; naturalis, de quo quidem ibidem loci nos. Præterea quis subduxerit causas omnes veneni productrices, quas recensuimus seu victus tetros, & materiam, seu parabilem ęque formam, seu effectores, tum internos, tum externos? Finem vero quis ademerit, qualiscum-

Latina serpentis notio.

Propria serpẽtis definitio.

Aduersio in Aristotelis definitionem.

Excusatio producitur Arist.

De anguis nomine aliter iudicauit sæpiusque usus est Cornelius.

Quod venenosi primo serpẽtes, dissertatio A destinatis.

A caussis.

cumque is fuerit, eiusmodi pariter à principio, qualis & nunc est? Denique neq; ullæ fatales, id est à primo conditore, aut à natura constitutæ causę defuerint usquam, quę venenum serpentibus imposuere. Tantum enim rerum ordinem qui, aut quomodo immutasset, indicetur oportet. Verum enim verò, multa breuibus ut expediam, sacræ Geneseos testimonio quemadmodum nullæ principio stirpes fuere nocentes: sic natura, siquidem eã respicimus, quæ à prima ante lapsum creatione fuit; non videntur venenosi ulli serpentes, imò familiares homini extitisse, atque etiam collusisse. cum verò postremo maledicto ob peccatum omnia deteriora euaserint, consentaneum est, serpentes hoc maximè passos, ut quibus etiã in specie est maledictum, & posita ipsis, hominique inimicitia spiritualis, & corporalis, unde fugiunt se mutuò, nisi quid audacia, & præsumpti pharmaci conscientia mutet: quæ verba sunt Andreæ Libauii in libr. Alchym. pharmaceu. cap. 12. descripta. Quæ sacrorum librorum obseruatio monet nos in præsenti disceptemus, an in arca seruatrice animantium à Noe architectata seruati fuerint serpentes: si autem seruati, ut credi par est, quo sancti Patriarchæ consilio, quaue prouidentia atq; communi boni sollicitudine? nimirum assertorum bonorum miseræ mortalitatis professus alioqui tutelam, venenata potius exterminare, quam conseruare debebat: ut quid igitur in asylũ arcæ contulerit pestiferas feras? An quod exercenda forent supplicia iræque. Diuinæ in veteratore serpente tuendaque facti memoria continenter cum vita præuaricatæ belluæ. an quod nihil uspiam est aliqua parte nocens, quod ex alia nõ queat iuuare? stirpes enim malæ sic mansere, sic & mirificæ belluæ. Antidota quippe, & in horum corporibus latebant intimis? An ut varietas, & ornamentum custodiretur mundi? An ut cauẽdis malis, & discriminibus mortis eludendis acuerentur inde mortalium mentes? quod disertè proposuit nobis Maro Georgic. 1. per hæc:

Quod expertes veneni primordio serpentes.

An in arca Noe asseruati fuerint serpentes.

A fine.

Ille

Ille malum virus serpentibus addidit atris,
Mellaque decussit foliis, ignemque remouit,
Et passim riuis currentia vina repressit,
Vt varios usus meditando excuderet artes
Paulatim, & succis frumenti quæreret herbam.
Tunc alnos primum fluuii sensere cauatas,
Nauita tum stellis numeros, & nomina fecit
Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere visco
Inuentum, & magnos canibus circundare saltus,
Atque alius latum funda iam verberat amnem.
Alta petens, pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri vigor, atque argutæ lamina serræ.
Nam primi cuneis scindebant fissile lignum.
Tum variæ venere artes: labor omnia vincit
Improbus, & duris urgens in rebus egestas.

Virgilium cũ sacris oraculis consensisse.

Hæc poeta maximus. Quæ si rectè perspicis, non multum diffident ab his, quæ sacra Biblia comprehendere, primò scilicet innocentes fuisse serpentes, qui iusto Dei iudicio ac prouidentia mox redditi sunt nocentes. Sed nos ad cætera sermonem nostrum dirigamus: qui de latissima veneni diorasi, multiplicique venenantium discrimine rite sit velim.

Intendi remittique venenũ.

Ante autem omnia sumitur, id quod proposuit Ferdinandus Ponzettus Cardinalis in lib. 1. de Venenis cap. 18. venenositatem, ut cum isto viro loquamur, non esse substantiam, propterea, quod substantiæ non est intendi, atque remitti; secus enim variaretur forma specifica: quare diuisionem, & modum aliquem non patitur: patitur autem hoc forma accidentalis, cuius est proprium recipere contraria: quæ quidem singula theoremata docti nos fuimus ab Aristotele, & à suis hominibus in Metacategoriis. Sic venenosum, quod est accidens concretum, intendi potest, & remitti, tum in uno certo quodam animante, tum etiam in uniuersa specie, tum absolutè, tum secundum climata, & locos veneni. quod postremum effatum

fatum confirmatur inde, quod vipera inter omnes angues, qui venenum gerunt temperatissima est, ut quæ sola viuipara, & præterea venenum sola discretum habet in capite: cæteri vero veneno præstantes confusum toto corpore virus habent: quæ causa est nimirum, ut sapientissimus Andromachus, & hunc innumeri sequuti prisci, Theriacam è sola vipera, conficiendam voluerint, non ex alio quouis; tametsi Osualdo Crollio commixta fuerit theriacæ Cæcilia serpens. Est hæc de minime venenatis, atque etiam innoxia Nicandro in Theriacis. Quamquam & Cæciliã de Viperę genere fecerũt quidam, ut est apud Conradum. Thair quoq; Aegyptii serpentem monoceroton etiam accipiunt in theriacam, quod ostendit Prosper Alpinus in lib. 4. de Med. Aegyptiorum c. 8. nihilominus tamen hunc esse de genere viperarum testis est idem, exponens, quod communia sint cum istis & viperis omnia. Pauca de veneni viperis non perpetui caussis vim eius accendentibus aut amolientibus.

Vipera inter omnes angues tẽperatissima, ut quæ viuipara.

Theriaca è sola vipera non ex alio serpentis genere.

Cæcilis succedanea vipera ad Theriacæ compositionẽ.

Thair Ægyptiis non dissimilis viperæ serpens in theriacam accipitur.

§. II. *De quibusdam ordinibus anguium venenosorum, aut secus.*

CAeterum nunc de celeri, aut seriore placatione, aut vehementiori veneni lue pauca totidem producamus. Porro Nicolaus Florentinus ternos ordines proposuit venenum eiaculantium ore ferarum. Primus earum, quæ statim interimunt; secundus earum, quæ non continuò, verum tempore necant breui. Tertius quę tardissimè inter omnes: e quarum genere vipera est, cuius non pernix adeo vis est, ut inde videris ex pessimis omnibus viperam optimam esse. Verum alium nos ordinem venenatorum anguium proferamus, qui quadruplex obseruatione nostra videtur. Primus est eorum, qui per sese, & absolute sunt exitiosi, ab Auicenna libr. 4. fen. 6. tract. 3. & 4. surdi dictitati; propterea quod, quemadmodum surdi vocantibus nequicquam respondent, sic isti

De celeritate, aut tarditate, vehementiore veneni.

Anguium species secundum habitudinem veneni.

Surdi serpentes Auicenna dicti qua causa.

isti medentibus, & horum medelis nequicquam cedunt aut satisfaciunt. Hoccepacto, aduertit subtilissimus Libauius in Alchimiæ Pharmaceuticæ. c. 14. usu quodam venenorum surdum callosumque redditum ventriculum eorum, qui venenis stomacho assumendis sollenniter assueuerint, & ad hæc se tutos usu longo fecerint. Secundus eorum, qui absolutè sunt innocui. Tertius est eorum, qui sunt ἀδιάφοροι indifferentes: quanquam hoc etiam genus discinditur in bina, in ea, quæ rabiei venenum concipiunt priuatim; hæc quadrupeda, bipedaque sunt plurima parte, non feræ; & rursus in altera, quæ venenum simpliciter dictum demorsis infundunt. hæ feræ. De Catoblepa Aelianus lib. 7. cap. 5. Plinius l. 8. c. 21. serpentes omnes esse consueuere. Basiliscus absolute cuius venenata & triuenifica vis haud deleatur. Quamquam triueneficorum ordine Catoblepa est. Ex quadrupedis & serpẽtibus Basiliscus Gręce, alias Regulus dictus, Latinè licet Basiliscum & Regulum binas serpẽtis species fecerit indocte Conciliator, cuius quale sit venenum ex his disce. visu, auditu, voce, sibilis, afflatu, olfactu, contactu, omnibus ad summam sensibus confestim necat, nedum homines, sed teterrimos ipsos serpentes. ita ut hunc seu tyrannum videre, aut audire longe, nedum proximè reformident, & capta properè fuga retrò se agant etiam in summa necessariorum egestate. Audi Græcum Nicandrũ Latine canentem.

De Basilisci immanitate Nicander.

Illius auditos expectant nulla susurros,
Quantumuis magnas sinuent animalia spiras,
Quando vel in pastum, vel opacæ deuia siluæ
Irriguosue locos mediæ sub luce diei
Ex candescenti succensa furore feruntur.
Sed turpi conuersa fugæ dant terga retrorsum.

Breuius autem Lucanus.

Sibilaque effundens cunctas terrentia pestes
Ante venena nocens latè sibi submouet omne
Vulgus, & in vacua regnat Basiliscus arena.

Ad-

Addidit Gal. in lib. de theriac. c. 8. quod nedum videns ipſe, ſed & viſus è medio tollit intuentes incomparabili quidem exemplo; quamuis & Stellio ſcorpionem viſu perimit: hæc in exilem beſtiolam a grandiore quadrupede victoria eſt. quæ autem ad perniciales beſtias, aut harum ad illam comparatio? Quippe triueneficum ſcelus aeri, aquæ, & terræ, tabem incomprehenſam inhalat ſuam. Aere quidem ſuperuolantes volucres halitu conficit peſtifero. Terræ vero fruges obiectas, quaſi malo tactas exugit: aquam etiam, quam forte fortuna decurrit contagione inficit. Sunt hæc terrifici veneni effecta, hæc ſymptomata per Nicandrum decantata ſub his:

Secundum ſingula elementa late ſe fundens atrocitas Baſiliſci.

Quod ferit hic, multo corpus ſuccenditur igne
A membris reſoluta ſuis caro defluit, ex his
Lurida, & obſcuro nigreſcit opaca colore.
Nullæ etiam volucres, quæ fœda cadauera paſcunt,
Sic occiſum hominem tangunt.

Sed Auicenna hęc deſcribit nocumenta: illius, quem mordet, corpus liquefit, & inflatur, & currit virus. Nedum autem viuens mortiferus eſt: ſed & mortuus Gal. ad Piſonem docente in commentarii illius cap. 8. & hunc auctorem ſequuto Auicenna, qui ait: & moritur ſtatim „ omnis qui appropinquatur illi mortuo, & parum quidem „ euadit, quod pręſens ſit vicinitati eius. „

De Baſiliſci diritate Auicennæ teſtificatio.

Non ſolum autem mortui Baſiliſci corpus interimit accedentes animantes; ſed & baculus, quo verberatus, vel lancea, qua percuſſus fuerit, exitioſa eſt; & quod ab eo interfectum fuerit animal, interficit ſolo contactu, quod teſtatus eſt Plinius, & Aelianus, ex Poetis vero Lucanus qui ait.

Tradux Baſiliſci infectio.

Quid prodeſt miſeri Baſiliſcus cuſpide Mauri
Tranſactus? velox currit per tela venenum.

Extremum autem illud erit, quod modo dixero: repoſito in Apollinis templo Baſiliſco, nec araneam ſuas telas intexere, nec hirundines aduolare; ubilibet vero cinis eius fuerit aſperſus, nec veneniferas ullas beſtias illuc aduentare:

Baſiliſci ſiccũ cadauer quãſ beſtiis infenſũ uniuerſis.

tare: adeo modis omnibus, & viuentis, & mortui, & immortui atomis, & in omni sua contage valentissimũ est virus regulo insitum, sic ut causis quibusuis ferme immutabilibus immutabile atque indelebile perstet. Verum autem atque etiam mirum, quod intentione quadam & spiritu veneno à calore nostro nil coacto neque deducto principia nostra sic oppugnantur, sic occupantur, ut deputatæ per naturam functiones nequeant amplius exerceri. Sed nihilominus insolens, immanis tyrannica venenatæ formæ malignitas facit, ut vim quidem corpus comprehendat, mens & ratio non apprehendat. Illud tantum coniectare didicimus, quod est hoc: ab oculis execrandæ feræ radii seu visibiles species, à sibilo audibiles auræ, à corpore vero ipso olfactiles formæ diffunduntur: quæ delatæ ad humanos oculos, & ad auriculas, & ad narium superiorum organa, in his singulis spatiantes spiritus & cum his coniunctos humores inficiunt, ex quibus perducta per varios ductus lues adusq; cor ipsum post aliquod tẽpus deniq; conterunt & textile ipsius vitale munus intercidunt. Hæc plebeis quidem hominibus fuerint admiranda, at non edoctis physicas & magneticas subtilitates, & quæ produxit de sensibus profundissima Lucretius. Sunt autem hæc:

Incomprehensibilis veneni Basilisci ferocia de multiplicis locis, quæ a Basilisco fluit.

Ideoque per auras
Mellis apes quamuis longo ducuntur odore;
Vulturiique cadaueribus: tum fissa ferarum
Vngula, quo tulerit gressum promissa canum vis
Ducit: & humanum longe præsentit odorem
Romulidarum arcis seruator candidus anser.
Sic aliis alius nidor datus, ad sua quemque
Pabula ducit, & à tetro resilire veneno
Cogit, eoque modo seruantur sæcla ferarum.

Et inferius.

Quin etiam gallum nocte explaudentibus alis,
Auroram clara consuetum voce vocare:
Hunc nequeunt rapidi contra constare leones,

Inque

Inque tueri; ita continuò, meminere fugai.
Nimirum quia sunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cum sunt oculis immissa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contra durare feroces.

Ad hunc modum per Poetam physicum insinuata, sic per nos enarrata est ratio, si admittimus Hypothesin, quam tamen inficiatus est Christophorus de Honestis, cui nihilominus viro ut occurratur, dicam cum Guaynerio, cumque Matthiolo, non deesse venena, quæ solo insessu, contactu, olfactu, vaporatu statim & in momento perdant incautos. Quod venenorum genus a spiritu vocauit a Cæsalpinus in lib. 2. de Venenis cap. 46. Sic constat sane de fungis, qui uno ad nares admotu vitam adimunt. Scripsitque Matthiolus libr. 6. præfat. de Vetonico flore, quem per artem venenatum quum circumforaneus quidam ex his, qui venenum innocue deuorare profitentur, olfaciendum exhibuisset suo competitori in publico Senensi foro, is ex solo olfactu derepente concidit mortuus. Denique & incubitu super stirpibus natura pestiferis, aconito, napello; nec non soporatu sub taxo nerioque arboribus contractam visceribus letalem noxam, idem ibidem autor pro comperto retulit. Quorum quidem omnium causas ad summam venenorum subtilitatem retulit Ferdinan. Ponzettus in lib. 1. de Venenis c. 4. Qui Ferdinãdus videtur & hoc assidue confirmasse per alia, quæ sunt: Basiliscus solet connumerari inter serpentes surdos, quia priuatur auditu. nam aer, qui subseruit virtuti auditiuę resoluitur. Vere mirum ab intensa eius caliditate. non tamen est verum, quod eius venenum sit solum in capite: eo quod interficit proferendo fumum. quia totum corpus est venenosum nec spirare per latera, concludit quod venenum sit solum in pectore: Spirat tamen per illa, ne præcordia exurantur à fumis exustis, qui nisi spiramenta essent, in qualibet parte corporis subintrarent inter ossa & neruos & inter pellem & carnem, &

De viribus veneni, quod regulus immittit, iudicium.

ſepararent partes & compagines ſui corporis. Audiſti mirabiliorem unquam veneni vim? Adhuc aútem, ut non moriatur ipſe ſua pernicie, in noſtris nos problematis diſquiremus. Denique difficile non eſt, efferri de venenatis ſubiectis ad obnoxia corpora per necabiles ſpecies, ſi ſpectaueris, ei qui morſum Dryini curauerit abſceſſum iri cutem manus curatricis. Multo amplius ſuadeberis, ſi ſpectaueris & veſtes eius, qui fuit à ſepe demorſus non ita multo poſt cōputruiſſe. Quod enarrauit Aelianus li. 8. de Animal. 7. Quibus per inſenſiles qualitates miraculis, & occultis agendi rationibus & cauſſis illud addidit Leuinus Lemnius, quod lupus obuiis hominibus vocem adimit & raucedinē afflat halitus, qui ab eo promanat cōtagione. Addo ego, & Aſpidē, qui ſola ſua aſpiratione oculorum uſum aduerſus ſe aſpicientibus eripit, & celeriter interficit: cuius rei meminit Aelianus. Ita quoque baſiliſcus afflatu ac ſibilo tamquam emiſſo iaculo paulo remotiores conficit. Poſt quem virum & And. Cæſalpinus in lib. 3. artis medicæ c. 4. & 5. inſtantias addidit fœminarum menſtruis occupatarum, cuius effluxus aura virulenta tot emanant in alia corpora viuentia non viuentia ſeu pernicies ſeu labes. Quod autem ad baſiliſcum viſu & ſibilatu phtharticum: rationem cauſamque protulit Cæſalpinus proiectati ſpiritus ab oculis & à ſibilāti ore, exemplo, quod ad viſum attinet, lippientium, qui longe lippitudinem in alios a ſe transfundunt: item faſcinantiū vetularum. & quod memorabilius eſt, hiſtorias recitat ex Plinio Triballorum & Illyricorum, qui interimant, quos diutius iratis oculis intueantur. Quod vero ad exſibilatum, memorat ex Africa familias, quarum ſola rerum elatione ſumma & deprædicatione affectata contabeſcant prata, marceſcant arbores, diſpereant infantes. Satis igitur putarim, Baſiliſci ortus & ideam, τὸ πᾶν εἶναι, quamteterrimam incomparabilis ſerpentis animam, non inficiari. Quæ noſtra de abſoluto Baſiliſci veneno fuit opinatio. At diritati atq; atrocitati ex aduerſo ęquiponderat

leui-

leuitas, & manſuetudo multorum anguium ἀπημάντων, ut vocat Nicander, quos modo commemorabo. Hi ſunt Aelops ſiue elaphus, Pelia, Pareas, & ſerpens Aeſculapii, Cœcilia Libyæ, Molurus, Myagros, Orophias, Spathiuros, Carbonarius, & alii incunabulis infantium indormitantes ſerpentes Olao lib. 21. c. 30. Angues Cracouienſes Conr. Tigurino, Serpentes Indiæ Occidentalis, de quibus retulit Petrus Martyr, & Inſulæ Hiſpanæ ſerpentes, item ſerpentes montis Ziz Iohanni Leoni in deſcriptione Africę, qui micas colligunt e menſa deciduas, Piræneí Bigeones Scaligero, qui de menſa cibos familiariter captant. Inter hos dicam de Ophiodectis ſic a Pythia dictis Spartanis, qui cum tempeſtate multitudo ſerpentium mira in Laconia ſuccreuiſſet factaq; inde annonæ caritas eſſet incredibilis, coacti ſunt indigenas ſerpentes in eſcam humanam vertere.

Serpentium quorumdam mentio.

Præter hos ſunt, & qui certis quibuſdam gentibus in eſum apparati non inſuaviter guſtantur. In India quippe & Aethiopia non ſolum non innoxii cruditate multi ſerpentes, ſed etiam eſculenti, Scalig. lib. de Subtilit. Serpentes magnos, & innocuos inſula in Oceano verſus meridiē ab Iambolo reperta produxit, quorum carnes miræ dulcedinis eduntur Ioanne Bohemo authore. In Macino prouincia Aſiatica ſerpentes aſſos pro deliciis haberi legimus apud Nicolaum Venetum, & Aeneam Syluiū: in Aſia, ſic & in prouincia Manſi, vel India ſuperiore ſerpentes eſitantur inter ſummas delicias: Pauluſque Venetus nos docuit in prouincia Caraia ſerpentum maiorum carnes vendi in cibum. Iuanis vero ſerpentibus, qualiter nos pauonibus, veſci populos Indiæ Occidentalis prodidit Petrus Martyr Oceanicæ Decad. primæ lib. 3. c. 1. qui addidit, & ouis ipſorum nullum epularum genus eſſe ſuauius, ex abdomine ſub veru ſtillato nectareum. Denique P. Bembus hiſt. Ven. lib. 6. in Cuba Inſula ſerpentes ex aqua & terra viuentes lautio-

Serpentes eſculenti.

tioribus fuiſſe epulis teſtatus eſt. adeo, addit Scaliger in 2. de Animal. ad veſcendum ſuaues, ut ſolis Regibus inter epulas apponantur. Hæc & alia de ſerpentibus eſculentis ſcriptores iſti. Quorum quidem ſerpentium ſuauis conditio tum quidem ex ſua ipſorum ratione, & natura, tum maxime ex cœli benignitate, ſolique amænitate proficiſci plurimum conſueuit. Cæterum quoniam hæc obiter dicenda ſe nobis obtulere: non eſt quod cauſas paſſibilis huius qualitatis longius exequamur. Exequemur autem de venenatis animantium naturis, quæ venenum conditioni ſuæ non inſitum quibuſdam de cauſis adſciſcunt. Horum (ut dixi) genus eſt duplex: alterum quidem ſerpentium ut viperarum, & Scorpionum. Alterum vero bipedum, & quadrupedum, quæ immutatis ad excedentem, calorem, ſuauitatem, uſtionem, feruorē, humoribus efferantur, & in rabiem transmutantur, quæ alioqui natura ſunt mitiora, & placidiora. Hi ſunt canis, camelus, equus, lupus, urſus, leopardus, vulpes, muſtela, viuerra, martes, ſimia, mulus, muræna, leo, felis, homo, gallus gallinaceus, & ſi qua ſunt alia: de quibus ſingulis lege quæ Baptiſta Codronchus l. 1. de Hydrophob. c. 1. conſcripſit. Primo de homine dicamus, cuius morſus, ait Aelianus lib. 2. de Animal. c. 24. vel homini pernicioſus ipſi & nullius animalis morſui de acerbitate concedit. Produci autem in homine venenum, rarum non eſt. Scilicet hoc locis in pleriſque Galenus faſſus eſt. Primum in lib. 3. de temperam. c. 4. & lib. artis medicæ cap. 94. & lib. 6. de locis affect. c. 5. & com. 2. in primum prorrhetic text. 17. & comm. 75. ſect. 3. lib. 3. epid.

Vnde ſuauior anguium conditio ſit.

De venenatarum ferarum ord. 3.

E non venenatis animantiũ mancris, quæ venenum tamen quibuſdã de cauſis adſciſcunt.

Per rabiem autem mordens homo venenoſior eſt ieiunus quam pranſus, teſte And. Libau. in Alchym. pharm. & ante hunc Bartolomæo Maranta libr. de Theriaca, & ante hos Ferdinando Ponzetto lib. de Venenis cap. 11. Quā rabiei procreationem & ab interno ſeminio, quemadmodum in equabus Hippomanes venenū, ſuſcitari ſub hominum præcordiis, autor eſt Cœlius Aurelianus, nec

Hominis irati morſus ieiuno ſtomacho, peſtilentior.

non,

non, ut P. Salius voluit, Soranus. Ad quorum sententiam accessisse videtur & Marcellus Donatus lib. 6. Mirab. hist. medic. cap. 1. pag. 296. & 297. Quid dicam autem quam infestum sibimet ipsi venenum appareat foeminæ: menstruum, inquam, inquinamentum: quod sæpe retentum corpore sic conferuescit, excandescit, furit, ut grauiora, quam venenum, inducat symptomata; usque adeo, ut nonnulli venenorum materiam pertractantes, hoc inter venena non dubitent connumerare: quam item naturam veneni comparat & plus iusto retentum in viro semen, ut constante iam frequentissimo experimento veritas hæc in adagium abierit vulgatum. Quid si dixeris venenum hoc homini subortum abusiue ac denominatiue dici, non esse vere? Produxerim ego cõtinuo, quod tradidit Fernelius in lib. de Abd. rerum causis capit. 15. his suis verbis: In nobis similiter corruptio quædam spõte gigni potest; quæ non modo veneni vires æquet sed & ipsa tota venenum sit. Verum hæc iam satis; maxime quod per alium libri locum fuerint enarrata.

Rabies hominis ab interno principio suscitata.

Venenũ ab homine geniũ proprie vere dictũ.

§. III. *De causis productricibus atque immutatricibus veneni.*

PRocreatur inquam in hoc genere animãtis venenum his modo percensitis, & aliis de causis. Verum enim vero, vel ipsorum non est, vel si est, id quidem ex accidenti, & adscita extrinsecus conditione, idest, ab usu rerum vocatarum nobis medicis non naturalium, atque ut Leonardus Tubingẽsis professor vocat immutatricium. Quas omnes ad triplicem ordinem redigit Cardanus lib. 1. de Venenis cap. 6. ad naturam, ad casum ad alimenta. Prout enim hæc fuerint oblata, sic etiam grauiter vel leuiter afficere consueuerunt: quarum quanta sit præcipue aeris, locorum, & alimentorum horum usus meditatus facile intelliges: intelliges quantum aer valeat, & ex his, quæ libr. de Flatibus perstrinxit Hipp. dicens, nihil sine

Caussæ veneni productrices nonnaturales.

De aeris nos immutantis viribus.

hoc-

„ hoc fieri, nihil ab eo abesse, omnibus rebus adesse, spa-
„ tium omne inter cœlum, & terram eo esse refertum, hie-
„ mis, & æstatis causam esse. Nam quæ cœlum ambit, rege-
„ re, commutare, mouere, permeare, corrumpere, conser-
„ uare, sustinere. Quid autem animantium omnium naturas non immutent, quæ per partes annum, menses, diesque multipliciter immutant, cœlumque & terras generatim & speciatim immutant? Quid autem aeris, & locorum naturas, & differentias medico cognoscẽdas tam studiosè præcepit Hipp. in lib. de aere, aqu. & locis: itemque Gal. lib. quod optimus medicus idem sit & philosophus? ni proponant unam rationem, quod maximam in mutandis corporibus energiam eadem habent. Habent & hæc ipsa non minorem, victus genera, & alimenta: siue quidem cibus intelligatur, ut similis, siue ut contrarius, siue ut agens, siue ut patiens: utrouis enim modo consideratus transmutare valentissime apparebit. Nã cum id quod offertur transmutatur, necesse est etiam id cui offertur transmutari. Audi Libauium in Alchym. pharmaceut. cap. 7. dicentẽ, plus esse in victu, quam in natura: quia dum cibus alteratur, simul alterat, efficiturq; etiam, ut minus malum sit, quod bono cibo nutritur, & magis etiam malum, quod malo cibo nutritur. Hipp. lib. de loc. in hom. est enim nutritio assimilatio nutrientis in quod nutritur Galen. 3. de Natur. facultat. Iam igitur quantam animantibus transmutationem, siue ad bonum, siue ad prauum sanguinem procreandum faciant boni, prauique victus, id plene didiceris ex Gal. lib. de cibis boni malique succi. Atque adeo reptilia, ἀδιάφορα idest indifferentis ad venenum naturæ, qualia viperæ scorpiiq; sunt, prout loca victusque se obtulerint, subdita pari fuerint sorti. Adeo autem subdita, ut hæc una ratio statuatur, etiam decernatur aut hic aut alibi producendorum serpentum. Nullæ in Italia propter cœli solique mollitiem dipsades existunt Hermolao Barbaro in Coroll. ad Dioscoridem 217. nullæ in Hibernia locisque Septentrioni subditis ple-

Di[...]ictus corpora immutãtis energia. Quid tantopere nos immutare valeat aer.

Reptilia indifferentis ad venenum natura qua.

plerisq; viperæ nascũtur: quibus differta est omnis Africę Asiæq; ora. Promiscue vero serpentes secundum varias mundi plagas, & secundum loca, & victus immutari, testis est Olaus Magnus Histor. septentrionalis in his: *certum est plures & noxios esse serpentes in frigidissima plaga septentrionis, terrestres scilicet, qui acrius aquaticos persequuntur: & hi in terris manent, ac diuersis nutrimentis minutarum herbarum, in quibus acriorem veneni vim cognoscunt, auidius reficiuntur, maxime in locis montosis productarum: hique deteriores sunt in lædendo homines veneno suo, quam littorales aut riparii.* Hæc ille. Petrus vero Andreas Matthiolus adnotauit hæc: „ quin etiam feræ omnes, & insecta in montibus, & aridis „ locis inter vepres, & saxa degentes citius hominem per- „ dunt, iis, quæ palustreus liginososque tractus incolunt: „ citius præterea necant, quæ orientalem, & meridionalem „ inhabitant plagam, quam quæ septentrionalem, &c. Mirum autem quod Senensis homo non discreuerit montanas patrio cœlo viperas acriores, quam planorum locorum. Sic Cornelius Celsus in V. ait: serpentum gene- „ ra pestifera maxime æstuosis locis gignuntur. Italia fri- „ gidioresq; regiones hac quoque parte salubritatem ha- „ bent, quod minus terribiles angues edunt. Addidit & „ aliam loci differentiam immutatricem Auicenna l. 4. fen. 6. tract. 3. cap. 21. dicens, fieri serpentes in sua ipsorum specie deteriores propter locorum arentium squalores: nam illi, qui habitant loca inaquosa, & montes, deteriores sunt eis, qui habitant litora, & loca plurium aquarum. Quamquam quid illud est, quod Gal. lib. de Theriaca & Antidotis c. 8. reiectat viperas litora incolentes; recipit vero agrestes. Verum enim vero fortasse comprehendit animo litorum aquarum dulcium incolas Auicenna; litorales quidem sed maritimas Galenus. Post hos vero Cardanus ait: fiunt deteriores viperæ aut regione, ut in Nu- „ midia, ubi & serpentes ferociores sunt, & perniciosiores „ scorpii. similiter velut montanæ nemoralibus: aliæ cibo, „ ut quæ ranis, rubetis, quas bufones vocant, vescuntur. Qui „

Variant & mundi plagæ venenum.

De locis venenorum fortem immutantibus Matthiolus.

De causis venenorum immutatricibus Auicennæ syllepsis.

Auicennæ ac Galeni cõtradictio de viperis littoralibus

idem ait, viperæ quæ aquas inhabitant parum aut nihil veneni retinẽt. Viperarum autem nomine Cardanus abuti videtur pro quocumque serpentium genere. Quemadmodum ad unguem abusus videtur Rhazes libr. 8. de Remed. cap. 2. qui viperarum morsum facit immedicabilem, fortasse de aspide locutus, aut viperas intellexit Afras, quæ pessimæ sunt. atque hoc etiam instituto similiter scorpiones in Asia, Africa, Aegypto, Scythia plurimum, & ad mortem nocent; qui in Italia non item, quando & in Tridentino agro, & in Pharo insula sunt innoxii. quod testatus est Ambrosius Paræus lib. 20. c. 25. & Ferr. Ponzettus lib. 3. de Venen. c. 15. & de Noricarum Alpium scorpiis Scaliger exerc. ad Cardan. subtil. 198. §. 5. & de Pisanis Vidius Medic. part. 2. sect. 2. lib. 2. c. 8. causam reddidit, dicens: Regionis eius humiditas scorpionum venenum maxime hebetat, & ad homines contaminandos ineptum reddit. In Heluetia, quos ad Tigurinum lacum innoxios refert Conradus, Municipalis homo; Mæliteos itẽ scorpios, qui alibi perniciosi sũt, hic mansuescere, lædẽdi naturam penitus deponere, perhibet Th. Fazellus lib. 1. c. 1. Ad hæc exploratum est ipsos se ipsis propter diuersas causas fieri deteriores aut meliores, atque agrestes scorpios nocentiores, quam urbanos sentiri; siquidem in humectis locis humido victu enutritus non purum venenum habet; cum vero terrestris fit, maxime merum & nocentius acquirit. Hæc Aetius in capite de Chersydro. Aliud proposuit Aristoteles: omniũ, inquiens, venenati morsus grauiores sunt, si alterum ederit alterum. & Plinius: in eo genere magis exitialia, si suum genus ederunt antea quam noceant. & Cornelius Celsus in V: illud ignorari non oportet omnis serpentis ictum, & jeiunum, & jeiuno magis nocere. Ideoque perniciosissimi sunt cum incubant. & Aelianus atque Nicander: quilibet serpens periculosus est obuiis cum recens senectutem exuit, vel cum insequentem ceruum fugit. Quam rem naturæ scientiss. Virgil. exposuit hic Georg. 3.

Scorpionum venenum variat fors locorum.

Loca venenorum immutatorum.

Fames immutatrix veneni

Non

Non mihi tum molles sub dio carpere somnos,
Non dorso nemoris libeat iacuisse per herbas
Cum positis nouus exuuiis nitidusque iuuenta
Voluitur aut catulos tectis aut oua relinquens
Arduus ad solem linguis micat ore trisulcis.

Vernatio veneni vim grauius immutat

Hactenus exempla ferarum, quæ venenosorum nomine censentur. Referentur post hæc & aliæ, quarum non est perpetua veneni ratio, quæ pro locorum natura vim exacuunt remittuntque veneni. Idemque fit secundum alias rationes. Primum memoretur gallus And. Baccii gallinaceus, qui quoniam agrestibus bestiolis biliosis & venenosis ample fuerat pastus, olitorem per morsum adortus exitio fuit memorabili. Sic & gallinaceus in Chronicis Patrum Capucinorum memoratus mire pugnax in aduentantium insultans facies rostro cunctos ianua propellebat, quem tamen mira vi sanctitatis domuit accedens Pater. Non sic autem domestici galli. In Græcia prauæ qualitatis herbæ esitatæ trahunt in rabiem equos Plinio lib. 18. cap. 7. quo eodem autore Mus araneus in Italia venenatus, ut Histor. natural. lib. 8. cap. 58. nihilominus ait Matthiolus in 2. Dioscoridis Ananiensium agri Tridentini montium incolis inter venenata non habentur quibus locis frequentes visuntur. Loca igitur an tempora rem immutarunt, quæ certe immutata cognoscitur? Natura utcunque promiscua utrumque facit. Quę res porro si difficiles cuiquam videantur, is meminerit, & plantarum inuerti mores alimento terrarum. Quod autem aduertit Triuerius in Apophtheg. 125. per hæc: *Plantæ non semper seruant indolem seminum suorum, eam sæpe mutant cæli terræque societatem: ita victus atque consuetudo subinde mutāt ipsam naturam pro locorum & occasionum ratione.* Mutat quoq; trāslatio sic plantas, ut plurimæ pulcriores euadant & meliores; maxime vero syluestres, quæ repetita trāslatione mansuescunt etiam, aduertente Ioanne Costæo in lib. 1. de uniuersa stirpium natura. cap. 22. Quin imo reiiciunt hæ, quod habuerant venenum. Porro quod

De bipedis quadrupedisue natura nō venenatis.

De rabioso gallinaceo historia.

Celebris sanctitate Capucini virtus.

Stirpes & animantes loci cultu immutari.

de Belenio ex Persia in Aegyptũ & Palestinam translato prodidit Arist. l. 1. de Plantis c. postremo, nec non Gal. in 2. de Alimentorum facult. c. 36. narrat de Persico arbore, cuius fructus apud Persas adeo noxius est, ut qui ipsum comederint interimat, qui tamen in Aegyptum si transferatur sit esculentus, manditurque non aliter, quam pyra & mala. De qua eadem immutatione nolim excidant ea quæ cum Musis cultor Hortorum Columella tradidit:

Stipantur Calathi, & pomis quæ barbara Persis
Miserat, ut fama est, patriis armata venenis.
At nunc expositi paruo discrimine lethi
Ambrosios præbent succos oblita nocendi.

Taxi Arboris à loco diuersitas.

Sed & Taxus, cui Plinio teste lib. 16. cap. 10. triste ac dirum in Hispania præcipue venenum est, in Italia innoxia est. Vnde in Symbolis Heroicis F.R. vir Syluester Petrasancta Gnomen posuit ad Taxum scuto appictam: ITALA NVNC QVIESCE TELLVS. Scripsit & de hac eadẽ re Io. Ruell. in 3. de Stirpiũ natura quam plurima, quæ rẽ hãc oculis exponere queant. Sed nos à plantis ad animantia redire necessarium est. Canum homini seruientium rabies citius aut tardius excitatur, prout impulerint causæ, quæ rabiem induxere. Baptista Codronchus lib. de rab. cap. 5. Porro canes in Sicilia facilius rabie tentari scribit Scribonius in lib. de Comp. med. cap. 171. In Caria & Creta Cœlius Aurelianus li. 3. Acutarum passion. cap. 15. & B. Codronchius in lib. de Hydrophobia cap. 4. Hæ quidem immutatrices causæ manifestæ fuere. Cæterum sunt, & occultæ, siue quæ cœlo, siue quæ terris obseruantur. Hæ, quæ per antipathiam quandam faciunt, terræ genera ad serpentes relata. Britannia nullum animal venenatum mittit: imo nec infestum præter unos lupos & vulpes, tradidit Cardanus in 9. de Subtilit. quod

Terrarũ generibus quibusdam serpẽtes immutantur.

» naturale priuilegium & Sardiniæ commune fecerat Pau-
» sanias lib. 10. de Phocaicis. Ebusi terra serpentes fugat,
» Colubrariȩ parit: ideo infesta omnibus nisi Ebusitanam
» terrã inferentibus; Plinius. Et Pomponius Mela l. 2. Ebusos

sos

sos omnium animantium quæ nocent adeo expers est, ut „ nec ea quidem, quæ de agrestibus mitia fiunt, aut gene- „ ret, aut si inuecta sunt sustineat. Contraria est Colubra- „ ria, cuius meminisse succurrit, quod cum scateat multo, „ & malefico genere serpentium, & sit ideo inhabitabilis, „ tamen ingressis eam, intra id spatium, quod Ebusitana „ humo circumsignauerunt, sine pernicie tuta est. iisdem „ illis serpentibus, qui solent obuios appetere, aspectum „ eius pulueris, aliuduè verius, procul & cum pauo- „ re fugientibus. Hæc Mela. Similiter in Creta nullam ma- „ leficam bestiam, neque gigni, neque viuere aliunde de- „ portatam. quod quidem ipsum si quis volet experiri, ve- „ nenatum animal quodpiam foris assumit, quod primum „ ut hanc terram attigit statim perit. Itaque circulatores „ qui venantur in Africa serpentes talia machinantur, ad „ mouendum hominum admirationem, eas mansuefactas „ circumgestãt, & simul cũ ipsis terræ Africæ, quantũ satis „ sit, ad earum usum asportant. Quod ipsum prouident, „ ne serpentes pereant. ob eamque causam, cum ad hanc „ Insulam peruenerunt, non prius feras bestias exponunt, „ quam terram peregrinam, quam secum portant, substra- „ uerint: ex quo fit, ut multitudinem imperitam congre- „ gent, atque stupidam detineant. & tametsi eæ quidem „ sese incitant, non loco tamen se mouent, neque ex dome- „ stico & vernaculo puluere excedunt. Sin in externum, „ & hosticum solum egrediantur, è vita quoque excedunt. Hæc Aelianus. Plinius quoque addidit creta Baleari & Ebusitana serpentes, nedum atteri, sed & necari. Verum de antipathia ista satis. Hæc de terrestribus occulta causa est; qua tanto mirabilior, quanto superior est cælestis. Istos enim orbes in venenatos serpentes imprimere vim suam nemo doctus inficiabitur. Siquidem autore philosopho in 12. metaph. & eius enarratore Auenrhoe, & utriusque assecla Magno Alberto generationis materiam subditam corporibus esse cælestibus, & corũ motionibus, quippe gubernantur omnia per superiores

De terra Baleari, & Ebusitana.

Cælestes serpẽtium immutatrices causæ.

po-

potestates tum generatim, tum speciatim in inferiora influentes. neque quidquam fit nouum in elementaria ditione. Hoc Iunonis cum Ioue coniugium, & hoc dependens imperium, citra vim inditam à superioribus intelligentiis uniuersalibus & particularibus, atque adeo certæ partes cęli comparatæ sunt inducere certam formam, & specialem. Indè dicemus istorum testimonio singulas animantes, & inferiora corpora à superioribus generaliter, & particulariter mutari, conseruari, & modis omnibus, ut Philosophi loquuntur determinari. Adduntque partes Cœli determinatas mutationes inducere in hæc inferiora speciales & determinatas in una quapiam parte cœli: usque adeo, ut Arist. dixerit in Problem. ex una eademque virtute vermes interdum generari, interdum corrumpi; quippe quæ specialem facultatem habent producendi simul, & corrumpendi. Porroque ex una parte cœli gignitur singulare quidpiam unius certæ speciei, ex alia vero gignitur singulare alterius speciei. Sic in peregrinis oris visuntur aliæ animãtes quam in nostris. Adeo scilicet magna, & multiplex est cœli vis in hæc inferiora. Nimirum ipsa causa est effectrix impressionum apparentiumque omnium, terra vero, atque aqua materiam præbent, ut ait idem Philosophus 1. de Gen. animal. cap. 2. quod spectantes antiqui Cœlum & Solem, seu patris seu genitoris nomine appellarunt. Cæterum impressiones istæ fiunt, quia inquit, doctus vir Ioannes de Catratia lib. de Venenis, cum virtutes stellarum vehuntur inferius mediantibus lineis pyramidalibus, & rectis, quæ in lumine ipsarum stellarum firmantur, quod lumẽ per lineas diuersas vectum de stellis dispertiat virtutes specificas, quas derelinquit in compositis, secundum quod componentia meruerunt. Præter cæteras igitur causas, quas diximus, & variis certisque cœli syderum virtutibus viperæ, qua virulẽtæ sunt, qua secus, si quidẽ ita cœli partes decreuere, decretum quoq; autore Gal. lib. 2. de Locis affect.

Cœli partes immutatrices.

Varia cœlestiũ impressionum miracula.

Cœlum omniũ pater: terra vero mater.

Ratio modusque, quo cœlestis in inferiora vis agat.

Viperæ cœlorũ impressione mutabiles.

fect. quod viperæ ſub cane furiunt: quo tempore H. Cardanus tradidit lib. 2. de venen. cap. 2: „ aculeus paſtinacæ marinæ, draconis marini, ſcorpionis, araneorum, „ crabronum magis nocent, quam alio tempore. His au- „ tem, & prior Plinius, & ante omnes Thraſillus, cum ſol eſt in Cancro ſerpentes torqueri dixerunt. Taceo, quod certis ſiderum exortibus & occaſibus ſeſe condunt ſub terris, aut egrediuntur angues. Sic obſeruatore Olao Magno ſe recipiunt ſerpentes in viſcera terræ à ſolis ingreſſu in ♎ ad ♉ uſque ſignum. Et Solinus, ſerpentes, ait, „ undique gentium conuenæ a verno ſtatim die, nimirum „ æquinoctii verni ad Caſpias Portas confluunt. „

Animi partes venenorum immutatrices.

Nedum autem ipſæ, quæ tetræ ſunt natura ſerpentes, verum & alii angues, qui expertes veneni ſunt, cauſſis vehementibus in deterius torquentur. Sic Elops ſiue Pareas, quæ παρὰ τοῦ πρᾶυ ideſt à miti more dictus eſt, cum aliquando in lacuſtribus paſtus ranis rubetis canem venaticum has feras genio naturę allatrantem & perſequentem iratus demortiſſet, narrauit mihi Thomas Cornelius ingenio ſagaciſſimo vir, municipalis meus, qui vidit principio quidem venaticum diſcriminoſe tortum eo veneno mox tumidum & glabrum totum redditum vix mortem euaſiſſe. Sed & Plinius hiſtor. natural. libr. 29. capit. 4. „ Neque anguis, ait, venenatus eſt, niſi per menſem „ luna inſtigatus. Itaque cœlum mutat ſerpentis naturam, non ignipotentibus ſolum aſtris, verum, & luna, quę frigidioris eſt conditionis inter ea, quę calidioribus ſiderum incitamentis perniciale rabiei venenum inducunt. Adde quod venenum Plinio fel eſt, ut adnotauit alicubi Conradus. Sub numeris igitur lunę plenis & augeatur & concitetur idem fellis virus oportet.

Etiamnum angues veneni expertes cauſis vehementibus in venenosam affectionem immutantur.

Plinii nobile pronunciatum.

Sed pręſtat, Plinius quid ſibi velit, quęque huius ſententię ſit difficultas, non diſſimulare. Anguis quidem appellatione per hunc autorem indicata eſt ſpecies: quæ anguis vero nomine ſerpens Aeſculapio ſacer viſus eſt A. Libauio in Alchym. pharmac. cap. 13. Verum enimuero,

Noſtra ſuper Plinii verbis interpretatio.

quod

quod Plinius venenum adaptauit angui Aesculapii, mirum est propterea, quod is apud nos nunquam exardeat veneno.

An Boa Plinii sit anguis.

Credideram aliquando Boam, cuius venenum Albertus tertii ordinis statuit, id est minimum, & non curandum. Hoc igitur ancipiti more, cum sit aquaticus anguis, fortasse Boam quasi excellenter appellatum, & intelle-
" ctum facile credas Plinio: qui ait, anguis venenatus non
" est nisi per mensem sub nouilunio, vel plenilunio luna in-
" stigatus. Quippe hic parum, aut nihil virosus à luna exagitari, & ad furorem incitari subditus huic astro potest.

Luna peruertit serpentium morem.

Anguis simpliciter dictus Plinio quis.

Verum tamen anguem Aesculapii sibi memoratum, ipse Plinius paulo posterioribus verbis declarauit. Qui anguis, etsi nostris in oris expers veneni creditur, haud tamen errasse Plinium putes, qui venenatum quandoque reddi serpentem Aesculapii tradidit. Hoc igitur pro cōperto posito, quæ nostra est contentio, videris angues naturaliter veneno non nocentes, externis immutatricibus causis reddi veneno nocentes. His unum denique subiungam, quo nil dici liceat maius: & ipsos Basiliscos inuictos, ut Aegyptii prædicarunt, serpentes pro locorū varietate temperari: si modo non in Africa torridisque regionibus nidulentur. quod Leuinus Lemnius lib. 4. de occultis naturæ miraculis capite 12. promulgauit. Cuius morsus cum nullum remedium extet Aristotele auctore, Aeliano, & Mose in Cantico suo Deutero. 32. & deniq; consensu omnium hominum in prouerbio, quod ἐξοχῇ proposita memorat δῆγμα ἀσπίδος: quasi dicat inuictū, immedicabile: nihilominus tamen à medicis videtur fieri medicabile. Quod fit scilicet, quia docente Philosopho anguiū morsus secundum loca plurimum differunt. Aspis enim anguis, ex quo medicamentum illud putrificum componunt, in Africa gignitur: cuius ictui nullum remedium est. Quasi dixerit hic autor: Cæterum aliis in regionibus haud tantopere inuictum, recipit medelam: quam medici professi sunt Europæi. Qua in re vides &

bino-

binorum autorum de hoc veneno medicabiline an immedicabili dissentientium conciliationem; vides & aspidis veneni miram secundum loca diuersitatem, secundũ quam ipsam non taceo, quod hoc genus nusquam visitur in Gallia: quod primus eius ditionis homo prodidit Bellonius. Itaque oculate Lucanus de Aspide in 9.

Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem
Sponte sua.

Sic audis videsque cœlo, terris, locis, aeris intercapedinibus & partibus plurimis, ac variis causis venenum tum accendi, tum restingui serpentibus, seu generatim, seu speciatim.

§. IV. *Quod viperæ nullum insitum sit venenum.*

NVnc demum ad nostram viperã reuertor, cui quod nihil veneni sit sua natura, monstrari non difficulter potest. Monstrabitur autem futuro nostro sermone, sic, ut candidis auditoribus ambigendi non restet locus. Fiet autem illud, si viperæ constet primum accessionem & remissionem nonnullam fieri veneni, quemadmodum, & in aliis dictum est. Item, si liquidum forte fiat plurimis in locis viperas, & veneno, & venenandi vi carere, atque immutari tantum occasionibus locorum, cœli, victuum, vitæ, casuum, & rationum aliarum, ut etiamsi viperæ plurimum veneni sit, tamen adscititiam, non genuinam, aut inseparabilem istiusmodi affectionem esse, verum, ut equis, mulis, felibus, vulpibus, lupis, hominibus, vel ut rectius dicam draconi, scytalæ, amphisbenę angui Aesculapii, qui singuli venenati cum non sint naturæ, tamen usu praui victus, & locorum veneni vim adsciscunt. Quarum scythale & amphisbene, cũ paria quę viperarum morsus, symptomata producãt, paria quæ viperinum venenũ remedia requirũt, Aetio teste: ita perpnoueris parem viperę & istarum anguium mitem esse conditionem & sortem. Suadetur autem, aut potius

ostendetur acquisitiuum hoc viperæ venenum exemplo Mithridatis, & puellæ, quæ missa fuerat Alexandro Macedoni per huius concubitum venenando, ac tertio illius Sultani, qui afflatu satrapas accedentes pro libitu inficiebat veneno. Hi porrò mortales homines non venenati, facti sunt arte venenati. Ad hunc porrò modum, & vipera haud deleteria per naturam fit victibus & locis deleteria.

A testimoniis probatorum autorum. & à variis affectionibus, locorũ.

Quamquam equidem non diffitebor agrestiorem, & austeriorem huius eiusdem naturam, ut quæ depressior, hærentiorque terræ. Quanti autem id momenti sit ad tristes inde succos improbosque mores comparandos alio nos loco demonstrauimus. Nunc quod cordatis hac de re viris visum sit, quodue esse per hos enunciatum agnoscamus. Primum inter multos citabo Baldum Angelum, qui receptus iam autor, & in hoc argumento consummatissimus in suo commentario de Vipera conceptis suis verbis ita perorauit: *Viperæ igitur venenatæ sunt adscititio veneno, etiam quum cibis utuntur venenosis.* Qui, & cap. 6. fel viperæ nunc venenatum, nunc veneni exsors dixit, prout pasta venenatis, aut secus fuerit fera. Quod genus in Peloponneso insanabili esse morsu prodidit Solinus 72. & in Numidiæ oris truculentissimas esse, aquaticas vero non venenatas, nos docuit Cardanus lib. 9. de. Subtilit.

Aquæ veneni molitrices, terræ auctrices.

Quoniã autem aquę meminimus, & huius in aridum commutatio pariter & veneni vim immutat. Consule Gilliũ ad Nicandrum: enunciabit protinus; cum palus iam solis ardoribus exaruerit, tum in sicco viuens Chersidrus mortiferam plagam infligit. Porro locorum hæc commutatio sola facit, ut ex Hydro simplici voce, Chersydri compositum nomen induat nouum, ut Scholiastes Nicandri decernit. Agnosce autem dulcioris succi corporis in amariorem & virosum conuersionem. qui prius in aqua pulchrior & nitidior, mox in terra hospitatus squalidus & decolor fit: quo tempore sæuior fit Cœlii pronunciatione. Ita quidem exaugetur Chersydro malignitas si de

de madore in squalorem prodeat: quod si primum in terra suetus in aquas, quod Hermol. credidit, inferat sedem suam; hebetatum iri virus suum plane vides: atque adeo vicissim illud intendi vel remitti pro locorũ incultorum vi & efficientia. Quare cum miratur accusatq; Scaliger Nicandrum qui Dryinum, atque Hydrum eumdem serpentem, ut ex Nicandri verbis apparet, diuersis sub capitibus retulerit, fortasse non merito Iulius? quando diuersis a locis duplicem naturam & nomen nouum nacti serpentes iidem prorsus haberi debuerint, usque adeo, ut factum comprobent pleræque sic immutatę stirpes, ut lolii & frumenti, ut species duplicasse videãtur nominibus etiam non præter rem fictis. Quid quod mustela, cum qua pugnauerat pasta vipera, venenum suũ ita reddit potens, ut vel ea inficiat, miro, sicut Athanasius Kircherus in Magnete, naturæ prodigio: quod omnes experiri debent. Nam quæ demum victus vis, & insolentia, quæ viperam deducat ad mortiferum contrectatum? *2. Comm. hist. ani. Ari. c. 18.*

Accedit istorum omnium cõfirmationi præcipuè Pausanias qui in Boeoticis, siue Græciæ lib. 9. De Helicone monte hęc habet: *Aiunt incolæ serpentium virus loci eius pastionibus infirmari, atque adeo, ut si quem serpens ulla momorderit, is, ubi vel de genere Psyllorum, qui in Africa sunt, quemquam aut aliquod comparatum ad hæc medicamentum nancisci potuerit, facile periculo liberetur. Est alioqui teterrimæ cuiusque serpentis venenum, & homini, & cæteris æque animantibus per se letale; fit vero illud, ex pabuli natura ad perniciem valentius. Audiui siquidem Phœnicem hominem, qui diceret in montana Phœnices parte radicum quarundam pastu viperas magis efferari. Narrabatque idem viperam aliquando, cum hominem assequi nequißet; arbori, ad quam ille effugerat, venenum afflasse, ac statim hominem enectum.* Hæc ille de veneniparis viperarum locis: contra vero de iis, quæ ad meliorem immutant morem, hæc ibidem loci prodidit statim. *De viperis vero iis, quæ in Arabia inter Balsami arbores versantur diuersum quidam accepi, id huius modi est. Sunt Balsami arbores*

Helicon 'dormitor serpentium ferorũ.

Radicum quarumdam pastu viperas efferari.

De viperis balsami vicinia mitigatis.

ea qua myrti ſtirpes magnitudine, folia qualia herbæ amaraco ſunt, ſua tenent circa eas plantas cubilia viperæ plures uno, alio pauciores loco. eſt enim eis balſami liquor cibo multo ſuauiſſimus, ipſa etiam fruticis umbra maxime delectantur, ubi ſua fuerit legendo humori tempeſtiuitas: veniunt in ſacrum lucum Arabes cum binis ligneolis regulis ſinguli, earum comploſu beſtias fugant. Occidi vero magna eſt religio, quod ſacras, & genios veluti quoſdam eſſe balſami putant. quod ſi quem morſu appetierint, plaga eſt, qualis è ferri vulnere, ſed veneni omnino expers, quod ſcilicet Balſami paſtu liquoris unius omnium odore præſtantiſſimi veneni acerbitas illa priſtina miteſcit.

Sequutus antiquorum fidem videtur Alexander ab Alexãdro noſtras Iuriſcõſultus & ſcriptor interis & exteris approbatiſſimus in lib. 2. dierum Genialium cap. 17. » cum ait: in Arabia viperas minus eſſe letales, nec morſus » mortiferos, quod odoratis depaſtæ virulentæ non ſunt. Quo viro prior & Cælius Rhodiginus lib. 10. lect. Antiq. adnotauit hæc: Dignum ſcitu in Arabia vim balſami magnam ſubnaſci. Amare porro viperas tum arboris ſuccum, quo alantur, plurimum, tum etiam umbram; ubi vero Arabibus appetat tempus balſami ſucculentum excipiendi humorem, ſcutulas fert unuſquiſque duas aduerſum viperas. Quippe inuicem iis alliſis, ſono illas abigunt: interfeciſſe namque cauent, cumprimis Balſamo ſacras opinati. Quod ſi quem forte mordicus apprehenderint, fit vulnus perinde ac ferro illatum. Sed veneni timor nullus. Quando cibis paſtæ odoratis viperæ virulentiam letalem alias mitiore permutant poteſtate inſignem. Quippe venenis molliendis, vel accendendis vim habent alimẽta. Si quidem in Phœnicia compertum, vel halitu modo truculentioris viperæ pernecari hominem. Quod radicum illic ſuccreſcentium potentia creditur fieri.

Venenis vel molliendis, vel accendendis quantum momenti habeant alimenta.

Hæc ſcriptorum omnium de vipera teſtimonia confirmauit autopſias experimento Ioannes Veſlingius vir πολύτροπος ſtructuræ corporum, & facultatum egregie doctus

ctus in libro suo eruditissimo de plantis Aegyptiis cap. 14. perhibens viperarum circa Balsamos hospitantium dentis noxium virus benigno balsami succo temperari, sic ut funestus minime sit. Vnde illud: VENIO POSITVRA VENENVM. Gnome, quam inscripsit super arbore Balsami, ad quam aduentat viperilla, eius in heroicis symbolis disertus vir Syluester Petrasanta. Porro ex horum autorum scriptis notasti gaudere viperas aura balsami, non offendi quicquam. Quid igitur illud est, quod in suo de balsamo opobalsamoque libello Matthias Lobel enunciauit, tantam esse huius succi vim, ut odor solus viperas enecet? Suspecta mihi præstãtis alioquin viri Lobelli autoritas est, ut hominis qui vim amplificare volens Balsami in Theriacæ miscellam necessarii pro venenis arcẽdis, veritus minime fuerit comminisci viperas enecari balsami vigore. Nil talium effutiit profecto Cardanus: qui tantummodo viperas, ait, quæ in balsametis, aut balsami siluis vitam agunt, perinde ut illæ, quæ aquas incolunt, nil veneni seruare.

§. V. *Multorum testimoniis adduntur & nostræ rationes.*

NOs nostras nunc recentioris fidei narrationes, & pleraque doctorum expertorumque hominum testimonia quid non subteximus? Constanti nempe fama prædicari suetum audio, in Melitarum insulam traduci suetas reddi viperas innocentes, quæ tanto fuerant veneno nocentes, Siciliam cum attigerint, & ab hoc agro reductas nocentissimas, Melitæ venenum subinde deposuisse. Est autem ferarum hoc genus teterrimum in Siculis, in solo Melitæo mitissimum, ut etiamnum præ elegantia, pectoris in nudi sinu subductæ gestari consueuerint à quibusdam. In Creta item, Sardinia, Hibernia, Britannia serpentes veneno vacare notauit Corradus lib. 5. qui est de serpentibus pag. 7. ex Solino, Aeliano, Plinio, Bellonio. Qui Bellonius in singularibus vipe-

Viperæ venenatæ solo deponunt uno, recipiuntque alio venenũ.

pe-

perarum varietatem paucis conclusi sse visus est, dicens *Scio magnum esse discrimen inter viperas pro locis, & regionibus, in quibus nascuntur, & educantur. Curiositas enim, ac desiderium eas cognoscendi fecit, ut in Anglia, Gallia, Italia, Græcia, Asia, & Aegypto eas repererim diuersas, ac differentes inter se corporis forma, & colore.* Quoniam autem de colore incidit mentio, subit dicere de viperis Aethiopicis, non secus quam hi populares atris: de quibus ex Pausania Cardanus in opere de varietate. Scirem ego nunc libenter, an eadem qua Aethiopes mansuetudine, quandoquidē eadem utrique nigritie. Sed de colore ibidem multiplici plene disserit sic Vlysses Aldrouandus, ut appareat hac angue nulla varicolor magis, utque hæc facierum viperæ varietas indicare facile queat promiscuã eiusdem conditionem.

Insularum plerarumque vipera innocentes.

Viperas in vita non persistere in Hiberniã delatas.

In Insulis Aenariæ, Prochytæ, Hispaniolæ, Baleariũq; Caprearum angues uniuersi malum nocendi morem posuerunt: Hiberniam insulam nuncium remisisse venenatis feris, & anguibus, ut vulgo notum est, & à scriptoribus plerisque confirmatum. quin, & aduertas venenatas feras, venenatosq; angues suam non prorogare vitam, ut indigenæ testificantur. Tanta scilicet terrarum, & cœli virtus est ad placidiorem morem afflandũ. Verum enimuero maius est, sed fortasse longe fidem excedit, quod ligna patria circumposita serpentes conficiunt malignos. ad summam, tanta potestas est situs, & locorum ad immutandas, & conuertendas serpentum viperarumque conditiones, ut testificetur Iul. Cæs. Scaliger, hydrum in ἔχιν idest viperam transire stagnis exsiccatis ex Geoponicorum 15.1. item hydros siue natrices, quãdiu aqua in lacunis est, perraro exire: ubi defecit æstu, Dryinos inuitos ferri. Quod & Aelianus de venenatis omnibus bestiis in Cretam delatis comprobauit. Vnde fortasse factum est, ut hydro simpliciter & Chersydro quidã ex veteribus & Nicander primus attribuerint, quæ dryini sunt. quæ ipsa in dryini historia videris, huc nos illa

agge-

aggerare non debemus. Attende quid Aetio Tetrab.4. Serm.1.c.36. Rubeta Ranæ ſpecies eſt, quæ paluſtris vitæ conditionem in terreſtrem mutauit. Ad hæc Draco, qui venenum in ſinu fouet ſuo, Nicandro, Aeliano, Solino, Heliodoro, Plinio, Aetio, Auicennæ, Iſidoro, Vincentio Belluacenſi, denique Moſe Deuteronom.22. atque aliis, ſi qui ſunt teſtibus. E quibus Leo Africanus: *Atlantici, Dracones*, ait, *ſunt virulenti admodum, & ſi caſu quemquam vel contingant, vel momorderint, carnem emolliunt, ac debilitant; neque eſt, qui mortem poſſit euadere.* Atque hanc unam ob cauſam, dicit Seuerinus, incolatus vi rem confirmari Greuini diſertiſſimis verbis, quæ ſunt hæc: *Nicandrum quod etſi Draco ſua natura minimè ſit exitioſus, talis tamen ob locum, in quo habitat, effici poteſt.* Quod ita ſe habere in reliquis quoque ſerpentibus animaduertimus, qui in regionibus frigidis minus certè pernicioſiores ſunt, quam calidis. Hinc Lucanus lib.9. ita ſcribit:

De Dracone locorum incolatu alias mortifero, alias innoxio.

Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis atrato nitidi fulgore Dracones
Peſtiferos ardens facit Africa.

Pauſanias etiam autor eſt in Corynthiacis, in Agro Epidaurio, nuſquam alibi genus quoddam draconum naſci manſuetum, differens ab aliis colore. Non ſolum autem loci vi, ſed etiam per victum ferociorem fieri dicimus teſtimonio Aelian. qui *cum homini*, ait, *aut feræ cuipiam inſidias facturi ſunt Dracones; mortiferas radices atq; herbas edũt: id quod Homerum quoque non latuit. Meminit enim Draconis, qui ante ſuum latibulum immorando ſeque volutando noxias herbas vorauit.* Cuius etiam ſententiæ autorem hiſtoriarum 8. fecit Ariſtotelem Iul. Cæſ. Scaliger in Comment. 2. de Animal. cap. 18.

Præter hæc, quæ ſingularia ſunt enarramenta, uniuerſas breui ſumma cauſas ad immutandam viperæ conditionem valentes complectar, quas nemo ſatius comprehendet. Auicenna, quem imitans Santes Ardoynus, in veſtibulo ſermonis de Vipera tradit hæc: Natura viperæ „

Cauſæ uniuerſæ viperæ venenum immutantes.

eſt

est excessiuè calida, & mediocriter venenosa iuxta venenositatem serpentium secundi ordinis utplurimum interficiens à tribus diebus usque ad septem, nisi debitè succurratur. Variatur autem in venenositate, iuxta diuersitatem regionum, locorum, temporum anni, ætatis, virtutis, sexus, quantitatis, corporis, repletionis, & vacuitatis, passionum animalium, & consimilium. Magis namque venenosa est natura viperæ seu Thirii regionum calidiorum, quam frigidiorum; locorum montanorum, & siccorum, quam locorum planorum, & aquosorum, Aestate, quam hyeme; senis, quam juuenis, ferocis, & robusti, quam imbecillis, & infirmi, masculi quam fœminæ, magni, quam parui, famelici siue jeiuni quam saturi, irati, seu incitati ad coitum, quam quieti in passionibus animalibus, & sic de consimilibus.

Ex hoc quoque genere est quod Ferdinandus Ponzettus lib. 1. de venenis cap. 5. proposuit dicens. *Nunc lætitia serpentis ex ludo cum cato non permittebat acui venenum usque ad terminos illius*. Iam vero sicut placidior & pacatior fuit ex lusu vipera, sic ab animi consternatione, & à cerui venantis terrore nocentior fit ictu. Quod aduertit oculate Iul. Cæs. Scaliger in Comm. 2. super Aristot. historia de animant. cap. 18. Vide nunc quantum animi Pathema in demissa etiam bestiola queat.

Animi Pathemata venenū immutare.

Hæc naturalia sunt. quid autem si quæ sunt artes addiderim? Dignum animaduersione videtur, quod viperæ quæ sub arculis conclusæ farina furfuris triticei fuerint altæ pristinam acutiem & malitiam remittere consueuerunt. Autor Ponzettus lib. 2. de Venenis cap. 5 de vipera. quod inter manus per circulatorum venenum molliri deponique soleat variis ipsorum artibus, & apta educatione ferarum: quorum aliquam partem commemorauit Galen. lib. de Theriac. ad Piso. cap. 12. ac tertiodecimo. Quibus omnibus addimus, & nos assuetudinis vim mirificam, quæ quid non faciat, qua vel ipsa venena, venena esse desierunt usu, quam nos rem ampliter in problematis

Ea quæ sunt delectus & artis venenum viperinum immutare.

tis enucleauimus. Mutabile, & accidentarium, non natiuum, & inseparabile veneni vitium est viperæ. Hæc intuiti medici scientissimi cunctis exclusis anguibus viperam in antidotum theriacam recepere: deplorat autē iniuriā antidoti Scaliger, cū Cerastes inter angues viperæ simillimus adiectus est. Nedum autem tacito testimonio veritatem hanc suaserunt nobis: verum apertiore, quam interpres naturæ maximus, & omnium fortasse primus Galenus lib. 5. simpl. medicinæ cap. 18. testatus est nobis, viperam inter venenatas, & mites animantes mediā. Quod annunciatum, quoniam nonnihil obscuritatis includit, paucis hic à nobis declaretur oportet. Nimirum hoc præsidium alexipharmacis alterantibus reponitur substantiæ similitudine valentibus, quæ inter naturam, & veneni vim nutant unice nostræ mortalium saluti tum hac dolosi boni, tum delecti mali ratione consulentia, ne si una & simplici deleterii portione constiterit veneni vis huc illuc aggerata, interim interimat nostris quasi votis suffragata: si vero cum mera accedat adiutrice fiducia grauem in hostem minime insultet, verum ab illo conuertatur, & in suum satellitium aggregetur. Secus autem utraq; vi instructum propugnaculum, quatenus compar eleterium ex una quidem parte facile admittitur in negotii consortium: quatenus vero legitimum Alexipharmacum fucatas insinuat pro natura suppetias. Nimirum æque valet utrumque facere amici pariter, & inimici conditionem nactum. Quam ipse rem quo planius intelligas, en tibi sub hoc typo proportionem. Est A. Alexipharmacum, C. corpus, V. venenum: eadem porro ratio C. ad A. quæ C. ad V. eademque ratio V. ad A. quæ A. ad C. Est autem A. & C. plurima congruentia igitur & V. & A plurima est congruentia. Communem inquam his naturam, tum ratio, tum experientia monstrat. Videris autem intercedere similitudinem, & alio nomine quod alterum in alterum sæpè transit, dico quod crocus, & theriaca cum modum excesserint in venenum facessunt: & rursus cicu-

Vipera cur sola in antidoti compositionem inuecta.

tæ letalis alioquin momentum ad refrigeratorium renũ æstuantium remedium conuertitur. Hæc via ratioq; est, qua credidit Tho. Iordanus Alexipharmaci occupantis ope veneni vim tolli, naturamque vipereæ carnis mediam inter venenata, & non venenata esse. Quam postremam assertionem quamuis à Galeni sensu alienam aduersus Iulium Cæsarem Scaligerum Exerc. 33. contenderit in variis lectionib. Clariss. Gaspar Hofmannus nos tamen communem omnium & Auerrhois interpretationem ad hoc tempus sequimur, sequimurque Galenum. Cuius, & alterum illustre testimonium in c. 8. lib. de Theriac. ad Pisonem enunciauit, quod est: *Solæ viperarum carnes theriacæ admiscentur, non autem aliarum serpentium, quia omnes reliqui aliquid maligni præ viperis habent &c.* Quasi dicat Galen. viperas nõ habere quid maligni. Sic enim & aspides in theriacam parandam admitterentur. cuius Theriacæ dignitatẽ, & usquequaq; Polyhistor, & Polygrãmatos Suidas agnouit dicens; Ἐκ τῶν κατὰ τὴν Ἱεριχὼ μάλιστα εὑρισκομένων ὄφεων οἱ ἰατροὶ τὰ πολλὰ τὴν θηριακὴν σκευάζουσι. Ratio autem à Suida non quidem expressa, à Galeno vero in libr. de Ther. ad Pisonem cap. 9. credita fuit ingenita admistaque carnibus viperinis iuuandi facultas, quam & auxiliatricem in capitis calce vocauit. Quibus omnibus sapientum virorum testimoniis, & certis eorumdem obseruationibus iam productis, quod reliquum est, solidiora nunc rationum firmamenta producam, si tantum egregii Hoffmanni obiectiones Var. lection. Lib. VI. cap. 8. audiamus, hisque satisfaciamus.

Auerrhois testimonium lib. de theriac. c. 2.

Solæ viperarũ carnes in Theriaca perficiendam laudatas.

Ratio viperini ad Theriacam delectus.

Galenus à Scaligero male intellectus De Alexiteriis, præcipue de Theriaca.

Vm contendit Scaliger Exerc. 33. §. 2. rectè dixiſſe Gal. 5. Simpl. 18. Theriacam eſſe medium quid inter medicamẽtum & venenum, nec ſibi ſatis conſulit, nec Galeno.

I. Enim Galenus non dicit, dari medium quid inter hæc duo. Sed loquens de Alexiteriis, quæ ſimilitudine temperamenti, quam habent cum venenis, reſiſtunt venenis, ait: εἰδέναι χρὴ τὰς δηλητηρίας ἁπάσας δυνάμεις ἐναντιωτάτας οὔσας τῇ κράσει τοῖς βλαπτομένοις ὑπ᾽ αὐτῶν σώμασιν εἴπερ οὖν ὑπὸ τῶν ἐναντίων τῇ κράσει κενοῦνται φαρμάκων, εἴη ἂν δήπου καὶ ταῦτα ταῖς τῶν σωμάτων φύσεσιν ἐναντία. *Cum, vult dicere, venena omnia maximè ſint contraria temperamento corporum, quæ lædunt; ſiquidem illa expelluntur è corporibus à medicamentis (alexiteriis) quæ ipſis temperamento ſunt contraria: fuerint utique & illa (alexiteria) quodam modo corporibus contraria.* Nimirum, ſi venenorum illorum contrarietas cõſiſtit in diſſimilitudine temperamenti ad corpora, quæ lædunt; alexiteria autem ſunt ſimilis temperamenti cum venenis: quemadmodum venena ſunt contraria corpori, ita alexiteria etiam erunt. Quod enim temperamentum facit, ut corpus lædatur: id ipſum facit, ut corpus non lædatur. Ergo, ſi illud eſt contrarium, erit contrarium & hoc. Argumenti vis eſt in illo effato: Quę uni tertio conueniunt, &c. Hoc ergo dicit Galenus: quomodo igitur dicit, Medium quid eſſe inter venenum, & medicamentum? Quare addit: καὶ μέντοι καὶ ἐστὶν ἐναντία πὼς οὐ μὴν εἰς τοσοῦτόν γε ὥς ἀναιρεῖν, ἀλλ᾽ ἐπαμφοτερίζειν μᾶλλον ἐν τῷ μέσῳ καθεστηκότα τῶν τε βλαπτόντων ἄντικρυς τὸ τοῦ ζώου σῶμα, καὶ τῶν ὠφελούντων.

Et certè quodam modo ſunt contraria, non eo uſque quidem, quod occidant, ſed potius quod ambigant inter illa, quæ directò lædunt corpus, & quę proſunt. Sed

quomodo ambigunt? Quia similia sunt temperamento illis, quæ lędunt, nec tamen lædunt. Quis igitur hinc concluderet, Alexiteria esse ἑτερογενῆ adeo, ut quædam pars sit venenum, quædam medicamentum? Sed transeat.

II. Vbi dixit Galenus, Theriacam esse tale Alexiterium? Cum, docente ipsomet Scaligero, venena sint quatuor ordinum, totidemque ipsis opposita alexiteria: cur non in primorum potius aliquo collocetur, quam in ultimo? Ne ad alios, quam ipsum antidoti autorem, Andromachum, eamus, videat Scaliger, aut quicunque Scaligeri expositionem tueri vult, an non comendet ille ad morbos plurimos, quos à veneno esse, ne ipse quidem Somniator Artemidorus dixerit! Quod si fidit Scaliger, ut certè fidit, libris duobus de Theriaca inscriptis: cognoscat, quæso, inde, quod dico. Sed abeat & hoc.

III. Quod est tandem venenum illud, quod Theriacam ingreditur? Opium non dicet, credo, Scaliger: ad pauca enim respexisse, ait, qui Theriacam primis sex mensibus dicunt esse frigidam. Ergo, carnem viperinam? Habebit ille quidem ὁμόψηφον Gal. non tantum de Theriaca ad Pison. 8. & 9. Sed & 1. Antid. 8. Mihi vero dudum planissimè persuasit Baldus Angelus Abbatius in doctissimo suo tractatu de Viperis c. 4. Carnes illas nequaquam esse venenatas. Et sensus docet, Venenum illarum claudi vesiculis, quæ dentes hamatos amplectuntur. Dimittatur verò, & hoc

IV. Cum datur Theriaca in morbis non venenosis, ut datur quotidiè: quid agit tum venenum in corpore, cum non inueniat venenum, cum quo pugnet?

Notæ

Notæ in hoc Cap. Variar. lection. Viri Clarissimi Gasp. Hoffmanni.

GAlenus non dicit dari medium.) Demus non dixisse eo loco quem adducit Vir Clarissimus: dixit in antecedentibus, his nimirum: αἱ γὰρ ἀλλοιοῦσαι τὰ δηλητήρια φάρμακα δυνάμεις ἐν τῷ μέσῳ τὴν φύσιν εἰσὶ τῶν τε πασχόντων σωμάτων καὶ ἀδικούντων αὐτὰ φαρμάκων, ὡς ἀνάλογον ἔχειν, ὡς τὸ σῶμα πρὸς τὴν ἀλεξιτήριον δύναμιν, οὕτως ἐκείνην πρὸς τὸ δηλητήριον. *Facultates enim venena alterantes naturaliter in medio constitutæ sunt patientium corporum & pharmacorum ea lædentium: ut analogicè se habeat, quemadmodum corpus ad alexiteriam facultatem; ita ipsa ad venenum.* Quid est, esse in medio constituta patientium corporum, & ea lædentium, quid æqualem ad venena & corpus proportionem habere, quam medię esse inter utraque naturæ? Tepidum quod est frigido calidius, frigidius calido, medium inter calidum & frigidum rectè appellatur. Idē dicamus de Alexiteriis. Porro, esse medię inter corpus & venenum naturę, & esse medium inter pharmacum & venenum, eo saltem discrepant, quod illud præcedens, hoc necessariò sequitur.

Quomodo igitur dicit.) Dixit loco, quem adduximus. dicit & eo quem Hoffmannus citat. Etenim aut valdè fallor, aut hic non probare vult Galenus alexipharmaca esse quodam modo corporum naturis contraria. Nam si sunt contraria temperie venenis alexiteria, colligendum videtur, esse ea potius corpori similia, quàm contraria. Conueniunt scilicet cum hoc in eodem tertio, id est in contrarietate, quæ utrique cum veneno intercedit. Ergo corpus nostrum & alexiteria si hæc ipsi mens fuit, conueniunt inter se: non vero sunt contraria inuicem: ut esse venenis analoga item Galeno probandum erat. Deinde dixerat iam antea, alexipharmaca ita se habere ad venena, quemadmodum se habet corpus ad alexipharmaca. & intulerat: καὶ διὰ τοῦτο τὰ τοῖς δηλητηρίοις ἐναντιούμενα σχεδὸν ἅπαν-

τα πλείω λειφθέντα μεγάλως ἀδικεῖ τὸ τοῦ ζώου σῶμα. Ergo iusta dosi exhibenda esse, ne aut multitudine lædant corpus, aut paucitate a venenis superentur. Paulo post, breuiter repetés, alexipharmaca contraria esse & venenis & corpori, infert inde alexipharmaca mediæ esse naturæ, quæ conclusio incipit ibi: οὐ μὴν εἰς τοσοῦτόν γε &c. Ita qui inimico meo aduersatur, nec tamen mihi verè fauet, mediæ inter me & inimicum factionis iure dici potest. Quod vir summus habet de similitudine alexiteriorum cum venenis, videtur ab hoc loco alienum.

Quare addit) Clarissimè his verbis Galenus Alexipharmaca media esse inter medicamenta & venena designat. Iuuare enim est medicamenti; lædere veneni.

Quis igitur hinc concluderet) Tentabo. Similia sunt alexiteria temperamento illis quæ lædant. Ergo participant de natura venenorum. Non tamen lædunt. Participant ergò de natura medicamenti, & per consequens sunt heterogenea.

Vbi dixit Galenus) Sufficit dixisse in genere de Alexiteriis, quorum Theriaca est facilè princeps. Dixisse auté, credo me satis ostendisse.

Cum docente) Cum ea quæ tota substantia corpori aduersantur ad peculiarem classem Scaliger retulisset: ea certè quæ illis specificè sunt contraria ad eandem classē referenda erant.

Ne ad alios) sunt in Theriaca partes alexiteriæ, quarum respectu mediæ dicitur naturæ: sunt aliæ quarum apud Andromachum ad alios morbos usus est etiam Scaligero, quod accuratius l. c. ipsum legenti patebit. Nil ergò impedit, quo minus Theriaca remedium sit πολύχρηστον.

Carnes illas nequaquam) Crederem Hoffmanno & Abbatio, nisi Vipera Pythia Marci Aurelii Seuerini me docuisset, habere carnes viperinas venenum, sed sparsum & partibus aliis permixtum ita, ut nullam vim nocendi habeat, nisi cū per morsum dentis in saliua unitum letalem facultatem exerit. Quæ cum doctissimis argu-

gu-

gumentis ipſe comprobarit, & dubitandi locum nullum reliquerit, actu in nolo agere.

Cum datur Theriaca.) Quæram ego, quid agat lapis Cyaneus in corpore dum confectio AlKermes dyſentericis exhibetur. Si Dioſcoridi lib. 5. cap. 65. credimus, inſignis eſt iſtius lapidis acrimonia, qua inteſtina ulceroſa amplius exaſperare poteſt, & malo malum addere. Habet prætere a vim purgandi, ut omnibus eſt notum. Confectione tamen AlKermes optimo cum ſucceſſu practici in dyſenteria utuntur, ut quę facultatem vitalem ab humorum malignitate proſtratam erigit, & cardiacum eſt pręſtantiſſimum. Sed quid agit lapis Cyaneus tum in corpore? Cor exhilarare dicunt. Cur non lędit acrimonia & facultate purgandi? Quia obruitur à potentiori vi benigniorum. Accidit idem in Theriaca. Facultas nimirum deleteria, facilè à benignioribus cohibetur, ne poſſit nocere. Otioſam vero eam eſſe in morbis non venenatis haud crediderim. Subtilitate enim partium, qua maxima pollet, reliquas facultates reddit ad agendum aptiores, contrarietate ſua etiam calcar illis addens. Sic catharticis Trochiſcos Alhandal & Scãmonium pręparatum pro ſtimulo pigrarum alias virium adiicere ſolemus.

Hæc pro Galeno & Scaligero, hæc pro iis quæ credo veriora volui annotare, qui laudibus Clariſſimi Hoffmanni maximè faueo, & ſummum ingenium, quod principatum illi nõ Medicinę ſaltem ſed literarum ferè omnium in Germania peperit, ſummoperè admiror veneror que.

Δόξειε δ' ἂν ἴσως βέλτιον εἶναι, καὶ δεῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ γε τῆς ἀληθείας καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν, ἄλλως τε καὶ φιλοσόφους ὄντας. Ariſt. Ethic. Nicomach. l. 4. c. 4.

§. VI. *Subduntur & aliæ rationes de indifferentia viperæ ad venenum.*

VErum enimvero nunc rationum firmamenta oſtenſurus promiſcuam, & indifferentem viperæ conſtitutionem ad venenum apprehendendum eſſe. Oſtenderim autem fortaſſe ſic: ſi ad ſobolem etiam transferri veneni hæc promiſcua paſſio poteſt. Vipera utique eſt indif-

differens ad venenum induendum. Atqui ad sobolem transfertur promiscua veneni passio, ergo &c. Assumptũ autem confirmauerim sic. Venenatis ex parentibus victubus dulcibus assuetæ, locisq; inculpatis versatæ diu viperæ catulos gignunt benignos. Nisi autem hoc admiseris, probabile reddam eo, quod ex veneniparis locis delatæ ad locos veneni nescios, & mitescent ipsæ, & mites item pariẽt catulos, ut de Siculis ad Melitæam Insulam translatis viperis narrant, & hi rursus parient mites, & nati natorum, & qui nascentur ab illis perpetuo mites erunt. quare necessum, ut abolita tandiu fuerit omnis veneni labes in his. Quæ si conseruata fuisset, utique venenum naturale fixumque stetisset. Non stetit autem. Igitur venenum viperę naturale fixumq; non fuit. Rursus hæ viperæ veneni immunes Melitæum agrum cũ Siliciense commutent, post aliquod profecto tempus venenum adsciscent, reddenturque venenatæ sic, ut virus suum etiam ad suos fœtus transferant, & hi rursus catulos ab se genitos venenatos ferant, & hi rursus alios atq; alios: quare iam summam supputans, qui fuerant venenati deposuerunt in solo dulciore venenum, & hi ad atriorem translati atrum adsciuerunt morsum, atq; etiamsi vicissim pro arbitratu deduxeris, aut reduxeris de peioribus ad meliores occasiones viperas, aut vice versa, sic innoxias, noxiasve habebis istas. Quare se habent illæ promiscue ad venenum concipiendum aut deponendum. Aliud experimentũ esto. Si viperæ de Phœnicia veneniferæ ad Heliconem, & Arabiam venenaperdas transferantur, catuli qui gignentur innocui erunt. ad quot usque velis generationes: qui iidem post 10. aut 20. annum in Phœniciã deportati veram veneni sortem adsciscent ad quorum usque tempus libitum sit. quando quidem, ut prolusit quidam homo doctus,

Et nocuus serpens habet à genitore venenum.

Quare uiperis uenenum haud genuinum nec fixum est, ut summi ante nos uiri aliquo sub uelo indicauere. Quod

enim

enim Horus Apollo Niliacus in Hierogl. Oppian. 9. l. Alicutic. Plin. l. 12. c. 23. Magnus deinde Albertus l. de Anim. postremo, atque alii plerique prodiderunt coituram viperam cum murena, primo virus suum in loco quopiam ex ore deponere, mox absoluta venere, seruatum ante liquorem ore resumere. Non hæc ego cum risu, verum intelligenda serio velim, intelligēda inquam non ut verba rem insinuant, verum quod abit reditque viperæ venenum, vel quod pastu diuerso viperę venenum vel amittunt vel recuperant. quod Fredericus Sylburgius Syllabo Pausaniæ notauit. Est quippe vipera velut aer, & aqua, quæ quoniam ad omnes affectus facile induendos accōmodata sunt, media ab Aristotele elementa vocātur: estque ut homo, qui mediæ inter animal sensitiuum, & intelligentes substantias naturæ statuitur ab omnibus tum Philosophis tum Theologis: est etiam, ut à genere serpentium non recedam, ut Chersydri, & Chelydri, qui ἀδιόφατοι, indifferentes sunt, ut qui vel in aqua, vel in terra viuant Olao Magno relatore. Ad summam autem æquiparatur viperæ venenum murenæ, eademque remedia curando exposcit autore Aetio: quod quid est aliud quam modicam & leuem esse viperæ noxam, tam autem noxiam ut edulium piscium numero adæquetur: itaq; respondens fecerunt antiqui murenæ ac viperæ venenum: ex his vero multi rerum naturam non intelligentes, sed communem anguis utriusq; formam spectantes, quam veneni rationem in murena non agnouerant, hanc ab coeunte cum ea vipera communicatam credidere atque dixere.

Hori Apollinis & aliorum fabulam referentis narrationis ad saniorem sensum interpretatio.

Vipera indifferens ad veneni conceptionem velut aer & aqua ad susceptionē qualitatum contrariarum.

§. VII. Satisfit contradicentium argutationibus, & plenius corroboratur opinio nostra.

HIs omnibus iam apparet viperæ venenum haud natura quidem esse, verum sorte quadam, & accessorio casu. Verum tamen, quia nos innocentem viperæ natu-

Dissertorum complexio.

naturam contendimus accidentibus in dies ad nocentissimam mutari: renitentur alii contradicentes, & perconstantes, quid non potius natura constitutum viperæ venenum locorum, & victuum occasione censeamus euinci. Quibus ego institerim contra memorans, & obtrudens, id quod est naturale, nunquam funditus deleri: qualis est feritas natiua, quæ nullo satis tempore aboleatur. Facilius ergo vipera vim veneni, quam non habet natura, cōparet, ut vitis, quæ proximo consita N. pello veneni se subdit sorti. Plus enim in victu videtur esse, quam in natura. Quod censuit Libauius in Alch. Pharmac. cap. 12. Hinc venenum vipera adscitis usibus victuum, & aliorum potius quam quæ naturæ per se est occasione deponat. Quę namque sunt animantibus natura habitu prorsus immutabili, sunt impressa speciei: quæ præterquam corruptione ultima non abolentur, quemadmodū urticæ à qua dicta est urendi, vis, croco colore luteo tingendi: quæ vero non insunt natura, possunt usu & consuetudine cōparari. Sic homo, qui conflat in se ipso venenum, nullo prorsus amittit tempore ridendi proprietatem. Deponat igitur dipsas sitis immittendæ vim morsu? Hæmorrhous profundendi sanguinis vitium? Physiter habitu, & afflatu necandi vim? Singulę sunt hę cacoethias indelebiles impressurę. Si vipera ergo deponit, id fit, quia non insita malignitas illa est. Quid autem dixi, deponat, quod à natura non tulit? At obiicies ad hęc duo: quorum alterum est, quod venenum hoc, quod locis, & victubus aboleri videtur, vere non aboletur; verum, ut ait Pausanias mitescit, vel sopitur, ut ait Seneca in epistola quinta cuius verba sunt hęc: *Tuto serpens etiā pestifera tractatur, dum riget frigore, non desunt tunc illi uenena, sed torpent*. Atque hoc quod ad tempus viperę placatum. Alterum, quod spectat ad tempus recuperationis veneni; dicet aduersarius, hęc vere non est redintegratio aut excitatio noua veneni, verum est auctio, & iusta completio eius quæ fuerat elisa portionis. Ad quæ utraque obiecta nos respondemus

De inuertenda nostri problematis veritate aduersatio.

Quæ per naturam accesserūt nullo unquam pacto abolentur, quæ sunt à casu vel instituto, facilius obliterantur.

demus: primum ad prius, dicentes quod illud Senecæ facile admittimus, ut quod nostro proposito nil officit: at neque officit illud Pausaniæ. Maior altera difficultas videbitur. Verum huic nos constanter obsistimus per argumentum efficacissimum, quod est de transpositione veneni ad progeniem mutatis, vicissim locis, & viperis utrisque bonis, & malis, ut appareat inde habitus nouus viperæ non addititius.

Quo pacto vipera non sit connaturale venenum.

Quomodo autem aut quibus naturalibus causis fiat, in promtu fuerit facile demonstrare: statuendum est tantũ humores ad nostri corporis constitutionem attinere, qui nos alant, augeant, tueantur, bilem inquam unam, tum pituitam, & omnium maximè sanguinem: cætera, quod sint recrementa, non esse nostræ substantiæ portionem, verum separabiles, & reiectaneos à nostra natura? Verum enim vero pugnabis contradicens, quod hęc quoque sors triuenificorum omnium serpentium. Quæres autem & quid facit, quod sola hoc sibi vipera arrogauit. Verum de hac tu re sic habe. Eadem ad unguem ratio in hoc, quę & in animantibus cunctis perfectis. Quo circa viperæ portio fluens nominatis iam quatuor succis contenta cũ essentiales, & necessarii sint duntaxat, cæteri post hos omnes, ἀποπροήγμεν reiiculi sunt, & alieni: reiectanei inquam magis aut minus, prout peius, aut tolerabilius. Itaque quod venenati sint hi, non id quidem viperæ naturã sequitur, verum fortuitas accessiones. Cæterum quod ad prærogatiuæ quæsitum attinet, scire licet inter serpentes uni viperæ viuum animal pari; quęcunque autem sunt huiusmodi, natura perfectiore sunt, & principium sincerius obtinent. Nullum enim intra se gignit animal, nisi quod aerem recipit, & spirat. Perfectiora autem sunt quæ natura calidiore, atque humidiore, nec terrena constant; quę verba sunt Francisci Massarii viri perspicacissimi cap. 24 Comm. 2. in lib. 9. Plinii descripta. Ex quibus fit, ut vipera naturę sit perfectioris, ac tẽper: tioris, optimi quoque nutrimenti, quemadmodum Abbatius in lib.

Alia demonstratio de non cognato vipera veneno.

Crasеos viperina vigor.

de Vipera cap. 8. 26. 27. nec non I.C. Claudinus in lib. de ingr. medici ad infirmos addidere, inde sanguine calidiore, & humidiore atque adeo gratiosiore ac mitiore succo præstabilis; alii vero crudiore, ac tetriore: quare venenatum hæc, non venenatum illa simpliciter retulit morem. Quas ob res super ouiparos omnes serpentes vipera sibi prærogat. Prærogat autem usque adeo, quod abiecta sua serpentes oua nō protinus, at uno post anno, cubādo expediunt in generationem: quod ex Aristotele Baldus Angelus perhibuit in lib. sui de vipera cap. 11. Terra tectis incubare scripsit Scalig. in Comm. 2. de Animalib. quæ res frigidam alioquin istorum immoderantiam, atque intemperantiam ostendit. Quod si Cerastes, occurreris, viuum item animal parit, si credimus Brodæo, Bellonioque: Marassus item, uti Nicolao Leoniceno placet in libr. de Dipsade, & aliis serpent. p. 100. item Bernardo Dessenio in lib. 6. de Composi. medic. quâ de vipera: nihilominus hęc ne te turbent quicquam. Nimirum Cerastes de genere Viperarum est Nicandro; atque alia re nulla, præterquam quod corniger est, à vipera differt Greuino. Marassus quoque de genere viperarum est, ut eodem libello de dipsade demonstrauit Tomæus, nec non Franc. Massarius c. 24. Comm. in lib. 9. natur. Historiæ Plinii: quibus consensit, & Bernardus Dessenius lib. de Comp. medic. 6. Hunc autem aut alios si qui sunt huius speciei comprehendit me iudice Pierius Valerianus, qui dixit præter viperas animal parere serpentes nonnullos. Si igitur vipera viuipara sola est grandi naturæ beneficio, singulari animalis eius priuilegio, ne mirum quidem est, quod priuato inter uniuersas serpentes nomine dicta est ἔχις, idest ad partum usque viuum animal in se habens aut gestans: quæ causa una fuit opinor, quod eximius Vir Augustinus Niphus in Comm. ad primum Aristot. lib. de Generat. animal. cap. 10. Viperam seclusit à serpentibus ὄφεσι; non genere scilicet, sed ordine dignitatis: cuius viri sententiam cum non assequutus esset Hieron. Mercurialis, iniuria taxat infantiam,

Viperinæ prærogatiuæ velificatio.

Quod non sola vipera viuum animal pariat contradictiones.

&

& puerilitatem appellatam, ipse notandus videtur. Hæc una nostra ratio super hoc paradoxo non paradoxo est, spectans fluidam viperæ portionem. Altera ratio est traducta ex Hippocrate in lib. de Natura humana ac suo deinde assecla Galeno in Comm. de temperam. Vitam animantis contineri uno temperaturæ vinculo. quod ipsum primæ qualitates iniecere, atque venenum extra téperiei limites omnino est: quare constare atque coire cum tanta animantis temperie non potest. Indicio autem est quod bene huius nominatæ bestiolæ caro perfectius anguilla, & beneficẽtius unoquoq; edulio mortalibus est alimento, ita obseruante tum Abbatio cap. 11. 26. 27. ac I. C. Claudino lib. de accessu medicam. ad infirmos qua de viperis, tum multo monstrante plenius experientia. Quod vipereus fœtus cicur quandoque visus est, quod nos historia duplici, & D. Mariæ ab Austria, & Iacobi Mugretti Tigurini iam ostendimus. Cuius facti duæ sunt, utræque valentes causæ. Altera quidem diutinus ad eam rem usus: altera vel à recentibus, & nudis suis quasi puræ tabulæ rudimentis assuetudo. quæ ambo complexus est Maro de vite in alium solum translata Georgico 2.

Defensus Augustinus Niphus, & vindicatus ab iniuria Hieronymi Mercurialis.

Vipera D. Mariæ ab Austria cicurata.

Adeo à teneris assuescere multum est.

Præterquam quod Gal. lib. de Cognosc. & curand. animi morbis capit. 7. & libr. ad Pisonem cap. 12. plene testatus est viperas eo progredi, ut mansuescere videantur. addo equidẽ & draconẽ. Quod fit præcipuam ob eam causam, quam alias dixi, videlicet, quod temperatiore sit crasi corporis, atque ad veneni sortem indifferens, & indeterminata. Cæterum aliorum anguium incicurabilium pernicaciam cognoscere licet Apologo nobili Aesopi, qui est, serpentem postquam glacie enectus calide fotus, altus, bene hospitatus, & beneficiis multis auctus diu fuit, in herum insiluisse, virusq; suum effundere voluisse, sed pœnas sceleris dedisse. Quæ tanta viperæ ab aliis serpentibus disparitas, quæ sua dignitas & præcellentia fecit, ut sin-

Serpentium indelebilis feritas.

Principes omnes viri reges Viperarum auspicia coluere.

singuli monarchæ, & Principes omnes viri ab orbe condito tam honorifico precio tam mirifico semper honore habuerint numismatis, torquibus, amiculis, simulacris, sculptũ, pictum, descriptum, impositum, assutum manibus, cinctura, sinu, capite, ceruice, implicatum sacrum hunc anguem. Neque enim ita nocens, & nobis aduersus, ut vulgo creditur, hic anguiculus est. Nos profecto sumus qui tortiles eius sinus, & reptilem eiusdem incessum odisse consueuimus, atque ipsum amicè ac dextere tractare non nouimus. Marsi bene norunt, qui non incantatis verbis, non herbis ut falso creditum, neque ulla magia captant innoxie, sed qui temporum, & locorum oportunitate, & manuum dexteritate serpentum propensione & ingenio callent uti. Sic Gisbertus Horstius Amsterodamus Romę medicus primarius apud Bern. Dessenium summa cum fiducia parique felicitate secus alui exitum adactis utrinque digitis genituram è viperis exprimebat. Igitur non inepte Horatius Guarguantus Soncinas medicus non illaudatus naturæ prouidentiam aduertit, qua viperæ facile capiantur. Est ingenium porro serpentum præter alias suas affectiones æque callidum ac suspiciosum. Argumento est agilitas siue pernicitas, atque in pernicitate prolixum teresq; corpus. In rotunda enim forma, in prolixa admodum spina, commodissimum usui tractum adinuenit natura. Nimirum adiuuantibus se mutuo tum superioribus tum inferioribus gyris. Bene itaque Virgilius:

Tractu se colligit anguis.

Sic & serpentes marini, coluber, acontias, dipsas, natrices, velocissimæ pariter ac longissimæ sunt, τετράλικτοι Epig. 3. Cum qua tamen dote vulgò comprehendunt natura mortalibus despectos angues, eo maximè, quod infimis præ pedibus incaute offendi suetos exhorreamus. Verum tamen hi suspiciosa sua habitudine atque affectione non possunt incidentes homines non lacessere. Interea tamen si primi non inferamus huic iniuriam, non erit ille nobis utique iniurius. His rationibus comprehendisti fortasse

Vipera nulli est iniuria, qui non intulit iniuriam.

se

se non inclementem, ac minime nocentem viperæ naturam. Verum sit nocens eadem, sit infensa: non propterea inutilis, & superuacua terris, non propterea exsecranda videbitur. Sunt alioquin & alia, quæ sub hac inferioris mundi plaga melioris ornatus gratia procreata, malignitate tamen sua procreationem facile demerentur. Aduertoq; ex hoc genere cum Iulio Cæsare Scaligero in exercit. 33. declamāte nostrum hominum genus, quorū maxima pars quouis angue sumus pestilētiores. *Nā quanto est animus corpore potior atque præstantior: tanto est illius hostis huius hoste perniciosior. Nolo nunc in hominis inhumanitatem declamare. Id unum, quod omnes sciunt non tam dicam aliis, quam mihi habeam, serpentum morsu vitam exui, hominis morsu, latratu, afflatu, nostra omnia simul cum vita interire: auferri bona, mutilari corpora obteri dignitatem, & quod maximè detestandum est, animis nostris labes eiusmodi inferri, quibus perniciosæ creatæ persuasiones, & cum dedecore viuere, ac mori turpiter cogunt; neque à malis boni tā queunt esse tuti, quam omnes homines ab omnibus serpentibus. Ad ea loca ne adeas: aduenientes pelle, irruentes interfice; denique amoue incantationibus, medicamentis. Licet id sine legum metu, sine capitis periculo. Ab impostore, tyranno, conuiua venefico, quibus artibus cauere licet? Cum his enim, atque etiam sub his, tibi viuendum est. Nec latet nos utra peste laborarit magis patria Cardani nobilissima. Ad cuius vastitatem tot vides viperas bipedes multiplicatas.* Hæc ille: cui præmonstrator esse potuit fortassis & Aelianus qui in lib. 1. de animantib. c. 54. prodidit hęc: *Dignum sanè hoc animal odio ob redundantiam mali. At fera scelestior, & quæ minus vitari possit mulier venefica; qualem fuisse Medeam, & Circen audimus. Nam aspidum venena non nisi morsu lædunt: illarum autem venena vel solo tactu necare feruntur.* Nec plura Aelianus, cum quo compendiosissimum monitum perorauit Cato vel Catonianus certe vir illud:

Cum tibi proponas animantia cuncta timenda,
Vnum hominem tibi proponas plus esse timendum.

Sed hæc obiter: tu, si memoria vales, auditor, habes iā dissertatione nostra è tot anguiū ordinib. selectū viperę ge-

nus

nus, & segregatũ ab his, quę natura sunt venenata; non venenatã ipsã fuisse principio, verũ variis existẽtibus veneni gradibus minimũ huius esse, quotis autẽ sit solã in theriacẽ adscitã. Nempe cõparat hęc sibi quemadmodũ homo, canis, feles atq; aliæ cicures animantes ex victubus, locis, aere, cæli terrarumque impressionibus, nec non ex rebus cum necessitate occurrentibus omnibus virulentiam. Cuius si sit expers una inter omnes serpẽtes; id ne te moueat quicquam. Quippe priuilegio gaudet singulari naturæ, quę viuiparam illam fecit, & inter omnes tẽperatissimam. Quas ob res patet, quam inique censuerit, quam multum a recto aberrarit Scaliger, qui venenatorum principes fecit tres, Basiliscum, Aspidem, Viperam. Qui tamen in exerc. 152. Cardanum accusauit, qui censuerit eandem cum Aspide viperam.

I nunc, & inculpatam viperæ conditionem uno virulẽtię ingenitę nomine nullam habe. Hæc equidem aduersus communem hominum sensum παραδαξικῶς καὶ διεξοδικῶς habui. Cæterum si hæc non audierint, aut visa non admiserint pleriq; in vulgato & communi placito obstinatiores, aliam parabimus vim viperæ nostrę defensionem.

DE VIPERAE GENERATIONE. CAP X.

DE viperæ nunc dicendum erit procreatione: quæ duplex est arbitraria quadam, & communi diuisione. Altera quidem τροπικὴ figurata; altera vera, & legitima. Vtraque attingenda, ut complurium enarrationes interserantur. Prius autem prior, ut quæ amplior, est proludenda; adeo quidem ampla, ut, quemadmodum Homerum maximum vatem singulæ Græciæ ciuitates indigenã suum sunt conatæ demonstrare; pari fermè pacto varias, multasque viperis origines adsciuerint plerique. Anne igitur præclara & inclita viperæ nostræ Pythiæ natura

facit,

facit, ut pleræque de hac geneses admirabiles, quasi certatim ab interpretibus amicis attribuantur? An à varia istius, atq; heterogenea natura profectum est? An à multiplici morum, & characterum eiusdem conditione? An quia frequens id visitur, cum de regia quapiam, & magnifica potestate dissertatur, ut plerique omnes consueuerint de eadem variè profiteri; siue, ut honores, siue ut aliud dignum admiratu comminiscantur. Vipera certè nostra heroici generis imago, utpote quam heroes omnes, ac supremi rerum dominatores cunctos per seculorum decursus, cunctasque per nationes modis omnibus sunt dignati; per Physicos, per Mythologos, per Hieroglyphicos, per Poetas, per Historicos, per Medicos, per Theologos, per sapientes denique omnes celebratores est traducta, seu vitam quidem huius omnem, seu natalia principia perquisiueris. Et quod ad ortum attinet; hunc, pars scribentium deduxerunt è medulla humana, ut Aelianus lib. 1. de Animal. cap. 51. mox Plin. lib. 10. cap. *66.* & si qui sunt huius ordinis alii. Quorum omnium primus Pythagoras apud Ouid. lib. 15. Metamorphoseon sic rem effatus est:

Sunt qui, cum clauso putrefacta est spina sepulchro,
Mutari credant humanas angue medullas.

Pars ex humani cerebri medulla, ut Plutarchus in Vitis: pars ex Styge, atque ἐκ πείραντος echidna peperit, ut Pausanias in Arcadicis pag. 484. pars ex cineribus, ut Clemens in epistola Baldo Angelo laudata in suo de vipera lib. c. 3. Sed hæc singula, quo feriant, dispiciamus. Quod ad humanos exortus attinet, præmonstrati fuerunt hi binis, me iudice, causis. Altera physica, quod ad prudentiam humanam nullum animal accedat propius serpente. Quin etiam, ut hanc istorum priuatè perspicientiam quasi κάτ' ἐξοχὴν dictam compararent, suos monebat amicos intelligentia seruatoris nostri diuina. Atque adhuc etiam physicè, quod in sepulchris frequenter versentur serpentes. Quam rem Natalis Comes de Cerbero inferorum cu-

stode interpretatus aduertit: quodque Virgilius in Aeneid. 5. videtur attigisse per anguem, qui de tumulo prodiit Anchisæ:

Adustis cum lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, septena uolumina torsit,
Amplexus placidè tumulum, lapsusque per aras, &c.

Quamquam fortassis & aliqua latens in natura corporis humani reliquiis & viperæ similitudo est: quemadmodum videlicet ex bouum cadaueribus apes, ex equis fuci, ex asinis crabrones exoriuntur: quod Plutarchus Cheronæus alicubi aduertit. Qua quidem analogia, quod scripsit Baptista Codronchius in Lib. 1. De rabie canina cap. 6. per epidemiam anno 1549. corporibus humanis eruperunt viperæ singulis diebus millenos homines per sæuissimos cruciatus conficere consuetæ: quæ feræ nulla quidem arte, nullisq; remediis eximi, vel expelli potuere. Cui quidem simile est illud, quod narrat ex Agatharchide Plutarchus 8. Sympos. Quęst. 9. de anguibus corpore minoribus, qui nati sub artubus hominum, exertis capitibus, suras, & brachia perderent, ac tacti rursum carnem subirent, ac per musculosa serpentes inflammationum vim intolerabilem excitarent. Cui simile supplicium & illud est, quod in sacris Numeris legimus, corporibus Hebræorum viuentium exortos serpentes quosdam inflammatorios, quibus peruicacissimam hanc gentem antiquitus ad mare rubrum punire Deus voluit iustissimus. Sed de his lege suos sacrorum Bibliorum interpretes, & Nicolaum Eusebium Nierembergium in hist. natur. peregrina. Verum hæ portentosæ, ac monstrosæ viperarum sunt origines; naturalem autem, ac legitimam Aegyptii fecisse videntur ex parente Sole, ad cuius aram è terra in sublime viperas volutim sublatas in æreo numismate monstrarunt, quasi de sole peculiariter profectam, & feruidam viperæ naturam indicantes, qua fortasse solari dote pendulum, & acescens vinum vipera restituit iniecta, quod Baldus in c. 12. adnotauit.

Sed

Sed reliquas nos Mythologorum interpretationes exequamur. Cæterum enim, quod ex priuatis ſpinæ dorſi, cerebriue partibus ortum his anguibus, aut dederint, aut aduerterint naturæ prudentes, id ego crediderim iſtorum conſilium, quod ad medullam quidem attinet, ſeu quod hæc ad mobilitatem ſummam accommodata eſt, præſertim tot neruorum coniugiis digeſta, ſeu quod hæc forma teres & oblonga ſingulariter eſt analoga: ubi enim e capillis præcipuè mulierum concipi ſerpentes, quod productiores, atque humidiores hi ſint, ſenſit Auicenna, & ex hoc viro Cœlius Rhodiginus, quantò ſatius ex humana medulla procreentur iidem? Adhuc autem, & alia cauſa eſt, qua medullis humanis ortus reſpondet viperæ. Nimirum, quod hæ plurimo ſint humore donatæ natiuo, id eſt pingui, digeſto, craſſoque, quo vigente viget animal, arefacto, areſcit.

Quo prope ſenſu de propinquo vitæ termino, atque ad hunc præparatione monens nos Eccleſiaſtes in 12. *Antequam*, ait, *rumpatur funiculus argenteus, & recurrat vita aurea, & conteratur hydria ſuper fontem, & confringatur rota ſuper ciſternam, & reuertatur puluis in terrã unde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Porrò funiculus argenteus inter tot quæ commemorata ſunt, ſpinæ medulla eſt, interprete Franciſco Valleſio in cap. 66. lib. de Sacra philoſophia, necnon multiſcio viro Gaſpare Bartholino in lib. 3. qua de cerebri anatome. Quo non iniuria alimento legimus à ſapientiſſimo Chirone altum & educatum Achillem; itemque Rugerium ab Atlante, apud Homerum noſtrum Italicum, qui Ludouicus Arioſtus eſt ſub Atlantis increpantis perſona ſic canens in 10.

Già di midolle d'orſi, & di leoni
Dunque io ti diedi li primi alimenti.

Quoniam igitur vitalia duo principia nobiliter fauent medullæ calidæ alioquin & humidæ, reſpondentia his elementa retulerunt ab eiſdem prognatę viperę, quę tam vegetę, tamque viuaces ſunt, quam nouerint omnes.

Hæc cum expoſuerim de medullis, idem & de cerebro capitis dictum eſt. Iam autem, quî Styx, & Piras ortum viperæ dederint, diuinemus. Styx palus eſt, & loca ſenta ſitu, ideſt uliginoſa & humoris illuuie diu corrupta. Mater hæc fuit anguis, pater verò Piras, quaſi admoliens quidem, verum ἀμήχανος, & nil obtinens: tamen hi duo parentes viperam ediderunt, id eſt, in terra quadam ſitu lenta vacuus, & infructuoſus labos. Talis enim propemodum, & non alia ſerpentium ſponte naſcentium eſt propago. Porrò limoſis ſolitudinibus gaudentes dixit Andreas auctor antiquus apud Athenæum in lib. 7. Spótaneus igitur, ſi recte perſpicimus, non connubialis eſt hic exortus: de quo Epimenides Cretenſis apud Pauſaniam, Heſiodus apud Plutarchum meminere. quod ſi eſt, Echidnæ nomine rectius Hydram intellexeris, ſicut intellexit non ab re Guillelmus Xylander, qui τὴν ἔχιδναν Hydram conuertit, neque aliter Ouidius in eo:

Pars quota lerneæ ſerpens eris unus Echidnæ.

Cæterum, quod è cineribus deduxerit Clemens; id equidem credo factum ob id, quod ſalis plurimum, & energiæ continent viperæ, quibus & cineres abundãt. Cõtradicit verò ſibimet auctor ipſe, qui ad cinerẽ reſolutã de ligno per ambuſtionem terræ ſic exarẽtis putredinem quampiam retulerit. Enimuerò non me latet Galenum in lib. 2. de diffe. febr. cap. 11. profeſſum in cinerem verti putridorum humorũ terreſtrem coctam ſuperfluitatem, atque in lib. 3. De præſagiis ex Pulſibus cap. penult. pus cineri reſpondere: nihilominus tamen, ſi rectè aduertimus, illa Pergameni comparatio eſt demonſtrans terminum utriuſque facti. neque enim ultra cinerem alia quæpiam eſt exuſtio, ut neq; coctionis in abſceſſu phlegmonode, præter puris confectionem haud naturæ ulterior eſt conatus. Poſt naturales iſtas omnes eſt & ethica admonitio ſpectans illud, & curans, quatenus homines ſceleſti terreantur, è quorum viſceribus erupturæ ſint

hor-

horribiles, & odiosæ feræ.

Hactenus de mythologicis viperarum originibus, post quas, & aliæ genuinæ, omnique velo nudatæ sunt enarrandæ, spontaneæ, inquam, & per se erumpentes; quales sæpe visæ sunt vulgo ex Pado, qui per illuuionem expansus, postquam in ripas suas refluxit, ciuilibus inter Cæsarem & Antonium bellis exortis, ingentem viperarum vim reliquit, ut est apud Iulium Obsequentem in Libro De prodigiis. Apud verò Sabellicum in lib 3. Enn.6. Mulier pro infante viperam enixa est. De quo ostentorum genere, & illud est narratum a Matthæo Villano Chronico suo Vernaculo de bello Florentino 1. 2. his suis verbis; *Tre dì & tre notti piouonno in quel paese biscie*. Naturæ verò cognatius est, quod ex lacerta exsiccata vipera natales agnoscit, Theocriti interprete citante Aristotelem auctorem, quæ safia vipera dicta est, Corrado Tigurino in Vipera C. Alias huiusmodi Metamorphoses conscripsit Fortunius Licetus maior Alexandro Peripateticus in lib. 3 & in lib. 4. De spontaneo viuentium ortu. Quibus omnibus constitutis an precium deteret viperam, quæ præter digniorem illam propagationem ex semine communem, & cum sponte nascentibus sortem habet? Sed minimè tamen ob hoc se deiiciat vipera nostra Pythia, quæ arbitro uno & auspice Liceto tuebitur, si sit ἀυτωμα, veterem suam integritatem. Primum, quod ab ingenioso viro demonstratum in lib. 4. cap. 21. consentiente etiamnum Daniele Sennerto in Hypomnematis Physicis, & alibi; Viuentia spontè nascentia eiusdem speciei esse cum his, quæ semine, coituque procreantur; quia scilicet, spontè nascentia oriuntur ab uniuoco effectore, quod semen est natiuo suo semini proportione respondens; quæ materia verius est cadaueris, in qua, velut in vase, continetur anima, quæ promouente ambiente, ac respondentibus cæteris adiutricibus causis, informatura est materiam ad formam concipiendam naturæ propositam. Quibus

Fortunii Liceti mentio cum laude.

bus iam de spontaneo viperarum ortu exploratis, de altera per semen propagatione disseramus.

§. II. *De genere viperarum, idest, utrum ouiparæ sint.*

ANtequam autem ad partiales procreandi rationes, numerosque deueniam, de viperarum genere disputabo, quod Aristoteles in cartilagineis posuit. mihi verò, si cum libertate, & ex animo philosophari debeam, ut profectò philosophandum est; ouiparum, & cartilagineo par, salua Peripati pace, viperæ genus non videtur.

Quod ut ritè, recteque ostendatur. Primò fundamentum, & dissertatio præmonstranda est Philosophi: mox hypotheses nostræ sunt statuendæ. Tertiò demonstrationes sunt conferendæ. Quod primi ordinis est. Aristoteles in princ. 4. de animantibus videtur hoc sensisse: serpentes, quoniam apodes, & natandi compotes, certa quadam habitudine corporis similes sunt piscibus; è quibus quoniam cartilaginei ouipari sunt, & viuipari; ad hos viperæ, sunt referendæ, quę pariter ouiparæ sunt, & viuiparę. Sensus hic. Aristotelis verba ferè sunt hęc; Viperę inter serpentes eędem à cęteris sui generis differentia discrepant, qua inter pisces cartilaginea à cęteris sui generis. Nam & cartilaginea, & viperę animal edunt in lucem, ubi primum intra se oua pepererint. Ventres singulos hęc quoque omnia habent, ut cętera, quę utrinque dentata sunt. Et primo de Generatione animalium cap. 10. inquit: *Cartilaginea verò, & viperæ cum intra se oua generent, mox animal foras pariunt, perfectum generant ouum. Ita enim ex ouo imperfecto. nullum non extra hæc pariunt oua. quia natura frigida sunt, non quia calida, ut quidam volunt* Et libro etiam secundo. *Nam expedum,* inquit, *aliæ animal pariunt, ut uiperæ, & cartilaginea; aliæ ouum, ut piscium genus, ac cæteræ serpentes.* & 3. De natura animaliũ, cum dicit: *Vipera enim animal edit postquam intra se oua peperit, cum cætera serpentum omnia genera oua edant in lucem; quo*

fit,

fit, ut uiperæ uni vulua similis sit cartilagineis. Et in primo etiam volumine eiusdem historię. *Verum*, ait, *cum cæteræ serpentes oua pariant, uipera una animal gignit, non enim pilos omnia habent, quæ animal generant; quippe, cum nonnulli ex piscibus animal procreent: quæ tamen pilos sortita non sunt, animal omnia progignunt*.

Hęc ille; contra quod iudicium tamen obiectem meas dubitationes. Enimuerò, quod is tantopere ratum, confessumque habet, quod ouiparę sint viperę, nedum non ratum, sed neque confessum est plerisque; nimirum, quod ea, quæ & nominat, & existimat, oua non sunt; cui rei demonstrandę nostrę sunt hypotheses hę. Scire licet ex ouorum seminio multo plura animantium genera, quam ex simpliciore semine, procreari. Bina quippe genera summa suum referunt ortum ex his, Aues & pisces: quorum posteriorum solorum species in humidissimo genitę elemento prouenientes, verius quam numeratę, sunt innumerabiles. Causas eius rei Hieron. Fabricius, qui de ouorum scripsit fœtamentis autor in hac re noster exposuit complures, quas non attinet huc repeti. Quæ oua duplici sunt genere recensita; primo quidem Aristoteli, perfecta inquam, & imperfecta. Illa, quæ parta extra uterum: hæc quæ intra ipsum perficiuntur. Ex quibus una pars gignitur animantium, quæ tum ouipara sunt, tum viuipara; idest quæ ex ouo quidem surgentia, tamen in uteri loculis omnem suam formam complent. Huiusmodi sunt partim cetacei pisces omnes, & qui extra aquas spirare grandi pulmonum participio sunt comparata; partim sunt cartilaginea, quædam ἄχονδρα, si dici liceat incartilaginea; quæ recensentur à Rondeletio lib.4. de pisc. c.3. Acanthias, Galeus læuis, Centrina, Lamia, Vulpecula. Hæc gignunt intra se ouum, ut aues, quod exclusum intra prius, mox viuum pariunt, ut quadrupeda. Vterum horum, ut auium, & piscium discernimus duplicem à natura creatum, superum, inferũ: in supero quidem ouarium appenditur iuxta septum, in

qua

qua parte materia totius oui lutea, & aggregatur, & coquitur: qua sic præparata, in superiore uteri parte candidum oui molita, altera fœtus materia candido aggregato complet imperfectum ouum. Quod si fœcundum fuerit animal, in auium quidem genere extra uterum, in viuiparis vero in utero ipso excludit. Dixi fœcundum, si mas intulerit vim genitalem. Nimirum aues, & viuipara, & quæ perfectum pariunt ouum intra se concipere quidē oua possunt sine seminis effectrice vi, gignere animal nō possunt. Dixi excludi intra uterum animal. Explicatur: quod in utero quidem superiore materia paratur lutea, inferiore vero candida pars oui: ex cuius albi portione, altera longè semini propinquiore, atque affluentiore inferne lutea parte, altera supernè ad carnes conflandas aptiore seu piscis, seu serpens concipitur viuiparus: & piscibus quidem illud infrequens, Galeoque peculiare, quod accedens vitellus materia nutribilis animalis secreta neque omnis in conceptione absumpta, fortasse quod uber relinquitur extra fœtum, huius umbilico per processum quemdam appensa tubularem τὸν σῖλον Aristoteli ὀμφαλώδη in tertio de generatione animalium c. 2.

His ritè propositis, constabit viperarum haud esse oua, sed ouiformes membranas, tum deficientibus quippe, tum abundantibus oui conditionibus; constantibus vero characteribus, & propria omni habitudine membranarum. Quo ad deficientes proprietates ouorum. Prima equidem non inest; putamen, inquam, quod testaceum est; candidum vero oui, Celso liquor albus, Plinio λεύκωμα Græcè: quippe lacteus est oui liquor, subrufescenti pallet tinctura. Secunda: quod oua absolutè secretam à matrice seruant naturam, & quæ incubari & excludi, si modo fœcunda, licet extra matricem. Hæc autem perpetuò sunt in eadem: quod ostenditur insertu vasorum umbilicalium in matricem; quem comprobarunt cum Aristoteles in lib. de Histor. anim. c. 10. tum Guilielmus Rondeletius in lib. 13. de piscibus c. disertis verbis quar-

to quod legitima oua extra matricem ſtabilia manent, manentque etiam intra. At vero viperinę ſoboles ab oui ſpecie breui ſecedunt, & immutantur in aliam formam, quæ eſt membranarum; quemadmodum Hieron. Fabricius in libro de oui & pulli formatione, & Gul. Rondeletius in loco antè citato, demonſtrarunt. Tamdiu autem oui ſub imagine conſiſtunt, quamdiu digeſta illa veluti lutea materia deſcendant in uteri ſinum inferiorem; extra quem uterum extare, aut geſtatione, aut extra hanc, aut in partu, aut à partu, vel ipſa, vel reliquiæ nunquam ſunt viſæ; quin etiam viperæ ſeptimeſtribus ouis fœtæ, à Martio ſcilicet ad uſque Auguſtum in captiuitate detentæ, nil aut pepererunt, aut aliquid ouorum veſtigii reddiderunt. quapropter, ea tum in alimentum conſumta, tum in excremẽtum reſoluta, deceſſerint oportet. Quod idem fit in Galeo læui, de quo genere vel ipſe Ariſtoteles in lib. 6. de Hiſtor. animalium cap. 10. diſertis verbis prodidit hæc: Galei qui læues vocantur, oua in media vul- »
ua geſtant, ut caniculæ, quæ poſteà in utrumque uteri ſi- »
num deſcendant; mox animal gignitur umbilico hærente »
ad vuluam, ita ut ouo abſumpto partus non aliter quam »
in quadrupedibus contineri videatur. »

Sequuntur nunc de excedentibus oui ſpeciem conditionibus, argumenta. Quorum primum eſt. Galei Aſteriæue piſcis oua abundant appendicula, de qua Philoſophus ad recitata ſubdit mox ſequentia verba: Adhæret »
umbilicus ille prolixus capite altero ad partem vuluarũ »
inferiorem velut ex acetabulo adnexus, altero ad mediũ »
fœtum, qua in parte iecur eſt. Vocet igitur Ariſtoteles »
hoc ouum non pyrum, aut pyramideum quidpiam: qualenam autem, quæſo ouum appendiculam habuit in animãtium utero? ouum quippe nuſquam interruptum, materiæ ſeminiſq; vaſculum, & orbi ſimile. Adde quod Ariſtoteles ſcorpionum, bombicum, & inſectorum ad ſummam omnium, nomine vermium comprehendit, non auſus appellare, quæ cæteroquin apparent, oua: pari nobis

ratione non indigitanda ſunt hæc oua, quæ quamuis appareant quidem, non ſunt tamen oua, verũ ὠομενιγγώδη μέρη. Tollitur autem hoc occurſu contentio nouiſſima aſſeuerantium, quod ante maris ſeminium ſub forma hac vera ſunt ouorum, propria quadam ac diſcreta ſingulorum cõprehenſione, qualem depictam reliquit nobis Hieron. Fabricius in loco proximè citato. Porro conſideretur oportet ante maſculi ſeminis admiſſum in agrum uteri, ex huius membranis præparationem genitalium partiũ requiri congruenter accõmodatam, atque adeo prouidit natura, quatenus plurima forent, & coaptata loculamenta, ſub quibus ſingulis catuli ſinguli reconderentur. Huiuſmodi fuerunt ouiformes membranæ. Neque enim alia forma debebatur in oblongo alioquin & anguſto carcere, præterquam quod non, ut in cane, daſypode, mure, ac minimis quadrupediis matricis membranæ, crebris quaſi ſtationibus, & circumplexibus, efformari debebant: verum, quales in Galeo muſtelave: cuius quidem ſimulacra apparent ouorum. Talia vero non ſunt re ipſa, verum ouorum primo formam rotundiorem ante ſationem & conceptionem referentia, mox à formato fœtu ſecedunt in oenophori ſtannei formam, qualem pictura indicauimus. Ad eum igitur modum viperarum, quę nominant, creduntque oua, quod referant quidem aliquam imaginem, ſed mox relinquunt oui; oua ſanè non ſunt, ſed ementitæ ouorum membranæ. Verumtamen, ut aliquid magiſtro cõcedatur, demum eiuſmodi oua vel ἄλογα ſunt præludia, vel analoga ad ſummum: præludere, natura geſtiẽte viperam apodam ad apodas piſces æquiparare, non alia planè ratione quam Empdocles autoritatis magnæ Philoſophus fructus plantarum appellauit oua tranſcendenti ſimilitudine ac metalepſi longa, quæ digeretur & ordinabitur ad hunc modum. Quia omnis generatio eſt per animam, & anima eſt per ſemen, & ouo continetur ſemen, quod continetur putamine; quod putamen eſt ſicut cortex plantarum: ſic plantæ fructus, qui

eſt

est semen, & per animam in semine contentam animal est, sicut animalis ouum.

Per has igitur metalepses fit, ut fructus plantæ sit ouũ longè maiore transcursu, quam illa Virgilii metalepsis:

Post aliquod mea regna videns mirabor aristas.

Non hac quidem poetica, sed Empedoclea illa analogia, fortasse licebit hæc dici oua. De qua nos analogia fusè tradidimus in li. 11. Zootomiæ Democritæ peculiari sermone, qui est de uniuersa animarum analogia.

Sic ἀναλογικῶς, vel παρωνύμως dicta palam sunt Aristotelica oua. Apparuit iam his deesse ouorũ conditiones. Atqui non desunt, sed insunt membranæ cõditiones. Siquidem hæc simplex alba, plana, lata, tenuis, extensibilis, neruosa; præterea tunicæ munus, & functio inest. At neque discrepat à membranæ opificio, sed perbene consentit oualis forma, & figura: quia oualem figuram à conditore primo catulis, seu primum concipiendis, seu mox continendis receperunt cæteri plerique, ut canis, muris, dasipodis. Extra vero fœtationem nactæ sunt hanc candem figuram pleræque in animantis fabrica partes, ut in minoribus bestiis vesica, piscium aliquot ventriculi, & pericardiæ membranę; in aliis vero etiam maioribus testes, insectorum denique plerorumque tegmenta sunt & ouiformia, ut bombicum, & serum, quę & ouorum nomine comprehensa per Hier. Fabricium initio Libri de Ouo in longa ouorum serie à feminis quandoque contexuntur: ut non mirandum, aut nouum habendum sit demum, quod sub viperæ matrice crebrorum ouorum quasi per monile contextum commemorauit Aristoteles. Natura profectò, quæ Dei manus est, sicut quod valet vult, ita etiam quod vult valet: quod frequens effatum Thomæ Campanellæ præceptoris mei venerabilis fuit. Ostendi iam quod respondeat forma, respondet & materia. nempè habitus ouorum aridior & exsuccior est, quod ut facessere debeat in membranas. Galei viperæque oua facile facessunt in membranas, indicio profecto, quod ma-

ateria respondet non oui quidem habitudini, sed membranæ. Iam igitur cum oui conditiones deficiant, viperarum membranæ subsint; non est quod oua viperis subtexamus. Igitur non ouipara, tum intra, tum extra matricem, verum viuipara vipera nostra est: cuius ut dignitas appareat singularis, non committam hic, quæ Franciscus Massarius author per omnes doctos laudatissimus adnotauit in cap. 24. Comm. ad Nonum operis Plinii de
" Hist. nat. Sunt autem hæc: ea pariunt animal, quæ natura
" perfectiora, & principium sincerius habent. nullum enim
" intra se gignit animal, nisi quod aerem recipit, ac spirat:
" perfectiora autem sunt, quæ natura calidiore, & humi-
" diore, nec terrena constant; caloris verò naturalis ratio
" pulmone describitur sanguinis compote. Hæc & alia in hanc rem ille: quæ quidem singula & viperæ quadrare comperies, siquidem utraque comprobare te non piguerit. Has autem rationes vides facere, quominus ouipara vipera censenda sit. Quoniam autem aliqua similitudine intercedente cum piscibus, & cartilagineis vipera cōponenda visa est Aristoteli; nobis & cum quadrupediis, & cum auibus idest cum vespertilione mixta ex utrisque forma componenda videtur.

Supersunt nunc ad disceptationem ac perorationem nostram denegatis viperæ ouis consectaria quędam capita, corollaria nostris dicta, quorum illud sit primum. Cum oua simpliciter nulla sint viperis, neque ὑπηνέμια subuentanea competent; atque adeò iam eductis de hyberna statione viperis unoque post mense apricatis, pusilla quę comperiuntur dependentia pręcordiis appellata oua, pręparamenta sunt quędam membranarum ouiformia, in quę cum inflatus fuerit spiritus masculei seminis, aut portio semini fœmineo, quod membranarum orbiculis subest coalescens, in conceptionem abit utraque materia, ut animal adornetur.

2. Nusquam in ouorum conceptaculis est statio vipe-rellis intra matris claustra, siue principio propè septum, siue

siue inferiore loco conditis. Sicubi autem adaperto viperæ conclaui catuli videantur extare sub ouis; hæc ouorum quidem haud merentur nomen, verum imaginem dumtaxat ouorum ementientium membranarum.

3. Moueri te nil oportet imagine oui viperini repræsẽtatrice per Hieron. Fabricium in Libro de formato fœtu producta; in qua oui figura videris conclusum catulum viperinum. illa enim ipsa forma membrana est ad conuolutum oblongum anguis circuitum aptè comparata.

4. Iam verò illa, quæ in ouiformibus conceptaculis reconditur materia non ouorum humoribus, sed spermaticæ materiæ analoga est. Argumento est tum quod substat hæretque vasis spermaticis septo substratis utrinque; tum quod accedente semine continuò conferuescit turgescitque materia receptaculis ouiformibus contenta, quemadmodum ex Aristotelis sensu nuper explicaui.

His ad summam corollariis & alia pro ratione respondentia per ingeniosos viros attexantur licet, quando per nos constitutum & ostensum est demum haud ouiparum sed viuiparum animal absolutè viperam esse.

Quanquam ex hoc omni sermone disquirẽdum est rursus, utrum sola inter omnes serpentes viuipara vipera sit.

§. III. *An vipera sola inter omnes angues viuipara.*

PLurimi quippe pro comperto habuerunt viperæ soli ex omni anguium uniuersitate concessum, ut animal pariat viuum: quod judicium subierunt potissimum nominis vi suasi nonnulli per hanc differendi rationem. Illa demum propria est, & peculiaris anguis cuiuspiam natura, quam nomen proprium contrahit, definitque. Atqui proprium nomen contrahit definitq; viperæ viuipariendi animantis facultatem. Igitur viuipariendi animantis facultas propria est, & peculiaris viperæ natura. Confirmatur & alia ratione opinio, quod quæ perfectissima inter omnes visitur anguis, ac temperatissima, hæc inter

omnes

omnes sola viuum animal parit, ea quidem vipera fuit; est igitur vipera quæ inter omnes angues sola viuum animal parit. Hæc isti. Contra alii plerosque serpentes in hoc naturæ priuilegium admissos volunt: è quibus unus, & pręcipuus est Nicolaus Florentinus, qui in Serm. 4. cap. 18. viperam cornutam commemorauit: e posterioribus verò Ioannes est Brodæus, qui in lib. 3. c. 11. scripsit hęc:
,, cum plurium scripta mihi modicè placent, qui eo tantum
,, nomine viperam à cæteris serpentibus distinguere solēt,
,, quod animal pariat. Id enim Ceraste quoque usu veni-
,, re certum est. nam qui bestiam hanc discendi studio in
,, Aegypto, & Africa dissecuerunt, catulis grauidam sæ-
,, pius offenderunt. Idem & de vipera Ceraste iudicium edidit Bellonius. Quod tamen facile infirmatur. Primũ, in animal Cerastes non omnes consentiunt. Brodæo fidem abrogauit Iac. Dalecampius in c. 62. lib. 10. natur. Hist. fortasse quod ex aliorum sensu præscripto, ac priore amplexa factione iudicauit: atq; ex eo præsertim quod præmonstrauit Nicander, viperas, & Cerastes præterquam in cornigero habitu non discrepare. Veruntamen cornea fibra non specialem, verum accidentariam differentiam interponit. Nimirum Aristotele autore, alatum, & non alatum speciem non immutant. Quod comprobatur suffragio Aristotelis, qui primo de Part. anim. exemplum proposuit formicarum & cicindularum, quæ suam non prætergressæ speciem, tum alatæ sunt, tum non alatæ. Quæ enarratio Nicolai fuit Leonic. in Lib. de Dipsade tradita, per quem virum autores omnes tum Græci, tum Latini Cerastes in viperæ genus contulere. Sed rursus de prærogatiua viuiparæ viperæ singulari dubitatur: quod Aspis Ammonites & Sepa viuiparũ pariũt, autore Ioanne Baptista Quadramio apud Vlyssem Aldrouãdum, qua de Theriaca. Sed occurritur primo, quod ad Ammonitē, & Sepã attinet; hos ad viperas reuocatos à Dioscoride, qui contra eius viperæ morsum ait, quam sepem vocant, & Auicenna sepem, & sepedonem species censet viperarum.

rum. Quod vero ad Aſpidem ſpectat, Nicolaus in Serm. 4. cap. 18. viperam cum Aſpide confundit: pariter & Bartholomæus Montagnana apud Nicolaum Leonicenum in Lib. de Dipſade. Dubitauit verò Cardanus in opere de Venenis, an Aſpis è viperarũ genere ſit; licet apud Geſnerum exploratum ſit, aliud genus aſpidis eſſe, quam viperę: neque aliter ſentire videtur autor libri de Theriaca ad Piſonem. Re autem vera ſpecies apparent diuerſæ per communia duo veterum adagia: quorum alterum eſt; aſpis à vipera: primum Gelatini Diogenis effatum, cum aduertiſſet duas mulieres colloquẽtes; alterum eſt aſpis à vipera venenum mutuatur; dictum de homine malo, cuius contagio fit alter deterior. Cæterum & viuiparus Maraſſus eſt, qui plures una die ſigillatim tamen parit; autor Nicolaus Leonicenus. Quin & de viperarum genere deliberate Maraſſum fecit Franciſcus Maſſarius in 9. Plinii c. 14. eſtque adeo conſimilis viperæ Maraſſus, ut pleriſq; creditũ ſit pro legitimis viperis per theriacopœos ſubſtitui ſæpè germanos Maraſſos; licet ex aduerſo videatur quidam ſcriptor innominatus apud Cęlium in lib. 6. Lect. antiq. c. 16. Sed ex eruditioribus habitus ad hos Bernardus Deſſenius Hæmorrhoum Cenchriten, Dipſadem viperis reſpondentes dixit. Sed & dipſadem plerique de viperę genere faciunt apud Ioannem Greuinum & maxime apud Galen. lib. de Theriaca, & apud Aetium, & apud Cardanum quoque. Refragantur Leonicenus, & Scaliger exerc. 152 Cum qua tamen dipſade confunditur à pleriſque Preſter, quę viperę ſpecies à Bellonio refertur. Dipſadem aliter aſpidis ſpeciem fecit Solinus, & Iſidorus. Cęterum quod ad Hęmorrhoi cum vipera Deſſenianum conſenſum, hunc etiam admittit Iulius Cęſar Scaliger in Comm. 18. ad lib. 11. Hiſtor. anim. Ariſtotelis; quin etiam prior Aelianus in lib. 15. animantium Hiſtorię c. 13. His nos & Cęciliam quadrupedulam anguem accenſebimus. Cuius rei, tum veram enarrationem, tum repræſentatricem figuram expoſuit nobis Ferdinandus

Im-

Imperatus in calce Historię Naturalis.

Hęc viperę cum serpentibus aliis uniuersa cognatio est; quę illi fuerit nobis usui, tum ut viuipara Pythię nostrę comprehendatur singulariter natura; tum ut si commiscere cum certis quibusdam anguibus hanc plerique voluerint, intelligant ipsam eminere, ut quę sit omnium quotquot extant serpentum absolutissima.

§. IV. *De Coitu Venereo, & Satione Viperæ: deque loco parientis sollenni.*

DE genere, deque suo viperę loco, cēsuue iam habes: hinc ad generationem & ad primum harum coitū, quem ipsę concelebrant, pergamus. Concelebrant autem ad communem hunc serpentium modum. Quę pedibus carent animantes, oblongo donatę teretique corpore, exigua sui parte sub venerem coniungi compotes sunt, nequeuntque per incōmodam corporis sui formam commodè ad generationem adaptari; idest sese amplecti per membra, quę nulla sunt: pro quibus tamen agilitate corporis utentes natura docente, necessitate compellente mutuò sese ac spiratim in compar coniugis corpus adapplicantes, funiculi duplicis in modum ita complicantur. ita cohęrent, ut unius bicipitis serpentis corpus unum planè videatur, unis tantummodo capitibus inuicem abductis, nisi quantum sese vicissim exosculantur, idest delambunt.

Interim exserit in biualuem vuluam maritus genitale duplex; quod hispidum, ac spinosum sinus uteri densiores undique scalpit ac peruellit. Sic virus vitale, ut ait Plinius, & elementum genitale in fundum vipereum eiaculatur. Hæc vera sationis ratio est ab una τῇ ἐχιδνατομῇ viua serpentis inspectione dictata. A qua multifariam aberrauere priores, Herodotus, inquam, Nicander, Horus Apollo, Aelianus, Plinius, & inter omnes maximè Galenus, si modo Galeni liber est is de Theriaca ad Pisonem,

nem, in quo tradita eſt ea narratio. Denique Iſidorus, qui conceptis aſſeruit verbis, quod maſculus ore inſerto viperæ ſemen inſpuat. Qua quidem narratione, aut conceptione quid ſtultius, quid abſurdius, quid alienius à natura dici queat? Tranſlatis ſcilicet de vulua in os, & in ſtomachum receptaculis, vacuis penis officiis, rictui traditis; mutata de ſemine in ſaliuam materia; caſſo ſuo munerum multorum inſtituto inuerſis ſuperiorum atque inferiorum ordinibus, peruerſis deniq; inculpatis naturæ conſiliis, & geniali eiuſdem illuſa prouidentia. Diuine igitur Ariſtoteles, quippe qui mens quaſi colluſtrata diuinitus à magiſtro Platone dictitari conſueuit ac fuit, in 3. de Generat. animal. c. 5. quod neque piſces ait, ut quidam ſcripſere, neque ulla animalia ſemine per os impleantur. Meatus enim, qui per os intro tendit in ventriculum fertur, non in vuluam; quodque ventriculum ſubierit id alimentum effici neceſſe eſt, quod concoquitur. Cum hac & ſecunda allucinatio commiſſa eſt commentoribus hiſce acutis: quod fœmina receptum ore ſeminantis maris, caput ingenti qua rapitur rabie voluptatis mordicus obtruncat. Quæ tamen dulcedo, quæ deliciæ nullæ ſunt, ſi non alia, quam per buccas veneream explent viperæ libidinem.

Infinitè porrò minor eſſet hæc, quam delectatiuncula purpurarum, quæ attritu mutuo Plinio in lib. 9. c. 36. lentorem cuiuſdam ceræ ſaliuant. Conſtaretque etiam natura magis illud oblectamentum piſcium minorum, qui imperceptibili nobis coitus tranſcurſu rem peragunt cōnubialem, ut aduertit Rondeletius in Lib. 4. de piſc. cap. item 4. Sed quod par eſt in piſcibus dicam. Enimuero molles, ut ſepiæ, polypi, loligines, ore ad os admoto ac ut dicit Plinius, linguis complexuque brachiorum mutuo concumbunt. Verum cui naturalis iſtorum piſcium conformatio ſpectata eſt, & ſerio facta contemplatio, huic facile conſtat, inteſtinum quaſi reflexa linea ad os reuolui, qualis & buccinis cochleiſque exitus eſt, ut in Zootomia

mia monstraui, quo situ locoue genitalia sint oportet.

Illa sunt, fistula duplex feminæ, simplex mari, per quas inuenit venus viã. Ille igitur ad generationem est, siue oris, siue linguarum in coitu molliorq; piscium consertus. Quem usum imitari viperarum genus deficientibus organis non potest. Quare nulla intercedit inter utrasque animantes in hac hypothesi comparatio, nullaque viperarum per os fit suauitas Hymenęi. Sed enim voluptas illa meliorum, si sapiant, iudicio fiet, quod penes duplices hispidi spinosique densiores, & retrusiores uterorum anfractus penetrando, ac reuersando titillatum Veneris egregiè concelebrent: quod domesticis verno tempore felibus etiamnum accidit, eadem, quam dixi, penis hispidi gratia. Inde igitur eam agitatæ veneris su uitatem sentiunt viperellæ. Cæterum, quo naturę consilio squameus & hirtus his animantibus fuerit inditus penis, poscit locus, suadet argumentum, semel enarremus; quod tamen exsequemur breuius. προλαμβάνοντες ad hunc modum.

An quod hispido idest squamoso habitu fera, squamosum item atque hispidum æque penem, qui & exterioris est sua natura atque usu conspectus, habeat oportet?

An quia sub tam oblongo corpore, sepositis longè vasis sperma parantibus ac deferentibus excitandus vehementius erat sensus? Porro quemadmodum ad longius & intimius aula in ampla considentibus, validius pulsandæ sunt occlusæ fores: sic ad plenè commouendum genitale semen & huius depulsores in postrema viperæ vulua valentius affricandum erat, & quatiendum id quod exsequi solus asperrimus valebat colis.

An denique factum est illud, quia consultum sic usibus humanis voluit prouidentia. Neq; enim in postremis animantibus est vipera, verum in pernecessariis ut alias ostendi, quam serio affectat extare natura. Sic bestiolam condidit libidinosam tradente in 4. Stromatum Clemẽte Alexandrino. Sacra hinc scriptura vocauit fœtus vipera-

perarum libidinoſos, ac voluptuarios, ventrique ac peni ſeruientes, & propter mundanas voluptates ſua inuicem capita abſcindentes. Salaci autem animantis naturæ conſona erant adaptanda genitalia membra. Atqui talia ſunt ad unguem impoſita.

Naturalia ſeminantis viperæ gaudia cum audieris, adulterinæ mox eiuſdem cum muræna nuptiæ ſunt audiendæ, narratore in Halieuticis Oppiano per hæc: Cumque „
proximum eſt ut vipera complexu venereo iungatur cum „
muręna; venenum vomitione reiicit atque expellit, ut „
bellus decoruſque ſponſus videatur: poſtmodum edito „
ſibilo tanquam Hymenæo quodam ante nuptias miſſo „
ſponſam appellat: atque ubi mutuam veneris libidinem „
inter ſe expleuerunt, hæc quidem ad mare regreditur, „
illa vero reſorpto veneno, & recollecto ad domeſticam „
ſedem reuertitur. Ita Oppian. in lib. 1. Halieuticon, item- „
que Aelianus in 9. Ego vero quæ commenta, inquam, & quę anilia nugamenta, beſtias terreſtres ad maritimas adire, viperam in mari verſari, murænam in terra? An vipera ſuo marito natura congruenti præferat alterum opificio & organis incongruentem? an viro ſuo non melius coaptetur muræna? Diſparium porro, quæ contentio ſit, quæue appetentia? quæue reciproca ſit fiducia? conſonumne ſibilo nuptias vocari? num ad tempus euomere? vomitum reſorbere? atque alia huiuſmodi, quæ ſunt dianoeticæ facultatis, & intellectricium mentium confingere? Quam rectè hæc exploſit Andreas autor ab Athenæo citatus. Verum enim vero quæ fabulæ totius anſa, quæue origo fuerit, dicam. Mira eſt Myri maritimi ſerpentis cum terreſtribus ſimilitudo, capite, dentibus, ruſo pari colore, toto corporis ductu, ut qui Myrum copulatum viderint, ſerpentem eſſe crediderint, maximè cum ſerpentum more corpora commiſceant, ut Rondeletius adnotauit in lib. 14. de piſc. c. 5. Hæc de fœtus ſatione.

De loco partus Viperæ ſoliẽni.

Cæterum maturos iam editu catulos, in quibus nidulatæ locis conſueuerint eniti viperæ nulli nos au-

tores probati docuere. Verumtamen obseruatum est à plerisque, qui rem ipsi vidisse testati sunt, viperam, ubi maturitas aduenerit partus, in sublimi fruticum atq; arborum conniti suetam. Inde enim factum est, ut amicis quibusdam nostris pone quercus forte fortuna prætereũtibus visi fuerint elapsi repentè de ramis serpentini catuli decidisse. Fuerunt autem & qui super rubos spinis horrentes (nam neque has squamæ reformidant) satos fœtus viderint exclusisse. Deliguntur autem inter plurima fruticum arborumq; cacumina, studio fortasse cautelæ; quæ loca vexatorum quorumlibet offensis minimè omnium æstimentur patere.

§. V. *De maturis iam catulis viperinis repurgatæ fabulæ.*

DIximus huc usque de his, quæ ad Pythiam attinẽt matrem: nunc de Pythidis paucula contexamus, expositùri, quid istis in postremo carcere, quid extra hũc eductis singulare sit. Enimuero perfecto temporis orbe, quod quadrimestre est, grandiusculi iam in lucem exire gestientes, qua exitus datur ex naturalibus partim intenti lateribus matris ilia multa vi facta dirumpunt, ac proscindunt, partim rictubus anxiis ambedunt nitentis, sic ut paupellam exaniment, quæ non nostra quidem est sententia, verum enarratio Herodoti, Hori Apollinis, Nicandri, Aeliani, Plinii, Galeni, Lucani, Isidori, Plutarchi, Apuleii, & sexcentorum qui sequuti sunt aliorum, usque adeo ut Grãmaticos etiam peruaserit ista lues, qui etymon interpretati vocis ἔχιν viperam dictam voluere ἀπὸ τοῦ ἔχειν ἐν ἑαυτῇ τὴν γονὴν ἄχρι θανάτου.

Addo maius atque admirabilius ut pro summa autoritate attexta huic credulitati fuerint adagia celeberrima, quorum unum illud est, quod sicut viperulæ matrem abradunt, ita liuor edentem. Quæ sic Ouidius:

Videt intus edentem
Vipereas carnes vitiorum alimenta suorum.

Ita

Ita per Historicos Hieroglyphicos, Mythologos, Philosophos, Medicos, Poetas, Grammaticos constat, quod iniqui filii matrem iniquam conficiant. Quæ fabulosa tamen est enarratio, veluti duæ priores. Quod demonstratur primum ex inspectæ ac diligenter obseruatæ rei natura. Apollonius Thyaneus apud Philostratum viperam perhibuit se vidisse feliciter enixam, mox catulos suos amicè ac tenerè lingua delambentem, & quasi expolientem. Fuit & hæc ipsa obseruatio quorundam virorum, ætate Pierii Valeriani. Quo autore viperas utriusque sexus electas viuariis incluserunt, easq; aliarum instar animantium coniungi, concipere, parere, educare fœtus suos, experiméto cópererũt nullo desiderato parentum officio. Quæ fuit eadem obseruatio Amati Lusitani, & Andreæ Lacunæ, utriusque in Dioscoridem commentatoris. Spectauit, & hoc idem Cardinalis Toletus, ac Reuerendi Patres Collegii Romani Societatis Iesu Sacerdotes, ut est apud Franciscum Ferrandium de Corduba in Didascaliæ cap. 10. Compertumque sibi factum hoc naturæ κριτικότατος adnotauit Scaliger in Exerc. 201. nonnullis eiusmodi scripto mandatis in 2. de Histor. animal. c.18. E nostratibus vero naturæ consultis non postremus Ferrantes Imperatus meus quondam præmonstrator cũ Nicolao Antonio Stelliola probatissimæ doctrinæ viro collega suo diligentem hunc quasi obstetricatum confecit grauidæ viperæ, quam in lignea theca superpositis æneï fili cancellis aluerat, ad usque suam Lucinæ maturitatem, quæ autem ex feræ partu fuerint comperta, sua hæc spectatoris testificatio declarat.

Ferrantis Imperati de Vipera enarratio.

Vperæ nomen à facultate profectum est; non utique pariendorum ouorum, ut ouiparam interpreteris, verum ab edendi paris animalis viui, quasi viuipara dicta cognoscitur; falsique arguitur id quod animo concepere nonnulli, catulis antequam emissi fuerint erodi matris parientis uterum Enimuero resultant hi, quemadmodum alii multigeni fœtus obducti propria tunica ventre diducta,

ducta, secunda vulgo vocata, quæ paulo post quam educti fuerint dirumpitur. Excluduntur omnes intra unum diem circiter, deponuntque spolium ad eum modum, quo statis suis temporibus angues deponunt adultæ suũ. Sunt viperis internè seminaria vasa omnia, quot sunt animātibus sanguineis. Sed enim figuras singulas seruant longinquitati corporis respondentia. Opinatur Aristoteles, viperam catulos eniti singulis diebus singulos, suumque partum ad vigesimum extendi diem. præterea primos excludi in membranis, quas ipsi derodunt sexta die; cæteris vero morantibus abrumpi membranam inuolutam in claustro matris. Veruntamen, ut dictum est, vidimus nos partes omnes uno die membranis cōtectas, quas ipsi paulo posterius à partu dirumpunt, & sexto die reiiciunt ab se tuniculam, quæ illis est senectæ vice. Hæc Imperatus. Ex quibus apparet planè capitum utrorumq; idest recentissimarum viperillarum, & viperæ matris pacificus prior enixus, & par posterior educatus, atque cōuictus. Nam quod immeritam patris necem ulcisci contendant solenni nascendi serie catuli viperarum, ut morale quidem commentum, sic vana impietatis est excusatio. Nam quæ pietas inconsulto criminosam, si Diis placet, incessere? quid matrem, & recenti & perpetuo quatuor mensium beneficio pro præterito contra patrẽ maleficio lacessere? quid hanc vitio perdere? an isti pro patre vix semel in genitura pro merito matrem continenter ad id usque temporis benefacientem adoriri satius ducant, si rem agant, ut homines intelligentes: si non intelligunt, quid agant cum ęqui iustique comprehensione, cum tanto mentis usu? si per naturæ instigatum id faciant, quid sibi voluit per hæc natura genitorem primũ, mox genitricem perdere. Tertio, & quas adultas utriusq; sexus viperas, cum generationem ineunt, complentque? Vana quidem, vana & nisi somniantis est commentatio illa poetæ Symposii:

Non possum nasci si non occidero matrem.

Occi-

Occidi matrem, sed me manet exitus idem.
Id mea mors patitur, quod iam mea fecit origo.

Verum enimuero quid tot tantosque viros permouerit, quidue repositum in hac suasione subiaceat, expromam. Soboles vicenorum & supra natorum à conceptu iam grandium, & victus, qui satis sit, egenorum angustis uteri claustris compressi plurimum incommodi ferunt. Quare meliorem vitam quærentes, atque ab his se angoribus expedientes quoquo versum exitum tentant, & quodcumque offendit, proculcant. Sic foribus demum effractis optata lucis usura potiũtur. Interim fit tum, ut quum tunicis siue intra loculos, siue extra distractis, serpentigena soboles veniat, factum hũc credant fœtæ viperæ dilaniatu. Quod si nonnullus in utrorumque connixu cõtingeret uteri quassatus, is communis esset Galeis & Vulpeculis marinis prælongis piscibus, qui sinuoso & abducto ventre quum non sint, pariter à multiplicibus natis afficiuntur. Ita catuli suæ parenti, si quid officiunt, imprudentes ac nolentes efficiunt. Cæterum eductis, quæ natorum omnium erga matrem est affectio atque coniunctio, communis eadem & viperillarum erga viperam genitricem necessitudo & charitas est. Nempe obseruatum est hos nouissimè exclusos, quum admodum multæ sui generis in capsula, sicut fit, confusè congererentur, nihilominus teneros natos sic adhærere lateri suæ parentis, ut mirum spectatu sit, simul & iucundum, quam belle fœtatricem suam norint, quam carè complectantur. Grandem, & incomparabilem naturæ vim, qua genus gratiam nullam expertum comitatis & benignitatis, hanc nihilominus cumulatam principiis in suis experiatur & perfungatur.

Par-

§. VI. *Pariendorum partorumque Catulorum obſeruationes.*

TEmpus eſt nunc de reliquis ſeu pariendorum ſeu partorum catulorum affectionibus, & conditionibus referamus. De qua re primus Ariſtoteles, luculentam nobis reliquit narrationem deſcriptam in Lib. 5. de animantium Hiſtor. c. poſtremo; quam nos & ſequamur, & interpetremur oportet, meliorem alium nullum ducē habituri. Græcè verba Philoſophi fuere: Τῶν δὲ ὄφεων ὁ μὲν ἔχις ἔξω ζωοτοκεῖ ἐν αὑτῷ πρότον ὠοτοκήσας. τὸ δὲ ὠὸν ὥσπερ τῶν ἰχθύων μονόχρουν ἐστιν καὶ μαλακόδερμον. ὁ δὲ νεοττὸς ἄνωθεν περιγίνεται. καὶ οὐ περιέχει φλοιὸς ὀστρακώδης, ὥσπερ οὐδὲ τῶν ἰχθύων. τίκτει δὲ μικρὸν ἰχίδα ἐν ὑμέσιν, οἳ περιρρήγνυνται τριταῖοι ἐνιότε δὲ καὶ ἔσωθεν διαφαγόντα, αὐτὰ ἐξέρχεται τίκτει δ' ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ· καὶ καθ' ἕν. τίκτει δὲ πλείω ἢ εἴκοσι. Gazæ conuerſio fuit hæc: „ Vipera è ſerpentibus una animal edit, cum intra ſe oua primum pepererit. Ouum hoc unius coloris, & molle, ut piſcium eſt. fœtus ſuperne conſiſtit: nec cortice continetur, ſicut nec piſcium quidem. Parit catulos obuolutos membranis quæ tertia die rumpuntur. euenit interdum, ut qui in utero adhuc ſunt abroſis membranis prorumpant. Singulos diebus ſingulis parit plures, quam viginti. Scaligero vero hæc translatio fuit. In ſerpentum genere vipera concepto intra ſe ouo animal parit. Eius oui cutis unicolor ac mollis, ut piſcium, ſuper extat catulus ab ſummo. Neque enim teſtaceo ambitur cortice, ſicut neque in piſcibus. Parit viperillas exiguas in membranis, quæ tertio die circumrumpuntur: fit aliquando, ut catuli dirupta abſe matre egrediantur. Sigillatim parit: abſoluit uno die, interdum plura viginti locus his Ariſtotelis ſalebroſus eſt, tum ipſe per ſe, tum redditus talis à pleriſque.

Quod ad ipſum per ſe pertinet, mouet dubitationem. Primum quod pro ἐχίδνα dixit ἔχις contra communem omnium morem. Deinde quod dixit πρότον ὠοτοκήσας. ouo intra

ſe

se concepto conuertit Scaliger. ἔχις porrò quando femina est Aristoteli, qua queso ratione ex ouo per se gignat, aut absolutè? Ex ouo sanè non accidit ut animal procreetur, nisi accedente compare genitura matris affletur, & grauidetur, ut habet idem Aristoteles in Lib. de generatione animalium. Hoc ergo desiderabatur saltem breui explicandum, ut rei natura perciperetur. Vidimus quippe nos viperas, quæ ex quadrimestribus ouis in lignea theca nil fœtus edidere. quia nimirum oua non fuerant vi seminis infecta, & fœcundata. Dixi equidem infectionem, cuius alioqui vis est tanta, ut semel coeunte cum gallinis gallo toto sint fœcundata anno oua. quod industrius adnotauit Hieron. Fabricius in Libr. de oui & pulli formatione c.2.p.37. Tertio velim ex te rescire, quo referatur id, ϗ οὐδὲ περιχειρολοιός? aut etiam quomodo hoc connectatur cum eo quod est, ὁ δὲ νεοττὸς ἄνωθεν περιγίνεται? Fortasse voluit id sibi Philosophus quod, quia mollicorium est ouum, sic possit de superioribus ad inferiora descendere. Alia negligentiæ aduersus Aristotelem est insimulatio, quod non declarauit unquam, cur in superioribus ouis gigni catulos primum voluerit natura, qui mox ad uterum sint delapsuri. Cuius nos rationem reddimus hanc, quod in superiore situ iecoris cordisque calida ministeria suppetere possunt abundè, quo materia cõparandæ soboli deriuetur: inferiore vero uteri parte seminariæ ditioni propinqua plenius conformari compleriq; potest omnis œconomia. Cæterum vise, quæ Hieron. Fabricius in parte prima de formatione oui pennat. c.3. & de pennat. uteri actione c.2. p.33. conscripsit. Sequuntur salebræ non suæ, sed per interpretes inuectæ. Parit catulos obuolutos membranis, quæ tertia die rumpuntur. & euenit interdum, ut qui in utero adhuc sunt abrosis membranis prorumpant. Græcè pars posterior est: ἐνίοτε δὲ ϗ ἔσωθεν διαφάγοντες ἐξέρχονται, aliquando verò & internè abrodentes egrediuntur ipsæ. Quid autem Gaza addidit de suo, qui in utero, (ut imponeret incautis, vulgatam uteri materni

abroſionem, quam alioquin Ariſtoteles non attigit, cui tamen manifeſtam ambeſtionem attribuit hoc in loco verſione ſua Scaliger) qui fit ait, aliquando, ut catuli dirupta abſe matre egrediantur. Quæ quidem, & demiranda magis eſt hominis tranſlatio, quod alibi per lib. 2. de Hiſt. animal. comm. 28. profeſſus eſt falſo creditum à multis viperas parientes perire. Ita ſcilicet ingenia variant in horas ſibi ipſis non conſtantia. Quas ob res agnoſco demum in conuertendis plerumque ſenſibus ἀυτογράφοις ſatius eſſe verba ſequi ipſa, quam noſtros pleroſque ſenſus affingere probabiles, qui poſtmodum euadunt improbabiles. Fit enim hac ratione periculum frequentius, ut, ne ſenſus inducantur ſui, ſuffigantur alieni. Quanquam & Græca Ariſtotelis phraſi deceptus creditur Plinius, qui tradiderit à viperellis abrodi pariturae matris uterum. Verum ego meam cum Rhodigino feram opinionem. Ab alio præterquam Ariſtotele authore ideſt ab Herodoto, vel ab Horo Apolline hæc mutuatũ Plinium; indicio illo probabili, quod his utriſque conſenſerit de corroſo per viperam in venere furientem generantis mariti capite. Sed Plinii nunc cæteram hiſtoriam de vipera diſcutiamus. Ambiguitatibus quidem pleriſque ſatisfecit optimè Rhodiginus, qui tamen non ſuſtulit eam, quæ maxima eſt Plinioque indeprecabilis culpa, nimirum ſi ſuis in verbis modo recitatis Veronenſis hiſtoricus intellexit internam ouorum impendente partu, diruptionem, quemadmodum Cælius interpretatus eſt. Porro quid in ouis ſenſerit idem toto geſtationis ſpatio cõtineri viperellas, quæ maturo iam partu delabantur in uterum? Hoc certè qua ſibi ratione perſuaſerit non diſcerno, qui equidem credo ſatius multo ante tempore fieri fœtus iſtam tranſmutationem localem, ſicut multo ante tempore facta fuit ex ouo in anima immutatio. Nam poſtquam eſt fœtus grandior factus ſubinde credendus eſt deſcendere ad inferiorem uteri ſedem. Enimuero poſtquam conformãdo ritè catulo per ſuperiores uteri partes fuerit ſubmi-
niſtrata

nistrata competens materia, mox ad inferiora conformandus, & complendus descendit fœtus, quemadmodum obseruator naturæ diligens enarrauit Hieron. Fabricius in lib. de Ouo, & Pullo citato, quod multo antiquius & longinquius est tempus, quam ut tertia ante partum die cõsummatur, & maturescat. Numerus est reliquus, & viperarũ excludẽdarum modus: quorum utrunque ut controuersum est sic æque definiendum: quæ duo nos exequimur ad hunc modum.

Numerum quidem exclusorum catulorum ex Aristotele sic interpretatus est Plinius eodem ipso loco, quem ante commemoraui. Singulos singulis diebus parit xx. fere numero. Quem ducẽ sequutus est Gaza priore sententiæ parte; in posteriore vero dissentit, qui vertit plures, quam viginti numero. Nicolaus Leonicenus in Libr. de Dipsade etiam Plinio & Gaza reprehensis suam intulit translationem, quæ est: parit autem una die singulos, „ parit autem plusquam viginti. Vt sensus sit verborum: „ non quod singulos singulis diebus pariat, imo quod una die plusquam 20. numero, singulos tamen, hoc est non binos, aut ternos, aut quaternos simul, sed unum post alterum. Quod (etiam addidit) facit Marassus fœmina, quę plures una die sigillatim tamen parere visitur. Quæ professus Leonicenus videtur statuisse, totum edendorum numerum absoluere uno die viperas. Quod etiam sensisse visus est Scaliger Leonicenum fortasse sequutus, qui vertit: tribus periodi membris sigillatim parit: absoluit „ uno die, interdum plures 20. Sed multo omnium clarissimè Ferdinandus Imperatus, cuius aduersionem atq; obseruationem ante recitauimus.

De Numero catulorum.

Hactenus de hac re scriptores isti omnes, quorum de iudicio siquid interponere liceat mei sensus, hic ille est; quod hæc Imperati viri sanè integerrimi æque ac vigilantissimi testificatio, quę de quoto partus tempore satisfacere cuique posset, ut hic idem cum eo crederem deliberate. Verum contra hunc apertus est Aristotelis intelle-

ctus ab his verbis ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καθ' ἕν. Quibus resp ódent hęc, *una die ad unum*, velut etiam Scaliger, *una die singulatim*. Hæc autem vera ἔκφρασις, cætera metaphrasis potius. Benè item Leonicenus Plinium, Gazamq; coarguit, quod concludentem Aristotelem una die connixum, partumque omnem non comprehenderint, decepti lapsique lubricè illo [καθ' ἕν] verum non aduerterunt hoc definiri illo ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ. Secus enim dixisset author, καθ' ἡμέραν, nō autem ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ.

De membranis viperellarum.

Superest de inuolucris viperularum, quas certum est è claustris exclusa matris comportas singulari a singulis, utpote quæ sanguine polleant, deque censu animantium sint perfectorum. Suspecta propterea creditur Bellonii narratio, quod Aristotele valere misso, membranarum in viperulis inuolucra inficiatus est aduerso suo quodam experimento, quod quale fuerit non intelligo, nisi quod viperulis ademerit tunicas, quas matris credidit membranas, ut certè crediderunt ante alii ex antiquis, quod abrosa matris viperarum omenta rati fuerunt, quæ catulis debebantur. Constat autem non animantium omnium & partibus, & fœtibus inseparabiles & congenitas esse tuniculas perpetuo; verum & plantarum partibus, fructibus, pomis, seminibus, ouis, etiam monstris, aut monstrosè editis. Adeò naturæ requisitus, adeo necessarius visus est usus tegumentorum istorum ad singulos naturæ concretus. Peruersum igitur infirmumque Bellonii iudicium, qui promiscuè multis obseruatam rem non agnouit.

Diligentius profectò, se, suaque omnia parauit Imperatus noster, qui circumstantes istos amictus lucem nouam visentibus singulis viperellis adiudicauit, & adnotauit. Cum qua viri obseruatione profecto par est, ut nostram hanc de partu viperæ contemplationem & discussionem denique concludamus, si tantummodo præmonitum sit, cætera, quæ desiderari videantur, in cætero libri transcursu suppletum iri.

D
D
E
E
E
E
F
F
F
D
D
B
B
B
B
C
C
A
Gio. Georgi f.

ANALYSIS VIPERAE. CAP. XI.

§. I. *Rerum diuisio, & quorumdam prælusio.*

Rtes omnes unius magistræ naturæ imitatrices, & vetus prodidit Philosophi doctrina, & nos in lib. 2. Zootomiæ sigillatim ostendimus. Ducem suam uniuersæ adumbrant, ut equidem existimo, bifariam. Aliæ, inquam, momenta, & partes resolutas componendo; aliæ composita, quæ sese offerunt opificia, resoluendo, & quasi retexendo. Hæ quidem analyticæ, illæ syntheticæ dicentur nobis. Ratio autem perfungendi binis, synthesis erit, atque analysis. Sed præstat exemplis utrasque declarare. Effectrices, & mechanicæ compositiuæ videntur plurima sui parte, ut agricultura, panificium, muraria, ferraria, pictoria, sculptoria, pharmacopœa. Excipitur huius aliqua pars, qua præstantiores cuiuspiam medicamenti particulæ secretrice ignis arte seliguntur, ac selectæ reponuntur. Excipitur, & metallica, quę lapides, aurarium, argentarium, ęrarium, atque alia administro item igne secernit purgamenta. Hæ quidem ex effectricibus multis.

Cęterũ ex actiuis pleræq; sunt etiã, quæ munus suũ coagmẽtãdo persoluũt, ut Grãmatica, Geometria, & ut sũmatim dicam, omnes mathematicæ species, quæ cum μαθήματα idest disciplinas visum fuerit appellari sapiẽtibus, id equidem eò refero, quod ab addiscentibus pueris per quotidiana dogmatum coagmenta comparentur. Pauciores numero sunt Analyticæ doctrinæ; quarum è rationalibus est Analytice Aristotelis miro artificio conscripta. Ex naturalibus vero Chymice & Anatomice; quæ miro utraque modo exsequuntur analysin retextricem eorum, quę Deus opifex arctissime contexuit. Clarius autem

Anatome; quæ quod ſingulariter hac ratione perfungitur, inde nomen nacta videtur: quæ per duplicem profeſſorum factionem propoſita eſt item duplex: altera, quæ non manu quidem armata ſcalpris & vario rerum inſtructu in corpore adminiſtratur exanimi, quod crebro lancinatu ſit violandum, & minutim pertentandum; verum excellenti perficitur iudicii acribia, ingeniique ſolertia, diſpicientis altè conditam, & arcanam corporum naturam; relatis quotis quibuſque eorumdem affectionibus ad comparis macrocoſmi reſpondentes partes & conditiones. Hæc autem Anatome, quoniam eſſentiam corporis venatur, eapropter eſſentialis, quoniam vero conſtante mortalium vita celebratur; ob id vitalis eſt appellata, & ab Aureolo Theophraſto primum inuecta. Qua multo antiquior eſt altera dogmaticorũ propria, in mortuis pręciſe exercitata & culta, partiũ, & uſuum in viuentibus ediſcendarum gratia. Hæc item duplex. Altera interpretatoria, ſeu diiudicatoria, qualis eſt ab Ariſtotele in lib. 16. de partibus animalium & Galeno in opere de uſu partium, & ab Alberto Magno in opere de Animalibus, & ab Edoardo Vuottó Anglo, in Lib. de differentiis animalium, & à quibuſdam aliis pertractata. Ego vero viperei corporis anatomen cum aggreſſurus ſim, ante dictarum trium formarum nullam pro virili non attingam, ſingulas ſuo loco diſpoſiturus. Vitalis, inquam, & Theophraſtea in cap. poſt hoc 3. tradetur. Hoc vero & proximè ſequuturo, tum φυσιολογία, id eſt contemplatrix, tum ἐγχείρησις, ideſt adminiſtratrix deſcribetur.

Locus quo di-ſpoſita vitalis anatome fuit.

Incipiã a cõtéplatiua, utpote quę generalior & cõior eſt tractatu. Per hanc nos primum cognoſcere tentabimus abſolutam viperę naturam, inde exorſi, quę tum corpus omne comprehendat, tum partes. Verum non faciam ut ii, qui corporis forma neglecta & in obſcuro relicta, partes dumtaxat expoſuere. Structura mihi uniuerſa, ut amplior ambitu, & circumſcriptione, ita etiam expenſu dignior ante repetetur; imo quo illibatior quoque, ita

ſub-

subtilior obscuriorque. Quocirca non modicum equidem videor facturus operę pretium, siquid eius disciplinæ, aut potissimæ partis commemoratu dignum attulerim; Attulerim autem hæc.

Natura procreatrix in uniuerso quidem rerum opificio multam artem, in viuentibus maiorem, in animantibus educendis longè maximam impendit. Cuius enim generis architectando grauiores & numero plures ad summã animo concepit usus, in hoc æque diligentiorem se fabram voluit, & dædalam magis. Atque sunt animantia, quemadmodum equidem in Zootomes Præfatione demonstraui præ cæteris in uniuersa rerum natura perquisitissima. Ex hoc autem omni genere non difficile fuerit serpentis ideam extendere supra modum, supraque fidem omnem artificiosissimam.

§. II. De motione corporis generatim: & quod hæc prima, & potissima sit omnium functio.

DEus omnium autor summe bonus, summeque sapiens ac valens cum hanc rerum uniuersitatem ex amplo suo potestatis sinu, hoc est ex nihilo, deduceret in naturam, ad suum ipsius spectans exemplar, quod infinitè pulcrum est, fabricationem, & molitionem suam non potuit sibi non respondentem ac per similem condere. Quapropter & circulo recurrentem in seipsum, ex cœlo, atque elementis, materia assiduis huic formis creaturarum viuētium, seminibus, astris, quæ cuncta moueant, errantibus ac fixis ornatum edidit hunc, quem eodem nomine dicimus mundum. Ex tot autem corporibus uniuersis innumera animantium genera procreauit, quantũ ad se ipsa pertinet, perfecta: quin, & aliorum, si ad priora comparentur, imperfectorum ordinis esse voluit; quorum nulla ad perfectionem uniuersi tuendam non sint, licet non perfecta. Hæc autem, & in specie sua singula etiamnum instituit pulcra: quæ nos insecta, idest ex pluri-

bus coagmentata nominamus. His quodam ordine finitima sunt reptantia; sed quæ spiritu & sanguine gaudeāt longè sunt digniora: verum inuisa, & despecta, quod nedum non adhæsu, vel ictu leui molesta, sed & vitæ nocentia non rarò sentiantur à nobis, cuius ordinationis nihilominus pleræque fuerunt causæ per Theologos relatæ. Verum communibus hominum sensibus accōmodata videtur una, quam præter Virgil. & alios Claud. descripsit scitissimè. Ex quibus, & aliis, quę nos silemus, planū fit, ad absoluendā & complendam uniuersitatem creatas fuisse minus præstabiles, aut si vocem mauis, despicabiles has animantulas. Ex quibus si quidem angues cēsueris; & hos ostendam opifici intelligenti peruisos non in postremis. Quod declarat, non dico præcipuus istorum usus ad mortalium salutem directus, sed fabrefactio non minus quā alia quælibet admiranda. Quam architectationem antequā præludā, statuere primū oportet, & supponere, quæ ab Hieronymo Capiuacca excogitata doctore, Michaele vero Gauasseto auditore enarrata fuerunt, item ab Eustachio Rudio Vtinensi in cap. de usu corporis humani cōfirmata. Sed Gauassetus in lib. de Præludiis, seu potius de fundamentis Anatomicis c. 6. monstrauit unumquodque corpus animatum perfectum instrumētum esse commune, cuius una sua propria sit functio communis, in quam cæteræ omnes confluant, & conspirent. Ista autem actio motus spontaneus est in brutis, in homine vero motus voluntarius rationalis. Hic vero quamuis extremè sit artificiosus, artificio tamen non destitutæ sunt brutæ animantes. Verum magis minusue ad absolutionem accessere. Accesserunt quidem ad humani opificii dignitatem proximè, simia, sus, ursus, canis, quadrupedes præstanter fabrefactæ. Verum ex apodis idest pedum, ac manuū beneficii expertibus, quantum quidem in angue opificii non callent introspicere plurima pars hominum. Tantundem spectabilis & honorabilis est eiusdem fabricatio.

Ad corporis humani structuram accedentes proximè animātes.

Enimuero poſtquam gratia præcipua motus localis, ut dictum eſt ante, creatum ſit unum quodque corpus animantis; hæc motus munera tam cumulatè, tam abundanter explet anguis, ut ſi plenè cognoueris admirari cogaris. Quippe ſuperat animantes in hoc munere uniuerſas, neque etiam exceptis, non dico, ſimia, ſed equo ipſo, qui per equitandi magiſtros miras & innumeras in elegantiam, & in belli vecturæque neceſſitates edunt motiones. Hanc quidem animantis ſellularii agilitatem ac dexteritatem, quæ maxima eſt, ingenuè diſſimulare, aut diffidenter inficiari non debes. Eſt verum, etſi difficile receperis, cedit anguinæ me iudice mobilitati ac volubilitati prope Vertumnianæ, quā mihi conuertendi varietatem hic oſtenſuro pleraque de progreſſu animantium, & ſtatu, ſed ſtrictim ſunt carpenda. Quæ ſunt videlicet. Greſſum itumque animantium variari natura ſecundum ſpecies ipſarum. Bipedis rectæ, bipedis pronæ; quadrupedum; multipedum, & apodum notæ motiones. Singularum autem formarum ſummus Ariſtoteles hos expoſuit itationis modos. Hominem ſecundum diametrum moueri; bipedes, aues ſecundum duas notas; quadrupedes ſecundum quatuor: ſerpentes item quatuor notis & voluminibus 4. ut τετραέλικτοι dicti fuerint Epigram. 3. Sic porro lacertus terreſtris, ſi pedibus priuetur, non aliter quam ſerpens agitari comperietur, neq; ſerpens aliud profecto videbatur quam Lacertus aut Lydus Dioſcoridis, aut Imperati Scincus, ſi huic lōgiorē corporis excurſum addas, pedes demas, reſtetq; longior & expedatus, ut ad collationem requirit Ariſtoteles. Vtræque autem animantes τὸν ὁλκὸν ideſt alternum corporis & caudæ tractum faciunt gradientes: à quo non abludit id, quod eſt apud Virgilium, *Tractu ſe colligit anguis*. Verum quid commemoraui Lacertum, non potius congenerem Cæciliam, quę Ferrando Imperato ſerpens viuipara quadrupes viperam ſuperat uno pedum miniſterio, licet puſillorum, & adeo exilium, ut veſtigiorum modo ſint. Ita ſingulis

Lacertus expedatus alterum ſerpentem refert.

gulis

gulis generibus stati sui sunt motus. Itaque & serpenti suus: de quo legite Aristotelem lib. de Animantium motu, & lib. de Animalium incessu, cum suis enarratoribus; quorum autumo diligentissimum Hieronymum Fabriciũ in Lib. de gressu animãtium, & lib. de reptatu. Neq; enim mihi vacat, aut expedit in angusto sermonis huius circũscripto longius in his deuagari. Nempe mea mens, meæque partes sunt ostendere quam longe multiplex sit anguinus, & quam varius motus, quot, & quales tum generis uniuersi, tum specierum complurium, mox exponam: si prius tamen prælongum ac teretem serpentis ductum expéderim, inde exorsus, ἀναλόγως quidem ex capillis mulierum in udo loco solis radiis expositis oriri serpentes memoriæ prodidit Auicenna in libr. de Animalibus. Multo vero prius ex Gorgoneis capillis natos serpentes commenti sunt poetæ, & horum ingeniosissimus Ouidius Metamorphoseon. 4. *Gorgoneum crinem turpes mutauit in hydros*. & Virg. in Aeneid. 6. Ex medullis humanis ortas angues voluit antiquitas, & Ouidius lib. 15. Metamor. Hac item idea & virga per Moisen in Exodi 7. fuit in anguem mutata. Iam vero per opificem usuum cõsultissimum formati fuere serpentes oblongo corpore motus ocyoris gratia. Natrix quippe torquata velocissima tranatu est. Sic & alii plerique. quippe anguli complures incedentibus superni infernos, & inferni supernos adiuuant ad impulsum. Cæcilia serpens cauda se erecta incitat ad pugnam. Gyllio teste subtilitatem hanc expressit uno seculi verbo Titus Lucretius in 6. *Serpentis gressus qualis.*

Naribus alipedes, ut cerui sæpè putantur,
Ducere de latebris serpentia sæcla ferarum.

Sic equidem obseruaui longissimę hastæ summo humero gestatæ, summas extremasque partes sese vicissim cõpellere ad anticum posticumque quassatum. Quod similitudinis argumentum attigit mirificè Maximus Tyrius in Serm. 28. per hæc: *Quemadmodum accidit longis atque exilibus hastis, ut quisquis vibrauerit capulum reliquas hastæ*

 partes

partes ad cuſpidem uſque concutiat, & ut qui longi connexique ordine funis extremitatem alteram quatiat, continuam concuſſionem per medium ſpatium ad alteram extremitatem tranſmittat, ſic & humanæ menti exiguo principiorum hauſtu ad integram rerum intelligentiam eſt opus.

Hæc vis eſt inquam prælongi corporis reciproca, qua una corporis longinqua prolixitate fit, ut ſi ab aliqua corporis parte ab aluo uſque ad caput ictu aliquo collidatur debilis reddita, curſum habere non poſſit ſpina. Quia ubicumque ictus ille inciderit, ſpinam ſoluit, per quam coſtarum pedes & motus corporis agebantur, ut ait Iſidorus. Dum autem viuit, conflexa viſitur longa prolixitas neceſſario, quemadmodum habena pergamena recta contineri nequit, ſed continuo in ſe recurrit: ita & viperæ corpus anguſtum, & prolixum tenuitate ſua rectum ſe continere nequit, ſed continuo in ſe conflectitur. Hoc mihi conditoris conſilium, hæc ratio videtur, ut cum tam longo corporis proceſſu formatus fuerit initio ſerpens. Quam ideæ anguinæ conditionem minime comprehendiſſe videtur Iulius Cæſar Scaliger, qui commentario ſecundo de animalibus cap. 8. pronunciauit anguibus omnibus tenuitatem longitudine penſatam. Spectant hæc alioquin ad accidentariã & externã formam, non ad ἐσιώδην & archetypam. Cuius item generis eſt, ut ſi longè deductum anguem conflectas, aut conflexum animo concipias, præter anguinos angulos unde dictus eſt, licet ab ἄγχω ideſt à tenuitate & proceritate corporis funiculi quaſi filo diſtricta nomen anguis deriuet Scaliger in dicto Ariſtotelis comm. 3. de animalibus cap. 23. tum vide triangulum, tum vide quadratum, ſed abſolutiſſimum circulum confici comperies. Sic Aegyptii, ac Phœnices, ut enucleauit Macrobius, Ianum ideſt Mundum exprimẽtes notabant ſerpentem, qui in orbem conuolutus, ſuam ipſius caudam vorat: ut appareret ex hoc mundum ex ſemetipſo ali & in ſe reuolui; quemadmodum nos accidere videmus terræ, cui continuò ſubtrahuntur eſculenta,

Sentẽtia de cõplexo in ſe ipſum angue.

& rursus hæc ab animantibus immutata recidunt, præter quem circulum simplicem & unum plures etiam orbes formauerit perpetuis ad se ipsum coaptatis gyris: & id quidem etiam dupliciter, ideſt capite vel extra, vel intra locato. Quod poſterius Acontias ſerpens facit. Obſeruarunt autem amici mei ſæpius intra reductum caput, ſeu in ſui cuſtodiam, ſeu in alienam offenſam ſublatum hunc anguem. Sic textilis dictus eſt à Sidonio Apollinari nobis facilè deſcriptilis, & omnibus modis conformabilis eſt anguis, quibus cereus certè funiculus ad volentis arbitrium conformatur. *Obſeruatio conuolutæ in ſeipſam Acontiæ.*

Sunt autem humo parallelæ modo deſcriptę compoſitiones, & diſpoſitiones anguis. Inter hęc autem ambiguitas nūc ſe offert, & obliqua dubitatio, num in ſublime ſe conuoluant angues ideſt, num anguli, quos progrediendo conficiunt, hi contingant in puncto terram, neque hos eoſdem angulos conficiant, ſecundum utrumq; latus. Scolii quidem, & lumbrici ſecundum latera corpuſculum conflectunt ſuum; erucæ vero undulatim ſeſe mouentes locum mutant. Quæſtio eſt, utrum iſtorum inſectorum greſſum & itationem communem abſoluant angues, an ſecus. Virgilius quidem 3. Georg. cecinit: *Quæſtio.*

Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltubus anguis
Squamea conuoluens ſublato pectore terga.

Et Aeneid. 2.

Lubrica conuoluit ſublato pectore terga.

Et ibidem.

Pone legit, ſinuantque immenſa volumina terga.

In quibus locis per conuoluere ſe anguem ſublato pectore, ac terga ſinuare, monſtrat fermè Maro Phyſicæ ſcientiſſimus conuolui quidem in ſublime, non in latum, angues. Hanc etiam gradiendi rationem obire marinos angues oſtendit Olaus Magnus exhibita pictura, qua ſerpens immanis nō ſecus fluctus, ac ideſt oblique tranſuerſimque progreditur, verum ſecundum ipſorum globos ſurſum datos.

Deni-

Denique quod ſublato capite plurimi ſerpentium viſuntur incedere, ſublimior eorundem greſſus quam terrę abraſus adſtruitur potius.

Capitis quippe regulam ſequi debet cęterum corpus, & non diſcordare, quo minus alter incommodet alteri. Hæ quidem ſimileſque rationes oſtendunt in altum eſſe circumuolutum ſerpentium.

Verum tamen Ariſtoteles in Libris de Motu, deque inceſſu animantium, & in hæc utraque argumenta commentatus Nicolaus Thomæus Leonicus, & Hieronymus Fabricius ab Aquapendente ad plenum oſtendunt ſerpentium ſanguineorum progreſſum extare non poſſe, pręterquam conflexibus angularibus ad terram obliquê, ſiue per latera binis: quod item explanatores omnes eorum librorum communi conſenſu cenſuere. Itaque traditum eſt à quodam docto viro, ſi Lacertis eximantur pedes hos & eodem modo ſe conuoluturos, quo & ſerpētes. Simillima quippe quadrupes hæc eſt angui. Quare & exſiccatam Lacertam viperæ ortum præbere ſcripſit Ariſt. ut eſt apud interpretem Theocriti, & apud Pieriū.

Aliam greſſus inceſſuſue rationem commentus eſt I.C. Scaliger in Poetices V. qui ſuper illo Papinii lib. 5.

Scaliger de Serpentium motu.

Terrigena exoritur ſerpens, tractuque ſoluto
Immanem ſeſe vehit, ac poſt terga relinquit.

Quia motus ait reptilium fluctuabundus eſt. Conſtat enim ex pulſu primo, mox tractu, quemadmodum in cęteris quoque animalibus. Idcirco ſeſe relinquit poſt terga; nimirū eā partē, quam tracturus eſt, poſt depulſionē antecedentem. Porro vertebrarum, & vertibilium organorum contemplatores fateri cogunt, ſuam in latus conuerſionem eſſe, prętérquam quod non dico difficile, ſed ἀδύνατον videtur, ut ſecus quam per coaptatum ad planam terram ſubſtinere ſe tam longo tamque producto corpore queat. In binis enim, qui binorum complexuum, ſiue angulorum, ſunt punctis continere ſe rectos qui valeant, anguſtiſſimo & protenſiſſimo corpore ferę. Errat

vero

vero Græcæ linguæ Thesauri autor, qui sic illud Virg. *Tractu se colligit anguis*, interpretatur, ut ἰυλίσπαιδων, erucarum, & vermiũ, qui se in arctũ colligentes, & posteriora attrahẽtes progrediũtur, ut ipse loquutus est. Errauit etiã quicũque Virgilium aliter quam per πείρημα perque latus angues excurrere cogitarit. Neque facit, quod sublato pectore, idest capite terga conuoluant. Reptare simul alioquin, & capite sublato incedere queunt. Cæterum, qui sibi aliud persuaserint, istorum (non me fugit) numerus est longè plurimus, qui natus est error occasione, & obseruatione fortasse picturæ, quę visitur in plana carta, seu tabulæ facie, qua quoquo versum secundum latus sese agitans anguis repræsentatus continuo per spiras & sinus in superiora conuolutus videtur nisus anguis assurgere alternè: quia idem est planum tabulæ atque serpentis. Minimè autem talis appareret, siquidem in dexterum, aut sinistrum contendens affigi potuisset, utcumque serpit abradens obliquè terram anguis, ac minimè per puncta quædam ventris in superiora se conflectit.

Hoc de vero anguis progressu iudicium esto nostrum. Cęterum est & anguibus adscẽsus ad superiora, & sublimiora, tantummodo lęuigato industriè opere nõ sint parata, quemadmodum ostendi fusius in Epistola quadam ad Cl. Thomã Bartholinum Gaspare parente doctissimo doctiorem rescripta; quam epistolam ad maiorem rei claritatem in calce libri repositam leges.

Porro difficile visum est solertissimo Dano, quod antiquam in libro Columellæ lectionem de ascensura ad columbarii nidos vipera sustulerat Petrus Victorius pro viperæ voce substituta viuerræ. Quod non admitteret scilicet Victorius in sublimia loculamenta conscensuram anguem organis à natura negatis. Verum an anguibus omnino negatum fuerit omne pedum ministerium, decerni ritè rem hanc oportet, si voluerimus ascensum descensumq; viperarum inficianti Petro Victorio nos abun-

De pedibus anguium analogis.

de

de satisfacere. Porro pedum delatorum haud prorsus exsortes visi sunt serpentes Ambrosio Bergomati, qui sic
„ hac voce serpens ait: generale nomen est ad omnia, quæ
„ serpunt citra permutatum pedum, vel quæ tam exiguos
„ habent pedes ut repere potius, quam pedibus incedere
„ videantur. Attigit quoque pedum ministerium anguineorum Ioannes Rauisius, qui qua de serpente, Phariam pedes habere prope caudam affirmauit. Qui quoniam inclementer à Conrado reprehenditur simul cum Hermolao pedes Hęmorrhoi professo; est quod utrumque virum non defendamus quidem, sed excusemus: Rauisium, quod sulcos perinde ac pedum vestigia discurrens humi relinquat pharias iuxta illud Lucani:

Et contentus iter cauda sulcare pharias.

Hermolaum vero, quod hæmorrhoi squamæ corporis hirtæ siccæque pedes referre queant. Quæ squamæ porro notæ sunt pedum, ut erucis & bombycibus, vermibus sericam materiam elaborantibus. Itaque Cardanus & Isidorus prodidere serpentibus esse costas pro pedibus, & squamas pro unguibus. Squamas quoque pro pedibus esse Cerastis circa ventrem ex ordine obsitas testatus Aetius. Tetr. 4. c. 24. Quibus omnibus addo equidem, animantibus structura pręsertim absolutioribus etiamsi videantur deesse nonnulla aliquando, partes tamen his esse semper analogas, ut demonstratum a nobis fusius est in Zootome: quapropter & in regione Caraiam serpentes sunt, quibus loco pedum sunt ungues leoni similes ex Paulo Veneto apud Gesnerum & apud Scaligerum in Comm. 2. de animalib. c. 23. Hęc de pedibus anguium analogis.

De spina nunc aliquot exponuntor, quę nō incongrua sint his, quę dicta sunt, de motionibus multiplicibus serpentium. Hęc certe nulli generi animantium tam est producta, quam angui, constans vertibulis crebris, & diarthrosi laxa colligatis ad latera, videlicet ad quę celebrantur flexus luculenti. Quippe probata philosophi est doctri-

doctrina in lib. 4. de partibus anim. cap. 6. notata, plura desiderari instrumenta animantibus quę plures exercẽt motiones. Tantum autem est in spinę structura momenti, ut eadẽ sortito tributa Cerasti' cartilaginea tam mire flexilem anguem faciat. His omnibus expositis, euidens fit in anguibus facultas adscensus atque descensus: qui descensus & recta est ipsis, & in obliquum. Quare nedum ascendunt in sublime viperę, verum etiam surriguntur ita ut Aeliano teste in lib. de animalibus cap. 18. extrema cauda nixę rectas, celsasque se constituant, ut in aluum cibus auidè voratus procliuior delabatur. Hieronymus vero Cardanus lib. 7. de rerum variet. c. 29. Isidorum imitatus ait, squamis pro unguibus, costis pro cruribus adeo rectè & appositè utuntur, ut nonnullę earum ad cubiti longitudinem erigantur. Iam autem cum istos authores nominaui, scire licet, & longè antiquiorem hãc fuisse obseruationem Aegyptiis, Græcis, Romanis, in quorum numismatis & sculpturis consueuerunt viperæ, atque alii angues stipitibus recti in facies hominum, & in altas aras spectari sublatæ nullisque stipitibus fultæ. Numismatis inquam ex æreis sculpturis, quorum paulo post sic est expressus status.

Anguium ascensus ac descensus.

Præter quas motiones sunt & angui in anteriora per subsultum, & in posteriora per retractum corporis, tum sedatum, tum vehemẽtem. Sic in Corcyra hydræ serpentes procreantur, quæ ad insectantes homines retrogradientes se retorqueãt & spiritum malum anhelantes incursatores reprimunt, & ab se auertunt, ut ait Apollodorus in lib. de Theriaca apud Aelianum in lib. 8. de animalib. c. 13. Prætereà sunt, & motiones in latera transuersæ. Sic anguimani dicti sunt elephantes à Lucretio in 2. quod proboscis quoquo versum flectitur, & conuertitur. Ad summam αὐτοκίνητος est summe serpens; & præ lumbricis terrestribus καὶ τοῖς σκωλίοις. His enim si sunt illustres locorum permutationes, eædem sunt & anguibus illustrissimæ. Quanquam vere cum vermibus comparandi

Antrorsum, retrorsumque motus.

Sunt, & quoquo versum, conuersiones, & euolationes.

non sunt angues, ut qui structura corporis, & metaphreni musculorum & tendinum opificio eruditi sunt incomparabili; qualem examussim enarrauit Hieronymus Fabricius in lib. de Reptatu. Cuius voluminis doctrinam ediscas oportet, ut volumina discas anguium, & causas eorum. Interim lusus nostri cuiusdam serii specimen dabo, quo volens aliquãdo de [&] coniungendi nota necunde elidenda disputare libelli, quem super eam rem edidi, frontispicio proposui figuram anguis, qui [&] forma conuolutus se suumque innodatum custodit, gnome ad emblema sic apposita: CERNIS CVSTODIA QVALIS.

§. III. *De propriis singulorum anguium motionibus.*

INterim ab uniuersalibus, & communibus ad speciales anguium motiones, & gressus exponendos descendam. E quibus primum sibi locum dari vult Regulus, qui non flexu multiplici velut reliqui serpentes corpus impellit, sed celsus & erectus sic in sui medio incedens, ut est apud Plinium, utque notat Solinus, media corporis parte serpit, arduus est & excelsus. *Basiliscus.*

Post immanem Tyrannum venenatissimum recensebo Draconem, cuius varius, & solers ad vitæ suæ munia est conatus. Scire autem initio licet angues alios pedibus natura donatos, alios pedibus carentes. Pedibus instructi rariores, ut placet Belluacensi, licet aliter videatur Scaligero. Deinde scire varias horum nationes; idest montanos, campestres, palustres. Hi postremi corpore graues difficulter mouentur: Montani vero acriores, ut Philostratus, & velociores fluminibus quantumuis rapidis feruntur, & quamuis ab his euadere nil possit quandoq; etiam mare ingressi longius nando prouehuntur. Addidit hic vir, & in quamcunque partem versatiles. Cauda vero ad terram adnixos reliquo erecto corpore toto gutture eminente, & paulatim laxato ore hiante volucres superuolantes, tametsi sublimes pernices- *Draco.*

FABATI

que ferantur, aspiratione sua tanquam philtro ad se attrahere, atque allicere scripsit Aelianus. Cæterum aduersus maiores bestias non in dentibus vim, sed in caudis habere, ac verbere potius quam rictubus nocere prodidit Solinus; cauda vero si quem alligauerit occidit. Belluacensi expertes alarum & pedum in arbores conscendunt, mox dimidiam corporis partem, quæ ad caudam attinet, arborum frondibus velant, anteriorem vero funiculi modo demittunt appensam. Quo cum accesserit elephantus pasturam surculorum capturus, huius oculos insiliens Draco ex improuiso effodit simul anteriore parte collum astringens, posteriore flagellans inusitato & nouo quodam laqueo strangulat. Incautos autem hos vigilanter colligant cauda, ut gressus præcludant: aliquãdo etiam obuii deprehensi in aduersos erigunt sese, oculosque maximè petunt. Habes de Draconis ritu sese mouentis.

Cum Dracone pari tum mansuetudine, tum gressu coniungetur Pareas, siue Pharias serpens, qui quasi totus erectus graditur super caudam, & partem corporis caudæ coniunctam, quæ sunt Alberti verba; cui præmõstrator Lucanus in lib. 9. Pharsaliæ cecinit: *Pareas, seu Pharias.*

Et contentus iter cauda sulcare pharias.

Moluros item τὰς μολούρους apud Nicandrum in Theriacis, Lonicerus interpretatur, *quasi cauda ingredientes*. Dicetur & cum his de carbonario, qui ne cauda quidem vadit, sed cauda verberat, quod Andreæ Bellunensis fuit testimonium; qui addidit vaccarum à carbonariis sugi mammas cauda cruribus earum circumplicata: itemque carbonarii ait, squamæ laterum parte ima, & latiores sunt, & paululum candicant. Venter squamas habet transuersas, ita ut semicirculis squamosis compactus videatur: ob id illi facultas adrependi sursum.

A pacatis hisce anguibus ad terribilẽ impellimur Leonem: sic enim Cæcilia vocata est. Quæ pugnans cum aduersantibus recta se incitat cauda. Serpens est inflexuo- *Cæcilia, seu Cenchris.*

sus,

ſus, qui ſemper iter rectum efficit. De quo Lucanus.

Et ſemper recto lapſurus limite cenchris.

Nempe ſub hoc nomine Cæciliam recipit Iſidorus prioris ſententiæ autor. Sic autem recta procurrens inſultarit ad innocentes, ut monuerit nos Gyllius in ſcholiis Nicandreis, diuerticulis & flexuris crebris beſtiæ curſum præuertendum ac diſtinendum. Enimuero velociſſima eſt, & cominus in aduerſa corpora ſe vibrat, ſpiris hæc inuoluens, & verbere caudæ rumpens, ut ait linguæ latinę Theſauri Auctor: ut vero notauit Scaliger in Comm. 2. de animal. c. 23. prælongus ferè mobilitate prompta atque pernici cogitur recta impetere ob difficilem vertebrarum conuerſum in flexibus. Quare eum non euadunt fuga, niſi obliqua.

De hæmorrhoi greſſu.

Sequitur hunc Hæmorrhous, qui ſenſim, & pigrè ſerpit ventris ſquamis: terram premens tortuoſa non recta via progreditur, & gradiendo leuiter ſubrepit. De quo Nicander Theriac.

Inſuper horibile ac aſprum caput horret, & inſtar
Ipſius oblique ſua paruula terga Ceraſtes
Claudicat: ex medio videas appellere dorſo
Paruum nauigium: terit imam lubrica terram
Aluus, & haud alto tacite trahit ilia morſu,
Ac per grandineum ſi tranſeat illa grabatum.

„ Et Aetius Tetrab. 4. Serm. 1. c. 23. Femina ventri incum-
„ bens reptat, & greſſum inferne circa caudam firmat: mas
„ vero circa ventrem ingreſſu nititur, & collum in ſerpen-
„ do extendit. Hermolaus autem de utriſque: Inceſſu tardo & directo ſerpunt ruffis, ut quidam ſcribunt, pedibus: femina in aluum iacet ſerpendo, meatumque verſus caudam inferiore ſitu continet; mas vero verſus aluum habet, ceruicemque ſerpendo porrigit. Diſſentit ab his ſed non à Nicandro Volaterranus, qui dixit tarde quidē pigreque ſerpit, nec præterquam itinere obliquo. Sed diſſidium hoc fortaſſe ſedabis, ſi dixeris oblique coniuges ingredi ſerpentes, quod ſeu claudicantes & elum-

bes

bes procedant, ut interpretatur Conradus Tigurinus, Iul. autem Cæſar Scaliger in 2. de Anim. Hiſt. huius deſcriptione: obliquo, ait, incedit fluctuante, & quaſi fracto dorſo, ventre terram radens ſtrepitu magno. Inde confictum eſt à Nicandro Poeta, quod Helena indignata nece Canopi gubernatoris nauium mariti confregerit hæmorrhoo ſpinam. Ex hoc quoque genere Sepedon eſt, quippe quæ gyros, & flexus ſuos conficit perniciter ſic, ut ſpectantes de corporis magnitudine falſi auiculam æſtiment. E contrario. Sepen recta ac tarde prorepere ſcripſit Aetius. Sed Pauſanias in Arcadicis ait: Quo fer- „
mè modo gradiuntur Cancri in obliquum, repunt Seps, & „
Ceraſtes. Accedit ad ſepedonem νομώδης δρυινὸς clades fa- „
moſa Mantuano, qui eundo ſe conuoluit per terram, ut Rauiſius ait: & perperam fortaſſe. Nam potius credemus Solino, qui ſemper, inquit, directus ambulat: nam ſi torſerit ſe dum currit, ſtatim crepat. Hunc item ſemper recto ſerpentem limite ferri cecinit Lucanus in lib. 9. Ex recta gradientibus progredior ad ſinuoſos, quorum primus Ceraſtes eſt. Cui generi pro ſpinis in metaphreno cōſtructæ cartilagines corpus magis flexile faciunt, quam aliorum ſerpentum, ut aduertit Bellonius. Ex obliquo non recta perreptat Aetio flexuoſus magis, quam alii ſerpentes, ita ut ſpinam non habere videatur, ut vult Iſidorus conſentiens Nicandro, qui σκολοπλανείας vocauit hoc genus: quanquā alioquin Scolii caput perpetuò depreſſum ferant. Ceraſtes vero ſubito utens ingreſſu, qui per vim agitando impreſſam obſtreperus eſt. De quo Nicander:

Sed medio diffuſius hic ſe corpore voluit
Curuum errans per iter reſonantibus aſpera ſquamis.

Similiter ad voluminoſum Colubrum, qui lubricos in tractus flexibus ſinuosè labitur autore Iſidoro, imitatione, quā monſtrauit alias, lectitati Virgilii, qui cecinit Aen. 2.

Nunc poſitis nouus exuuiis nitiduſque iuuenta
Lubrica conuoluens ſublato pectore terga

Ar-

Arduus ad solem, & linguis micat ore trisulcis.

Breuius autem alius quispiam de Colubro dixit: tortuosè incedit, & sibilat. Eiusdem vero frequentissimum cubatum descripsit, ut prosa sic & carmine cultissimus Columella per hæc:

Hirtus & ut Coluber nodoso gramine tectus
Ventre cubat flexo semper collectus in orbem.

Nocentissimis his serpentibus aspis accensenda, est quæ ἑλικόεσσα idest sinuosa dicta est Nicandro non incessu, ut equidem interpretor; propterea quod solemni more, sicut adnotauit Iacobus Gyllius somniculosis assiduè oculis fera formidolosa & horribilis est; tardis tractibus serpit, ubi vero strepitum vel vocem audiuerit segnitie excussa protinus in orbem contrahitur, atq; ex mediis spiris terribile caput eleuat, quas aspidis ambages suppressit quidem, licet intellexerit Galenus in libello de Theriaca ad Pisonē dū ait: Aspis Ptyas idest insputatrix ceruicem exporrigens, & interualli metita longitudinem rationalis cuiusdam animantis modo minimè aberrans venenum viuentibus inspuit. Apud Oppianum vero eodem interprete Gyllio Anguem sub pugna licet ignes spirantem, & capite elato denteq; exerto mordicus prementem, & utrinq; se in orbem contrahentem Ichneumon lacerat, & occidit, ut Nicander describit. Aliud accipe de Cicuribus aspidibus, quæ per Aegyptios mensis inuitatæ circumstant; ac reliqua omni spira in solo terræ relicta caput alleuantes circumlambunt &c. quæ conscripsit Aelianus. Hæc de sinuoso Aspidis in se ipsam coaptatu. Cæterum aspides, sicut Olaus Magnus ait, elati super pectus ad medium cubitum incedunt: ad arbores vero conscendunt, ut in Antholog.l.13.Epigrammate postremo. Peculiaris Acontiæ corporis est iactus, quæ iaculum Latinè dictus est, quia seipsum iaculatur. Sic valet autem saltu, ut xx. cubitorum spatium transilire queat &c. quæ Aelianus in lib. 8. de Animalib. c. 13. de quo item Aetius. Vbi se ad lædendū parat, extendit seipsum,

ipsum, ac veluti iaculum vibratum corporibus inuolat, atque hoc modo verberat. Hic tanta pernicitate se torquet, atque elidit à statione, ut volantis vibrati calami faciat speciem. Vnde Volaterranus Acontias ait, à velocitate dictus teli modo serpendo ruit: & Plinius; *nec pedibus pauendas tantum serpentes, sed & missili volare tormento*. Non solum autem speciem volucris refert iaculator anguis, sed & alatum vere credidit Auic. lib. 4. fen. 6. tr. 3. cap. 40. volantemque alis arbores subire dicit Belluacensis. Ex quibus omnibus tenes iam vibratilem, saltatilem præpetem Acontiæ naturam. Huic se iaculanti serpenti similis à Conrado refertur Tigurinus anguis Plattensis, qui pedes VI. saltu emensus ruricolæ cuiusdam brachium læuum totum spiris suis circumplicauit, adeoque arcte constrinxit, ut vestigia spirarum impresserit. Alter quoque Glatti fluminis anguis pisces obsidere cõsueuit lapidibus, sub quibus ipsi laterent, spiris suis undique comprehensis.

Angues Aquilonares. Sunt & in partibus Aquilonaribus serpentes, qui arcuato seu rotato cursu velociter mouentur decem pedes saltando. Sic Olaus Magnus. Sunt & decurtati, idest breues nulla cauda serpentes, qui se similiter iaculantes telum missile referunt Gesnero. Acontia mirabilior est utrigrada amphisbæna: ὄφις κατόπισθεν βαίνων ἐκ τοῦ ἀμφὶς καὶ βαίνειν. ut ait Eustathius, Gallicè *double marcheur* Græco ex amussim respondet. Similis naui, cui prora est utrinque. Cũ, enim (loquitur Aelianus) aliquando progredi necesse habet, caudæ loco alterum ponit, altero pro capite utitur: tum rursus si retro eisit opus cedere, capitibus contra quam prius utitur. Gressus est à Solino descriptus talis: "Amphisbęna consurgit in geminum caput, quorum alterum in loco suo est, alterum in capite, qua cauda est; quæ causa efficit, ut capite utrinque secus nitibundo serpat tractibus orbiculatis." Eiusmodi gressus duplex, & similitudo extremorum fecit, ut biceps existimata fuerit fera, qualis reuera non est; recte consentibus Matthiolo,

ac Greuino. Porrò nisi monstrosum, nullum animal natura biceps.

Angues aquatici. Inter hos non sunt silendi Seruio Grammatico propriè dicti Angues, qui aquatici sunt, aut amphibii. Porro communis utrique generi est itatio per angulosos conflexus lateribus alternè commotis, qui peculiaris lampetræ, & anguillę motus est, adnotante Scaligero Commen. 2. de Animal. Quare possent & qui non amphibii sunt aquas subire, & rursus aquatici, qui spirant, in littoribus se agitare, non nouo motu, ut Arist. ait; itemque murænæ, si verum esset has cum viperis coire: per aquas transuadunt *Angues amphibii pedibus instructi.* & bicipites serpentes in flumine Persiæ Arcade vocato, sed binis ad caudam pedibus instructi; qui credo pedes ad repellendam obluctantem aquam usui sunt, me quidem auctore. Amplius, de aqua Anguis amphibii pedibus instructi ad aerem liquidum, si pariter sic sustineret animantium voluminosorum, progressus extendi posset Vnde ne dissonum quidem est id, quod antiquitas proposuit, & Nonius Marcellus de serpentibus Medeæ rhedam in aere vectantibus. Quos singulorum progredientium formarum ordines memoriæ consulentes, si velimus dictionis compendio comprehendere, paratum ad eam rem utile, licet inconditum, hoc esto dodecastichon.

Regulus augusto reptat diademate Celsus.
Cæcilia & Dryinus recto se corpore pellunt.
Sic Draco, sic Pharias atque æqui dente Moluri.
Quos ternos caudæ unius mouet infera virtus.
Inflexi Coluber, Seps, atque Hæmorrhous errant,
Qui cauda nixus toto defungitur orbe.
Hos superat cunctos ambagibus una Cerastes
Missile fulmineum se vibrat Acontia pernix,
Tractibus at tardis Aspis se vertit in arcus.
Vtrigrada ad cunctos est Amphisbæna meantes,
Alterne motat facili se Lampetra lumbo.
Denapedum exiliunt Boreales præpete iactu.

Ha-

Hactenus iam de motionibus ac progressionibus variarum generis anguinei specierum, quorsum dices huc à nobis tot multa cumulata? Cui continuò responderem, ut cognoscatur semel artificiosissimam atq; operosissimam, si quæpiam alia serpentium, structuram ad unam corporis agilitatem ac dexteritatem incomparabilem comparandam contendisse. Natura porro cui formarum nouitas ac varietas procreãti semper studio fuit, in medium animantium unum inuehere voluit, quod foret summopere mobile summeque figurabile; atq; illud profecto fuit anguis, qui callidus & versutus foret per formam aptissimam corporis, quemadmodum homo sapiens fuit per manum. Verum enim vero & ulterius sciscitaberis, & cuinam usui tam exquisita, tamque exacta nobilis animantis architectatio parta est? Nam nunquam conquiescit animus intelligentis usque dum rationem comprehenderit extremam. Quo certe congruit dictum Diuini Hippocratis in Epid. 4. sect. 2. productum alloquium, quod est: non solum causam, sed & causæ principium attingere oportet. Super hoc igitur altissimo primordio philosophandum nobis est. De qua re illud mihi videtur, quod mox subiiciam.

De ratione fineque constitutionis Anguineæ.

Natura aut Deus, qui hanc agitat molẽ arbiter supremus, ut in cunctis mundi partibus varietatem undiq; conseruaret, singulis animantium generibus suas esse voluit ideas, & proprios suos mores. Itaque Canis gratiosus, Vulpes astuta, Ceruus timidus, Asinus piger, Bos constans, Apis parca, Formica laboriosa, Pãthera vehemens, Elephantus mitis, Equus bellicosus. Atqui serpenti, cuius corpus ita artificiosum & versatile peruidimus, peculiaris etiam character inditus est, qui sit quantumuis reconditus, & obscurus, ipsum tamen nos ex sacræ Geneseos testimoniis tentabimus hic exuere penitius fortasse, quam in antecedenti sermone prolusimus. Porro Moses, qui fuit naturæ consultissimus, monumenti sui primi capite 3. effatus est: *serpens erat callidior cunctis animantibus.*

Rectè inquam, callidior vertit πολυγράμματος Hieronymus, & hunc fortasse sequutus Iacobus Billius super Epiphaniũ. Prudentes igitur hos verè verebor appellare, verum sagaces, & callidos. Qua quidem animaduersione, quaue vigilantia brutæ & irrationales angues potiri satis possint; prudentia, quę intelligentium & cum διανοίᾳ persentientium dumtaxat est, uti nõ possunt. Versuties alioquin perspicua per id est, quod auditus celeriorem, ut ostendi, sensum, quam visus habent. Id quod & timidis animantibus commune est, quarum multas auritas eodem consilio natura fecit. Qua cautionis vigilantia, quâ se tuendi sagacitate testantur, me iudice, nonnullam boni deficientiam cum aliqua animi imbecillitate coniunctam. Ille autem est assiduus male suspicandi metus ab eo primum tempore conceptus, immutabili Dei summi decreto, qui immanem serpentis temeritatem ultus de prima mortalium satrice constituit, ut ipsa contereret caput eius. Inde igitur metum hunc promouent, aluntque tum solers præsensio quod inuisę & abominabiles natura sunt animantes, tum etiam conscientia propriè suæ habitudinis ad terræ faciem deiectę. Quę constitutio fortasse facit ut Aristoteles in physiognomicis genus serpentium retulerit ad malignitatem, non quod hoc vitii genus vere fiat vitio, verum quod occasio sint potius, unde ad ministeria decurrant maleficarũ insidiarũ. Quę quidẽ insidię & pro tertio agnoscantur affectu, qui serpentem inseparabiliter consequitur, eodem iusto Dei iudicio compellente, qui aduersus primã parentem læsæ maiestatis ream, serpenti etiamnum supplici præcepit; *Calcaneo insidiaretur mulieris*. Væ autem quam inclementer & vehementer inter cæteros insidiantur Acontias, Cerastes, Dryinus, Cenchrinæ, natricum genera, & quod non ex anguibus genus? Iam igitur discis obseruatione nostra triplicem quidem anguis habitudinem, callidam, suspiciosam, insidiatricem: verum quæ unam consensu triplici constituant naturam,

Serpens haud vere prudens, callidus est.

quem-

quemadmodum lumen, calor, radius unam solis ætherei conflant hypostasin, ac tres animi facultates unam eiusdem summam absoluunt.

Hæc quantum animo consequi possum uniuersa serpẽtis est natura: hic eius in medium producti finis propositus primo Creatori. Quod consilium, quæue idea si ultra quæsiueris, cui adhuc usui directa fuerit; finis quippe philosophis præter internum & externus est: huic protinus problemati sic occursum esto. Satis esse quidem ad ornamentum mundi rerum varietatem, verumtamen ad hæc dicere queas, tantum calliditatis & malignitatis tantum angui largitum, atque permissum, tum ut opificis amplitudo patesceret intelligentibus, tum ut hi percussores iustitiæ diuinæ ministeria rite rectèque exequi nossent. Memorabilia porrò sunt, quę de aspidis ęstimatione prodita sunt apud Aegyptios, qui sacram hanc Theamutin aiunt, & summa religione colunt. Qua itaque Isidis simulacra tanquam regio quodam diademate coronant, eamdem in perniciem hominum natam esse negant. Enimuero comminiscuntur eam à probis abstinere, contra vero impiis necem afferre. Quod si ita est, iustitiam uniuersi dixeris hanc feram honorare, ut quæ acrimonia intellectus bonum à malo discernat, & tanquam illius ministra ac vindex in malos animaduertat. Addunt alii Isidem sceleratissimis hominum eam immittere. Ita quidem Aegyptii. Quo itẽ iudicio & Melitæi, ut est in Actibus Apostolorum 28. percusso primum à vipera Paulo Deum vindicem huic iratum, mox ubi nil à morsu mali perpessum hominem agnouerunt, innocenti benefacientem eumdem crediderunt. Quorum opinatiorum narrationes non dubito complures alias in aliis legi monumentis. Sic planum est scilicet pestiferos omnes esse diuinæ ministros iustitiæ serpentes. Quæ tibi omnia de viperæ analysi dicta sint satis.

DE VIPERAE PARTIBVS. CAP. XII.

Clarissimo Viro Marco Aurelio Seuerino Ioannes Veslingius S. P.

Eci lubens, Clarissime Aureli, quæ postulasti, & in partes viperæ, quantum per occupationum seriem licuit, adhibita dissectione inquisiui. Perniciosæ feræ, & veneni sui truculentia abominandæ, nisi parem malo remediorum optimorũ thesaurum possidens iamdudum se dignam præstitisset, quę simulacris Isidis coronam, Regumque diademati ornamentum præbuerit; quæ in Aesculapii templo subterraneis cellulis enutrita fuerit; quæ calamo tuo doctissimo posteritatis memorię consecretur, hisque adeo Euganeis Patauini Phœbi collibus tot seculis feliciter hospitata saluti publicæ, non damno generis humani fœcunda sobole sua perennet.

Cum externum eius habitum contemplor reliquo serpentum generi non dissimilem inuenio. Quo recte Philosophus τοῖς σαύροις παραπλήσιον lacertis proximum scripsit, si quis pedes dempserit, corporis autem longitudini adiecerit. Cum inter ipsas viperas comparationem institui, Aegyptias Patauinis maiores deprehendi. Nicander Asiaticas Europęis aliis magnitudine conspectiores tradit, quas ὀργυόεντας vocat, Orgyales. Troglodyticas extulit Nymphes, & septenum denumque cubitorum refert. Mari caput magis acutum, venter adstrictior, cauda veluti muribus in acutum attenuata; motus robustior: feminæ latius caput, tum venter, quamuis non prægnantis, amplior, breuior, & quasi præsecta cauda, reptatusque magis placidus. Color Euganeæ terreus, & subluteus est, obscurioribus tamen per late-

latera, dorſumque maculis varius. Alexandrinis viperis arenoſus, rarius niger. Candicantes ferre Megaram ad montem Gambonium, & cornibus armatas, autor eſt Nicander; quamuis & inter Patauinas meminerim, cui argentei nitoris ſquamulas nigræ, purpureæque maculæ pingebant, ſupra narium ſpiracula cornu unico, leuiterque retorto aſſurgente. Cutem ſqualidam, & crebris minutiſque ſquamis per latera & dorſum aſperam, tactu protinus experimur; infernè tamen lęuiorem, ac pro corporis amplitudine, plus minuſue latis veluti corticum ſegmentis exquiſite commiſſam. Obtegitur hæc cutis poſt menſium aliquot decurſum cuticula alia, madorem corporis, vaporeſque ambiente externo denſante. Pellucida tota eſt, ſquamarumque ſubditarum ordines eleganti quaſi typo repræſentat. Hanc, cum perſpiratui deinde liberiori officiat, tam verno tempore, cum è latibulis prorepunt, quam autumnali, dũ ſe recondunt, inſtinctu naturæ inter lapidum vepriumue anguſtias, à capite eam paulatim inuertentes, exuunt. Græci γῆρας, vernationem latini nuncuparunt; ſpolium elegantius, & ſenectam: quia poſtquam hac pellicula viperæ ſpoliatæ ſunt, renouato quaſi corporis nitore ſequioris ætatis vitium poſuiſſe videntur. Eandem cum Ariſtotele ἔσχατον δέρμα extremum corium voces licet. Non ideo tamen τὸ περὶ τὰς γενέσεις κέλυφος primi ortus velamentum: quia omnino diſtinctum quid à vera cute, & ſecundinis eſt; nec ſemel, ſed ſępius à corpore ſerpentium abſtrahitur. Illud vere traditũ γίνεται ἐκδυομένου τὸ ἐντὸν ἐκτὸς ἐκδύεται ὥσπερ τὰ ἔμβρυα ἐκ τῶν χορίων. Poſitæ ſenectæ partem interiorem extra verti & exui, quemadmodũ Chorii membrana à fœtu. Igitur ut Chorion non perpetuum propriumque embryonis velamentum eſt; ſed temporaneum tantum, breuique reiiciendũ: ſimilem in modum ſenecta, utpote ex accidenti potius producta, non genuiña corporis è ſpermate pars exiſtit; ſed aduentitia tantum; falſoque Theodorus Gaza & contra mentem Ariſtotelis ſenectam exui ſcribit, ut cutem al-

altera intus ſubnaſcente ipſa renouetur. In homine poſt diuturnas febres ſimilem à toto corpore membranulam abſceſſiſſe, & frequentius à lingua, notum ex obſeruationibus medicorum. Separatæ porro ſquamoſæ cuti membrana ſubiacet mollior, panniculum animantium pinguedini ſubſtratum exprimens. Qua remota inferius tunica alia ſubtilior ſeſe offert, quæ peritonæi inſtar cuncta cõplectitur. Exterius per latera dorſumque muſculoſa corporis moles occurrit. Huic tamen à capite ad extremum uſque caudæ ſubſtructa eſt vertebrata plurimorum oſſium compages, non ſecus atque in piſcibus ordinata ſpinarum coſtas æmulantium ſerie, utrinque carinata. Vertebrarum apophyſes breuiores ſunt, præcipue iuxta caput, cuius propterea flexus in auerſum, & latera facilis viperis eſt; ſecus leonibus, lupis, hyænis, quorum vertebra, quæ propius caput excipit, latis ampliſque proceſſibus velut alis deducta, capitis, collique conuerſionem impedit; non quod hoc ſingulis, ut arbitrabatur Plinius, rectiſque oſſibus rigeret. Eadem oſſium, & ſpirarum ſtructura efficit, ut nec collum viperis, nec pectus, niſi quadam analogia tribui poſſit Ariſtotele cenſore; adeoque ineptum pariter ſit, coſtas iiſdem tribuere menſium diebus numeri paritate reſpondentes, cum ſpinarum magnitudine, longitudineque differentium, vel in unico latere maior longe ſeries occurrat. Incumbit his oſſibus ingens muſculorum minutorum præſidium, tum ſpinas tendinum exilium magno apparatu diducentium, tum vertebras potiſſimum in diuerſa flectentium, atque erigentium. Adeoque illam corporis miram agilitatem, non tantũ (ut refert Stagirita) ὅτι εὐκαμπεῖς καὶ χονδρώδεις οἱ σφόνδυλοι, quoniã faciles ad flexum, & cartilagineas produxit vertebras; ſed & quia multiplicia motus localis inſtrumenta muſculos fabrefecit, prouida rerum parens natura conſecuta fuit. Sed in externis æquo diutius me detinuit admiratio: verto aciem ad penetrale corporis, & viſcera ipſa. Iure tamen Ariſtotelicum illud præfatus,

& propter longitudinem, atque anguſtiam, qua ſe corpori aptant, tum διὰ τὴν σχημάτων ὁμοιότητα λανθάνειν, ob figurarum ſimilitudinem cognitioni noſtræ ſubduci. Ne quid igitur adminiſtrem confusè, diſtribuã omnia diſtinctione iam recepta, in viſcera naturalia, vitalia, & animalibus functionibus deſtinata. Naturalia, vel publicæ coctioni ſtudent, vel ſobolis generationi operam conferunt. Ex illis ventriculus, iecur, lien, inteſtina, fellea cyſtis, & renes: Ventriculus validis è membranis compoſitus, non ineptè à philoſopho laxiori inteſtino comparatur. Collectus enim eſt, adeoque inſiti caloris robore pollens, cum non ſecus, atque aliæ ſerpentes omniuoræ viperæ ſint. Illos Ariſtoteles λιχνοτάτους τῶν ζώων, καὶ πρὸς τὸν οἶνον ἀκρατεῖς animantium guloſiſſimos, vinique incontinentes ſcripſit, quamuis & inediæ longe patientiſſimi, cum non per hiemem tantum, ſed æſtiuos aliquot menſes in vaſis detentę vitam abſque cibo trahant. Iungitur ſuperiori ventriculi orificio gula, ductu longo à faucibus deorſum protenſa, robuſtis pariter membranis, adeoque magnæ diſtenſioni paribus producta, cum obſeruatum ſit, viperas lacertas, atque oua integra deglutiiſſe. Vidi, quæ pollicis mei craſſitiem haud excedebat, paſſerem tamen cum pennis totũ deuorarat. Inferiori ventriculi orificio inteſtina continua ſunt, vix notabili tunicarum diſcrimine variata, neque immerito unicum inteſtinum philoſopho viſa. Connectuntur non admodum arcte, gyroque breui flexuoſa, longo ductu, rectoque deorſum porrecta finiunt. In iis, quemadmodum & in ventriculo reperi aliquando lumbricos viuos octo, non contemnẽdo indicio, vitam ſerpentes non in propria tantum, ſed aliena etiam ſobole tueri poſſe. Iecur habent, ut exta corporis alia, longum, ſimplici membrana parenchyma ſuum includẽs. Recipit deſcendentem à corde venæ cauæ truncum, qui partim intra ſubſtantiam eius ſpargitur, partim per ſuperficiem inferius decurrens, tum propinquis viſceribus, tum reliquis omnibus ad extremum uſque caudæ pertingen-

gentibus ſurculos impertitur. Aſſurgere autem à iecore venam ſingularem, quæ ad dentium radices, ut refert Abbatius, fel deferat, ut ibi actu vipereum venenum euadat, neque ἀυτοψία confirmat, nec ratio cogit ulla. Quamuis enim contentus intra gingiuarum theculas humor flauedine bilem exprimat; notum tamen eſt, tum aurium recrementa, tum diutius hærentem intra nares, ac pulmones pituitam, abſque particularium venarum acceſſione ſimili calore non raro imbui. Solo item vapore bilioſo à iecore ſublato, amareſcere os, linguamque infici. Nam ſi omnino virus illud miſturam bilis per venas affundendæ requireret, nil obſtaret, quominus per iugularium venarum ramos ſcopum hunc natura conſequeretur. Cyſtin fellis iecori ſubiectam, viperę non habent, quin digiti potius latitudine ab eo ſeiunctam. Inhęret enim inteſtinis, quemadmodum auium non paucis, quibus falſo alias deeſſe creditur. Hæc ampla ſatis eſt, bilemque à iecore per meatum proprium attrahit, inteſtinoque ſibi commiſſo refundit. Plinius purgamentum appellat peſſimi ſanguinis, virus item, ac ſerpentium venenum. Mihi quidem compertum eſt, cuti animantiũ etiam largiter illitam bilem, noxæ nihil attuliſſe. Iecori, cyſtique fellis propinquum lienem, recte Ariſtoteles μικρὸν καὶ στρογγύλον ὥσπερ τῶν σαύρων, paruum, & rotundum, qualis lacertorum, expreſſit. Parenchyma obtinet ſingulare, ſimplici membrana indutum, ſæpe colore ſanguineo, nonnunquam nigricante perfuſum, ut argumentum inde actionis propriæ non obſcurum nobis præbeat. Renes, & veſicam, veteres diſſectionum autores viperis ineſſe negant, iuxta cum aliis animantibus, quæ ſquamis, corticibus, aut pennis natura circumdedit; paucam in his aqueam humiditatem, aut motu corporum difflari, aut in operimenta conſumi arbitrantes. Ineſſe tamen renes viperis nemo dubitauerit, quiſquis in iis contemplabitur corpora duo magnitudine integra, deſcendenti inteſtino recto utrinque, & dorſo coniuncta. Subſtantiam obtinent

tinent ex plurium veluti glandularum congerie compactam, quæ ſimplici tenuique membrana obtegitur. Venas & arterias ſortiũtur ſatis conſpicuas, ſpeciẽq; prolixam; ſic tamen, ut ſuperior, inferiorq; pars in acumen contrahatur. Dextrum altius eſt, humilius ſiniſtrum, meatuque proprio ureterum æmulo, in dictum inteſtinũ redundantem ſeri portionem transferunt. Pergo ad partes generationi dicatas: in quarum inueſtigatione fidem veterum, ac diligentiam non parum vacillare perſpicio. Illis, pro ſexus diſcrimine diſtinctis vipera quoque donanda fuit. Et mas quidem ut ſemen produceret vaſis ſpermaticis, & teſtibus, ut productum in uterum ſpargeret, muſculis tenſoribus, ac pene inſtruendus erat. Fœmina ut ſemen exciperet, conceptumque ſeruaret, utero. Coeunt igitur, quemadmodum à priſcis obſeruatum eſt, περιελιττόμενοι ἀλλήλοις inuicem circumuoluti, ſicut ſerpentis bicipitis unicum corpus adhæſu mutuo repræſentent. Exigua enim parte coniungendis nimia corporum prolixitas impedimento erat futura. Marem autem quod attinet, ſcripſit Ariſtoteles in communi οὐδ' ὄρχεις ἔχειν τοὺς ὄφεις οὐδ' (αἰδοῖον, ὅτι οὐδὲ σκέλη; ὄρχεις διὰ τὸ μῆκος) ἀλλὰ πόρους ὥσπερ ἰχθύες. nec teſtes habere ſerpentes, nec „ pudendum; ſed meatus qualiter habent piſces. Non pu- „ dendum, quia cruribus carent: nõ teſtes, quoniam longum eorum corpus. Meatum autem piſcium totum, talẽ eſſe refert, qualis in homine ſimilibuſque animantibus, τὸ ἕτερον μέρος τῆς ἀναδιπλώσεως pars altera replicationis, vaſorum ſcilicet ſpermatis, à teſtibus ad veſicam reflexorum. Nobis hic quod in pari difficultate alibi ſuadet Philoſophus, τῇ αἰσθήσει μᾶλλον, ἢ τῷ λόγῳ πιστευτέον. Senſui magis quam ratic ni credendum. Neque enim pudendum, vel natura, vel poſitu à cruribus dependere vero conſentaneum eſt, nec longitudo corporis quotieſcunque teſtes cum ſpermaticis vaſis intus reconditi manent, noxiã ſemini refrigerationem inferre poteſt. Id conuincunt

lacertæ, ſcinci, Crocodili, quos ut corporis uiſcerumque prolixitate, ſic partium genitalium ſitu, ſerpentium generi ſimillimos reperio. Senſum igitur ſi conſulimus, teſtes habent viperæ amplos, & oblongos, ſimplicique tunica velatos, ſubſtantiæ glanduloſæ habitu, ſuccique lacteſcentis ubertate, munus ſuum abunde manifeſtantes. Collocati utrinque ſupra renes, ſic ut dexter altior plerumque ſit, humilior ſiniſter, licet Aelianus in lib. cit. teſticulos ad caudam angues habere tradiderit, quod & Abbatio placuit. Deſcendunt ab iis ſupra renes vaſa ſpermatica, albicantia colore, flexu variciformia, quæque circa penis latus internum paulatim dilatantur, ubi excipere ea cōſpicimus glandulas duas oblongas, albas, capſularum inſtar ſeminalium ſperma in pudendi fiſtulas tranſmittentes. Penis in viperis geminus eſt, ſtructuraque plane mirabilis. Originem ſumit ab extremo caudæ principio exili, quod paulatim carnoſius, amplius, & rotundum, non ſecus atque quadrupedibus muſculi penis tenſores, deſinit in porum, meatumue neruoſum, quo valide compreſſo eliditur corpus aſpectu ſpógiosū, diſtractum in lobos, minutiſque veluti ſpinulis obſitum, idque in naſcentibus viperillis laxius teſtium ſpecie nonnihil protuberat. Quo in vaginam uteri admiſſo credere par eſt feminam inter illecebras Venereis aculeis pudendi acrius irritatam, non lethali, ſed clementi morſu, caput maris ſæpius petere: idque fabulæ parricidii viperini occaſionem dediſſe. Feminæ viperæ natura mammas negaſſe videtur, cum neque illarum veſtigia ſub ſquamoſo cutis contextu ſe proferāt, nec fœtus matrem lactei alimenti deſiderio ſectetur. Cōſiderabilis in ea uterus, quo, cum viuam excludat prolem, nomen apud latinos nacta fuit. Illum μακρὸν καὶ δίκροον longum bifidumque recte Philoſophus pronunciat; quum pudendo virili gemina vagina aptari debuerit. Componitur è mēbranis robuſtis, leniterq; circa ſuperiora contortus expanditur in tenues, & membranoſos loculos, intra quos

rapto

rapto maris ſemine, ſpermaticoque feminæ excremento largiter affuſo, concipitur id, quod oui ſpeciem in viperis exhibet; atque in eo embryo ipſe vermiculo per initia perpuſillo compar. Ouum id optime Ariſtoteles μονόχροον καὶ μαλακόδερμον vnicolor mollique cortice præditũ dixit. Ingenitum ipſi eſt, quod ouiparis aliis ſuppetit, lacteum alimentum. Hoc vero nomine circumfluum ſpermati nobiliori ſeminalem uteri humoré accipimus, quo fouetur, reficitur, conſeruaturque fœtus, donec ad incrementum corpuſculi ſanguinem maternum per umbilici venulas attraxerit. Prodit in lucem perfectus iam fœtus, nunc explicitus ſecundinis, nunc plus minuſue impeditus, prout virium robur nactus fuerit. Arrodere eum membranas, aut lateribus genitricis perforatis erumpere, ſi fidelis unquam obſeruatio detexit, contra naturæ legem accidit. Ventrem denique feminæ lacteſcentis pinguedinis ingens copia farcit, haud dubiè frigidioris uteri conceptæque ſobolis fomentum eximium. Præſtantioris ordinis partes ſunt, quæ vitæ præſidia conſeruant, Cor nimirum, & Pulmo. Cor viperæ pericardio ſuo, id eſt præmolli, firmeque membranę inuolucro totum opertum eſt: quo recluſo, venit in conſpectum parenchyma ipſum, tenui ſub tunica purpuraſcens, exiguum mole, & oblongum. Philoſophus νεφροειδῆς renibus ſimile prodidit, ideoque conſpici minus interdum ad pectus mucronem dirigere. Hoc ut Plinii verbis utar, gemino ſinuoſoque ſpecu prima domicilia ſanguini præbet. Diſcurrunt ex eo veluti fonte, vena atque arteria magna, tum in inferiora, ut ſuperius innui, tum ſuperiora, duplici ramorum ſerie, ad maxillas & cerebrum aſcendentes, ut membris omnibus vitalem ſanguinem irrigent. Solum in grandiore animali diuturnis vitiis non maceratur, nec ſupplicia vitę trahit; in viperis tamen læſum exemtumque mortem illico non affert. Pulmo ſpirandi officina, longitudine

in-

insignis est, propriis à corde tam venis, quam arteriis resperſus. Mollissimus totus, ac spumoſus, atque idcirco aëris haustu copioſo facile replendus: unde recte Aristoteles hoc genus animantium ἄδιψον καὶ ὀλιγόποτον, καὶ πολλὺν ἐν τῷ ὑγρῷ ἀνέχεσθαι χρόνον. parum sitiens, paruinque bibens. & si mergantur diu aquam tolerare scribit. Delabitur in pulmones duplici distracta ramo aspera arteria, tãtę hic longitudinis, ut non tantum ultra gulam assurgat; sed etiam linguæ parti posteriori late incumbat, quãuis hoc Philoſophus contingere existimarit διὰ τὸ συσπᾶσθαι τὴν γλῶτταν, καὶ μὴ μένειν ὥσπερ τοῖς ἄλλοις. quoniam contrahatur lingua, neque ut aliis (in situ) maneat. Principium eius in faucibus strangulatæ viperæ conspicuum, tanquam muſculis singularibus præditum, adstringi, rurſumque dilatari obseruatur. Linguam tenuem, & si extrahatur prælongam adeptæ sunt, initio progressuque carnoſam, nerueã in fine. Dirimitur in flagella quasi trina, colore atro perfusa, quorum utrunque capillamenti subtilitate gracileſcens vario flexu vibrat. Fulcitur osse proprio cartilagini potius simili, quod bifidum circa linguam, deinceps longo simplicique ductu super asperam arteriam deorſum protenditur. Animalium tandem functionum sedé, quis viperis in tanto sensuum motuſque localis vigore neget? Cerebrum habent cranei firmo propugnaculo tutum, & duabus supra subterque meningibus velatum. Paruumque quidem, si molem spectes, duobus tamen seiunctum processibus, continuandæ dorsi medullæ abunde sufficiens. Diffundit tam per cranei basim, quam foramina vertebrarum, minutorum neruulorum seriem insignem, spiritum animalem, in sensuum, ac motus organa distribuentium. Oculi laterali orbitæ inclusi palpebra superiore immobili, teguntur, inferiore mobili, qua crebrius côniuente, fera ipsa dormitabundæ similis non raro conspicitur. At in recessu ampli sunt oculi, humorumque, & tunicarum operoſa compositione vel maximis pares. Quo manifestior eorum error, qui e-

ru-

rutos iuxta cum amputatis caudis renaſci exiſtimarunt. Ariſtoteles rem ex aliorũ ſententia narrat, non ſua. ἔαν τις ἐκκεντήσῃ τῶν ὄφεων ὄμματα φασὶ φύεσθαι πάλιν. ſerpentium oculos ſi quis expunxerit, aiunt renaſci denuo. Hebetes tamen eſſe pluribus perſuaſum eſt; quamuis dubitem an à natura vitium ſit, cum in exuuiis luculenter appareat, eas nõ minus reliquo corpori, quam oculis obduci, non leui tũc viſionis impedimento. Nares, biforem odorum viam, exterius duobus meatibus oſtendunt, qui diducuntur in cauernas oſſeas amplas ſepimento diſtinctas, odorẽ halitus ſpecie ad cerebri proceſſus anteriores deferentes. Mirum magis quonam modo tam exactè viperæ audiant, cum veſtigia ipſis aurium obſcuriſſima ſint. Poros tantũ eas habere auditusque cauernas, traditum à veteribus, forſan coniectura magis quam ſenſu perſuaſis: alii communem odori ſonoque viam, ut in piſcibus aſſignãt; ſed quæ tenuiore ductu in ſpecus cranei auditui proprios vocalem undam peruehat. Subiacet cranio maxilla duplex oſſium longa productione rictum conſtituens. Harum ſuperior, cum morſu ferè ſæuit, collo terræ per vim applicito mobilis apparet, quemadmodum in Crocodilo ob longitudinem rictus pedumq; contra breuitatem piſcis videbatur, re tamen vera tam in vipera quam in Crocodilo immobilem eam eſſe, cranioq; firmis oſſium harmoniis coniunctam, exploratiſſimum habeo. Dentibus armantur minutis quam plurimis, pectinatim coeuntibus, ne contrario occurſu facile atterantur, laxis utrinque gingiuis inductæ. Accumbunt maxillæ ſuperiori dextra leuaque dentes duo acutiſſimi, falcium inſtar verſus interiora faucium recuruati. Longior anterior, poſterior minor, ac breuior, ambo fragiles, adeoque acrius iraſcenti mari nonnunquam unus alterue excuti ſolet: quod in errorem duxit Nicandrum vetuſtiſſimum ſcriptorem, dum fœminæ quatuor, binos mari dentes aſſignat. Quatuor autem & mari, & feminæ tribuendos eſſe, tum alueolorum numerus, tum plurium viperarum in-

inſpectio ſatis poſteros docuit. Reconduntur intra laxas veluti vaginas, felleo liquore plenas: è quibus ad libitum feræ celerrime exſeruntur. Fundamentum loculoſue ſuos habent, non in ipſa maxilla ſuperiore, ſed in eſſe oblongo, & robuſto, lateri externo maxillæ dictæ firmiter adhærenti. Has lethale diſcrimen, & perniciē afferre demorſis, tenuique fiſtula, veluti ſcorpionum aculei perforatos infundere venenum, tam experientiæ cenſura, quam autorum diligentiſſimorum ſcriptis ſerio confirmatum eſt. Habes, Vir Clariſsime, quæ ſoloci, ut dicitur, filo de partium viperæ ſtructura pertexere potui. Quæ ſi omnino purpuræ tuę coniungere placitum eſt; penes amorem tamen in me potius, quam penes iudiciū, facti tui rationem ſtetiſſe, facile poſteritas agnoſcet. Vale feliciter. v Nouembris cIↄIↄcxliv.

DE VIPERAE GENERATIONE CAP. XIII.

Ad Clarissimum Marcum Aurelium Seuerinnm Ioannes Veslingius.

Nimuero non parum tui causa ſolicitus ſum, Cl. Aureli, cum de ſuborto populi Neapolitani tumultu fama hîc certior diffunderetur. Iam enim animo obuerſabantur, quæ moliri ſolet illa πολυκέφαλος ὕδρα, cum domitorem Herculem non habet, cum in florem fex conſurgit,

----- *ſæuitque animis ignobile vulgus.*

Nos ſoſpitatori Deo gratias perſoluimus, quod Te pariter ac Muſas tuas ſaluas in his incolumeſq; bono publico conſeruarit. Ad viperini partus inquiſitionem quid eſt quod toties grauioribus occupatum ſtudiis impellis, cum in exhibita nuper viperæ anatome, tàm de illius utero, quam fœtu ſatis expreſſiſſe mihi videar, quæ fundamentis tuis inſternere poteras? Dabo tamen hoc affectui, & quæ paucioribus aliàs perſtrinxeram, pluribus nunc exponere conabor, utcunque non ea hîc opportunitate uſus ſim, quâ olim conſularis ille apud Plinium: qui conſtructis ex cornu translucido alueis apum fœturam ſpeculabatur, aut Cl. Io. Rhodii noſtri curioſitatem aſſequutus fuerim, ſcorpii partum numeſamque ſobolem in carcere vitreo contemplantis. Igitur ut inde iterum ordiar, uterum viperæ à conceptis ouis tumentem, non ut in animantibus viuos fœtus parientibus craſſum, ſed tenuem valdè, & pro conceptuũ numero membranoſos in loculos diſtentum obſeruamus. Porriguntur ad eum à deſcendente vena caua arteriaque magna per vinculum membranoſum, quod oſſibus dorſi vertebratis uterum nectit, vaſcula plurima

ma, pro fœtus magnitudine plus minusve diducta, quibus alimentum utero pariter ac fœtui subministrandum est. Oua ipsa, seu potius τὰ ᾠοειδῆ, ouiformia illa, quæ utero vipera fert, numero quidem varia, sæpè tamen vicena, aliàs plura videntur. Figura sunt rotunda; sed oblonga & utrinque æqualiter propemodum acuminata; coniuncta inter se, atq; in longitudinem uteri porrecta, ut reptantis genetricis motui nullum obstaculum præbere queant. Aristoteles exclusa à serpentibus aliis sic connexa esse scribit Lib. 4. Hist. cap. ult. ut ὑποδερίδας γυναικῶν, mulierum monilia referant. Componuntur è membrana valida; sed quæ ab initio conceptus ad partum usque mollis est. Simplex item sensui occurrit primum: in progressu tamen chorio fœtus cõmissa deprehenditur. Hanc, cum nondum in membra distinctum est embryum, repletam materia copiosa, lenta, atque albicante, non tamen pellucida siue clara, ut in pennatorum ouis,

Candida quæ croceos circumfluit unda vitellos,

sed vitellis recenter productis, antequam luteum colorem imbibunt, habitu simillima, conspicimus. Hæc vero nihil aliud est, quam obuius in utero viperæ seminalis humor, quem primo fœtuli systemati largiter natura circumfundit, ut id foueat, conseruet, reficiat. Eam in ouiparis aliis ὕλην σπερματικὴν, seminalem materiam appellat Philosophus. Ex qua infœcundum ouum cum membranis, corticibusque producit. Lib. 3. gen. c. 1. In Plantis τὸ πρῶτον γαλακτῶδες, vocat Lib. 2. gen. cap. 4. primum luteum, idque bulbosis adeò copiosè subministratur, ut nõ tantum conceptum nouellum vegetet, sed extra terram quoque suspensum ad germinandum compellat, atque augeat, ut allii, scillæ, similiumque exemplis docemur. In his ouis quod per initia oculis obuium est, primumque ex mare fœminaq; mistum dici potest, exiguum est, rotundumque corpusculum, verè ἀδιάρθρωτον, partibus sensu nostro distinguendis nullis

prædirum. Id verò temporis progreſſu vermiculum in ſpiras conuolutum exprimit candidum, pellucidumq; totum, tum vaſorum umbilicalium tenuiſſima veluti filamenta exhibet, tum corculi micantis circa venæ arteriæque magnæ exortum veſtigia euidentiſſima. Eo paulò magis adaucto, & ſeminali matris excremento ſenſim diminuto, ſi ſtrangulata genetrice, nondũ vero mortua, diſſectio fiat, euidentiora ſunt omnia. Nam gemina ſub extima oui membrana conſpiciuntur inuolucra, quorum alterum craſſius eſt, atque oui mēbranæ proximum, chorio ſecundinarum ſimilatur; alterum tenue valdè, fœtuique propius circumdatum, quod meritò amnium appellaris. Conſurgunt circa genitalia ad chorion extimamque membranam umbilicalia uaſa, ramis, ſurculiſque plurimis diſtributa, lateq; diffuſa, quæque nullo hic carnoſo cotyledone, nullâ placentulâ natura fulcire videtur, nec velamentum addere ſingulare, quod κέλυφος δερματικὸν Ariſtoteli Lib. 2. gener.cap 4. utpote quæ ſatis horum ſecuritati proſpexit, dum quaqua verſum ambientibus membranis ea connectit: idque in ouipararum quoque pullis conſpicitur. Cæterum explicato fœtulo caput apparet amplũ, turgidulis oculorum ſphæris, nec palpebris ſuis penitus opertis. Circa dorſum & latera ſquamularum rudimenta adſunt, & in maſcula prole ſubter umbilicales venas globuli duo, qui teſtes aliis, mihi penis bifidi extrema videntur ſpongioſa, nondum intra corpus adducta. Iam aperta ſecundum longitudinem adhuc viuente beſtiola cor obuium eſt, eximiè conformatum, ac concinno ſyſtoles, diaſtoleſque motu diu citatum. Sub eo iecur ex candido flaueſcens deorſum porrigitur, & vireſcente bile turgida veſicula proximis inteſtinis annexa eſt. Reliqua denique viſcera naturalem habitum diſtinctis περιγραφίαις ſeu lineamentis oſtendunt. De perfecti iam viperini catuli partu quæ nobiles à veteribus ſcriptores tradidere, nota ſunt. Nimirum

erodere ſobolem genetricis aluum, ſiue Plinii verbis, tarditatis impatientia perrumpere latera, occiſa matre: quam ob rem cum parricidis culeo inſuta vipera priſco ritu necabatur. Secus tamen Apollonio apud Philoſtratum viſum eſt, Maximoque Tyrio, Theophraſto apud Aelianum Lib. 15. cap. 16. de anim. qui ſupereſſe partui ſuo viperam obſeruarunt, eamque fœtum editum lambendo polire. Mihi ſanè, quemadmodum apertè fabuloſum eſt, marem in coitu caput ori viperæ inſerere, itemque voluptatis dulcedine id abrodere, vel ut alii loquuntur διακόπτειν, abſcindere: ita paternæ necis τιμωρία ſeu vindicta illa, quam Aelianus Lib. 1. cap. 24. innuit, ſuſpecta ſemper viſa fuit. Ariſtotelem ſequor libenter, qui cap. ult. hiſt. viperam fœtus viuos edere, vel in membranis, quæ tertio tamen die rumpuntur, vel ſine membranis explicitos, quum interdum ipſi in utero illas corrodant. Vidi apud Pompeiũ Sprechium Venetum, materiæ medicæ curioſiſſimum virum, incluſam vitreo vaſi viperam, quæ plures catulos pepererat, alios tenui membrana, tanquam amnio velatos, alios vero denudatos, qui tamen omnes iuncta umbilicalibus vaſis inuolucra veluti ſecundinas ſuis protraxerant. Vale, & cum Dehnio noſtro Muſarum corculo plurimum ſalue. Scrip. Patav. XVII. Sept. cIɔIɔc XLVII.

RE-

RECEPTAE DE VIPERIS NARRATIONES, & Aduersiones. Cap. XIV.

Bseruatum est à plerisque, qui rem ipsi vidisse testati sunt: Viperas, ubi maturitas aduenerit partus, in sublimi fruticum atque arborum maiorum conniti suetas. Sic amicis quibusdam nostris quercus forte fortuna prætereuntibus visi sunt repente de ramis viperini catuli decidisse. Quibus accedit & Cardani testimonium, qui Libro de Venenis pendulos e quercus ramis iam iam partos viperæ catulos aliquando sibi visos affirmauit. Fuerunt autem & qui super rubos spinis horrentes (nam neque hos squamæ reformidant) satos hosce fœtus viderint excludi. Deliguntur auté inter plurima fruticum arborũq; cacumina suspiciosis alioqui bestiolis studio fortasse cautelę: quippe quod loca hæc importunis aliorum tum hominum, tum brutorum offensis minime omnium existimentur patere. Nescio equidem, qua vulgi fama mutari sæpe anguibus dentes: qui hercle sermo credibilior fit altero simili, quod scripserunt docti, plerique de dentibus Viperæ maris. Sic in agro Insulæ Caprarum, qui serpentes edit minime venenatos, consueti per visum pueri atque puellæ panniculum in os obtrudere, quem simul ac arripuerint angues mordicus illi eodem momento cum vi disttraxerint, affixi linteo dẽtes excutiuntur. Quod factitare consueti sunt Psyllii Marsique apud Ferrandum Ponzettum Cardinalé Lib. 2. de Venenis Cap. 5. Nimirum ut his tractandis sint securiores, erit hic tibi Anguis Aesculapii sub ergastulo diu seruati narratio tradita nobis ab Ignatio Auersano Theriacopæo perito Societatis Iesu Collegii Neapolitani. A Maio ad usque vindemias detentus sub capsula cælo tenus perforata Anguis nullo cibo altus quinq;

men

menses, nisi quod aliquando liberatus ad irriguũ horti fontem potauit uberius quidem primum, mox plurimam aquæ partem sua sponte reuomuit. In singulas hebdomadas impastus deponebat aluo quantum gallina regerit semel stercoris: exhalatio sic tetra & horrenda naribus appropinquantium, ut si diu mansisset in eo cubili tabem autori suo facile attulisset, tantum abest ut à nostris hominum naribus ferri potuisset. In vindemiis exuit se senecta, quę capite tenus ad caudam resoluta est inuersa facie tota, postremæ solum caudæ modica & exili relicta portione, ut quæ firmius mordicusque adhæsit, qualis ad hanc diem visitur, cum tuniculis oculorum pellucidis, cum spolii capitulo continenter alicuius membranæ modo concretis. Antequam spoliũ reuulsum fuerat, cum sputare ac tentare animal eodem quasi velo mox deposito lucem multis indiciis ostentare recuperatam: quin lætius euolui, alacrius gestire nitidusque exsultare noua sua iuuenta. Hęc obseruatio tota de Aelope Ignatiana fuit. Cæterum libet hic lucidiori vernationis enucleationi adscribere, quæ Franciscus Massarius vir Naturæ peritissimus in Comm. Lib. 9. Plinii de hac re graphicè enarrauit. Cum serpens pellem exuere incipit, ab oculis primum detrahi aiunt, ita ut obcęcari videatur iis, qui rem non intelligunt, caput exuitur: glabrum enim hoc omnino antequam reliquum corpus apparet. atq; una fere nocte ac die senectus tota exuitur, à capite orsa ad caudam, & cute altera intus subnascente ipsa remouetur. Vt enim fœtus inuolucrum secũdarum, quo contentus prodierit, exuit: sic ista senectute diducta renouatur. Iam uniuerso se habitu renouat, exuitque vipera veteres totos amictus, ut subtensam oculis tunicam, qualem more pisciũ retulit à natura, continuã in vernatione relicta possis agnoscere. Agnouimus porro tales plus semel ex utrisque oculis quasi vitreas fenestellas cæteris squamis discretas apud Ioannem Baptistam Calabrum Thurum

Theriacopæum Carthusiæ Neapolitanę perdiligentem. Quod si est: fallitur profecto Iacobus Greuinus, qui vernationē anguium genuinam istorum pellem inficiatus, concrementum dixit ex muco & sorde muci mo-do circa corpus animantis lente collectum, & resiccatum. Qui fieret enim oculorū amictus tanta discretiosi confusanea esset illa concretio? Nouellos suos catulos alit singulos studiose Vipera, lingentes & deuorantes quicquid mater in os ingresserit illorū. Iacobus Lochmanus Heluetus Mugretensis Medicus obseruator. Quod affirmauerat Apollonius Thyanęus apud Philostratum dicens, Viperam esse visam catulos, quos peperisset, lambentem quasi expolientem. Qui idem Iacobus amicus noster hoc eodem inter nos instituto sermone narrabat liberos domi altos catulos viperarum in lac patina dilingēdum ire redireque assuetos. Cuius rei simile memoriæ prodidit Plutarchus: quod est, Aspidem ab Aegyptio quodā viro tam familiariter altam, ut ad mensam assiduò ventitaret. Prodiditque in vulgus tum Philarchus in xii. tum Aelianus Lib. 17. de Histor. An. Cap. 5. aspides Aegyptiorum illecebris cicurescere. Vermiculos per intestina Viperarum, & suo fato, & vi mortuarum plus semel nobis inuenisse contigit, qui plerisque in speciem foetabulorum fuerant viperinorum. Qualem plane historiam & Vlysses Aldrouandus inter Anatomica proposuit pag. 128. Causā adstruens copiam pituitæ, qua per suam ipsarum voracitatem consueuerunt viperæ scatere. Contra tamen est Seneca qui Lib. 2. Naturaliū Quæstionum 31. statuit in animantibus venenatis non gigni vermes. Cuius causas Hieronymus Mercurialis cap. 14. Lib. 1. de Venenis retulit duas. Vna est, inquit quia in ipsis deest materia apta generationi horum animalium. Nam fiunt vermes animalium ex excrementis, & præsertim crudis, & inconcoctis, in venenosis vero animalibus omnia excrementa sunt excocta, atque etiam ea vi prædita, ut

minimè

minimè possint esse apta generationi animalium. Atque id probatur, quia excrementa animalium venenosorũ non fœtent, immo vero ubi habitant serpentes, & ubi deponunt senectam, solet potius fragrantia quædã sentiri, quam fœtor. Cæterũ voracitas, quam adstruxit Aldrouandus, Viperis nulla est, monstratis alias à nobis pauco victu contentis; nisi quod dulcia, quibus delectantur hæ feræ, nec non carnis esca, materiam subministrare vermibus facile possunt.

Vipera quemquam hominem aut animal præterquam lacessita non lacessit. Illudque est quod nudos, & dormientes non incessit. Quod sibi etiamnum puero sæpissime contigisse perhibet Olaus magnus. Verum enimvero nonnulli sunt serpentes, qui suum iter itantes homines & mali nihil aut sibimet aut aliis cogitantes ex improuiso insultant, ut Acontias sui iaculatrix serpens. Obseruatum est, quemadmodum multæ Viperę fortè fuerint in ampla eademque capsa, in qua discurrentes alioqui catuli confusi deberẽt esse; nihilominus teneros natos sic adhærere singulis parentibus suis, ut mirum spectatu sit simul & iucundum quam belle genetrices suas singuli norint, quam chare complectantur. Grandem & incomparabilem naturæ vim, qua genus nullam gratiam expertum amoris cumulatam hanc principiis in suis experiatur, & perfungatur.

Testificati sunt Psylli, Marsique nostri, cum forte per Viperas incaute mordentur, si continuo morsam particulam exasperent scalpris, adeo ut tingatur caro multo cruore, quẽ diligenter expresserint, fieri sic ut nulla sequatur noxa. Nimirũ inquit egregius Actuarius in Lib. v. meth. med. cap. 2. ex maioribus plagis copiosiore effuso sanguine non nihil etiam veneni elicitur.

Ab aspide demorsi galli gallinacei, quauis antidoto defensi perire sueti, solis viperinis pulueribus ex vino ministratis seruantur. Paulus Emilius Ferrallus Archiatros multorum Regum consultissimus sua fide affirmabat.

Qui quidem Vir, & solida vasa vitrea, in quibus Viperæ suffocatę fuerint, vino plena disrumpi referebat acrimonia sola commaceratæ ferę. Expenderint hoc qui frigidæ crasis viperam opinantur.

Tertio testatus est, unica Vipera incocta plurimam aquam spumeam abundè fieri: quod spirituosam eiusdem salsuginem declarat. Cui rei consonant ea, quæ scripta reliquit Plinius in Lib. 29. natur. histor. cap. 3. Sunt autem hæc: *Ouorum genus est*, inquit, *in magna Galliarum fama omissum Græcis: angues innumeri æstate conuoluti, saliuis faucium corporumque spumis artifici complexu glomerantur. anguinum appellatur*. Hæc ille. Ex quibus disces, spumosum natura genus anguium esse nitrosum alioquin & flatuosum.

Cęcilia, serpens à Vipera deuorata viuens (nam prę lubricitate contritum dentium diffugit) per intestinorũ ambages longe traducta tandem ex aluo libera prodit relatore Paulo Mantusio Consentino Medicinæ Doctore cum primis ingenioso. Cui quidem narrationi & data libentius fide assentieris. Quod de mergi podice infimo egredi visa est anguilla, quam illa auis transuorauerat, retulit Thomas Hanesius Anglus Londinensis, quem virum honoris causa nomino. Quin etiam scire licet deuoratas à Phalacrocorace integras anguillas per intestinum nouies elapsas, itemque integras: quod in Lib. de piscibus retulit Conradus Tigurinus. Cũ exiguo & vix effatu digno victu se substinentem quempiam subludere volent Calabri nostri promto protinus adagio patrio; Scorzonẽ dicent, qui victiret vento: quam celebrem populi parœmiam haud temere vel sine obseruatione productam in vulgus credas. Est autem obseruatio, quod ternos quaternosue menses singulis annis vitam ducit cauis sub terris serpens omni abstinens venatu. Ducit & in captiuitate longinquiores moras. Citra quod tempus discurrenti per campos angui pastura nulla est luculenta. Fortassis autem sic alluditur

ad

ad eam sententiam, quod aut tenui quodam aut occulto prorogat æuũ alimento Quod professi sunt Io. Quercetanus, Stephanus Rodericus, Sebast. Basson, & alii quidam. Ferrariensem agrum referunt præ uniuersa Itala terrâ feracissimum Viperarum atque serpentium, ut mirum sit quantus undelibet occursus istorum anguium. Qua quidem re expensa Hercules Estensis Ferrariensium Dux veterum æmulator Romanorum, atque horum ulli vix inferior, seu celsam eius dignitatem, seu prudentiam ac vigilantiam, seu suorum salutem nõ postremam quidem suam sollicitudinem, sed maximã credo ditionis suę sortem indicans serpentiferam, qualem Scaliger Exerc. CC. notabat adstruens, postquam altera argentei numismatis facie conspectum suum ostendit; altera mox ingentem variè innodatorũ anguiũ confertam vim expressit, imitatus equidem opinor Oscum Tyrrhenorum Imperatorem, cuius insigne serpens fuit, propterea quod Osci à serpentibus dicti populi plurimum his abundent.

Viperæ quæ cuique insultare parata sit, si prudens sit is, qui ictum est recepturus, ut sudariolum, vel pileum, vel pugillare aliquod obtrudat, constat fama multorum hominum, qui rem ipsi compercre, feram bestiolam abstenturam ab insultu primum concepto; verũ illud quod obiectum est mire discerpturam, ac dilaceraturam. Adeo verum est adagium vulgare horũ hominũ cũ verberare non possis asellũ verberaueris ditellas.

Nonnulli nobis certa fide retulerunt, fragrantiam quæ subleuatur ex Vipera, quæ igne torretur, memorabilem esse adeo, ut quispiam illustris homo surrexerit quandoque de strato ad proximum vicum, ut nobilis odoris addisceret causas. Cui narrationi non discrepat ea profecto, quã proposuit Fuchsius se Lostorfii vidisse, cum ouum unius Viperæ in fornacem proiectum esset, mox matrem ipsam cum festinatione accessisse sibilantem, odore nimirum percepto & fornacem in-

gressam esse, licet astantibus ad rem quibusdam viris, à quibus partim baculis occisa est, partim igne læsa. Dubitari possit, an hoc per στοργὴν acciderit, an quod odore illecta fuerit. Nam & alioqui fertur, si serpens uratur in silua alicubi, alios etiam accedere, siue sibilo tantum, siue odore etiam allecto. Pullus à Vipera demorsus antidoto monocerotis duabus horis in vita perstitit, quod genus non longo momento constare consueuit. Argillæ Meliteæ quotacunque portio in viperæ os immissa exitio est præsentaneo, Io. Baptistæ Portæ Lib. 8. cap. 10. experimento.

DE DENTE VIPERAE VIRVLENTO

D. IOAN. BAPTISTAE HODIERNAE SICVLI SYRACVSANI in oppido Palmæ Agrigentinæ Diœceseos Archipresbyteri

Ad Marcum Aurelium Seuerinum Philosophum & Medicum Neapolitanum longe celeberrimum Epistola in paraphrasim inflexa.

ARGVMENTVM.

Vandoquidem nobilis hic auctor Neapoli vulgauerat de Muscæ oculo per microscopium spectatum, lepidum opusculum, miros naturæ lusus & incredibilem in pangendo sagacitatem aperienti, munus hoc gratuitò donantem optimum sacerdotem, ac sedulum naturæ tenuioris interpretem, interpellauit Seuerinus, ut viperæ tũ denticulos intortos, tum latitantes veneni vias organo suo subtilissimo scrutaretur; præsertim ocium nactus, quod sibi minime suppetebat. Quas utrasque obseruationes amicâ diligentiâ, perspicaci studio à Reu. Vi-

Viro iam confectas, atq;aliquo post tempore communicatas huc inserendas Aurelius ingenuè curauit hoc exemplo.

EPISTOLA.

Quoniam ut omnibus numeris absolueres præclarũ, quod præter plurima Mineruæ tuę monumenta, de vipera complebas opus; Neapoli de arcana dentis viperini natura, Marce Aureli præstantissime, mecum agens meumque ad exilia rerum corpora vestiganda cõparatum ingenium aduertens: exegisti, ut quam Anatomę insectilium oculi deprehendendæ subtilẽ meam accurationem fueras admiratus, eamdem in explorandam dentis huiusce structuram adhiberem, atque operam meam, qualiscunque successisset, epistola recenserem. En quam equidem pollicitus tibi sum, constantem nunc exhibeo fidem.

Opus sane perquam difficile, ac exsequẽdo periculosum, ne quum exitiale caput colubri tractatur, incolumitati noxium atrumque foret. Verùm has atque alias aduersantes operæ difficultates cum bono Deo meam industriam adiuuante superaui. Atque ut omnem rationem, Aureli dissertissime, quaue usus sim industriã, agnoscas; Pragmatiam meam omnem audire, ne te pigeat, quæso.

In Australi Trinacrię Regione, quæ inter Gelam, & Agrigentũ interseritur, est Terrę tractus Montis Clari nuncupatus, in cuius medio Palmę oppidum Palmis siluestribus insigne visitur, littore ad Africam spectante. Hic cum abundè proueniant angues generis pręcipuè viperini, equidem cum oppidanis & agrestibus pepigi sponsionem, ut quotcunque viuentes ad me perferrent angues, certo suo precio redimerem. Quorum in dies varium genus in capsulis & cistulis delati quum essent emissos singulos tum solo serpere, tũ gradus ascendere, descendereve curaui, quatenus quidẽ viuorum in progrediendo motus, & linguæ vibratus è

com-

composito viderem, sibilū verò curiosis auribus haurirem; mox verò multos strangulando, dissecando, aperiendo, ac resoluendo plurima & selecta obseruarem; tum etiam per opticum tubulum, quo spectabulorum species exiguorum bis millies in magnitudine sub oculos exponuntur, Linguam, dentes, palatum, oculos, nares, singulas denique partes sedulò rimatus sum. Nā præter dentium in ore seriem ac figuram, alia item pleraque scitu dignissima perquisiui atque percepi, quæ tibi non ingratiis nunc studeo commendare. Anguium quippè genera vidi quam plurima, varia discretos magnitudine, multisque distinctos coloribus, in paucis ab se inuicem distare, in pluribus verò conuenire.

Os quippe, Lingua, sibilus, dentes, amictus pellis in singulis ferè pari pacto se habent. Os cunctis amplè patens, ac guttur amplissimum, lingua bifida, dentes partim adunci, atque ad palatum reflexi, partim in utraque maxilla serratim confecti, quemadmodum in lacertis & piscibus dispositi visuntur. Inter quos Lingua, quæ forma insolens & flagellifera serpentium rictibus indita est non initio gutturis aut confinio utriusque maxillæ sub primo hæret palato, sicut in piscibus & in ceteris animantibus; verum per quandam quasi fistulam membranis interiacentibus subligatam quasi per vaginulam ad oris rictum ultro citroque discurrit: per cuius canaliculum Angues bifidam exerētes lingulam pernici sic agilitate vibrant, ut hæc fermè coruscare, dissilireque triplex ore videatur. Eodem quoque modo & lacertæ scissam & sub nigris veluti fibris discolorem linguam, sed habitu crassiusculam sibi vindicant. quam equidem eo naturæ consilio tributam anguibus fibrosam, & tenuissimam arbitror, quod cum humillimæ bestiolæ plurimū in terræ latibulis degant, unguibus & chelis, quibus ad meatus narium extergendos utuntur carentes: flocculatam opportunè lin-

guam huic eidem expediendæ operæ nactæ sunt. Neque verò sibilum ex euidente gutturis larynge, verum è latitante, ac sub inferioris maxillæ membranis demissa fistula spiritum in exilissimum & peracutum stridorē emittunt: per cuius ostiolum ad narium hiatus respondens inspirant respirantque vitales auras. quippe qua spiritum ad pulmones anhelantes traducant, & ad narium anfractus intra palatum impellant, & ore clauso sibilum educant.

Sed & dentes in singulis utriusque maxillæ lateribus tum aduncos ad guttur spectantes, tum alios è soliditate ossis maxillaris eductos duodecim numeraui, ut cūcti numero sint quadraginta octo; serie quidem & ordinatione, quæ visuntur in Anguillis, quæ maximè inter omnes apodas animantes serpentiū similitudinem exprimunt: nisi quod Anguillarum genus linguam non emissiuam nec bifidam habet, sed crassam, orique colligatam, quæ fibrulas etiamnum adsciscit sibi. Dentes autem anguium rosæ, aut rubi senticosi figuram referunt; magnitudinem vero cuspidularum urticæ vel aristularum. Aduncos vero, & ad palatum prope parallelo reflexos hæc Animantia dentes habent, ne captata ore alimenta protinus excidant, quæ nullo retinendi subsidio participant. Diuinitus igitur à natura prouisum fuit, ut si quæ Bestiolæ, Ranæ uidelicet, mures, anguillæ sub fauces anguis incurrerint semel, hinc expediri nullo negotio queant; quia præcipitē in gula ad secundā dentium seriē ultrò & minime cōtrita trudantur. Siquidem hasce Bestiolas serpulæ molarium expertes cum sint, in frusta proscindere vel pinsere non sunt potes; atque adeò raptam escam non comminuūt, sed intaminatam vorant, ac in ventrem demittunt. Sed de voratorum istorum ingluuie ac ampla lacuna non omitto dicere. Serpulam enim vidi (nostrates id nomen Anguis Atri fecerunt, quem & innoxium experiuntur) Ranas integras deuorantem. Alteri vero murem strā-

gula-

gulatum continuo deglutitum. Verum lacertam terrestrem lumbricum prælongum in gulæ bulgam præcipitare connixam diu laboraſſe; tandem ut ventre complecteretur, cauda ſe & virgulto verberaſſe: ſic demum ſolidè deuoraſſe. quam rem equidem attentè contemplatus & admiratus ſum ob excedentem abſorpti pabuli dimênſum, quando lumbricus ſubtriplus eſſet ad lacertæ magnitudinem. Quoniam igitur hi ſerpentem vorandis lumbricis, Ranis, Muribus, & Auiculis diu fatigantur, vides interim os replendum, & guttur omne perſtringendum fuiſſe, niſi ſi à natura prouiſum eſſet ut fiſtula pulmonis, quæ tenuiſsima ſerpentibus tributa eſt, intrinſecus per inferioris mandibulæ medium ad hiatum oris educeretur; ſecus reſpirationis actum os tracheę confarcinando compreſſius ore paſtum affatim impediret, atque inter vorandum angues præfocaret. Qua cautione factum fuit, ut ſicut os illis valdè patulum eſt, pariter & guttur ampliſsimum ad ventrē uſque diſtendatur.

Verum ad dentes viperæ remorſores nunc deuenio. Porro ſerpentium genus virulentum, quale & viperæ ſic dictæ, quod vi ſeu violentia perimat, præter id quod habet cum cæteris commune; Dentes utraque maxilla recuruos ac expeditos rapiendæ excipiendæque eſcæ uſus à natura recepit; ſpeciales & cæteris maiores ac proportione longiſſimos: qui cum ſint pro arbitrio mobiles, tū exſeruntur, tum ad interiora palati reponuntur, aduoluunturue, non abſimili figura, quam felis aut Leonis ungulæ. Hos itaque dum anguis ſedatus eſt, repoſitos abdit; quum vero ad pugnam atque ad vindictam accenditur, teli modo dirigit, paratoſq; ut percutiant intendit. Quo quidem actu dixeris Aprinum aut Elephantinum caput exprimi; niſi quod utrorumque dentes exſerti, ſitu differunt, quatenus è ſuperioribus in vipera dentes tenduntur; Apris vero ac Elephantis ab infera maxilla. Ad hæc dentes anguiū

viru-

virulenti & circumquaque tornatiles, fragiles, caui, flexilesque sunt; illi vero singulis hisce conditionibus euariant, sola figura respondentes recurua. Quanquam & figura & magnitudine & colore nil dentibus hisce viperinis similius, quam aculeus capparis senticosi; usque adeo, ut ex hac signatura coniectare liceat aduersaturũ viperę veneno suffusum è cappare succũ. Quod fit mihi probabilius ex eo, quod sub hac plãta frequentissime condi gaudeant hæ feræ. Neque vero forte opinaberis, vir prudentissime, dentes viperarum hispidos aut serratulos, quales cancrorum sunt chelæ. Declarat quippe Microscopium nulla eos asperitate rigere, sed politos esse sic, ut elephantinos dentes eleganter imagine repręsentent. Sed neque solidi sunt censendi. Quoniam vero sunt ab radice ad verticem caui, hoc etiã in ruptis ac fractis eodem ostendente tubulo visorio; ut mira Plinii se prodat diligentia in minimis etiam quibusque naturæ rebus explorandis, qui viperæ dentes tenui fistula perforatos agnouerit, atque ut scorpionis aculeos veneni condos & promos.

Compertum est item obseruatione diligenti, præterquam ad pugnam ac vindictam viperæ remorsores non erigi dentes; verum eosdem perpetuo inter genas inflecti & custodiri ambiente membranula, quæ sub dextra, lęuaque gena præter constitutam dentium nudorũ ordinationem ad oculi perpendiculum sinuatur ac surgit, distincta vesiculis læui quodam humore viscido flauoque refertis, quas profundè denticulos amplexas credideram hactenus veneno condendo paratas, quod eructans internè dens cauus ad inimicos usus eiacularetur. At perspexi demum humorem exitii veri fomitem non esse. Quamobrem aliunde virus effundi oportere. Plinius quidem maximus naturalis historiæ disquisitor non aliud serpentium venenum, quàm fel sibi persuasit, atque inde per venas sub spina repentes ad os peruenire subsequuti scriptores alii transtulere. Quod equidẽ

animaduertens, viperam à cauda ad collum profcidi, reperique fellis vesicam Hepati colligatam in mediam prope caudam propagari, atque istinc filamenta quædam mira subtilitate per spinam ad os perduci, ut verũ Plinii profatum comprobaret. Deinde fel pane subactũ feli deuorandum obtuli, quo statim integro deglutito fel signum letalis alimenti nullum dedit. Quamobrem viperæ fel non esse venenum, sed succum veneno finitimum, à quo virus per eiusmodi filamenta quasi per venulas ad dentis cauitatem deducitur, credidi, vel quod veneni vis in dente mox perficiatur: ita ut Dens tanquam letiferi liquoris receptaculum & cornucopia sit: ob id habitu tam fragili est, ut unoquoque sub ictu dirumpatur amplè diffuso per attritum vasculum veneno. Sed violati dentis meum hoc fuit experimentum. Equidem felem & catulum excusso viperæ dente plus semel percussi, qui perpetuo secundum apicem elisus est, animante nihil emoto: quod scilicet veneni vigor à dente iam euaporarit, atque adeo venenandi facultatem laxarit.

Verum obseruationem audi maximam, & problema valdè dignum attende. Nam si dentem ex ore viperæ refigas, atque euellas, postridie & alterum eadẽ sede tanquam Hydræ caput renatum ex integro reperies. Quæ fit quidem restauratio dentium non vi solum excussorum, verum & sua sponte delapsorum. Scire namque licet singulis ferè mensibus fieri redintegrationem omnibus in solidum conditionibus. Quod equidem haud aliena fide, verum accurata mei ipsius obseruatione comprobatum testor. Neque vero negotiũ hoc exorbitat à naturæ potestate, cuius est exuuias & senectam in eodem angue, suppetente natiuo balsamo, reparare, quemadmodum Arbor Climatis Indici melancholica flores, quos diu amisit, noctu reparat; quod est apud Emanuelem Costam in Historia. Stirpium indicarum; maiore scilicet dente per maiorem, minore-

que

que per alterum minorem reposito. Quo respicit hemistichion Virgilii: *uno auulso non deficit alter*.

Sed rursus quæres, unde, aut quo Naturę placito fiat, ut dentes viruléti seu vi excussi, seu spóte delapsi renascãtur. An quia, nisi dentes viperę renascerẽtur, ferocissima cæteroquin bellua post unam aut alteram pugnam inermis & imbellis præter unam conditoris ideam perpetuo relinqueretur? quod quidem in unoquoque morsu venenum amplè profundendo diruptus dens inutilis inde redditur, & lethiferum animal suppeditatibus aliorum omnigenæque labi fieret obnoxium? Præclarè quidem quæsito satisfactum. Verùm quid causæ subsit, inquies, ut mobiles dentes ac veluti chelæ cancro flexiles ad libitum sibi recondat vipera? An quia si perpetuò dens virulentus exponeretur, subinde fieret animanti perniciosus. Quoties enim in occurrens emissarium escæ vorandæ pars & allideret & impingeret; tũ ex hoc facile diffringeretur, & viscosa colluuie nutrimentum inficeretur; unde aut vita demum aut alimonia corrumperetur. Iam igitur vides quã consultò factum sit, ut cum viperæ vescendum esset, iacentes & abscóditos eos dentes inducta non attingeret offa. Sic igitur dexterè prouisum est, ut quoties viperæ vescantur, inter utrumque genarum sinum dentes virulentos supprimant & occulant. Quoniam autem in emortuis ita compressos dentes videre est, inde puto vetitum, ne multis hęc obseruatio plana fuerit.

Hactenus hæc pauca subtiliter in vipera fabrefacta mihi per meas ingenii vires enarranda fuere, quæ tametsi tuæ sint sedulitati perspecta, nihilominus ad uberiorem tuorum effatorum comprobationem usui futura confido. Prẹterquam quod & ipse & amici cognoscere possitis meam omnem operam, studium, obseruantiam tuis aut obsequiis aut commodis patuisse: quapropter & hæc boni consulas rogo, & B. vale.

APPENDIX AD EPISTOLAM ANTE RELATAM

Quibusnam conditionibus differat à cæteris Anguibus vipera Obseruatio I.

VIpera cæteris ab anguibus distat per hæc:
1. Quod caput efferat supernè pressula forma.
2. Quod genarum habitu sit torosiore.
3. Quod rostrum subleuet, uti sus.
4. Quod oculorum obtutum ad verticem felium modo contorqueat. Quæ res sanè fortasse fit propterea, quod eadem habitudine prædita, qua feles ad prouidentiam & ad venatum, ut sursum, deorsumq; conspicentur, pupillarum opus habent sublimitate.
5. Quod externus habitus plurima parte cinereus atris perpetuo maculis sit intermistus.
6. Quod eiusdem corpus reducta potius quàm promissa nimium sit longitudine.
7. Quod hostis præsentia non exterretur, sed nulla mora longo in se ipsam gyro contorta, & in pectus erecta confligere prægestiat, ac se distringat, intentans furore mortem. Ex aduerso colubri, atque Angues aquatici teres gestant caput, non explanatum, neque turgidulas malas. Rostrum exporrigunt croceo colore tinctum, pectore verò ac ventre candidiore, cæterum corpus iactant habitius atque prolixius. Sed serpulæ nullis maculis distinctæ, & capite & omni habitu se proferunt atræ, tenuiores, ac productiores: elapsæ domiciliis nidorum exsorbent oua.

De Interaneorum in Serpentibus habitudine. Obser. II.

SErpentis quidem in assere resupinati cute ac peritonæi membrana à podice ad capitis fines usque discissa, primo se offert adeps aluo farcta, mox cor emicat

Sedem in pectore ad trientem unũ longitudinis à summo capite nactum; quod cor angue perempto duas plus minus horas molliter palpitare videbitur. Deinde inferius dextra iecur colore cæteris animantibus respondente: lien verò sinistra secundo corporis triente secundum animantis longitudinem demissa patescent. Pulmo præpurpurissante Cyprinoue nitore conspicuus uno qua si sacculo tenuissimo complicitus. Cæterum reticulatam explicat texturam & opificium omni animantium generi singularem. In cuius medium fistula spiritalis inserta tenuissima, resectum caput contempto quasi percussore minabundam vibrat linguam, exserit identidem & recondit. Si quid autem quidpiam ad os allisum senserit, arreptum continuo perstringit, præ rabie commordens. Quare decussum etiam è trunculo serpentis Euganei caput, si vitæ suæ cauerint, abstineant ardeliones homines attrectare.

De Serpentium exuuiis. Obseruatio III.

VEre nouo aëre tepescente, latebris Angues relictis veterem vernationem abiicientes etiam intime restaurari prę se ferunt. Verùm ut exuuias excutiant, operę preciũ est retexere. Quod autẽ autopsia comperi nunc enarrabo. Cũ exuere se parat anguis, caudam anguste dehiscenti suffigit humo sic arctè, ut colligatus appareat, & in solum perinde ac natiuum quodq; virgultum insertus, quo tempore caudæ extremo summa vi propulso cutem ad superiora retorquens explicat resoluitque sic ad os usque reductam, ut ea demum expulsa serici vermis exuuias deponentis referat modum.

De prudentia Serpentis. Obseruatio IV.

PRudentia serpentis Matthæi cap. x. insignitè discipulis commendata est à Seruatore per hæc: *Estote*

pru-

prudentes sicut serpentes. Quo verò nomine prudentiæ dignitatem sibi prærogent serpentes incertum est. Equidem hoc eò refero, quod serpens inter omnes animantes maximè sit circumspectus. Enim verò cum eiusdem ergastulum à capite ad caudam multam in longitudinem extendatur, manibus pedibusque carens, & armamento, quo se protegat & undecunque defendat: imbecillam & præsidio defectam corporis longissimi custodiam una sua solertia tuetur. Itaque capite veluti cētro primum facto, sed tamen elato. Cæterum in orbem perpetuo quasi circulo corpus funiforme colligit & cōprehendit sic, ut quacunque ad ipsum inimicus insurgat, inde toruo capite subuectus insultet contra, de medio circumiecti glomeris erumpens, tanquam ex arce propugnans armatus miles, qui furorem impetentis opperit, ut vim vi repellat, atque exterminet. Sic humillimus colluctatur rigente ore, exsibilante spiritu, vibrāte lingua, surrectum caput in latus torquet, atque ultra propellit, mox dicto citius insultorem suum percutit dente petens, quo demum effracto veluti vasculo venenum effundit in apertam vulneris viam.

FALSAE DE VIPERIS NARRATIONES. Cap. XV.

Ræter eas, quæ c. huius Lib. sexto recēsebantur, legeris & hic velim falsas narrationes & opiniones, quæ de viperis seu scripto seu voce feruntur. Quarū prima est: Catulos Glirium in nido a viperis inuentos partim vorari, partim excæcatos nutriri, donec singulos absumere libitum sit: qui si interim à quoquam homine rapiantur, perditum hunc iri veneno. Apud Aldrouandū, & prius apud Conradum ex Epiphanio fine Tomi Primi contra Hæreses enunciatum: quamquam Cornelius à Lapide Comm.

Commen. in Genesin istiusmodi complura per Patres prodita confessus est, quæ sunt ex placito vulgato.

Magnum est quod de Philomela referunt, paterque meus id testabatur: quod tamen apud me supra fidem est, scilicet Philomelam deprehensam in arbore à vipera, quæ arborem ambit, paulatim deflentem miserabili voce in illius os, ut deuoretur, descendere. Si itaque hoc contingat: metus & antipathiæ causa, & cuiusdam stuporis ingeniti ratione fiet. Verum talibus non subscribam, donec videro. Hier. Cardanus in Lib. 7. de rerum varietate Cap. 36.

Philomela erĝà viperam mirum factum.

Illud quoque reiectat fidem, quod ab angue non attingi nudum hominem in calce XII. scripsit Isidorus. Huic enim saltem poëtę contradixerint, qui tradiderunt impetitum à colubris infantulum Herculem in incunabulis, quem nudum depingere consueuere.

Si viperæ collum summa cautione continens in os illius diductum expuas: sputum in eius ventrem traductum, tanta ei pernicie existit, ut inde ex tabe vipera putrescat. Aeliani quidem, sed amicum experimento falsum compertum πράγμα.

Ebusitanę Terrę puluerē rectius aspertum haud ferre serpentes prodidit Pomponius Mela. Terra Hibernæ iniecta necari referunt Angli, nec non alia plura de lignis indigenis exterminantibus exteros serpentes. Quę narrationes dignæ sunt, quæ censeātur. Equidem istas antipathias, quas imposuit natura locis aduersus serpentes ut non ambigo dari, ita etiam facile credo, fabricatas super his hyperbolas nimisque dilatatas ex arbitrio scilicet hominum, quibus ut poëtis attentio mirifica plurimæ est autoritatis. Sed cauerimus hoc nos prudētiam statuentes, fidem auditis habendam modicè, nō profundendam prodige. Assensus igitur istorum plerisque negandus est, si fidem rebus digne quæsitam parce custodimus. Mira res est, si ponantur hinc quidē fraxini folia, & hinc ignis, atque in medio constituta fuerit vipera;

pera; potius eliget sese in ignem coniicere, quam supra fraxinum transire; tanta huius est ad fraxinum antipathia. Plinius author prior: mox relator Mercurialis, cui hæc credenti vix ut credam animus patitur.

Plinius de ceruo narrat, quod cum sentit sese grauari senectute spiritu per nares è cauernis serpentes extrahit. Quod verum non putat Albertus, & cum hoc viro facile nos.

Suis è cauis nequicquam extrahuntur serpentes. Læua vero manu facili negotio, sicut sentiunt Plinius, Apuleius, & Constantinus in Geoponicis. Quam rem superstitiosus quidem homo facile credet. Ego vero scepticã epochen huic non addere nõ possum, aut illud? Si Diis placet.

Bonum si vipera smaragdum intuebitur, eius mox oculi eliquantur, & fluunt è capite. Rasis quantum admirabile, tam incredibili proximum enunciatum.

Serpentem homicidam exulare supplicio.

Terra serpentem homine percusso non amplius recipit, pœnasq; etiam interitus nomine exigit. Iam ergo serpentem, quæ hominem interfecerit (Indi pro multis in hanc rem testibus Libycis & Aegyptiis Thebarum incolis utentes dicunt) idcirco subterraneam latebram, quia terra suis ipsa sedibus eam nõ amplius recipiat, & quasi gremio suo in exilium eiiciat, ingredi nequire: sed postea errare, vagari, & pluribus iactatam miseriis æstiuo & hyberno sub dio ęrumnosum omne ætatis tempus degere: neque amplius à coniugibus adiri, neque ab iis, quos ex se procreauerit, parentem agnosci. Ergo pœnas Diuina prouidentia vindice, etiam rationis expertes, ob cædes hominum factas, pendunt. Aelianus, & Lycosthenes quidẽ in Apophthegmatis narrant, sed quod Aesopicas referat fabellas: Licet concordet Plinius & Apuleius apud Gaudentium Merulam Nouariensem in Lib. Memorabilium. Refragatur tamen hypercriticus Scaliger in Comm. 2. de Animal. hist. cap. 8. fabulam adstruens. Nam quare, ait, eam fouet, quam

sciat

sciat esse percussurum.

Doctores referunt, quod si quis viperæ mortuæ renes incaute calcauerit, grauius quam venenum perhibetur nocere, & irremediabiliter vulnus serpere. Vincentius hæc Belluacensis, quæ minus fidei merentur, per ea, quæ nos in Cap. XII. huius operis demonstrauimus.

Captiua nihil rapit in esum vipera, nedum alit mater, addidit Cardanus Lib. 3. de Venen. 33. sed proles eiusdem. Quare falsi coarguuntur hi, qui furfure atque herbis in capsula nutriendas proposuere. Perperam quoque monuit nos Autor libri de Theriaca ad Pisonem Cap. 12. non alendas viperas escis insuetis. quanquam contra est, quod vipera nonnihil regerit, ut in captiuitate viuentis viperæ descriptum fuit.

2. Diutissime detentę in captiuitate viperę quę momorderint, non interimunt.

3. Mares, non feminæ, lumbricellos intestinis acervare consueuerunt.

1. Serpentes apud Plinium Lib. 16. cap. 13. capitali odio fraxinum arborem prosequuntur.

2. Simile illud est, quod & Mizaldus in Catal. primo Sympath. & Antipath. & Scaliger in Comm. 2. de Animal. hist. cap. 8. conscripserunt, serpentes herbæ betonicæ circulo inclusos non transilire, sed se ipsos flagellantes interire.

3. Viperam sistit fagi ramus, si ei admoueatur Cœlius ait Rhodiginus Lib. 9. cap. 32. fagum pro fraxino accipiens, quod Conrado quoq; visum est, contra quā dudum asserebat Plinius. Qui idem ibidem Rhodiginus, Coluber, ait, nudum hominem timet, operimentis indutum persequitur. Verū hoc experimento comprobauerimus nos. Huic narrationi similis & illa est, quam exposuit Mizaldus in calce Catalogi primi Sympathiarum, & Antipathiarum per hæc: *Carneam escam sub viperæ ventriculo diu detentam non corrumpi*, *falsum*. Enim-

Esca carnea sub viperæ stomacho corruptionem init.

uero non lumbricos tenues & prælongos, quos catulos imperiti æstimauerint, eodem conceptaculo comperimus, quos sæpe nobis dissecantibus contra Senecam, & Hieronymum Mercurialem alibi aduertimus.

Idem ipse Hieronymus in Lib. 1. de Venen. statuit pro vero problema, quod sues non attingat venenum præ nimia scilicet adipe, quæ deleteriam vim obtundit, impeditque quo minus ad cor peruadere queat. Quæ tamen Hypothesis falsa est, per ea, quæ retulere nonnulli, qui viderunt à viperis sues exanimatos, quoniam & Plinius ex Thrasillo tradit, sues à serpētibus letiferis percussas cācri pabulo sibi mederi, quas vorari à suibus testis est Arist. Quoniā autē de viperarū adipe memini, audi quæ Lusitanus Amatus hac de re. Quoniam viperæ adipē, ubi radicitus pilos sub alis euulseris, prohibere illos recrescere illitum referunt: visum est mihi eius facere periculum esse satius. Ac ubi prout iubent fecissem, mentitos comperi, sicut etiam quod initia suffusionum sanet. Amatus Lusitanus.

Euentu non comprobatum.

1. Concubitura cum Muræna pisce terrena vipera venenum suum mortiferum in saxo quopiam deponit, quo post concubitum non inuento, dolore exanimatur. Autor Oppianus in Alieuticis. Quod repetit Gulielmus Rondeletius in Lib. 14. de Piscibus Cap. 5. Cuius & illud simile videtur apud Conradum, qua de vipera scripserat. Coluber, ut est apud Hieronymum, bibiturus venenum prius euomit, ne ipsum suum hauriat cum aqua. Cum proximum est ut vipera complexu venereo iungatur cum Muræna, venenum euomitione reiicit atque expellit, ut blandus decorusque sponsus videatur: post ea edito sibilo (tanquam Hymenæo quodam ante nuptias misso) sponsā appellat; atque ubi mutuam Veneris libidinem inter se expleuerunt, hæc quidem ad mare regreditur, illa vero resorpto veneno & recollecto ad domesticam sedē reuertitur: Aelianus & Oppianus Lib.

Ali-

Alieuticon, & Conciliator Lib. de Venenis Cap. 2. Ego vero quæ cōmenta, inquam, & quę anilia deblaterē nugamēta, bestias terrestres ad marinas adire, sibilo vocare, venenū reuomere, vomitum resumere? atque alia huiusmodi, quę sunt intelligentiū, confingere. Mecum autem consentit Andreas autor ab Athenæo citatus, in Lib. 7. Locus autem fabulæ datus mira Myri maris cum serpentibus terrestribus similitudine. Ita Rondelet. De Pisc. Lib. 14 Cap. 5.

De Catulis viperam in partu dilacerantibus.

Catulos viperę iam maturos ad exitū, fœtus natura tacite instigante, claustra, quibus continebantur, vi disrumpere, ac matrem disrupto ample ventre, patris necem ultos occidere. Quod Herodotus in Thalia & Nicander cecinit in Theriacis. Simile autem est apud Aegyptios professos apud Horum Apollinem in Niliacis, & Pierium Valerianum in Hieroglyphicis catulis exedi parentis uterum, ita ut illa intermoriatur, quod Theophrastus Eresius, Nicander, Horus, Apollo, Lucanus, Plinius, Aelianus, Plutarchus, Apuleius, Augustinus, Hieronymus, Basilius, Epiphanius, Euthymius, Athanasius, Isidorus, Leonicus, Cælius Rhodiginus, Raphael Volaterranus, Iulius Camers, & Simon Maiolus & innumerus scriptitantium ordo confirmauere. Non abibit autem silentio pressus Symposius antiquus ęnigmatum scriptor, cuius verba de vipera sunt hæc:

Non possum nasci si non occidero matrem.
Occidi matrem: sed me manet exitus idem.
Id mea mors patitur; quod iam mea fecit origo.

De his qui fascinus hoc insiciati fuere.

Hactenus recensuimus absurditates eorum, qui marem à fœmina in coitu, & fœminā à fœtibus in partu perimi senserunt: nunc ad alios veniemus, qui utrumque negarunt, & quorum sententia non tantum veri similior, sed & usu & experimento probata est. Primus Apollonius Thianæus apud Philostratum. *Neque assentior*, inquit, *imprudenti eorum sermoni, qui dicunt Viperarum filios absque matre nasci*. Neque enim hoc natura patitur, neque

eum probat experientia. Deinde M. Albertus Lib. hist. anim. 25. Quin vero primò omnium Aristotelis si recte percipiantur verba, quæ sunt Lib. 5. hist. anim. cap. 34. descripta. Cuius nostræ sententiæ sunt Pierius Valerianus, I. Cæs. Scaliger in Comm. 2. de hist. animal. Arist. cap. 18. Carolus Roletus, & A. Lacuna in Dioscoridem, qui Lacuna certiores nos fecit Romæ in ædibus Gilberti Medici apprime docti visas abse viperas plures, cæterarum animantium more, coire, parere feminas nulla illata per natos ventris noxa, & viperam viuentem educere natos suos.

Amatus vero Lusitanus Centuria secunda Curat. 79. Philosophos ait & Medicos in hac re huc usque errasse, qui per os viperam concipere & eius viscera in partu à catulis arrodi contendebant, manifestius est, quã à me in hoc loco dici possit. Qui idem vir Obseruatione Prima Cent. 1. confirmauit & Lib. 1. in Dioscor. addidit concepta verba hæc: *Vidimus nos, & plures alii experientia comprobarunt: viperas prægnantes pyxidibus inclusas parere, quæ inde ex partu nec mortuæ nec visceribus perforatæ manserunt, immo potius illæsæ, quæ ut prius in dies multos perdurarunt.* Eandem ad unguem experientiam sibi compertam comprobauit, & plurima parte Ferdinandus Imperatus senex venerandus noster in Lib. Histor. natur. sermone de Viperis proprio. Franciscus Ferrandius de Cordoua Didascaliæ cap x. testatus est à Collegii Romani Societatis Iesu Patribus experimenti gratia conclusam in vitreo vase prægnantem viperam fœtum edidisse sine ullo alui violatu: fœtus autem tantisper ibidem fouisse, dum iisdẽ conseruatoribus fuerat visum, Quã eandem obseruationem sibi factam testatur Cornelius à Lapide in Matthæum. Ita quidem nostri iuniores Physici Theologique. Verum hanc veritatem multo prius deprehenderunt, & Theophrastus, & Aelianus, qui scripsit hæc: *Viperæ catulos, parentis uterum non exedere, neque conficere, neque sane, (ut equidem ludens di-*

eam) foribus effractis obstructum exitum perrumpere, sed feminæ uterum angustiis compulsum non amplius reniti posse, sed disrumpi. Cuius sententia ita rem habere ad veritatem mihi persuadet: siquidem & marinæ acus, quia tenues sunt & haudquaquam sinuosam, & capacem aluum habent, idcirco similiter a suis fœtibus afficiuntur, ut iam ante scripsi. Interim vero Herodotum rogo, ne mihi succenseat, si ea, quæ super viperæ partu ipse affert, ego fabulosa censeam. Hæc ille. Verum quid Aristoteles sensit? Hunc plerique crediderunt cum Herodoto concordare: haud tamen Nicolaus Leonicenus, qui censuit interpretes aberrasse omnes, qui pro inuolucris & membranis catulorum uterum matris intellexerunt abrumpi. Legito in hanc rem Leonicenum.

Quũ vipera ex libidinis voluptate in rabiẽ versa caput maris ore receptum præcidit, quod Isid. scriptũ reliquit, quæso bonos iudices quæ libido, aut quæ voluptas admittenti per os semen maris? quando per uteri tentiginem confricatam non, per os gustui esculentorum dicatum sensurum est animal veneream voluptatem. Quod aperta autem falsitas hæc sit, consentit mecum Amatus Lusitanus Cent. 2. & Comm. in Dioscoridem; & hoc viro longe potior Aelianus.

Quod Aristoteles viperis maribus testes nullos fecerit, credo traditum ea ratione, ac iudicio, quod animantium expedatorum cætera omnia testibus sint fraudata. Verum tamen binos hinc atque hinc esse sua dissectionis fide testificatus est Angelus Abbatius, atque Vlysses Aldrouandus cum testibus à se citatis.

Fungos, circa quos vipera cubauit, funestos falsũ Nicandro. Contra enim est; quod neq; venenũ Aspidum potum letiferum est; neque carnes animantium, ab eo demorsarum, ut perhibet Plinius: quo minus caueamus culta serpentium. Prçterea venenum non afflat vipera, ni tamen Aspis sit tertio loco per Aldrouandum descripta, vel Pthias quæ nimirum afflatu fædo quicunque occurrerint homines deiicit mortuos. Harum enim sputum

tum & odore interficit, Auicenna referente; quod viperæ genus per κατάχενσιν dictum, vel quod Pthiadem intellexerit Pausanias, interpretor Lib. IX cap. x. narrans hominem quendam, qui feram anguem terrore fugiens arborem conscenderat, à vipera interne afflante peremptum. Quam item historiam & Hier. Cardanus Lib. 9. de Subtilit. recitauit. Id quoque intellexit Cælius in Lib. x. cap. 35. cum ait, in Phœnicia compertum vel halitu viperæ truculentioris hominem pernecari. Sunt & ex hoc genere, de quibus Horatius Lib. II. Satyr. IIX.

Vt nihil omnino gustaremus, velut illis
Canidia afflasset peior serpentibus Afris.

Sic Columella: Cauendumque est ne à serpentibus afflentur, quarum odor tam pestilens est, ut interimat uniuersos.

Ad hunc modum vides & morsu & afflatu cum veneno noceant duplices angues, ab afflantibus quidē infici fungos, à vipera vero quæ virus non afflat, nisi perperam dicta sit, haud venenari fungos.

Huic narrationi similis & illa est, quam exposuit Ant. Mizal. in calce Catalogi primi Symp. & Antip. per hęc: *Caput quidem viperæ dissecant Scythæ inter aures ad eximendū lapillum, quem aiunt ab ea deuorari territa.* Sic Plinius, quem virum mirum quidem foret non aduertisse lapillum hunc ex auriculæ interioris ossibus unum esse: ni tamen Anatomes Zootomesque imperitia Romanis omnibus professoribus communis suaderet quoquo pacto excusandum. Sunt, & qui de hydri lapillo prædicant non tam credenda, quam admiranda. Verum probo iudicium Conradi Tigurini qui Lib. de Serpentib. qua de Hydro, & cæteris hoc genus ait: *Ego serpentes huiusmodi reperiri, aut omnino in ullis serpentibus lapides, antequam grauior aliquis & occulatus id referat, non asseram facile.*

Gesn. 19. B. F. & C. de dipsade.

Ad quas fabulosas omnes narrationes obrepentem re-

repellere non possum unam de ἀγυρασία. quę sale sensuque condita suo cæteris aliis finem quasi fabulandi præstruat, moueatq; subrisum. quæ fuit, scilicet à Cœlio Rhodigino relata ex Sophocle, Nicandro, Aeliano, in hunc modum. Contenderunt quandoque homines à Diis iuuentam. Iuppiter contribuit, uti nec unquam senescerent. Voti compotes asello gestandam imposuerunt. At is sitiens vehementius, quum aquas comperisset, iam iamque adlubesceret, loci adseruator serpens inhibuit: nec permissurum se prius asseuerauit, quam onus sibi foret condonatum: quod & asellus nimis arescens facile concessit. Quo argumento senectutem abiicit serpens, & senio conficiuntur homines. Illi tamen aselli agglutinata est sitis, quam & morsu læsis iniicit.

Hæ quidem de plurimis paucæ sunt hic adnotatæ falsę de Viperis narrationes, & opiniones. Ita vero explicata Viperę species, naturaque esto: nescio verius an implicata, utcumque tamen leuiter aperuisse libuit rē intelligentibus, qui & de suo queant addere nobiliora. Porro scripsimus omnia per primos occursus illapsa. Scriptionem enim hanc volens molensq; festinatui pręcipitatam verius quam consummatam. Neque immaturam abortus modo editionem veritus sum; plus sollicitus, ne multa, quæ palam feceram, alii pręuenientes mihi pręrriperent, sibique adrogarent. Quod factu non insolens hac nostra ætate visum est.

M. AV-

M. AVRELII SEVERINI
VIPERÆ PYTHIÆ
PARS SECVNDA, QVÆ EST DE EIVSDEM VENENO.

DE PARTIBVS VIPERAE PRAESENTIS VENENI SVSPECTIS. CAP. I.

X vipera quidem animante plus inuiso, quam malo, aliæ sunt partes quæ vim veneni clarius participant, aliæ, quę virosæ quidem facultatis suspicionem exhibent, eiusdem vero vim vere non habent. De utrisque dicendum est: prius autem de his, quæ intaminatiores videntur. Hæ sunt, caput, venæ de felle ad vesiculas dentium deductæ, fel ipsum, lingua, huius vesicula, cauda, spina, corpus denique uniuersum. Explicaturi singulas à Capite ordiamur. Hoc Baldus Angelus cap. 4. pestiferum dixit; aliàs, in quo venenum actu consistit cap. 3. & 6.; aliàs ex Galeni verbis Lib. de Theriaca ad Pisonem cap. 9. descripsit, quod inter alias feras perniciosissimam facultatem habet veneni conficiendi, ut seminis vasa conuoluta, la- *Caput viperæ venenatum Abbatio.*

ctis ubera muliebria, eodem cap. 6; aliàs, quod venenũ possideat, & contineat cap. 7. Verum hoc quodcumque dixit, aperte falsum est. Iniectum enim id in stomachũ pulli gallinacei noxæ nihil eidem intulit. Hoc natura doctus cognouit Ichneumon, qui forte cum aspide pugnans huius quidem dentes minaces exhorret, morsus mortiferos detestatur: verùm haud dubitat, ore raptũ inimico præscindere caput: quod Nicander docuit in Theriacis, huius monumenti stabilibus testimoniis, nedum id deleterium non professus, sed professus plane alexiterium, quum pro antidoto vorandum præcepit. Sic falsum aperte deprehenditur iudicium Angeli Baldi, qui cap. 6. testatus est letiferum præmonstrato per Nicandrum experimento, qui cecinit:

Experimentũ ostendens Abbatium aluvinatum.

Profuit in schedio caput exitialis echidnæ
Limphati datum stillis immanis Iacchi.

Qua propter admiratio nulla sit, quod circulatores sæpe viperarum viuarum capita dentibus attriuerint sine ulla veneni noxa. Quod se vidisse perhibuit Andreas Cæsalpinus in lib. 3. Artis med. cap. 6. ac prius in Lib. de Venenis cap. v. quo quæsitum est, an nutrimento venena possint esse. At nedum caput nullo veneno refutandum est; sed neque etiam lingua, quam veneni expertem Gregorius Macer, & Conradus Tigurinus nil hæsitantes affirmauere. Quamquam autem virulenta miris modis apparuerit lingua, tum D. Iobo, tum Plinio, quorum alias verba recitaui: tamen factum id est confusione serpentium aliorum, quibus finiens in aculeum acutum lingua, atque prædura non est, quòd ferire nequeat. Ex his est Scorsonus Hispanicus, & Catalaunensis; cuius inquit Nicolaus Monardes lingua atra & acuta percutit, ut aculeus scorpionis. Ex his etiam est Amodites, cuius cum caudam fissam, & superne descissam descripserit Aetius, hanc nulli cuiquam angui talem assignauit. Est & ex hoc ordine Iaculum, siue Acontias, cuius ex Galeno Lib. de Theriaca cap. 8. linguam

De Lingua.

Scorsoni serpentis lingua atra & acuta.

Lingua Iaculi serpentis etiã percussoria.

guam acutam, ac prçduram interpretatur idem Cæsalpinus. Est & Draco lingua acuta sagittellæ cuiusdã modo, qualem delinearunt & Conradus Tigurinus, & Vlysses Bononiensis de Draconibus sermone. Colubri, quorum lingua, & mordens, & virulenta dicta est in sacra pagina per hæc: *Coluber transeuntibus insidiatur & mordens lingua venenum infundit.* Ex quo potissimum loco Colubri nomine pro serpente generatim sumpto, cognoscere licet, solemnem sacris oraculis fuisse moré, ut lingua anguina perpetuo dictitata fuerit venenosa. An fortasse, quod circumsepta sit dentibus, & madeat saliua partibus utrisque venenosis, vel propterea fortasse, quod, quemadmodũ sibi persuasit Hieronym. Mercurialis, vesicula linguæ subiecta, huic subinde culpam imponit, quæ sui ipsius est propria. Sed illud tamen haud veniet in mentem mihi, qui contemplatus sim surculo sic resoluto, qualis existit lingua, nullum esse locum in quo recondatur vesicula. Hæc igitur imaginatione mera concepta videtur, ac sub lingua vere non extat. Ita audax est humana leuitas ad aliquid effingẽdum, appingens anguibus venenosam linguam, quæ veneni nullius est ferme suspecta; quinimo salutaris in plerisque corporis vitiis eximendis teterrimis, & contagiosis, comperta est, si famæ credimus, & Clarissimo Viro Athanasio Kirchero, qui Artis Magneticæ part. 7. c. 4. §. 11. specum mirabilem descripsit agri Romani serpentium appellatum, in quod asylum sanitatis recuperandæ fiducia delati frequenter ægroti propemodum confecti lepra, & Elephantiasi, nec non abditis aliis plerisq; corporis malis, linctoribus per somnum numerosis undique serpentibus restituuntur. *Linctores medici Serpentes.* Eandem ad unguẽ ideam specus Tusci ad oppidum Del Sasso, linctorumq; inibi serpentiũ narrauit in Lib. de Naturæ Artisq; Miracelis Petrus Seruius Academiæ Romanæ Mercurius. Hactenus de Lingua, sub qua subditus Ventriculus, an veneni condus promusue sit, non ambigisse videtur

Olaus Magnus, qui certum relinquitur, ait, serpentes euomere virus exitiale multiplici colore destinctum. Quam etiam opinionem ego Seuerinus audiui & ex Archiatro Mario Schipano Naturæ vestigatore grauissimo: quod ego iudicium promtissimè concesserim de his serpentibus, quę venenum afflant. de quo genete Phthias est species Aspidis una.

De Linguæ serpentinæ usu disquisitio.

Hactenus Linguæ contumeliam detersimus veneni; cæterum expurgatæ iam usum enarremus par est. Qui præter communem omnium opinionem abditus, & ad hanc diē inauditus est. Aristotels enim prius de ipsa pronunciauit hæc: *Ad saporum gustatum serpentes, & lacerti linguam habent longam, & bifidam, atq; ita longam serpentes, ut ex paruo longe protrahi possit. Bifida & parte extrema capillamenti tenuitate est, propter suæ naturæ cupediā. Duplex enim voluptas iis capitur, quasi duplicē sensum gustandi habeāt*. Hęc Arist. Deinde Plinius: lingua tenuissima serpentibus est & trisulca: bisulca potius secundum Aristotelem, vibrans, atri coloris, & exilis, & si extrahas prælonga. Ex quibus utriusq; magistri verbis tum formam didicisti linguæ, tū usum qui est ad gustatū Aristoteli. Aduersus quā opinionem est, quod nunc etiā dubitare queas & obiectare. Primum serpentium lingua præter morem omnium animantium condita est; diuersa, inquā, tum exortu, tum connexu. Nempe cum aliis enascatur, coeatque cum osse hyoide, communique cum ventriculo obducatur tunica, anguina hæc ex fistula spiritus extrema producitur, & unitatem recipit. Quæ fistula terminos faucium egressa, atque ad os usque delapsa linguā habet, inferiore vero sui parte foramen, quod pharynx est. Quoniam igitur lingua cum arteriás spiritali compacta est, ad spiritum maxima & præcipua sui parte videtur pertinere. Dixi autem præcipua sui parte. Nam non dubito seruire linguam præter hæc deducendis ad paristhmia stomachi alimentis, ac secundario liguritioni subseruire. Cæterum autem si soli Ciborum gustui cō-

A forma.

A connexu.

paratum eſt linguæ miniſterium, quid adeo vibratilis eſt uſu tanto? Quid tam ultro citroque volubiliter agitatur? Vt nullum animal tanta celeritate linguã exerceat, quod aduertit Iſidorus. Tanta, inquam, pernicitate, ut lingua triplex inculcata videatur. Quare tres linguas attribuit Draconi Nicander in Theriacis. Quoniam autem eſt continua pharyngi lingua, mirum eſt, ut eſculenta, quæ lingua diſcretura eſt, non obturent arteriam ſpiritalem, unde animal ſtranguletur. Præterea lingua omnis, quæ ſentiendis ſaporibus dicata eſt, mollior & ſpongiæ inſtar antroſa deſideratur. At talis ea verè non eſt, verum omnino durior et ſolidior, quam ut ſaporum diiudicandorum uſibus ſeruiat. Adde, quod teres ac rotunda, quam formam quodcunque guſtabile præterfluit, præſertim, quod tenuiſſima, ſicut ait Plinius, eſt eadem; neq; ullum animantium partem hanc nactum eſt, præterquam teneriorem & rariorem & intra dentium ſepta conſertam: quibus hæc oppoſitas conditiones habet, ſapores expertura. Ad hęc, quid tam extremo ex ore vagari debeat exerta lingua guſtatrix, & Gręce dicta λεχμηρὴς, quæ guſtabilia debet ore interiore venari? Quid quod uſus guſtandi rariuſculus eſt ſerpentibus, qui & alimentis abſtinent diu ſolo elati, humi ſub cauernis trientem & amplius anni tranſigunt. Vnde quæ tanta amplexandorum ſaporum cupedia ſit anguibus aut inedia, aut parcè, ſicut aliàs oſtendi, viuentibus. Quod vero anguium rarior item, ac leuior cibatus multa declarant ex grauiſſimis & ſolidiſſimis maiorum oraculis depromta: *Onagri ſteterunt in excelſis, attraxerunt ventos, tanquam dracones.* Hæc Hieremiæ 14. & cæt. quæ ſequuntur. Sic draconis manſio frequens eſt in ſpeluncis propter æſtum naturalem ſui corporis, & propter accidentalem alterum ſolis, qui maximus eſt in partibus Orientis. quæ priſcus adnotauit autor Lib. de Rerum natura. Non ſolum autem ad viuendi neceſſitatem aëris exſuctu, ſed etiam ad venandas

A differentibus.

A repugnantibus.

A loco.

A tempore.

A pronunciatis.

Anguibus & draconibus aer alimenti uſu.

nandas

nandas escas utuntur commemorati proxime dracones, qui perinde sũt rostro minore & productioribus fistulis, per quas spiritum trahunt & linguam exserunt. Isidorus, ac Solinus. Sic dracones attractas spiritu volucres integras atq; alia animantia deglutiunt. Serpentibus Bithynis ea vis est spiritus, ut aues quamvis alte ac perniciter volantes absorbeant. Mela, Plinius, Megasthenes: qui viri dracones alias diu cibis abstinere narrarunt. Iã igitur lingua discors & lõginqua sit à frugis experiundæ deliciis; & satis accomodata deprehenditur spiritus officiis. Et quoniam presertim incommoda nulla per nostram, absurda multa per aliam, opinionem incurrant; apparet liquido, quod officii censenda lingua sit spiritalis, non autem alimenti discretrix sit peculiaris. Deinde in Occidentalis Indiæ Insula Hispaniola Hiuana vocata serpentes quadrupedes gulæ non indulgent, sed ad longos inediam patiuntur dies, apud Ioannem Ionstonum Taumatograph. Quadrupedũ Cap 33. Sed quid extranea & longinqua sector? Marsorum omnium cõstans est testimonium serpentibus viperisque toleranter atque æquo animo ferri famem, si quando paulum illis aquæ potandum præbeatur. Quid autem autores nominaui Marsos, quando Plinius, & ipse etiam Arist. perhibuerunt inopiam cibi potusque dracones, serpentes, ac venenata pleraque ferre sine grauiore incommodo, modo libero cælo fruantur.

A destinatis.

Volucres draco per fistulam absorbent.

Ab antecidentibus.

Fames anguibus durata.

Aqua restaurantrix.

Quibus hominum obseruatis consensit & Ioannes Bellonius, qui perhibuit etiam in menses hisce bestiolis inediam sustineri, si modicum his aquæ sæpiculè conceditur. Viperę vero & serpentium matri popularibus appellatę vitam anno prorogari præcisa quacunque victus usura certos nos fecit Nicolaus Eusebius Nierembergius in Naturali historia peregrina. Esse vero captiuis anguibus aliquam aëris unici pasturam suademur ab ab eo, quod pulsatum hunc lingua tricuspide frequenter adlambũt. Adlambentes autem omnes aërẽ vitalem

Aqua usus.

Ab Actibus.

ser-

ſerpentes vix ullo cibo contentos obſeruaueris, ubi curioſe volueris, facillime. λειχμῶντες, linguis nigris lambentes, reliqua omni ſpira in ſolo terræ relicta caput alleuantes. Aelianus Lib. 17. Cap. 5. Hiſtor. Animal. Irritata, inquit Scaliger, linguam biſulcam vibrat, rictumque lambit, id eſt ſi rectius dicere velit rictum lambere videtur. Neque enim hunc vibrando attingit. Quin eodem obſeruatore Scaligero Papinius item in Sexto videtur id attigiſſe, cum ait de ſerpente canens:

Aer lambitrice lingua collectus.

Incertuſque ſui: liquidum nunc aera lambit.

Sed & ſerpentes vento victitare vulgatũ; & vetus apud noſtros Calabros eſt adagium. Has ob omnes rationes dubitabilis & aſſertionis ſuſpectæ videtur illud Philoſophi placitũ, quod ad delibandi ſit uſus lingua deſtinata. Certius ergo ſit cenſere, ſpiritus uſibus creatum illud flagelli genus, quam ad incongruum eſcarum experimentum.

Sed de Linguæ Viperinæ perculſu ſi quam nouam conceperim aduerſionem, in commune proferre non dubitabo. Sunt anguis productiſſimo corpori productiſſima pariter uniuerſa viſcera. Quapropter, & pulmo in longum productus reſpondet eadem formæ neceſſitate; qui non bifidus, aut multifidus eſt, verum in oblongum ſacculum extentus: proinde & plurimum aëris intro conuehat, & conuerrat neceſſum eſt. Hac opinor cauſa natura ſagax & exſertam ordinauit huic beſtiolæ tracheiam, & corneam huic coagmentauit, & flagelliferam ideſt bifidam, linguam; exſertam inquam ut attrahendo flamini paratior, corneam vero, ut ſolidior perſiſteret, ictibus bifidam, ut undique percelleret aërem, & inuerteret. Exaggerat hanc multifariam aeris alliciẽdi neceſſitatem, quod in recto pulmonis tractu, & laborioſis ergaſtuli tenuiſſimi reptatibus, ſolliciti ferè collecti ſpiritus, & aeris facile fit diſpendium: quod anguis ea ratione reponit interdum, & potiſſime concitatus. Has ob cauſas natura iuſta tantam incommoditatem

tem redimens à minori parauit commodatissima spirabula, quæ tam exculta, tam singulariter affabrefacta cũ sint, Dædaleam, & Archimedæam, immo diuinam cõditricis facultatis artem excellenter aduerto fore totis sensibus examinandam, & admirandam, & cum Galeno collaudans hecatombis, & sacris Eleusiniis adoro.

Tale alioquin efformamentum & fabrefactum ad unguem instrumentum lingua videtur, quale aerem verberare flagello queat, & cordis ariditatem recreare atque humectare. Obseruaris autem, quo magis ample aeris usura fraudata fuerit serpens; eo amplius, cum aperto Ioue liberius uti licuerit, eumdem allicere lambitu linguæ, atque ad pulmones conuectare. Egebit autem eo maxime spiritu siue captiuitatis longæ causa, siue æstuantis cæli occasione, siue per iram, perque alias aut animi aut corporis accensiones. Hoc autem aeris attractu crebro, credo fieri, ut sine quopiam alimento diu se sustineant in vita serpentes spõgioso pulmone donati. Non ignoro longa disputatione monstratum à Simone Portio, nullum esse aeris alimentum. Vniuersa autem argumentatio ac dissertatio, qua contendit aere animalia haud nutriri, diluitur hac una occursatione ac responsione; quod aeris alibilis portio satis est, ut calorem natiuum defectu pabuli abeuntem, quaqua esca distineat & attemperet. Est autem eiusmodi esca tam modica tamque leuis, quam spiritalis. Quippe serpentes, quemadmodũ obseruauere pleriq; nostrates, ex plumosis auibus, & ranis, quas integras deuorauerint, & corticosis ouis, accepta dumtaxat tenuissima substãtia, reliquum corpus cassum & quasi fulgure exhaustũ & absorptum ore reddunt. Verum quantus serpentibus aeris sit usus, ex his disce, quæ prodidit Hieremiæ interpres Cap. 14. apud Conradum, qua de dracone dicens per calorem internum coguntur ventum haurire, ut temperent interiorem æstum quo uruntur. Sic igitur, quia multa persuadent anatomes vitalis esse Viperis

Simonis Portii contradictio.

Aestus interior serpentũ.

per

plectrum linguam; plurima dissuadent vero institutam palpandis escarum deliciis, eamdem hanc nos præcordiorum ministerio, & aeris usuræ comparatam non dubitabimus. Verum de linguæ sic formatæ consilio stylum exercitabimus ad hunc modum.

Quum autem de linguæ forma & qualitate disquisiuimus, & de sibilo par est ut sermonem compleamus. Ad quod problema resoluendum statuo primum & memoro meo lectori, viperæ pulmonem esse prolixum & fistulæ modo cauum; mollem addidit Mich. Ephesius in Cõm. de Respiratione Pag. 39. Reticulatis vero fibrulis contextus graphice videtur. Cauitas quidem aeri recipiendo continendoque parata est; mollities, ad se coaptandum & motum felicius assequendum, ad quem & fibræ comparatæ fuere. Per fistulam autem ubi sufflando perpulsus & ad pharyngem allisus irruit spiritus; quid reliquum est, præterquam ut sibilus audiatur.

Sibilus ut fit angui.

Quod linguę fauces subditæ, ac spiritus viæ venenosã vim exspirent, non ambegisse videtur Olaus Magnus; qui, certum relinquitur, ait, serpentes euomere virus exitiale multiplici colore distinctum. Quam etiam opinionem ego Seuerinus audiui ex Archiatro Mario Schiphano. Quod ego tamen iudicium promptissime concesserim de his serpentibus, quæ venenum efflant, de quo genere Phtias est, species aspidis una.

His iam de Idea viperinæ linguæ prolusis, pergimus ad alias partes visendas, quam venenatam vim includere suspicio sit.

De cauda disquisitio, an virulenta.

Verum, quid de cauda, in qua venenum habere serpentes, quod inde ad os deriuet in vesicam quandam, cuius teneritudo per morsum disrupta depleatur; mox vero repleatur, ut de aspide retulit Aelianus, & de vipera Plinius. Quo similiter facit, quod antiquitus omnes Medici Theriaces apparatores caudam viperæ præcidere consueuerunt. Equidẽ incertus sum, an Poetices lenocinio, an etiam inexperientia. Porro magnus Andromachus in posteriore poëmatis parte venenatas & capitis & caudæ summitates, apertum fecit hoc disticho:

Infert nam sæuos hinc atque hinc vipera luctus
Et squamis caudæ dira venena tegit.

Sic

Sic quidem ille apud Gal. Lib. de Ther. ad Pisonem Cap. 7. In quem ipsum Librum Scholion meditatus Ioannes Iuuenis viperæ caudam veneni seruatricem voluit, et in caput amandatricem, ut quæ per frequentes circumactus atque contortus huc virulentæ materiæ de toto corpore translatum queat aduocare. Occasio autem, & ansa credendi data fortassis est, à lectis duobus Nicandri versiculis, quibus feminæ diritate mari præposita, sic inquit:

Et plus gliscenti se cauda, & corpore voluit,
Vnde citatior, hac ictus mors occupat artus.

Vel etiam id Scholiastes traduxit ex Galeni verbis ibidem descriptis, quæ sunt: *Nam frequenter cum moueantur, plurimum attrahunt, veluti & piscium caudæ ob assiduum motum magis nutriri dicuntur*. Ita noster Galenus, cuius fuit sensus: per lubricas caudæ viperinæ motiones attrahi quidem succi plurimum, verum haud veneni sanè. Indicio autem est, quod piscium caudam in comparationem acciuit alimenti tractricem. Itaque quod corporis attrahatur ad caudam agitatione continenti venenum, Iuuenis non viri ætate maturi Neapolitani nostri pace fuit commentum. Cæterum quod ad Plinii pronunciatum, hoc nos perparum mouebit, ut quod eidem ad vulgi sensum videtur effutitum: autopsia vero anatomica nec nititur, neque experientia. Verum experientia docet in viperæ cauda nil veneni subesse. Facile autem aduersa opinio subiit in mentem Plinio, qui de cauda meatum in gingiuarum vesiculas deriuauit. Quod & plerique sibi eadem leuitate persuasere: quemadmodũ nõ Hippocrates quidem magnus, verum huic suppositus autor in Lib. de Ossibus ad iram in corde accendendam cholidochum deductorem ad cor extare professus est contra bonam omnem obseruationem, quod nos in eo commentario demonstrauimus. Apparet autem inde Plinii multorumque vana credulitas, quod in cauda venenum stulte reponatur, nullo vel

uſu, vel exitu, vel tranſcurſu longo, vel ſedis neceſſitate, vel commodo nullo.

Alucinatio quorundā hominū, qui credunt in cauda vipera venenū ſeruari.

Hæc, quod attinet ad priores obiectationes. Cæterum quod antiqui Theriacopæi pæceperint caudam eximendam, id factum, tum quod oſſea ſit ipſa, carniſque nil exhibeat, ut idem Baldus confeſſus eſt Cap. 4., tum quod viroſum referat halitum inſuauibus obſita ſuccis; verius autem dicam ſordidioribus. Vngulam cauſatus eſt Amatus Luſitanus loco alias citato, & prior Cardanus. A quo, vel imprudens diſcrepat Scaliger in Comm. 2. de Animalibus caudam, dicens, viperæ præſectam: quod falſum eſt. Quid quod Galenus Lib. XI. Simpl. diſertis verbis enunciauit, à ratione alienum ſibi videri Viperis in Theriacam apparandis adimi caudam: *Nec enim*, inquit, *dicere liceat, quod id faciendum ſit ob recrementa nutrimenti, tum liquida, tum ſicca. Nam interfectis, aut excoriatis apertiſque exempta interanea omnia abiicimus, ut ſola ſit carnium ſubſtantia reliqua, una cum arteriis veniſque per ipſas inanitis: quarum minima moles eſt, ut ad totam carnem, ac ne apparens quidem, niſi quam multum diligenter & attentis oculis conſideres*. Ita Pergamenus. Quo viro prior & Dioſcorides, qui Lib. 2. Materiæ Medicæ, *Commentitium eſt*, ait, *certam utrinque portionem præcidi oportere viperis apparandis*. Superſtitione, inquam ego Seuerinus, qua & anguillis coquendis caput & caudam amputant homines ab re cauti; nigra item vena, quæ per dorſum excurrit, abſciſſa; perinde ac ſi grauidæ veneno fuerint hæ partes, quod omni vanitate vanius equidem comperi ſic, ut experimentum exponere putidum ſit. Omnis autem virulentiæ ſuſpicandæ data eſt anſa per communem cum venenatis anguibus formam, quæ nihilominus ad congrum, ophidium, murænam, myrum, in lampetras, & muſtelas patet. Verum tamen & vulgus viperæ ſorore vocata per ſe anguilla veſci exhorrent, quas Ariſtophanes in Pace κοπαίδων ἀσπρίδας meras menſarum lautitias appellauit, e-

Cauda vipera ungulosa.

dula

dula Pollux delicatissima. Hanc igitur & Dioscorides & Galenus obtruncandæ viperæ vanitatem arguerint. Mirandum autem est hic, Valetium virum alioqui iudicii probatioris vanis quibusdam rationibus, quas in contradicentibus Galeni locis retulit, adhæsisse magis aut notho, aut suspecto Galeni loco, quam genuino: quo tamen loco videtur, inquit, cauda abiicienda, quasi professus aliàs non è sua ipsius sententia, verum aliorum calculo pronunciato venenum cauda viperæ contineri. Quod & in Idea Theriacæ cap. 9 Flaminius Euolus, & Iacobus Ferrarius adnotauere. At vero prudentius Peletarius in Cõtradictione xx. maioris momẽti fecit Libri Simplicium locum. Prudentius hanc Galeni sententiam sequuti sunt duo Bononiensium Athenarũ ætate nostra Clarissimi viri; Iulius, inquam, Claudinus in Lib. de Ingressu Med. ad Infirmos Sect. 6. & Hermeticæ pariter ac Dogmaticæ medicinæ scientissimus Petrus Poterius in Pharmacopœę Spagiricę Sect. 6. de Animantium extractis. Inter hæc non omittendum est iudicium corporis uniuersi nulla parte pręsecti. Nimirum de trunco citra caput, & caudam visceribus omnibus casso disputaui longius in sermone de Theriaca priuato. Sic, cum cauda caputque viperę nullo sint infecta veneno, quemadmodum apparuit, quanta superstitio, quantaque vanitas illorum, qui sollicite cauent, ut extremum utrumque simul semel amputentur, ea videlicet prouidẽtia, ne possit hinc venenũ ad alterum locũ transcurrere. Quid enim transcurrat, quod utrinque nuspiã est? Nunc quambreuissime decernam de toto ipso ergastulo serpentis, quod neque venenatum videtur indiciis non leuibus, neque paucis. Sed illud ex multis unũ est nimirum, & indubitabile; quod delibutum & commaceratum eo meracum vinum, quod ad eliciendas simplicium medicamentorum facultates, atque ad tincturas formales menstruum Hermeticis professoribus est summum, atque nedum quidem officit potanti; verum

etiam

Falsum Valetii iudiciũ.

Vesiculæ infectorii fluoris asseruatrices.

etiam plerosque sanitati iam depositę restituit, vel ipso Galeno confirmãte citato loco Simplicis medicinę quo vana apparet Dioscoridis Lib. 6 Mat. medicę & Hieron. Mercurialis, & aliorum asseclarum cautela, qui monuerunt, ne viperæ irrepant in cellaria sepositi vini: in quod vinum delapsæ viperæ liquoris huiusce sectatrices veneni noxam inuehant potanti.

Aeliani & Ambrosii Parei iudicium explosum.

Ostendi iam viuentis viperæ corpus secundum se veneni vitio vacare, multo autem amplius cadauer. Quare falsum deprehenditur, quod Aelianus, & Ambrosius Paræus affirmauere Vespas in viperas vita cassas aduolare, eo naturæ instigatu, ut quemadmodum Hercules (Aeliani verba sunt) Hydræ veneno iacula tinxit, sic bestiolæ venenum comparent exsugendo.

Sperma viperæ venenum non includit.

De corpore iã habes, de contentis aliquot mox dicã. Horũ primũ & dignissimũ relatu se offert Sperma, quod multi quidẽ adhibebunt veneno, propterea quod venenosæ feræ sit elementum & materies ipsa. Habeat quippe semen oportet conditiones, præsertim proprias, quas animanti natura primum imposuit. Itemque habeat penes se radix necessum est, quæ ramis & caudici sunt indita per propriam naturã. Hic quidem imago rationis imposuerit his, qui rem non intimè discreuerint. Verumtamen experimento compertum est semen, & ouorum succum, qui serpentibus his est, haud veneni prauitatem includere, iniectis videlicet his in ventriculos innocentium ferarum exitii nil inferentis operatis.

De felle.

Post semẽ alter fellis humor expendendus est. Quẽ sic venenatũ, immo veneni sedem, sibi persuasit Plinius, ut oculis impositũ officiendi periculo nõ vacare tradiderit. Cui tamen Autori contradixit Albertus, è iunioribus vero scriptoribus Santes Ardoynus in Lib. 14. de Venenis cap. 14. pag. Basiliensi 143. viperæ fel adeo venenosum esse ratus, ut, ni virtus homini adsit diuina, non euasurum incolumẽ dixerit, sequutus, ut credere par est, Auicennam, qui inter venena scripsit & de felle viperę.

Ve-

Verum huius viri autoritas, & obseruatio suspecta est, hypothesi nil sibi constante. Primum quod amaritudine teterrimum liquorem nemo volens prudensq; sumserit præ alio quocumque similiter præstante veneno. Quod si dolo propinatum potauerit quispiam, acceptũ ore sustinuerit, aut non aduerterit amaritudinem teterrimam? Quod si dulcissima & hæc abunde multa remista fuerint, horum immensa atque intensa vis exilem veneni portiunculam dilutam, atque hebetatam dimitteret facile? Verum esto non hebetetur; tum quo minus obtusa fellis amaritudo intolerabilis, eo magis & infensa stomacho subuerso vim inferet ad subitum eiectatũ. Sic excussa veneni materia noxa nulla futura est; vel si futura ulla quæpiam, haud profecto venenosa, vel talis, aut tanta, ut ni virtus homini adsit Diuina, non euasurus sit hic sospes. Quam tantam calamitatem, nescio unde sibi confinxit Abbatius. Verum hanc fortasse confinxit, quod canibus voratum exitio fuerit Cap. 4. pag. 16. & C. p. 7 pag. 21. Deinde quod morsui viperæ alligatum remedio sit. Est autem, inquit, venenatum: quia simile sibi natura trahere comparatum est. Quod enunciatum tam mire placuit Autori suo, ut uniuersale fecerit, & ad venena omnia extenderit, inductione, quam eodem capite legeris, per plurimas animantes venenosas producta. Qua tamen hominis aut argumentatione, aut argumento minime persuaderi, vel nos, vel alios, qui nos audire volent, patiemur. Primum, quod ideo liberet, quia venenatum sit, consequutionis vim nõ admittimus. Potest enim similitudine iuuare, non ea quidem qua communicet venenum, sed qua conditiones materiales, quas nos alias explicauimus. Præterquam quod experimentum hoc fideliter est captãdum, neque semel capto fidendum, sed in longe plurimis plene iam exploratis acquiescendum. Quin etiam, ut docuit nos Sanctorius Sãctorius L. 12. C. 6. vit. error Experientiæ firmamento paralogismũ cõmittit, licet ex infi-

Peccata differentis Abbatii.

nitis

nitis particularibus colligatur. Miserum autem hominē à vipera demorsum, qui totum huic sededat magnificæ soli curæ, spretis aliis omnibus, aut omissis remediis, quæ fidei fuerint integræ ac præiudicatę.

Experimentū Abbatii male firmum.

Cæterum neque experimentum hominis approbo, quod proiectum canibus, ac voratum cum morte fuerit, licet & hoc professus itemque comprobarit Iulius Cæsar Claudinus Lib. de ingressu Medici ad infirmos sect. 6. Illud equidem certus affirmarim, quia certa obseruationis fide comperi, pulli gallinacei stomacho fel immissum nihil offecisse, quod longe debilius, atque exilius, quam canis animal est. Nam neque id me mouet, quod gallinaceo generi robustus ventriculus est adeo, ut lapillos conterat. Hæc enim ad dura collatio; illa vero ad venena est habitudo ventriculo; preterquā quod &, canis ipse ossa euincit solidissima. Adde quod suspectum, & improbabile bifariam suum experimentū reddidit Abbatius, qui testatus est ipse tum per se, tum quod proiectum canes auide vorarint. Porro venena mera, & sincera natura doctæ non arripiunt animantes; præsertim vero canes, qui vi pollent odora, verbo Virgilii: tum etiam suspectum, quod alias occiderit canes fel viperinum, alias nil offēderit, sua ipsius testificatione, potissimum vero diutine abstractum, atq; ut ipse dicit, siccum. His nostris ostensionibus, & his experimentis cadit Abbatius; cadunt & alii cum ipso omnes, itemque Cardanus, qui Lib. 2. de Venen. cap. 1. proposuerat nobis felle viperæ eadem effici, quæ Napello, immo & fel fortasse validius esse illo.

Experimentū nostrum.

De Venis inferne ad caput ascendentibus.

Hactenus dixi de his, quæ communiter profitentibus Veneni compotes partes habentur. Cæterum, & venæ, quæ minimè quidem à modo commemorato felle, verū à primis visceribus hepate scilicet & corde deductæ conscendunt ad caput alendum, & ad vesiculas dētium, ut isti putant, ex iis quæ doctissimus medicus exercitatissimusque dissector Io. Trullius Romanus de

hac re in epistola Kal. Feb. CIↃIↃCXLV. ad me scripta confirmauit.

Dissecui aliquos serpentes, ac colubros ex iis, qui æstate præcedente capti fuerunt, & in iis inueni eadem vasa ex corde in caput promanantia, quæ in viperis obseruantur, quæque per uniuersum corporis habitum diffunduntur. *Bina* videlicet ex utroque ventriculo oriuntur, quorum duo sursum ad caput tendunt, duo deorsum ad caudam, singulis particulis ramulos quosdam impartientia. Quæ sursum tendunt, ubi collum pertingunt, in minimos innumerosque ferè surculos diuiduntur, qui partim in mandibulas infernas, & partes eis inseruientes, partim in supernas, in oculos, in dentes, in aures, in cerebrum, in eius membranas, in omnes tandem capitis particulas diffunduntur: unde videre est quantum decepti fuerint ii, qui venenum ex corde his vasis immediate ad dentium vesiculas deferri, & sic ex corde desumi sunt arbitrati. Eadem ferme arteriarum venarumque structura est in anguillis, ut in viperis, & serpentibus reliquis, quemadmodũ repetitis dissectionibus obseruaui; & tamen Veneno prorsus carẽt. Quo circa sanguine ad partium alimentum non veneno illa vasa censeo esse referta; venenumque non in corde, sed in capite confici, & in vesiculis dentes ambientibus, in ipsisq; dentibus tanquam in promptuario asseruari. Cæterum hæ nec veneni culpâ nouere, quandoquidem nec earumdem fontes veneni sortem attigere. Quę res patet, quod illa viscera per grauissimos viros & per celebratissimũ Hermetis asseclam Osualdũ Crolliũ in Theriacam accipiuntur, in pulueris vero medicamẽtum, postquam furni calorem exacuerint, apparantur ab egregio Hermetis cultore Petro Poterio in sua Spagirica Pharmacopœa, & ante hunc virum ab eximio Iosepho Quercetano in suffitus exsiccata probantur. Quid autem plura, vel à Thebanis, quo tempore stabant esitari consuetum hepar autor est Diodorus Siculus Bi-

bliothecæ Lib. 9. Vnde & antiquitas vorandarum viperę carnium agnoſcitur. Iam autem de felle ſatis.

Longe antiquiſſimus vorandarum viperæ carniũ et hepatis uſus.

Cæterũ & oſſa ſpinę dorſi Viperarum veneni etiamnũ ergò leguntur exploſa de medicamentis apud unũ præcise Nicandrum in Carmine de Theriacis, qua de illitis ad homines à morſu præſeruandos in hæc verba. Duos accipe ſerpentes: viperas intellige cum libidini indulgent. Sed hoc eſt ſub finem Veris. Præterea medullæ cerui drachmas viginti, unguenti roſati vncias triginta ſex, Ol. oliuarum tantundem miſti cum ceræ nouem unciis: ſerpentes autem bulliant eouſque dum caro ab oſſibus ſeparetur: quæ auferre oportet, quia venenoſa ſunt.

Hoc Nicandri monitum accipi non poteſt ſine admiratione: tum quod in externo medicamine commiſta; tum quod abſolutè venenum fouere cenſitæ ſunt vertebræ viperinæ: tum quod ex Plinio in Lib. 7. cap. 2. recitauit Iul. Cæſar. Claudinus Bononienſis Profeſſor clarus, viperarum oſſa ſindone purpurea ſuſpenſa de ceruice; præterquam quod idem præſtant, quod iecur, contra vertiginem atque epilepſiam valent. Verum tamen ſi vera fateri licet, effutita hæc ex vulgato hominum iudicio ſe produnt, quando viperinus hic vertebrarum puluis inoffenſus quotidiano noſtrorum experimẽto comprobatus eſt. Atque hactenus diiudicatæ partes viperæ ſunto, quæ plurimum inter omnes veneni ſuſpicionem abiecere, ſaliuę diſcuſſione in alium locum aptiorem ſeruata.

DE PARTIBVS ORIS VIPERINI VENENO DELIBVTIS. Cap. II.

Eliquum est nunc ut de particulis aliis, quę iustiorem adsciscunt veneni contumeliam, edisseramus. Nicandro quidem totum os censitum est veneni receptaculum; seu quod morsui natura proximum ac inficiendo primum; seu quod ipsa post cerebrum est officina, ex qua prodeunt infectoria instrumenta; seu quod oris appellatione veniunt dentes, & horum tuniculæ, quorum altera pars condus est, altera vero promus veneni. Quod si laxius, quã palati fornice excurrat ad fauces oris notio; sic & latiore vocis usu licet & os veneni penum ordinare, potissimum in aspide. Quem venenum in multa copia per famem multiplici colore in gutture collectum in obuium hominem expuere scripsit Olaus magnus in sua Septentrionis historia.

Os Viperæ Nicandro quatenus potuerit veneni videri receptaculum.

Hæc de ore viperæ per Nicandri pronunciata. De Vesiculis mox agemus; si prius nomina vesicularum & tunicularum distinxerimus. Quod discrimen primos nos puto facturos. Plerique enim omnes bina vocabula cõfuderunt. Verum ego, quicquid alii crediderint, existimo tuniculas (quod & notio docet) proprias esse dentium maximorum: quales, ut mox audies, necessum est pacatis viperis esse contectos ambientibus amiculis recursoriis ad humani præputii modos, vaginulas Scaligero vocatas, pręcipuorum scilicet percussorum & fistulosorum dentium. Cæterum vero vesiculæ sunt; nõ tam quidem gingiuę laxamenta, quam interstitiorum, dentium euagamenta, ut autopsia demonstrat, & Ambrosii Parei adnotationes in Lib. xx. Cap. xvi, quarum usus tã incertus est, quam inuentu necessarius, ut cætera pernoscantur. Ex qua re nonnihil attigisse videtur Aelia-

De vesiculis gingiuarum.

,, nus, qui scripsit, Aspidis dentes, quos maxime letiferos
,, existimaris, tenuissimis quibusdam veluti tuniculis, aut
,, membranis indui ac sepiri, & cum aliquem aspis mordi-
,, cus inuadit membranulis inuersis vel compressis humo-
,, rem venenosum effundi, tum illas ad pristinum locum
,, redire, & uniri. Ita quidē Aelianus, & Gerardus Bou-
mannus apud Conradum, qua de Vipera. Verum mihi diligenter rimato rem visa est par conditio dentium istorum anguium, & felis unguicularum; quod habent cum Leonibus commune. Nimirum hæ recurrunt ultro citroque, prout necessitas exegerit euaginandi, vel recondendi.

Reciproca viperinorum dentium Tunicule, quales feliũ & leonum ungues.

Continetur & humor intra vesicam illā venenosus, quem simul cum morsu immittit, ut & scorpius ex κέντρῳ suo, quod cauum esse creditur. Nam sic antiquissimus Nicander:

Quatuor hinc iuxta maxillæ concaua dentes
Radices fixere suas, quas iuncta quibusdam
Pelliculis tunica obducit, triste unde venenum
Effundit si forte suo se approximat hosti.

Hæc ille. Ex quibus omnibus licet elicere nobis, vesiculas istas ad dentes prostratas, & præfixas materiæ seruire venenosæ partim excipiendę & continendæ, partim etiā dentibus suggerendę, partim deniq; , si me nō fallit Nicandri interpretatio saniei iā aggestæ tuendæ. Quibus priorū dictatorum usibus addo equidem & alterum secundarium, qui est, ut ne adunci dentes maximi vel minimè impediant, aut præuertant transmittendas escas, quæ facile cæteroquin adhærent his aduolutæ. Porro quaquaversum hi toti longo & angusto quasi sacculo vaginulaue Scaligero obducuntur. Præter quem usum & alterum coniecto, qui est ut his pro animantis commodo claudi queant. Quemadmodum autem hic à natura quæsitum cautumq; est, ne dentes adunci quidquam incommodent, sic alibi prouisum, ac studiose curatum, ut iidem obuersi seruiant offis altilibus retinen-

Vsus tuniculatum quæ circa dentes.

dis,

dis. In aspide, inquam, autore Plinio in Lib. XI. dentes in os vergentes sunt, ne cibi excidant, nullum habentium adminiculum retinendi, &c.

Tuniculæ restant, quæ dolũ penitius ut fouerẽt, sub se ipsis occulunt dentes, ut mirus aduertit Plinius Lib. 11. Cap. 37. nec facile sunt aspectabiles, ni dentes, seu mortuæ, seu viuenti bestiolæ subtrahantur, qui in eis quasi vaginulis reconduntur. Hæ lurido pallentique squalent colore, sic humore tabifico madentes, ut agyrtæ subdoli, quum monstrare volent antidoto sua præstanti triueneficæ noxæ tutissime occurri, priusquã admorsuras in suos artus adhibeant viperas, his gingiuas, & vesiculas crebris scalpri pungentis ictibus exsaniant, sic facientes, ut inquinamenti mali materia deponatur: qua iam exhausta sub impositum medicamentum innocuus succedit morsus, non sine vulgaris, & stupidæ plebeculæ plausu. Sed de istorum dolis, & vaframentis est tibi Galenus in Pisoniano, est & Matthiolus in Dioscoridis Lib. Secundo.

Hactenus de tutatricibus dentium valuis: tempus est iam pleraque de dentibus exponendi. Primum autem de numero maximorum, qui alioquin obseruatione multorum inter mares & feminas scrutatorum incertus est & grauiter controuersus. Nicander, Aetius, & quidã alii posteriores. Hieron. inquam Mercurialis, & Vlysses Aldrouandus, qui sunt hos sequuti, binos esse caninos dentes crediderunt mari, quaternos femellæ. Sed contra videtur sensisse Paulus Aegineta & Haliabbas IIX. Theoricæ Cap. LXXI. qui totidem huic ut ille nobis suasit. Iul. Cęs. Scaliger in Comm. 2. de Anim. histor. Cap. 18. omnibus confessum est, inquit, maris morsum intelligi ex vestigio binorum dentium, feminæ ex pluribus: maris dentes acutiores, feminę latiores. Qui idem Scaliger ibidem, ait, viperę utriusq; (maris & feminę) & bini dentes in inferiore mandibula caninis similes membranula amicti. In quo quidem enunciato

Binos caninos mari quaternos femellæ dentes, opinio prima.

Totidem esse opinio secũda.

Scaligeri opinio de femellæ dentibus indefinita.

ciato duo sunt animaduertenda. Et quod hęc aduersus Nicandrũ & Aetium, atque aduersus ea, quę nuper ex eodem hoc autore recitauit, contradictionem seruant apertam; & quod inferiori maxillæ dentes duos maximos imponit, quos debebat superiori. Consimilis suspicor aberratio mentis, calami enim quid dicam? Pag. 241. *Aspidis curui dentes*, ait, *inferiori mandibula quatuor, tunica ad radices obducti*. Quibus verbis demorsores dentes affingit inferiori, quos mandibulę debebat superiori, contra quam Plinius Veronensis in Lib. xi. nat. hist. Cap. 37. Audi verba; *Similes* (dentes) *aspidi & serpentibus: sed duo in supera parte dextra læuaq; longissimi, tenui fistula perforati, ut scorpionũ aculei venenum infundentes.* Sic & Belluacensis, Aspidi dentes supra modũ lõgos, quales extra os apro sunt apparent, ait, quod nemo scribentium affirmauit. Veslingius etiam monuit, se in omnibus viperis in osse maxillę superiori coniuncto, & propriis musculis mobili, duos dentes falcatos, in utroque latere, magnitudine diuersos reperisse.

Aspidis dentes Scaligero.

Verum ad viperæ dentes quod attinet, controuersa multum apud autores, sed nondum ab ullo viro finita disceptatio est de numero dentium maximorum seu mariũ seu femellarum. Porro cum Baldo Angelo, qui feminis quaternos & maribus binos morsores adscripsit, consentiens Franciscus Leotius Collega meus vir in obseruanda natura sedulus, constanter affirmauit non semel mihi, se curiose rimatum viperarum ora femellarum, in his binos semper percussores dentes, utrinque unum comperisse. Nicander autem unus, qui prę venenosa fortassis offensione dentes obseruandos non obseruauit, sed alios exaudiuit narratores, facile falli atque alios fallere potuit, idest Galenũ, Aetium, Amatũ Lusitanum, Hieron. Mercurialem, & si qui sunt alii, qui Nicandrũ sequuti crediderunt masculum viperarũ vigorem à natura duplicibus armamentis orbatum. Inter

De viperæ dentibus controuersia decernitur.

ter hos ego Paulum Aegi netam non nomino, qui disparitatem hanc dentium inter mares & feminas non agnouit.

Cæterum una quasi synopsi viperæ dentes à me sic distinguentur. 1. Supernè femellis quidem unum esse eum, & quia sit aduncus resupinari cum momorderit. Aliqui tamen decidere eum rursusq; recrescere facilem decussu. Verba sunt concepta Plinii Secundi. Conradus de Serpente generatim par. 2.

II. Alterutrimque usque quaterni. Viderat hoc recte Auicenna qui Lib. 4. Fen. 6. Tract. 3. Cap. 32. egreditur, ait, ex loco duorū dentium, aut plurium sanguis, usque quaterni.

III. Verum ex hoc toto numero duo sunt hostiles & percussores, immutabiles in æuum, ut qui summo sunt articulationis ac fistulæ artificio conformati.

IV. Cæterum nascuntur, & abiiciuntur quotannis, licet aliis bis anno renasci creditum Plinio.

V. Hi reconditi substernuntur à percussoribus.

VI. Quorum unus interdum surrectus cum percussore præcipuo offenditur obseruanti.

VII. Quorum aliquot exiliores ac perparum inflexi principio cum visantur, mox æuo suo procedente cum cæteris percussoribus obdurescunt, atque rigescunt plenius recurui.

IIX. Infernæ maxillæ ut nihil dentium, sic nihil ex his fit.

Ita quidem natura sagax ordinauit.

His de numero dentium priore tunica contectorum expositis, cæterū enarranda fabrefactio dentis est maximi perpetuique, & in hoc exstruendo cōformandoque naturæ consilium plane subtile. Prius autem tum de numero, tum de varietate cunctorum est tradenda ratio. Quod igitur inculcarit eos vno loco dentes, id vel ad abundantem materiam referendum simplicem, vel ad hanc simul & ad expultricem facultatem, quæ veluti

vernationem, & hanc quoque redundantem substantiã exserit, quã interim formatrix in dentis educit formam, præsertim quando vires & robur anguis in capite præualẽt, piscibus pares: quales aduertit Cardanus in 7. de Rerum varietate. Et quando gliscit præpollens ad hãc armandam partem natura hic alias alucinata, quæ valentissimum & firmissimum præesse dentem non aduertit. Alia causa est, quod qui dentes inferiore mandibula defecerunt, ut in hac abundarint, par fuit.

Verum hic dentis maximi fabricationẽ attingamus, qui & à me descriptus est in parte Tractationis nostræ secunda.

Hic autem expendetur aliud, quod est; dentes viperarum Leoninos multifariam ab aliis, qui sunt quadrupedis carniuoris, discrepare. Primum, quia sunt aliis hi simplices, viperis associati multis, quod dixi. Deinde, quod viperis & hoc genus superiorem occupant solummodo maxillã, propter capitis rostrique pressulam formam. Tertio distant collocatione. nam viperæ non exserti, atq; habitu tunicæ sunt obtecti, aliis vero bestiis contra. Præterea differunt adnexis. Etenim in aliis arcte complectentibus alueolis alte defixi sunt, & immoti: viperis vero contra opinionem omnem tortiles sunt & conuersiles. Nimirum exerti ad maleficiũ pro voluntate mouentis, aiebat Scaliger Comm. 2. de Animal. Cap. 18. Verũ hæc ego declaro. Scire licet maxillæ superioris genæ pusillulæ suffixum capitulum vix aspectabile dentis humilioris: quod tendine prætenui medio versatur; superne, atque inferne vel attollendus, vel deprimendus denticulus laxo quasi cardine, & ut Græci loquuntur, diarthrosi rotatilis est, quatenus ad ampliter apprehendendum nempe chelas cancri referunt; ad carnes ambitu mordicus conuellendas, efferatius lancinandas comparati, atque accõmodati comperiuntur. Quales, ut nimium excrescat viperæ scelus, nec aspidis dentes esse cognoscimus ex his, quæ pro-

Tortilis articulo dens maximus.

posuit

posuit nobis de eodem aspide Nicander, quæ sunt:

Quatuor huic intra maxilla concaua dentes
Radices fixere suas.

Interea per eosdem denticulos cauitas parata triplex eructare nil moratur exsecrãdum illum Stygium humorem, qui per tortuosas plagulas dente perfossas perniciem inserit afflictatricem hominis miseri, cuius nos fabricæ imagunculam appicta tabula hîc exhibendam curauimus.

Figura dentis remorsoris repræsentatrix.

Cæterum non te celabo rationem, qua percussum obeunti viperę, sub hoc actu referentur occlusę lancinatus opifices particulæ. Quoniam enim expositus capitulati bifariam dentis articulus est, atque humiliori capitulo lacertulus tenuis foras attrahendo vibrandoque denticulo destinatus, qui dens per musculum superne disploditur, attrahendus ut arbitror infernæ mandibulæ distentione violenta. Itaque dum os ample hiat concitatæ viperæ per irę furorem & dens nudatur & simul vibratur venenum.

Sed de dentiũ opificio maximo aliàs operis parte Secũda, qua de veneni ratione complura: nunc de minoribus enarrabo. Dentibus quidem atterendarum ossarum solidiorum, quę in stomachum ingeruntur officium deputatum cum sit, aliam longe retrusiorem horum utilitatem commenti nos sumus, spectantes, quod hic anguis alimenta pleraque grandiora non comminuta neq; discussa in gulam ingerit, plerumq; mures tum araneos tam siluestres quam domesticos, ranarum omne genus plumososque auium pullos nil attritos, nihilque confractos. Denticulos igitur minutos & serratulos, qui

Dentium viperæ plurimorũ nouus nostra opinione usus.

Non comminuuntur viperæ alimenta solidiora.

præcipuè sub maxillis latent, ei nos usui destinatos arbitramur, quod perpungant tantummodo solidiores escas atq; has fermento suo peracri tabefaciant prope, præsertim quod exserti quidem natura, verum gingiuis obducti dētes, dum alimenta conterunt, sic virus e vesiculis exprimant. Si enim id non est, quid numerus dentium tam plane multus, qui viginti quatuor, tum inferne tum superne maxillæ numerati sunt à Ioanne Baptista Spontono in Libro de Puluere viperino Cap. 2: quidue horum tam creber apparatus? Quod si piscibus is est plurimorum dentium usus, Nicolao Leoniceno Thomæo in Quæst. natural. 39. ut multitudine vulnerū intromissas molliant carnes, quas attritu bene subigere nequeant, non autem ad apprehendendum ac retinendū, ut placuit Cardano Lib. 7. de Varietate rerū Cap. 35. quanto plenior sit hęc necessitas in iis, quę solidiora vorant conuincere. Nā neque singulorum hæc piscium, & anguiū est cognatio, verū & cómuniter natant, & quod ad has partes attinet, est & alia similitudo præcipua, quod sicuti pisces ore robur omnes seruant, & dentibus; ita & angues Cardano Lib. & loco ante citato. Cæterū abditum gingiuis & dentibus viperæ fermentum alio plenius libri loco demonstraui. Monstrauit autem quam egregie fermentatio ad coctionem Chyli conducat naturæ scientissimus Petrus Castellus in Epistolarum medicarum Quinta ad Seuerinum professus se pisces semirosos internis in ventriculis aliorum qui vorauerunt marinorum inuenisse.

Hęc nos in præsenti de Dentibus ac partibus aliis seu veneno imbutis seu in siti veneni sui spectis. Cæterum quæ vera & penitissima sit nostra de veneni principio & generatione sententia, parte operis Secunda leges. Porrò longe aliter se res habet, quam opinatorū vulgus arbitratur.

DE

DE SCATVRIGINE, VIIS, SEDE PROMPTVARIA VIPERINI VENENI. CAP. III.

Voniam autē virulentam viperę portionē ab habitu carnium secreuimus, secretāque ostendimus, par est nunc ut locū, unde dimanet, & quo confluit, & ubi ad iaculationis siue effusionis opus asseruetur ichor virulentus, exponamus. Quod autem ad scaturiginem attinet, necessum est mea quidem opinione, ut & natura extruendū sibi ipsi puteum & promptuarium initio proposuerit, & nobis naturalem ductum sequentibus perscrutandum reliquerit. Soli quippe modioli, & solus crater non satis erant, quæ facile potuerant exhauriri. Requirebatur porro fons & scatebræ, unde affluere sufficienter & refici deficiens in excipulo quiret humor. Equidē quod obseruatum est à nobis, & annotatum à Galeno Lib. de inæquali Intemperie, & Lib. de Theriaca ad Pisonē, locis ab Aldrou. non animaduersis dicam: viperam, quum multoties venenum ipsa per se, siue manu diligenti cōposita in animal seu viuens seu mortuum exhauserit, subinde mordentem non inficere: exemplo semen est, quo large exhausto, mox inanis est omni generandi conatus. Nimirum canalibus & vesiculis infecturæ succo exinanitis, quibus exinde repletis sic noxam ausura fera est, luemque viuentibus illatura. Vt cognoscas iā, quo constet venenata viperæ facultas, fontis sub se virosi necessitatem esse. Qui fons, quæque scaturigo, hoc est loco nobis inuestiganda. Hic probabiliter creditus est à multis folliculus fellis complures (ut ego arbitror) ob causas.

Prima, quod excrementiciū humorē ab excrementoso latice par erat suppeti, & subministrari, præsertim qui paucis temporis momētis debebat parari deduciq;.

Secunda, quia respondet teter abominabilisque humor tetro abominabilique felleo fomento.

Tertia, respondet & color, odor, & non nulla parte sapor cum annexis, quæ nuper explicauimus.

Quarta, non eiicitur venenum à vipera, nisi per iram, quæ fellis irritamento cordi per venas communicato commouetur: hoc significante Hippocrate Lib. de corporum dissectione, atque vulgato illo disticho:

Cor sapit; & pulmo loquitur; fel commouet iras;
Splen ridere facit; cogit amare iecur.

Acutissime autem & scitissime Flaccus, sed paucis hoc in Ode 13. Lib. 1. significauit dicens:

Feruens difficili bile tumet iecur.

Indicans enim iram, affluere sibi bilem dixit, à causis & à subiecto scilicet ducto tropo.

Laborans opinio reiicitur.

His quidem omnibus isti suam hanc ni fallor fulciunt opinionem. Verum enim vero peccat illa me iudice, quod officina hæc & primus opifex veneni non iners, & supinus excreméti locus ac prope latrina. Quinimmo spirituoso succo gaudens, & viuidũ promptuarium esse debet. Neque enim sic tenuis, sic celeris, sic acuti roris recrementarius thesaurus, qualis est cholidochus, recte videbitur, sed facultatis dignitati respondẽtis, & principis sedes; quæ cum calore abundet oportet sic & spiritu, qui aut caloris affluxus, est aut calori famulans virtus.

Nostra insuper ratio producitur.

Confirmatur nostra sententia.

Quod vero spectauerit hoc ipsum natura conditrix, mõstratur inde perspicue, quod canales ichoridochi viperæ tum ad hepar, tum ad cor spectant, inde & cor & hepar recte statuentur opifices spirituosi succi. Atque hic non alio fonte cadet, quam ab hepate, atque corde, visceribus omnium calidissimis. Hoc adeo verum est, ut approbatum confessumque fuerit à Baldo Abbatio, Iul. Cæs. Claudino Sect. VI. operis de Ingressu medentis ad infirmos Pag. 457. & quod magis etiam refert, autopsia diligenti, hoc est dissectionis fide patere possit.

Sunt

Sunt igitur cor & hepar huius ſucci materiæ principia, veruntamen diuerſo ad ſe inuicem modo. Iecur videlicet humorem largiendo, cor vero largitum in ſpiritualem tenuitatem euehendo: quæ cautio fuit una fortaſſe Nicandro, ut hiſce viſceribus abſtinendum voluerit in Theriacam admiſcendis.

Oppugnatio quod lõge alia ſunt probatiſſima viſcera, quã ut veneni principia debeant eſſe.

Verum enimuero, nequid diſſimulem, hæc quæ dixi nonnihil difficultatis habent, quod impar videtur utrũque viſcus, ut indignam veneni ſubſtantiam debeant parare, quæ viſcera nectaris potius viuifici, non venefici, ſunt principia. Debent porro apta veneno, ideſt etiam venenata eſſe principia. His aut ſimilibus fortaſſe rationibus vinci ſe ſiuerunt Abbatius & Aldrouandus, qui nullum ab his viſceribus ortum veneni voluerunt. Quercetanus vero Crollius, Poterius, atque alii, ſiue in Theriacã, ſiue in puluercs apparandos receperunt. Cũ quibus & nos ſtatuimus hæc viſcera non venefica, ſed exortia veneni eſſe. Quare diſſonum illud & improbabile videtur, quod iecur & cor cauſæ & elementa ſint peſtiferi ſucci. Non ſunt, inquam, hæc veneni principia, Siquidẽ hæc, de qua quæſtio eſt, materia animanti quidem haud eſt venenata, id eſt ſenſu & conditionibus veneni prædita, verum res eſt conformis, & conſentanea, & ſibi quidem ex bonorum ordine eſt; illo argumento, quod vipera altera alteri detrimento non eſt, Galeno autore Lib. de inæquali intemperie Cap. VI. verum ad homines; ſcilicet quæ ad alias animantes relata, atque his impacta per idoneum inſtrumentum ſanies ſic eſt venenum; ſic ἀνδροφθόνος Ariſtophani dicta eſt in Ranis.

Aduerſarii inſtantia.

Aliud & addo non temerarii fortaſſe placiti, nec arbitratus vacui argumentum; viperæ cum remordet non eſſe mentem virus emittere, ſed duntaxat mordere. Iã vero cum mordet connixu indignabundo, ſic decidit ex cauo, ut oſtendemus dente ſuccus, qui venenatus redditur iræ ſuccenſione.

At reliquum est, dices, quod natura nostra non tam mater quam nouerca ipsa effundendum parauerit, quãdoquidem haud per feram effunditur, sed per ingenitam organorum & vasorũ habitudinem, structuram, atque usum, quæ naturę culpa malum nostrum procurantis recte à Momo cælestium censore, ex mortalibus autore Plinio iure merito fuerit taxanda. Quibus quidem accusationibus & cui argutationi credo satisfactum à primo nostræ disputationis ingressu, quo loco monstratum est, bona omnia cum aliqua parte mali debere esse complicita, Deumque Optimum Maximum desidi mortalium naturę prospicientem ac satagentem, meliori nostro bono, si Virgilio credimus, hęc curasse, quãquam ipse boni nostri curator neque ullum venenum condidit, sed naturas ad seipsas ordinatas, atque relatas, quę mundi, id est, ornatus gratia necessarię visę sunt; haud vero concepta fuerant animo venena, quod sunt certe malum. Deus autem autor neutiquã est mali, sed solius boni conditor & prouisor est. Malum autem accidit solum vitio materię, & propter priuationis, ut physicorum opinio sensit, κακίαν. Vt autem Theologia reuelata monstrat, malum omne fuit propter peccatum culpamque hominis τȣ̃ πρωτοπλάςȣ, ante cuius lapsum Basilio authore sermone de Paradiso nullum serpentibus erat venenum, neque stirpis ullius erat noxa, sed cuncta erant utilia, atque frugifera.

Sed occurritur argutationi.

Vide & quæ scripsit in hanc rem Andreas Baccius à principio.

Sed his nostram contemplationem excedentibus iam missis, interim vipera, si recte perspicimus expertisque viris credimus, non lacessit quempiam nisi lacessita, aut lacessitę sui suspicione capta. Cęterum autem innocentissima est, indeque fit, quod plerique tractant innoxie viperas sola dexteritate, & nulla dum non irritant cautione. Quã rem non aduertentes homines vulgares referũt ad incantationes & magicã peritiã: quã nullis nõ alioqui modis pretexũt iactitãtq; Marsi magistri, & Psylli vocati. Cęterũ vipera nullis aut verbis, aut carmini-

Marsorũ Psyllorumq́; fallacia.

bus

bus afficitur, neque mouetur. Enunciatum autem ad vulgi sensum, sicubi legitur; aspidem intrusa in auriculam cauda consulto obsurdescere. Quid autem ait Cardanus in Commen. de Venenis, audiat, si ad immurmuratas cantiones, & ad cætera nostra verba exaudienda à natura comparatus non est. Iam vero quæ anguium auriculæ, quæue excipula caudę respondentia extremæ? Sed de minus firmis hisce narrationibus non credendis in nostra nos de Saluatellę phlebotome Paradoxologia perorauimus fusè. Sic quidem ostensum ultro feram hanc quempiam haud incessere, verum aut offensa ipsa, aut offensæ suspecta. Verum iniuria sit atq; insultatrix. At hæc in omnes promiscue animantes, non in homines solos fuit ferocia, præsertim quando necessaria & antiqua cuilibet est vitæ suæ defensio. Quare ne queri nos, ut Cicero fecit, oportet aduersus prouisorem nostrum, quod tantam vim natricum atque anguium in aquis ac terris ordinarit. Verum debuerit natura; tot tantisq; anguium iniurias nobis mortalibus dignioribus cauere. Nulla ergò naturæ culpa fit nocentis ichoris emissio, sed partim id fit ex accidente, id est neque animante neque natura decernente. Ad hunc modum consueuit sæpe homini formosam nedum femellam, sed & delectabile aliud quodcumque suauiter oculis spectanti, vel animo contemplanti, vel inter lasciua quælibet versanti, vel quasque voluptatis illecebras tractanti aut factitanti sub his raptu quodam & σύῤῥοις præponderantia vasa veneri seminique dicata primum titillari, mox commota semen defluum una deliciarum vi laxare; quasi vero voluptas omnis in has veluti metas redeat, ac terminetur. Ita & vipera, pro se tuenda graue quidpiam molienti confestim excidit paratus alioquin in meliores usus liquor; fitque tum hoc, tum illud meo quidem iudicio naturali quadam prępollentia partis ac rapacitate, quia complures in hæc membra sensus virtutesque corporis nutant repuntque. Quare per unumquemque grauiorem actum excitatæ poté-

Alia noua explicatio.

tiæ

tiæ spiritus atque organa respondentia ad motum ciet. Verum enimuero contradicet continuo nobis offensus quispiam improbabili difficultate, quod in hoc humoris emittendi actu naturę consilium & interuentum excluserimus obliti, quod interim dens ita conformatus est & primordio comparatus, ut aperto conditoris studio iã appareat ad educendam ex intimo sinu saniem patere. Quam quidem obiectationem, quam ambiguitatem equidem ingenue fateor non aspernabilem, sed acutam esse. Verũ tamen ubi duæ sunt huius contradictionis particulæ, altera quæ ad dentis formã sinumq; pertinet: altera quę ad pestiferum succum è sinu prodeuntem spectat; utriusque argumenti vim sustulit Ioannes Baptista Spontonus, qui Lib. de Puluere Viperino Cap. x. Pag. 43. professus est paratũ hoc dentibus effluuiũ, ne redũdans vel caput animantis grauet, vel ad interiora reflexum virus sanguinem inquinet, atque animal opprimat. Neque vero te turbet, quod utilissimus & probatissimus statutus à nobis est idem liquor, ac propterea tuendus & conseruandus, non effundendus & disperdendus. Nil te turbet hoc, inquã, quando etiam multo absolutissimo ac pernecessario, idest prolifico semini, cum late exuberat natura, pariter paratus est effluxus: nimirum ut ne copia vel officiat, vel longa retentio: per quam alioqui retentionem malum virus concipitur & venenosum redditur. At neque te moueat secundo, quod recuruus atque adeo offensorius natura sit denticulus bestiolę. Talis est alioqui non tam ad percussum paratus, quam ad usus dentium communes, & ad conseruatum fluidi liquoris, qui sic è re viperę fuit. Cęterum prouidæ naturę instituto fuit hæc dentium structura feris anguibus inducta ad sui verius tuitionem, quã aliorum lęsionem. Vbi vero sit ad aliorum oblæsionem, unumquodque animal sua habuit propugnamenta & armamenta: inter omnes homo, qui consilii manusque opera mirum in modũ instructissimus fuit. Adde quod
ad

ad exacuendas istorũ mentes ac prouidentiã Deus, qui ab exordio fuit amãtissimus nostri suisimiliũ opificiorũ:

Ille malum virus serpentibus addidit atris.

Sed & Greg. Nyssenus Lib. 1. de Homine Cap. 5. venena primitus fuisse testatum reliquit.

DE MATERIA, FORMA, PROXIMO INSTRVMENTO, CONDITIONIBVS VIPERINI VENENI, DEQVE HVIVS GENERATIONE. CAP. IV.

E apparatu atque instrumento proximo viperini veneni non una scribentium omnium est opinio. Verum, ut in plerisque fit, multiplex: quas omnes rite recensebo, ut singulæ diiudicari, & solidissimę deligi queant. E nostris post Hippocratẽ primus est Nicander, qui toto serpentis ore malum inquinamentum recondi sibi persuasit. Cornelius Celsus in Lib. v. Rei Med. Cap. 29. Venenum aut huius sedem videtur credidisse saliuam, utpote, quam pro mortis materia, aut vehiculo, aut effectrice causa perpetuo nominauit. Post hunc autem Lactantius oribus, ait, immundis expuens saliuas venenosas. Ante quos omnes id credo voluit sacrum scriptum, in quo legitur: *Coluber transeuntibus insidiatur, & mordens lingua venenum infundit*. Consilium autem, & ratio perquam inducti sunt autores primi, ut saliuæ nomine uterentur ad indicandum anguium virus, fuit mea sententia multiplex. Vna, quod agnouissent huiusmodi subiunctum alexiterium aduersus venena, tum deleterium quoque esse serpentibus, ut adnotauit alicubi Lucretius per hęc:

Est utique ut serpens hominum contacta saliuis
Disperit, ac sese mandendo conficit ipsa

Secunda causa est priorem muniens, & confirmans, quod dentibus iam morsum admolitis probabile sit humorem saliuosum ipsum esse, qui cor penetret, & op-

pugnet. Tertia causa fuit, quod obseruarint priores, canis, & hominis rabidi saliuam ore toto diffusam, quę rabiei venenum condat vehatque, sicut aduertit Baptista Codronchus in Lib. 1. de Rab. Canina Cap. IV. Persuasi quoque sunt à venenoso aspidū sputo. unde Ptyades hi dicti sunt angues: de quibus Porphyrius in Lib. 3.
" de Carnibus esu abstinendis, spuens, ait, dicitur quidā
" serpens, quia sputo fero interficit illud super quod ca-
" dit, quod scilicet sputum proiiciunt dentes eius cōstri-
" cti super alios. Aelianus non unam perpetuo rationem aut sequutus, aut professus est. Alicubi enim dentes virulētæ materiæ contentores meminit his verbis: Hęc
" etiam vis, & natura ad serpentium nationem perti-
" net: Cor quidem ut in gutture habeant, fel autem ad
" intestina, testiculos ad caudam possideant, longula sa-
" ne oua & mollia pariant, in dentibus venenum gerant.
" Qui idem Aelianus dentibus pestiferis membranulas quasdam his obductrices, & veneni seruatrices admi-

Vesiculæ dentium.

" scuit, ita rem exprimens. Aspidis dentes, quos merito
" letiferos dixeris, tenuissimis quibusdam veluti tunicis
" aut membranis indui, ac vestiri audio, & cum Aspis a-
" liquem mordicus inuadit membranulis inuersis vel cō-
" pressis humorem venenosum effundi &c. Huic assensus
" est & Conradus, qui qua de Vipera B. 32. Continetur,
" ait, humor intra vesiculam illam venenosus, quem si-
" mul cum morsu immittit, ut & scorpius e κέντρῳ suo,
" quod cauum esse creditur. Assensus est & Hieronymus
" Mercurialis, qui Lib. de Venen. Animalia, inquit, quæ
" morsus venenāt, virus venenosum gestant in vesica qua-
" dam subtus linguam, qua rupta emanat quidam humor
" saliuosus, qui ubi corporibus infigitur ea venenat.

Tertiam, & nulli tentatā opinionem commentus est Ambrosius Pareus, qui Lib. xx. Cap. 16. non membranas, aut dentes ipsos, verum ipsorum interstitium, censuit veneni latebras. Cuius fortasse iudicii causa fuit, quod hanc, & commodam cauitatem, & venulis obsitam cō-

fide-

ſiderarit. Res quidem utraſque impendio conducibiles aſſeruãdo promptiſſimo veneno. Plinius vero cũ de ſerpentium veneno tradit hoc aperte fel profeſſus eſt, his ſuis verbis: Sed duo (dentes) in ſuperna parte dextera leuaque longiſſimi tenui fiſtula perforati, ut ſcorpionũ aculeo, venenum infundentes. Non aliud hoc eſſe quã fel ſerpentium: & inde venis ſub ſpina ad os peruenire diligentiſſimi autores ſcripſere. Qua Plinii doctrina tam egregie placuit Angelo Abbatio Eugubino, ut nihil prẹter hanc commentationem inquirendum voluerit. Contrahit vero grauiſſimã difficultatem, quod venæ nõ attingunt veſiculas, ſed pectus prætereuntes ad cerebrum percurrunt, ut noſtra nos Zootome, atque autopſia docuit. Non deſunt autem, & qui & in afflatu venenum credidere: qualis eſt Nicander, qui fungos letales tradidit, iuxta quos Viperæ victitarint. Ex his quoque Pauſanias eſt, qui narrat viperam aliquando, cũ hominem aſſequi nequiſſet, arbori, ad quam ille effugerat, venenum afflaſſe, ac ſtatim hominem enecaſſe.

Fel venenum ſerpentium.

Afflatus.

De aſpidibus autẽ aquilonaribus narrans Olaus Magnus prodidit hæc: Hi ſerpentes eleuati ſuper pectus ad medium cubitum incedunt, venenumque in magna quantitate diuerſiſſimo colore in gutture collectum in reſiſtentem aut obuium hominem expuunt. Ita quidem ille. Sed enim hæc veneni ratio ſi me audis in ſaliuam potius recidit, quam in afflatum. Hæc iſti omnes de parte delatrice veneni, de quorum ego placitis hæc decerno. Saliuam breuibus definiam, quod equidem faciam ad hunc modum: Saliua à ſale dicta, quod ſalem guſtatu referat, Græci σίαλον, aut ἡ σιαλίς, eſt ſal reſolutus, ſeu ſal dilutum coctionis tertiæ, quod poſtremo deciditur, & anaſtomoſi, atque diapideſi ſcatet ex capite, & peculiaribus glandulis tum ſuperioribus, & interioribus, tum gutturis propriis, non tam quidem excrementum iſtarum partium, quam humor ſecundi generis propoſitorum ab Auicenna, certa quædam pituitæ ſpecies.

Serpentes Aquilonares venenũ gutture geſtant.

Qq 2 Vſus

Vsus naturalis saliuæ multiplex, primò tum madefaciendi sub necessitate fauces, & contemperandi æstus præcordiorum; tum ad deuoluendas aridas escas; tum ad voces elaborandas, tum ad linguæ ac musculorum pharyngis agitandorũ commoditates. Gustatui quoq;, ut qui sine madore non conficitur, seruire saliuam adnotarunt Cl. Viri Gasp. Bartholinus & Thomas F. in nouæ suæ & subtilissimæ Anatomes Lib. II. Cap. XL. Porro respondet saliua qualitatum, & affectionum probitate, & malitia, suis elementis, idest alimentis temperamentis, humoribus, facultatibus naturalibus, & nõ naturalibus, quæ immutatrices omnes sunt causæ. Hæc in re proposita licuit nobis de saliua dicere, nunc ad iudicia de veneno professorum deuenio. Fel, quod Plinio visum est serpentium venenum, materia verius est veneni: saliua Lucretii Cornelii Latinorum non nisi participatione, & contagione venenum, siue hæc viperæ, seu canis rabidi, fuerit.

De Ptyadis sputo dubius sum, quandoquidem id Aspidi teterrimo post Basiliscum omnium angui proprietate quadam naturæ sortito, quod verbũ est Flacci, cõtigit: ex aduerso vero siquidem aspidis saliua dilutum ipsius veneni statuatur, fieri potest, ut hoc abunde communicato, quod est alioqui valentissimum, sic exitio sit: quamquam ex alia quadam causa, quam ex diluto oris, venenum esse posit aliquando, & aspectus etiamnum, & tactus, ut Cencrites, & Rubetæ venenum, quinimmo, & olfactus perimat, quod Aelianus Lib. 9. Cap. 11. itemque Auicenna testificatus est. Sed hæc ego plus nimio discusi de viperis delapsus ad aspides.

Ad peculiarem igitur sermonem nostrum relabor viperei veneni, quod Fabius Paulinus in Lib. de Viperis in Theriacam apparandis triplicem istorum de re una scribentium conciliationem tradere, una quasi summa disputationis, & hac partitione commentus est, dicens; denti quidem viperino venenum esse σύμφυτον, coalitum dixe-

dixeris; gingiuis ſpiritale; felli adſcititium, & extrinſecus aduentitium. Quæ Fabii partitio ſenſum ut reddat clarum interpretatione noſtra reſoluetur in diuiſionem bimembrem; ut portio virus ſit duplex: altera craſſa, & illaborata, quæ penu eſt & officina fellis: tenuior altera, quã inde per venas delatam abſorpſerint gingiuę, intra quas conſertus dens, poſt promum fel, condum membranulæ amiculum, ſuam ipſe ſeruat inſitam venenandi tincturam. Nam hac equidem credo Theophraſti nota medullitus rem exprimi. Speciosa quidem hæc commentatio, verum eſt ſalebroſa tantundem, qualem non crediderit ſuus autor. Salebræ autẽ, & ambiguitates, quas ſubit Fabiana ſententia, ſunt hæ mihi. Vna quod eius hypotheſi, ſi dentem ſua ipſius facultate venenigerum ac peſtiferum ſtatuamus; fruſtra ſic gingiuas, aut harum tuniculas volemus huius eructatrices. Quid enim, quæſo te, aggerare atque apparare tot opifices, & opificia veneno configendo, quorum unus ſatis eſſe poſſit huic muneri perſoluendo? Deinde, ſi dens inſito polleret veneno; profecto ſine viperæ interuentu, ſeu viuentis, ſeu vitam egreſſæ, foret ipſe per ſe venenandi compos: atqui nec venenat ipſe citra viperæ viuentis libitum adactus, nec iam mortuæ, ſub carne cuiuslibet animantis defixus. Igitur nullo venenat modo dens iſte.

Tertio, ſi nulla veneni materia, nullus viroſus humor defluit, aut decurrit in dentem, inficiendi opus & operam adiuturus; qualis amabo conſtructio caui dentis, ventroſi, fiſtuloſi? qualem ad unguẽ nos deſcripſimus, & obſeruare quiſque poteſt. Fabricatio iſta planè deſcendentis, & elabentis humoris uſus declarat: non irrito ſtudio parata eſt.

Hæc quidem ad dentem attinebant. Quod ad alias partes, & quod ad virus ſpiritale gingiuarum: huiuſmodi ſubſtantia, dicat opinator, velim quibus uſibus comparata? Aderit is reſpondens, quod hæc aura tenuis

nuis ex usu erit peruadendi facilius, & cordis conficiendi. Verum ad hæc ego, quid tum ministerii molitus fuerit dens? Dixerit, ut viam sternat plagula adaperta. Verum hoc, inquam, conficere valuisset dens absque suo veneni contagio, atque adeo nequicquam nactus fuisset propriam & cognatam venenandi facultatem. Sunt hæc & alia eius placiti incommoda, quæ compendii gratia sub silentio transigam. Reieci iam disputauique, quid non sit viperæ venenum; deinceps quid ipsum sit dicam, nō quod confidam speciem eius omnem ostensurū, verum decem sequar Galenum, qui, si quid aliud, rem hanc diuinissime assequutus, aut exequutus est, exemplo singulari referens, quod plerique omnes rem alioqui sensibus humanis inexplicabilem minime comprehenderint. Claudii Galeni verba Lib. de Theriaca ad Pisonem Cap. 9. descripta sunt hæc: τῆς τούτων (τῶν κεφαλῶν) φύσεως μεταβλητικὴν τινὰ δύναμιν εἰς τὸν ἰὸν ἐχούσης, ὥσπερ δὴ καὶ ἐν τοῖς παραστάταις ὧν σπέρμα, καὶ ἐν τοῖς μαστοῖς τὸ γάλα μεταβαλλόμενον γίνεται. Quæ Latinè sunt. *Nam viperarum capita facultatem obtinent veneni conficiendi, sicuti conuoluta vasa seminis, & muliebria vbera lactis.* Hæc Pergamenus Dictator noster. In quibus cum Idiosyncrasiam fuerit professus τὸν τῆς οὐσίας λόγον, profecto, qui explicari disserendo minime potuit, minime conatus est explicare. Verum oblatam sensus & similium viam ingressus est, quæ una tantum non in hisce casibus quæsito satisfacit. Interea non dissimulauerim, neque negauerim equidem, quod patentior est ratio, qua conficiunt mammæ lac, quam qua conficit venenum caput. Illa quidem ad glandularum naturam, vel ad puris similitudinem, vel ad temperamentum omnino partis reduci, referrique facile potest. Capitis vero transmutātis facultas, quam Galenus adstruxit, itemq; ratio transmutandi, non patescunt cuique, ut quæ abditæ sunt natura. Sunt, inquam, de utrisque componendi modis dispares rationes. Verum tamen in emendicato exemplo

plo, quatenus & quo usu productum est, & nihil deest, & veneni cóflandi per caput proprietas rite restat expressa. Verum enimuero non expressum est, quotum priuatè caput (nam totum omnino nil attinet) idest quæ eiusdem pars hoc sibi munus prærogauerit natura. Capitis igitur nomine certum est, præcipuam, & maximam eiusdem partem intellexisse cerebrum: præsertim quod cerebro qualis mammis adenosa, sicut Hippocrati placuit, est etiã natura. Quinimo fieri potuit, ut penes notarios plus semel transcribentes pro τὸν ἐγκέφαλον irrepserit κέφαλον.

Iam vero, si quæ sit haud quidem ratio transmutandi, sed transmutandi principia hæc viperæ, non silebimus. Materia quidem prima, primumque elementum peracris, & biliosi sanguinis, quæ à virulentis escis proficiscitur, idest sulphureis bestiolis, quę sunt scorpiones, buprestes, aranei, phalãgia, bufones, mures aranei, stelliones, cantharides, pythiocampę, ranæ calamites &c. quem chylum amplexum in sanguinem oportet mutari, cumque mox læua cordis fornax reddit miris modis retorridum, & fumidum. ψολόεις appellauit Nicander, quod ignitum vertit lac. Greuinus vir in hoc argumento grauiter exercitatus. Ex qua cordis fornace sursum elatæ arteriæ sanguinem spiritalem deuehunt ad retiformem plexum in ventriculis cerebri paratum, à quo plexu plenius elaboratus hic spiritus vitalis redditur demum animalis. Quoniam autem & principio intra fines nutritorios ventriculum & hepar, mox à corde, & ab arteriis magis igneus factus, tandem animalis redditus, multo maxime à cerebri fumosi arteriis extenuatus, & ad summam pyrosin adductus est. Qua una puto causa perniciter mobiles, & usque furiosi dicti sunt à Gordonio serpentes: ut iam semel oculate videas, & quasi manu palpes, quod alias affirmaui, postrema elaborationis ergasteria.

Hunc porro mentis, & ergastuli sui usibus procreatũ,

& institutum, spiritosum succum, vel succulentum spiritum puto, quem ore ac dentibus vipera recipit, venenum à vulgo existimatum, quod venenum tamen reuera non est: verum, quia sic à natura quęsitus, sic elaboratus est, ut paulo posterius ostendemus, grauissimis, & necessariis animantis commodis paratus. Enimuero quemadmodum in testibus asseruatus, perque corpus uniuersum diffusus spiritus domini virilitatem, alacritatem, vilium contemtum, & constantiam in aduersis, uno verbo dicam, animi corporisque vigorem accendit, quo sine torpidus, eneruatus, hebes, & semiuir est homo: eadem plane ratione credam equidē spirituosum hunc succum viperis tributum, ut tot sensuum viriumque bonis gauderet agrestis fera. Indicio autem aperto est, quod non ad depressum, non ad vilem, non ad expurgatorium aliquem locum deiectus, sed in sublime elatus, sed ad nobilissimam basilicam, sed ad sedem internorum, externorumque sensuū, per purissimos arteriarum venarumque tubos emandatus, atque deuectus fuit hic exquisitissimus naturæ liquor. Quamobrem toto errat cęlo Baldus Abbatius, qui Cap. 4. Pag. 17. F. demandari suetum ad viperæ caput tanquam ad sentinam eiusmodi recrementum, tantum nō inuento plaudens suo, constanter enunciauit. Falsus est, quoque Sebastianus Basson in Ant-Aristotelea sua Philosophia Cap. de Actione, Intentione prima, Art. 4. qui secretum & compulsum à condis undique partis venenum ad caput, & ad dentium valuulas tanquam ad patulas lacunas non iniuria procumbere professus est. Sic enim inquam ego Seuerinus conficeretur, ut hæc in caput viperæ veneni depositio, & collocatio per Bassonem esset fortuita, & citra consilium naturæ facta: quod dignum sapienti viro placitum non videatur.

Quod repositus in capite præcipuus vigor.

Repositus quippe liquor in capite, quo velut armata Pallas galea sic propemodum inter omnes maxime corporis partes esset animal præstabile. Quam rem spectantes Aegyptii, Horo Apolline relatore, colubri signo

vim

vim oris adſtruxerunt. Eſt nempe coluber nullis aliis ſui partibus, quam ore validior. Sic referunt vulgo viperam, quum capite in cauum aliquod loculamentum intruſo hæſerit, adnixam nulla hominis unius vi auulſum iri. Neque eſt abſimile, quod Dracones, ut ex Apollonio prodidit Philoſtratus, roſtro ſunt valentiſſimo tanquam ingentes piſces; apros ego potius dixiſſem, quibus unice comparari ſolent à ſcriptoribus dracones. Iam vero quod oſtendi caput ita præcipuum eſſe ſerpẽtibus, eadem quoq; ſedis principis ratione fieri credã, quod hac valenter percuſſa vita belluæ faceſſat. Enimuero cũ vigor, qui ſpiritus eſt, inhærens capiti depereat, deperit & cum eo animal. Sic de Dracone retulit Suidas: Capto, ſi caput verberetur, excuti ſpiritum & ſtamen vitale præcidi.

Narratio de vipera capitis firmitudine mira.

Sed his iã de viperei veneni materia formaq; propoſitis:ceterũ nonnullas eiuſdem conditiones ediſſeramus.

Primum autem ſi memoria retinuerimus ea, quæ proxime tradita ſunt, non dubito vel nolentem te, vel quemcumque præter & ſcepticum admiſſurum ſpiritus emiſſilis viperæ ſubtilitatem, qui conſiderauerit ſubitum huius in cor, & vitæ ſepta tranſcurſum, & vim plane incomparabilem. Quam aduertiſſe Poeta viſus eſt, qui ait:

Parua necat morſu ſpatioſum vipera taurum.

Quo enim pacto cor extinguitur, niſi quod ipſũ configitur? Quo autem modo tã propere configitur, niſi quod virulenta contagio ad ipſum permeat cito? Iam autem ut tam expedite perniciterque permeet? niſi quod apprime ſpirituoſus ac vigens eſt viperinus hic liquor; qua una contemplatione factum eſt, ut ad tantum acumen obtundendum, atque eludendum medicorum prudentiſſimi coagulantium propriam vim medicamentorum opponendam voluerint principio. Atque eo item conſilio peritiſſimus Andreas Baccius coagulum leporis & omne genus coaguli, quod coagulet ſecum ipſo

venenum, itemque genus omne lactis potandum. Sanguinem vero anseris, aut anatis vorandum proposuit Lib. suo de Venenis Prolegomeno, Cap. de Simplicib. nat. iuuantibus, Pag. 56. quamquam quid Baccium nominaui primum, cum multis ante seculis Nicander eius medelæ meminerit hisce versibus:

Et teneri leporis, similisque coagula fœtus,
Qualis Capreolus, pressansque graue hinnulus uber.
Ex his accipies bis drachmæ pondera rebus
Quatuor in cyathos antiqui deiice vini.

Cumque hoc quoq; viro Pedacius est Dioscorides qui Lib. 6. Materiæ Medicæ Cap. 55. quod est de communibus Ictuum venenatorum curationibus, his & coagulũ, & cerebrum galli gallinacei deuorandum proposuit. Quod continuo sequutus est Actuarius, qui in Lib. 6. Therapeuticæ methodi fine coagulum item leporinum, & Gallinaceum Cerebellum commemorauit. Hæ sunt primæ viperei succi proprietates, quæ spectant ad infectorium apparatum.

Materiales infectura qualitates.

Prosequimur nũc materiales eiusdẽ qualitates; quarum prima est austeritas, saporq; sorbi prope immaturi Ponticus à nostris dictus, qualis est acerbus scilicet, & astringens, cũ insuauitate. Odor vero grauis, fumidus, nonnihil horridus, si caloris præsertim vi halet.

Crassus post hæc viscidusque lentor, ut manu oblitus, & resiccatus crustam relinquat cum leuitate splendidam ac prope vernicatam, qua inde & suum principium arrhenicum æmulatur; cuius fumus cosinica manu ministratus mire nitidam, & illustrem reddit cutem. Eiectus item ipse ichor facile exarescit per se ipsum, fitque friabilis postmodum aureis quasi maculis nitens; quas ob res, & terrei concrementi non modicum ichori subesse pro confesso est. Quoniam autem crassitudinis quæ liquori huic incomparabili inest meminimus; hanc naturæ consentaneam, ac plane necessariam iudico: quando consentientes huic operi causæ omnes, finali

non

non exclusa fuere. Nimirum ut breui rem contraham, prima viperæ forma, suaque percoctoria organa omnia terreæ craseos opifices ex terreis item alimentis sibi similibus formam ut inderent aliam, quam responden-tem crassam non video. Itaque indita est agresti feræ crassa species, cuius finis non longe post edisserendus à nobis erit.

CONTROVERSIAE ADVERSVS MODO PROPOSITA. CAP. V.

INterim non uni nostram hanc opinionē implicant remoranturq; nodi, qui sunt utique resoluendi. Horum unus est naturalis hic, quod vitalis animalis spiritus extremam illam deleteriam cōuersionem pati ut admittat subeatque nō videtur. Porro repugnat uniuersæ rei naturæ, ut e diametro non qualitates quidem solę, verū tota substantia transmutetur. Sic enim quemadmodum ex summe benigna potuit reddi summe maligna, è conuerso comparatis facultatibus, & aliis interuenientibus ad id rei præstantibus posset rursus è summe maligna fieri summe benigna, quando eadem est ratio. Has vero absurditates quis ferat?

Verum tamen rogo te, ut expendas ea, quæ nostra nobis ratio suggerit. Haud enim dicimus secundum unum idemque subiectum fieri transmutationem illā absolutam. Verum sententia nostra est, quod is, qui viperæ vigor est à nobis descriptus, summus sit naturæ nostræ destructor: propterea quod vehementissime insolens, & improportionalis. Quæ improportionis ratio, quæ insolentia, quam magni momenti, quam incredibilis efficaciæ ad vitæ vires opprimendas, explicauimus in eo sermone, qui modum enarrauit, quo viperæ venenum inficiat, perimatque.

Interim ad aliam difficultatem enodandam deuenio; & ad rationem explanandam, qua quidem in cerebri sinu magis procreari, quam obtundi vim veneni suadetur. Quæ ratio scilicet illa est, quod nitrosæ pituitæ fermento delibutus ac tinctus succus ille qui in cerebro generatur non alio sane modo, quam amara bilis cum phlegmate crassiore commixta cacoethia sic comparata vel aucta malos serpentes parit.

Tertia Quęstio est, qua ratione videtur spiritus huius tenuitas cõfirmari. Ac ne discedamus à proposito genere veneni; si dipsadis virus expẽdamus; & hoc tũ crassũ, tũ etiã tenue pernoscemus. Crassum quidẽ, quale confitentur ad unum omnes. Primus Lucianus in Dialogo de Dipsadib. qui sitis implacabilis causam solam crassitiem adstruit veneni. Secũdus è nostris Santes Ardoynus, qui Dipsadis naturam calidam siccam crassam, symptomatum & affectionum, quæ demorso adueniunt omnium unam causam facit. Confitentur autem propterea, quod sitis intensę fomes, si constans, si contumax est, ut nullo vel remedio, vel tẽpore sit placabilis, eius, inquam, pertinaciæ, ut nisi madefacias, vitam non sustineat æger. Si hic largissime potet, disrumpatur. Firmus igitur, & crassus est veneni fomes. Tenuis vero videtur propterea, quod per cunctas particulas penitus peruadit, hasque omnes accendit.

De Aspide iam habes: accipe nunc de Basilisco, qui quod visu & sibilatu interimit occurrẽtes animantes, fit utrumq; emissis ab utraque parte spiritibus, qui tenues utique sua natura sunt. At quo, quæso te, pacto locorũ intercapedine non dissipantur? Responder docte Cęsalpinus in Lib. 3. Art. Med. Cap. 4. quod substantia prędit sint crassa, sub qua perpetuo subsunt deleteria omnia. Atque ita quidem se habent secundum naturam valentia. Cæterum videmus & in aliis præter naturam se habentibus, tenuitatem simul, & crassitudinem, quas complexi iam sumus, constare simul posse,

quando

quando crassus lentusque cum habitudine viscosa succus idem & subtilis minime potest esse. Quod si nihilominus pertinaces nos in affirmando velimus esse, modum, & rationem, quasi desperatam requiret à nobis quispiam acutus disputator exponendam. Verum nos, qui constanter ichoris subtilitatem profitemur, & non desperatam aut impossibilem hanc rationem contendimus, & expositu facilem probabilemque spondemus, eo primum supposito, quod naturæ, quæ Dei digitus omnipotens est, atque ita etiam à plerisque doctis vocata, in his præsertim rebus, & animantibus, quorum admirabilis architectatio est, quæ constare nequeunt, constantia; quanto igitur amplius in natura? Scribit Hieronymus Fracastorius in Lib. priore de Contag. C. 7. & Lib. 3. de Contagiosis Morbis Cap. 2. & 10. *Seminaria contagionis acrimoniam habentia in lentore quodam consistere*. Item contagii materiam putrefactionem esse sordidam, profundam, & bene permistam: cuius euaporatio peracris est, & acuta. Exemplo sunt: Syphilis, Phthisis, Pestis, Lepra, Scabies, Lippitudo. Quas iam de contagio, contagiosisque morbis adscriptas conditiones; idest crassitudinem, & acumen; easdem, & venenis profiteri non repugnantes quid vetat? Has enim, & in plerisque natura constantibus reperiri nos obseruauimus: primo quidem in sulphure, quod crassa, pinguique & acuta simul est substantia. Deinde in stibio, quod plumbum referens pondere, colore, tinctura, surdo percussu, atque aliis, nihilominus tam peracre est interne. Adhuc in alumine, Chalcantho, omne genus Auripigmento, Chrysocolla, nitro, sale, atque aliis istorum quam plurimis. Peracria sunt hæc, inquã, quod vigor, & acrimonia semper hisce corporibus appareat subdita, non sine extremo tenuitatis cum crassamento complexu. Hæc e fossilibus.

E stirpium autem genere pleraque dissimilarium snut partium. Quarum plantarum, quæ simul has

qua-

qualitates complectantur, sunt hæ: Caphura, opium, aloe, scilla, cæpa, allium, cupressus, semen lini, fex vini: quin, & viscum arboreum, quo quid crassius? at idē acre, belleque digerens, atque ex alto attrahens est Galeno Lib. 6. Simplic. Deniq; tubera terræ, quæ Marcello Virgilio in 11. Dioscorid. Cap. 134. terrestri substantia concrescere, & constare veteres nonnulli dixerunt, & extenuandi aliquam habere potestatem. Quam ob rem, & ad podagræ pituitam discutiendam cum fructu non modico usum se perhibuit Alphonsus Ciccarellus Mauetanus in Libro suo de Tuberibus.

Hæc autem cum de simplicibus, & inanimis sint exēpla, iustius nunc, quæ ex compari sunt animantiū partiumque earum genere producam. Ex integris quidem horum corporibus araneus est unus, cuius cum crassa saliua sit, longe lateque ducendi reticuli materia tenuē leuemque habitum natura comparauit, ut volare per telam videatur, cum susque deque fertur. Huiusmodi, & scincus est, cuius in crasso corpore spiritus plurimus, spiritus seminis in nobis remorantes promouet satyrio par. Quid de torpedine dicam? Cui cum mucilagineum concrementum naturale multum sit, spiritus tamen in longe dissitas piscatoris manus stupefaciendas e mari profundo dispergit. Aliis hoc genus compluribus supersedeo, & ad animantium partes deuenio.

Occurritur aduersantibus argumentis.

Quid humido radicali dignius ampliusue? Sed hoc pari crassitudine, & tenuitate constat. Crassum, inquam, id est pingue, quo pabulum exhibeat calido natiuo. Tenue vero, ut respondeat & viuidæ eiusdem substantiæ. Quam scientissima rerum construendarum natura glutinoso, & lento corporis crassamento etiam hærere voluit. Rursus quid animali spiritu subtilius, expeditius, purius, absolutius? Qui ex feruido, leuissimo, ac ferme æthereo eductus est spiritu vitali. At is tamen animalis spiritus in massæ frigidæ, hebetis, & fatuæ, quale cerebrum est, carcere constrictus latet. Spermatis itē

pro-

prolifici spiritus effectores stupidissimo, & inerti glandularum inuolucro, qui testes sunt, custodiuntur. Ipsũ autem in se ipso frigido, & crasso hæret concremento, quæ corporea est substantia; hæret, inquit, Fab. ab Aquapendente in Lib. de Formationi Oui, & Pulli Cap. 3. Pag. 57. *Quia in substantia calida si positum esset, facile digereretur dissipareturque antequam ex ipso animal corporaretur, id quod frigiditas prohibet.* Ad hæc oculorum spiritus, qui de terris in cælum perque omnes horizontis terminos uno ictus momento circumferuntur, humore plurimo pituitæ, qui tum aqueus exquisite, tum mucilagineus, tum vitreus, tum crassus, & densus, immersi variè fuerunt: unde & Plato aqueos istos bulbos existimauit. Spiritus, qui formandis vocibus & locutioni seruit, linguæ humore coactus est; item qui pulmonem promouet insensili spongiformi corpore circumseptus est.

Quæ cum de unis iisdemque corporibus singulatim dicta sint, ostendemus etiamnum in diuersis utramque qualitatem à natura coniunctã, prouida nimirum necessitatis & boni perfecti conseruandi gratia. Neruus enim crassus recipit spiritum tenuem; Arteria vitalem spiritum; Cor compage solida suum similem spiritum, æthereumque calidum tuetur. Sic igitur ut natura facile reparabiles & dissipabiles huius ichoris spiritus diu, & in longos penetrationis usus conseruare valeret; huic addidit & retinaculum siue obligaculum, quo non inconcinne cohiberetur spiritus liberrimi fuga. Quanto autem exactior visa est subtilitas, & tenaciorem affixit parens ergastuli compagem: sic ut ex aduerso liceat etiam argumentari, quo maior fuerit ista crassamenti obductio super spiritus tenuitatem; eo exquisitiorem huius tenuitatem fuisse. Sic me iudice vipera quæ ingenii feruidi fera est, cum plurimam à natura retulerit habitus habitudinem, nihilominus in hac ipsa seruat nobilẽ animi vigorem. Nedum autem ipsa tota & integta; sed

ut

ut mirum in modum mireris etiamnum concisã suã quæcumque particula spiritus gaudet viuido consortio. Sic autem vere gaudet viuido consortio, ut discussi serpentibus oculi renascantur, itẽq; resectæ caudæ Aristotelis ac Plinii testimonio, sed neq; dum concisa vitalis est, sed & mortua si rectè perspicis. Nam, & cineres calorem nostrum emortuum refouent, ita, ut recte dixeris hanc

Viuida per omnes modos vipera, etiam in cineribus.

------------- *vitam seruare sepulchro.*

Atque adeo recte opinati sunt Chymistæ, qui sal fixum, & inseparabile assignant rebus uniuersis; adeo scilicet incredibiliter, & incomparabiliter viuifica per omnes modos eiusdem & proprietas: quod maxime redarguit eos, qui frigidam viperæ naturam existimant, spiritibus abunde fœtam inficiantes.

Difformis, & ἑτερογενὴς viperæ natura.

Iam vero quia difformes duas in vipera portiones obseruauimus, nunc & compositionis huiusce consilium inuestigemus.

Obtusum est & hebes viperæ tegumẽtum eximia cõditoris prouidentia, magna finis necessitate. Quippe par erat viuacem bestiolam non alia, quam crassa viscidaque habitus qualitate donari. Spiritus, enim fugaces & volatiles natura utpote aerei igneique à tenuis habitus complexu facile secessissent, longæuitatemque nullam animanti præbuissent. Quapropter prouida natura tenacem illum lentorem carnium farcturæ consulto subdidit: quemadmodum auolantes auiculas visco solet venator comprehendere, ac retinere. Quo crassamento viperæ iam formæ indito fieri non potuit; quin & consonæ conditiones fuerint continuo consequutæ, hoc est tarditas, hebetario, torporque aliquis: quæ tamen inuolucra atque obsepimenta tanti non sũt, ut sua non agnoscant munera spiritus, suumque vigorem, ubi res feret, prodant. Singulari sunt hæc exemplo expressa Virgilii 6. Aeneidos carminibus, quibus ni plauseris, stipes sis lector.

Ad formam viperæ crassiorẽ accessere & cæteræ qualitates

Virgilii suffragia.

Igneus est ollis vigor & cælestis origo

Semi-

Seminibus quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.

Ita ostendimus spirituosiorem feruidioremque quã apparet, esse viperæ naturam, subtilem in crasso corpore spiritum, masculum virtute liquorem, qui principibus de visceribus ad caput, & os meat.

Quamobrem longe falsus videtur Andreas Libauius, qui Lib. Alchymiæ Pharmaceuticæ Cap. 7. professus est, si ratione quapiam ad vitale principium, & ad suos fontes relaberetur quandoque virosum segmentum, fieret sic, ut deleteria suo animanti foret. Quemadmodum si abstracta per artem virulentia de succo veratri, rursus quasi postliminio sub eodem corpore referretur: errasse item & alio nomine Libauius eam rem opinatus apparet, quia si diligenter aduerteris & virosũ liquorem re ipsa sub ventriculum animantis, necessum est plerunque descendere, postea quam videlicet dentibus maximam venationem suã idest auiculã, lacertã, aut murem tutuderit. Sub qua opera conficitur, ut vesiculæ dentiũ inuolucra dirumpantur, quibus diruptis saliuare virus cum esca commiscetur stomachum infectura, atque adeo morte multatura, si verum foret, quod arbitratus & commentus est Libauius. Quod si nostrę adhæseris opinioni, difficile nõ experieris, & quod nil noxium futurum sit productori suo recrementum, & quod usui sit fermentandi chyli materiã & conficiendi, quam rem ante plenius enodauimus. Falsi quoque videntur hi, qui recrementum hoc liquido censuerunt, fecisseque ex vulgi opinione Cornelius Celsus apparet, qui Lib. v. suæ Medicinæ Cap 27. necnon Galenus qui Lib. de inæquali intemp. saliuam hanc nominauit: nos vero qui infecturæ nomine insigniuimus, nobiliorẽ & cunctis usibus congruentem appellationem imposuisse videbimur his, qui recte iudicare norint.

Pyreticus vigor non teterrimum virus, infectura vipera.

His sic ante propositis, est nunc mihi protestandum, quoties hoc ego venenum appello, non id ex mea sententia,

Autoris protestatio de nominis usu.

tentia, verum vulgato more usum sic appellare. Quāquam etiam reuera definitore Galeno venenum id omne est, quod alimenti, & medicamenti naturas prætergressum, viuentis calorem natiuum corrumpit. Item, si quando saliuam cum Cornelio Celso, vel saniem cum Plinio; ichorem cum Græcis, liquorem, humorē, succum pro libitu nostro, sed frequentissime infecturam, minus quam par est digna voce vocarim. Id exemplo, auctoritate, usu, verborum penuria coactum, ac pertractum fecisse: mea certe mens ubique, meaque sententia fuit, viperinum hunc succum & dignitate nobilissimum, & usu præstantissimum esse sub vipera.

Sebastiani Bassonis opinio recitata primū, mox cōfutata.

His sic constantibus, non est quod quispiam ex me, qui cætera ad veneni pertractationem attinentia tradiderim, expetat aut exspectet eiusdem generandi rationem. Hæc porro communis atque eadem est, qui spiritus anguini procreandi modus. A qua quidē idea, à qua philosophandi forma, quum longe discesserit Sebastianus Basson professor homo Gallus in operis de Natura Lib. de Actione Intentione 1. Artic. 4. & deinceps in aliis; huius nos opinionem non debemus aut dissimulare, aut indiscussam relinquere, quin, quoniam à nostro discrepat sensu, si valeamus hanc confutare, & preterea maxime quod eo fundamento innititur, ea hypothesi: quod serpentis, ut ipse ait, frigiditas sit manifesta: adeo inquam, manifesta, ut hanc primordio exuerint & ablegarint à disputationibus nostris serpentes. Sed præstat, quæ doctus homo proposuerit audire, etiamsi longiusculo sermone descripta. Sunt autem hæc. Porrò serpentis frigiditas est manifesta, quæ, ut de adipis auri, cæterorumque mineralium creatione diximus, spiritus tenuissimos erumpentes coercet sub cutem, ubi nouam construit, adeò, ut facilè vetus exuatur, quæ quoniam ex eiusmodi spiritibus etiam ex parte contexta est, sic disposita non paruam virtutem retinet.

Vipera frigida.
Senecta viperæ ut exuatur ut noua cutis reparetur ut fit hec adeo medici usus.

Iam,

Iam, ut causam cur venenum habeat serpens indipiscamur, ea duplex est. Pluribus enim rebus pretiosissimis excrementum letale cognatum est, quod & serpenti conuenit: hęc est prima. Et quæ sunt optima talia non euadunt sine exquisita purgatione. Hæc est secunda, sed expositione hoc postremum indiget. Vnde inquam hæc accurata noxiorum expulsio tale venenum procreat; videtur potius contrarium. Ex pellis igitur frigiditate, & natura talem excretionem repellente, dum omnis illa colluuies amandatur antrorsum, qua pori, ac via magis patent, fit quod in alio quouis animali contingeret. Quin finge, quæ in homine sunt noxia, quæque per totum corpus dispersa sunt, ac per cutem, reliquosque meatus exeunt, in unum locum coire, diutius paulatim coqui. Quid futurum speras, ubi maligni illi spiritus in unum congregati, lentoque calore adiuti maiora impedimenta per concoctionem exegerint: si humores excrementitii, dum egeri nequeunt, putrescentes, facessunt in virus, quod hic noxiorum omnium ex omnibus partibus in unum confluxus. Ergo iam habes, quomodo in serpente maligna per totum corpus disgregata, atque inde liberè per cutem quaquauersum exeuntia nullum sui sensum præbuissēt: dum in os veluti in sentinam collecta, non aliā, quam per dentes viam moliuntur, veneni vim ibi acquirant. Qui enim maligni vapores per cutem expirare nequeunt, dum laxiores, qui in anteriora ducunt, poros sequuntur, extremò dentium, maxillarum, aliorumque ossium veluti septo cohibiti quiescunt, donec ira exæstuante exciti per dentes eiiciuntur, quod à serpente morsi experiuntur.

Preciosissimis quibusq; rebus excrementum est letale cognatum.

Optima nõ redduntur unquã corpora rei per purgationem.

Venenum vipera quo pacto procreatur.

In homine facilè coalesceret veneni forma, si cogeretur in unũ mala eius quacunq; materia.

Argumenti auxesis una.

Argumenti auxesis secunda.

Dictorum complexio, & à contrario persuasio.

A destinatis; & connexis, quæ via sunt, & terminus, confirmatio.

Hæc illius viri fuit opinio, quam nos, quia cognoscimus à vero longe aberrare; rationes eius rei producemus non nullas; si primo carptim repetiuerimus theses eius potissimas, & capita summa, quę sunt frigus efficiens, vapores materia generandi veneni. Alias spiri-

tus exuuii constructores, & expulsores, alias balsamũ. Generationem veneni fieri per vim frigoris anguis natiui comprimentis materias venenosas, & de corpore uniuerso perpurgantis non extrorsum, sed amandantis ad caput, & ad dentes: aduersus quæ omnia audi si quę natura valeant sic obiecta.

Frigidum serpentis corpus quo pacto spiritus tenuissimos creet? Qui spiritus cum cohiberi sub cute dicantur. Auctorem quæso quomodo cuticulę nouos amictus elaborent, veteres exuuias propellāt, à quibus interrogo rursus ut partim spiritus consederint concreti, partim auolarint; vel si recurrerint compressi frigido, quæ, aut qualis ista varietas, seu loci, seu materiæ, seu effectoris? cum venenum comparetur expurgatione malæ portionis à bona. Perpurgationem istam rogo, quis effector paret? frigiditas repellendo per accidens virtus haud satis est. Calida verò, & efficax Bassoni nulla est. Quis igitur perpurgator? Porro frigidum, nedum non expurgat, verum hebetudinis, & crassitiei vi comprimit, & compingit, compingit, inquam, eo planius, quod arbitratori nostro noua generationis huius materia sunt vapores, qui non sic facile digeruntur in vias exteriores, ac poros, ut ipse contendit; verum densantur appetente frigore per omnes vulgo philosophos. Adde maximum momentum, quod opinatori nostro purgatio hæc, & propulsio accurata, atque exquisita esse debet. Quo mihi loco considera, cerebro per catarrhos non tam frigore pituitam expurgari comprimendo, quam calore secernendo. Præterea frigus ignauum ut ad caput superfluitates propellat, & ad anteriora dumtaxat? Respondebit, viæ per se patent. At quomodo patulæ sunt per frigus præsens, quod semper debet cogere, non laxare, vel laxa cōseruare? Quo itē pacto dentes, & ossa uno semper modo, & peruii, ad continendū parati constent, non ad permittendum descēdentiū prolapsū. Quoniā autem ostendi, non tantū

in caput, sed & in vias inferiores fieri posse propulsus; quid in caput solum, vel ut ad sentinam directa sit hæc materia? Quisque aut qualis hic abusus nulla hæc natura dirigente? quę si dirigat, tamen hęc utiq; calor, & calida vis erit. Insuper ut frigidus potius, quam calidus sit hic secernendi opifex? Quinimmo satius id præstabit calor: quo ego auctore dixissem, uti nunc dico, subeundam, & perficiendam esse secretionem. Præterea refert hanc operam, & alias complures ad balsami vim, verum hæc cum frigidi nihil participet, sic contradicit sibi ipsi Basson. Contradicit, & alias sibi, quod balsamum hoc eodem capite spiritum dixit igneum, sed frigido ritè temperatum, principium in serpente motus, qui, inquam, si principium est uniuscuiuslibet in serpente motus; quid hanc sibi iniuriam præsenti, & informanti fieri patiatur? aut patiatur hanc sibi facultatem à frigido præripi? aut quomodo frigida hæc anguis intemperatura prædominetur præ balsami eiusdem æqua temperatura? Itemque quid illud est, quod igneum spiritum in serpente ponit Philosophator noster, mox verbi suæque suppositionis oblitus, cæteram de frigido repulsu prosequitur argumentationem, constans in his principiis, quæ supra retuli, sed vanis semper principiis & argumentis. Adeo quidem vanis & cassis, ut non persentiat, si exacta hæc exstet veneni secretio summo naturę studio facta: confestim attactum vel gustatum idem virus sit hominem infecturum & confecturũ: quod nos mortale malum ostendimus experimento non euenire. Quamquam hoc experimentum & hoc arcanum naturę miraculum ante nos ad hanc usque horam omnes obseruatores latuit.

Hæc & alia perplura dissertationis Bassonicæ vitia, si per eandem, qua ipse utitur, philosophandi libertatẽ licet, facile pernoscet sincerus atque oculatus iudex, qualem ego tota hac in re appello.

DE RATIONE, MODOQVE QVO VIPERAE LIQVOR INFICIT PERIMITQVE VIVENTIA. CAP. VI.

§ I. *De Spiritus venenati energia, & ad diuersa corpora inæquali sua vi.*

Votusquisque est hodierna die, qui de venenis quibusque philosophetur, causasque problematum edisserat, illud habet continuo solemne, formam occultam, & ineffabilem agendi rationem prætexere. Quæ sanè res confugium videtur inertium, & eorum omnium, qui suam ignorantiam nutrire libenter volunt: mihi iam in hoc loco, quo referenda causa est, unde viperæ saliua inficiat, conficiatque, est animus citra causarũ occultarum ambages exponere, veneni facultatẽ, agendique modum, sic probabilem mea sententia, ut unicuique cordato viro sit approbanda. Si prius tamen internoscendæ sententiæ potioris ratio philosophantium communis breuibus exponatur, qua perimat omne venenum. Quod facile reor inuentum iri, si methodo procedamus resolutiua, quæ est ab effectu ad causas. Effectus quidem veneni mors. Hæc autem ut Aristoteli placet Libro de Vita & Morte, nihil aliud est quam caloris consumptio, vel extinctio. Consumitur autem atque extinguitur calor, vel à se ipso vel à contrario. A seipso quidem quoniam calor assidue depascens humidum cui innititur, illud tandem absumit, quo absumto is simul & vita concidit. Ita quidem accidit in animantibus lenta exsiccatione ac tabe senescentibus. Extinguitur vero calor a contrario, cum ab eodem quasi iugulatur atque opprimitur, quemadmodum homo debilis à robusto. Cum igitur

De facili promptoque philosophantium nostrorum ad occultas causas confugio.

utroque modo accidat oriri mortem quamcumq;, perspicuum est, non perimere exiccatione venena, quia mors ita naturalis, & sine dolore est. ergo potius oppressione ac iugulatione. Verũ dices, adhuc desiderari quomodo fiat eiusmodi iugulatio. Respondeo quidem eadem methodo. Iugulatur calor, cum amittit naturales illas conditiones, quibus manebat incolumis, quę sunt hæ. Prima quæ propriè spectat ad eiusdem essentiam, siue formam, qua manente incolumis est.

Secunda spectat ad eiusdem quantitatem, ut tanta scilicet sit ipsius mensura, quanta sufficere possit vitæ muneribus obeundis.

Tertia pertinet ad qualitatem, ut sit videlicet purus & mundus idem calor, non fęculentus, neque aquosus. Etenim utrumque vitium opprimit, sicut in ellychnio patet.

Quarta pertinet ad actionem eiusdem perennem, nimirum, ut non offendatur neque intercipiatur eiusdem motus, qui est sursum, atq; deorsum: sursum quidẽ ad fuligines expellendas, deorsum vero ad attrahendum alimentum. Si enim alter uter istorum motus, vel uterque tantisper comprimatur, Galeno autore in Lib. de Marasmo, subinde concidit animal.

Collige nunc summam, ac diuisione facta venenorũ, quod alia agunt a proprietate, alia proprietate simul & qualitatibus manifestis, dic, si agunt à proprietate sic prædominantia calori nostro, illum euertunt, & motum adimunt, vel agunt à qualitate manifesta, & hęc ut calida vel frigida, quæ utraque caloris copiam imminuunt, vel sunt tetris fęcibus coinquinata, & sic eundem conspurcant & suffocant. Tot igitur modi sunt, quibus venena perimendi vim habent. Redeo nunc ad institutum.

Esto autem mihi ad eam rem indubitabile subditum hocce principium. Natura comparatum est, ut quidquid est nobilitate dignius, & superius perpetuò præualeat

Nobilius natura dominatur ignobiliori.

ualeat, ac dominetur obſcuriori, atque inferiori. Hoc latè diſſertum eſt, & luculente monſtratum ab Ambroſio Leone in Commentario de Nobilitate. Quę res, quæue præſtantia, cũ tota rerum uniuerſitate, fuſa ſit; in elemẽtis eſt planè apertiſſima. quippe ignis ἐνεργώτατος ſubiecta omnia inferiora elementa ſummis ſuis viribus ampliter obtinet, & abſumit. Quod enucleate monſtrauit Ariſt. in Lib. Meteorm Quarto, ſeu qui eſt de Miſtis perfectis. Quo circa celebris eſt confeſſio, ſi igni ſupponeretur infinitum combuſtibile, in infinitũ pariter abiturã eiuſdem ambuſtionẽ. Itaq; & terra, quod ſolidiſſimum eſt inferiorum omniũ elementorũ, itemq; aqua, quæ tota ſubſtantia pugnat cum igni, voratorem hunc ſentient, ac deſtructorem; nedum aer, qui leuiore, ac paratiore ad immutandum ſubſtantia facile cedit igni. Iam autem quemadmodum à nobis illud vere ſtatutum eſt de igne, ſic & de igni analogis (πυρωτικὰ Græci dixere) quapropter, & ab his, quæ aquæ, & quæ terræ reſpondent, ſimiliter vincentur imbecilliore ſua natura: præſertim autem vincentur, quæ ſubſtantia ſunt tenuiore. Quæ pugna, atque victoria ſi conſtat in genera diuerſa: ea etiam, quę eſt aduerſus eiuſdem generis corpora, itemque conſtabit. Pyrotica, inquam, aduerſus pyrotica inferiora, aut debiliora.

Analoga ſuis principiis reſpondent.

His igitur principio ſic propoſitis, reuocandũ in memoriam eſt illud unum ante definitorum, quod viperæ noſtræ liquor pyroticus eſt, nempè ſulphureus, & arſenicalis reſpondẽs profectò naturæ viperæ, quæ ſulphurea viſa eſt, & arſenicalis. Hæc iam credo, ſatis patuere. Iam igitur cum ex nobis reſcire volet quiſpiam ecquo pacto deperit offenſus homo viperæ morſu, aut quo modo ſanies per morſum inflicta ad mortem officit. Officit inquam. Quod ſpiritus ſaliua conditus, ac deuectus vitalem occurrentem noſtrum ſpiritum vincit. Vincit autem, quia πυρετικότερος, urentiorque vipe-

Viperæ ſanies pyrotica quippe quæ ſulphurea & arſenicalis.

perinus; submissior, tepidiorque noster aut mitium animantium aliarum. Sic vipera per viperam demorsa nil afficitur. Atque illud est quod Plinius alicubi proposuit dicens, *serpentium morsus non petit serpentes*. Planius autem id approbauit Galenus in Libro de inęquali Intemp. ac ne caprimulgus item, nesciuerim autem an rubetam ranam, & marinum leporem, ac peregrinos nobis angues morsu peremerit vipera. Fortassis, & venenatas paruas bestiolas, & insecta peremerit. Propterea quod enectū à vipera scorpionem, quemadmodum pariter hunc ab illo, perhibuit Gaspar Volfius apud Conradum Tigurinum in Sermone de Serpentibus generali. Quod fit scilicet quia remissior istorum vigor, & spiritus est, illius valentior. Quod enim canis rabiosus ab altero rabioso cane quicquā nō afficitur, Ferrandus Ponzettus Lib. 3. de Venen. Cap. 20. causam adstruxit, quod vires utrorumque sint ęquę. Hactenus vipera, vel alios vi venenandi superat, vel non superatur. Cęterum superatur a paruo Araneo superatur & ab Aquila, quæ postquam extracta de visceribus viperæ venena decerpserit, ad huc suctu faucium deuorare virus quod inerat, & extinguere calore decocto audet: quæ verba sunt Plinii. Audi autem quanta volucris hæc cū fiducia serpentem inuolarit, Virgilio XI. Aeneidos hæc canente:

Vtque volans alte raptum cum fulua Draconem
Fert Aquilą, implicuitque pedes, atque unguibus hæsit,
Saucius, at serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisque horret squamis, & sibilat ore:
Arduus insurgens, illa haud minus urget adunco,
Luctantem rostro simul aera verberat alis.

Ita crediderim quoque viperæ virus atteri per ceruos orcaden, elephantum, lacertam, ophimachum, ibin, ciconiā, & si qui sunt oppugnatores huius ordinis alii. Inter uniuersas autem animantes cum valentissimus cuiuspiam thirias est vigor, hic omnes omnium spiritus si-

bi ipsi subiicit, ac necat. Vnus hic & singularis Basiliscus est immortalis propterea significatus Aegyptiis, ac singulariter Reguli nomine insignitus, ut aduertit Horus Apoll. in Hieroglyphicis. De cuius summa praestantia Nicander in Theriacis cecinit haec:

Illius auditos expectant nulla susurros
Quantumuis magnas sinuent animantia spiras,
Quando vel in pastum, vel opacae deuia syluae,
Irriguosque locos media sub luce diei
Excandescentes succensa furore feruntur:
Sed turpi conuersa fuga dant terga retrorsum.

Ita vides è spiritus maiore, vel minore praestantia succedere victoriam. Nec porrò difficile fuerit hanc seu victoriam, seu dispositionis actum mente concipere, si vocaueris in memoriam id, quod prodidit alioquin Galenus Libro de Theriaca ad Pisonem Cap. 17. de Puero, cui spiritus usu Theriacae breui sunt etiam cum vita dissoluti, vel si volueris cum Thoma Campanella nouo nostro Timeo philosophari, qui Libro. 6. medicinal. 2. Part. professus est viperae veneno suam in naturam seminali quadam ratione conuerti & transmutari natiuam temperiem, non secus ac grano frumenti terram in herbam ac spicam.

Argumento materialis res ostensa. Ad haec autem praeter Principum virorum auctoritatem facile rem conceperis, si animo proposueris, gestato per domus conclaue prunario ardente aheno, aerem omnem, quicumque circulatus obiicitur, accedi, igneamque naturam subire, suamque amittere iam dissipatam, atque destructã. Sic porrò se ipsam ampliare, ac propagare unaquaeq; facultas quaerit. Querit autem & se propagare veneni facultas. Quae sententia non sic quidem noua, nec mea solius est, ut non fuerit etiam Hieronymi Fracastorii scrutatoris naturae profundissimi Libro de Contagione 12. Cap. 17., non miratur, quod perniciosa causa sic in animal citissime penetret, idemque paucis post horis perdat: potissimum, si ad *Fracastorius astipulatur.*

spiri-

spiritus analoga sit. quare & cor impetere, arcemque eius expugnare valebit, præsertim quando eodem authore in Lib. eodem Cap. 11. venenorum maxima pars spiritali qualitate interficit. Quinimmo limatissimo Andreæ Bacc. iudicio in Lib. de Venenis, quibus venena sæuiant modis Par. 12. est unicuique veneno ad spiritus analogia: ita ut ab ipsorum singulis spiritus opprimatur: quippe spiritus quidam, aut tenuis humiditas est id, quod fere bestiæ eiaculantur, vel ipsius Galeni suffragio in Lib. 6. de Locis affect. Cap. 5. Atque inde fit mea quidem opinione, quod ingesta caro viperina viperarum stomacho lethalis est; si modo hypothesis vera sit: Nimirum quod exploso veneno, quod fere spiritus, & vigor est, hoc pereunte animal perit. Accessit ad meam quoque sententiam Ambr. Leo Nolanus Prob. 321. per hæc: serpentũ demordentiũ bilis est calidissima & subtilissima, quę sic cito intrat corporis meatus, inq; eis corrũpit quas inuenit humiditates, vertitq; in vapores crassos ac venenosos. unde membrũ ictum intumescere necessum est. Signũ namque quod succurrentes eiusmodi morsis duos tresue deinceps locos, qui superiores percusso membro sunt, arctissime ligant, atque frigidis rebus cum aceto mistis eosdem liniunt, ut & itinera veneno penetranti præcludant, & insanam caliditatem extinguant, veluti qui percutiuntur ab apibus vel vespis.

Maxima pars venenorũ spiritali qualitate perimit.

Viperina viperis caro deuorata vitam excutit.

Venenum vero canis rabidi bilis atra est, quæ spiritus adstringit atque exsiccat, refrigeratq; immedicabiliter. Sed & Prob. 320. Quare morsus omnis maxime serpẽtis est venenosus, ait, an quod omne mordens ira affectũ mordet? In irato vero animali bilis subtilissima in totũ corpus diffunditur. Quamobrem pars illa bilis, quã circa dentes esse contingit, in morsu ipso relinquitur. quę quo potentior est, eo magis ac citius contactum corrumpit vertitque in naturam suam, atque ita se auget, ut ignis urendo crescit: quæ munera solius veneni esse

creduntur. Serpentum autem bilis cum sit acutissima, sit ut eorum morsus maxime venenosus sentiatur. Signum fel enim serpentium maxime letale, &c. de bile atra canum immedicabiliter arefaciente &c.

Verum reuertor ad vim pyroticam viperini veneni. Cui nostræ opinioni aut huius ostensioni in Cap. XI. in quo pleraque tradidit de Singulari eucraseos antipharmaca virtute scripta reliquit hæc. Cognoscitur viperæ venenum à qualitatibus vincere, quia optima corporis constitutio potest venenũ superare si vincit. vincit per qualitates, non vincit tota substantia. Si quis non acquiescat, est & Andreas Cęsalpinus scriptor acutissimus, qui in Lib. I. Quæst. Medicin. Cap. postremo fusè monstrauit, quod venena non occulta, quæ iam inoleuit forma, verum qualitatum primarum excessu perimunt. Quam sententiam Andreas quoque Baccius animo non illibenti videtur amplexus in Prolegomenis de Venen. Cap. de Differentiis Pag. 8. & multo planius Capite de Venenorum ex morsibus animantium sęuitia Part. 13. cuius loci concepta verba sunt hæc: Deinde ex parte agentis, quia illata venena actualem habent illius animantis calorem, qui tamquam ab ancipiti gladio suo veneni vim eiaculatur in spiritus patientis, impellitque ad intimas cordis sedes. Quibus viris aliquãto prior Hieronymus Cardanus in Lib. 9. de Subtil. serpentium vim veneficam ad immodicam sui siccitatem retulit, professus conceptis verbis hæc: Venenum aut est immodica siccitas, aut cum immodica siccitate coniunctum. Accessit & ad horum sententiam adhuc seculo prior Ferdin. Ponzettus Cardinalis in Lib. I. de Venenis Cap. 7. quod inscriptum est: An expediat ponere proprietates occultas. Lege autem, quæ proposuit eod. Lib. Cap. 12. Ita quidem isti. Verum me desipientem, quid non Principes viros appellaui, primum Galenum, qui Lib. 3. de Temper. Cap. 4. vim venenorum dixit uniuersam substantiam, & temperiem. Idem quo-

Grauiss. aliorum scriptorũ testimoniis cõfirmata nostra sententia.

quoque visus est sentire Galenus Comm. 2. in primum prorrheticorum professus, nihil aut parum differre tria hæc: venenum serpentum, venenatorũ pestis, & quod gignitur in corporibus nostris. Item venenis perniciosarum ferarum æquiparat humorem in aliqua corporis nostri particula epilepsiæ promotorem Lib. 3. de Locis Affectis Cap. 7. & Lib. 5. eiusdem operis Cap. 7. pariter: itemque veneno epoto, sic citra venenum corrumpi sæpè humores, quod & repetitum decretum est Lib. de Dissolutione continui Cap. 19. & Lib. de Spermate C. 3. Qui duo postremi, & Galenici Libri habentur. Quorum omnium locorum, haud dignitate postremus is est, qui legitur Cap. 1. Lib. de Cibis boni maliue succi monstrans, ὡς ἀγνοῆσαι πηλίκον ἐςὶ κακὸν ἐκτραπῆναι τοὺς ἐν τῷ σώματι χυμοὺς εἰς φαρμακώδεις ποιότητας: *quam facile sit cognosci, quantum insit in eo mali, si contenti in corpore humores in medicamentosas qualitates degenerent*. Quæ Græca Galeni verba eo produxi libentius, ut corrigatur amice conuersio Iulii Alexandrini, qui φαρμακώδεις medicamentosas interpretatus est, quas venenosas dicere debuerat Latine, quoniam φάρμακον apud Græcos promiscuo alioquin, idest tum boni tum mali significato, sub mali, si quis rectè sentiat, sensu Galenus accepit. At qui vero his, quæ conflantur intra nos venenis, quis veneficam à tota substantia facultatem appingat; non à manifestis qualitatibus malignitatem, & vim? Quo spectans fortasse Plinius professus est alicubi venenum, quod serpentibus attribuimus, fel esse.

Correcta Iulii Alexandrini ex Galeno conuersio.

Sunt hæc noui nostri placiti firmamenta, sunt hæc doctorum hominum suffragia, quibus nihil aptius, nil cumulatius esse queat.

AMBIGVITATIBVS, QVAE PLACITO NOSTRO ADVERSANTVR, FIT SATIS.
CAP. VII.

X aduerſo nunc ſcirpi quidam, ideſt problemata, quæ quidem huic doctrinę inficias, aut ſuſpectam fidem, aut labem quandoq; ſint paritura, deinceps ſunt exſoluenda. Ex his una eſt ambiguitas, qua quæritur, quid tantum opis, ac beneficii conferant antidoti, quidue homini tuendo præſtent per nos oblatæ? Porro tantæ veneni exuperantiæ tam multæ diritati quod plenè reluctetur, vel quod laboranti naturæ adminiculetur, dixeris non eſſe. Cui quidem difficultati præter ea multa, quæ in ſermone duplici, & de problematis venenorum, & de Theriace ſumus propoſituri, ſic occurſum volumus in præſenti. Veneni quidem vi, & inſolentiæ duplicem obſiſtendi rationem eſſe; tum qua venenum ipſum obtundatur, diſſipetur, eluatur; tum qua natura noſtra, & virtus vitalis adiuuetur. Priorem quidem partem exequuti ſunt ſatis ante nos profeſſores omnes, præcipuè Bartholomæus Maranta, qui Cap. 3. Lib. de Theriaca propugnationem huius perſcrutatus eſt. Itemq; Iul. Cęſ. Scaliger & alii plerique, quorũ nos ſententias qua de Theriaca recitabimus. Dilata igitur hac in alium locum quæſtione, maiori mihi curæ, potiori uſui nunc eſt antidoti auxilium, ac beneficium, quod inueniendum eſt, è confirmandis, augendiſque ſpiritibus, qui, vel vim aduerſarii ſuſtinere, vel depellere queant. Quoniam igitur aduerſarii ſpiritus vis timetur, qui peracris, & acutus plurimum eſt; contra naturalis, ut præſtet, præualeatque repugnando, confertus denſus, & craſſus quam maxime ſit oportet. Confertus, inquam, & denſus, quo minus ab inſultore ſe debellari

ri ſinat; craſſitudine vero firmus, quo acumen impetentis impediat, remoreturque ad præcordia tranſcurrentem. Eiuſmodi equidem mente concipio ſpiritus, qui pro calore noſtro vitali, proque corde depugnent aduerſus lethalem viperæ infecturam; atque eæ ſunt ſuppetiæ, quas antidoti viperinæ natura comparatæ ſunt offerre noſtra nobis ſuaſione, tum veneni vim infringentes, tum ſpiritum noſtrum natiuum vegetiorem, ac valentiorem ad colluctandum reddentes. Quamquam, & illud quoque commodum præſtant viperinæ carnes, ſiue per ſe, ſiue antidotis immiſtæ, quod craſſitudinem præpinguem, quam ad remorandam infecturam requiri dixi, hanc veluti mutuo refundunt continuo ſpiritibus noſtris, quas alioqui carnes, ne dum craſſas, ſed & ſolidas, cognouit Iacobus Greuinus Libro de Venenis. Inde autem fortaſſe fit, quod qui ſerpentium carnes eſitauerit percuſſus ab his, vacabit morſus, & mortis diſcriminibus, ut plerique perhibuere nec non, qui iecur anguis deuorauerit, impune morſum huius incurret, ut memoriæ prodidit Plinius in Libro 19. Cap. 4. Plutarchus in Libro de Loquacitate, & Diodorus Siculus in Lib. Bibliotheces 9. Omnibus autē modis videris craſſitudinis vi potiſſimum repelli venenum. Sic teſtis eſt Ariſt. in 5. de Animal. gener. ſues ſola pinguedinis obſiſtentia morſibus venenatis haud eſſe obnoxios. Quam noſtram rationem ſi reputaſſet animo Hieronymus Cardanus, haud hercle contra experimentum, & fortaſſe etiam contra rationem Lib. Subtilitatum 9. profeſſus fuiſſet, viperis iam exanimis peſtiferam energiam ſeruari, ſuaſus ab eo, quod huius expertes nequicquam conferrent cædem. Atque conferunt, inquam, abundè multa quæ dixi, facta ſpirituum accenſione, quam certè rem ſpeculati Pythagorici voluerunt, exceptis aure auida Muſicis ſymphoniis, malè habentes ex veneno liberari. Quod primus aduertit

Craſſa ac ſolidæ carnes viperina.

Viperis mortuis ſeruari vim veneni Cardano.

Theo-

Theophrastus, ut est apud Agelliũ, mox Cœlius Rhodiginus Lib. 6. Lect. Antiq. Cap. 13. qui hoc ab experto fatetur. & Alexander ab Alexandro Lib. 11. Genial. dier. 17. Siquidem à Tarantula Apula, idest Phalangio percussos haud aliter ex ancipiti morbo conualescere videmus, quam si tibicen, aut cytharista iuxta eos diuersos modos incinat, ut pro veneni qualitate, ita harmonia, & audiendi illecebra capti venenũ illud, vel ex intimo corpore dilapsum effundant, aut sensim hoc per venas diffusum dilabatur. Quo iustè iã ab Epiphanio Ferdinando exsibilatus apparet Hieronymus Mercurialis, qui, quæ tanta viri fuit audacia, Libro 2. de Venenis. Cap. 3. Diuinum hominem Theophrastum tamquam præclarum tot sapientum virorum chorum falsi damnauit, qui curatum musica energia viperæ venenum affirmauere. Illud enim qua vi, vel via fiat, præterquam una spiritus humani roboratione, qui sic auctus, & potior factus aduenientem hospitem quẽcumque, hoc est Phalangiæum, & vipereum spiritum insultantem valeat eludere. Hoc quoque fouendorũ, & cumulandorum spirituum vitalium studio commendatissimus est meri potus. Quod quidem quam generosum est auxilium, Dioscoridis, cæterorumque Græcorum testimonio veneno infectis, tantundem identidẽ usitatus aquæ potus aduersari consueuit. Dioscoridi autem, mea quidem interpretatione, videtur Paulus Aegineta consensisse, qui Libro 5. Cap. 11. De communi venenatorum hominum curat *recentibus*, inquit, *vaporibus, & conuenienti naturæ caliditate corporis temperamentum replere, &c.* Quorum verborum sensus quis est alius, quam præceptio, ut ea medendi ratione robur afferatur corpori, spiritibusue detrimenta veneni passis. Post thorexin atque analepticas alias eiusmodi victus rationes propè ad lassitudinẽ longe discursus factus homini venenum experto, belle profecisse visus est sæpè, quod spiritibus accendendis, ac roborandis ex usu sit.

Musica vi ab eiaculato veneno liberati Pithagoreis

Di-

§. II. *Altera contra placitum nostrum oppugnatio.*

DIscussa iam priore difficultate, controuersiam alterã sententia nostra sentit, quod nos pyroticam saniei vim, id est excessu caloris summo valentẽ statuimus, contra quam nonnulli viri docti senserunt. Quorũ primus Cornelius Celsus est, qui Lib. 5. Cap. 27. in communibus aduersus omnes morsus venenatos curationibus professus id verbi est, quod maxima pars venenorum frigore interimit. Qui idem & Lib. eodem paulo posterius, quo de aspidis morsu curando prodidit acetum ab experto iuuamento præcipuæ fiduciæ medicamentum, confirmans id ratione, quod spissescentem intus humorem ab eo discutit, & sic dari sanitatem. Atqui spissescere humorem arguet, quisque frigidæ videt facultatis opus, haud calidæ, igneæque.

Post hæc videtur, & nostro placito refragari Cornelius, qui Lib. 5. dixit, maxima pars venenorum frigore interimit. Quibus utrisque locis occurrerim multifariam; si frigus equidem interpreter cruditatem; unumquodque enim istorum crudum, incommoderatum, & dispar est, humanæ symmetriæ collatum. Licet autem crudum, immiteque sit, haud tamen tollitur, quin & spiritale nt, ut ex Fracastorii sententia statuimus, & affine igni, quemadmodum partim ex dictis, partim ex dicendis planè constabit. Altera rursus expositio Celsianæ mentis est, ut frigus ponatur terminus motus veneno facti, atque adeo frigore interimit, id est si calido exuit vitali, exponamus. Tertia expositio esto ad P. And. Matthioli sententiã, interpretantis ita ferme frigiditatem extimi corporis, ut ex morsu adueniens, haud utiq; adueniat ex veneni frigiditate; verum quod innatus calor ab extimis, & ultimis corporis partibus, ad cor se conferat, quodq; etiam veneno superetur, & extinguatur. Quo item consilio credas à Card. dictum in Lib. 2. de Venen. Cap. x. refrigerari corpus viperæ veneno.

Celsi aduersantis interpretatio optima.

Interpretatio secunda.

Vt eocat fusus humor veneni allapsu.

Iam vero quod de coitu humoris ex impacto anguis veneno dicemus? Respondeo equidem, & coitũ fieri resoluto calore, ac spiritibus excussis, ubi frigus scilicet priuatio caloris æstimetur: quæ explicatio item esto Dioscoridis, Pauli Aegin. Cæterum volentium Basilisci Cerastis, Aspidis, veneno cogi sanguinẽ, eius qui morsus est: quippe spiritibus animantis, & calore absumpto per vim, & malignitatem veneni gelascit prope sãguis. Quibus sic de Celsi sententia comprehensis non ab re puto futurum, si paucis ostenderim, & frigore non interimere viperæ venenum, his ante propositis, quod, & pauca quantitate, & cito interimit. Sic igitur quæso te Lector, quo pacto tam pauca quantitate, quanta est guttula una saliuæ grande animal necaret? Galeno alioquin monstrante Lib. 3. de Simp. Cap 18. & 19. Frigida venena, haud quidem genere id est absolute, sed sola multitudine lethalia fore. Præterea, qui tam perniciter frigidum venenum hominem tollat, cuius crassitudo citam penetrandi vim, & actionẽ moratur? Interim vero si diu cor nõ attingens moratur, à partibus animãtis solidis, & calore immutatum dissoluitur, & nihil nocet.

§. III. *Diluuntur opposita dubitatiunculæ.*

Reliquarum contrauersiarũ compositio.

Qui tantæ per unam spiritus victoriam adueniãt ærumnæ.

COmponendæ nunc sunt & reliquæ lites, quæ ex phænomenis idest accedentibus symptomatis profecturæ videntur. Prima dissensio est, quod ex victoria ista spiritus erga compares alteros demorsorum, non videntur tot tantaque mala manare posse. Quod enim ad spirituum hunc conflictum, huic non respondent, sed maiores sunt extumescentiæ vastitas, maculæ luteæ violaceæ per uniuersum fere corpus, ut Brassauola ex Aphorism. 62. Lib. 4. prodidit; dolores acerrimi, Opisthotoni; ut Gesnerus perhibuit Lib. 5. de Animalibus, ubi de vipera; vomitus bilis amaræ refrigeratio corporis extrema, ut Iacobus Greuinus in Primo

de Venen. Cap. 10. atque alia, quæ Dioſcorides Lib.
6. Cap. 45. prodidit, quæ ſunt hæc: ubi vipera momor- ,,
dit, corpus intumet; vehementer areſcit; ſubalbidum- ,,
que colorem concipit; ſanies à vulnere profunditur, ,,
primum ſubpinguis, mox cruenta; puſtulæ aduſtis ſi- ,,
miles erumpunt, & antea depaſcens ulcus, quod in ,,
proxima repens non ſumma modo corporis, ſed intima ,,
quoque corripit. Gingiuæ iis cruore ſuffunduntur; in- ,,
flammatio circa iecur erumpit, tormina, & bilioſi vo- ,,
mitus ſequuntur, ſopor, & urinæ difficultas accedit, & ,,
frigidus ſudor effunditur. Ita quidem ille. Quæ uniuer- ,,
ſa poſt viperinum morſum ſymptomata, ſi probe fuerint
per nos expenſa; longe grauiora, & maligniora profe-
ctò ſe oſtenderint, quam ut ſpiritui ſpiritum oppugnan-
ti ſint referenda. Quare placitum hoc noſtrum male
firmum ſit oportet, ac minus veritati conſonum, ac
proinde nobis, aut cuiquam minime retinendum. Hæc
de improportione ſymptomatum contra decretum no-
ſtrum aduerſio tam grauis momenti res, tam multum
onerosa videtur, ut aſſenſum planè eruat audientibus.
Verum, attendat Lector. Eſt animus mihi leuiori, quã,
ut creditur, negotio tantam argumenti vim repellere,
atque eludere, ſi negauero primum aſſumptum aduer-
ſarii, quod eſt; ſpiritus debellationi, & proculcationi
diſparia videri tot omnia multoque maiora. Porro con-
ditiones, & circumſtantiæ ſunt ob oculos ponendæ.
Primum enim non ſimplex ſpiritus hæc extinctio neque
vulgaris: verum longe excedens, & inſolens, cum ma-
xime peſtis intus urit, iecur incenditur, caro tollitur
ampulis turgidis, quales ab igne excitãtur, ſcriptũ reli-
quit Scaliger. in Comm. 2. de Anim. Hiſt. Cap. 18. quod
fit ſcilicet complures ob cauſas. Prima & præcipua πύρω-
σις fluoris inaudita, cuius ediſſerendæ laborem non eſt
quod pluribus quam quæ dudum expoſita ſunt, rurſus
obeamus. Satis ex virulentiæ terreſtris origine, ex in-
clementi cœlo, ex locis æſtuoſis, ex alimentis viroſis,

ex pestifera generatione, ex infausta ordinatione, ex apparatu nocenti, & instrumentis, atque aliis adnexis didicisse licuit, & comprehendisse. Secundus est atræ bilis interuentus, cuius malignitas, supra quam nota est supine multis, est infra per nos diligentius enarranda. Quo cum biliari atro veneno succenturiatus fermenticius est acor, quo ζυμώδης nullus est peior ad peruertendum comes: quemadmodum ex nobis audies post pauca. Denique irreconciliabilis est antipathia seu naturalis, seu diuinum per decretum agglutinata. Nisi autem inexplicabilem hunc dissensum admittas; intestinus est iuratorum binorum ex opposito genere hostium conflictus; inter quos œconomia tota subuertatur oportet, & misere destruatur, mirifico deuastationis excessu, in quo ima cum summis, intima cum extimis, noua cum veteribus, omnia susque deque conuelluntur, & confunduntur. Talibus hisce turbis, atque etiam non dubito vehementioribus, quales quantasque stylus enarrare non potuit, nihilo inferiorem esse postremam & humani spiritus à vipereis oppugnationem; liquido iam cognoscis. Cui demonstrationi connecto nunc & aliam euidentiorem; idest noxam ex inflicto morsu non spiritalem tantum esse, sed & materialem, idest, materialibus conditionibus instructam, ut nuper à me laudatus author distinguebat. Materiæ, inquam, qualitates fuerunt nuper à nobis enarratæ: quę sunt, immitis cruditas, acerbitas insuauis, subditum crassitiei acumen, & ut cuncta paucis complectar, arsenicalis idea Hæc autem quæ mala, quasue calamitates inuehere non valent?

Infectura vis non spiritalis tantum, sed & materialis alioquin est.

Sed hæc quidem, cum magni sint, tamen non sunt quanti futura est ratio, quam mox subnectam, si dixerim in hunc modum. Professi sunt tum Angelus Abbatius Lib. de Vipera Cap. 4. tum hunc sequutus Vlysses Aldrouandus, qui Lib. 1. de serpentibus, qua de Viperei veneni signis, omnes percussi corporis humores cor-

rumpi

rumpi viperæ infectura ſcribit. Hos item corrumpi contendent hi, qui pro confeſſo credunt viribus inexploratis, & abditis, quas à forma ſpeciali dicunt, dicuntq; ſubſtantiæ totius, leuiter ſic à vulgata hominum opinione traducti, quod aliam efficiendi vim, veramq; rationem non agnorint. Verum tamen eſt explorata & comperta agendi ratio, quæ fuerit huiuſmodi. Vipera, & ſua ipſius propria forma, & aſſiduo, quo utitur victu, ſulphurearum beſtiolarum, plurimum atræ bilis à natura congeſſit concrementum, quæ Galeno authore in Lib. περὶ τῆς μελαίνης χολῆς. acerbitate, & acore vomentibus, & olfacientibus nobis, tum amplectenti terræ ſe prodit adeo acrem, ut ipſam terram affuſa fermentet, id eſt primo corradat, & cogat in unum veluti aggerculum coactum, mox in ſublime trahat, compoſitione quadam ex terreſtri ſubſtantia, aceti humido, & vaporoſo ſpiritu facta. Aceto quidem alias ſimilis ob dictos modo ſaporem, odorem, tenuitatem; alias ſubſtantiæ craſſitudine maxime contraria, proinde quibus corporis partibus atra bilis adhæſerit, eas protinus erodendo exulcerat. Acetum quippè, quod tenuium partium eſt, permeat. Atræ autem bilis craſſitudo cum ſedem ipſi ſtabilem, firmamque prębet, eroſionis ſit cauſa præcipua. Hic autem humor ab aliis, ut per dictas notas dirimitur: ita in eo quoque, quod ne muſca quidem aliudue quoduis animal guſtare eam velit, ut neq; etiam guſtarit meram ſalſedinem. Neque enim in ea degit animal: cuius quidem rei mare, quod mortuum vocant, argumento eſſe poteſt. Atque idcirco exitialis eius bilis generatio videtur, ut quę atro humore ſuperaſſato completur. Hac vero multo pernlcioſior ęſtimabitur ea bilis, quę ab atra bile ſuperaſſata proficiſcitur. Ex qua materia conflati cancri, elephantiaſis, lepra, theriomata, ſyſtrophe, laborioſa reiectatio ſuperne, infere; bulimia, epilepſia, & apoplexia, melancholia, mania, lycanthropia, hyſterica miracula, mor-

Atra bilis, & Fermentationis ſuæ vis.

Primo pret. rhet. t. 40.

morbi diuini, & si quę sunt alia vitia, affectiones, symptomata, perdunt & occidunt animal facile. Nimirum quod spiritus hinc elatus fumidus, amarus, crassus, densus, opacus, teter, spiritum nostrum viuificum, qui nitidus alioquin, tersus, mitis, tenuis, mobilis, rarus, & gratiosus est, obscurare, inquinare, crassefacere, inficere, sopire, ac extinguere potis est.

Rabiem à cane communicatam ad inexpectatam annorũ longinquitatem erupisse.

Cuius item atrabiliarii fomenti indicio fuerit non contemnendo, quod retorridis canis visceribus apprehensum rabiei venenum, haud protinus furit. Verum interdum, & sæpissimè, ad XI. dies silet, neque non ad septennium quandoque moratur, ut prodidit Albertus Magnus Lib. 7. de Animalib. Cap. 7. Visam quoque ad XVI. annum hydrophobiam narrauit Ant. Musa Brasauola Lib. 2. Aphor Comm. 23. Amplius, & ad XIIX. annum educatam retulit Ant. Guainerius in Tractatu de Venenis Cap. XXI. Et quod admirationem maiorem, quam fidem refert, ad XL. usque annos inopine prorupisse testatus est Alzarauius apud Codronchum in Lib. de Hydrophobia. Ita nimirum crassities, & densitas subiectæ veneno compagis curtas semper habenas, id est longas moras iniicere valet.

Fermentatio ex vipera infectura monstratur.

Vipera igitur atra bile perfusa, fermentoque eiusmodi maligno modis omnibus aduersante munita, ubi succum hunc per dentem eiaculata carnibus nostris inseuerit; quid mireris siquidem admorso protinus membro tumorem, tensionem, afflictationes, incendia; corpore vero languorem, angorem, multum denique putridi halitus inuehit in caput, & cor: quibus denique obsessis tantum vitæ periculum inducitur misero quam ignotum omnibus non est. Ab his certe principiis, nõ aliis tam pessime nobiscum agitur per vipeream infecturam. Quam meam aduersionem exemplo confirmarim rabidi canis in hunc modum. Compertum est per canis rabiosi morsum, quam tremenda, quamue verenda inferantur homini symptomata: qualia sic descripsit eo

dem

dem Libello Baccius. Accidentia, inquit, quæ sequũ- „
tur confirmato affectu, vel pœnis infernalibus compa- „
randa vidimus, præsertim ex timore aquæ, quam solo „
conspectu perinde abhorrent, ac si in fornacem conii- „
ciendi essent ardentem, clamoribus ac ululatibus ca- „
num ad cælum missis, ut ligati etiam fortissimis funi- „
bus, non cubile solum, & stragula lecti secum trahant, „
sed quasi pessundare illam domum, & qui astiterint su- „
spicentur. Quo uno quod miserandũ magis spectaculũ? „
Quamquam abhorreant ut cum maxime aquam, pro „
intolerabili tamen siti, ac incendio, quo se comburi sẽ- „
tiunt, inhiantes ad aquas, ac apertis usque in præcordia „
faucibus, vel instar infernalis Cerberi trifaucis, dum „
proiectas per syphonem longe aquas ingurgitant, ne- „
que cælo, neque terra locum inuenire dixeris: adeo „
excandescunt, adeo se iactant, ac cancinantur, donec „
seu mortui, aut percussi à cacodæmone concidant, „
quamdiu exsiccatis paulo postea à rabie spiritibus, ad „
easdem insurgunt pænas, & cruciatus. Hæc ille. Quæ „
quidem omnia, quo serius aduenerint, eo durius ex-
cruciatum iri languentem fassus est protinus idem au-
tor. Cõflictu nimirum ad quadraginta dies, ad annum,
ad biennium, ad septennium, ad duodecimum annum,
ut dixit M. Albertus Lib. de Animal Cap. 2. & ad qua-
dragesimum, ut prodidit Alzarabius usque dilato. Id
autẽ omne, idest tum affectionum diritas, tum exaltati
paroxysmi longinquitas, ab una pariuntur atra bile: cu-
ius ut sera est accensio, sic grauissima est offensio. De
cuius problematis ratione lege, quæ Ponzettus Cardi-
nalis Lib. III. de Venen. Cap. XVIII. proposuit, &
Riolanus pater in Comm. ad Fernelii Librum de Abdi-
tis rerum causis. Similes igitur, ni pares (nam nolim
nunc assignare maiores, quando eadem est propemodũ
agendi vis, eadem fere nocendi materies) viperinis
ego morsibus aptarim calamitates.

§. III.

§. IV. *Ex Malignitate dentis allatæ comprobationes.*

Dentis viperæ proprietates

QVi viperæ dens nonnullas & singulares ad atrocitatem comparandam peculiares nactus est structuræ suæ rationes. Quippe tenuis, acutus, aduncus, sub extremam cuspidẽ hispidus, multiplex & fistulosus: de quibus conditionibus disseram singulis, primum de prioribus dicturus. Dentis quidem viperei cuspis acicularis est, quæ solida pariter & acuta, nullo cæteroquin offendiculo præpediente peruadit, quoquo velit. Visa certè res, quam in angue considerarint scriptores, è quibus unus id attendit Martianus Capella, per hæc: Et Pontanus: *Spinosorum dentium acumine venenato.*

Cuspis acuta dentis.

Vulnificos spinæ referunt in cortice dentes.

Et ommiscius Areostus Cantici XXXII. præludio sic acuminis prauitatem attigit:

Areostus.

D' un altra più spiaceuole, & più rea,
Et di più acuto & venenoso dente.

Quoniam autem hæc communiora sunt serpentibus de viperæ dentibus acutie malignis meminit Cardanus Libro.2.de Venenis. Tanti autem momenti est huius particulæ mucro perstrictus, ut cum venenũ Draconis nullum sit, morsu tamen pessimus est Vincentio Belloacensi. Atq; inde etiam arbitror, ut auium rapacium ungues, ac rostra malefica, licet intrinsecus minime venenata, censeat Cardanus Lib. 7. de Rerum Varietate Cap. 35. qui & Cap. 37. Venenatos penitus opinatur aculeos omnes piscium, & Iulidis, Murænæ, colubri, quod dolores, febres, phlegmonas excitent, licet mox huic asserto pugnat, quod draconis & pastinacæ cuspidibus tacti plurimi liberãtur. Sacræ vero Theologiæ atque artium acutissimus Magister Angelus Aprosius Eremitarum Augistinianorũ decus in Scuto Renaldi C. & ungues humanos prodidit venenatos. Itemque D.

Quanti sit acutus mucro mõstratur.
Rapacium Auium ungues, & rostra venenata.

Sen-

Sennertus Lib. *6.* cap. *36.* De Leoninis unguibus vero dentibuſque Lib. *9.* Hiſtor. Anim. 44. Philoſophus ait: quæcunq; ille momorderit, vel unguibus lacerarit, ſa- „ nies pallens admodũ de his ulceribus effluit etiam per „ faſcias, atque ſpongias, nec ullo pacto reprimi poteſt: „ ad eum ſcilicet modum, quo vipera cõmorſus vehemẽ- „ ter inareſcit, ulcus per ſumma & in profundo depaſcẽs, gignitque puſtulas aduſtis ſimiles, unde & nonnullis iecur manifeſte inflammatur. Quod aduertit Naturæ conſultiſſimus Hermãnus Conringius in Academia Iulia Profeſſor, & ſcriptor abſolutiſſimus in Libro 1. de Generatione & motu ſang. Cap. 17. *ἰχῶρες ἄχρι σφόδρα ſanguinis colliquatum* interpretatus. Hæ quidem à naturalibus aculeis ſunt offenſæ; cæteræ ex arte factis, & exitioſa ſunt experimenta. Diſcriminoſam autẽ gangrænã ab acus ictu prẹmonſtrauit aliquando Galenus in Lib. 5 Meth. & in Lib. de Locis affect. Narrauit vero de feminis duabus Cardanus in Lib. de Rerum varietate ante citato, quæ per aciculas punctæ etiam maximis defenſæ præſidiis occubuere. Verum enimuero de ſpiculis acutioribus rite factis frequens eſt experimentum. Scilicet enarrauit Hippocrates in Libro 5. Epidem. 44. de Sartore veteramentorum, cui ſubula in genu adacta feſtinum intulit fatum. Quam eandem calamitatem ad unguem adueniſſe feminæ per aciculam genu colligatam, quam contruſerat occurrens fortuito puella, narrauit & mihi Reuerendus Sacerdos D. Franciſcus Alexanenſis. Conſimilis ad unguem ſortis, ſed clarior claritate perſonarum continuabitur hiſtoria, quã mihi Generoſus Baſilicæ Marchio narrauit de D. Conſtantia Comiti illuſtri femina Romana Cardinalis Eminẽtiſſimi de Cupis germani fratris uxore, cui ex neglecta aciculæ punctura reſectus primo digitus eſt emortuus: mox progreſſo vitio reſciſſa manus: tertio gangræna longius expaſſa brachium amputatum, & vita poſtremum adempta fuit. Caſus Hercle morbi ſæuitie

De Mucronib. exiliſſimis artefactis comprobationes.

Exanimata aciculæ punctura puella.

Hiſtoria perſona dignitate illuſtris.

decisi floris acerbitate, speciei dignitate luctuosus, & memorabilis urbe tota fuit. Quam rectè igitur & oculatè scriptor vitæ Erasti nouercam eius amore vetito depereuntem, desperatione compulsam induxit, ut acicula vestiaria in pectus adacta mortem sibimetipsi cōscisceret. Cum autem hi verè euentus funesti fiant cōplures ob causas, illā equidem æstimo non minimā, quę &ex cœco vulnere, de quo nullus effusus ad intro restibilis sanguis grumescit & venenescit, ut ita dixerim, ab Ioanne Fernelio doctus, qui grumescentem sanguinem ad proximam veneno prauitatem deduxit in Lib. 2. de Abditis rerum causis Cap. 15. His, quæ viperini dentis secundum structuram nocentis sunt ostensiones addiderim equidem aliam meo certe iudicio summam comprobationem, quæ est: si viperæ dentibus maximis, quos alii caninos, alii leoninos appellant extremus apex, & cuspis extremus, qui semilunaris propemodum est, per forficulam eximantur, ubi libera vipera pullum gallinaceū, aut canem, aut felem remorderit compertū est à nobis & ab Ioanne Branchino Pharmacopœo, quo cum experimentum cæpimus, bestiolas istas haud in occubitum ituras, sed victuras, & nil mali perpessuras. Sēserunt & nonnulli dentis unam structuram esse, quæ letifera sit. Ex his est Ludouicus Locatellus Bergomas Medicus Hermeticus, qui in Arcanorum Theatro, qua de Theriaca multis ad hanc suasionem argumentis voluit nos impellere. Quæ sunt hæc: Primum memorabo aculeos, cortice qui leuissimi cū sint, nihilominus in cutem adacti dolorem, ruborem, tumorem non contemnendos inferunt. Ex animalculis natura armatis apes sunt beneficum alioqui genus, quarum & vesparum inter venena per plerosque scriptores reponitur punctura. His Crabrones grauius sauciant, ut carnem alte extumefaciant, & dolore verberent. Quin vero monstrauit, quod interdum & homines exanimarint. Hinc scorpios aduertit nullo fuso veneno, sed tantum aculeo

Adacta acicula una vis mortifera.

Instrumenti lædentis vis.

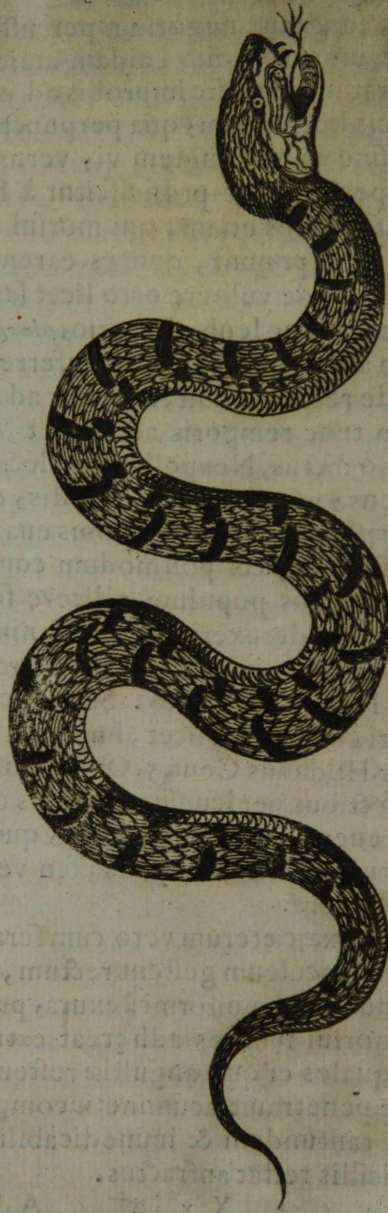
cau-

caudæ, aut interitum, aut graue negotium percussorum vitæ facessere. Narrauit autem suo cuidam amico rerum scientia claro paratam acum sic improbis ad noxam aculeis rectis, aduncis horrentem, qua perpunctum animal necessum erat sine veneni quidem vi, verum veneno pari vi inflicto perire, quæ proficiscitur à forma pungentis. Circumforaneos etiam, qui morsui viperarum tam audacter se exponunt, dentes earum non experiri nisi recisa acie. unde vulnere orto licet sanguis effluat, sequaturque in carne leuis alteratio, μίασμα tamen illud venenatum absit, quod mortem inferre possit. Constitisse hac de re Mediolani, ubi cum ad Ducē Feriæ gubernatorem tunc temporis accessisset Martinus Grimaldus, Strabo dictus, Neapolitanus electuariū contra venena vendens, venenisq; aliis haustis, etiam morderi se à vipera passus fuisset, breui sanus euaserat, maximo cum Ducis stupore, cui postmodum comes istius agyrtæ iocis scurrilibus populum allicere solitus arcanum, quod diximus, detexerit, retusam nimirum dentium viperinorum aciem, ipso dein Martino rem ita se habere confesso. Hæc ex Locatello. Sed super hæc omnia, quod inficiari cuiquā non licet, huius rei fidem fecit Gulielmus Fabr. Hildanus Cent. 5. Obs. 2. quæ tota est de grauissimis affectibus per leuissimas causas exitiosis, in qua legere est euentus quatuor letales, quos leues punctiones ex frustulo vitri, ex spinis, seu vegetalium, seu piscium induxere.

Hæ sunt acuminis noxæ cæterum vero cum feræ plurimæ insultorium suum aculeum gestent rectum, vipera dentem habuit aduncum hamiformi flexura, primum ut parata scilicet morsui sęuities adhęreat extremè. Deinde expende, quales et quæ angustiæ restent puncturæ, quæ cum alte penetrauit acumine incomparabili confecta dentis, tantundem & immedicabilis, aut minimè patens penicillis restat anfractus.

Dentis hamiformis teterrima noxa.

Cæci vulneris momentum.

A dentis conflexu deuenio iam ad hirtam eiusdem habitudinem. quam vnam ob causam non vi fortasse veneni credere licet, obiter infenso spiculo Pastinacæ piscis marini (ὀλόεργον hunc vocauit Nicander) adactum exitio vetulum Vlyssem. Illud enim teli si contemplatus es, asperrimis alioquin, & serratulis denticulis ab ultima cuspidula ad primum manubriolum obuersis nitens, si quidem in carnem alte defixeris, ac violenter extraxeris, quem non cruciatum, quam non inflammationem partis, & spasmum excitaueris? Simili sane ratione letalis creditur in retractu conflexus viperæ denticulus aduncus alte confixus ob membranearum, ac neruearum fibrarum discerptum ac dilaceratum. Quippe multum facit modus & forma teli lædentis. Sic in dentibus piscium, & in sagittis, quæ reuelli, nisi difficile, non possunt, itemq; in ensibus lima exasperatis plurimum atrocitatis agnoscit H. Cardanus in Lib. 11. de Venen. 11. Mirum autem, quod longe grauissimum est, ni & cuspidula, qualem dixi, tenuis & adunca in retrahendo ferientis capite dirupta relinquatur, quæ tot tantasque membro corporique turbas inuehat miserabili. Non aliter fortasse, quam Stellio & Vespa Catalanensis apud Arnoldum Villanouanum, quibus demorsus affatim inflatur locus, & grauiter torquetur, donec extrahantur, sicut denticuli stellionis, ait, & lacertæ. Apes ego & vespas subdo. Sic & Hirudinis remedii causa adhibitæ aliquando affixa relinquuntur capita, quæ causa vulnera insanabilia fecit, ac multos interemit, sicut Messalinum e consularibus patriciis cum ad genua admisisset, quæ Plinius Lib. 35. Cap. 10. Sed hirudinũ dentes si relicti fuerint in carnem infixi ulcera relinquunt dysepulota, Rondeletio teste Lib. de Piscibus palustrib. Ad istorũ autem exitialium, siue morsuum siue ictuum commemorationem adiungenda est & alia, quę difficilem faceret puncturam, idest, hispidulus habitus mucronis extremi, spectantium quidem oculis

Aculei pastinacæ marinæ aspritudo.

Discrimen præfert denticuli tenuitas, ne cuspide fracta nil in vulnere relinquatur.

Relicta plagæ cuspides exitiales.

Exempla restibilium denticulorũ stellionis & Vespæ.

Historia Messalini Patricii Consularis.

culis haud promiscuè conspicuus, verum his, qui adiuti microscopio contueantur. Quo quidem adiumento singulari licuit mihi quandoque teterrimam hanc formam agnoscere. Problema succurrit in hæc quamvile bestiolarum infimarum ergo, tantundem dignum aduersione. Quod fecerit, ut formicas, culices, pulices, cimices, sexcuspides, & hoc genus in venenosis reposuerint Arabes auctores, & Arabistę secũdi, quorũ unus est Conciliator, & Xantes Ardoinus? An scilicet, quia bestiolæ venenum præ se ferunt morsu? Adeo scilicet infesti, ac dolore, ardore, prurigine, & insolenti vellicatu permolesti sunt dentes, quibus carnes peruellunt, atque prærodunt. Ita pediculis absumpti sunt Herodes Iudæę Rex, Speusippus Atheniensis Philosophus, Barcæoræ Regina, Pherecydes Syrus; Alcmæon Poeta, Acastus Peliæ F. Callisthenes, Eunus, Sylla, atque alii quamplurimi. Hæc cum à naturalibus rerum ordinibus sint ostensiones, cæterum ex arte factis parata sunt & alia non aspernanda experimenta, quorũ hoc descripsit Lodouicus Locatellus Bergomas Medicus in Theatro Medicamentorum Chymicorum, Amicũ quendam suum industria manu fabricasse peronas & aculeos sic horrentibus spiculis nocentes, ut impetitæ inde animantes conficerentur. Octauo factus est accessus ad simplicẽ percussorem, sed longe multiplex: nẽpe & opinati quidem ad hoc usq; tempus sunt pleriq; omnes, numerum male patratorum dentiũ alterutrius maxillæ concludi ad summum binario: quæ multitudo excedens in vipera femella videbatur etiam nonnullis. Verum enimuero mihi diu multumque hæc perscrutato compertum est, ex alterutra mandibula ternos minimum atque etiam quaternos, & usque quinos, ambigonum & senos dentes offensores, ut sylua quædam, aut dumus ubertim spinosus fuerit visus, id mecum obseruantibus diligentissimis duobus Theriacopæis & Io. Branchino multoties à me laudato, & Hyppolito ab Au-

Microscopii adiumentum.

Ex hispidis arte factis experimenta.

Syluosum viperinorũ dentiũ spinetum.

ria, atque etiam Doctore Medico Francisco Causolino. Quę nouitas & excessus supramodum omnem admirabilis, nec satis his, qui nō videre, credibilis visa est. Sed scilicet futura de his semper inspectione facilis, modo nouerint rite recteq; rē administrare. quippe quod offensamento plurimo sint vesiculæ dentium obductrices. Quanti autem ad vulneris grauitatem dentium sit crebritudo, monstrat, quod muris Aranei morsus impressus veneficus est Dioscoridi, Aristoteli, & Aetio.

Dentis viperini cauitas e nimis.

Hæc quidem omnia magna sunt: at illud longe maximum, quod aliorum omnium malorum complementum videtur. Nulli bestiarum generi ferarum, non, inquam, urso, non apro; Cani, Leoni, Tigridi, Pantheræ, aut quibusuis feris inditum dentem cauum, tum secundum longitudinem, tum secundum amplitudinem, prę-terquā viperino; nimirum, ut singularis & inaudita foret huic in nocendo prærogatiua, quam cauitatulam edocti subdoli agyrtæ, ne viperam ipsi tractantes iaculato inde veneno conficiantur, massa viscida consueuerunt obturare, Galeno monitore Lib. de Theriaca ad Pisonē. Mireris autē, & animaduersione dignū fatearis, quod sicut fistulosus est viperæ dens, sic aculeus scorpioni. Quam rem cognouerunt Aelianus, Plinius, Basilius, Bernardus Gordonius, & si qui sunt alii. Rē tamen minimè creditam Sancti Ardoino Lib. de Venen. Cap. 1. neq; cognitam Galeno, quippe, qui miratus est, ut per solidum alioquin aculeum pertransiret veneni corpus, usque adeo, ut coactus fuerit reputare spiritualem hāc substantiam, mole quidem minimā, facultate vero maximam. Est igitur ceu viperæ forulata scorpio cuspis. Quamquam longe superatur à viperæ insolentia. Quæ non per loca infima infecturam, verum per præstantiora, & directiora, idest per superiora, perque caput reiectat. Verum reuertor ad Ardoinum, qui quod fistulosos non agnouerit demorsores dentes, quales hi verè sunt; sic abunde falsus est Ioan. Bapt. Spontonus vir

Agyrtæ morderi se vipera dētibus non verentur, quos prius obturauerunt.

Ardoinus non cognouit dentis fistulam Viperini.

alio-

alioqui doctus, qui quaternis offensoribus dentibus singulis suos adscripsit poros.

§. V. *Ex Hermeticorum schola deprompta confirmationes.*

Spiritus fermentator Castelli.

HAec quidem omnia, cum producta fuerint ad Galeni, suorumque sententiam; iudico nunc operę precium futurum, si consultis adhuc Hermeticis argumentum hoc nostrum edisseratur. Demonstratum est à Petro Castello grauissimo naturæ mysta, quod à doctis plerisque multis fuit receptum; gesta quæcunque naturæ singulariter admiramur, ad unum opificem spiritum reuocari: non illum dico, qui cœlum æque ac terras vastissime complet: de quo primum Aegyptii, mox Plato, & hunc sequutus Maro prodidere. Verum alterum, qui luna citerior à superioribus orbibus in inferiorem naturam, atque elementa demissus penetrandi vi, agendi celeritate, ac vehementia, functionum varietate pręstabilis singulas partes natura constantium prę sentissime tuetur; Mercurio relatus omnifaber, amplificator, conditor, augmenti largitor, perfector, conseruator: plerorumque iudicio τὸ θεῖον Hippocrati, ἀνάλογον τοῖς ἄστροισιν Aristoteli, τὸ ἔμβειον τῆς φύσεως Theophrasto Eresio nuncupatus. Quam autem excellenti prærogatiua medius, aut ambignus inter primas qualitates, & utrarumque particeps, heterogenes uno corpore, substantias angustissimis quibusque ductibus occupatas undique subit, aditu nuspiam & necunde nenegato? Hanc acoris quidem minus dignam, sed munia tamen aptissime referentem exprimentemque qualitatem posteriora satius effecta sequi suetæ mentes humanæ prudenter accommodauere, atque acidum dicere consueuere. Nimirum hac forma nulla multiplicior, aut amplior excogitari potest. Is præclaras à natura dotes quamplurimas; verum has maxime memorabiles nactus est, quod elementarii caloris vires, etsi

laudatas, longe lateque præcellit ita, ut quæ θερμότης facultas, aut aggredi, aut assequi plerumque nequit: contra facilè, expeditè, planè, absolutè Mercurialis tinctus acore spiritus faxit. Deinde mobilis est suapte natura perpetuo, nec solum in se ipso percitus, verum quæ sua sibi semper est inquies, & irrequietus mos, hunc, & aliis omnibus, quibus immistus fuerit, pari pacto mutuat, & impertit ἐνορμοῦν, καὶ νύκτων καὶ ἀναβολῶν καὶ πα- *αὐτοκίνητος percitus in se perpetuo spiritus.*
ραξυνῶν sui ipsius πολιτείας quasi excubitor perpetuus, ut qui nimirum perpetuo septus est satellite turbulento, quod est ζύμη ἢ ζύμωμα, fermentum Latine, suis continenter usibus subditum, & paratum: unde segmenta iudicio Timæi apud Platonem ex putredine attenuata. Hęc eadem ex putredine attenuata angustas venas ingrediuntur, coguntque partes interiores, tam terrestres, quam quodammodo aereas iactatas inuicem commisceri, permistasque circumlabi alias, & alias ingredi, ingressuque suo penetratas, concauas, tensasque efficere, ubi concauus & ampullosus humor aeri circumfunditur: isque humor alias terreus quoquo modo est, alias purus, fitque ex aqua concaua vasculum aeris humidum, atque clarum; sed quod ex pura nascitur, perlucet undique, ampullaque vocatur: quod autem ex lutulento magis humore simul agitato quidem, elatoq; & circumtenso conficitur, ebullitio, bulla, fermẽtumq; dicitur: harũ omniũ passionum causa acida qualitas appellatur. Ita quidẽ ille, qui cum περὶ τοῦ καθωτίρου ζυμώματος philosophatus omnẽ fermenti vim à putrida transmutatione deducat; nos sicut acida pleraq; de putredinis fermento subnasci non negamus, sic etiam huic spiritui τῷ κυρίῳ, qualem Lib. de Flatibus Hippocrates vocauit. Παντοκράτορα vero nos fecimus: nedum non necessum est putredinem circumponi; verum dissentaneum dignitati suæ imponi censemus, censemusque etiam acorem spiritu plenum, vel spiritum acore circumseptum opificem primum esse cunctarum fermentationum. Indi-

cio autem est magno, quod semen primum & præcipuum, sed tamen exiguum, & exile receptaculum molem amplam plerumque corporis per particulas huius minutissimas, atque atomas miraculo quodam omnium maximo sese ipso inficit; ita ut totum exprimat: quod in siccis etiam plantis plerisque sentimus odorem, saporem, calorem, & contrectabiles quandoque proprietates, atque omnem primigenii spiritus, & seminis facultatem referentes. Quamquam autem spiritus hic frigidioribus, & siccioribus sui partibus plerumque nititur, quod calidum alioqui à raro corpore facile auolasset, spiritus ineptus spiritui fouendo fuisset; nihilominus tamen, & ad calidum accedit suus is modus; præsertim ubi vehementior est acor, & in quibus vestigium usti corporis mansit. Ita quidem acidissima ob admistã acrimoniam facile calida statuuntur, & eo magis, quo ad acriorem exaltata fuerint saporem. Taceo cum acredo ista metallica est, vitriolata, inquam, sulphurea, arsenicalis, atque alia huiusmodi. quo loco vides properare me iam, redireque ad meum institutum. Neque enim amplius prorogarim viperei fermenti demonstrationem. Quæ mihi quidem, si concedatur, esto hæc.

Dilucide apparuit nostro longo sermone iam viperæ procreationem, & summam vim sulphuris & arrhenici principiis hærere. Atqui in utrisq; corporibus plurimũ acidi subesse, & auctores ante relati decreuerunt, & eccrisis alchymica monstrat apertissime. Qui acor eo vehementior est, grauiorque, quo maiori propinquat acrimoniæ. Quod solerter expendit Andreas Cæsalpinus in Lib. 1. de Med. facultat. Cap. 7. Sub liquore igitur viperæ tum acida tum acris vis coniuncta cum sit, quæ sint utriusque futura momenta iam percipis. His accedit quod liquor is, si demonstrationes nostræ placuerunt, ad summum planè acumen exaltatus est ab Archæo ministro naturæ curioso.

Quid quum accedit iræ furor? quid cum selecta feræ

cia-

eiaculantis arbitrio, atque in sese coacta vis tota liquoris eructetur? Quid quod eidem liquori quantum lupis, & agnis, conuenit carni, fibrisque humanis; & quantum viperæ, atque homini: quorum utrorumque saliuæ mutuo se perimunt ἀντιστρέφοντες propemodum, & principatu contendentes. Etenim natiua gutturis nostri proluuies viperam conterit, & nos viperina. Quod attigit Lucretius his paucis:

Est utique ut serpens hominis contacta salinis
Disperit, ac sese mandendo conficit ipsa.

Quæ Galenus etiam confirmauit Lib. de Inæq. intemperie Cap. 6. & alibi. Qua sub tanta duorum antipathia, sub disparitate tanta, quando sic debilis & male instructus noster est propugnator, sic contra munitus, & exuperans extremè hostis: quę non depopulatio, quę non ærumnæ, quæ non calamitates propere formidandæ, ac expectandæ sunt apparatibus nostris? Explicare quidem verbis, & stylo describere minime confidam strages, incendia, & deuastationes miseræ Prouinciæ nostræ per hunc insolentem hostem? illud memoria repetens: quod quia solum non comprehendimus animo rationem, sæpe ad τὸ θεῖον, id est, ad diuinitatem referre consueuimus. Sed enim, ut dixi, spiritus acerrimi Mercurialisq; fermenti præpollentia fiunt mala omnia, seu turgor, inquam, siue inflammatio, siue æstus, seu virium lapsus, seu intercepta spiratio, seu mentis alienatio, seu exanimatio: quibus profecto paria, non minora, & fortassis etiam maiora menses feminæ retenti, magis autem diu retentum homini semen, & venenati, qui nostro sæpe corpore procreantur, humores edere consueuerunt: adeo ut imprudentibus plerumque propinati veneni speciem imponant. Sunt vero cummaxime, qualia sunt & multo numero per enarratores venenorum recensita. Ex his Fernelius memoretur primus qui Lib. 2. de Abditis rerum Causis Cap. XV. disertis hæc suis verbis scripsit: *In nobis similiter cor-*

Menses feminæ, seu viris diu retentum, veneni vim habent.

 rup-

ruptionem quandam sponte gigni posse, quæ non modo veneni vires æquet, sed & ipsa tota venenum sit. Itaque syncope admodum grauis & periculosa plerumque fit ex concreto sanguinis grumo, maxime si vel in ventriculo, vel intestinis, deinde si in pectore vel vesica putrescat. Idemque post paulo de lacte docet: Non admodum dissimilia symptomata tradunt & à concreto putrescenteque lacte gigni.

Sic grumi sanguinis putrefacti, sic lac concretum euadit facile venenũ apud Ambianũ autorẽ, apud Petrũ vero Aponensem, & apud Ardoynum inter venena cõmemorantur pisces lacustres, & carnes assatæ continenter conclusę; Leprosi, & hominis rufi furiosi, & tauri sanguis; sudor equorum & aliarum bestiarum, quæ sunt scilicet haud natura suapte venena; vel si talia fiũt, ab intenso fiunt putredinis & corruptionis modo, cuius meminit A. Baccius in Prolegomenis de venenis.

Hactenus iam attuli communes & συνθετικὰς interuenientis in veneno fermenti rationes. Deinceps alię pauculæ ab effectu sunt adnectendæ. Ab effectibus, inquã: quæ sunt extumescens affectus, quem adnotarunt Dioscorides, Paulus, Aetius, quorum effata fuerunt à nobis ante recitata. Sic demorso per viperam D. Paulo, ut est in Actibus Apostolorum 28. venenum à solo tumore effectum edidisse æstimari volebant Melitæi. His & testimonium adde Statii in Theb. v. qui cecinit:

Tumidi stat more veneni
Spuma virens.

Tam multus igitur à saliuæ momento turgor, qua demũ ratione prouenerit, præterquam ab unius efficacitate fermenti? à quo item uno subsultant undique Pustulæ, quę sub venenatis morsibus excitari consueuerunt. Magis autem has obseruaueris in venenatis morsibus, quo maior fuerit veneni suffusi vis, atque sæuitia, atque adeo sub Ammoditis, Colubri, Cerastis, Hæmorrhoi, Dryini, Sepis, Hydri, qui truculentissimi sunt æstimati maxime. Quemadmodum autem panis massæ, seu ignem

non

non expertæ, seu coctæ, sed ante plusquam oportet fermentatæ, atq; acidę factæ solemnis est ampullosa procreatio: sic & carnes veneni fermento tactas vitium pustularum subleuat frequens.

Cæteras omnes malorum venenato viperæ morsui succedentium rationes sigillatim enarrauit Santes Ardoinus. Quem tu vise.

DE ARCANO VENENANDI ICTV ATQVE ACTV OBSERVATIONES, ET EXPERIMENTA NOVA. CAP. VIII.

Actenus de Causis omnibus, ac de interiore apparatu viperei veneni: mox breui summa comprehendā instrumenta, necnon modum & actum proxime inficientis veneni. Pars, inquam, nostri propositi maxima, in qua velut ad Lydiū lapidem collata comprobabitur tum nostra omnis tum aliorum, qui nos antecesserunt, in conscribendo opera & enarratio. Confido enim, verbo absit inuidia, quamplurimos sic detectum iri errores, quos plerique maiorum, tum ob falsas aliorum narrationes, tum industriæ experimentique vitio commiserunt: ut iam agnituri sint homines, qui attendere in hanc rem velint, quam necessariam, & quam omnino utilem his nos proposuerimus disquisitionem. Cæterum de viperæ partibus in ferendo veneno longinquioribus cum in Prima Libri parte disseruerim, de his deinceps quæ proximæ sunt morsui pronunciabo.

Hæ sunt gingiuæ, dentesduo maximi & potissimi canini seu leonini vocati. Ad has vesiculam quę sub lingua est pestiferam addidit Greuinus. De Dente primū dicā.

Denté quidé iam dudum emortuæ viperæ detractum etiā tactu lethalem perhibuit Baldus modo citato loco. Hæc enim particula, inquit, & mortua, & viuens semper

per apta nata est lædendo. Exemplum quoq; etiamnum mortuæ viperæ dentem tactu lethalem habet Iul. Cæsar Claudinus in Operis de ingressu ad infirmos Sect. 6. quod iudicium hi ambo viri fortasse transtulerunt ex Aeliano, qui viperæ venenum geri dentibus arbitratus est. Vlyssem Aldrouandum nomino, qui in Libro de Serpentibus implantatum opinatus denti viperino venenũ, quam de vipera lemmate proposito de Temperamento ut intolerabilem faceret culpam suam, primũ inter usus viperæ medicos commodũ nonnullum, quod dentis est amuletum, accenset ad venenorum discrimina præcauenda: deinde Baldo Angelo duce fretus, Galeni testimonio reiecto, & in obscurum incertumue auctorem Libri de Theriaca ad Pisonẽ traiecto, passus non est dici; sæpius exhausto de Vesicula veneno grauem quantumuis dentis impressum animanti nil incommodaturum: ut nihil incommodantẽ huius demorsum sępe nos comperimus. Quapropter isthãc Vlyssis animaduersionem facile ridemus, ut plane risimus illud Baccii, qui Lib. de Venenis venenatum fecit lupi dentem: quo nedum non sublatos nouimus equos demorsos, verum etiam hos acriores & vegetiores redditos audiuimus cõstanti stabulariorum & equestrium virorum fama. Quin etiam apud nostros omnes teneris infantibus amuletũ est præclarum. Quod & ipsemet Baccius ibidem confessus est, & hoc viro prior Ferdinandus Ponsettus Cardinalis in Lib. 3. de Venen. Cap. 22. Quo falsum etiã apparet id quod Io. Bauhino, viro alioquin grauissimo in opere de Lup. rabie Cap. 77. & Gasp. fratri Lib. 2. de Corpor. humani fabrica Cap. 17. placuit; luporum morsum etiã non rabientium venenatum esse. Nó venenatũ vero credã ego dentem Muręnæ, licet nõnulli demorsum huius conferant cũ viperino. Siquidem Aeliano marini serpentes dentibus potius serratis, quã venenosis vidẽtur. Quod autem peiuscule sæpe cedat animantibus demorsis fit, quemadmodũ ab impressis violenter ungui-
bus

bus ulcera venenosa fiunt, quod proposuit Ponsettus Lib. 3. de Venen. Cap. 12. Collisionis plerumque vitio neruceis particulis defixæ quampessimam omnium causam aduertit Ambr. Pareus Lib. 20. Cap. 9. etiam ex culpa minus dextræ curationis, quæ sæpe per scarificatum, perque medelas absorbentes exequenda, tamẽ administrat per vulgaria digestiua, perq; certa pinguia lipara Celso dicta: quæ quam aliena, quamq; detrimẽtosa sint usu, Restituta nostra te docebit Chirurgia. Verum ad dentem viperæ reuertor. De quo primum est mihi disputandum aduersus Abbatium, & percontandũ ut quid in Cap. 6. Pag. 23. denti viperino venenũ complantatum, gingiuis vero acquisitum imposuerit, nil utique aduertens, si dens natura venenatus sit, haud esse opus gingiuarum acquisito veneno, ac fortasse nil opus affluente de felle & visceribus veneno. Oculatius ergo Card., qui in Lib. 1. de Venen. C. 15. conceptis verbis affirmat venenatos ex halitu oris, qui ex corde & cerebro prouenit. Tantũ autem abest, ut venenatus sit viperæ dens, ut Cebes apud illustrem Ecclesiæ Neapolitanę Canonicum sacerdotem Franciscum cognomento & literis Clarum memoriæ prodidit viperæ dente semel contactum hominem quempiam nulla deinceps venena formidaturum. Addidit & Conradus Tigurinus Libro de Serp. viperæ dentem impositum denti dolorem elidere: Aetius gingiuarum prurigini succurrere. Plinius vero in Lib. 30. Cap. 5. Viperæ dentibus infanti alligatis dentitionem promoueri prodidit. Ponsettus ut & adultorum dentium superiorum cruciatus adalligatis enhydri dentibus superioribus; inferiorum vero inferioribus leuari comprehendit. Quin & eiusdem Enhydri maris & albi maximo dente circum sacrificari vexatos hominum dentes remedio futurum. Hæc illi. Verum enimuero viperæ aut integer aut comminutus & uti libuerit voratus, nedum non lethiferus, sed neque detrimentosus experimento comprobabitur tibi,

Gesn. 69. 50. Collisus vis maligna.

Quam magna culpa ineptarũ per unguenta pinguia curationum.

Enhydri serpẽtis maximus dens odontalgia remedium.

Experimentũ de non venenato viperæ dẽte.

ſeu nuper mortuæ déticulus, ſeu viuentis, ſiue dum digitis tribus coercitus contineatur anguis capite, in animantis cuiuſpiam carnem tum ipſius opera per vim adactus, ſeu per arbitrium viperæ fuerit defixus. Quod duplex nos experimentū in pullo gallinaceo cepimus.

Abbatii lapſus.

Quapropter errat Abbatius, qui Cap. 4. in hac hæreſi perſiſtens defectæ iam viperæ denti venenum adſtruit, eo quod aculeis paſtinacæ marinæ & Draconis piſcium iam diu mortuorum venenum inſit.

Radius paſtinacæ marinæ falsò creditur venenoſus.

Radium autem paſtinacæ marinæ ipſe ego mihi in meliceridem ſiniſtri carpi dure turgentem intuli: cuius mihi ſalutarem operam ſenſi, qua de ſpiculi innocentia me ſcripſiſſe memini ad Io. Georg. Volchamerum Noribergensē Epiſtola. Neque Draconis ſpina vel venenata eſt, vel adeo maligna, niſi neruulum pupugerit, aut membranam. Ita fallit experimento, fallit & argumento noſter Abbatius.

In eodem errore noue deprehenſus Aldrouandus.

Falſus quoque cum Abb. Vlyſſes eſt Aldrouandus, qui Lib. 1. de Serp. §. de Temperamento detractum viperæ dentem letiferum cenſuit, qualis reuera non eſt. Hactenus de Dentibus.

De Saliua nunc totidē mihi ſunt verba facienda, quā ſaliuam ab antiqua veneni iniuria vindicabo. qui certus ſim, quantum ad ipſam attinet, hanc veneni vitiū non agnoſcere. Nempe vidi Io. Branchino Theriacopœo Senenſi præcipuo, viroſum hunc, qualem dicunt, ichorē de viperæ viuentis dente collectum, & confidenter lingua libatum ac deguſtatum ſapore, qualem alias deſcripſi, nihilque exinde noxæ perpeſsum: qui retulit & de gingiua viperæ mortuæ viuentis ore ventriculo captatum alii præter ſe nulli ex aqua vel vino potatum nocuiſſe.

Sanies viperæ delincta ſine aliqua noxa.

At neque gallo gallinaceo ad hoc rei deſtinato immiſſum in os ſpathomele ſuccum hunc dentis vidi mali quicquam attuliſſe. Nimirū, quod teſtimonio Galeni in Lib. 3. de Temperamentis Cap. 3. nihil foris, intuſque parem agendi facultatem habet. Neque enim aut viperæ venenum, aut rabidi canis ſpuma, aut aſpidis

dis virus; (quę tamen, si extrinsecus corpori occurrant, offendere creduntur) parem vim habent, vel soli cuti applicata, vel intra assumpta. Hæc Galenus. In quam rem & Cornelius scriptum Libro 5. Cap. 27. reliquit; si „ stupente Colubra (quod per quędam medicamenta cir- „ culatores faciunt) in os digitum quis indidit, neque „ percussus est, nulla in ea saliua noxa est. Quocirca de- „ mirari licet Amatum Lusitanum, qui cum retulisset de iuuene, qui à vipera demorsum dolentem digitum confestim ori admouisset, fortassis ut sanguinem labiis exugeret e confixo digito, breui addidit: Infelix sua culpa mortuus fuit, neque medica auxilia quicquam illum adiuuerunt; euasisset tamen, inquit, ni serpentis venenum ori admouisset. Ita quidem Amatus. Quo viro prudentior mihi visus est P. A. Matthiolus: qui cum similē ad unguem historiam narrasset de homine, qui vipera percussus secundum digitum hunc ut sit ore prehensum illico exsuxit; unde mortuus est: mortis tamen culpam non retulit in exsuctum, sed in vim pestiferam illati morsus prçter exsuctum. Ita igitur minus prudenter Amatus Lusitanus. Quo viro amplius demiror Corneliū Celsum, qui in ante dicto loco cū docuisset, quod quis- „ quis exemplum Psylli (sequutus vulnus ab aspide infli- „ ctum) exsuxerit & ipse tutus erit, adhęc etiam professus „ fuerit, venenū serpentis non in gustu, sed in vulnere nocere: mox admonuit, ne intereat, ante debere cauere, ne quod in gingiuis palatoue aliaue parte oris habeat ulcus; quasi nō amplius in morsu omnis vis consisteret, sed præter hunc etiā nocere queat venenum serpentis. Quod idē & primus inter Gręcos Dioscorides in Lib. 6. Mater. Medic. Cap. 40. & Aetius in Lib. 13. Cap. 10. nec non alii quidā admonuerunt. Itē de Paulo Aegin. qui in Lib. 5. Cap. 2. suctuo homini inhibuit, ne ieiunus sit.

Celsi dormitatio.

Dioscoridis & Pauli oscitantia.

Consulturū vero sibi docuit, si prius vino os colluat, mox buccis oleo imbutis accedat ad exsugendum. Quę vanę profecto sūt prouisiones & cautiones omnes, quā-

doquidem haud gustu sed vulnere nocere eiusmodi venena libens volensque testatus est Cornelius. Quam tamen luculentam Aurelii sententiam expende nunc mecum, quam perperam interpretentur Ioann. Tagaultius in Lib. 3. Chirurg. Institut. xi. & Andreas Vesalius in Lib. 2. Chirurgiæ Magnæ principio comprobantes periculum nullum futurũ homini integro, qui exsuctu persũgeretur; mox vero sui sensus infirmitatẽ perspicuè prodidere, qui admonuerũt, ne quodpiã ulcus in oris sinu subsit: adstruentes apertam Cornelii doctrinã, quod venena non gustu quidem, verum in vulnere idest ulcere nocent; quasi vero plagam intellexerit Celsus, non quam inflixerit vipera, verum quæ ἀυτομάτως aduenerit. Qua interpretatione cõtradictorius fit Cornelii sensus. Itaque quod meam subiit mentem libere fatebor. In Chirurgica præceptione Vesalium conari, ut Tagaultium supplantet, perpetuo consueuisse. nunc, qui eundẽ imitetur ampliore cẽsura dignus apparet, & quod æmulum suum occasione data digne sugillare ignorarit, & quid iã sequatur turpiter allucinatum. Hanc nos rei naturã & auctorum testimonia sedulo sequuti silendas nõ cẽsuimus animaduersiones. quas ne quisquã credat impudenter aut temere effutitas, perpendat quęso consilii nostri motus & rationes. Enimuero compertũ est compluribus experimentis saliuam dente maximo viperæ collectam exitio non fore, seu gustetur, seu corpori applicetur. De posteriore hypothesi relata pridem historia fuit Pharmacopœi. De priore scire licet, aliquando nos & super manu famuli nostri perpuncta, & in corona galli gallinacei alte discissa de viperæ dentibus haustum malum virus infricuisse, nilque noxarum intulisse. Quod si cumulate, inquam, impressa vulneri saliuæ met ipsa substantia nihil offecit, quid ad perniciem officiat exsuctus auræ venenatæ: præsertim, adde, quæ longius ab extima cute interius euagatur. Hæc experimenta fecerunt, ac facere certe debuerunt, quominus princi-

pibus

pibus hisce viris adhæserim, fidemque veterem derogarim. Scilicet valentissima vis est veritatis, ut humanas omnes cogitationes facile superet Aeschine autore apud Stobæum 11. Ac veritas sane tum diis tũ hominibus ad omnia bona dux est;quod sensit Plat. Lib. de Legibus. Cæterum, quod falsa quæpiam exciderint viris magnis, id uni ἀπαπειρίᾳ, idest in experientiæ condonandum. Nil proinde tantæ autoritati derogandum est. Age autem iam aperiamus modum, quo deciduum dentis humorem cuique pernoscendum excipi conueuiat. Recipietur hic fluor ex vipera viuente, si huius capite secundum internodia maxillarum manus digitis prioribus dextre detento curetur ut vipera obiecti cyathisci ora remordente guttulæ decidentes inde captentur. Hac industria & his experimentis si quandoq; fuissent usi priores, inter cæteros Amatus Lusitanus, Baldus Abbatius, & Vlysses Aldrouandus, haud utique leuiter in culpam fallaciæ lapsi fuissent: quam incurrerent & alii, quos recensere longum esset, homines alioqui grauissimi naturæque scientissimi; ut admirandi par non sit modus. Haud falsus tamen est experientissimus Andreas Baccius, qui recte dissoluit problema, quod venenum viperæ per os delinctum non noceat, breuibus verbis statuens, quod venenata animantia, quam habent relationem ac nocendi proprietatem ex morsu vel ictu venenato, non eandem habent in carnibus neque in aliis partibus. Quæ causa est, ut aspides ex Libro de Theriaca ad Pisonẽ Cap. 8. toto cęteroquin corpore venenosos, tamen in Secundi Therapeutici ad Glauconẽ calce scripsit Galenus, hos victui fuisse Marsis solenni. Neq; enim venenum hoc istis innocuum uno suo priuilegio aut sympathia inter utrosque naturali, quæ nulla est Cornelio Celso, superstitiosa mihi & Ponzetto Cardinali in Lib. 2. de Venen. Cap. 5. & Matthiolo: Ne dens de vipera;refragãte quantumuis Hieronymo Mercuriali, ad sympathiæ vim referente. Verũ quia præter-

quam morsu nil nocent hæ feræ, sicut enncleate nos docuit Celsus: propterea perceptum est nullum ab hoc usu detrimentum aut vitę discrimen. Sic mihi quidē hic griphus resoluitur. Cui similis & alius, qui se offert ex autore Lib. de Theriaca ad Pisonem in Cap. 8. non dissimulabitur tantumdem. Ibi porro scriptum est, Cleopatram, quæ mortem sibi destinauerat, in exsectā brachio per suos ipsius dentes magnam profundamque plagam, venenum, quod in pyxide parauerat ex aspide prius, infudisse, atque ita veneno corpus subeunte non multo post insciis custodibus vitam leniter finiisse. Ita quidem auctor ille. Verum aduertas velim, disertis verbis expressum in hac historia, seruatum in pyxide venenum: cuius cum rationem aut ex aspide apparatū simplicem vel compositum cum non declarauerit autor, ancipitem eius loci reliquit interpretationem. Præterquam quod fuit communis historicorum narratio non peremtæ Reginæ ex effuso in exulceratum sponte brachium veneno; verum ex aspide ad brachium admoto. Sic in triumpho imago translata est mortuæ Cleopatræ cum aspide brachio mordicus affixa, non ex infuso veneno. Narrationem igitur recitando corrumpit autor: quod & in aliis huius eiusdem historiæ partibus aduertentium censorum opinione fecit, atque in Annibalis Poeni per intortos in hostem angues strategemate. Ita quidem occursum esto repugnantiæ, si quidem historiam inficiari libitum sit. Quod si fidem enarranti seruemus, distinguere licebit, viperā & aspidē longe dissitas disparesque feras. Truculentior, quippe, multis parasangis est aspis. Quare non iniuria in Theriaces apparatum abstracta est hæc, admissa illa. Quia conceptis eiusdem Galeni verbis eodem in loco descriptis præ cæteris serpentibus viperæ non tam noxiam in se vim habere videntur. Similis eius, quam ex Galeno recitaui dubitatio & cōtradictio est ex Gerardo Bouman apud Conradum in Lib. de Serpentibus. qui narrauit de puel-

puella quadam, quæ cum carnem, cui venenum viperæ exemtum fuerat, admixtam forte gustasset, in Opisthotonum, aliaque symptomata incurrit grauissima: sed mox vino copiosè potato liberata est. Ita quidem ille, quę tamen omnia, quādoquidem illa ex offa noxa haud exitiosa quidem fuit, verum quæ neruos tentare & stomacho potuerit incommodare: quæ incommoda vel vinum solum emendauit. Ita quidem nos dentes demorsores, ac saniem dentibus deciduam non inficere, inficiendo non interimere demonstrauimus. Quantam veneni vim habere perhibemus, tum impressum viperę dentem, tum eiaculatum per hunc & gingiuarum vesiculas virus: cum simul uno sub ictu coiuerint ambo, quippe ad lethalem noxam hæc separare non licebit.

Actus veneni legitimus eum dente, & effuse comprehensus.

Quum autem hæc ambo simul eodem temporis momento concurrunt; qui remordebitur canis, aut felis vix hora, pullus vero demorsus vix tam diu dum recitetur Angelica Salutatio, detinebitur in vita. Quod adeo verum est, ut referat Aldrouandus viperę collo tenus iam pridem exsectæ caput, quod integrum sit, posse demorsum à se animal veneno perdere. Cuius rei capto experimento videmus horę semisse mortuum gallum gallinaceum. De rustico quoque factam à se obseruationem narrauit Matthiolus Comment. VI. prętatione; qui dum fœnum falce demeteret viperam forte secundum caput discidit: quod creditæ iam exanimis extremum, manu prehensum gestienti monstrare sociis, cōtinuo perculit anguis digitum; quem homo per imprudentiam, ut fit, exugens repente concidit approperato sibi fato sublatus.

Breuicula infectorum vitæ usura.

Hæc de inseparabili dentis & emissilis ichoris actu nostræ fuerunt obseruationes nostraque experimenta. De quo genere, si placet auditori, narrabimus & alia, quę mostrent extra morsum viperæ partes aut ipsas aut sui contagium ad vitę vim extremam incutiendam non nocere: primū si concessum, viperę corpus crudū, co-

ctum totũ aut ſingulæ eiuſdem partes ab animali quo-
uis deuorentur ; nulla prius aut poſterius ſumpta in
corpus deuorantis antidoto, vel adhibita, venenatum
aut mortiferum non futurum: contra quam referunt
opinanturq; nonnulli. Verum enim vero nobiſcum con-
ſentit Cornelius Celſus, qui Lib. 5. Cap. 27. qua de Ser-
pentium curatione uniuerſali de ſuctu venenati vulne-
» ris ſcripta reliquit hæc: Neque hercules ſcientiam præ-
» cipuam habent hi, qui Pſylli nominantur, ſed audaciã
» uſu confirmatam. Nam venenum ſerpentis quædam et-
» iam venatoria venena, quibus Galli præcipue utun-
» tur, non in guſtu, ſed in vulnere nocent. Ideoque co-
» lubra tuto eſtur, ictus eius occidit. Quod Celſi teſti-
Celſiani enunciati comprobatio.
monium confirmant & pleraque experimenta, nempe
deuoratam ſcorpionum offam circulatoribus plus ſe-
mel vidit Baccius ut in Lib. de Ven. Pag. 21. nullo vitæ
detrimento, vidit & Ioannes Branchinus Senenſis The-
riacopœus probatus. Maius eſt hoc quod ſequitur, à
Pulli vipera percuſſi quartana remedio ſunt.
pullum gallinaceum nedum eſui non lethiferum eſſe,
ſed neque noxium aut detrimentoſum. Quin audio ab
experientibus quibuſdam hominibus quartana febre
conflictatis aliquoties eſitatos iſtos gallinaceos pullos
à viperis demorſos remedio tutiſſimo fuiſſe. Quod au-
Carnes à viperis demorſorũ non attingunt animantes venenoſæ.
tem τοὺς ἐχιδνήκτυς ideſt à vipera percuſſos non atingant
auctore Cælio veneno præditæ animantes, tam liqui-
do cognoſcitur. Quod nulla fit veneni cautela vel auer-
ſatione, verum tactarum à conſortibus veneratione. Di-
cam vero, quod longe maximum et admiratione digniſ-
ſimum videtur, in cibi uſum ingeſtas gallinas, quas Ar-
ſenicum aut Sublimatum è vita ſuſtulerat, nil attuliſſe
mali vorantibus Baccio teſte in Cap. 1. quo diſputatur,
an venenum nutriat. Sed & gallinas, in quarum inglu-
uie ſerpentes reperti fuerant, à ſe deuoratas Rondele-
tius eſt teſtatus; Cæſalpinus vero Cap 8. Libro de Ve-
nen. adnotauit anſerum, qui venenoſa deuorarunt,
carnes etiam eſu tutas, imo & antidotum interdum eſ-

ſe.

se. Quid quod & napelli toxico peremtarum caprearum alpestrium carnes nullo venatorum incommodo vorari consuetas perhibuit Antonius Guainerius in Lib. de Venen. cap. 1. sicut Helebori toxico infectas venaticorum ceruorum carnes innocuas esu prodidit Galen. in Lib. de Theriaca ad Pisonem Cap. 10. Adeo frigidum insipiensq; monitum fuit Simonis Sethi, & Gaudentii Merulæ cauentium ne venatores carnibus ceruorum per æstatē, quo temporæ viperis imbutæ sunt, vescātur. Dicam adhuc, & quod extremo loco reponi potest admirationis, potū aspidum venenum quantalibet copia non nocere. Non enim est tabifica vis. Itaq; occisa morsibus earum animalia cibis innoxia sunt: quæ verba sunt Plinii. Quāto igitur interuallo à vero aberunt hi, qui credunt murenam veneno nocentem, quæ ex vipera mare genita sit. Porro hanc opinionem præterquam refellit Plinius atque Atheneus, fabula monstrata coitus terrenorum & marinorū anguium. Confutarim & ego alios, etiam concesso concubitu generum binorum: quia scilicet non communicaretur nisi suo generi suæque etiam speciei venenosę satio naturalis. Quippe necessum esset exceptrice ac conseruatrice pari matrice, necnon victu, habitaculo, atque aliis paribus fouentibus caussis. Adde præterea, quod uteri dispares & difformes & disparia item conceptacula & calor, qui inde exultat minimo minus retineret humorem in sua natura; quandoquidem & diuersitate ventriculi non fit metamorphosis. At de his plusquam satis. Interea vera est scilicet Cornelii Celsi suasio, non in gustu, sed in vulnere nocere venena quæ sunt ex dente morsuue. Quod si legimus apud Amatum Lusitanum Cent. 2. Curat. 65. famulum Arubas (fuit hoc hero nomen) carne gallinæ vipera enectę gustata peremtum: nihilominus cognoscimus ad annum lente tabefactum hominem obiisse. Quare vel non vi certe veneni, vel veneni saltem occasione procatartica, vel huius qualitatibus manifestis,

Fatua Simonis Sethi, & Gaudētii Merulæ cautio de non edenda Ceruina, quæ viperis fuerit iā pasta.

Potum Aspidis venenum quantumcūq; innoxium.

&

& subinde febricula, aut interiore aliquo, sicut sæpe fit, alio vitio prius torpescente, mox in consummationem euecto sublatū. Quę si Baccii narrationes, quæ Cornelii Celsi aliorumque testimonia vera sunt, ut certe sunt verissima, quid audiamus nos eos autores, qui suasere mactatorum veneno, quod conditæ pelles in calceorū constructum venientes earumq; seuum in candelas detortum, aut lanam, aut alias quaslibet istarum partes perniciosas utentibus futuras. Quidue fidem habeamus ei narrationi Ferdinandi Ponzetti in Lib. 1. de Venen. Cap. 10. Eustachii Rudii in Lib. 2. de Morb. occult. Cap. 2. qui id Gal. autore voluere persuadere. Dixi iam vi veneni peremtum hominem, qui descenderat in solium aquæ percalefactæ succendiculis lignorum, quæ super cauis serpentium cubilibus fuerant excepta: demortuæ viperæ nullo veneno: de viuente nunc restat, quæ stomacho recepta detrimenti nil intulit Marco Gatinaria teste in Cap. de Præfocatione matricis, cuius historiam in curatione præfocatæ matricis relatam audi suis verbis: Fumus sotularium, idest corii combusti, cū semine lini suffito fugat serpentes viuos, ut vidi in uno existente in hospitali Papiæ, qui habebat viperā in stomacho, cui fecerunt multa remedia, ut eam expellerēt, scilicet, ponendo lac ad os & multa alia. Veniebat enim ad se & nolebat egredi: tandem factis faciendis æger fuit suffumigatus ex tali fumo, & statim vipera visa est egredi per anum. Ad hos omnes, qui viperæ venenum communicandum aliis modis præterquam dente inuenit, fuit & Andr. Libauius ex Abbatio Cap. 12. Alchym. Pharm. itemq; Iul. Cæs. Claud. Lib. de Ingressu Med. ad infir. Section. 4. qui de viperarum remediis scripserunt, interituras viperas aut alios angues, quibus viperinæ carnes fuerint deuoratæ. Falsum enim illud compertum, cum etiam vinum, in quo vipera immortua ac tabefacta fuerit, nedum non exitio, quod credidit Hieronymus Mercurialis Lib. de Venenis, non exitio,

Verba Gatinaria.

Vinum vipera elutriatum conducibile elephanticis.

tio, inquam, sed & remedio fuit elephanticis, ut per complures Galeni historias fuse recitatas in Lib. 2. de Simp. medic. facult. Cap. 2. docti sumus.

DE MODORVM INFECTVRAE INSTRVMENTORVMQVE PLENITVDINE PROBLEMATIS ENODATIO. CAP. IX.

Vnc admirari, & quærere facile subit, ecquid abstractæ de toto venenandi cóplexu causæ singulę instrumentariæ veneni viperini, quæ dens sunt, & virus, vim aliquam nō habeant; complexim vero exercitæ vim habeant. cuius quidem quæsiti non una me iudice est enodatio, sed multiplex; varia scilicet ad varias considerationes relata ratione.

Prima petitur ex infecturæ descriptione, quæ est huiusmodi. Infectura est actus feræ difigentis in aliud animal dentem, & inde virus emittentis pro sua ipsius tuitione. In hac porro definitione nil videtur abundare, nil deficere. Comprehendit autem duos effectus præcipuos insilientis viperæ, qui sunt impressio dentis prima in carnem aduersarii, vel pro aduersario habiti animantis, & saliuæ immissio secunda. Licet autem utrique effectus distincti sint natura, nihilominus coeunt in unā à nobis appellatā infecturā, aut si mauis remorsum, aut insultum, libeat utcunque nominare; unus modó constet conceptus, qui est offensa viperæ irascentis, & per iram lacessentis. *Infectura definitio, & ab hac petita enodatio.*

Iam igitur, cum eadem sit ratio comprehensioq; definitionis, & definiti: porro definitio perhibet, quod utraque simul instrumentaria causa requiritur, ut infectura consequatur: igitur & utraque simul causa requiritur instrumentalis, quatenus infectura consequatur. Hęc logica quidem ratio est, quæ & physicam includit;

quæ eſt huiuſmodi.

Ratio phyſica, ab actione itē phyſica, organica, & materiali.

Deſtinati ad unum opus producendum duo, vel tres rerum ordines agendi rectè per unum authorem, ut opus producant finale, non adhibentur, neque exercentur, præterquam exordio fuerunt ordinati: atqui ad agendum fuerunt ſimul utrique coordinati: quare non ſeiunctim adhibendi, neque exercendi.

Porro Actio Phyſica materialis & organica confici nequit, niſi per materiam atque organa. Nam neq; organum ſine materia, neque materia ſine organo; neq; hæc ambo ſine agente cuiquam uſui fuerint; neque hęc alioqui ſine effectore, aut effector ſine organo, ac ſine materia quicquam operentur phyſice. Ad hunc plane modum viperæ dens nil ſine viroſa ſtilla, neque viroſa ſtilla quicquam ſine dente, neque hæc ambo ſine vipera, aut vipera ſine ambobus quidpiam attigerint inſtitutæ operæ, ideſt infecturæ. Hæc ex phyſico principio ratio noſtra eſto. Huius autem prope exegeſis & exemplum fuerit, & altera ratio παραλληλα: quā minime quidem ſubtilis, nec adeo ingenioſa, tam multum etiam accommodata, & quadrata, quæ ambiguam, & incertam difficultatis expediendæ mentem ipſa edoceat, atque componat.

A ſimili petita ratio.

Generatio animantis, quæ primum à maris facultate prodit, proditque in agrum excipulum femellæ, per duo ſemper adminicula perficitur: per emittentem inquam penem, perque emiſſile ſemen formæ condum & promum: nec præter αὐτόματον maſculi principium alicuius momenti eſt exercitus penis ſine ſeminio, neque ſeminium ſine pene, qui conformatione, & cæteris conditionibus ſatisfaciat. Ad hunc omninò modum infectura viperæ per duos officiendi modos abſoluitur, & per mordentem denticulum, & emiſſile toxicum; nec dens ſine toxici materia; nec toxici materia ſine dentis miniſterio quicquam expectatæ exhibet operæ.

A dentis ſtructura.

Noſcis autem & aperte vides à natura ſtudioſe copu-

latum

latum utrumque opificium, quod dentē apparauit cum idoneo canaliculo, apertoq; ductu, per quē refusum delabitur toxicum: quasi docuerit dentem viperæ seruire quidem ad mordendū; sed morsum hunc institutum, ut guttula parata descenderet ad transfusū sui ipsius. Ita iā apparet generationis proprie dictæ exemplo duplū & indiuisibilem esse usum tum toxici viperini, tum dentis: quæ utraq; media ab una diriguntur viperæ voluntate, atq; arbitrii libertate. Quoniam autē memini libertatis & arbitratus, facit hoc, ut & aliud succurrerit animo. Pręter has enim & alia reddi ratio potest quod effectrix viuens non impedita, sed sua utens animæ facultate & libero instrumētorū ministerio, sic infecturam adornare & consummare pro voto valebit: quod faciet scilicet spiritus suos omnes concitando, veneni materiam agitando, atq; irę follibus perflando, sic ut extenuet, extenuatā accendat. Quemadmodū enim instructi veneno serpētes torpidi cū sint, non percutiunt, nisi quando caluerint, ut Olaus aduertit: sic cū verè caluerint, venenū armare atq; euomere queunt. Confirmatio maxime comprobans hoc exemplū esto, quod demōstrationis cuiusdam loco sit. Exploratū est, si ludo delectatus alterum alter homo momorderit, vulnus, & intutā salutem esse. Quam ego rem cum usu medendi compererim aliquandō, non grauabor in præsens huc referre Carolo Pisacani Neapolitano adolescenti bene habito corpore, quū mordicus ab iniquo sodali contritus grauiter inde digitus fuisset, nulla nostra prouisione fieri potuit, quin accederet vulneri gangræna. quam ut curaremus, & medicamētis & Chirurgia; ex agitata perdiras febres, perque longos labores vita vix tandem seruata est. Quales & alios casus Collegis nostris obseruatos audio.

Apud Gesnerū de Serp. G. par. 2. p. 12.

Est enim dentibus hominis virus Plinio autore Lib. 11. cap. 37.

Historia rei per autorem comperta.

Hæc quidem secundum communia & vulgata scholarum placita rationes fuere. Cæterum ex profundiore philosophia nouam & reconditam interpretationem

Ex Hippocratis principis deducta ratiocinatio.

iam accipe. Legendus est Hippocrates Lib. de Veteri Medicina: qui prodidit hominis visceribus inesse intimis substantias inditas quasdã à natura præcipuas: quæ sunt; dulce, amarum, acerbum, austerum, densum, & hoc genus: quæ cum consistunt, & conquiescunt, nil corpori officiunt: cum vero motione in corpore aliqua facta segregantur, suo de sedato more sublata, tũ vim habent comparantq; nocendi. Hæc ille. Quæ miris modis obseruarunt, celebraruntque Spagirici, inter cæteros Petrus Seuerinus in Idea Medicinæ. Iam igitur admirabilis facti cum causa requiritur, unde viperę dẽs solus innocuus, & sanies ab eo collecta sola per se innocua est; quæ coniugata sunt mortifera: eo mihi referendum videtur, quod nullis deficientibus subsidiis, sed coactis in unum omnibus, quę natura sagax ordinauit, succus ille, qui toxici materies est, usu naturę decernente, ac mouente suis de sedibus, suaque de quiete abstractus, separatusque acuitur, & exaltatur; ad eum sane modum, quo spiritus stibii massa sua cruda obrutus potui datus etiam excedente dosi nil officit. Quod si aeris ignisque beneficio separetur, in eam veniet acrimoniam, ut veneni vim comparet. Pari ni fallor pacto succus ille viperinus cum suis de scatebris coactus abstrahitur & eleuatur, veneni vim suscipit. Illud autem est quod Libauius in Alchym. Pharmaceuticę Cap. 7. professus est, venenum à sanguine, suo naturali succo, qui est vitæ naturalis, per suos canales in sua receptacula secretum, ibi fieri nocentius.

Qua quidem via & ratione homo, cuius mitissimus & lenissimus inter omnes animantes succus est, in rabiẽ sępe numero cietur. Qua item via & ratione fit ut, quod retulerunt apud Io. Schenchium de Hydrophobia viri multi præclari, remordens lupus rabidus nunc veneno afficiat, nunc secus animalia: prout nimirum excitatur in furore virus, & sub conatu confercitur. Neque enim probabitur illa ratio, quod specialis dentis est in-

fectio

fectio. Porro quæ ſub iram dentium diſcretio? Imo neque etiam, ſi velit, queat animal per hunc dentẽ inficere, per illum non item. Verum audi nunc quoddam Abbatii decretum Lib. ſui 1. Cap. deſcriptum: præter viperæ unam animam informantem, quam veneni confectricem, & verè ſecretricem nos nuper oſtendimus, veneficam certam quandam virtutum beſtiolæ noſtræ dentibus impoſitam: quam minimo minus neceſſariam & confictam iam plane cognoſcis. Equidem mihi videri videor hanc veluti ſublinationem eſſe liquoris viperini, cuius principia quidem, & fontes primus hepar, ſecundus cor, tertius canales ad gingiuas deducentes, quartus caput, Galeno autore Lib. de Theriaca ad Piſonem Cap. 9 quintus veſiculæ, ſextus dentis recurui ſtructura: in quibus quidem duobus poſtremis conceptaculis quater quinquiesue circulatus ſuccus poſtremam & abſolutam recipit veneni formam: quemadmodum varie deductum ſemen in teſtibus. Plurimã autem opem confert ad exactam vim veneni parandã viperæ caput: quod ex veſicula veluti piſciculorũ bilem more ſublimatorii nõnulla parte recipit quemadmodũ felis cerebrũ, quod veneni genus eſt omniũ ſcribentiũ calculo, aut cauda ſerpentis, aut ceruix, in qua virus etiam ſubeſt: non alio ſane modo, quam quo ſerpenti Porphyro, quod Ael. & Volaterranus literis prodiderunt, ſecluſis omnibus aliis partibus in ventriculũ virus ablegauit natura, & quo itẽ pacto Columba, ἄχολος alioquin ſecundum viſcera, cholen tamen ipſam uropygio ſeruatam habet, ut Hieroglyphici notarunt apud Valerianum. Præ ſe fert autẽ ſpeciem ſublimatorii capitelli: ad cuius apicem ſublatus humor, & plurimum extenuatus transfertur, atque deciditur. Hac ego ratione nihil euidentius æſtimo: præſertim, ſi reuoces in memoriam ſubtilitatem eiuſdem ſucci: quam ego ad ſuperandum aliorum animantium ſpiritalem ſubtilitatem dixi præualentem.

Venefica dentium viperarũ virtus nulla.

Viperinæ infecturæ elaboratio ſublimatio quædam eſt.

Con-

Confirmatur quoque cum memoratæ ſubtilitatis, tũ ſublimationis uſus, quod præſectis dentium utrorumq; cuſpidulis, quemcumque vipera remordeat, non interimit. Quare & callidi agyrtæ qui rem nouerunt ut vulgo imponant, præcipuam & ſingularem antidotum apud ſe eſſe aduerſus viperæ venenum ementiuntur, viperæ reſciſſis dentium utrorumque cuſpidulis, vel eliſis per forficulas gingiuarum ſinibus. Sic pectus manuſue ſui ipſorum remordendas ab angue curant. Quod fit quidem poſtmodum citra infecturam. Illa nimirum cauſa, quod reſeratis ample viis reſoluitur liquoris ſpirituoſi vis, in qua infecturæ opera fecerat reſeruata. Sic iam oſtendimus meteoram veneni in viperis ſublimationem & ſeparationem: ſic inuenimus arbitror problematis enodandi viam: ut mirum in modum conſenſerit nobiſcum Sebaſtianus Baſſon, qui operis de Natura Lib. 11. profeſſus eſt, quemcumque hominem, ſi ad unum quempiam corporis locum vitioſa eius uniuerſa colligantur, venenoſum hac parte futurum. Verum enimuero præſtat pleraque, quæ Baſſon hac de re omni propoſuit, hic repetere: quæ ſunt.

Præciſis dentium cuſpidulis nulla eſt, veneni vis.

Iam ut cauſam, cur venenum habeat ſerpens indipiſcamur: ea duplex eſt. Pluribus enim rebus precioſiſſimis excrementum letale cognatum eſt: quod & ſerpenti conuenit. Hęc eſt prima. & quæ ſunt optima, talia non euadunt ſine exquiſita purgatione, hæc eſt ſecunda. Sed expoſitione hoc poſtremum indiget. Vnde, inquam, hæc accurata noxiorum expulſio tale venenum procreet? Videtur potius contrarium. Ex pellis igitur frigiditate & natura talem excretionem repellente, dum, omnis illa colluuies amandatur antrorſum, quà pori ac vię magis patent, fit quod in alio quouis animali cõtingeret. Quid? Finge, quę in homine ſunt noxia, quęq; per totum corpus diſperſa ſunt, ac per cutem reliquoſq; meatus exeunt, in unum locum coire, ibiq; diutius paulatim concoqui, quid futurum ſperas, ubi maligni

Articuli IV. Sebaſt. Baſſonis aduerſus Ariſtotelẽ, quæ de actione. De puluere, qui fit ex ſerpente: & de vipera.

ligni illi ſpiritus in unum congregati, lentoque calore adiuti maiora impedimenta per concoctionem exegerint? Si humores excrementitii, dum egeri nequeunt, putreſcentes faceſſunt in virus; quid hic noxiorũ omnium ex omnibus partibus in unum confluxus? Ergo iã habes, quomodo, quæ in ſerpente maligna per totum corpus diſgregata, atque inde liberè per cutem quaqua verſum exeuntia nullum ſui ſenſum præbuiſſent, dum in os veluti in ſentinam collecta non aliam quam per dentes viam moliuntur, veneni vim ibi acquirant. Qui enim maligni vapores, per cutẽ expirare nequeunt, dum laxiores, qui ad anteriora ducunt, poros ſequuntur, extremo dentium, & maxillarum aliorumque oſſium veluti ſepto cohibiti quieſcunt, donec ira æſtuante exciti per dentes exeunt: quod à ſerpente morſi experiuntur. Cæterum, quam facile vis eorum ab ambiente frigore ſopiatur, teſtatur eorum, ſerpente extincto, extinctio. Vnde Galenus teſtis eſt, vinum, in quo vipera mortua ſit, præſentiſſimum aduerſus lepram eſſe remedium, nedum venenum. Hæc ille. Quæ ſi cum noſtris comprobentur, plurimum etiam concordare ſentientur; niſi quod nos de principiis interioribus, ideſt viſceribus ſeriatim ad extremum os venenũ deducimus; ille ex uniuerſo plane corpore virus ſuperuacaneum, quod ad habitum exteriorem, & ad cutis poros explodendum & amandandum fuerat, ab hac eadẽ peripheria frigore vires eiuſdem exercente ac retrudẽte in patulas oris vias, ad imos denique dentes ablegari, & ibidem, donec animanti commodum fuerit, aſſeruari ait: aſſeruari autem, dum uſus efflagitarit effundendi; quod indignationis & ultionis tempus eſt.

I. Eadem ratione factum cenſeo, ut quod caſibus variis ex morſu venenato Pag. 8. Prolegomenon de Venenis retulit Andreas Baccius, gallus gallinaceus annoſus rufo plumarum habitu, roſtro atroci, inexplicabili ferocia varios hortulos colenti olitori, incer-

tum qua sua sorte, ex improuiso icerit læuam manum, mordicitus prosciderit, vitamque absciderit, sanguine nonnihil educto, qui homo miser antequam moreretur ore ringens nullis vel ferri, vel ignis præsidiis adiuuari potuit, tertio vero ab ictu die galli pugnacis specie, id est minacibus oculis, hispidis superciliis, & hianti rostriformi rictu vitam reliquit, horrore magno per totam loci viciniam diffuso.

II. Quod autem exactius nunc disquiri velim: primũ autem considera mihi gallinaceum ruri natum: quo loco, sicuti Baccius ait Pag. 19. serpẽtibus buprestibus, & bufonibus vescuntur, viuosq; deuorant scorpios. Occurrunt autem sæpe numero lacertę Chalcidicæ: quibus equidem nec domesticas gallinas vidi parcere. Secundo considera volucrem uniuersim gallinaceum corpore rufum: quo coloris amictu donatos leones, lupos, vulpes, canes, apes, vespas, viperas, & animantes alias peracres, & in usu medendi acutissimas prædicauit Aureolus Theophrastus in Chirurgiæ Maioris opere.

III. Statuas oportet hunc annosum non decrepitum, cuius præter natiuam sulphuris & nitri ubertatem, qua una salacissimus est gallinarum maritus; ad hæc longa humidi primogenii resiccatio plurimam eiusmodi substantiã exerit in caput, & rostrũ, quemadmodum acerrimo aceto plenũ fictile, nitrosas undiq; bullas reiectat in vasis extimã faciem. Postremo fieri potuit, ut imperiosus & gloriosus generis sui custos, erga suas concubinas iniurium senserit, æstimaritque olitorem prudentem imprudentem, nihil attinet inquirere. Potuitque etiam facile fieri, ut æstu aliquo antecedente cum riuali gallo pugnæ concitatus extiterit forte fortuna bipes alioquin pugnax & zelotypus.

Quas ob causas omnes accensis præcordiis stimulatusque furore Martius dimicator cristas tolleret in miserum herum, qui minus cauens & fortasse contemnens insilientẽ familiarem bestiolam ictum sustinuit, & vul-

nus ab hospite immeritum concepit; concepitque verius luem, quam non veritam demum vereri debuisset, viditque alium in terris extare basiliscum, vel hoc certe peiorem. Vtinam autē multa & scitissima, quæ de memorabili casu in vrbe Romæ, & Italia ferme tota vagante fama, per viros doctos cōdita fuere poëmatia nunc nobis comperta forent, excellens aliquis istius rei sensus mihi iam & lectori meo foret communis, unde nonnullam delibaremus animo voluptatem. Verum ad argumenti caput redeamus.

IV. Aliam ab his rationem commentus est Andreas Baccius in Lib. de Venenis. §. An venena nutriant, & quatenus aliquid morsu sit venenum: assumptum vero per os non item: quia dicens eiusmodi animalia, quam habent relationem & proprietatem nocendi ex morsu, vel ictu venenoso, non eandem habent in carnibus nec in aliis partibus. In qua sententia plerique conueniuut & autor de Theriaca ad Pisonem, quia talium serpentium venena non nisi in eorum morsibus habentur, & similiter in cauda scorpionis, qua ferit tantum, cæterum substantia carnis innoxia. Immo tam scorpiones contritos super horum punctione, quam abscissa capita viperarum super earundem morsibus imponenda iubent pro amuleto, quod attrahant vim veneni. Habes iam multiplices unius contradictionis propositæ resolutiones: quibus etiam agnouetis falsas multorum hominum interpretationes: agnoueris & frigidam argutiolam inanemque animaduersionem Iulii Cæs. Claudini, qui non patitur obtruncari viperæ caput simul cum visceribus subiectis, propterea, quod dissectis sic ductibus, qui de fellis folliculo viperinū virus ad dentium vesiculas deferunt, facile fieri potest, ut defluens hoc virus carnes inficiat proximas; quæ sint exinde gustantibus mortiferæ corruptelæ, non salutiferæ medelę. Ita quidem iste. Verum non videt præter enarratas hypotheses, & ostensiones nostras fideles, adhuc neque vi-

Iul. Cæs. Claudini frigida animaduersio.

rulentiam ullam adhæsuram aut mansuram carnibus, quæ elixentur, & cũ sale, & anetho depurgentur. Claudicat igitur Claudini ratio, non uno nomine, sed multis, & quod corrigere alios voluerit corrigendus ipse multo satius cum suo suffragatore Minadoo.

SVBTILIORES ALIQVOT DE VENENIS DISQVISITIONES. CAP. IX.

Disquisitio I. Vt foetæ veneno viuant incolumes diu feræ.

Oniiciemus hoc capite de Venenis, venenatisq; feris præstabiles insigni subtilitate quæstiones, quæ partim fuerint de Sympathiis, & antipathiis, partim de venenorum erga animantes viuentes vi & energia; partim de antipharmaco ad se, ideſt ad belluas venenosas antidoto reflua, atque reciproca, partim de humana audacia assuefaciente se veneno, deque in seipsis elusa virulentorum efficacia. De his quidem omnibus deque huiusmodi aliis hic sermo communis erit.

Primũ igitur quęſitũ, ut viuant incolumes diu beſtiæ, quibus præsens perpetuo subeſt venenũ? Huic ambiguitati satisfecit And. Libauius in Alchym. Pharmac. Cap. 12. dicens: *His esse suum antipharmacum natura paratum, quandoquidem ubi vehemens venenũ, ibi vehemens æque medicina: & ibi reconditum alexipharmacũ fortius, ubi venenũ præsentius.* Quod adeo verum eſt, ut placeat nonnullis, neque aspides Aegyptias in Theriacam aspernandas: respondent alioquin hæc tibi continuo. Natura porro remedium voluit promtum, ubi noxa parata eſt: illo demum conſtante, quod mala sunt vicina bonis summo Dei consilio ac prouidentia. Sic viperæ capite, felis cerebro venenum fouentium beſtiolarum sunt carnes esitantibus innoxiæ. Ceruo vero in cauda collectum eſt,

Diquisitio I.

Aspides in theriacam admittuntur.

Inductio venenatorum animãtium cum præsẽti suo remedio.

cætero corpore etiam ad escam commodo. Draco piscis, cum aculeo noceat anguifero, reliqua caro nulli reiicitur ad alendum, quodque demireris etiam magis, hæc eadem animantia, cum suum ipsa sibi seruent alexiterium, seruant & præterquã sibimet aliis ab se percussis. Viperæ caput suum ipsius venenum alteri impactũ eximit; lacerta Chalcis, siue Chalcidica vino pota morsus suos sanat: Hydri iecur seruatum aduersus
Lib.xx.Cap 4 percussos ab ipso, auxiliũ est, ut spondet Plinius. Scorpius terrestris ictui suo medetur, itemque marini scorpionis hepar applicitum è vestigio, quem violauerit, sanat, quod Rondeletius ab experto testificatus est. Radius pastinacæ marinæ suo ipsi vulneri antipharmacus est. Siquidem in cinerem redactus ex aceto fuerit impositus. Ad hæc Araneus Aranei morsus nullius facit. Item Migale suos. Mel apum ictus expellit. Crocodili morsus eiusdem adeps: Denique Bufonis venenum, bufonis lapis discutit. Præstat hæc Aristoteli, Dioscoridi, Aeliano, Plinio, cæteris. Principio enim, ait Rondeletius, nullum fere venenatum est animal, quod veneni sui antipharmacum in se non contineat. cum enim partes diuersæ sint, diuerso quoq; temperamẽto inter se aduersari necesse est. Deinde duplex antipharmaci genus esse comperio: Antipathiam, & similitudinem substantiæ: ut hepar venenatorum animalium vulneri impositum similitudine substantiæ venenum retrahit, maximeque confert ea parte, qua fel continetur. Carnes vero impositæ idem præstant per antipathiam, ut viperarum, caro morsui viperarum remedio est, utraque dixi ratione corporibus alienis præstant venenatæ tutamen, sibi verò ipsis aduersus propria venena, non tam antipathia pugnant, quam hæc à corde retrahunt sympathia. Enimuero idem principium, eademque virtus suis in matricibus condita, præfixaque semel fuerunt. Sic igitur se tuentur perniciosæ feræ suis à propriis venenis. Quamquam huic nostro placito

con-

contradici credidit Andr. Libauius, quia scorpius per suum in alios animantes inflictum ictum coemtam sibi letiferam noxam fuerat redemturus antidoto profecto sub semet latitante. Verum tamen inquam ego Seuerinus, eo primo proposito quidem veneni, quod est veneni genus, ut scorpii, qualitas quædam est; illud vero quod effluxit à scorpio percussore substantia, vigor alioquin maximus animalis, ut Cap. huius Commentarii XIV. monstraui: ad hunc modum non pugnant in hac hypothesi binæ antipharmacę qualitates; nec antidoti qualitas substantiam semel exclusam valet instaurare: ut ne mirum quidem sit, quod non adiuuet antipharmaca virtus, depereat exhaustus suo vigore scorpius; nimirum adusque nerui subiectum fit eradicatio. quippe qui ad articulorum caudę agitatum, & ad ictus ministerium appenditur aculeus, hic violento raptu discerpitur, ut ait Plinius. Altera ratio est monstrans quod genera lõgo distant hæc interuallo; illato veneno occurrere, & cum exempta particula vulneri mederi: prædestinationes alioquin dicunt Theophrastæi, idest, medendi munera sua sunt natura, non alio consilio, comparata.

De Alexipharmaco Saliuæ. Disquisitio II.

CAeterum, & homo, qui dignissimum, absolutissimumque est animal, à venenatis hisce serpentibus sua se antidoto sospitem seruat: quæ antidotus est ieiuni saliua. Dixi autem sua antidoto, non oscitanter illud intuens, quod adnotauit A. Libauius, Alchim. Pharmac. Cap. XII. Pag. 152. sub his: *Virtus Alexipharmaca, & aduersa veneno serpentium etiam per naturam non deesse homini videtur, quando sputum eius pluribus serpentum aduersatur*, ut inquit Arist. Lib. 8. hist. An. Cap. 29. & Plinius Veronensis in Lib. 4. nat. hist. Cap. 4. & Lib. 7. Cap. 2. ubi ait, *omnibus hominibus contra serpentes inesse venenum, qui dicantur saliua icti, ut feruentes aquæ conta-*

ctu fugere, mori si in fauces saliua penetrarit.

Hæc quæ retuli sunt Ael., qui Lib. 2. Cap. 24. præfatus aliqua dixit, sed in homine quoq; venenatis serpentibus incredibiliter perniciosum inesse venenum deprehenditur. Quod si viperæ collum summa cautione contineas, in osque illius diductum expuas, sputum in eius ventrem delapsum tanta ei pernicie existit, ut inde vipera contabescat. Alia per Matthiolum est obseruatio, quam Lib. 6. Comm. 40. scripsit; viperas capite per venatorem saliua perfuso, nec manibus contactas adhuc non parum vilescere, ac veneni feritatem amittere. Scire auté licet multo perniciosiorem serpentibus hominis saliuam, si ieiuni, famelicique fuerit, ut est apud Galenum, Lib. de Vsci Theriaces ad Pamphilianũ, qua properat ad finem liber. Quamquam vero priuilegium hoc antipharmacæ saliuæ attribuerunt alii Psyllis, aut his qui carnes viperinas esitauerint; nihilominus tamẽ uno omnes ore prædicarunt prærogatiuam hanc hominis fuisse à prouisore Deo inditam, non Psyllorum, & Marsorum priuatam. Hi autẽ eximentur eo certius, siquidem arte comparatum, qui aquam corporis sui visceribus inseuerint: post quos etiam non tacebo celebratam Rufo Puellam, cuius veneno diu nutritæ saliua consputas quaslibet animantes exitio dabat: quam saliuam neque attingebant gallinæ, seu quidem halitu virulento monitæ, seu natura doctæ. Iam vero nedum serpentibus, verum etiam venenatis omnibus animantibus aduersatissima nostra saliua est, tradentibus primo quidem Arist. Lib. 8. hist. anim. Cap. 2. mox Nicandro; tertio, Lucretio. Postremus autem Galenus ea de re iucundam auditu narrationem intexuit Lib. 5. Simplicium hisce verbis: *Mihi sane pollicitus quidam incantationem ostensurum se, quæ scorpiones occideret, ore ipsam pronunciauit, sed singulis vicibus in scorpium inspuebat, quo facto mortuus est. Ego postea ex solo sputo sine incantatione morientes vidi scorpios, idque statim ex alicuius fame-*

Historia Galeni de vi saliua.

lici, & sitibundi sputo, tamen ab iis, qui cibo & potu saturi erant, à mediis inter illos secundum proportionem. Præter scorpiones, etiam ab homine consputæ male se habent araneæ, & hoc genus. At vero sicut venenatas animantes conterit humana saliua, sic & ipsorum venena pariter profligat. Quocirca Lybicus Psyllus apud Calliā hist. Agathoclis Syracusii si vipera percussum offenderit ægerrime dolentem intra dentes aquā multā haustā, inde ore diductam, & in poculum reiectā, vulnerato exsorbendam dederit. Nedum autem nostra nos saliua tutatur aduersus insultores serpentes, sed & urina vesicæ nostræ per nos pota, Varrone auctore, apud Plinium Lib. 29. Cap. 4. Aspidum ictus efficacissime curat, immo & omnes ictus, morsusque venenatos Cardano Lib. 11. de Vene. Cap. x. quod fiat necesse est, ait Libauius, aut quia veneno resistit lotiū, aut aduentitia immutatione ex accepto veneno. Et sane pergit Libauius: idem sibi ipsi posse quadamtenus remedio diximus à natura Mercurii sublimati. Si n. hoc potetur Mercurii, ex quo factum est: mox vero sublimetur, denuo venenum omne deponit: adeo ut hinc argumentum capi possit remedii dandi aduersus sublimatum assumtū. Quamquā alias lac, decoctum maluæ, altheæ, & similia item corrosiuis opponantur. Idē probant scorpiis, rubetis, phalangiis, & similibus suo vulneri impositis. His rite discussis offert se problema: quid humanæ saliuæ subsit, ut tantopere sit infensa serpentibus? Cui quæsito nōnulli credunt se continuo satisfacere per id, quod decuit hominē penes seipsum habere propugnaculum, quo & suos ipse hostes exterminet. Alii, de quorum ordine Pierius est Valerianus, censuerunt fieri propter magnam inter utramque animam contrarietatem. (Audi Balde, qui magnam inter hanc, & hominē Cap. 8. posuisti similitudinem) si quidem serpens frigida, & sicca est corporatura; homo vero calida, & humida: hinc alterum alterius visu, tactuque exhorrescere, hu-

Vide Sextum Philoso. de animalium medicina.

manoque

manoque sputo tactum anguem æquè fugere, ac si feruentem in aquam incidisset, idque, si penetrauerit in fauces, etiam extingui. Ita Pierius. Galenus vero Libro x. Simplicis Medicinæ scripta reliquit hæc: sputum uniuersa sua substantia venenatis animantibus quã aduersissimũ est, etiã Nicandro teste, & quæ sequntur. Post quem magnum medicinæ magistrum probabiliter ratiocinatus est Ferrandus Ponzettus Lib. 1. de Venen. Cap. xi. dicens: quia in saliua est impressa virtus membrorum totius corporis, sic perimit serpentes, sicut complexio temperata superat euincitque venena. De cuius complexionis optimæ antipharmaco fundatę lege quæ conscripsit idem ibidẽ, & quæ Lib. 3. Cap. 21. Pag. Basiliensi 572. Sed Hier. Fracastorius in Libro suo de hisce rebus præclaro philosophari nos docuit per antipathiam. Quam antipathiæ vim admisit quidem Thomas Cãpanella Locrus, nouus Timęus, pręceptor meus in Physicis venerandus. Verum altius contemplatus, atque Physicis finibus egressus causam omnem retulit ad excessum, & ęxaltationem quamdam primordiorũ mundi uniuersalium suæ doctrinę solemniũ, idest appetitus sensus potestatis, quas ipse planiore vocabulo primalitates appellauit. Sunt autem eius viri verba hæc: *His consideratis, arbitror peruersionem qualitatum in qualibet re, seu magnitudinem esse, vel venenum; ubi in temperamento nobis contrario in vehementiam eleuantur; vel nobile adiumentum, ubi in consimili mirificantur. Videmus enim viperam viperæ non esse venenosam, sed homini, cuius sputum è contra viperæ est venenosum; quoniam in contrario illi temperamento sit vehementia aliqua primalitatum nostrarum. Et in omni semine esse hanc mirificentiam patet, quoniam tellurem etiam transmutat in se paulatim. Canes, nisi in rabiem agantur, unde mirificentur primalitates, non habent in nos venenum, nec subito nos immutant ut aspis, sed paulatim. Hoc autem verum esse antipathia rerum admonet. Magnes enim spirituosus trahit ferrum, & non è contra, & chalybes*

etiam

etiam trahit, & non è contra: nec stannum, sed ferrum; ita ut vehementia primalitatum in benefaciendo, & malefaciendo; attrahendo & pellendo, sit quarundam ad quasdam res vicini ordinis, sicut in Libro 5. dictum est, & inter has tantũ fieri contagia morbifica, vel saluifica. Actiones autem esse à rebus, non quatenus corpora sunt, sed quatenus calida, & frigida immediatè; sed nec qua calida, frigidaque, sed qua calor & frigus constant appetitu, sensu & potestate. & hæ sunt causæ diuinæ, & virtutes occultæ, quas Hippocrates olfecit, & quæsiuit, & non inuenit. Ita de Hippocrate Stylensis noster. Cæterum si quæsieris, ubi principiorum istorũ meminerit Cous senex: equidem mea sententia produxerim præludium Lib. de Arte, in quo institutæ suæ orationi attribuit sapientiã, potestatẽ, atq; amorẽ; quẽadmodũ & Lib. 1. de Diæta n. x. & sequẽtibus Harmonia, fatũ, necessitas, rebus omnibus mundanis, seu procreandis, seu gubernandis constituta sunt: qui dicti sunt influxus magni Campanellæ. Sed hæc quæ strictim & obiter dixerim condonata mihi sunto. Condonetur itẽ mihi post tantos viros, si quidẽ adiecerim interpretationem meam, quæ seruit sale armoniaco innixa, quo sale ubertim conspersa est saliua omnis, potissimum humana, quod comperiat is facile, qui impuberis lotium igne congruo destillabit. Adstipulatur nostræ sententiæ Petrus Io. Faber Monspeliensis Chymiatros ætate nostra maximus, qui Lib. 1. Myrothecii C. 30. de Cornubus Rhinocerôtis, etiã cerui differens: *Valent,* ait, *potissimum ad venena, cornua illa, quod sal eorum, quo turgent, vim habeat veneno contrariam. sal enim ex se ipso propter ipsius vitæ fundamentum venenis omnibus aduersatur, hinc hominis saliua serpentes necat.*

Quo pacto vitalia bestiarum veneno armatarum viscera inoffensa patiantur ἀντιστρέφον propemodum caudæ venenum sic ut maneant tutæ. Disquisitio III.

HVic difficultati satis fecit Cardinalis Ponzettus Lib. 2. Cap. 26. Pag. 547. adstruens hos esse habitus inter se connaturales. Quasi velit illud insinuare Melphensis heros, quod hæc utraque principio assueuerint nil aduersari: quemadmodum canis, & felis suapte natura ęmula, quę una in domo natę ad inuicem exordio consueuerint, non insidiantur sibi inuicem, neque aduersantur: verum pacate degunt & una victi-ctant patina quandoque. Aliter Iosephus Quercetanus in Pharmacopœa Restituta, qua de Antidotis & Theriaca, causa omni etiam relata ad balsamum antipharmacum, quod ex terræ visceribus ad vernum tempus hauriunt viperæ.

Quod si instes arguendo, quod hoc eodem balsamo serpentes debent omne de se venenum excutere; tuebitur se Iosephus exemplo apum, quæ melle & balsami liquore aliàs affluentes, interim venenum aculeo fouent: præterquam quod nouo quocunque additamento firmum characterem obliterare natura non patitur.

Quid facit, ut idem suo sit generi perniciosum. Disquis. IV.

Caro viperina compares viperas ut necet vorata.

ENimuero viperæ carnes viperis, aut aliis anguibus depastę vitam eripiunt. quam quidem rem experimento suo primus affirmauit Abbatius Cap. 4, secundus me numeratore Iul. Cæs. Claudinus, qui & Theriacos Trochiscos mortiferos perhibuit viperæ, sub Sect. 6 Lib. de Ingressu med. ad inf. qua de viperis. Tertius autor Ioan. est Baptista Spontonus, qui Lib. de Pul.

Viperino Cap. x. his ipsis viperas vidit enectas intra stomachum septem horarum spatio receptis: quamquã hypothesis hæc haud facile suadetur iis, qui aduertunt quod viperæ se inuicem admordentes minime necant, attestante Gal. Lib. de Theriaca ad Pisonem, & Libro de Inæq. Int. Cap. 6. Verũ nos neutri supposito incommodantes utriq; satisfecimus agnito inter hæc nõ leuissimo discrimine, ac disparitate. Nimirum in irrita viperarum se inuicem admordentium energia, spiritus quędam qualitas attenditur; oblędentium vero carnium substantia est, quæ mortis est autor. Non occidit, inquã, vipera, quia spiritus parem spiritum exsoluere nequit: ut nos huiusce Libri Cap. 14 monstrauimus. Iam vero, quod viperas exanimet carneus earundem cibatus; id fieri credam ratione, quam alias exposui: id est, quod viperinarum carnium compages haud venenata quidem facultate, verum antipathia venenum ex feræ corpore propellit: illud autem animantis maxima substantia præcipuusque vigor est: quo cum polleat pręsente, ne mirum quidem est si langueat, concidatque iam absente. quam subtilitatem, quamue causam ignoro num agnouerit Baldus Angelus, quum hoc problema tractans, illud emiserit verbi, quod viperina viperis offa venenum propellat. Sed enim proximam, & coniunctissimam causam, quam ex nobis audiuisti, non expressit.

Disquisitio V.

QVæsitum esto, quo referas, ut assueti veneno, veluti Mithridates noxę non sint suppositi venenorum. Audaciores quidem fuisse necesse est Ophiophagos, Psyllos, Marmoridas, Marsos, quos nominat Aristoteles Lib. 8. de Hist. Anim. Cap. 29. & Bufoniuoros, qui ista sibi venenata etiam in cibum quotidianum verterunt. Item Aegyptiorum Sacerdotes, qui sicut in epist. S. Hierony. refert, impune se castrarunt mo-

dicis cicutæ sorbitionibus diutius assueti. Verum tamē illo præterito discrimine primo, quod tamen nullum fuit modicis momentis adiecto veneno consuetudine: quod Gal. & Lib. 3. simplicium Cap. 18. notauit, post modum inducta familiaritas est; atque adeo consuetis nulla fit passio. Deinde actio est inter contraria specie: iam autem assueti veneno minime cōtrarium hoc agnoscunt: quod autem plerisque bestiis est natura sustinens veneni, cum nobis est assuetudo. Porro bestię pleræque venena concoquunt, præsertim aues, anates, ibides, ciconiæ, gallinæ, ac præterea pisces. Quin etiam plerisque mortalium ea fuit stomachi viscerumque vis, ut venena digereret. Qualis fortasse femina fuit, quam Libro cōtra Manichæos Diuus Aurelius Augustinus narrauit vel nullo vel leui incōmodo venena hausisse; quæ nullus reorum sustinere quiuisset. Contradixit de consuetudine placito huic Steph. Rodericus in Lib. v. de Met. Microcosmi C. 12. credo Ponzettum imitatus in Lib. 1. de Venen. Cap. 8. scribentem consuetudine quidem mediocres inimicitias cōciliari, maximas & omnino aduersas nō posse: quod etiā scilicet ab minutis deterioribus assidue captatis facile fieri possit ut minus lędatur quispiam: verū haud euenire, ut à veneno similiter ingesto per unam assuetudinis vim minime violetur. Aliter & τοῦ ἀδυνάτου constantiam comment. Lib. Hip. de Alimento Sect. 2. Art. 4. Pag. 293. sub calcem exposuit idem vir, minime passus induci familiaritatem, aut amicitiam conciliari: quia ex parte naturæ fuga est, ex parte veneni furor. An ergo inter furentē & fugientem modus sit contrahendæ familiaritatis? Statuit ergo fieri per aliam rationem, quæ est: venenum à principio in exigua quantitate sumtum posse à natura nostra superari, & separari, atq; in longinquam regionem, hoc est in aliquod emunctorium relegari, atque nullam noxam inferendo per annos permanere, ut Galenus de Innato veneno sentit. Cæterum, cum iterum,

atque iterum paulatim idem venenum assumitur, semper quod repositum est per sympathiam aliud quod denuo ingreditur ad se vocat à cordis municipio vocatũ. Hæc Autor Lusitanus: cuius & alia supra rem hanc disputata legeris eodem loco: legeris item & hanc eãdem repositionem in dicto cõmentarii loco, quod præsumpta antidoto venenum expellebatur, vel ignobili loco seruabatur. Cauet autem hic autor erroris se dissimulatorem profiteri, quod Mithridates aut alter homo quispiam assueuerit veneno, propterea quod extremam e diametro hostilitatem minime patiatur natura: quod tamen facile factum negotium luculenter exposuit Sanctorius in Lib 4. Methodi vitand. errorum Cap. 6. quam suam dissertationem lege. Nempe longior hęc est, quã ut hic inseri liceat. Licebit autem addere quæ Sennertus Paralipom. Inst. Cap. 9. scripsit. Sunt autem hæc: *Quod vero quibusdam venenis homo adsuescere potest, ut cicutæ, & aliis plantis, ut & animalibus venenatis causa hæc est, ut hoc alleg. docuimus, quod venena quædam, ut plantæ, & animalia, etiam quid alimentosi in se continent, quod cum corpori hominis apponi possit, cum eo & venenum se sensim insinuat: alia vero, ut arsenicum, auripigmentum, & similia, cum nihil alimentosi in se habeant, iis nullo modo homo adsuescere potest.* Hæc ille. Nunc audi, quæ de hac re opinatus Thomas Campanella Calaber, Stylensis, Pręceptor meus venerandus in Libro scilicet Medicinaliũ, qua de essentia & causis Pestis Mithridates ait sapiens venenis vesci solebat, ne posset ledi, vehementia primalitatum in antipathia qualis autem aut quæ si hæc vehementia, ex hoc autore dudum in hoc ipso Capite significaui.

Alia ratio nixa in substantia crassa densaque carnis serpentinæ ac simili victu: qua una comparat hoc sibi quisquam suetus his alimentis, ut facile resistat iniuriis & insolentiæ venenorum. quippe cor & præcordia reddita firmiora, ac solidiora, & impulsum aduenientis *Vise Cap. 13. de ratione infectura.*

ho-

hostis sustinent, & repellunt, non aliter quam homo quispiam armatus thoracem lorica, caput obductus galea quoscunque hostiles insultus tutus accipit, deridetque. Alii crediderunt, fieri repulsum aduenientis hostilis veneni, quia particulæ secundi studiose vorati per hominem veneni illæ sunt, quæ noua iam & alexiteria natura parta sede præoccupata contra nitũtur insultanti, & ne noxa subeat refragantur. Nedum & altera problematis pars est differenda nobis, quo lucide exponamus, ut tutus iam suæ salutis homo, qui aggerauit in se ipso venenum, deleteriam huius vim in alios immittere queat.

Respondit Ferdinandus Ponzettus in Lib. 1. de Venen. Cap. 8. Pag. 52. Venenum transmutari in corpore sumentis, ut perdat formam, & venenositatem: dum tamen permanet in stomacho, antequam digeratur, suo prauo vapore inficit os, & labia, quæ medio gulæ continuantur cum eo. Quare cum saliua infecta poterat de facili venenare osculantes. Habebat igitur illa puella semper aliquam partem napelli in stomacho, & in hunc sensum venenum spoliatũ à sua malitia potuit verti in substantiã nutritam excepta parte quę erat in stomacho non adhuc digesta. Iam de ratione, qua cõparetur ad venena assuetudo, & ex assuetudine venenorum apathia, dicendum est paucis. Ferdinandus Ponzettus in Libro 1. Cap. VIII. de Venenis, cuius autoris doctrinæ dextrę suffragatus est Daniel Sennertus, in Paralipomen. Inst. Cap. 9. & Parte 5. practicæ Sect. 7. Cap. 1. ut assuescat quispiam veneno, requirit mea quidem interpretatione tria: unum est, ut materia venenifera tentetur in ventrẽ dimitti pusillulis momentis. Enimuero, si modicum ingeratur, hoc tantillum quasi contemnens natura per inde ut nihil incommodi laturum, concedet, & non aduersabitur illi. alioquin pugnam illico susciperet de obiectis grauioribus male offensa. Secundum est, ut gradatis in

dies

dies modicorum ponderum augmentis progrediatur homo in assuetudinem usque consummatam propter πλῆστον ut ait Galenus δύνασθαι τὰ ἔθη, καὶ φυσίας ἐπικτήτους. Tertium est, ut offæ veneni delatrices subditam aliquam alibilis materiæ portionem comprehendant. Ita quidem plantæ mites in locum translatæ venenosum aluntur, & augẽtur feliciter. Omnibus autem modis alienum est ab assuetudinis antipharmacæ consilio genus omne, quod exsuccum & ἄτροφον corpori futurum est. Quartũ animaduersione maxime necessariũ admonuit nos Põzettus dicens: *quia experimenti, ac periclitamenti verius quam artis hæc est assuescendi peritia: si modo peritia dici debet. ea propter ad experientiam usu longo comprobatam referenda est tota*. Quamquam ut ego interpepetror huic experiendi, tentandique praxi parum aut nil confisus videtur Heros Melphitensis. Siquidem, inquit, hominis vita necesse habet organis ac spiritibus certa temperatuta fotis. hæc autem sanguine, aut humore veneni infecto, nec generari, nec conseruari queunt, quod facultates naturales nil obiectum in substantiam vertunt nutribilis corporis, præterquam materiam, unde animal constare potest; reliquum vero depellunt omne. Atque adeo si vita conseruatur alimento. Hoc autem ipsum simile corpori est in fine coctionis. In talem certè conformationẽ euadere materia venenosa non potest, utpote quæ digeri atq; afformari non potest. Pręter hęc incommoda fieret quoq;, ut si vis attractix initio attraheret, retentrix retineret, cõcoctrix concoqueret substantiã veneno insolentem: inter hæc expultrix minime subseruiret hisce virtutibus, quibus parere fuit parata. Hæc fere ad Augustinum Niphum scribens Cardinalis Melphitensis. Quam de expultrice quidem pręsente, nec expulso tamen veneno difficultatem agnoscens Steph. Rodericus loco dudum à me citato haudquaquam passus cum utili apposito alimento coire veneni portionem, hanc prouide de sele-

ctis

ctis orporis locis ad ignobiles, & ad inguina ablegauit: non aduertens tamen veneni vim ubilibet corporis haud posse ignauiter detineri. Atque ubi pro Roderico dices, & luis venereæ venenum diu deses & torpidum sæpe morari: continuo produxerit quispiam Syphilium venenum, haud vere, sed analogicè usurpari. Sed nihilominus Rabidi canis venenũ, quod propriè dici fatentur omnes, ipsum ad 7. & ad 18. item, & ad 40. annos, nedum ad 40. dies iners & inefficax persistit. Hæc nos obiter pro Roderico: cui tamen obsistit altera difficultas indicata verbis Ferd. Ponzetti, qui Lib. 1. de Venenis 1. Capite non admisit sub viuentis corpore remansisse venenum; si quidem, ait, esset aptum inferre mortem. Quam ob incommodi causam Ponzettus aliã iniit viã, & ad præstantiã optimæ temperationis confugit. *Cũ nihil magis* (verba sunt illius) *aduersetur, & resistat cuiusuis discrasiæ & malitiæ veneni, quam bona & temperata complexio, quæ sola restituit corpus in sanitate: ideo est potius præbenda fides experientiæ, quam persuasionibus scribentium.* Ratio etiam suadet, quod maior contrarietas sit inter venenum & cor, quam inter venenum & venenum. Non enim est dubitandum, quod virtus & robur cordis una cum spiritibus, & naturali calore aduersantur magis non solum veneno, sed cuilibet imaginabili distemperamento. Si enim saliua hominis interficit serpentes, & scorpiones, quia forte in ea est impressa virtus membrorum totius corporis, quanto fortius complexio temperata &c. alia, quæ digna sunt lectu cum appendice Cap. XII.

Cæsalpini opinio consultissima.

Sic quidẽ isti omnes: post quos placet adnectere sententiam And. Cæsalpini, qui in Lib. 3. Artis medicę C. 6. non inficiatus consuetudini magnam vim inesse: tamen putandum est, inquit, Mithridati atque aliis nõ sine antidotis huiusmodi consuetudinem tutam & absolutam.

Sextum. Quid facit, ut, cum quid venenosum intrusum est interno corpori, incontaminatũ hoc offensum pes-

Cadmæus prope frater fratrem pessundat, & letaliter habet, si aliud inuenerit, quod in homine oppugnet, cum eo congressum nihil infert mali? Aconiti porro, sicut est apud Plinium Lib. 27. natur. histor. Cap. 2., ea est natura, ut hominem occidat, nisi inueniat quod in corpore conculcet, cum eo solo colluctatur quasi compari intus inuento. Mirumque, exitialia cum ambo sint, duo venena in homine commoriuntur. Hoc de venenis, quæ intrinsecus accipiuntur veterum experimentum fuit. Aliud quoq; memorabile est de externe interneq; oppositis antipharmacis; quibus ad vulnus venenatum hinc atque inde administratis, idest horum parte vorata, parte applicata, venenum media via interceptum facillime desit. Quod adnotauit Laurent. Iubertus Parad. 9. paulo priusquam ad capitis finem perueniatur. Putauit autem eximius hic vir ab impositis topicis alexiteriis, non similitudinis quidem vi, sed contrarii pugna venenum trudi. Sed quæ produxerit scientissimus Auenrhoes referamus. Hic quidē Lib. 5. Collect. Cap. 23. quod est, de Bezaharticis: Sed causa, " ait, quare bezahar occidit, sane non est, nisi quia " non habet prodesse, nisi quoniā in corpore est disposi- " tio venenosa. Ratio inquam Arabis Philosophi, quæ quatuor negatiuis innixa nil explicat prҽterquam interminationem negatiuam, & in seipsam recurrentem ἑρμηνείαν idest, Cur bezahar pellit venenū tantummodo, cum corpus occupatum est aliqua venenosa affectione. Respondet, quia tantūmodo habet hominem seruare occupatum, aliqua venenosa affectum. Quæ responsio, queue definitio fert iudice me negatiuam definitionē, nil profecto satis fauentem, aut exprimentem. Quare nos ingeniosiorem, & luculentiorem, si conceditur, excogitamus. Summa autem rationis nostræ capita sūt duo. Alterum: sicut alimentum sua ipsius natura rapitur ad nutribiles carnes: sic venenum suopte nutu, non auocatum, recta fertur ad eorum obiectum, vide-

licet suum hostile & aduersarium: quemadmodū mors & mortifera vitæ aduersantur, & vitalibus. Quamquam enim pleraque venena cerebro, ut cicuta; pulmoni, ut lepus marinus; vesicæ, ut cantharides, comparata sunt afficere: nihilo tamen minus, ut Gentilis Fulginas aduertit, id propterea fit, ut cor in sua regia tentent, quando, si cor præterirent, ne quidem mortifera forent.

Ad cor igitur, & ad huius arcē oppugnandam dirigitur recta venenum, nisi quid ipsum auocet & impediat. Impediunt autem plerumque multa: inter cætera occurrens quid subiectum, ut succus quispiam vitiosus: cuius obiecto gaudet velut amica luto sus. Verum quid exempla capessam extera; quando & Mercurii corallini & meteorumenum medicamentum, seu quidem internè, seu externe administratum accomodatissimam exhibet obseruationem? In Camarina quippe Syphilia, in pituitosa synouia, in colluuie succorum putrida qua vi quaue præstantia sese exerceat alacritas Hermetica, ii ferant, qui quotidie medentur in Nosocomiis istorum hominum ingenti numero: quam si conuertam & in abscessus hypothesin monstrabo luculentissimam eiusdem rei demonstrationem. Coniectus enim in sinus putrium excrementorum alter puluisculus, quem præcipitati vel sublimati dicunt: quantum dolorificus principio, tantundem exitu frugiferus comperietur. Cuius opera factas quis referat expurgationes, tum continuo fluidas, tum mox crustularum internis ulcerum oris, & emmotis obductarum, sic ut veluti subuculas repræsentet: quas nulla alia medicamenta, sed neque ignis ipse, produxerint.

Ad alterum nunc descēdam caput: quæ est una quasi imperii solitarii cupiditas, & collegii impatientia, siue ut verius dicam insolens & tyrannica potestas: quibus studiis diuertens ad corporis infestamēta cordis insultationi facile supersedet. Sic igitur Aconitum præcordii limine, quod insectaturum erat, morbidum quid & pe-

ſtiferum adoritur, atq; expellit: in qua occupatione detortus à corde furor medio ſub corpore refrigeſcit & elangueſcit ad inguina, ſicut Stephano Roderico Luſitano, vel extra corpus, ut Sebaſt. Baſſoni placuit eliminatus , demum à natura ſuperatus.

Hęc prioris hypotheſis & problematis eſt enodatio : alia & promta Paracelſeis eſt nodi ſolutio: qui adſcribunt medicinis ſcientiam & prędeſtinationem ſingularem, qua non agant niſi inueniant in homine inimicũ; ſicut nec magnes attrahit, ubi non eſt ferrũ; & ſtibium peculiariter ferrum adoritur. Quam tamen ratiunculam multis argumentis infirmat A. Libauius in Alchym. Pharmaceut. Cap. 14. quæ lector adeas velim mihi laborem eximens recitandi.

Quod vero ad poſteriorem ſpectat, agitatum ſeu cõtrarii vi, ſeu antipathia venenum, & à cordis tramite abſtractum, mox in medio inter bina alexiteria conflictatu tandem hebeſcit atque fatiſcit : aut fit illud propterea quod accenſum ſuum furorem καὶ ὁρμὴν ſatis eſt ut exerceat ubilibet corporum, quod occurrerit: occurrit autem primum id quod in propylæis cordis & in partibus naturalibus offendit; more ſcilicet furentis hoſtis qui cum aduerſario inſultare non poſſit, ſi eius indumẽta & ſupellectilem diripere & diſcerpere potis ſit, expletur ſua libidine ac prope ſedatur; aut veluti canis rabioſus, qui cum hominem mordere deſponderit, ſi baculum momorderit, contentus eſt. Hæc de problemate nos. Cæterum quid cauſæ ſit, ut venena ſtomacho aſſumpta vitioſos humores exerceãt, eſt tibi diſcuſſum à Mercuriali Lib. 1. de Ven. Cap 12. quem viſe.

Cũ non liceat in aduerſarios, ſæuiunt in horum ſudaria quandoque hoſtes.

Hoc quoq; cordis aberrati principio & hac Analogia, ſi recte aduertis, conſequitur ex his: quod inter duo venena cum alterum alteri a dictũ fuit, deperit illud, altero per alterũ rapto, & à cordis oppugnatione abſtracto. Atque ex his quoque principiis profecto fit, ut inter duo pugnantia Antipharmaca depereat ſalutaris eſ-

essentia. Quod notauit Libau. Alch. Pharm. Cap. 5. nimirum aberrato tramite, quo cordi opis egeno suppetiæ fuerant ferendæ. Atque hinc etiam fit, quod admolientibus euacuationem pharmacis ex veneno suo domitis si Theriaca accesserit, vi catharticorum elisa euacuatio interciditur, si Galeno credimus Cap. 14. tũ ad Pisonẽ tum ad Pamphilianum scribenti: Item Iacobo Syluio in Lib. 4. de Com. Medic. §. de Theriaca, necnon Hieronymo Mercuriali Comm. 4. Lib. Aphorismorum 15. qui tam extreme assensus est huic Hypothesi, ut professus fuerit Theriaces vim & integritatem sic demum explorari, si sumpta superpurgationes finiat statim. Cum his quoque viris est Ioan. Costæus, qui super Canon. Vniuersalium Auic. 5. rationem eius rei tradit his verbis: Sanè illud etiam aduertendum hoc in loco, Theriacam antidotum non recentem solum cohibendæ purgationis habere vires, sed idem etiam præstare antiquam, alia tamen ratione; tum quod vim venenatam medicamenti oppugnat, tum quod humores ad ventriculum confluentes in cutem reuellit. Hæc isti omnes: quæ admittit quidem, verum illud etiam addidit aduertitque Fallopius Empiricorum experimentum: si Theriace catharticis immisceatur, eorumdem catharsin adiutum iri. Itaque antidota, inquit, mixta cum soluẽtibus agunt per virtutem soluentium, exhibita autem post soluentia impediunt actionem illorum. Secus autem A. Libauius, qui Cap. 14 Facto alio, sicut ait, experimento inficiatus est hanc Theriacæ vim inesse. Verum, qui placito priori adhęserit, hic facile vitiosum Theriacæ apparatum adstruet in hypothesi Libauiana; præsertim quando & legitimis careant hi populi: nempe viperas in Germania se nunquam vidisse refert Cordus in Comm. ad Dioscoridem, hisque angues oblatos quoscunque substituant, ut idem Andreas testis prouocatus confessus est. Quanto autẽ discrimine, quam ingenti sæpe malo sit incuriosus & pręposte-

rus

rus Theriaces apparatus, disces ex his, quæ testatus est Aldrouand. Lib. de Serpentibus in sermone de Vipera §. de Theriaca. Hæc de adulterina. Cæterum tam acribus in agendo viribus est legitima Theriaca, ut huius plenior admixtura virtutem alexipharmacam destruat aliorum, Antonio Guainerio censore Lib. 2. de Venenis Cap. 5. Lib. 5. Meth. Med. Cap. 13. & Lib 12. eius operis Cap. 7. & Auic. 6. Tertii, Tract. 2. Cap. ult. & Aetio Tetrabl. 2. Serm. 4. Cap 6. & Paulo Lib. 3. C. 40.

Disquis. VI.

QVo naturę decreto bina venena iuuant, quæ præter modum affectura forent intento bifariam veneno, ut inquit Ponzettus, furore materiam facienti. Verum tamen insequitur salutis effectus, priore quidem à posteriore abstracto. Tradit exemplum Kircherus in Parte 7. Cap. 4. §. 2. sicut frigore vitiata membra aqua imposita niuali restituuntur. Iuxta illud Hipp. Lib. 5. Aphor. 21. & flamma caloris deflagrantia membra spiritu affuso vini refrigescunt, ut experientia docet. Itaque frigus excedens frigore, calor calore delectatur.

Disquis. VII.

QVo pacto fieri credas, ut ex pessimo veneno optima eliciatur medicina? Quia scilicet ex mero veneno paratum arte alexiterium si respondere principio suo debet recte, quo letalius venenũ, & vitalius alexiteriũ exurgere inde debebit. Quo fortasse consilio Germani, de quibus refert Libauius in Alch. Pharmac. C. 7. qui scilicet oblatos serpentes pro puluere captant nil curantes etiamnum sub corylis hospitatos atq; alios venenatissimos. Nimirum in hoc alexiterio præstantior restitit vis euocandi veneni, propterea quod, ut alias alio retulimus, virosum sit oportet, quod virosam vim

Theriaca vitiosus apparatus.

euincere sibi permittat: sitque antidotorum excessus æquiponderans venenis.

Disquis. IIX.

PEr quam causam fit, ut ad primos Euphratis ortus, Aeliano testante Lib. de Animal. Cap. 29. serpentes nascantur hospitibus non item indigenis inimicissimæ, atque usque eo infestæ, ut aduenas morte multēt. Ad hæc in Syria circa Euphratis maxime ripas, & dormientes Syros non attingunt angues; à vigilantibus vero conculcatæ, si momordere, nil lædere consueuerunt, in alios cuiusque gentis odium alentes, cumque indignatione vim letalem inurentes. Quam ob causam & Syri, quasi scelus sit, eorum nullo modo tulerint necem. Ita Plinius: qui addidit serpentes in Tiryntho pusillos, quos terra nasci proditur, inquilinis innoxios. Hac una quæsiti parte proposita: cæterum & altera difficiliorem facit explicationem; quod in Latino Cariæ Monte tradat Aristoteles, à scorpionibus hospites non lædi, indigenas vero nec dari.

An hæc igitur sympathias, aut antipathias vi fieri credas? Verum, ut hæc promta ratio sit, iners tamen & supina videtur. Ingeniosior ergo, & probabilior est excogitanda. Qualis fortasse fuerit eiusmodi. Scripsit Agatarchides in parte Syrtium maiorum esse Psyllos à Psyllo Rege dictos, quorum corpori fuit ingenitum virus exitiale serpentibus, cuius odore sopirētur angues. Aliis vero familiis genere Marsis datum est, ut corporis tactus aut sudor venerationi sit serpentibus. Sic horum unus Exagon dictus à consulibus Romæ in dolium serpentium coniectus experimenti causa circum mulcētibus linguis miraculo fuit. Signum eius familiæ fuit, ad verna sudoris virus. Iam autem sicut in Cyrenaica regione Psylli natiuam quandam vim nacti sunt contra serpentes; ad hunc item modum, ait Strabo, sunt Teutyritæ

Aeliani testimonium.

tyritæ contra Crocodilos.

Huc mihi tota dissertatio producta est, ut appareat ex his, prouidere serpentes sua quadam ingenii perspicacia, quibus parere submittique debeant, quibus insidiari: atque hoc utrumque affectione aliqua corporis & qualitate a sensibus tactus, gustus, olfactus, exultāte; quas acri alioquin animantes sagacitate percipere ipsæ queunt, nos vix coniicere, vix diuinare valemus. Fit autē, ut insint hæ gratuitæ affectiones municipibus, quos reuereri debeant angues, atque adeo reuerentur. Cæterū in exteris non existētibus eisdem, non abstinēt antiquo impulsi impetu naturę, ut omnibus iniuriam vel suspicionem inducentibus continenter insultent. Possunt alias exteri quid gratiæ, speciminisue boni præ se ferre; quibus nominibus consultum est natura, ut quicquam mali non intentent angues. atque adeo non intentant. Quibus ipsis caulis credo fieri, ut ictus suos scorpii multo perniciosiores, quam viris infigant femellis, præsertim virginibus, quibus semper letales fuisse testificatus est Plinius Lib. 25. Cap. 9.

Vnde accidit, ut venenata admota sint assumptis periculosiora & calamitosiora. Quod Lib. de Humor. notauit Hippocrates. Ludouicus quidē Duretus in Lib. 1. de Morb. Inter. Cap. 43. confirmata iam re sibi obseruatis experimentis dixit affici partes aut τὴν γειτονείαν ἔχιν, aut τὴν κοινωνίαν, aut propter vicinitatem propterque officii communicationem.

Addimus in hac hypothesi nos esse hinc, quod eleuet veneni vim, hinc quod adiuuet. Porro quod spectat ad veneni vires retundendas, pleraq; multa possunt extare: primum pituita stomacho suffusa, quæ si acidula sit, longe potior erit; deinde robur eiusdem stomachi, quod nonnullis hominibus est tale, ut non una venena eludat: tertius calor ulterior viscerum atque halitus ex arteriis, quorum vigor sæpenumero sequestrat extraque fert venena, vel portionem eorum tenuiorē. Om-

nibus

nibus ad summam partibus inditum est ingenium, ut se suosque compares tueantur.

Iam vero quod spectat ad externe receptum venenum, primum conclusum in augusto loco vires cumulat, nedum detrectat suas. Secundo comprehensos in vestibulo spiritus nil obluctatos continenter extinguit: inde succos, quæ receptacula fuerant, eadem expeditione inficit & corrumpit, tum ut integritatem suam conseruent partes solidæ: tertio interim quid non moliatur stipantium undique carnium calore eodemque deductus ultra vectore. Adhærens quippe arteriis harum diastole attrahitur & cordi communicatur. Quanto igitur expeditior exterioris quam interioris infecturæ facultas est?

Disquis. IX.

SVmptis ex vipera medicamentis nullus usque alio tum veneno inficitur, tum Libau. ibidem loci 161. Nimirum, quod valentissimè corpora immutat viperæ medicamen: supra quam alia non est immutatio. Hinc equidem autumo fieri, quod qui iecur serpentis ore attigerit, hunc neque attingunt serpentes: aut si attingunt quidem, nullam exinde inferunt noxam: quam nos rem doctos fecit Plinius Lib. 19. natur. Hist. Cap. 4.

De Helenii veneno. Disquis. X.

HActenus Alexipharmaca saliuæ facultas discussa est, ad Helenion hinc transeo plantam, quæ toxicum quidem est extrinsecus, stomacho vero recepta, commodum utentibus alimentum. Quippe Dacos, Dalmatasque prodidit Galenus Lib. de Theriaca ad Pisonem Cap. x. cuspides telorum solemni hoc inficere veneno, quibus confossi cerui stirpis eiusdem se pastu tueantur. Quod problema cum primus Galenus in eo loco proposuerit, haud tamen absoluit. Nostrum igitur erit, si nostrum modo ingenium ferat absoluere.

An

An igitur obtruſerimus ſimile, quod alium, & ſinapi extimo corporis habitu pyrotica, interno ſtomacho alimenta; Lithargyron contra, & Ceruſſa medelę ſunt ulceri, venena vero intus aſſumpta: Mandragora deniq; Hyoſcyamus, cicuta, externo corporis medicatu commoda, intrinſecus homini peſſima ſunt. Itaque ſitus corporis plerumque contraria facit, quod & ipſe Galenus in Cap. 3. Lib. Tertii de Temperamentis aduertit,
„ cum ait: Nihil foris, intuſque parem agendi facultatē
„ habet. neque enim, aut viperæ venenum, aut rabidi
„ canis ſpuma, aut aſpidis virus, (quæ tamen ſi extrin-
„ ſecus corpori occurrant offendere creduntur) parem
„ vim habent, vel ſoli cuti applicata, vel intro aſſumpta.
Quam ob cauſam non mirari non poſſum id, quod idem ipſemet Galenus oblitus eius, & quod modo memorato loco, & Libro ad Piſonem docuerat, Cap. eiuſdem operis de Theriaca adnotauerit: Cleopatram Aegypti Reginam Cæſari redditam captiuam, ne viuens in hoſtis manus veniret, & per ludibrium in triumpho circūduceretur, aſpidis veneno in brachium per ſuos ipſius dentes alte defoſſum infuſo concidere voluiſſe. Quod venenum equidem aſpidis ſaliuam interpretor. Quam abunde collectam in gutture mox hinc expuere ſcripſit Olaus Magnus. Equidem dico, ſi aſpides vorati, venenumque ipſorum epotum, ut Plinius fatetur, exitio non ſunt, quid offecerit non à libero quidem aſpide iaculatum, verum ex ipſo captum, & impoſitum? Dicerem, quod exterius applicata venena diriora ſunt, Hippocrate autore, Dureto comprobatore, item & Cęſal-
„ pino, qui Lib. 3. Medic. Quæſt. quod eſt de Venenis: an
„ virus, ait in vulnere, in venas arterias, & neruos ſta-
„ tim ingreditur, comeſta vero caro in ventriculo conco-
„ quitur: ut ſi quod virus ineſt cum excrementis eiiciatur.
„ Ob hanc cauſam ictus ferarum citius interimunt, quam
„ venena aſſumpta. nam in vulnere ſincerum ſtatim ſub-
„ ingreditur &c. Verum id intelligas oportet de viuis,

idest viuidis venenis, non autem de iam emortuis: at qui emortuum est virus, quod extra libertatem, & voluntatem anguis administratum est. Vise autem, & huc alia, quæ de dentium viperæ veneno dicta sunt in Cap. 13. quæ quidem ubi minime satis fuerint, ad alias enodationes denuo capessendas deueniamus. Petrus Andreas Matthiolus videns necunde fieri posse, ut ex Helenio vis prodeat exitiosa, qua lemma fabulosum, qua gramma mēdosum arbitratus est. Fabulosum inquā fortasse, quod talis fuit ortus credulitatis, quem Aelianus narrauit. Est autem eiusmodi. Cū Thonis Aegyptiorum rex custodiendam accepisset Helenam à Menelao per superiora Africæ circa Aegyptum, & Aethiopiam oberrantem, inque eius amorem incidisset, & vim illi inferre conaretur, fama est, illā uxori Thonidis Polydamnæ rem omnem aperuisse. Polydamnam verò, & metuentem, ne propter formam sibi aliquando præferretur Helena, simul miserantem in Pharum exposuisse, & donauisse herbam serpentibus illic abundantibus aduersariam. Cuius sensus (ut ferunt) quamprimum perceptus est à serpentibus, illi passim in terram se abdiderunt: Helena vero herbam plantauit: quam cum comprehendisset, suo tempore semen serpentibus inimicum protulit, & Helenium, ut harum rerum periti asserunt, appellata est, & in pharo prouenit. Hæc Helenii fabula. Vnde Matthiolo suspicio fuit alias etiam suspicato pro τὸ ἐλλέβορον irrepsisse in codicē τὸ ἐλένιον: propterea quod Hispani cōsueuerint sagittas albo veratro venenare: quod toxici genus sic atrox est, vt animal interimat ante horam, nec alio medicamento sanari vulnerati queant, quam deuoratis Cydoniis malis, vel eorum ebibito succo: quippe qui vim radicis reprimit. Verū enimuero cumularit quantumcumq; sciuerit probabilitatis Matthiolus; tamen haud aduertit, & internis visceribus letale venenum esse veratrum album. At vero in hypothesi Galeni constituta est helenii planta vitæ nil aduersari. Verum quæso non aduersetur sin-

Hist. anim. L. 9. Cap. 21.

cerum, ut natura prouenit, strangulatorium, & con-
uulsorium medicamentum? Satius igitur fuerat, ut in-
ficiis Senẽsis homo consisteret, quas & nos consulto se-
quamur oportet, propter vulgatas alias codicis suspe-
cti causas, atque alias rationes. Enimuero Hier. Car-
danus Lib. 1. de Venen. Cap. 18. tradens, quæ assu-
muntur, quod non semper exterius admota perimant,
præter experimenta, & rationem suadere, cum mi-
norem vim habeant: quod vero venenorum, qua exte-
rius admota perimunt, ullũ interius assumptum non oc-
cidat, se nõ dum nouisse, & neq; nunc inuentũ esse, neq;
in posterum usq; in ęternum inueniri posse, quod inter-
rius assumtũ non perimat tanquã venenũ. Verum ama-
bo te Cardane siste tantisper, neq; ita sententiam tuam
pręcipites impossibile pronuncians hocce negociũ. Sunt
quippe primę notæ viri, qui tibi contendenti velut Har-
pocrates silentiũ indicunt. Plinius, inquam, qui potum
aspidum venenum quantalibet copia dixit non nocere.
Non enim est tabifica vis: itaque occisa morsibus earum
animalia cibis innoxia sunt. Et Galenus in Lib. ad Pi-
sonem testatus est Marsos aspidibus vesci suetos sine
ulla noxa: qualium nihilominus serpentum sic pernicio-
ciosum venenum est, ut per excellentiam dici solitum
sit, δῆγμα τῆ ἀσπίδος. Nec vero tamen ictus viuentis anguis
pestiferus est, verum etiam venenũ ex eo captum, quo
Cleopatrã Aegypti Reginam in brachium per suos ip-
sius dentes alte defossum infuso sublatã perhibet Gal.
in eodem Libello. Sed multo maximum est Aristotelis
testimonium; qui Lib. 1. de Plantis, Cap. ult. scriptum
reliquit βελένιον, quod perniciosum est, in Persia natũ, in
Aegyptum & Palęstinam transplantatum edendo esse.
Iam autem quia in Aristotelis Belenium incidimus; hoc
ipsum puta fuisse Galeno, quod toxicum externe feris
tutum est edulium internè. Quare si placet, pro Hele-
nio Belenium substituens sic emendabis Galeni locum
hactenus offensum.

Potum aspidũ venenũ haud letalem.

Galeni locus offensus nitori suo restitutus.

Cur Insularum indigenæ serpentes innoxii sunt.
Disquisitio XI.

Ponzettus de Venen.

HActenus enodaui multa. Sed enim hîc unum expediendum restat ad calcem problema: quod antehac à nobis sæpe fuit constitutum: Insulis quibusq; venenum abiecisse serpentes. Cuius rei causa cum requiritur, hanc ego continuo doctis ingeniis memorarim; quod materia gignendorum malorum anguiũ una colluuies corruptæ sit aquæ cum terra: cum qua colluuie coniungitur & lentus situs, suam exhalans mephitim. Quæ bina vitia duplici tolluntur insularium aquarum beneficio; & quod sale digeritur natura separatorio lentor, & quod fluore diluitur corruptela: interim vero dispersa materia tota consumitur, & aboletur. Sic nusquam in insulis concipitur venenata serpentium lues, licet ipsę concipiantur. Vnum tamen difficile sidit, quod Sicula terra tetros mittit serpentes, sed nihilominus insula vastior continentis est loco, quę ad Austrum exposita æmulatur australes venenosorum anguium feracissimas. Qua equidem ratione resolui nodum oblatum ab D. Ioanne Rhodio Dano, incomparabili Latinorum principum autorum instauratore, dũ apud Scribonium Largum Compos. 171. percontatus est, ecquid in Sicilia plurimi fiant rabiosi canes.

M·AVRELII SEVERINI
VIPERÆ PYTHIÆ
PARS TERTIA,
QVÆ EST DE EIVSDEM MEDICINA.

DE INDICIIS IVDICIISQVE VIPEREI VENENI. CAP. I.

Vm equidem in hoc Pythiæ Viperæ Libro, ad hunc usque locum de Viperæ natura, deque huius venento, variisq; problematis ad hanc rem attinentibus & numero plurimis, & grauissimis contemplatu pro virili pertractarim; video iam aduentare particulam Therapiæ seruientem. Quam tractationem equidem, quod ad me attinet, verè non institueram, utpote quam alii satis superque enarrarint. Verum quia cognosco plerosque id mihi vitio daturos, meoq; penso non expenso totum hoc opus hac parte deficiens æstimaturos; satius hoc fore putaui, si compendio, quo fieri potest maximo, rem reliquam transigam; sic factu-rus, ut ne videar huic muneri defuisse, cum tamen parce & sobrie sim hanc operam perfuncturus. Vtar igi-tur

Instituti ratio.

tur in plerisque Nicandro, Dioscoride primis, mox Galeno, Aetio, Paulo, autoribus Græcis omnibus, prout res feret, nunc fideliter adductis, nunc interpretatione nostra donatis. Nicander esto primus, qui cecinit hæc:

Tu modo vipeream speciem, variasque figuras
Aspice: longa illa est, breuis hæc discrimine tanto
Fert Asia, atque Europa, paresq; haud videris usquam.
Namque per Europam curtæ, queis tubera summis
Naribus existunt, albæque, & cornua gestant.
Hac Scironia saxa colunt, canumque Aselenum.
Ast Asia unam aut plus turgentes pascit in ulnam,
Quales saxosum Bucarteron, Aegageesque
Culmina celsa tenent, & Cercaphus educat ingens.
Latior est harum vertex, tractuque supremo
Corporis exigui, non longa volumina caudæ.
Squamarum serie assidua, nexuque rigentes,
Et piger incessus dumeta per hirta vagantum.
At mas hic longus, breuis ille; sed omnis acuto
Vertice conspicuus, gracilique astrictior aluo:
Cauda quoque in nodos sensim tenuata minores
Porrigitur longo pendens de corpore parua,
Squamisque attritis: quod si furor aggerat iras
Lumina rubra micant, & linguis ora bisulcis
Lambens extremum caudæ finem asperat imæ.
Vipereum proprio Cocytum nomine dicunt.
Huic gemini apparent dentes in carne venenum
Fundentes, verubus sub femina pluribus atrox.
Ore etenim toto mordens illa hæret, & icta
In cute gingiuæ lato signantur hiatu.
Pingui inde haud dispar sanies emanat oliuo
Sanguineo interdum, vel pallida, tum caro sese
Attollens viridi, rubroue infecta colore,
Aut liuente grauem dat magna mole tumorem:
Hic modo turget aqua plenus, bullæque frequentes,
Quales ignis edax ambusto in corpore tollit,
Erumpunt sparsim, fœdoque humore redundant.

Pu-

Putria mox plagam circumstans ulcera & ipsam
Depascunt, sanie tetroque fluentia tabo;
Flagrat & ardenti corpus consumitur igne,
Et denso crebri singultus agmine guttur
Concutiunt, sonitusque cient per colla ruentes.
Membra rotat cæca vertigine, robore nullo
Stant lumbi, magnoque artus languore fatiscunt;
Caligat, premiturque caput grauitate, sitisque
Interdum fauces arentes aspera torret:
Sæpe rigent ungues, atque æger corpore toto
Horrescit gelido, seu grandinis obrutus imbre;
Sæpe etiam in stomacho collectos bilis aceruos
Pallidus ore vomit: sudor fluit undique riuis
Frigidior niuibus, quas cæli nubila fundunt.
Nigricat ipsa cutis, plumbi modo fusca colore,
Cærulea interdum est, ærisue simillima flori.

Hæc Nicandri placita post suum Scholiasten secundus Iacobus Greuinus in primi de Venenis Libri capite pleraque explanauit, quem adi post Nicandrum.

Secundus Pedacius Anazarbeus esto, qui Lib. 7. C. 10. ait: *Si vipera momordit corpus intumet, ac vehementer arescit, subalbidumq; colorem concipit. Sanies à vulnere profunditur, primum subpingus, mox cruenta: pustulæ adustis similes erumpunt: & antea depascens ulcus, quod in proxima repens, non summa modo corporis, sed intima quæque corripit: gingiuæ iis cruore suffunduntur, inflammatio circa iecur erumpit, tormina, & biliosi vomitus sequuntur.*

Ex his verbis illud comprehensu difficile videtur, quod habet: τοῖς δὲ ὑπ' ἐχίδνης δηχθεῖσιν, οἰδεῖ καὶ ἐφ' ἱκανὸν τὸ σῶμα ξηραίνεται. Quî porro extumescat magnopere corpus simul, & exsiccetur, animo complecti non possum. Nempe tumor immodicus repugnat exsiccationi, atque exsiccatio vicissim tumori. At neque intelligo citra tumorem, quid sit exsiccari corpus. Quas ob causas mendum irrepsisse in codicē necessum dixi principio, cum difficultas hæc occurrit. Mendum equidem opinatus

sum

ſum illud, quod pro [σῶμα] debet reponi [ςόμα]. Sic enim ſuus omnis conſtat ſenſus: quando & os extumeſcere, ac ſimul exareſcere poteſt. Oris quippe ariditas, & ſqualor adeo notus eſt affectus, ut vulgo dicant os exardeſcere per febres, perque alias ab alto corpore profectas inflammationes. Iam vero, quod mea non diuinatio, ſed recta Dioſcoridis interpretatio ſit, facile declarabit Aetius, qui Dioſcoridis verba mutuatus dixit

Ex Aetii verbis noſtræ ſententiæ confirmatio.

Tetr. 4. Serm. 1. Cap. 21. *os adeſt exſiccatum.* Itaque recte Marcellus Virgilius Florentinus conuertit *: tumet, exſiccaturque à viperæ morſu magnopere lccus :* ſeu quod incommodum illud, quod dixi, rite agnouerit, ſeu quod Cornelium Celſum fuerit imitatus, qui ſæpe locum, partemue corporis vocat. quo ritu & Pedacius corporis membrum corpus appellauit. Sed nos aliarum apud hunc autorem ambiguitatum enarrationem proſequamur. Primo Dioſcoridianæ hypotheſeos ichor à principio quidem ὑπολίπαρος *ſubpinguis*, ſiue id quidem eueniat admixtione diſciſſæ eius, quæ pingue quid reuomat carnis humanæ; ſiue rectius infectura ſaliuæ, quã nos viſcoſam, & leuem principio deſcripſimus. Id quod fortaſſe præſtat opinari. Neque autem te perturbet, quod ſic fieret, ut emitteretur in exteriora virus, non ſubiens alioquin interiora corporis, infecturæ inquam alioqui perficiendæ; ad quem finem ſuæ ipſius naturæ proprietas tendit. Enimuero, præterquam quod intro quæ permeat eſt portio ſpirituoſa, ad hanc tamen micula quantacunque materialis proportionis ſatis eſt, aut extra cadentem de vulnere humorem ſe ipſa tingere, aut intro etiam ſe propagare. Nimirum infecturæ vim, qualis, quantaue ſit, rite iam expreſſimus.

Dioſcoridis ſenſus veſtigatio, quoad excrementum oleoſum.

Cæterum prodit ſanguis, quem plaga naturaliter exhibet, dicente Celſo, quod exit ſanguis ex vulnere iam recente, vel ſaneſcente. Prodit, inquam, ichor, ſeu ſanies cruenta, quem cum ſanguine tranſmeantem, ſed ſubſtantia diſcretum natura condidit ad eum modum,

quo in dies e recentibus adhuc plagis quotidie cernimus prodire. Quam rem cum dixerim de hypothesi Dioscoridis, id & de cætera Pauli, atque Aetii similiter intelligi velim. Sed illud nunc non omittam, quod Paulus ait: *postremo etiam æruginosus*: quem nonnulli virus viperarum esse dicunt, nos fortasse rectius manãtem de vulnere mistam cum sanie utraque materiæ portionem. Est autem hæc postremum æruginosa, propagante se in horas exustione atque incendio per virus alioquin igneum inducto. Meminit & ad pallorem declinantis liquoris Nicander primus. Exponit autem Greuinus, quasi medii inter album & nigrum. Id quod ob veneni contagium accidit. Dum enim corpus occupauit atque obsedit, humores partium nutritioni destinatos corrumpere incipit.

Alius Pauli nodus explicatus.

Hactenus hæc nos ferme perfunctorie de indiciis iudiciisque veneni: cæterum si plura libeat audire consulas And. Baccium hæc fuse differentem à Pag. 39. ad 44.

Aetius Amidenus Tetr. 4. Serm. 1. Cap. 21.

Reperiuntur igitur in eis, quos vipera mas momordit, vulnera in plaga bina; in his vero, qui à femina demorsi sunt, vulnera quatuor. Primum autem ex eis excernitur sanguis, deinde sanies sanguinolenta, & oleosa: adest tumor biliosus, feruidus, bullosus subruber, deinde liuidus, & denigratus, & proserpens: os adest exsiccatũ, ardor, exsolutio, & frigidi horroris insultus; aliquando & bilis vomitus, tormina, capitis grauitas, vertigo, pallor, singultus, febris, spiritus & anhelitus celer, color plumbeus, sudor frigidus, Mors in horis septem, aut ut longissima adsit tertia die in his qui non seruantur, & maxime iis, qui à vipera femina sunt icti.

Paulus Aegineta Lib. 5. Cap. 12.

V. In viperæ tum maris tum feminę morsu similiumque animalium virus iaculantium, dolor loci statim ab initio sequitur, mox totius corporis. Apparent etiam

in morsu duo foramina parua inuicem spatio discreta, fluitque ex his sanguis, humorque saniosus, deinde celeosus, postremo vero æruginosus, quem nonnulli virus viperarum esse dicunt: præter hæc tumores iuxta morsum subrubri, liuidique, corporis color perit, vertigines oculorum, stomachi resolutio & animæ defectus oboritur: quibusdam etiam vomitio biliosa, urinæ angustiæ; insuper pustulæ in demorsa parte erumpunt, veluti ex ambustis. Item depastio ipsam inuadit, ad viciniam procedens, gingiuæ his cruentantur: accedit etiam tumor, sopor, & frigidi sudores: minori autem cum periculo liberari quos vipera mas, quam quos femina momordit, videntur. Ex his ipsis minus periclitantur hi, qui cibum præsumserunt. Plerorumque symptomatum causas & rationes enarrauit Eminentissimus & Philos. & Cardinalis Ferdinandus Ponzettus in Lib. 3. de Venenis Cap. 8. disertis his suis verbis: *Ex loco demorso à vipera exit viris spumosum, quoniam calidum & acutum cogit humidum in loco ulceris ebullire, unde vertitur in virulentiam, & succedente putrefactione assimilatur æruginis æris. Exustio enim, quæ continue tendit ad nigredinem, transit per viride, velut per minus opacum, & interdum color occupat totum corpus, quando humores, seu humiditates, quibus nutritur, uruntur, vel putrescunt. Sudor vero succedit quando vires regitiuæ ex labore relaxant humiditates, & est frigidus, quando spiritus & calor prohibentur expandi; & interdum accidit singultus ex defectu digestionis, vel quia vapores vertuntur in ventum. Anhelitus vero coarctatur, quando musculi pectoris exsiccantur multo calore: & tandem cum accidentia augentur, sine præsidio moritur æger intra tres dies, & interdum prius, quando cholera æruginosa hærendo musculis & lacertis, causaret spasmum; aliter posset differri.*

VI. Ad nostra nunc scholia redeamus. Conuenerunt quidem omnes scriptores in tradendo primo, quod exit, excremento, quod Dioscorides ὑπόλιπαρον dixit, Paulus vero Aegineta & Aetius ἰχωρῶδες. At vero distant

in

in alio Dioscorides & posteriores hi duo Græci, quod Pedacius primo fluentem scribit humorem oleosum, deinde saniosum: contra vero posteriores, qui & inter se discreparunt in plerisque. Aetius primus dixit: ex iis vulnusculis excernitur sanguis, deinde sanies sanguinolenta & oleosa complexis, ut notare potes, uno commate, sanguinolenti, & oleosi, siue cum mixtura, siue sine mixtura rerum appellationibus. Paulus vero, fluit, inquit, sanguis & humor saniosus comprehensis uno commate: siue ut miscerentur, siue ut seponerentur sanguinis, & humoris saniosi notationibus; deinde oleosus. Audistis iam Aetii, Paulique diserta verba; de alia nunc magistrorum istorum in rebus plerisq; tradendis discrepantia & varietate quid dicendum non video; nisi quod pro corporum suscipientium varia diathesi, & multiformi habitudine cuncta hęc fieri possunt, canente Nicandro:

De autorum dissidio indicium.

Porro ipso in vulnere quædam
It sanies, quæ nunc pinguis, nunc esse cruenta
Cernitur, & nullum præfert quandoque colorem;
Sed quæ circumdat plagam caro, turgida mole
Tollitur, interdum rubicunda, ac palma videtur,
Liuida nonnunquam quodam velut hydrope gliscit.

Sed & Vlysses Aldr. in §. de Viperę veneno; vipera demorsis, affirmat, aliis quidem atrum, aliis colores alios excitari; atque aliis quidem hæc symptomata, aliis alia fieri: quæ res non accidit, præterquam corporum, & naturarum suscipientium ergo. Verum omnium enarrantium plenissime tum symptomata tũ notas viperini morsus exposuit Albertus Magnus in Lib. 25. de Animal. per hæc: *Accidentia huius serpentis dicit esse Auicenna: quod ex loco morsus duorum aut plurium dentium egreditur à principio sanguis; deinde virus feruens; & aliquando est sanguis primum aquosus, deinde spumosus, & postea ut ærugo erit: & tunc conuertitur ad veneni substantiam, & colorem; & do-*

Aldrouandũ suffragium.

let locus vehementer: & postea apparet apostema calidum, rubeum, habens bothor & vesicas, sicut fit ex ignis adustione, & dilatatur, & deinde fit viride apostema totum prope morsum, & sub foramen; & accidit infirmo in visceribus inflammatio: & in corpore rubedo: & cum rubore deinde erumpit sudor frigidus, & corruptio coloris declinans ad viriditatem, & commotio capitis ad vertiginem, & frequentia anhelitus, & nausea, & singultus, & aliquando euomit humorem cholericum; & incidit in difficultatem mingendi, & grauatur caput; & quandoque aduenit ei fluxus sanguinis narium; & sentitur grauitas in dorso, & erumpit sudor frigidus, & tremor vehemens, & syncopis: & secundum plurimum moritur in tribus diebus; aliquando tamen manet usque ad septimum.

Calidi an frigidi temperamento magis obnoxii veneno?

Quod autem ad recipientium temperamentum, hoc est, an calidæ, an frigidæ temperaturæ homines facilius à venenis vincantur, hac de re disputauit Andreas Baccius Lib. sæpius laudato de Venenis; quo loco controuersum est, an irrita reddi venena queant; Articulo 5. » Pag. 36. dicens: An calidæ ergo, an frigidæ tempera» turæ homines facilius à venenis afficiantur? Ex prædictis Galeni 3. simpl. Cap. 18. sententia est, quod calidiores magis lædantur, tum quia venas hi habent natura latiores, tum quia impellentem habent ipsum met calorem naturalem, qui dum repugnat obsistere contra vim præpotentis veneni, venenum acrius insurgit, ac ipsum calorem repugnantem persequens usque ad intimas sedes, citius opprimit. Et contra, quæ minoris est caloris natura, ea minus repugnat, minusque stimulatum venenum tardius afficit. Adde tamen Galeni dictis alteram causam, unde frigidiores possint nihilominus cito affligi: quia ut hi minus excitant veneni vim, ita & minus roboris habent renitendo pugnæ: citius igitur hos succũbere, quã calidiores necesse est. Hæc vir Elpidianus de corporũ suscipientiũ ad venenũ habitudine.

Ita Valles. Comm. Epid.

Aliam quæstionem, qua dubitatur utrumne homo calidæ naturæ veneno frigido citius enecetur, quam

si alter naturæ frigidæ stomacho id receperit, disputauit Ferdinandus Ponzettus in Lib. 1. de Ven. Cap. 6. qua disceptatione si placet apud hunc auctorem utere. Cæterum non de absolute maiori noxa, verum de cursu infectionis expeditiore disserens Hieronymus Capiuacca in Lib. 1. de Venenis Cap. 11. suis hæc verbis sententiam descripsit: *Siue venena sint calida, siue frigida, celerius nocent corpori calido, quam frigido: in calido enim vis ipsorum citius ad cor perducitur*. Cuius eiusdem sententiæ fuit & Franc. Valles. in Comm. 6. Section. 6. §. 1. de Morbis populariter vagantibus omni efficacia relata ad valentiorem in calidis attractionem. Sed & pro efficientium causarum, id est, ætatum, temporum, locorum, victuum, materiæ venenatæ maiori minoriue vi, & acrimonia, discrimen multum recipere venenatos ictus certum est; visumque, quod ad locos attinet, viperas insulanas morsibus illatis nil nocere. Qua naturæ benignitate gaudere Pithecusanas, & Capreanas Melitæis pares narrabat mihi Iulius Iasolinus grauissimus præceptor meus. De Anglicis vero morsu innocuis testificatus est Ioannes Hougton vir egregie doctus probatissimus Medicus, meus amicus. De Creticis vero alii, licet in hac insula nullas nasci viperas scripserit Aristoteles. Ad hæc autem tanta est loci benignitas, ut neque venenatas bestias ullas, aut natas aut aduectas in vita se tuentes admittant Hiberniæ loca; de quo naturali priuilegio geographi ferme omnes. Sed hæc nos obiter: qui summam iam conficientes, statuimus pro vario causarũ efficientium & recipiẽtiũ more & concursu varia itẽ serpentiũ, id est innocuorũ, & lethiferorum discrimina contingere. Quas ob res & in venenis substantię plurimũ, & qualitas, & affectio, modus, ordo, & pleraq; alia accidentia immutentur oportet. Sic suspectus falsarũ assertionũ aut peccantis experimenti quispiã istorum autor videri non debet.

Pręter hãc & alia dissẽsio est de alterutrius sexus maiore

iore malignitate; volẽtibus nonnullis apud Conradũ in Vipera qua de Sexu, conuulsione corripi eũ quẽ ἔχις percusserit, sed quẽ ἐχίδνα, non item. Atq; aliis huius album morsũ, illius vero liuidũ. Præterea sentientibus aliis feminæ virus perniciosius esse. Quod si daretur: id fieret quidẽ me iudicãte sola cruditate veneni feminæ maiore, quã maris, licet mas spiritus præstantia & excellenti vigore præpotentior est. Ob hanc causam, quam Pauli Aeginetæ codex à Guinterio conuersus tradit, *Minori cum periculo liberari, quos vipera mas, quam quos femina momordit, videntur*. Fortasse satius, & integriori codice usus Cornarius vertit: *minore vero periculo liberari videntur, qui à vipera femina morsi sunt, quam qui à mare*. Basil. & Aldi quidẽ sic habet; ἀκινδυνώτερον δὲ δοκοῦσιν ἀπαλλάττειν οἱ δηχθέντες ὑπὸ ἐχίδνης μᾶλλον ἢ ἔχεως. Ita quidem Paulus contraria inter enarratores sententia; quẽ autorem sequutus est Auicenna Libro 4. Tract. 6. Cap. 32. dicens feminas incolumiores. Apertius vero professus est Aetius grauiores viperę feminę, quã maris morsus, conceptis his suis verbis: *Mors in horis septem, aut ut longissime absit in tertia die, in his qui non seruantur, & maxime his, qui à vipera femina sunt icti*. Apparet, inquam ego Seuerinus, ex his diriores feminę, qaam maris ictus. Eius rei causam referunt nonnulli pluribus ictibus, quos femina facit per quatuor dentes percussores caninos, vel ipso Aetio narratore, qui ait: *Vipera femina quatuor habet caninos dentes, mas vero caninos solum duos*. Et deinde clarius: *Reperiuntur igitur in his, quos vipera mas momorderit vulnera in plaga bina; in his vero, qui à femina sunt demorsi, vulnera quatuor*. Per hoc igitur inquiunt Mercurialis & Aldrouandus feminarũ, quam maris sunt ictus deteriores. Cæterum si ex auctiore vel pauciore dentium numero maioris aut minoris discriminis & mali pendet iudicium; est mihi de hac ipsa re propositum examen, qua de Viperæ partibus.

Verum hæc non patitur Abbatius in Cap. 15. qui sen-

sit

ſit tam mari, quam feminæ dentes percuſſores eſſe quaternos; quamquam feminis ſunt ſtabiliores & firmiores, quam maribus. Quibus maribus duo ſic hærent laxius natura, ut ſint plerunque decidui. Verum de dentiũ numero in utriuſque ſexus viperis in Sermone de Partibus veneno delibutis peculiariter diſputaui.

Cæterum, quod ad prænotionẽ attinet; victurusne ſit ἐχιόδηκτος, indicio hoc tentandum propoſuit Aetius, quod nolui reticeri. Centaurium cum vino tritum bibendum præbeto. Si quidem enim pharmacum euomet homo, morietur: ſi nõ autẽ, viuet. Hoc generale presagium Aetio fuit. Cæterum ad Euſtachium Rudium in Lib. 3. de Morbis Occultis Cap. 18. ſunt & ſpecialia videlicet hæc: Si vipera percuſſus in ſyncopen incidit, ſi illi ſanguis e naribus profluit, ſi labia virorem adſciuere, ſi digiti extremi gelidi redditi fuere, ſi corpus omne concuſſum eſt tremore, &, ut Nicander ait, veluti grandine percuſſum ſibi videtur, certum eſt inquit ille.

Hæc omnis de Viperæ natura, & veneno ſententia noſtra eſt. Quam ipſam ſi forte fortuna doctus homo quiſpiam non approbarit, illud pro certo ſciat velim, non grauate me laturum, verum honoris, & beneficii loco ab eo accepturum, ſi tantum aliam ſuam probatiorem docuerit ſedate & candide uni & ſingulari publicæ utilitatis bono rem proponens: cui viro precor interim afflatum Muſarum.

DE

DE HIS QVAE ORDINANTVR AD THERIACAM APPARANDAM. CAP. II.

Vemadmodum extrema in os cauda arrepta conuolutus in orbem coit anguis, Aegyptiis τοῖς βραχυγραφεῦσι recurrentem annum indicans: ſic etiam poſt longas rerum diſquiſitiones in Therapeuticam pragmateian iam deducta vipera noſtra Pythia redit in ſe ipſam demum, id eſt, in enarrationẽ ultimam de ipſius delectu per ſexus diſcrimina perque utriusq; præſtantiæ iudicium facienda. Quare & hæc pauca cum aliis quibuſdam à re propoſita non diſſentientibus, quæ cæteri profeſſores, vel nullo pacto, vel perperã attigerunt, huius loci coniectanea velim eſſe.

Nicander, qui primus omnium de vipera, & hoc genere ſcripſit, notas illas ſexus prodidit, quas in Cap. de Iudiciis recitaui. Gal. Lib. de Ther. ad Piſonẽ viperas eiuſmodi habitus voluit ſuis, ideſt Græcanicis, verbis: ἔσω δὲ καὶ ὑπόξανθα τὰ ζῶα, καὶ εὐκίνητα σφόδρα, καὶ μάλιστα ἐπανατείνοντα τὸν τράχηλον, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπερύθρους ἔχοντα, καὶ ἀναιδεῖς, καὶ θηριῶδες βλέποντα, καὶ τὰς κεφαλὰς πλατυτέρας, καὶ τὸ πᾶν σῶμα, καὶ τὴν γαστέρα προκαλλιότερον καὶ τὸν πόρον πρὸς ἄκρα μᾶλλον τῇ οὐρᾷ ἔχοντα, καὶ τὴν οὐρὰν μὴ περιειλημμένην, ἀλλὰ μᾶλλον συστρέφοντα, καὶ ἠρεμαῖον τὸν περίπατον ποιούμενα. τούτῳ γὰρ τοῦ ἄρρενος ἡ ἔχιδνα διήνεγκε καὶ τῷ πλέονας τῶν δύο κυνοδόντων ἔχειν, ὥσπερ δὴ καὶ Νίκανδρος. Quæ nos omnia ſic conuertimus: *ſint autem hæ beſtiæ* a *ſubfuluæ, & ad* b *motum agiles valde, maxime ſecundum collum.* c *vorticoſæ, oculis* d *ſubrubentibus maculis diſtinctis,* e *audaces,* f *ferinè reſpicientes;* g *capita latiora,* h *ſinuoſius corpus, & venter;* i *alui meatus plurimum ad caudæ extrema diſpoſitus; cauda minime conuoluta in ſeſe, ſed potius ad ſuperiora reflexa,* κ *remiſſiorem & quieti proximũ init femina motum: in hoc enim à mare differt, & quod plures duobus dentes habet caninos: quemadmodum Nicander aduertit.*

a Quia ſulphureæ.

b Quia ſpiritu viuido fœtæ.

c Sic prudentes dictitatæ.
d Quod bile vitellina respersæ.
f Toruæ. Torua leæna Virgilio. Atroces viperæ oculos dicit Gratarolus.
g h De femina dicta est fortasse.
i Seruiētē cætera cauitate productiore fœtationib⁹.
i Vt generositas seruetur. Secus enim vermes, & lumbrici faciunt.
i Quippe quæ plus carnosa, quam spirituosa.
k Ἠρεμαῖον Gressu incedat quieto, Iulius Martianus Rota Interpres Libri vertit. Segni vero tractu serpit Gyllus ex Nicandro. Incessus motusque celer attributus est viperæ per Cardanum. Motu fertur temperatiore Scaligero in Comm. 2. de Animal. Cap. 18. Quin vero per Nicandrum, qui viperam femellam cum mare conferens de ipsa sic ait:

Et plus gliscenti se cauda & corpore tollit.
Vnde citatior hac ictos mors occupat artus.

In quo quidem dissidio iudicium ut interponam meum sic distinguendum est, ut duplex viperæ sit incessus: lētus, inquam, & concitatus: hic sit cursorius, is progressorius. Concitatum viperæ motum indicauit porro Nicander antecedentibus tribus versibus, qui sunt:

Porro ex vipereo quod noris germine prima
Femina; quæ veluti maiori accenditur ira:
Sic vehemente magis fert noxia vulnera morsu.

Sed & Aetius Lib. 13. Cap. 21. has notas tradidit omnium luculentissime dicens, vipera femina colore quidem est subflauo, multis instar rotarum notis exornata, magnitudine cubitali, longissima vero palmos tres æquat, caudam autem habet aceruatim in tenuitatē desinentem, non paulatim imminutam; estque omnino carne nuda cauda, & aspera; oculi vero subrubri, & caput latius, & angustius collum, ventrem autem sinuosiorem habet, & in gressu ad summum caudæ nititur, sensim verò inambulat, & quatuor habet caninos dentes

tes. Vipera vero mas eiusdem est coloris, verum caput angustius, & collum crassius habet, & uniuersum corpus tenuius, & quodammodo prolixius; gressum autem superne, & circa ventrem firmat, & alacrius mouetur; dentes autem caninos solum duos habet. Paulatim vero cauda ei imminuta est, quemadmodum & reliquo serpentium generi, non aceruatim, velut in vipera femina dixi, & per hoc sane à femina differt. Hæc nos, ut abunde dignoscantur, iudicauimus maris, & feminę discrimina ex aduerso respondentia, quasi per tabulam disponenda in hunc modum.

Feminæ	Mari
Caput latius, collum angustius, ut plenitudinē cætero corpore respondentem seruent.	Caput angustius, collum crassius cordis, utpote feræ viuidioris, seruiens amplitudini.
Venter sinuosior eadem corporis crassitudine, & fœtationis distentione.	Vniuersum corpus tenuius & quodammodo prolixius. acrius quippe.
Cauda aceruatim in tenuitatem desinens, nō paulatim imminuta. causa fuit, quod hæc refert coccygem feminis alioqui latum.	Cauda paulatim gracilescens, quemadmodū reliquorum serpentiū generi.
Ingressus ad summū caudæ promouetur. cuius causa dum quæritur, an illud fortasse fiat, quod curtulū alioquin ergastulum vel ab imo spirituosa bestiola fauētibus ad hoc musculis nauiter propellere ac commouere valet.	Gressus superne circa ventrem firmatur, non impedito, ut in femina per fœtationem sic alacrius mouetur.
Quatuor canini dētes, quare maleficentior ictu est ipsa.	Dentes canini duo tantū: quamquam deciduos duos alios dicit Abbatius in Capite xv.
	Genitale duplex. Extabūt autem appressis ad meatum digitis primoribus dextre.

Hæc

Hæc diſcrimina & hæ notæ, ſi recte iudicaueris, omnes phyſionomiis utriſque bene perpenſis ab una ſexus forma deduci queant. Hactenus de dignotione ſexus; reſtat nunc expendendum, utrius ad Theriaces apparandæ commoda, maris, an feminæ, potiora ſint momenta?

Feminas quidem approbarunt tum communi conſenſu plurimi, tum Vlyſſes Aldrouandus Pag. 164. Quorum ratio mihi rem inquirenti videtur duplex. Altera, quod iratior & nocentior vipera, ut §. de Differentiis idem cenſuit; eo videtur aptior oppugnando veneno. Nempe ſi confeſſum eſt Crollio Lib. de Signat. approbatum, And. Libauio Alchym. Pharmac. monſtratum à nobis initio, de ſummo veneno ſummam eſſe medicinam; ſic certe, quo venenum intenſius, eo ex eodem medela ſalubrior eſt. Altera ratio eſt, quod mares effuſu ſeminis redduntur ſtrigoſiores, minus vigentes, minuſque ſpirituoſi.

A ſummo venēno ſummā eſſe medicinā.

Hoc quidem iſtorum iudicium. Verū ſi aduerſus multos arbitros perdoctos licet uni mihi quicquam audere, neque iſta ratio duplex quicquam efficit, ut viperæ feminæ debeant præferri maribus, & contra etiam alia longe diuerſa eſt, quæ facit ut feminæ deligantur. Quod enim ad primam argumentationem attinet; non facile conceſſerim id, quod aſtruitur, nocentiorem viperam feminam; & eo amplius: quod controuerſa res hæc apud Pauli enarratores viſa eſt ſatis. Et fortaſſe etiam illa propoſitio prolata Libauio Alchymiæ Pharmaceuticæ 7. vel non conſtat, vel non eſt de omni, quæ ſuadet, quo vehementius venenum, eo ſalubriorem futuram inde medelam. Sic ex ceraſte, ex dryino, ex dipſade (ſint hæ de viperæ genere, vel ſecus haud diſputo) ex aſpide, ex aliis quoque multis dirioribus ſerpentibus, anguibuſque conficeretur aptior Theriaca. Verum hos omnes excluſit Galenus in Lib. de Theriaca ad Piſonem Cap. 5.

Neque id maximi momenti eſt, quod ſecunda noſtrorũ ratio voluit, maritos viperarum fieri hebetiores effuſu ſpermatis: qui alioquin effuſus more paſſerculorum aut gallinaceorum non eſt; verum ſtatis anni temporibus, quod duplex eſt vernum, & autumni. Maioris fortaſſe momenti eſt, quod femina fouens, & pariens anno quinquagenos catulos etiam flacceſcit. Enimuero ſi gallinæ gracileſcunt ouorum fœtura, quid non & vipera, quæ bifidæ vuluæ loculis myriades, ut Baldus ait, ouorum fouet, item non conceptu, fotu, altu, partu ſuorum viperinorum gracileſcat? Gracileſcit inquam, ita ut affectis multis partibus id fieri ſcripſerit idem Abbatius Cap. 10. Grauatur itaque longius ac plenius in generatione mater, quæ eſt oneroſa, in partu doloroſa, poſt partum laborioſa (ſicut Iuriſperiti dictitare conſueuerunt) quam maritus, qui uno ſe coitu expedit à debito naturæ generationis actu. Ita ſqualentiores, & exhauſtiores ſpiritibus redduntur femellæ: qui ſpiritus integriores, & viuidiores reſtitant maribus. Quas ob cauſas in uſũ Theriacę præſtantiores debent videri mares femellis. Porro ſi confectas viperas amat Galenus eas, Lib. de Theriaca ad Piſonem, quæ concitatiores, & viuidiores durant, propterea quod ſpiritibus abundant magis, quid non mares nos eligamus, qui hoc utrumque retinent? Ad hunc modum apparet non præcelli, ſed præcellere mares femellis.

Verum enimuero, quod longis ſeculorum decurſibus apud quaſque gentes conſueuerint deligi feminæ præ maribus, ne quid diſſimulem, dicam. Illa ſcilicet eſt cauſa quædam accidentis, vel accedentis commodi maxima: nimirum quod femina pulpoſior & carnoſior eſt omnibus modis. Talis enim perpetuo viſitur femina, nedum quidem in viperino genere, ſed & unoquoque alio. quod & Iul. Cæſ. Scaliger confirmauit in Comm. 2. de Animant. hiſt. Cap. 8. vel ita quidem ferente craſi, naturaque feminæ, quæ ſanguinis licet di-

lutioris

lutioris copia preualet, quemadmodum Andreas Laurentius in Lib. 8. Controuerf. 2. professus est, multa naturæ condentis sollicitudine, ne deficerent fœtubus alimenta; seu quod denique femina remissior in agendo torpidiorque est. Quare & minores substantiæ sui met effluxus experitur, contrariis vero mares perpetuo strigosiores sunt femellis. Sed & altera causa est, quapropter feminæ deliguntur, nimirum, quod quo tempore ad Theriaces usus capi viperæ consueuerunt, illud est vernum, quãdo coëuntibus viperis necessum est plus effluxus utilis substantiæ fieri per mares, quam per femellas. Sic enim strigosiores & exsucciores his esse mares. Quare & feminas capi, & mares demitti consultum est. Hæc utique ratio valentior est, cui det quisquam facile manus.

Veruntamen hęc carnosi venatus diligentia tum maxime æstimanda, tumque approbanda magis est, cum necessitas id est penuria viperarum exigit. Vbi nimirũ compendiosus feminarum apparatus est. Cæterum enim ubi prouentus est horum anguium, aut maioris equidem, aut non minoris fecerim ipse mares, cadente præsertim vere, aut autumno captos. Quod equidem cum hypotheticè protulerim, est & Cardanus, qui hoc absolute præcepit Lib. 11. de Vene. Cap. x. qua de viperarum delectu dicens: *Vbi genus inueneris, præstat è locis calidis aridisque eligere masculos*.

Iam igitur ubi nostræ sit optionis viperas habere suo tempore paratas, vere, vel autumno mediis: quæ inter multas propositas ab autoribus captandarum viperarum ratio videtur: tum nullo contradictore viperas feminas deligemus. Quod si per maris terrarumq; incommoda quæpiam aut impedimenta fas non sit viperas obtinere suo tempore, verum cogamur his uti concessis utcunque; tum adagio Terentiano audientes necessitatique acquiescentes, ut possumus quando ut volumus non licet; id est, si quidem viperas administra-

re feminas omnes ineunte vel medio vere non datur, tum maribus erimus belle contenti. Fuerint hi quippe non minus in rem accommodati, quam femellæ. Eadem quoque necessitatis ratio est, si maior marium, quam feminarum sit occasio. Nimirum hi multitudine suppleuerint carnis defectum. Omnibus autem modis minimum abiecta marium conditio debet videri. Cæterum & captæ tempestiue viperæ, tempestiue debent etiam trucidari, neq; ad Theriacam exhaustæ ac longa tabefactę fame in Theriacam apparandam vocari. quod & Galenus monuit Pamphilianum, & nos Abbatius in Cap. 13. & Ioannes Baptista Spontonus in Cap. 5. P. 21.

DE THERIACAE FACVLTATE AC DE PRAESTABILI EIVS ANTIDOTI RATIONE. CAP. III.

§. I. *Alexipharmaci diuisiones, & rationes.*

Præstantia Theriacæ venenis debellãdis excellen quidem, sed minime compertus modus agendi.

Compertum est & experientia lõga comprobatum antidoti Theriacæ præstantiam summam esse venenis depellendis, castigandis, infringendis, seu calidioribus natura seu frigidioribus. Ratio autem seu modus, quo succurrat homini venenum perpesso, quoue modo occurrat inductæ iam virulentię, non ita planus est, neque certus, his quidem volentibus illud, aliis aliud. Itaque studiosi non contenti reperto solum auxilii fructu; insuper & rationem illius venari curant; ut patefacta iam ista, medelæ administrandæ viam teneant. Quo nos con silio instituimus in præsenti, si concessum sit, facultatem hanc Theriacæ retexere, & rationem, qua saluti conferat mortalium, inuestigare. Recensebimus ergo primum singulas scribentium opiniones; mox probabilissimam; denique, si lector expectat, qualemcunque nostram. Ad uniuersum autem exponendorum captum,

Noster inuestigandæ rationis conatus.

sup-

ſupponi prius oportet aliqua, quæ ſunt. Viperam in Theriacę confectione ſeu carnea eius ſegmenta veneni nõ expertia nonnullis iudicibus ſtatuta eſſe: quippe quę per ſimilitudinẽ venenum ad ſeſe rapere profeſſi ſunt. Quę autem autẽ qualiſue ſit iſta ſimilitudo, niſi veneni? *Hypothesis. I.*

Ex aduerſo alii plerique nedum non ſympathiæ, verum antipathiæ, quæ oppoſita eſt affectio, vim agendi tribuentes, venenum in viperæ carne reſiduum nullum faciunt, utpote, quod cum amputatis viperei corporis extremis abſceſſit. *Alia opinio.*

Altera poſt hanc hypotheſis eſto, quam Laurentius Iubertus Decad. 2. Parad. 9. de Alexiteriis & alexipharmacis expoſuit paucis obſeruata, quæ eſt hæc. Ea proprie Ἀλεξιτήρια dicũtur Galeno, quę punctionibus, vel morſibus animalium medentur; ἀλεξιφάρμακα vero, quæ medicamentis deleteriis obſiſtunt. Verum iſta non raro confunduntur, ut indifferenter omnia vocentur ἀλεξιφάρμακα, ἀλεξιτήρια, ἀλεξίκακα, ἀντίδοτοι, ἀντιφάρμακα, & Latinis Amuleta. Hoc tamen obſeruato diſcrimine, ut ea ſola antidoti nuncupationẽ mereantur, quę dumtaxat intus aſſumuntur. Reliquæ enim appellationes non minus admouendis, quam aſſumendis conueniunt: ut ex Galeni verbis colligimus. Facit vero duas alexiteriorũ & alexipharmacorum ſpecies: unam quidem eorum, quæ venenum aut deleterium medicamentum ex patiente corpore euacuant: ſecundo eorũ, quæ alterant. Hanc Iuberti partitionem, utpote quæ Galenica eſt tota, proxime æmulatus eſt Thomas Iordanus in Tractat. de Peſte 3. quam attigerat Cardanus Lib. 2. de Venenis Cap. 14, niſi quod alexiterii nomen ex radice, hoc eſt ex etymi vi interpretatus dixit, Alexiterium id vere proprieque eſſe, quod aduerſus eiaculata venena peculiariter pręualet nocentiũ ferarum; nempe ἀλεξιθήριον, quaſi ſeruans & tuens à feris venenoſis: non autem ἀλεξιτήριον, quod iuuans & conducibile ſimpliciter valet. Quam te reculam celatam nolui lector. *Hypothesis. II.*

His

His ſic ordine propoſitis, veluti tabella modus omnis, & rationes, quibus generatim ac ſpeciatim Antidotus Theriaca obſtat, breui complexu proponetur. Hæc Antidotus Theriaca venenis occurrit, & homini venenũ experto ſuccurrit, vel per ſe, ideſt nullo alterius interuentu, ac directe; vel per accidens, ſiue per aliud. Per ſe quidem occurrit, tum attrahens venenatam ſubſtantiam, tum corpore cui inſidet hanc expellens, tũ eamdem extinguens, vel ut alii, dicunt corrumpens. Quæ terna quidem operarum genera Theriaca edit inſtrumentis, ideſt tũ viribus, inquam, occultis, tum manifeſtis, ideſt elementariis, & primarum qualitatum: atque utrumque duplici ratione & vi, vel ſimilitudinis; vel contrarii. Similitudine quidẽ attrahens; ut magnes, qui attrahit ad ſe ferrum. contrarii vero vi propellens, ut theamenes lapis, qui ferrum ab ſe abigit & exterminat. Hanc quidẽ antipathiam, illam vero ſympathiam conſueuimus appellare cũ Græcis. Hoc quidem ſuaſi multi, ſicut notauit Ponzettus in Cap. *6*. Lib. *3*. de Venen. veriti ſunt Theriacam applicare vulneri venenato, quia venenum ad cor propellat: contra confiſi nonnulli ſimilitudine attrahendi antidoton hanc nulla ambiguitate nec mora ſuperdederunt. Quæ ſympathia atque antipathia tum naturæ beneficio, tum impertitu cæli ſublimiore ſunt comparatę. Quibus utriſque addidit Laur. Iubertus & tertiam, quæ eſt ineffabilis temperatura ex vi mixtionis & diuturna maturiſſimaque ſimplicium in compoſitionem venientium fermentatione comparata. Cęterum extinguit aboletque veneni vim Theriaca, quum conſtet ex alterantibus tota ſubſtantia, quæ medii cuiuſdam temperamenti fauore deleteriorum malitiam frangunt, & obtundunt, vel ut Galenus docet, quæ mediam nacta naturam inter corpus noſtrum, & venenum huic aduerſantur firma alioquin experientia pernoſcenda. Hæc autem haud euidens, ſed abdita ratio cenſenda eſt. Ex quo abditarum rationum genere ſunt & aliæ tres. Tertia Hypotheſis ex eodem Iuberto mu-

Comprehenſio modorum præſtantiæ, quos Theriaca exhibet.

Per accidẽs alexiteria Theriaca.

mutuata. Prẹter alterantia, sunt alexipharmaca vacuantia sic dicta; quia deleterium ex infecto corpore detrudunt nunc assumta stomacho, nunc admota.

Quod attinet ad proprie vocata Alexiteria, horum quædam solum admouentur, alia tantum assumuntur nonnulla utroque modo actionem suam perficiunt, ut theriaca. Quæ non nisi admota iuuant; suũ hæc aut proprium virus extrahunt, aut quadam naturæ similitudine venenum ad sese alliciunt, quo ipsa delectatur. Assumenda vero prosunt quęcunque venenum id adeo frequẽter & ad vulnus, unde venit, strenue propellunt. Quæ utroque modo iuuant, utrumque præstare posse creduntur. Atque si eorum pars assumatur, pars vulneri applicetur, venenũ media via interceptum facilius extinguitur. Hęc quidem omnia per se valet efficere Theriaca, quæ eadem auxilio consueuit esse per accidens, siue per aliud multifariam, seu calorem quidem natiuũ adaugendo roborandoque, seu vim partium expultricẽ exstimulando, seu hosti pręcludendo, seu spiritus vitales constipando, seu denique absistendo, ac repellendo clypei instar: quod verbi commentus est Arnaldus Villanouanus.

Has differentias ferme cunctas, aut certe plurimas grauissime super omnes scribentes complexus est Auicenna Lib. de Virib. cordis Cap. 11. per hæc: *Sunt quædam Theriacales illis qualitatibus indigentes diuersis ex causis. Venenum enim, cui repugnant, contrariatur cum sui substantia, & forte cum qualitate per se contraria, aut forte necessarium est ut medicina veneno repugnans siue calido siue frigido, sit vehementis caliditatis multis ex causis: quarum una est, ut sit spiritus fortis motus: secunda quidem, ut cum potentia mortificandi & Theriaci quam habet longe possit obuiare veneno, impugnando & expellendo ipsum, antequam cor attingat. Tertia vero ut sit fortis ad corrumpendum, & comburendum venenum in modico tempore. in quo cum hoc, quod dictum est, insuper conseruatur spiritus in suo saluo esse Theriacali proprietateque.* Hęc ille.

§. 11. *Placitorum omnium recitatio.*

SIngulas iam ordinis utriusq; particulas explicemus varias Auctorum opiniones recensentes. Primi autem exponentur hi, qui censuerunt Theriaca venenum explodi per contrarietatem. Horum unus est Gul. Rondeletius Monspeliensis professor elegantissimus, qui Lib. 6. de Pisc. Cap. 19. *Vipera suum* ait *morsum curat antipathia, non sympathia*. Et Lib. de Insectis Cap. 9. *Canis* ait *rabidi morsum erat Hippocampus marinus venenum veneno pellens*. Post quem virum Andreas Libauius in Libro Alchymię Pharmaceuticæ Cap. 7. proposuit hæc: *Crediderunt & fortius alexipharmacum esse, quo venenũ præsentius, cũ viuere bestiæ ipsæ nõ possent, nisi veneni sui remediũ secum haberent argumento scorpii, qui se suo ictu perimit innoxia citra ictum violentia*. Igitur quoniã vipera veneno valens simul & Alexiteria est tantundem: sic in theriaca permixta suum ipsius illatum venenum continuo profligat, nec alio quidẽ pacto, quam ope contrarii. Quippe, sicut notat Libauius, actio est inter specie contraria: quocirca refertur hæc functio ad pugnã duorum, alexiterii scilicet & deleterii. Quod cõfirmat Libauius amuleto arsenicali, & buffonio, necnon, quod multa diuisa sunt venena, quæ coniuncta se mutuo sic afficiunt, ut venenositas in adiumentum salutare commutetur. Longe plenius & compendiosius hoc viro Lauren. Iubertus Decad. 2. Parad. 9. *Effectus*, ait, *Alexipharmaci euacuandi non attractione; similitudinis ergo fiunt*: quæ non contrariorum similitudo & amicitia esse potest, sed antipathia quædam, ut de purgantibus monstratum à nobis est.

Huius quoque opinionis fuit & Marsilius Ficinus Lib. de Peste Cap. 6. Pag. 20. planissimis professus verbis à Theriaca venenum non attrahi, sed propelli. Eandem quoq; sententiã secutus videtur ante hos utrosq; viros Aui-

Auicenna Lib. 4. Fen. 6. Tract. 1. Cap. de Medicinis cõmunibus ad venena, per hæc: *Sunt medicinæ quæ contrariæ ſunt veneno. quare non permittunt ipſum peruenire ad cor, ſicut Theriaca & Mithridatium.*

Accedunt ad hanc ſententiã, quæ vim contrarii decernit, hi auctores, qui cenſuerunt, Theriacæ operæ pretium ac meritum eſſe venenum ſiue obtundere ſiue corrumpere, & modis omnibus labefactare. Quod alii retulerunt ad totius ſubſtantiæ complexum, & ad occultã virtutem: alii vero ad balſami cælitus comparati vigorem: alii ad miſturæ temperatureque modum inexplicabilem, qui comparatur ex ſola fermentatione. Licebit his poſtremam aut verius fortaſſe primã attexere Galeni ſanctionem, qui Lib. Theriacę ad Piſonem Cap. 16. Theriacæ titulos impoſuit ignis purgatorii, ſeu quidem huic attribuens vitii vim abſumendi, ſeu corrigendi & cludendi. Verum ex primo auctorum ordine Arnaldus eſt Villanouanus, qui Lib. de Venenis Pag. 153. de Theriaca protulit hæc: *Soluit proprie venenum in vaporem ac fumum.* Alias vero dicit: *Vis ipſius eſt mediatrix inter corpus ſanabile, & venenum, ipſaque venena in clypeum reſpicit.* Et Introductio medicinæ C. 7. P. 136. dicit: *Liberat venenatum hominem à periculo mortis, quia venenum corrumpit & debilitat, è corpore eiicit: & ideo ſpiritus & ſanguinem & mineras ipſorum non ſolum à corruptione tuetur, ſed etiam corrigit in eis veſtigia corruptionis.* His & ſimilia in Introductione P. 51. & alibi.

Sed omnium ordinatiſſime rem complexus eſt Petrus Aponenſis in Libro de Venen. Cap. 81. & in quæſtione, utrum Theriaca magna ſit Bezahar, ideſt à facultate ſpecifica liberans à veneno an materiæ elementaris: *Liberans complexione, non forma curatio* (inquit) *cuiuſlibet veneni 4. modis contingit: quia aut frangitur acumen veneni, aut ſubſtantia eius reſoluitur, aut ipſum expellitur, aut ipſum per oppoſitionem ſpecificam corrumpitur, & ab eo eius virtus prorſus auſertur.* Pag. 276.

Post hos omnes auctores equidem ignoro cuius sententiæ faciam Auenrhoen, magnum ęque Philosophum ac Medicum: adeo videlicet vel multiplici virtute Theriacam decorauit Venenatam adusque antidotum hanc professum adnotauit in Cap. 19. Lib. de Peste Ioubertus: aut incertus ipse in hac re fuit. Sic enim in Lib. 5. Collectaneorum Cap. 23. de Bezaharticis effatus est: *Medicinæ, quæ vocantur bezahar, quæ curant à venenis, operantur has passiones conuersim: hoc est, quia quædam permutant sua qualitate venenum, quando sunt contrariæ. quædam hoc operantur à tota substantia quædam hoc faciunt sua attractione. Et istæ medicinæ bezaharticæ non curant, nisi recipiantur; cum est in corpore dispositio venenosa facta à veneno, tunc dant corpori unam virtutem, quæ est contraria virtuti veneni: & sic curatur Venenum, quasi per accidens. Propterea quando illas comedit homo sanus, sunt sicut venenum, &c.*

Hanc postremam Auenrhois sententiam disertius & ab hoc eodem viro Cap. 7. Lib. de Theriaca Secundo enarratam non passus est facile H. Mercurialis Lib. 1. de Venen. Cap. 25. sequutus vero videtur H. Cardanus L. 3. de Venen. Cap. 2. qui professus est usu Theriaces vitam abbreuiari. *Tu diu multumque Theriaces corporibus sanis ne offerto.*

Quod ad eos, qui volunt Theriacæ vim esse corrumpendi venenum, ex his est Iosephus Quercetanus, qui Lib. pharmaceuticę restitutæ longo sermone de Antidotis, & Stephanus Rodericus à Castro Lib. de Meteoris Microcosmi Cap. 5. cuncta Theriacæ bona remiserunt ad unam viperam, & huius omnia bona retulerunt ad balsamum haustum ab hac fera, siue ex terræ visceribus, ut ait Quercetanus, siue cælitus comparatum, ut ait Rodericus. Virtute ætherea in pau o vigentem dixit Theriacam Ficinus Lib. de Peste nupe citato Pag. 40. Nouam aliam ingressus est viam Ioannes Heurnius, qui Lib. 11. Methodi ad Praxim de Alterantibus conscripsit hæc: *Theriaca, & Mithridatium aperta abditaque vimanifestis*

festis occultisque cordis affectibus efficacissime auxiliantur. Abditam Theriacæ vim, inquit, *Auicenna, diuina quadam vi afflatam esse sapientissimis omnibus videtur: quod fermentatione in nobiliorem vim sese, erigat, quam orbis huius inferioris remedia offerre sibi audeant aut possint. Nam si Theriacæ ac Mithridatii vis ex inductis remediis surgeret, recentiores erant efficaciores. Verum tantum abest vetustiores viuida vi contumacissimos morbos debellent ac disiiciant. Decem annis ex Arabum sententia Theriacæ absoluitur fermentatio, Galeno ad Pisonem annis viginti. Verum ut regio fuerit frigidior ita prolixior ei fermentatio debetur. Quamquam fuerint apud Arabas, qui sex mensium miscela contenti fuerint: non tamen omnia mixtioni ex fermentatione tribuimus, quod diuinã quãdam vim in eis spirat*. Hæc ille. Quæ iudice me verbo quidem tenus fermentationem adstruunt causam cuiusque σωτηρίας è Theriaca veram. Sed hæc ad mistionem mixtio in reliquũ temperamentum resoluitur demum. Quare temperamentum incomprehensibile Theriaces ab exacta mixtione ac subacta fermentatione profectũ est id, quod tantopere commendat Heurnius hac oratione. Huc autem accipe animaduersionem auditu non indignam, quam proposuit ac resoluit Bernar. Gordonius in Lib. de Febribus Particula Prima C. 14. per hæc; *Aduertendũ, quod aliquibus videtur, quod Theriaca non operetur à tota substantia, quoniã illã dat natura, & Theriaca conficitur ab arte. Dico, quod quædam natura dat materialia, et ars præparat ac disponit, & ultimo natura complet, ut in vino, blado, & Theriaca, & ita versus 5. annos suæ confectionis vel circiter habet formam perfectam, quam acquisiuit ex fermentatione mistibilium, per quam operatur, et contra venena calida & frigida: quatuor tamen ætates habet sicut & homines*. Hęc ille. Cæterum hę sunt aduersantis veneno Theriacæ facultates.

Ex aduerso philosophantes opinati sunt alii venenũ expelli non contrarii efficacitate: verum allici similitudine. Ex his præter primum Galenum, qui Lib. de Theriaca

riaca

riaca Cap. 16. Theriacam in attrahendo cucurbitæ comparat, Iulius est Cæsar Scaliger, qui in exercitatione subtilitatū Card. 33. §. secundo conceptis his suis verbis ait: *Cum Theriaca sit ex veneno composita, & ex his quæ veneno aduersantur, ex duobus extremis natura medium factum est arte. Itaque venenum additum est, ut peculiari similitudine cognitum venenum appeteret, cumque eo se conuolueret, atq; ei afferret id quod ipsum vel expelleret, vel extingueret. Id quod à natura quoque in smaragdo factum prædicant, quemadmodū ex iis colligere possumus, quæ ex suis experimentis prodidit Auenzoar.* Huius ad unguē sententiæ fuit & Barth. Maranta Lib. de Theriaca Cap. 3. & Tho. Iordanus Lib. de Peste Cap. 9. & Ambr. Parens Lib. de Venen. Fuit & Alsimar. Lib. de Medend. Febribus Pestilentibus Cap. 2. P. 617. usus testimonio Gal. Lib. 5. de Simplic. medic. facultat. Cap. 18 docentis id fieri vel calore, vel totius substantiæ similitudine, licet hic Galeno sit sermo non de Theriaca gutture vorata, sed ad ictum locum administrata. Hi porro professores Galenici fuere. Ex Arabū asseclis est Santes Ardoinus Lib. 1. de Ven. Cap. 10, quę eius est ineptia, Theriacā à trahendo voluit dictam; quamquam auctorem citat Haly Abbatem x. Practicæ Cap. de Theriacæ utilitatibus. Probatione adiuuit & hoc placitum magnetismo suo Athanasius Kircherus Artis Magneticæ Part. 7. §. 1 monstrans id fieri attractione magnetica, qua simile sibi simile allicit. Modū autem tradidit hunc: *Si viperæ, quæ momorderat, carnes deuorandas patienti dederis, fit ut virus relicto peregrino & incompatibili subiecto proprium, ad quod naturali quodam appetitu fertur: carnem videlicet viperarum repetat, eique naturali subiecto adhæreat, toto membrorum exercitu in communem hostem conspirante, indeque una cum maßa venenifera cōiunctis viribus expellente. Hac methodo Erfordiæ in Germania seplasiarium quemdam morsu viperæ ad extremum vitæ discrimen deductum, cum omnibus adhibitis antidotis nulla alia venenum pellendi remedia superessent, carnium eiusdem*

vipe-

viperæ quæ momorderat esu perfecte sanatum vidi. Hæc Autor Fuldensis. Quę sententia conuenit profecto cũ altera Thomæ Campanellæ Magistri nostri, qui L. 6. Medicinalium C. 2. Par. 1. Art. 6. *Qui vipera*, inquit, *demorsi sunt, edentes spinam viperæ in puluerem actam liberantur, & viperas amare, ac tractare consuescunt*. Vide quę addit 4. de sensu rerum. Aliam attrahendi, physicam videlicet rationem commentus est Sebastianus Basson in operis Antaristotelei Lib. de Actione, Intentione 1. Art. 6. Cap. 19. quod est de Puluere Serpentino suis hisce principiis. Quamdiu calido exitum moliente ac propterea humidum dissipante, illud contra humidum aduentitium atque auxiliare accersit, sibique copulat. quod si non debita fuerit inter hæc contraria proportio, sed calidum plus dissipet, aut contra humidum plus attrahat, quam debeat, ita ut vel nimia ignis violentia humidum citius absumatur, ac proinde euadente calido res extinguatur, vel ex aduerso, humido nimirũ exuberante calidum stranguletur: tale compositum ex igneo & humido non vocatur balsamũ, sed illud in quo alterum contrariorum altero legitime temperatur. Talis igitur in temperie horum contrariorum proportio, ut cum valde frigidum eius calidum non expellat, nisi quod noxium est, idque per dentes, ut diximus. Mortuo vero colubro igneum illlud extinguitur, iamq; humidum liberius fit, ut humidum aliud prolectet. Atq; hæc causa est, cur exsectum caput serpentis emisso sanguine, in quo potissimum calor vigebat, spiritibus illis feruidioribus solutis, si applicetur, humidum quod superest, in eius quod effluxit supplementum, venenum ex parte vulnerata proliciatur. Simili ratione pinguedo serpentis illita venenum attrahit longe cum maiore vi, si serpente arefacto atq; in puluerem redacto humidum supersit paucissimum. Quippe venenum, quod est prope similis naturæ, longe potentius allicit, quam humida.

§. III.

§. 111. *Theriaces effecta per accidens detorta.*

HActenus recitata Theriaces per se valentis commoda fuere: pergimus ad effecta, quæ dat per accidens. In quam rem Auic. Lib. 4. Fen. 6. Tract. 3. Cap 1. *Scias*, inquit, *quod canon maximus in curatione veneni est confortatio caloris innati, & excitatio eius ad expellendum, sicut facit Theriaca. Et Cap* 4. *Fen.* 1. *Lib.* 2. *Bezaar*, ait, *est remedium, quod pro sua proprietate conseruat sanitatē & virtutem in spiritu, ut veneni noxam à se expellat.* Ita quidē Princeps. Quē fortassis imitatus Iacobus Schegkius in Libello de Occultis medicamentorum facultat. Pag. 151. *Theriaca salubris est*, ait, *per accidens, calorem naturalem excitando, vimque expultricem irritando.* Ab huius viri sensu minime discessit Andreas Libauius, in loco supra citato. *Fit*, inquit, *usu Theriaces, ut calor natiuus immutetur, acquiratque principium repugnandi suæ bestiæ ichore & bile venenatæ: in qua voluit Plinius venenū subesse. Hæc autem ex crasi videntur succedere.* Hanc quoq; opinionem sequutus est Hieronymus Capiuacca in Lib. de Vene. Cap. 4. *Patet hinc*, dicens, *Bezaarticum extirpare venenum, non quod agat in venenum, sed quia agat in corpus humanum, & illud roboret, ut veneno expellendo sufficere queat: & sic venenum à Bezaartico, quasi per accidens curatur. Bezaarticum enim non agit in venenum, sed per similem proprietatem, quæ tamen maioris est actiuitatis, corpus immutat, ut huius actus secundus vi veneni iam deperditus recuperetur.*

Hæc medici dogmatici professores, post quas disertissime atque enucleatissima Marsilius Philosophus & Medicus in Lib. 3. de Triplici vita Cap. 12. proloquitur sic: *Dic age de Theriaca, quo modo contra venenum nobis opituletur; non educit illa venenum; abstringit enim aluum, non mutat omnino tam subito veneni naturam. non enim hæc adeo debilis est atque mutabilis, sed spiritum vitalem potius valde*

tenuem

tenuem & mutabilem subito conformi quadã ad ipsum proportione corroborat usque adeo, ut ipse iam validus tanquam agens una cum Theriaca velut instrumento, partim superet venenum, partim mutet, partem præcordiis arceat. Sed quanam proportione siue virtute id efficit Theriaca? Iouiali simul atque Phœbea, quam ex commixtione multarum rerum secundum certam proportionem inuicem confusarum sibi vindicasse videtur. Est autem in ea virtus triplex: Hæc ipsa inquam cælestis, quam modo dicebam; item cælestis alia prius in herbis aromatisque proprietas, quibus electis ipsa rite componitur: quæ virtuti prius dictæ subministrat ad idẽ. Est insuper alia virtus in plerisque partibus eius, elementaris potius quã cælestis, veruntamen talis ut spiritui nutriendo conducat, stypticam dico & aromaticam qualitatem: illa quidem spiritum firmat, ista fouet. Mirabilem ergo Theriaca vim nacta est contra properantem senectutem atque venenum, tribus videlicet, quarum una quidem est cælestis per artificiosam acquisita commixtionem, alia cælestis iterum, sed partibus eius naturaliter insita, alia prorsus elementaris.

Inter hos omnes non silebo placitum Aureoli Theophrasti, qui Lib. de Morbis à tartaro Cap. 17. *Thirus in Theriaca*, dixit, *est venenum, non ut curet, sed ut penetret, & deducat reliquas vires*. Hæc ille cuius opinione me hercules insolente, & cæteris omnibus contradicente videntur pluris momenti fieri cętera Theriacam instruentia quam viperæ symbola una: quæ basis est aliis omnibus professoribus, adiuuantis autem loco posita Theophrasto. Difficile autem non parum sit venenum quale ille dicit statui pro vehiculo, acutissima vero & penetrabilissima corpora egẽtia fieri vehiculi compositione. Verum enim vero fauet hæc assertio vetustissimæ Theriacæ, quę thiri vocabatur materia. Adiecta autẽ Thirus desideranti vehiculum compositioni, quæ causa est finalis additæ Thiri, postrema hac opinione Paracelsi. Sed hanc tu lector accuratius expende.

§. IV. *Noua nostra opinio de Theriacæ facultate.*

HAc plerorumque omnium rationes sunt & modi, quibus præstantiam energiamq; Theriaces exponere queas. Cæterum est & alia non adhuc ulli excogitata, sed à nobis primum animaduersa ratio, quam auditã fortasse dixeris haud despicabilem. Illa autẽ est eiusmodi. Ostensum à nobis est, primum & præualens viperę elementum bilẽ atram esse, quã crasin ex facultatibus, actionibus, spirituũ motione, generatione, proprio charactere, adiacentibus, connexis, victu, rerum nõ naturaliũ & præter naturam indiciis plene cognoueris. Est atra bilis fermento grauida suapte natura, quæ acre refert acetum Gal. Com. 4. Aphor. 23. Lib. de ratione vict Com. 3. humi perfusa terrã abradẽdo subleuat Primi Prorrhet Comm. 2. & 1. de Natura Lib. facult. Cap. 9. & 4. Aphor. 21. De qua bilis atræ & aceti analogia disertissimè perscripsit eximius vir Laurent. Ioubertus Lib. 2. de Quart. Cap. 8. Vehementissima autem inter omnes humores, ferocior, ac turbulentior 2. Prognost. Par. 27. & Lib. 6. Aphor. 13. His causis viperæ carnes uniuersam in quam coniiciuntur simplicium massam agitare, susque deque trahere, in se rapere, atque conuertere præcellenter valent.

Valet etiam per acidam facultatem, quæ cum fermento est perpetuo coniuncta: quod acidum quidem putridi caloris soboles acris est, penetrans, incidens, reprimens, dissipans, siccans: quippe quæ subtilis, ut ignis 1. simpl. Cap. 2. adeo ut attenuet usque metalla Libro 3. de Comp. Med. per genera Cap. 3. præterea venenis aduersatur 6. Epid. Com. 3. Par. 5. contra morsusq; præualet Thiri. Operis de Comp. Medic. Sec. Gener. Lib 5. ex Dorothei Helii remediis ad heminam dandum. Ex Aetio vero Tetrab. 1. Serm. 1. potandum quousque aceti qualitatem circa dexteram præcor-

diorum

diorum partem percipiat homo. Sed nemo unquam melius aceti virtutem antidotam expressit quam Galenus, qui in Lib. 6. Hippocr. de Morb. vulg. comm. 6. ait: Acetum vero, ut glutinosos, quales fungorum esu creantur, succos disseceat, vel etiã refrigerandi causa, sicut aduersus thapsiã requiritur. Lib. de Medic. expertis C. 3. Vt quid igitur spiritum venenatum ferę bestiolę corpore subtergressum obtundere, reprimere, labefactare, corrumpere cordis penetralia petentem nõ debeat? Debet igitur hoc acidi feruoris atque vigoris hæc & similia facere: vere autem & luculenter facit, uti monstratum est. Hæc nobis congruentissima ratio videtur, qua venenis occurrat vel vipera, vel Theriaca per se.

Cæterum est & alia ratio per accidens, non autem simplex, sed multiplex: primũ quidem calidi natiui copiis adauctis, idest illo spirituosis viuificisque animantis halitibus ample ditato: post hæc nulla mora emicans Theriaca primo suo robore robur etiam cordis & arteriarum iam confirmatum & munitum generosius acuere atque irritare potest ad arcendam vim veneni; simul quoque præcludere vias veneno, quas alexiteria vis ocyssime pręoccupauit, docente Gal. Lib. de Theriaca ad Pisonem Cap. 2. quod nemo hominum, qui demorsus ab angue Theriacam continuo vorauit, veneno succubuisse visus est. Quas operas tres omnes una acidi fermenti vis explet ac perficit. Quippe fermentatio calidum natiuum exaggerat, spiritibus & arteriis ad bellum extumescentibus & ampliuagos orbes sphęræ suæ mittentibus; mox acido stimulatu peruellit eosdem spiritus ad aduersarii profligatum: ad hæc acido constipatu cogit, obstruitque vias, & acido tandem vigore penetrat inimici castra congressum reprimit, disiicitque, & quod ait Auic. corrumpit atque comburit.

Qui Auic. istorum pleraque diuine perspexit, primusq; docuit per hæc: *Aut forte necessarium est, ut medicina ve-*

neno repugnans siue calido siue frigido, fit vehementis caliditatis: quarum una est, ut sit spiritus fortis motus, secunda quidem, ut sit vehementis extensionis, ad hoc quidem, ut cum potentia mortificandi & Theriacali, quam habet, longe possit obuiare veneno, impugnando & expellendo ipsum, antequam cor attingat.

De crassitudine & densitate nobili carnium viperinarum.

Hæc acidi apparatus ordinata rite sunt opera. Non silenda autem est densitas & crassitudo substantiæ viperinæ, quę per nos alias demonstratæ faciunt, ut clypei cuiusdam modo utraque obsistat, quo minus aduersus huius, & clientis sui partes quicquam intentet hostis, donec iste tum à naturalibus tum arte paratis antidotis mirificis euincatur. Quæ causæ sunt, ut anticipata Theriaces opera quadruplo aut quintuplo plus valeat quam veneno subiecta; peculiari Galeni testimonio Libro de Antidotis à principio. Expressit & hanc nostram sententiam, quæ eo quidem amplius probari debet, quod hacce via & calidis & frigidis venenis occurrere Theriaca potest, aliis aliorum modis non ita facile potest, si fermenti munus duntaxat excipias, disertis plane verbis Athanasius Kircherus operis Magnetici Par. 7. S 3. quæ sunt: *Cum igitur nihil huic calori naturali nostro, siue dictæ humoris crasi adeo contrarium sit, quam venena totius substantiæ dissimilitudine ei repugnantia: hinc Theriaca contra venenum sumpta, contra hostem veluti auxiliares sibi copias adscissis spiritus vitales, tenues, et qualitate contraria informatos, quos conformi quadam adipsum proportione animat, confortatque, & protinus iis veluti instrumento contra venenum insurgens, id partim superat, partim mutat, partim à præcordiis seclusum attractione in naturale subiectū, trochiscos videlicet viperinos, totius Theriacæ hypostasin deriuat: sicque victoria de hoste reportata hominē pristino vigori restituit.*

Hæc viri clariores de Theriaces natura tradiderunt; hæc nos nobiliora comperimus: per quæ iam omnia de multiplici antidoti præstantia præstantiæque ratione parte non modica constet.

VI-

VIPERARVM PRAECISAE CARNES AN SINT VENENATAE. CAP. IV.

§. I. Quod venenum omne abiecerunt.

NVnc quod ubique offendiculo atque hæsitationi est, quæstionem de carnibus viperinis, qua dubitatur, num venenatæ sint, aut secus, expediam. Primum autem illorum nobis sententia se offert, qui volunt, venenum elidi carnibus viperarum interanea & extrema utraque parte absolutis. Nimirum quod amoto ad unguem ordine toto membrorum, quæ habebantur pro confesso venenata, reliquum corpus in escę vel medicamenti usum ultro præmittitur, nulla veneni suspicione. Quod si vino, aut oxalme colluuntur, sale & anetho condiuntur, aut aliter componuntur; hæc quidem ferini victus mitius gratiusque reformandi, nidorisque tollendi ferini, ut Claudinus aduertit, prouisio est: quæ halitus non virus quidem, sed virosam arguit habitudinem.

II. Præterea consenserunt omnes in eo, quod natura seminarium omne prauum secreuit ex venis, & ex uniuerso corpore ad supremam corporis custodiam amandatum. Ita Bononiensis Vlysses, ita Baldus Angelus Eugubinus, ita Conradus Tigurinus, & omnium disertissime Sebastianus Basson, & alii. Quare carneũ viperæ fulcimentum liberum ab inquinamento manet, & purum; non alio sane modo, quam columba ἄχολος est bilis expers, hac in uropygium translata, & cerui caro inculpata est, cauda extrema sola hospite veneni; & felis pulpa tuto estur, cerebro manente noxifero: & dracæna laudatus item cibus est, quæ venenosam omnem prauitatem in serratum suum spiculum ablegauit:

&

& melliflua denique tota est apiculà, præter unam fibram aculeatam.

III. Proposita nobis est à Gal. & a secundo approbante Auenrhoe, vipera media inter venenata; quæ per nos alias est tum deleteria, tum alexiteria monstrata. Hæc autē forma duplex, quæ materia profecto, & corporis concremento fulcitur, non confusa neque confusis momentis partium cohæret, verum diuisis atque disclusis. Igitur portio, quæ veneno vacat, benigno donata more, carò est; maligna vero altera, quæ virus excepit & fouit, in caput relegata.

IV. Venenum omne viperæ per omne tempus, seu primę procreationis, seu diductionis, seu cuiusq; motionis mente conceptum, & in examen acceptum perpetuo per suos canaliculos meat in destinatas suas functiones, & sedes, perpetuo directum, & nusquam alio conuersum, aut reflexum. Non reflexum inquam ad carnes, neque affusum: utpote quod haud alimento futurum est ipsis, quæ natiua alioqui prærogatiua succo meliore gaudent, & dulciore; qua per has ichore virulento non attracto, neque per venas vectatrices huc, sed in caput impacto, quæso te carnes viperinas veneni taxabis? Cum autem Horatius Lib. 1. Carminum Ode 8. & Lib. Epodon Ode 3.; sanguinem viperinum exhorruit egregie venenatum; equidem, contra quam argutauit Abbatius, dixerim non perceptum sensum poetæ, qui cruorem conceperat, non benigniorem illum, & mitiorem, qui alendo est, per venas nutritorias deductū; verum agrestem alterum, & prauum per ductus priuatos in vesiculas, & in dentes demorsores delatum.

Horatii de sanguine viperino sensus.

V. Ratio est Baldi Angeli Eugubini, qui suo primum experimento longo proposito, quod vorata viperina viperis exitio nō est, veneno vi suffosso, continuò subducit veneni vacuitatem, propterea, quod virtus veneni propulsatrix, quæ carni subest, simul & venenum ipsum cōstare non possunt. Adde, quod alimentum probatum

est,

est, siue gallinis, siue canibus deuoratum. Quare veneni prauitatem non agnoscit viperina.

VI. Si venenata viperarum esset caro, vel si veneni suspecta fuisset sapientissimis & prudentissimis primis Theriacæ conditoribus, hi profecto non admiscuissent vehicula & adminicula perducendi qualitatem eius ad cor. Præter tot multa inquam insinuantia non addidissent Crocum, qui Arnaldo, Guaynerio, atque aliis multis aduertentibus cor spectat, sic ut de ipso Hier. Cardanus Lib. *3*. de Venen. Cap. *3*. scripserit hæc: *In Theriaca duo præcipua, crocus, & vipera: quæ nisi aptata sunt, labor totus perit. Nam viperæ carne proprie resistitur venenis, croco vero deducitur medicamentum statim ad cor. Ideo hæc deligi debent summa cum diligentia.*

VII. Osualdus Crollius Naturæ scrutator acerrimus viperarum abscissis capitibus & caudis seruat in antidoti compositionem hepata & corda, utpote principia ultima ac naturalia, unde potissima vis alexipharmaca. Quas porro partes si non facit veneno tinctas, multo minus veneno tinctas faciemus nos carnes, quæ harum duntaxat vires participant. Eodem pene argumento usus est & Abbatius Cap. *6*. Pag. 22.

IIX. Qui Abbatius & alia fuit usus ratione. Quę videlicet est. Venenum viperæ separatum est; quale est Ceruo in extrema cauda, Pastinacæ marinæ in aculeo, Dracænæ in cuspide item sua. Atque cum viperæ venenum hæreat denti, cæterum carnes innoxiæ sunt, & esui parantur tuto.

IX. Si venenum in se conderet viperæ caro in stomachum admissa, tum cum offertur demorso truculentiam adderet truculentiæ, & venenum exaggeraret veneno. Nimirum quodcunque est tale, adiectum tali, facit ut magis sit tale. Neq; arrhenicum adiunctum arrhenico huic aliquid subtrahet, verum roborat id quod inuenit & confirmat. Qua motum dantia, qua recipientia sint oportet, si duo eiusdem speciei supposita destrui curamus?

ramus: quod in analogis, ut ſublimato, & ſtibii regulo, item in oleo tartari, & ſpiritu ſulphuris fieri Libauius obſeruat.

X. Eſt argumentatio pro Gal. atq; Ariſtotele propugnatoris Gaſp. Hoffmanni, qui Lib. Variar. Lection. contra Scaligerum extulit ea, quæ Par. 1 C. 4. de media viperæ natura retulimus, & præterea etiam iſta.

XI. Cum datur Theriaca in morbis non venenatis, ut datur quotidie; quid agit tum venenum in corpore, cũ non inueniat venenum, cum quo pugnet?

XII. Si credis Gal. Lib. de Theriaca ad Piſonem Cap. 9. profeſſo, quod eſt ingenita admixtaque carnibus viperarum iuuandi facultas; quęſo quo pacto cum hac dote cohæreat vis veneni? Hæc igitur haud ſubſtabit, ſi illa eſt.

XIII. Si mortua iam vipera viuum in cadauere remaneret venenum, conſequerentur inde multæ abſurditates. Prima, abolito iam ſubiecto, quæ forma & craſis erat viperæ, proprietas venenandi, quod accidens eſt, utpote ſequens mixtionem elementariam & complexionem ex mixtura profectam: necnon quia ſuſcipit intentionem ac remiſſionem (metra bina quibus accidentis ratio pernoſcitur Ariſtoteli) vel remaneret ſine ſubiecto per ſeipſam fulta: vel aggeranda eſſet forma ſubſtantialis, cui inniteretur ipſa proprietas accidentalis citra quidem neceſſitatem, verum non citra abſurditatem.

II. Vel ſi proprietas in materiam referenda eſſet, extincta iam priore materiæ diſpoſitione, introducenda eſſet ſimilis alia, per quam proprietas ſeruaretur animantium enectrix.

III. Vel ſequeretur, quod ſubiecta quamuis denominationem capiant ab accidentibus, hæc tamen ipſis haud inhęrent: quę ſingula ſunt incommoda longe maxima. E binis igitur enunciatis, aut quod accidentia per ſe ſuſtineantur extra ſubiecta, aut quod ſubiecta ſe

ipſis

ipsis contenta perstent sine accidentibus. Satius est affirmare posterius, quandò videmus lapidibus preciosis, commutatione locorum, itemq; imaginibus arte factis longinquitate temporis exolescere minus suas virtutes, seu culpa opificum, & excusorum, seu materiæ transmutatione, seu rei denique alius externæ culpa. Necessariis his causis omnibus certus sis, haud veneni vitium in se fouere viperarum carnes vita iam cassas.

§. II. *Veneno granidas viperæ carnes.*

EX aduerso sunt aliæ doctorum hominum suasiones, quibus carneo viperarum elemento veneni vis asseruari perhibetur. Primò, quod istæ pulpæ Theriacam subeuntes ordinantur attrahendo veneno. Venenum autem sunt attracturæ similitudine formę. Ergo non videntur exortes veneni. Quod si dices, similitudinem hanc formæ iam non extare, seu totam, seu minimis etiam momentis comprehensam, verum corruptam, & desitam longa, idest decennali Auicennę, vicennaria Gal. fermentatione ac mistione: occurrerim cum Gabriele Fallopio Mutinensi, qui Libro de Compositione Medicamentorum Capite 26. fuse monstrauit, quod singula in compositis medicamenta non immutantur, sed seruantur, multis quidem Galeni testimoniis, sed illo præsertim, quod est Lib. 1. de Antidotis Cap. 5. ubi disquirens Heros Pergamenus, quid utamur Theriaca cunctis ferme affectibus curandis, & unde tot adsint uni facultates, decernit, quod plures edit Theriaca functiones, quia pluribus nititur medicamentorum facultatibus. Neque vero Theriaca tam multos promeret effectus, ni totidem etiam esset conflata medicamentis. Quoniã autẽ compluribus constat medicamentis, ideo complura, & diuersa prodit effecta suis respondentia medicamentis. Cæterum complures in hoc genere pone theses ex Fallopio mutuatas. Prima, quod

longinqua fermentatione deponunt tandem medicamenta suas in composito vires. Secunda, quod ex omnibus medicamentis longo dierum cursu cõceptis, forma fit una, & temperatura noua una. Tertia, quod ex diuturnitate temporis obliuiosa deperit illa prima potestas compositionis, & alia deterior accedit; ut accidit profecto Theriacæ & Mithridatio, ultra decem, aut quindecim annos inueteratis. Habetur hac iam dissertatione, quod valent Theriaci pastilli trahere sua vi venenum, atq; adeo seruant in se illud. Quæ ratio prima est & potissima factionis istius; cui præfuerunt primus autor Lib. de Theriaca ad Pisonem Cap. x. H. Cardanus, & Iulius Cæsar Scaliger in diatribis de Subtililitate. Aureolus Theophrastus Lib. de Morbis à Tartaro Cap. 17. Palmarius, Stephanus Rodericus in Comment. Hippocratis de Alimento Sectio. II. Articulo III.

I. Proposita duplici venenorum natura: quorũ quidẽ facultates alteræ sua sint specie angustiores; specie scilicet sua permanente, qualitate vero abolita venenosa; ut pomorum Persicorum: quod est apud Gal. Secundo De alimentorum facultat. Alteræ facultates ampliores sunt sua specie in animantibus vita abolita, sed venenosa facultate non abolita; ex quibus, inquit, tum vipera, tum araneus est, tam alia quædam.

II. Venenum suapte natura infectorium est. quare si viperarum extrema sunt venenata, ut vulgo medicorũ constitutum est: igitur & medium erit venenatum. Porro quæ virtus utrosque ordines discludat, quis non venenata tueatur à venenatis?

III. Reiiciuntur omnium medicinę dictatorum calculo iecur & cor principes uniuersi corporis rectores & conseruatores, mox pulmones, ventriculus, testes, uterus, & exta omnia communi uno nomine, quod veneno insito aduersantur. Sed hæc conda & proma sunt organa, idest fontes irrigui, ex quibus virtus fluit, & la-

te

te dissеminatur in reliqua.

IV. Si carnes viperinæ non essent fartæ veneno, ne posset quidem alexiteria species inde parari. Atqui paratur. Igitur, &c. Assumtum vero confirmatur: siquidem non extruuntur magnæ medelæ, præterquã e magnorum venenorum materie. Sic cum lapidem philophorum idest uniuersalẽ medicinam Chymici magistri moliuntur ad reparanda vitia salutis, & vitæ, calidi natiui viribus solidẽ roboratis ex atrocissimo illum veneno suffodiunt; Itemque ex venenatorum vegetabilium familia cathartica probatissima demetunt, & ad summam etiã, ut comparatiue rem efferam, quo tetrius natura venenum, inde præstantius elicitur alexipharmacum. Vt quid igitur veneno nullo donatas carnes facias viperinas, quæ veneno sunt obluctaturæ? Sunt igitur carnes vipereæ veneni dote probatæ.

VI. Ratio priuata Libauii in Lib. Alchymiæ Pharmaceuticæ Cap. 14. contra Baldum Angelum, qui proposito primum experimento quod viperis exceptę ventriculo carnes viperinæ pernecabiles sint; mox affirmat veneni expertes esse ipsas. Arguit hũc Andreas dicẽs: ut quid igitur non sint venenatæ; ut unde aut qua vi mortificæ suo generi fiant? Satius igitur, ut statuantur venenatæ.

VII. Venenatæ videntur carnes serpentium. quod Arist. Lib. 8. Hist. Animal. Cap. 29. & Plinius Lib. 10. C. 72. prodiderunt, omnia in genere serpentium magis exitialia, quæ suum genus odere, antequam noceant. Accretio porro illa veneni ex comparium comestarum carnium fit accessu.

VIII. Vipera attrahit natura venenum: atque hoc vi similitudinis substantiæ. Communicant enim quæ sic attrahunt materia, sicut explicat A. Cæsalpinus in Lib. 3. Art. med. Cap. 2. igitur, quia similes venenatæ sunt carnes viperinæ. Sic obseruatę fuerunt venenatæ Ferrando Ponzetto Cardinali Lib. 1. de Venenis Cap. 12.

& quia statuerit venenatas, propterea confecerit similitudinis vi trahere venenum.

IX. Communis omnium professorum notio est, in hunc usum paratas carnes esse viperinas, ut ipsæ sua vi venena debellent. Illud, aiunt, præstabunt, si veneni non sint immunes: non autē si à veneno sint absolutæ. Nempe sicut ait in Alchymia Pharmaceut. Cap. 14. Libauius, non potest multum potens aduersus enormia venena esse id, quod cum cibo aut potu usuali etiam ioco sumptum homines uti sunt relinquit, & non valide immutat. Valide autem immutans esse debet, quod exigere de corpore venena proprietate antipathias iugulata debet. Quid autem eximii medica super facultate habeat id, quo vescantur impune ventres? Antidotorum excessus æquipollens esto venenis. Hac quidem ratione exesa viperę caro demorsum ab hac angue hominem liberat. quod Rudius Lib. 3. de Morb. occult. Cap. 18. notat.

X. Si veneno particeps viperę carc non est, amabo te, quibus usibus tanta, & tam multa undique stipātia correctiua? Porro viperea caro, quemadmodum & nomē κάτ' ἐξοχὴν indicat, & explicatissime super nostros omnes nuncupauit subtilis tum Philosophus tum Mathematicus Athanasius Kircherus in Art. Magneticę Part. 7. & A. Libauius Alchym. Pharm. Cap. 12. cuius & Cap. 14. τὸ πᾶν Theriacæ dicta est. Præter basin autem in unaqualibet recta compositione tum adiuuantia tum corrigentia restant. Iam vero, quoniam adiuuantibus non est opus, Antidoto tam magnæ, qualis viperina caro est, reliquum est, ut quę admista fuerint locum impleant corrigentium. Corrigentia igitur plenè sunt omnia, quę vipereis pulpis sunt adiecta: quę cum numero & quātitate longe viperinos excedant artiscos. Aduertit hoc Tho. Iordanus Lib. de Peste. Reliquum est, ut cassa sit congeries tanta, ni venenatam viperę carnem comprimant & castigent. Huic igitur usui quęsita mixtio

tio, quæsita præparatio, quod Cap. 9. Lib. 3. de Venenis Andreas Cæsalpinus aduertit. Est igitur viperea caro venenata per primos Theriacæ arbitros & confectores.

§. III. *Nostrum inter utrasque partes decretum.*

HAec isti pro sua tuenda sententia producere queant. Cæterum inter duas hasce acies, atque inter contradicentes utrinque denas argumentationes si modum & compositionem requiras, id inuentu difficile plurimum fit. Mihi rem animo diu multumque complexo succurrit illud, latitudinem veneni nonnullam esse, quam 1. Lib. descripsimus.

Venenum quidem, aliud absolute, aliud secundum aliud esse. Aliud formale, idest viuidum, & actuosum; aliud materiale, atque hebes. Aliud confertum; aliud ex reliquiis & tinctura delibutum: vel dixeris hoc substantiue, hoc denominatiue. Igitur si qui auctores venenum viperis imposuerunt, hos vere concepisse credam, haud illud absolutum & integrum, verum veneni vestigia, & reliquias, quæ fugerunt primam secretionem, & transmissum illum ad caput, quod officina, & conceptabulum est veneni. Omnibus autem modis id veneni, vel venenosi potius, tale non est, quod afficere nos ad interitum queat. Sed virus quoddam est, commune plerisque minime venenatis feris, quod venenoso victu comparatum inseparabile fit ab istiusmodi corporibus, inter veneni debilis, & halitu gustuque displicentis sensus ambigente natura. Inde enim factū opinor, ut promiscuam hanc virus nactum sit significationem. Quam naturam disces duplici hoc argumento Primum est, quod esitatæ gallinis istæ carnes, vel iuscula ex his parata, vehementi suo vigore idest sale secretiuo post aliquod tempus plumas excutiant omnes. Alterum est effectum à Marco Gattinaria obseruatum; per quem elephantico cuidam oblatę carnes vipe-

rinę

rinæ plusquam oportuerat istarum pulparum quotidie captanti sæuissimos casus & venenosas affectiones intulere: sed quę tamen robore virtutis, & factis in cutem abcessionibus, vitę non incomodauere. Huic igitur vitio castigando ex sale & anetho percoquebant veteres ad pastillos parandos. Quamquam autem auctor Libri de Theriaca ad Pisonem primum asseruerit Cap. x. pręparationem hanc obtundendo esse: nihilominus post hæc varium subtexuit de venenoso potius, quam de
„ veneno sermonē, dicens viperarū truncum elixari, ad-
„ dito salis & anethi plurimo, non solum, ut huiusmodi
„ mixturam suauiorem reddamus; sed ut viperæ carnes
„ eliquemus, atq; ita, vel parum vel nihil potius veneno-
„ sum in ipsis relinquamus. Porro eliquari, rarefieri, &
„ emollescere, ut his patefactis quasi viis effluere queat
„ virosus humor. Deinde addit idem auctor: multum ad
„ castigandas viperæ carnes conferre plurimorū mixtio-
„ nem; nam tot talibusque rebus adiunctæ quonam pa-
„ cto officere amplius valent, soluta iam ipsorum noxia
„ facultate. Proxime sequutus hanc Galeni suasionem videtur Tho. Iordanus, qui in Tract. de Peste 3. professus est viperæ quidem pulpas nulla non parte venenatas, quarum venenum tot admixta medicamenta sustulerint abunde. Verum ego contra: si quis obstinate tueri velit venenatam iure carnis viperinæ qualitatem, meminerit Ant. Musam Augusti medicum, quoties incidisset in curanda vulnera insanabilia, viperarum carne esui data mira hæc dexteritate persanasse. Quod prodidit Plin. L. 30. C. 23. item Gal. P. Simpl. x. carnibus viperinis anguillarū modo coctis in olla restitutū leprosum quempiam; viderit quoque quam plurimis comestas puras viperinas carnes, seu tostas, seu elixas, nedū lethales fuisse, sed salutares, sed gustu gratas. Sic enim Libauius in Alchym. Pharmi. Cap. 12. confirmauit his suis verbis: *At separatis bilioso veneno ichoribus excrementitiis & excrementorum vasis, carne tosta vescuntur aliqui, qui*

etiam

etiam affirmant esse cibum gratum: quod verisimile est cum usu tuto quoque esse coniunctas. Sed nos reliqua grauissimorum auctorũ testimonia de eadem ipsa re nunc plenius referemus. Dioscor. primus esto L. 2. Cap. 16. Galenus vero Lib. 2. ad Glauc. Cap. 10. de Alim. facult. Lib. 3. Ad hos Aetius Lib. 8. Cap. 13. ait: *Ipsæ quoque viperæ in cœna obsonio dentur: quas coquere & condire perinde ac pisces opus est*. Paulus quoque Aegineta Lib. 5. Cap. 13. Aetius vero Lib. 2. Cap. 170. podagris sedandis carnes viperinas esitandas præcipit. Quotus autem quisque est doctorum, qui de edendis hisce carnibus non meminere. Iulius inquã Cæsar Claudinus, & apud hunc medicorum omnium consensus, Ant. Fumanellus inquam, Io. Tagauntius, Iac. Greuinus, Gasp. Hofmannus, A. Cæsalpinus, Sebastianus Basson, Helideus, Gattinaria, Matth. Gradius, Auerrhoes, Auicenna, Porphyrius, & qui non alii principes viri: quorum singulorum quis enarret historias? Has quidem apud Conradum in Lib. 1. Pag. 7. commodè legeris. Verum equidem recitabo Plin. qui L. 30. C. 3. ait: *Quidã viperis utuntur in cibis: vipera porcelli modo inassata iecinoris sedat dolores.* In Aegypto Aegyptios viperis aliisque serpentibus similiter atque anguillis victitare prodidit Galenus Lib. 3. de Alimentorum facultatibus. Quibus item eos vesci traditũ est, qui Occidentales nouiterq; repertas Indias incolunt. Perinde alii qui Orientales inhabitant, ut L. 7. author est Plinius. Isigonus eos qui Athon montẽ incolunt macrobios existimat, quia viperinis carnibus alantur. itaque neque capite nec victibus eorum noxia corpori inesse animalia Plinius idem ait. Cum quo & alii grauissimi viri consensere.

De ven. c. 142.

Quis igitur tam plana refragante experientia, tam solida grauissimorum virorum contradicente autoritate, venenatas viperæ carnes iam audeat asseuerare? Quod si nihilominus aduersantes plerasque multas argutationes obtruseris: equidem confido cunctas præmonstratis nostris distinguendi formis aut paulo instru-

ctioribus abólitum iri. Sin minus cuncta dissidia tolles, una veritate sancita, quod viperæ caro neque absolute quidem venenata, neque venenatæ sortis prorsus exsors sit, verum mediæ ad utrumque naturæ, qualẽ omnino professus est Galenus. Qua quidem extremorum moderatione constituta, & quaqua parte venenosas viperæ pulpas, & minime venenosas recte pronunciaris. Vt autem tales non ambigue pronuncies, audi qua ratione vis viperinæ carnis alexipharmaca sua credatur opera defungi. Galeno enim ductore Lib. 3. de Temperam. Cap. 4. & obseruatore huius Andrea Cæsalpino Lib. 3. de Venen. Cap. 9. seu quidem in alteratione seu vacuatione venenum abigentia medicamenta, veneno iam præsenti contraria, corpori vero similia sint oportet. utraque, quatenus rẽ obtineant, paria, idest è tota substantia. Vtrumque membrum enarremus. Vacuantia per attractionem, si non similia sint veneno, non attraherent; si omnino similia, erunt omnino corpori contraria, & sic deleteria. Idẽ dicendum est de alterantibus à tota substantia. Nam quod alterat venenum, cõtrarium temperamentum habere oportet veneno: si eius substantia sit similis corpori, vincetur à veneni substantia immutabili: si similis veneno, ipsum quoque venenum erit. Medium igitur esse oportet; & hoc modo medium, ut substantia quidem sit veneno similis, ut persistat in pugna, ac temperamento recedat ab extremis, ne corrumpat corpus. Instabit quis: si non excedat, vincetur à qualitate excedente veneni. Respõdetur: si detur in exigua quantitate, ut est veneni quãtitas, minuetur profecto: si quantitate superet, aut una vice, aut iteratis vicibus, vincet. Quibus iam constantibus apparet enodatio problematis, & qua causa primi generalis antidoti confectores, aut cerui, aut pastinacæ, draconis, & porci marinorum carnes non admiscuerint viperæ loco. Nimirum quod istorum nõ est media natura, sed ad unum, qui edulis est, modum determi-

minata. Ad bina vero munia vipera determinata, atq; adeo neque venenata, neque veneni expers: quod nobis erat ostendendum, quo simul etiam ostensum est, quo pacto vel theriaca compositio, vel viperina caro opem & operam præstet suam.

DE CONSILIIS ADVERSVS INFECTVRAM RITE CAPIENDIS, ET EXEQVENDIS. CAP. V.

Xtremum hunc mea Musa mihi concede laborem, ut quo tendit omnis de viperę veneno disquirẽtis sollicitudo, id est ad remedii inuentionem sua tandem tractatio reuocetur. Quod facio tamen, ut dixi, scriptores inter numero multos compendiose, & quãtum satis est hinc ducto principio. Ad infecturæ vim tum inhibendam, tũ infringendam, tũ educendam; quæ fuit primi Petri Aponensis, mox Fabii Paulini partitio, non unum & simplex, sed varium, & multiplex medici curatoris est cõsilium, & mens, cuius summam omnem in quatuor quasi scopos diuisit Princeps Auicenna Lib. 4. Fen. 6. Trac. 3. Cap. 1. Quorum unus & præcipuus est calorem natiuum roborandi. Secundus est, viscera confirmandi, quo minus à peruadente veneno tententur. Tertius, Virulentam infecturam citissime extrahendi, & educendi. Quartus est, vim veneni retundendi, & obliterandi. Ex his autem omnibus, etsi dignissimus sit, quem primo loco proposui; nihilominus is maxime urget, qui est de venenata materia, quæ summa mali est, extrinsecus euocanda, retrahendaque, ne viam viscerum internorũ, & cordis petat. cuius regiam cum citatissime veneni vis insultet, citissime pariter succurri debet. Atque adeo cum offert se demorsa pars, hæc in promptu administranda: vincula, exsuctiones, extractiones, cu-

curbitulæ, ſcarificatus, uſtiones, antidotorum applicationes.

Prima igitur ſunto vincula, quæ quatuor ſupra morſum digitos, ſi pars violata patitur, alligãda ſunt arcte, ut neque transfluere queat infectura, neque periculum excitandæ gangrænæ prouocari. Vinculum autem eſto craſſiſſimum, ut rem perficiat, & ne augeat malũ. Hac opera peracta ſcarificatus creber circa morſus ora conficiendus, & aperta hæc ulcuſcula diu tenenda. Quę res ut fiat, ſal infricandum eſt, quod Bernardo Pænoto autore ſeiuncta continet corpora. Eſt hæc ſcarificatus opera confidenter exequenda, neque deſpondendus eſt animus, ut deſpondiſſe turpiter viſus eſt Baptiſta Codronchus, qui Libro 2. de Rabię Canina Cap. 2. Improbatis qui prius approbauerant, Fracaſtorio ac Fernelio, ſcarificatus beneficio renunciauit metu febriculæ plane muliebri. Quid enim hanc non incurrit aut non reformidauit ruſticus, qui referente Galeno Lib. 3. de Loc. Aff. C. 7. remorſus à vipera ſecundum digitum, hunc ſibi per falcem fructuoſe ac ſalutariter amputauit. Multo maiores ſunt, aut per viperam, aut per rabidum canem hi morſus, quam ut fugaci ſpirituũ accenſione, & paruo incommodo abſterreri debeamus. Quid autem, ubi temere inimicum animal percuſſit, rite recteque conſulta medici manu perpungi vereatur quiſpiam? Sed putidum hoc hominum iudicium miſſum faciamus: Quin porro cum ſcarificatu licet & aliquem ictę particulæ reſectum comprehendere, conſultore Damocrate apud Galenum Lib. 2. de Antidotis Cap 6.

Vnus idcirco eſt omnium curæ modus;
Omnibus & carnem virulentam protinus
Scalpello circumcide, vel igne amputa.

Confirmauit & hoc Gal. in Lib. de Theriaca ad Piſonem Cap. 16. medico curatori ſuadens pręcipienſque tria, quæ ſunt, ut plagam ampliet; ut ad rotunditatem redigat circumquaque reſecans, ne facile coaleſcat, & non coa-

coalitum longum in tempus producat.

Tertius exsuctus est, in quo peragendo compluria ab autoribus tradita fuere monita, & cautelæ: quæ sunt: ut ne ieiunus sit homo suctor; ne sit ore quaque particula ulcerato; ut sugat Theriaca delibutus & ore tinctus, aut hac antidoto, aut vino, aut oleo, aut allio, aut ruta & istorum aliis. Sed hæc cuncta frigida, & superuacanea sunt, quippe quod impune gustare liceat viperæ infecturam; quam securitatem in capite de arcano venenādi actu demonstrauimus nos ante. Exsugat ergo nostra fide quisquis amicus necessarius, minister medicus, nedum seruus aut mancipium, aut damnatus homo; immunis à quaque labe ab unoquoque detrimento me fideiussore futurus est exsuctor. Exsuctor vero si non sit, huius loco cucurbitula esse potest, oblonga tamen, & angusta: qualem attrahendo accommodatā docuit Hippocrates in Libro de Medico. Hæc quidem etiam ab intimo extrahit; ampla & depressa latum peripherię circumductū exsugit. Pręstiterit autē, aut stuppam accensilem, aut aliam quamcunque escam spiritu vini respergere, quo vehementior sit attractio, medicatiorque. Ad quam eandem attractionem Dioscorides, & hunc secuti Græci, Latinique viri præcepere, ut hœdus, gallus, & palumbus, podice deplumato secundū admorsam partem ad moueatur; alii vero, ut hæc aut alia dissecta, tum temporis animantia accommodentur, laudata, tum euidenti tum occulta euocandi facultate. Sed hæc quidem singula insulsa & futilia sunt experimento bonorum. Frigidum etiam & inutile, quod expectent ex vipereo capite veneni sui extractionem: cui quidē etiā assequendæ (deridente Andrea Baccio eos, qui casso iam vita corpore utuntur) palpitanti adhuc trunco solum confiditur. Verum equidem si sanæ mentis sim, à viperæ dente punctus haud facile spem meam in una huius remedii præstantia reponam. Longe præstantius efficaciusque mea sententia fuerit id, quod ab

Aegyptiis venenatorum anguium ictus quotidie perpetientibus factitatum dixit idem Dioſcorides Lib. 6. Cap. 55. ideſt, in calidam, quantum fieri poteſt, picem ſæpe numero immittatur retrahaturq; viciſſim pars veneno inquinata. Sic utroque id eſt actuali & ſucceſſiuo ſenſim calore venenum omne rapitur, & foras extrahitur. Aperiemus autem nos unum; quod & vinculis, & exſuctionibus, & cucurbitulis, & viuorum animantium uſibus medicatis ſatisfaciat quoque, & ſcarificatibus creberrimis. Verum ſcarificatu equidem ea cauſa non abſtinuerim, quod laxiorem ab inflammatione defluxuque partem reddit. Quare inciſiones has ego & profundiores & crebriores factitarim. Verum enim vero quæ approbo extrinſecus, illa ſunt duo, omnium abſolutiſſima atque efficaciſſima. Priorem faciam ignis uſum, cuius meminit, & Abohali Auicennæ modo citato loco per funiculum adhibendi. Ego vero præterquã quod & uſturam laudo Aegyptiorum oſtenſam à Proſpero Alpino in Lib. de Medic. Aegypt. Cap. 12. longe meliorem facio uſturam per fimum caprinum accenſum. Nimirum natura ſic comparatus ille fimus, ut ſinguli rhombuli & ignem in ſe ipſis ſeruent, & flammam accenſi reddant, quam ab uno, me iudice, referunt ſulfure: ut non mirer equidem ab Aureolo Theophraſto ſtercus omne dici conſueuiſſe ſulfur naturæ. Quod ſi inquam uniuerſus fimus ſulfur eſt naturæ, quanto luculentius, & præclarius priuate ſit caprinus? qui & rhombulatim ad hæc quaſi opera paratus, & ad flammã accenſilis eſt à natura? Huius igitur ſpeciei nucleiformes, vel rhombiformes πυρῆνας, Græce dictos, unum, aut plures accenſos impones, ſingulos uſque dum cinereſcant dimittens; mox porri ſuccum cum ſale mixtũ induces, remedio ſane magno proficies. Ita quidem ſi ſecretam urendi rationem ſequi velis. Cæterum & cõmuni modo curatum hominem ſalubriter, qui ſanandi ſpem abiecerat, teſtatus eſt Andreas Baccius in Lib. de

Venenis, qua de casibus ex morsu venenatorum variis Pag. 16. qui addidit & totius curationis maxima duo præsidia, vomitum inquam ad assumpta per os venena, & ferrum ignisque usum ad illata per morsum. Vstio quidem expeditissimum est auxilium, inquit Dioscorides, utpote cum ignis cæterorum viribus prestet, simul quod virus domet, nec ferri penitius patiatur. Addidit & alia commoda Ioannes Actuarius Lib. 6. Meth. Med. Cap. 11. dicens, quod non contemnendam occasionem insequenti curationi largitur, quod diutius exulceratio perduret. In id enim imprimis est inuigilandum, ne citius quam res exigit partes coalescāt. Omnibus autem modis ignis actuosissimus atque efficacissimus cognoscitur. Quocirca per antistites Vulcani, qui in Lemno insula ignifera regnat, venenum egregie curatum, interpretor equidem igne curatum. Hæc quidē ignei præsidii fiducia, siquidem igne per ferrum non datur uti, siue per hominis intolerantiam, siue per rerum defectum, siue quacunque alia de causa, licebit guttulas accensi sulfuris instillare, maxime quod Galenus Lib. 9. Simpl. Medicam prodidit aduersus venenatos animantium ictus plurimum valere promte deflagrans hoc fossile. Quam viuidam medelam si neque liceat factitare: tum hoc utere secundo per me tibi promisso remedio: idest ut olei sulphuris ex suo ipsius fumo resoluti guttulas in plagam dimiseris complures, eamque specillo tenuissimo refricaueris protinus. Compertum hoc genus oleo, quod acidula vera est aqua sulphuris, effusam in abaco viperæ infecturam confestim addensari, & in coaguli modum, velut Chymistæ loquuntur, fixari. Certa igitur est fiducia, & in carnes delapsam eandem infecturam eo reprimi posse. Collaudarem equidem, ut oleum id sulphuris, per vitreum campaniforme conceptaculum receptum, rursus & per vitreum retortum organum elaboraretur, & rectificaretur: verum ut conquiescamus in olei vulgaris experimento,

Vomitus, ferri, ignis, præsidia potissima.

mento, non audeo suam ulteriorem elaborationem proponere. Addes & oleum è chalcantho, quo nihil aduersum ictus venenatos præstantius affirmauit in Palladio Spagirico Petrus Ioannes Faber Cap. 15. Tuum est, utrūq; si malis experiri: vel si id utrumque non sit, acetum est tibi: quod experimento summo laudauit Cornelius Celsus, probauit item Fracastorius Lib. 3. de Contag. Morb. Cap. 2. qui liberatum veneno viperæ vidit hominem, cui calicem aceti cum Armena gleba sua ipsius manu propinauit. Legas autem & quæ Plinius attigit de vi aceti. Hæc quidem è genere sunt Pharmaceutico. Cæterum e causis vocatis neutris & necessariis duæ sunt imprimis usitandæ. Motus inquam prior, sine intermissu & continenter factus, qui tum venenatam materiam valido multoque exercitio digerit, tum spiritus ad explodendum exterminandumque hostem exsuscitat, armat, acuit. Villicū Ioannis Branchini Theriacopœi nostri, per nos alias cum honore nominati, obseruauimus demorsum à vipera citra remedium aliquod latè longeque vagatum leuius veneni discrimina fuisse expertum: accedentibus autem postmodum auxiliis ad hoc rei comparatis & per nos ante commemoratis feliciore negotio liberatū. Quam vero vis deambulationis venena interrumpat, neque iustitiæ satellites latuit. Itaque carnifex, qui Socrati obtulit cicutam apud Platonem in Phædone, sedulo persuasit Philosopho, ne post sumtum pharmacum inambularet. Nempe cauens ne veneni vim motus corporis moraretur. Quamquam huic salutari præsidio reluctari videtur Galenus in Lib. ad Pisonem C. 8, qui prodidit in Alexandria, cum aliquem hoc supplicii genere necare volunt, aspidem illius pectori admouere, atque ut ambulet curare. Verum huic ego ambiguitati statim occurro dicens; longe dispares esse hypotheses, & multo alios à viperis aspides. Præterea motus, quem requirebant a supplicibus Aegyptii Iustitię pręfecti modicus & bre-

Aceti medicamentum salutare veneno corruptis.

E rebus non naturalibus petita remedia.

uiculus

uiculus erat. Nos longum & ad ſudorem expoſcimus. Ad hæc: ille motus excitatiuus & inſinuatiuus veneni fuit, nobis expulſiuus, atq; exterminatiuus. Cũ autem dixerim de motus ope grauiſſima, venit in mentẽ, quod muſicorum inſtrumentorum concentibus venenis malarum ferarum expellendis utendum voluere Pythagorei, non ex inſtituto muſicæ ſtudioſi, verum ſuccurrendi miſeris conſilio, quod ſpiritus & corpus prouocet ad laborem, quo plurimum leuari venenis afflictatos aduertit Cardanus in Lib. Subtilitatum 9. Quamquã quid Cardani teſtimonium adduximus, qui & apud Aulum Gellium L. x. Noctium Atticarum, Cap. item x. & apud Cælium C. 27. lectionum antiquarũ Tertii legerimus in Theophraſti notatũ monumentis, viperarũ morſibus tibicinem ſcite modulateq; adhibitum mederi. adeo non ita multa comperias, quæ utilitati ex muſicis ſeſe promenti præuertiſſe velis. Quamquam quid multorũ autoritates congero? Videmus ferme quotidie Phalangio Apulo, Tarantula vulgo dicta, demorſos nullo magis præſidio leuari, quam agitatione ſumma corporis per muſicos ſonos acriter excitata. De qua plene re Epiphanius Ferdinandus tum in Hiſtoria Medicinali, tum maxime in phalangii veneni pertractatione priuata. Qua ſic utili iam comprehenſa corporis experti venenum actione, porro nil miror, quod hi veneno indormientes corroſiuo præſertim certius huic ſuccumbunt, quam qui ſomno abſtinent, non coemto ſcilicet alentes malum fomento, ſed ſpe & ſollicitudine curationem ſuam urgentes. Hos quippe iuſtius ſalutis ſuæ ratio manet. Contra, deſides & ſopiti facile opprimuntur infecturæ vi, non aliter inuadente, quã ſi vigil hoſtis inueniat urbem ſomno vinoque ſepultam, expedite occupat, & ſtationes gladiis impune trucidat. Etenim veneno per morſum altius obrepẽte nihil ſomno peius teſtatus eſt Bernardus Gordonius in Lib. 1. de Venen. Cap. 9. Quo cum conſentit &

Muſica conſonanti à cur ſalutaris veneno correptis.

Somnus quem in modum officiat vipera percuſſis.

Hieron. Cardan. in Lib. 3. de Venen. Aetius autem in Lib. 13. Cap. x. *Vigilans*, ait, *æger asseruandus est, ac desidens per totum curationis tempus, donec euidentem remissionem acceperit molestiæ concomitantis*. Hæc est somni noxa. Ceterum nocentis somni causam exposuit Ardoynus illã: quia somnus penetratiuo veneno faciet permultũ. Pareus vero in L. 20. C. 15. rationẽ hãc retulit: quia refluũt humores in viscera per somnum, sequitur exercitationem agitationemque corporis plerunque sudor, qui frugiferus est veneno percussis, & quod euocat hic alte se defigentem veneni vim, & cum ichorosis corporis superfluitatibus educit virus inductum. Sic assę sudationes & æstuaria domi forisue parata refigendo refringendoque huic congruentissima videntur. Cum his inaniendi generibus perstringit & alias quasdam laudato loco Dioscorides. Percussis aiens à serpente prodest alui deiectio, diffluẽs sudor, urina copiose reddita &c. Post quas vacuandi rationes decernendum est & de duobus aliis modis. Prior autem expensu coitus venereus est, quo à serpente ac scorpione percussos leuari placuit Plinio, feminas vero lędi: qui perfectus accensione fortasse caloris aut concussu corporis exteriore niti videtur. Porro hæc nostra interpretatio eo amplius congruere cognoscitur, quod feminas veneno tactas grauatum iri concubitu viri addidit idẽ autor: fortasse quod admittentes potius, quã actitantes venerem existimentur. Quam venerem cum neminem nostrorũ suasisse videam, neque equidem suadebo, sed meum interim iudicium in epoche continebo.

Retulit.

Pestifera quoque & funesta sanguinis est detractio quocunque de vase facta, seu quod spiritus refrigeret, & imminuat, qui plurimi sunt in sanguine necessarii; seu quod succedere vim veneni facit ad interiora, unde sanguis missus est. Talis in pestilentibus affectibus curandis omnibus est opinio Hieron. Fracastorii Lib. 3. de Contag. morb. Cap. 5. Verum Phlebotomen (non dis-

dissimulo) proposuit Auicenna loco ante citato reuertens ad sanguinis missionem, si quidem excurrens undique veneni furor corpore toto fuerit diffusus, vasaque causentur plenitudinem multam. Sic enim veneni labes, tum passim euacuatur, tum huic maxime subtrahitur pabulum, quod sanguis est. Quam præceptionem ad unguem hausit Princeps ex Paulo Aegineta tradente rem in Lib. 5. Cap. 22. Cæterum in hoc casu sunt eædem detrahendi sanguinis aut abstinendi leges, quæ & in cæteris seruari consueuere: quas ad unguem aduertit Hieronymus Mercurialis Lib. 1. de Venen. Cap. 21. Præter hos & phlebotomiam faciendam approbauit Hieronymus Capiuacca sub veneno calido, atque ubi corpus sit refertum sanguine, qui vi veneni necessario acrior & feruidior est redditus. *Quin etiam*, addidit, *funditur inde sanguis, & fusus ampliorem occupat locum, unde venæ turgidulæ apparent*. Hæc ille. Verum nos ea quæ decreuerunt Paulus & Auicenna satius est ut aduertamus. Generatim autem imminuendi sanguinis sub hoc veneno placitum tenuerunt & Steph. Rodericus in Lib. 4. C. 7. & Io. Bapt. Siluaticus de Met. Mic. Controuers. Medicin. 51. In peste quoque venam compungit Thomas Iordanus in Tractatu de Peste Cap. 8. P. 145. & Georg. Agricola in Curatione Pestis, & Ianus Cornarius in Lib. de Peste Cap. 15. Præter autem sanguinis detractionē pariter de corporis catharsi constituamus: cuius pauci sunt è nostris, qui meminerunt. Hanc tamen non omisit Hieron. Mercurialis, qui Lib. 1. de Venen. Cap 21. prudenter aduertit duo: primum ut sollicite & confestim obeunda sit hæc prouisio, neglecta omni per syrupos humorum præparatione: deinde ut inter cathartica omnia Agaricus primo deligatur. Cæterum est de quo redarguatur idem vir, qui vomitū reiecit ab exordio: sed tantummodo faciundum prius quam signa lethalissima adsint, & omnis spes sublata: quæ adueniunt, inquam, omnia sub longo pathematis

Vtilis sanguinis detractio sub veneno per Auicennā

transcursu. Tunc autem temporis cum sublata, ut inquit, spes est omnis, quid vomitione sera sit opus, nō video. Quare satius est, cum Aetio Amideno sentire, qui in vipera percussis præceptū reliquit: vinū potent, reuomantque priusquā urinæ appareant cruentæ. Quod quid est aliud, quam antequam malum progrediatur vomitū procuremus, admonitio? Verum de vomitoriis nos alibi.

Lib. 13. Cap. 21.

Theriacam commendauit Arabs Auicenna Fen. 6. 4. Tract. 3. C. 33. verbis me hercules, quæ consultum fuerit expendi. Considera, inquit, radices cōmunes in curatione. Deinde fortior curatio est, properare ad Theriacam de Viperis, & cum tardatur, tunc possibile est, ut conferat Theriaca multoties, & possibile est, ut non conferat. Nocumentum autem instrumenti veneni nō est malum, quoniā natura, est quæ utitur instrumentis. Rei vero extraneæ non possibile, ut utatur eis, nisi accidat commotio amborum simul. Porro Franciscus Valleriola, qui professus est Enarratione 8. difficilem hunc locum enodasse, mea sententia non enodauit. Verum illud quod de instrumento est, ambiguitate rerum manente, intricauit. Quod aperte videris, si enarrationis suæ sensum cum superioribus autoris verbis coaptaueris. Neque enim cohærebunt ullo pacto, cum instrumētum interpretaberis caliditatem & vehiculū. Hanc enim quid vindicarit Auic. à nocumento? Nimirū hanc superiorū rationē non intelligo. Sed neq; intelligo secundā, quę est; quoniā natura est, quæ utitur instrumentis; præterquam neq; etiam tertia particula Auicennæ cum enarrantis interpretatione satis coaptabitur. Satius interpretatione mea componentur omnia, si per instrumenti voculam intelligamus viperam, aut viperinam carnem præcipuam Theriaces materiam, antidoti quę offertur vipera profecto recte censeatur instrumentum & opifex veneni, sicut vides. Quæ vipera cum alioquin ambegerit inter venenatum & salutare, ut alias au-

Auicenna locus rectius præterquam à Valleriola enarratus.

audisti, remouere curauit Auicennas antiquam suspicionem monens naturam esse, quæ ad antidoti salubritatem norit uti hoc instrumēto, & per hoc obniti veneno: cuius partibus & instrumentis possibile non est ut utatur nisi contigerit utrorumque subuersio, pereunte protinus animante. Statui autem oportet his Auicennę verbis ferini quidpiam & virulenti manere adhuc in carne viperæ, quod Cardanum video sensisse. Verum de his alibi, cum de ratione proficientis antidoti dicemus. Hæc exterioris curationis forma esto: qua binis posterioribus scopis est satisfactum quantum licet, virulenta infectura extracta, ac retuso veneno.

DE SOLENNIBVS ANTIDOTIS, ET INTERIORE CVRATIONE. CAP. VI.

Vratio nunc superest interior; cui rursus explendæ duo sunt scopi nauiter tuendi, hoc est, tum ut cor, tum ut viscera confirmentur, ac roborentur: quibus duobus rite præstandis, quamplurima sunt pręsidia tum ab antiquis, tū à posterioribus inuenta. Nos nulli priorū susceptæ vel omissæ prouisioni parcētes simul & compendio studentes delectū necessarium auxiliorum, quę maxime placent, ad usum complectemur: quem & in exteriori curatione modum tenuimus. Ex maximis igitur & dignissimis Theriaca est Andromachi, Maranthæ nostri censura, & modo comparata, vel ex eadem Theriaca elicita aqua cum suo sale demum excepta. Probata est quoque alia per Petrum Andream Matthiolum aduersus omnia lethalia venena; item Aqua Theriacalis, quę ex eiusmodi antidoto, syrupo de corticibus citri, & spiritu vini conficitur. Ad hæc antidotus celebris Vrbetani Psylli nostra ætate experientissimi: cuius cum certa una traditio non sit, varia apud plerosque est descriptio.

Andromachi Theriaca.

Antidotus Vrbetani Psylli percelebris.

ptio. Ex ſecretioribus & ſpagiricis eſt Aurum Diaphoreticum à Theophraſto Chir. Maior. Tract. 3. C. 2. propoſitum; & Arcanũ de ciconia Theophraſti, deſcriptũ ab Oſualdo Crollio in ſpecificis venenatis; nec nõ Theriaca eiuſdem Crollii ex mumia humana extracta, & cũ Theriaca Andromachi, atque aliis pleriſque confecta.

Arcanum ex Ciconia Theophraſti.

Elixir Magni Ducis Tuſcorum.

Ex his eſt, & Elixir Magni Ducis Hetruſcorum Maximi, cui tum ſpagirica, tum dogmatica medicina, tum artes omnes liberales in ſua regia fotæ, exornatæ, auctæ, plurimum debent. Compendioſius autem extractum erit Caryophyllorum, quod plurimis comprobatum experimentis, & omnium primum vel nullo ſecundum aſſeuerabat Reuerendus Pater Cozzarellus e Societate Ieſu ſelectorũ artis arcanorum, & naturę ſtudioſiſſimus.

Antidotus Chartuſiana.

Eſt & Anidotus Carthuſiana, quam ex ſelectiſſimis ſimplicibus parari curauit ſumma munificentia colendus Antiſtes, & viſitator Carthuſianorum D. Ioannes Baptiſta Piſantius, conſultis in hanc rem egregiis medicis, Franciſco Leotto, & Ioanne Baptiſta Cappuccio, cuius antidoti virtus, & efficacia compluribus experimentis eſt Neapoli comprobata. Eius hæc eſt deſcriptio. ℞. Aq. vitrioli ſecundæ ℥xxx. Radicis Chelidoniæ in umbra ſiccatę, Radicis Angelicæ odoratæ a. ℥iiij. Herbæ Veronicæ ſiccæ cum floribus eiuſdem. m. iiij. aquæ ardentis ex bacc. iuniper rectificatæ ℥ xij. mumiæ vitæ ℥ iiij. opii Theb. ſuper lamina ferri exſic. ʒ iiij. croci optimi ℥ ij. Ol. Succini albi ʒ j. & ß. Spiritus vitrioli cordialis ʒ x. Aquam Ardentem ex baccis Iuniperi rectificati ita parabis ℞. Ligni iuniperi abraſi Libras v. Aq. baccarum Iuniperi boccale unum: infunde per horas 24: per balneum ſubtiliorem partem diſtilla. Opium ita ſiccabis: incide opium minute, & laminã ferreã calefacito: poſtea tantillum ſucci arantiorum acerbiorum inſperge, & ferro ſubinde eo uſque verſa, dum abſumpto pauxillulo, & refrigerato videas, num ita indurauerit, ut puluerizari poſſit. caueb is ſedulo, ne amburas.

Mu-

Mumiam vitæ ita conficies. ℞. ſanguinis ex homine valente & mundo extracti, ut Capite de liquore contra Pleureſin dictum, deinde lento igne areſieri curabis in ſartagine teſtacea vernice illita, indeſinenter agitando, dum in puluerem ſiccum, & fuſci coloris redigatur. Tum ex iſto puluere ſume Lib. 1. aloes Socotrinæ ℥ ij. Myrrhæ electæ ℥ ij. hæc tria ſimul in puluerem terantur, & cribro excernantur: deinde ſucco citriorum clarificato fiat maſſa, quæ in ſcutella vitrea diſſoluatur cineribus calidis impoſita, & exhalare ſucci humiditas, demum frigeſcere ſinatur, & aſſeruetur. Hanc haut ſecus ac pretioſam aliquam gemmam ſeruabis. Habes Mumiam vitæ à nobis inuentam, non præter rationem hoc nomine inſignitam. 1. Quod ſanguis ex homine viuente extrahitur 2. Quod ſanguis verum elixir eſt humani corporis, receptaculum ſpiritus vitę, verum ens microcoſmi, vitalis omnium membrorum, tam grandiũ quam paruorum eſſentia. In ſumma fons infinitis arcanis ſcatens. Medicus enim, qui eam rite præparare & uti conſueuit, adminiſtrare nouit, is ea tantum nõ morbos omnes, qui ex ſanguine proueniunt, feliciter curauerit. Amplæ omnino, & infinitæ ſunt benedictiones Altiſſimi Dei, qui hominem ita illuminat, ut talia tantaque arcana perueſtigata pernoſcat. Ecce res, quæ pro excremento habetur, & à Chirurgis proiici ſolet canibus ſolertia hominis theſauri locum in medicina merito occupare poteſt. Hinc collegeris magnum illũ Paracelſum contra quidé aliorum opinionem, vere tamen dixiſſe; ſimilia ſimilibus curãtur. Quid multis? Microcoſmus non fruſtra nomen ſuum gerit. Nam ad inſtar maioris illius mundi, & venenum ſuũ affert, & medicinam ſuam. Indicio urina quoque hominis fuerit, qua omnia accidentia, quæ ab illa enaſcuntur, magno cum ſucceſſu curaueris. Sed hic de ſubſtantiis microcoſmicis ſuas ob cauſas latius non diſſero: nec vero ceſſabo Deo (uti par eſt) ingentes gratias agere, qui mihi

hi qualemcumque arcanorum istorum cognitionem liberaliter concessit.

Ex mumia ista duo Mercurii, duo Sulfura, & totidem Salia, substantia in proprietatibus suis plane differentia separantur: quæ non in medicina tantum, sed etiam in chirurgia locum haud postremum iure obtinent.

Compositio.

Radices herbæ aliquantum contundantur: postmodum in aquam vitrioli vitreo vase contentam immittantur: vas bene occlusum per octo dies in fimo equino ad digestionem sepeliatur, ita ut nullus exspirationi locus fiat: postea ex fimo eximitor: & per cineres lento igni omnis humiditas distilletur. Liquori huic distillato aqua ardens Iuniperina affunditur; additis mumia, & opio pulueratis, Croco, oleo succini, & spiritu vitrioli, quæ omnia circulatorio inclusa ascendant totũ mensem, & vel in arena, vel in sole circulentur; postea summa cum diligentia subtile à spisso per inclinationem separetur. quod balsami instar preciosi ad usum seruetur.

Virtus.

Liquor iste antidoton contra Pestem, aliaque veneni genera præsentaneum est, bis aut ter in septimana mane ieiuno stomacho exhibitus. Dosis est, à semi scrupulo ad scrupulum integrũ pro vice, plus minus pro ætate cuiusque, & infectione dominante. Calidæ complexinis hominibus cum aquis distillatis; Frigidæ autẽ naturæ hominibus cum vino, aut iusculo propinatur. Infecto dosis duplo augeatur, sudore per 2. aut 3. horas in lecto prouocato; & singulis 8. horis semel repetatur, donec ex indiciis constet venenum à corde simul omne depulsum. Postmodum omni mane præseruationis loco liquorem istum sumere pergat infectus, donec plane fuerit curatus, ne venenum denuo ad primum suum centrum redeat. Liquor venenum in cutem euocat, maturat, & eliminat. Sed quid opus est arcanũ proprietatibus memoratis proditum pluribus commendare?

re? Iudicent intelligentes, qui ex multis circumstantiis facile colligent, quas ad infirmitates cum primis faciat, & quomodo in omni complexionum genere administrari debeat. Illi iidem diætam conuenientem norunt prę̨scribere, cibos, & potus specificos veneno resistentes ordinare, & iis quæ morbum intendunt, & adaugent, prudenter occurrere. Ficus certe, quamuis delicatissimum fructuum producit, tamen arbor ipsa eos in os hominis haudquaquam ingerit. Idem de Arte Medica sentiendum. Nec enim illa dum mensę assides, & in aliorum scripta inquiris, addiscitur, & cum fructu adhibetur; sed quotidiana praxi cum labore improbo coniuncta acquiritur.

Hæc quidem omnia ex officina prodeunt Angeli Salę Vicentini Medici solertissimi repetita rursus atque descripta per Ioannem Danielem Mylium Basilicę Chymicę Lib 5. Cuius antidoti operæ precium & æstimatio, cum sit tutus usus certusque profectus in tuenda letalibus ab iniuriis vita humana, solidam arrham fiduciæ sequuti Reuerendi Patres Carthusienses experimentum in belluis captari curarunt. Itaque captis duobus canibus obtulerunt in offis semissem contritæ Aconiti radicis huic ministerio dudum e Samnio delatæ. Vorato autem pharmaco 4. ab hinc horis æstus laborque grauis utrumque canem incessit; à quo tempore alter, qui debilior offensus est, uno momento animam efflauit: quã opportunitatem agnoscentes medici continuo paratũ salubrem liquorem alteri viuenti propinauere; quo in corpus digesto, quasi mutuum duorum hostium conflictatum spectasses, extitere symptomata turbæq; sæuissimæ. Nam nunc quidem tumor uniuersi corporis, nunc casus in terram, interdum syncope, interdum cõuulsio nullo ordine misellum canem quassabant. Qui iactatus est sic ab assumpto liquore ad posteram diem: quæ postquam illuxit repente quies successit, & sæuientis interne mali virus sedatus est furor, sic ut plenis iam

mo-

momentis cognosceretur ferus hostis debellatus. Canis igitur, qui liquoré hauserat salutarem, est tandem seruatus, licet triduo decumbens inerti corpore. Hæc quam diximus, in quamplurimis exercita experientia est; his quidem à succo Phœbeo seruatis; his enectis, quibus ille negatus est. Quibus certis obseruationibus Pæonia nostra Antidotus comprobata iam, & Lysiponias, & Sotirias, & Theodorias, & Isochrysou, & Isotheou titulis digna nobis censita est, ut nunc ab omnibus censetur.

In his quoque est Essentia Petri Ioannis Fabri Chymiatri ætate nostra experientissimi Lib. 1. Myrothecii Spagyrici Cap. 12. descripta per hæc. Euisceratæ viperę, capite caudaque abscissis cureque deposita, minutim incidendæ sunt, vasi vitreo imponendæ cum spiritu salis ad eminentiam quatuor digitorum, sole existente cum Mercurio in domo Geminorum, etiam insolandæ per 15. dies: deinde distillandum est quicquid poterit humiditatis. Destillatum toties rectificandum, donec empyrcuma nullum redoleat, & vitreo vasi reseruandum. Feces vero comburendæ & calcinandæ, donec albescant cineres: ex his demum sal extrahendum solutione, calcinatione, filtratione, & coagulatione: hisque sæpissime iteratis operationibus ad salis usque candorem summum & puritatem, donec dulcescat, & liquescat ut cera lenissimo igne. Deinde coniungendus est prædictus nobilis & splendidus sal in aqua sua, & ambo circulandi donec nexu indissolubili coniungantur, & fiant unum inseparabile. Interim si quid est humiditatis aquosæ per balnei calorem tepidum poterit separari: quod reseruari poterit separatim ad oculos albugine, nebulis, & cataracta læsos, & ad auræ pestiferæ fugam. Hoc arcanum est cordis potissimum, & vitæ solidum propugnaculum. Ideo omnibus veneni speciebus valentissime, & efficacissime resistit, eaque vincit. Morsus serpentium & brutorũ alio-

aliorum venenatorum exterius appositum curat, & venenum mortificat.

Quæ præsidia omnia si satis auido Lectori non sint, en do nostri cogitati nostrique experimenti præcipuũ. Illud autem est balsamum Arrhenici, quod autore Philippo Mullero, ac descriptore Iosepho Quercetano paratur in hunc modum: ℞. Arsenici crystallini ℔. j. tartari opt. ℥ iij. Salis nitri ℔. j. seorsum puluerizata misceãtur. Vas interim ignescat amplum vehementissime; eique candenti iniiciantur puluis per cochlearia, & continuo proprio suo operculo contegatur olla: illico cum magno fumo liquescat sine per se, usque dum amplius non effumet: tum proiiciatur in mortarium marmoreum, vel aliud, sinaturque ut refrigescat: habebitur massa ruffa, quæ teratur, & misceatur cum pari pondere salis nitri, fiatque ut supra, in eodem, vel nouo vase: quo subdito lucidæ flammæ per 6. horas, materia fiet albissima; quę ubi refrixerit in aquã calidam coniicienda, qua salem petræ & tartari separes: in fundo remanebit arsenicum fixum, correctum, & ab omni veneno liberatum. Repetatur pulueris ablutio in magna aquę copia; materia considens in imo fusa, aqua salibus fœta seruari debet ad distillationem, vel exhalationẽ; sal vero ad usum. Huius quoq; notę Bezaharticũ est metallicum eiusdem Petri Ioannis Fabri, descriptũ in Chirurgiæ Spagyricæ Lib. Cap. 17., licet operosius, & sumptuosius fuerit hoc idẽ à Iosepho Quercetano propositũ in Pharmacopœæ restitutæ Cap. 8. & C. 23. Quod Bezaarticũ mane vesperiq; ex mero vetusto haustũ homini nõ crudo potissimũ, excito sudore mirifice opitulabitur.

Nostri usus præsidia.

Bezaarticum minerale.

Faciet ad sudorem, & Bezoartici modo Euonymo, Beguino, Zapatę, Rosello, Castello, spiritus, aut oleum vitrioli ex aqua Nymphææ in dies longos potum. Quoniam autem sudoriferæ medelæ memini, nolim vomitorium dimittas, non dimissum alioquin à prudentissimo Auicenna: quem virum quantum

Sudorificum utile Bezoarticum.

De vomitibus præceptio.

ex hac præceptione laudo, tantundem improbo Hieronymum Mercurialem, quem & supra carpsi, qui principem hunc autorem in hoc malo curando sequutus, cuncta præterquam emetica recitauit, pessimam fortasse rem arbitratus, quæ videri debebat optima, non aliam arbitror ob causam, quam quod mollissimæ nostri seculi medicinę maluit adhærere, quam maioribus & sapientissimis parere. Porro vomitorium homini veneni vim experto congruentissimum videtur, multis id persuadentibus argumentis: & quod usu cōsuetum sit in omnibus veneni casibus, & suspicionibus veneni continuo vomitum conari; & quod his unice corpus mundetur, ut qui concussionis vi, & ex alto vacuet; & quod viscera naturalibus vocatis officiis destinata belle tueatur, hærenti quacunque labe erüderata. Porro nouimus sedulorum hominum experimento, canes, felesque nullis ferme venenis comedētibus, exulcerantibus, putrefacientibus obnoxios eius unius rei merito, quod oblata male pharmaca continuo reiectent stomacho. Si quo autem perimuntur illud est, quo vomitus beneficium elabitur, nux vocata Metella seuCanina apud omnes vulgata, mihi vero & Fabio Columnæ præceptori meo venerando Dorychnium compertum ad canes perdendos efficax, de quo alias dixi. Ad has item vomitum comprobantes rationes memorabitur & alia, postrema quidem hoc ordine, sed non dignitate, ratio: quod in vipereo veneno consueuit plerunque fieri vomitio, non tam quidem venenata vi, quam expultrice, ut equidem arbitror, nominata; quod ipsum annotauit egregie doctus Andreas Baccius in opusculo de Venen. qua casum proposuit icti per viperam pharmacopœi Pag. 16. Vomiturientem igitur naturam perquam apposite adiuuabunt emetica nostra medicorum arte parata, præsertim solidis ex metallis educta, quippe quæ venenis aduersantur & obluctantur, ut quæ maxime sunt, ☿, ♁, Halinitrum.

Quod congruentissima sunt vomitoria veneno tactis.

De Canibus experimentiū.

Egre-

Egregium eſt Angeli Salæ Oxyſaccharum Vomitiuũ Libro De Peſte Pag. 27. quod recipit Vitri Hyacinthini Matth. more pręparati & ſubtiliter pulueri zati ℥j. cinnam. Zedoar. ligni aloes reſinoſi optimi, Seminis Angelicæ an. ʒij. Croci Anglici optimi ʒß. Aceti roſati ℥ xviij. Omnia mittantur in vitrum ſuo ſubere bene clauſum, ne quid ſudoris exſpirare queat. Poſt hæc in B. M. per 24. horas digeratur. Balneo refrigerato liquor coletur, vel per chartam emporeticam filtretur, ſi opus eſt, ut optime clarificetur. Deinde cum aqua roſarum tantum ſacchari ſoluatur, quantum eſt pondus liquoris prædicti; & coquantur ſimul ad conſiſtentiam, quæ requiritur in confectione Manus Chriſti. Quod ſaccharum ſolutum in calidum, prout ab igne ſumitur, cum prædicto liquore paulatim mouetur. Quo facto ſeruatur ad uſum. Longo enim tempore conſeruatur. Doſis pro debilibus ʒ ij; qui promti ſunt ad vomitionem ad ʒ iij; vel vj. pro aliis: imo ad ℥j. pro robuſtioribus, & qui difficile mouentur. Quod ſi ſuperciliosi quidam Antimonii hoſtes ſine ratione & experientia hoc uti nolunt, Deum teſtor etiam infantibus, ubi neceſſarium ſit, abſque ullo timore præberi poſſe. Hæc ille.

Eſt & meum emeticum quo utor, uni mihi hactenus ſeruatum, nunc tuæ, lector, gratiæ reuelatum; cuius eſt hæc parandi ratio. Cupri, & æris rubri portiones æquæ iniectu aquæ ſeparantis aurum ab argento primũ reſoluuntur, mox igne reſiccatæ cum duplo Halinitri incenduntur: tertio aqua multa diluuntur; ab aqua ſecretum metallicum, & arefactum in aludel apertum cũ quarta ſublimati parte iniicitur, & igni ſubiicitur, ſegregata in ſublimi materia ſeligitur, & vij. granorũ pondere ex vino potãdus puluiſculus porrigitur ἄνω καὶ κάτω perpurgat moderate nec intuto. Quin etiam ſi me audias ſuperiora plane tutiſsima, quod cognoueris inde, quia quotaquæque huius apparatus pars innoxia eſt, contra communem omnium ſublimatorum mercurialium *Noſtri uſus emeticum.*

naturam. Quod si timeant nostri medentes ab uniuersis fossilibus medicamentis, suffragante utar Ambrosio Pareo, qui tradens de hac eadem tuendorum ἰχιοδήκτων necessitate, pharmacum Antimonii miris approbauit, non improbauit, ut nostri faciunt, modis. In Lib. 20. C. 15. leuioribus enim, ait, catharticis sperare se efferam huius veneni malignitatē visceribus iam admissam expugnare, extremæ & periculosæ dementiæ esse. Additque Pareus talia verba: *Profecto tale tantumque periculum nunquam sine periculo vincetur.*

De Diureticis animaduersio. His iā de emetico apparatu propositis, superest diuretici pharmacia, quam non perfunctorie proposuit Auicenna. verum non sine nostra aduertentium admiratione, quod diuretica præscripserit, quæ altius in penetralia renum, venarum, & vesicę prodigunt produntq; noxam. Verum enimuero cessat hæsitatio, cum aduertimus Auicennæ quidem probata diuretica non initio, cum integrior est infecturæ vis, verum postquam longo & multiplici remediorum usu debilitata est eadem & propemodum euicta. Tunc enim temporis nil prohibet quo minus hacce via deriuetur humor suspectus. Ad hunc sane modum non absona fuerit lotii prouocatio, quam ipsam coniungi cum sudoriferis uno simul tempore commodissimum fuerit. Cæterum ex hoc omni ordine medicamenta deligere licebit hæc.

Iohanni quidem Heurnio Methodo ad Praxin suo titulo cumprimis laudatus est succus Iuniperi, qui succus ubi non sit, succedet multo potior ex cineribus eiusdem plantæ lixiuia ad trientē pota: Iosepho vero Quercetano in Pharmacopœa Restituta Iustini puluis, Oxymel diureticum, oleum gummi hederę; in Diætetico vero Sect. 3. Cap. 11. vinum e rosis pallidis hortensibus, agrestibus; & radicis vincetoxici. Reinero vero Solenandro vinum Chamædryte. Hippocrati denique probata non taceam e vino decocta grana x. fraxini. cuius arboris foliorum succus laudatissimus est aduersus viperæ venenum.

In-

Inter hæc autem omnia vini meri potus memorari cũ primis & usurpari debet: quod eodem prope molimine quo queuis antidotus est laudata, spiritus auget, firmosque sustinet ad pugnam. Cui & illud est amplius meri potatio, salutaris operę precium, quod celerrime discurrens cum spiritibus vitæ complexum viam undequaque præcludit subeunti veneno. Adde quod vinum celerrime nutrit: cuius nimirum excretio celer est, docente nos Hipp. 11. Aph. 2. *Quod eorum, quæ velociter nutriunt, veloces quoque sunt excretiones*. Scire autem licet sic unice conducere vinum, ut aqua pestifera sit vipereo veneno tentatis. Qua videlicet mente Galenus vina mera admiscens antidotis, cunctis aquosis studiose abstinet, Lib. de Antidot. Cap. 3. Ipsum vero vinum veneno infectis propinandum voluit Epidem Comm. *6*. & multo priores Cornel. Celsus Lib. 5. & Nicander in Alexipharmacis: ad hos Dioscorides Lib. *6*. Cap. 55. & ipse Hippocrates *6*. Epid. Com. 5. Mitto quod aduersus pestilentiã ex vino glebã Armenam Galenus, myrrhidis radices Dioscorides, suam potionem Rufus obtulere. Sic Toxaris apud Lucianum in Scytha, populum Atheniensem angiportibus ciuitatis vino irroratis pestilentia liberauit. Sic exercitus Cæsariani pestis Plutarcho referente fuit excussa. Quocirca Plinius 27. Nat. Hist. C. 2 pestilentiam abigi vino testatus est, doctus fortassis à consultissimo suo semper autore Virgilio, qui in *3*. Georgico ait:

Profuit inserto latices infundere vino
Lenæos, ea visa salus morientibus una.

Sic autem absolutum & singulare vini præsidium ad venena visum est Ioanni Serapioni in Lib. 5. Breuiarii C. de Morsu viperarum, ut conceptis verbis enunciarit hæc: & potus vini puri donec homo morsus toleret, su- „
per hoc non indiget & curationibus aliis. Quam pari- „
ter rem amplexus ac ferme verificatus est Aetius, & Aegineta, ut si pręmansum sit, allium & huius multus su-

sti-

ſtineatur eſus, nullum aliud auxilium homini deſideratum iri ſuaſerit nobis. Porrum addit & cæpe Ioannes Actuarius in Lib. 6. Meth. Cap. 11. quod victus genus quo pacto proficere queat, enodauit idem autor, cauſam aſſignans, quia difficulter hęc mutantur, ægreque exitum reperiunt. Siquidem eorum qualitates ad plures dies permanent, quomodo vi illa letifera non vincantur, neque immutentur, ſed ex aduerſo illam oppugnent? Quod ſi priſcis mythologis omnia ſub velo comprehendentibus credis, Bacchantes, quæ ſuis in homophagiis ſerpentes ore demandunt, oſtendent & ipſæ fortaſſe meri valentis ergò morſus non formidari malorum anguium. Poſt quos omnes comprobatores tam multum eidem detulit Fabius Paulinus vir ſcientiſſimus, ut & occulta vi crediderit proficere.

Iam vero quoniam vitæ fomenta, & ad τοῦ διαιτᾶν documenta deuenimus: quædam quæ Paulus Aegineta propoſuit, hic expendenda ſubiicimus, alioquin expenſu digniſſima, quæ me quidē interprete ſunt hæc: *Offerre cum ferculis edendum piper, & allium conducit; potandum vero vinum præpotens; inſtaurantibus vaporationibus, & congruenti concalfactu compagem corporis replentes: poſt hæc autem ea ſuperdare, quæ morſam particulam percalefaciendi, & lancinandi vim habent*. Hæc porro Pauli præcepta perſpicua ſunt omnia, verum tamen uſus haud omnium compertus. vaporatus, inquā, quod cōtendat, audire potius quā exponere vellem. Verum equidem ut nodi non diſſimulaui difficultatem, ſic eiuſdem reſoluendi non detrectabo laborem. Nempe quæcunque ſunt ab Aeginenſi magiſtro propoſita ſummum opinioni noſtrę ſuffragium ſunt allatura: quæ quidem opinio ſanciuit ſpiritualem & igneam viperei veneni noxiam ſic natura comparatā, ut ſpiritum noſtrum viuificum directe primum impetat, mox corrumpat: quæ corruptio ut ne abſoluatur, eſt omni ante conatu ſpiritus hic noſter muniendus, & exaugendus, addenſanda itē & confarcienda ſua ſedes;

quæ

quæ ſucci ſunt alibiles, ac fibrę carnis, quibus idem includitur. Iſthoc igitur conſilio Paulus iubet primum edendum piper & alliũ. Allium quoties voratũ ἰχιοδήκτῳ, toties cruciatus diros fame leuabat; ſecundo potandũ præpotens merum: tertio vaporatus inſtaurantes, & congruente concalefactu compagem corporis confarcinantes. Quibus præceptis ſingulis quid planius, ut indicetur uſus ſpiritus natiui confirmandi? Quid hiſce præſidiis luculentius ad deſignatam hanc operam perficiendam? Nimirum inſtaurantes vaporatus intellige, qui ex ſimplicibus materiis ſpiritum recreantibus, ideſt odoratis & naturæ amicis comparentur, cum amico item concalefactu compagem corporis offarcientibus, recorporantes dicere ſuetus eſt Aurelianus, ἀναληπτικὰς vero communiter Græci. Hic Aeginetæ ſenſus, hæc noſtra interpretatio eſt.

Iam abſolui contractã in pauca veneni viperini curationem, ſi illud unum cum Aureolo Theophraſto Tract. 3. Chirur. Maioris C. 2. pręmonente demum admonuero: celeritatem hiſce præſidiis omnibus cumprimis addendam, nempe niſi præuertatur perniciſſimum fulguris modo venenum, & illudi medicam operam, & ægrum tardas ſeræ medelæ pœnas luere par eſt. Exiſtimes autem velim & hanc tam amplã curandi rationem, quæ & omni generis ictibus venenoſis communis eſſe queat: ſi quæ alia deſideres, hæc apud primos enarratores nanciſci licebit. Interim autem quid non Q. Sereni pleraque ſuper his remedia carminibus expreſſa ſcitiſſima iam recitamus? Sunt aut iſthęc:

Cuſpide non quiſquam longe, neque cæde ſariſſa,
Fulmine non gladii, volucris nec felle ſagittæ,
Quam cito vipereo potis eſt affligier ictu.
Quare aptam dicamus opem, ſuccoſque medentes.
Quem nocuit ſerpens, fertur caput illius apte
Vulneribus iungi: ſanat quem ſauciat ipſa:
Vt Lariſſæa curatus Telephus haſta.

Pro-

Proderit & caulem cum vino haurire sabuci,
Aut coctum raphani librum, tritumque ligare,
Siue etiam excelsa folium de mole cupressi,
Mandabit lactens caprifici succus opellam:
Aut Tithymalus atrox vulnus contrita perungit,
Carduus est nondum doctis fullonibus aptus,
Ex illo radix tepido potatur in amni.
Ceruino ex fœtu commixta coagula vino
Sumuntur, quæ res membris agit atra venena.
Aut ferulæ radix potatur in imbre lyæi:
Betonicæue leues, gallinæ aut iura vetustæ.
Si vero horrendum vulnus fera fecerit aspis,
Vrinam credunt propriam conducere potu.
Varronis fuit ista senis sententia: nec non
(Plinius ut memorat) sumpti iuuat imber aceti.
Dicendum, & quæ sit præcox medicina tementi:
Cautio namque potest diros præuertere morsus,
Si iecur exsectum tardo de vulture portes.
Erucis aut si totos perduxerit artus,
Quas prius attritas vehementi spargis aceto.
Aut tu ceruina per noctem in pelle quiesces,
Aut genere ex ipso dentem portabis amicum.
Toxica præterea qua sint pellenda medela
Expediam: sanguis poterit prodesse caninus,
Qui facile potu antidotos imitatur honestas:
Vis & mirificos cautus prædiscere odores,
Accensis quibus arcetur teterrima serpens,
Aut styracem torres, aut duri vulturis alam,
Vel nepetam, aut frondem rigidæ stirpemque myricæ

DE REMEDIIS, QVAE EX VIPERA SVMI POSSVNT, EX CONR. GESNERO. CAP. VII.

Irabile elephantiaſis remedium viperarum eſus exiſtit. Eæ vero apparatę eo modo quo ſupra dictum eſt ægro in ſole deſidenti exhibentur, capite tamen probe velato. Neque vero ſemel tantum aut bis viperas edere ſatis eſt; ſed ſępe id fiat, quum extra periculum ſit, & inſuper commoditatem afferat. Sint autem viperæ recens captæ, & ex humectioribus locis accipiantur. Nam quæ iuxta mare degunt, vehementer ſiticuloſæ ſunt, Aetius. Ius etiam coctarum viperarum abſorbendum, Idē. Viperę enim carnes calidæ & ſiccæ tēperaturæ euidenter exiſtūt. quæ corpus totū per cutē expurgant. Hinc multi, quos elephantia male habebat, eſu potuue ipſarum cōſanuerunt. Quę in maritimis aliisq; locis aridis degunt magis ad ſitim faciendam ſunt efficaces, Paul. Aegineta. Auerroes dixit carnem tyri purgare lepram: quoniam ipſius materiem pellit ad cutem, & ideo bibentes incidere primo in paſſionem tyrię, ideſt cutis excoriationem, & poſtea ab ipſa liberari, Fumanellus. Et ſcias quod caro viperę, & illud in quo eſt virtus carnis eius eſt de nobilibus medicinis leprę, & non oportet ut ſit vipera de luto, aut littoralis, aut de locis humidis. quoniam in ea ſecundum plurimum eſt parum iuuamentui. Et de eis, quę plurimę eſt malitię, eſt illa quę ſitim facit, cum qua eſt perditio: imo eligatur montana, pręcipue alba, & abſcindantur capita earum & caudę vice una ſubito: & tunc ſi multiplicatur curſus ſanguinis, & remanent viuę, & agitantur agitatione plurima tempore longo, tunc iſtę ſunt bonę. Poſt decollationem mūdificentur, & decoquantur: & comedatur ex eis, & iu-

re ipsarũ, Auicenna. Et ex potatione vini, in quo moritur vipera, aut viuit, iam sanati sunt quidam accidentaliter, aut intentione interficiendi, ut moriatur ille leprosus, & quiescat, Idem. Amatus Cent. 2. agens de viperarũ apparatu pro victu elephanticorũ, ait: *Ius viperarum modo supradicto decoctarum primo ebibat, decet: deinde carnes comedat, non secus ac veruecis vel aliorum, quæ in prandio quotidie sumuntur, sed ieiuno stomacho, & in aurora carnes hæ comedi debent, dimidiæ saltem pro vice; & aliquando unius integræ viperæ, prout virium robur adfuerit. A quarum esu cibum vel potum quemcunque per sex differat horas. Quod si sudauerit, diligenter sudorem seruet maxime expedit. Excoriari autem ægrotantibus cutis solet, ut serpentibus euenit.* Hæc Amatus. Quod autẽ supra citati authores de usu carnium viperinarum ad lepram seu elephantiasim scripserunt, id totum à Galeno desumserunt, qui Lib. de Simpl. Medic. facult. XI. Cap. 1. hac de re pluribus agit his verbis: *Viperarum carnes palam videre est excalefacientes & desiccantes, ubi condiuntur ceu anguillæ, &c. Quod autem totum corpus per cutim euacuent, discere tibi liceat vel ex iis, quæ ego iuuenis etiamnum in Asia nostra sum expertus: quæ singulatim deinceps narrabo. Homo quidam morbo, quem elephanta cognominant, laborans, aliquo usque cum sodalibus conuersabatur, donec ex ipsius consuetudine conuersationeque quidam ipsorum morbi inficerentur contagione, & ille iam odoratu grauis, ac fœdus redderetur aspectu. Constructo igitur illi tugurio proxime vicum in iugo collis propter fontem, illic hominem collocant, tantum illi quotidie ciborum ferentes, quantus vitæ sustinendæ satis foret. Cæterum ad canis exortum, cum forte messoribus haud procul inde metentibus vinum esset allatum in fictili sane quam fragrans: is quidem qui attulerat deposito illo prope messores abiit. Verum ubi eius bibendi aduenisset tempus, sublato fictili adolescens, ut pro more impleto cratere competente aqua vinum temperaret, in cratera vinum effundit, & una excidit vipera mortua. Quare attoniti messores veriti*

ne

ne quod, si bibissent, inde sibi malum eueniret, suam quidem sitim aquæ potione sedare maluerunt. Cæterum cum illinc discederent, præ humanitate videlicet ac misericordia homini illi elephanti obnoxio vinum largiuntur, rati expedire illi potius mori, quam viuere in ea miseria. At ille ubi bibisset, admirandum in modum sanitati restitutus est. Nam tuberosum omne illud cutis totius non aliter quam animalium à testæ mollitie nuncupatorum malacostracon tegmen decidit. Quod autē reliquum erat, molle admodum apparuit, instar cutis cancrorū, ac locustarum, ubi extima testa fuerit detracta. Alterum quoque eiusmodi non dissimili casu in Mysia Asiæ non procul ab urbe nostra accidit. Vir quidam elephanto laborans profectus est ad aquarum sponte nascentum muscum, sperans nonnihil se commodi adepturum. Erat illi scortum mancipium, iuuenis illa sanè formosa, compluribus amatoribus ambita. Huic tum alia quædam ex domesticis rebus, tum penu æger concrediderat. Profectis igitur illis, in ædibus, quibus vicinus erat locus squalidus & viperarum plenus, forte fortuna ex illis una in urceum vini incidit negligentius positum, extinctaque est. Ac scortum quidem in lucro id reputans, quod fors euenisset, hero id vini propinat, atque ille ebibit. cæterum exinde ad eum modum, quo ille qui degebat in tugurio, persanatus est. Atque hæc iam duo sunt experimenti ex fortuita occasione sumti exempla. Porro tertium quoque annectam, quod ex nostra profectū est imitatione. Cum quidā hoc morbo ægrotaret, animo magis quā vulgus philosophico, & contemtore mortis, oppido quā grauiter ferebat, satiusq; ducebat mortem semel perpeti, quam vitam viuere tam miserabilem. Itaque illi quæ superioribus duobus accidissent indico. Erat autem auguriorum peritus, & amico utebatur mirifice hanc disciplinam tractante. Itaque ubi ad augurium cum illo consedisset, persuasus est, ut quæ per experientiā essent cognita, ipse imitaretur, atque epoto vino, quod sic erat veneno infectum, leprosus factus est: ac postea lepram eius nos consuetis remediis sanauimus. Quartus præterea viuas capiendi viperas arte utebatur. Sed illius in illo morbi tantum erant principia: itaque citra studium, quod nobis fuit, ut

illum quam celerrime sanitati redderemus, misso sanguine, atraque bile medicamento detracta, viperis quas capiebat, uti iussimus spraeparatis in olla anguillarum in modum. Atque hic ita sanatus est, euaporato per cutem affectu. Postremo & alius vir quidam opulentus, non nostras ille quidem, sed ex media Thracia, Pergamum aduenit admonitus somnio. Vbi iubente Deo per insomnium, ut quotidie medicamentum biberet, quod confectum est ex viperis, forisque corpus inungeret, non multos post dies morbus in lepram abiit: rursumque & hoc pathos quibus Deus praecipiebat medicamentis curatum est. Hactenus Galenus. Pullos & capos iure & carne viperarum cum pane subactis nutriuit Matthæus Gradi ad usque deplumationem. Curaturus hoc esu elephanticos Syluius: Dant aliqui carnes viperarum coctas ad comedendum, gallinæ etiam brodium ad bibendum, & in tanta quantitate dant quousque gallina deplumetur. quod tunc est signum, quod virtus talium carnium penetrauit, & est imbibita: postea decoquunt gallinam, & de ea dant ad comedendum infirmis. & de usu istarũ carnium viperarum recordor, quod cum Ioan. Matth. Gradi curasset quendam leprosum, fama diuulgabatur usque ad Galliam: & quidam alius accessit Papiam, ut curaretur à lepra, et inueniens ipsum mortuum, accessit ad me, cui exhibui multa remedia: tandem deueni ad exhibitionem talium carnium, quæ laudantur ab omnibus medicinæ autoribus: & dixi illi Gallo ut eas caperet: & fecit: & quod erat multum auidus curari, accepit de eis in multa quantitate cum autem mane ipsum visitarem, inueni ipsum cum sæuissimis accidentibus & venenosis, ita quod timui, ne carnes illæ ipsum occiderent. Sed quia virtus erat fortis, expulit per partes cutis, & facti fuerunt per corpus quasi totum bubones, qui tandem deuenerunt ad saniem; & curatis illis remansit liberatus: Et propter hoc medici non sunt audaces in exhibendo multam quantitatem rerum venenosarum: Gatinaria Cap. de Cura debilitatis visus. Erat

quæ-

quædam nobilis in hac ciuitate laborans cutis affectione, quæ post multorum curationem ad meas deuenerat manus: in cuius curatione nihil proficientibus generosis pharmacis, ad extremum marito consentiente viperinas carnes in ea probare constitueram: unde femella vipera eo modo mundata ac præparata, quem Galenus præscribit in Lib. de Theriaca, commiscẽdo carnem ipsius viperæ cum galanga, croco, &c. coxi ipsam usque ad extremam coctionem: deinde accepi pullum unum, quem in succo ac brodio ex vipera detracto coquere iussi ad sufficientiam. Ne quid inde mali incurreret, primo ipsi exhibui Mithridatum, tandem pullum cum brodio ipsi obtuli; ex cuius esu melius se habere dicebat. Quo viso accepi aliam viperam masculum quem coxi sine appositione aliorum. Eius brodium per tres dies ipsi exhibui, unde statim sudare vehementissime cœpit. Sudorem compescui Syrupi viol. cũ aqua simplice usu. Post sex dies squamæ decidebant: ipsa etiam fuit sanata. Insuper concepit masculum, quum antehac per 40 annos fuerit sterilis. Alteri mulieri verebar brodiũ de viperis ordinare. sed cocta optime carne viperarum accepi amylum seu farinam, quam cum dicta aqua permiscui, positis ibidem carnibus; feci deinceps globulos ex illa farina, quibus columbos more Hebræorum per tres dies alebam: tandem elixos patienti obtuli, unde fuit optimè sanata, Helideus. Vinum, in quo ipsi marassi suffocati fuerint, si bibatur, morbo Gallico mederi certo experimento tradunt, Aloysius. Antonius Musa Medicus cum incidisset in insanabilia ulcera, viperas edendas dabat miraque celeritate persanabat, Plinius. Cum Crateri medici seruus in morbum peregrinum & inusitatum incidisset, quo carnes ab ossibus disiungebantur, cæteraque medicamenta nihil prodessent, viperæ in modum piscis præparatę esu sanatus est, Porphyrius Lib. 1. de Abstin. ab animalibus. Viperinę carnes, si coctæ dentur, claritatem oculis afferunt,
ner-

neruorum vitiis auxiliantur, increſcentes ſtrumas reprimunt, Dioſcorides. Ex iis qui oculis excæcantur, ſunt qui viperarum eſu viſum conſeruant. Porphyrius de abſtinentia animantium. Oculi debilitatem & aquoſitatem & ferè cæcitatem curat brodium omnium viperarum, decoquendo ſimul fœniculum, & debet præparari, id eſt, abſcindendo caudam & caput per quatuor digitos, poſtea euiſcerando & bene abluendo extracta pelle: & ſimiliter valent carnes. Sed dentur in pauca quantitate Incertus. Silentio præteriri nõ debet, quod à quibuſdam memoriæ proditum eſt, nempe ſtrumis laborantes, ſicuti & elephantiaſi, viperarum ac ſerpentium uſu mirificè adiuuari, Ioh. Tagautius. Aiunt iis qui viperas eſitent, pediculos procreari: quod plane à veritate abhorret, Dioſcorides. Id tamen affirmat Galenus his verbis: *Conueniens eſt generalis facultatis meminiſſe carnem viperinam dicendo exſiccatoriam, & valenter digerentem, mediocriter vero excalefacientem. Properat autem, ut videtur, vis eius ad cutem, per eam videlicet, quæ in corpore ſunt, excrementa exigens. Quibus ergo affatim eſt mali ſucci in corpore, iis ingens prouenit pediculorũ numerus, & à cute cum ſquama abſcedit ac decidit extrema cutis, quã Græci vocant ἐπιδερμίδα, ad quã ſiſtuntur ac retinentur craſſi terreſtreſque humores ad cutẽ protruſi: à quibus quidem pſoræ, lepræ, & elephantes naſcuntur.* Hæc Galenus. Ius viperarũ præter ſupradicta pediculos è toto corpore expellit, pruritusq; etiam ſummæ cutis, Plinius. Adiiciunt aliqui longam ſenectutẽ ægris, qui eo cibo, nempe viperis veſcuntur, Dioſcorides. Iſigonus Cirnos Indorum genus, centũ quadragenis annis viuere: item Aethiopas macrobios, & Seras exiſtimat, & qui Athon montem incolant: hos quidem, quia viperinis carnibus alantur, Plinius. Viperæ caput impoſitum, vel alterius quam quę percuſſerit, ſine fine prodeſt. Item, ſi quis eam ipſam in vapore baculo ſuſtineat: aiunt enim præcauere. item, ſi quis exuſtæ eius cinerem illinat. Caput quidem diſſecant

Scy-

Scythæ inter aures, ad eximendum lapillum, quem aiunt ab ea deuorari territa. Alii ipso toto capite utuntur, Idem. Ius viperæ elixæ præter supradicta pediculos è toto corpore expellit, pruritusque etiam summæ cutis. Effectum ostendit & per se capitis viperini cinis. Vtilissime oculos inungunt, Idem. Viperarũ capita usta in olla ad cinerem, deinde trita cum decocto lupinorum amarorum crassissimo, & temporibus illita, fluxum oculorum diuturnum sistunt. Cinis ipsorum per se leuissime tritus, & in aridum collyrium adhibitus hebetem visum magnopere corrigit, Aetius. Neruorum nodis medetur capitis viperini cinis ex oleo cyprino illitus, Plinius, & Marcellus. Viperæ caput aridum asseruatum & combustum, deinde ex aceto impositũ, igni sacro medetur, Plinius. Viperæ caput linteolo colligatum, & collo suspensum, magnum sane amuletum est contra anginas: quippe non solum iam factas sanat, sed ne fiant, prohibet, Matthiolus.

Cochlearum inanium cinis admistus ceræ procidentium interaneorum partes extremas prohibet. Oportet autem cineri misceri saniem punctis emissam è cerebro viperæ. Cerebrum viperæ illigatum pelliculæ dentitiones adiuuat, Plinius. Fel viperę mirabile est in abstergendo oculum, nec infert noxam veneni, Albertus. De felle non audacter suaserim quæ præcipiunt: quoniam, ut suo loco docuimus, non aliud est serpentiũ venenum, Plinius.

Constat contra omnium serpentium ictus quamuis insanabiles ipsarum serpentium exta imposita auxiliari: eosque qui aliquando viperæ iecur coctæ hauserint, nunquam feriri à serpente, Idem. Exta eius valent contra omnium serpentium ictum, ut dicit Plinius, Vincentius Belluacensis.

Viperæ adeps contra oculorum hebetudines suffusionesque efficax est, addita cedria melle Attico & pari oleo vetere. Pilos alis euulsos perunctis radicibus re-

cens & per se illitus obliterat, atque renasci non patitur, Dioscorides. Prodest ad oculos inungēdos adeps viperinus, Plinius. Quidam viperarum adipem in principio suffusionum conuenire tradunt, Aetius. Fel aquilæ, hyænę, ursi, & adeps viperæ miscentur liquidis cōpositionibus ad ficosas aliasque eminentias, & oculorū suffusiones apud Galen. L.4.C.7. κτ' τόπ. Adeps viperę caliginem oculorum tollit, Vincentius. Porro quoniã viperarum adipē, ubi radicitus pilos sub alis euulseris, prohibere illos recrescere illitum referunt, visum est mihi eius facere periculum esse satius. Ac ubi prout iubent fecissem, mentitos comperi: sicut etiam quod initia suffusionum sanet, Amatus. In podagra utile esse aiunt adipe viperino pedes perungi, Plinius. Ambustis medetur adeps viperinus, Idem. Quidam viperę purgatę, ut supra dictum est, adipem cum olei sextario decoquunt ad dimidias. Ex eo, cum opus sit, ternis stillis additis in oleum perunguntur, ut omnes bestiæ fugiant eos, Idem.

Impetigines extrahit viperę exuuium, Hippocrates Lib. 2. de Morb. Mul. Viperę pellicula in puluerem redacta impositaque alopeciis mirifice pilos regenerat, Galenus Lib. de Ther. ad Pisonem. Pellium viperinarum cinis alopecias celerri me explet, Plinius. Ex pelle viperarum cinerem facies, atq; assidue insperges, emendabis sine mora alopecias, Marcellus. Curant alopecias ex Plinio, Erinacei cinis, murium capita, sinapi, & viperarum pellis, Brassauolus de Morbo Gallico. Echinum comburi cum viperinis pellibus ranisque, & cinerem aspergi potioni iubent magi, claritatem visus promittentes, Plinius. Tunica viperę, quam proiicit cum innouatur, in vino cocta, dentibus, & oculis medetur, Vincentius.

Viperam viuam in fictili nouo comburere, addito fœniculi succo ad cyathum unum, & thuris manna unà, atque ita suffusiones oculorum, & caligines inungere uti-

utilissimum est medicamentum, id Echion vocatur. Fit & collyrium è vipera in olla putrefacta, vermiculisque enatis cum croco tritis, Plinius. Echeon medicamen ad visum, quod sit ex cinere viperæ & melle, Syluaticus.

Quidam viperas totas extendunt & siccant, posteaque terunt, ac eas in potu contra morbum articulorum exhibent, Aetius. Alii viperam circa canis ortum circumcidunt, id est caput & caudam abscindunt, ut diximus: dein mediam comburunt. Dein cinerem eum dant bibēdum ter septenis diebus quantum prehenditur ternis digitis. sic strumis medentur. Aliqui vero circumligant eas lino, quo præligata infra caput vipera pependerit, donec exanimaretur, Plinius. Fila multa, præcipue purpura marina tincta, quibus viperæ collum suffocatum sit, mirum in modum tonsillis, aliisque in collo tumoribus, vel singula circumligata auxiliantur, Galenus. Viperæ laqueus faucium apostematibus medetur, Io. B. Porta. Quidam in tribus heminis olei discoquunt viperam exemtis ossibus, & psilothri vice utuntur, euulsis prius pilis, quos renasci nolunt, Plinius. Arthritici dolores utilissime illinuntur oleo, in quo decocta sit vipera. Hoc enim perfecte curat, Auicenna. Olei viperini confectio apud Leonellum Fauentinum his verbis describitur. ℞. tres vel quatuor viperas: abscindantur partes extremæ caput & cauda per quatuor digitos: reliqua vero pars per quatuor frusta diuidatur, & in olla perforata ponatur; quæ olla ponatur in ollam aliam maiorem, deinde orificia earum claudantur bene cum luto, ut spirare non possint; deinde collocetur aut statuatur in cacabo pleno aqua ebullientе, & ibi stet continuè bulliendo per duas horas in olla, tunc exstillabit liquor à viperis, quæ erant in olla perforata: cum illo oleoso liquore inungantur nucha & membra paralyticata: siquidem à proprietate valet paralyticis. Hactenus Leonellus Fauentinus. Oleum

de Serpentibus: Viperas intellige, & elige ut in Theriaca: & abſcinde caput & caudam, & valebit elephãthiaſi, Manardus in Meſuem. Oleum de viperis in Italia Bononiæ præſertim fiebat anno 1559. ita ut viuæ cõiicerentur in oleum, & inſolarentur dies 40: carnes earum tabeſcere aiunt, & ceu ſolui in oleum. Hoc inungi leproſis & in morbo Gallico utile, Incertus. Accipe viperarum nigrarum Lib. iij. olei ſeſamini ſeſquiſextariũ in vaſe vitreato anguſti oris probe obturato, ne vapor inde exhalet: incoquuntur, donec caro ab oſſibus decidat: deinde ubi refrixerint, reponuntur. Cutim expurgat, impetigines, aliaque id genus vitia ſanat partibus affectis penna illitis, Andernacus Dialogo 8. Tomi 2. ſuę Medicinę. Oleum de viperis conciſis in partes & inſolatis in oleo tota æſtate audio D. Fallopium mirifice extollere ad dolores Gallicos alioſque, Geſnerus.

Vincentius Stochetus Anconitanus iuuenis annos natus viginti, elephantiaſi laborans, cutim ex viperarum ſanie per vitream campanam deſtillata illinebat. Suadet Galenus Theriacam ebibitam, vel cuti illitam hoc modo laborantibus ſummopere prodeſſe. At nos ex viperis deſtillatitium hoc magis conferre, utpote morbo rebelli, & fere exoſſatæ elephantiaſi dictæ, nõ ſine optimo ſucceſſu augurati ſumus. Primò autem ſanies ex viperis diſſectis, & vaſculis vitreis occluſis, ad ignem lentum deſtillabat: deinde oleum & aqua prodibant, de quibus poſtea ſales concinnari poterant, Amatus Luſit. Cent. 2.

DE THERIACA, ET PASTILLIS THERIACIS.

Theriace non ſolum, quod ferarũ morſibus probe cõueniat, ſed etiam quod feræ ipſæ deinceps in confectura miſceantur, congrue ex utroque ſignificato nominatur, Galenus. Theriaca Diacidnes dicitur, id eſt

è vi-

è vipera. Sic eam vocat Galenus ſcribens ad Glauconem. Dicitur autem τὸ δι' ἐχίδνης φάρμακον & τὸ διὰ κίδνης. Κίδνην autem puto dici per ἀφαίρεσιν τοῦ ε. & χ in κ mutatione denſæ in tenuem. Andromachus Theriacam, quę viperas habet, Galenen, ideſt tranquillam cognominat, Galenus Lib. 1. de Antidotis. Vocantur Paſtilli de vipera ſiue orbiculi Theriacæ aut potius Trochiſci de Tyro, Amatus Cent. 2. Confectionem Theriacæ Galenus multis verbis deſcribit tribus libris, nempe Libro de Theriaca ad Piſonem, Libro ad Pamphilianum de Theriacæ uſu, & Lib. 1. de Antid. Liber de Antidotis videtur ultimus eſſe ſcriptus, ideoque ab ipſo maxime peti debere Theriacæ confectionem. Nam in ipſo quædam reprehendit quæ in aliis fieri iubet. In Libro enim ad Pamphilianum viperarum carnibus cum pane miſcendis ius, in quo decoctæ ſunt, affundi iubet: quod in Libro de Antidotis reprehendit. Rurſus in illo ad Piſonem præcipit ſcillas inuolui luto, ut aſſentur: in Libro autem ad Pamphilianum id reprobat. Sunt & alia quædam diuerſa. Hinc colligitur primum ſcriptum eſſe illum ad Piſonem: ſecundo ad Pamphilianum; ultimo de Antidotis. Ideoque forſan non meminit aliorũ; quod in primis non exacte tractaſſet rem. Ille tamen, qui de Antidotis eſt, ſolũ apparatum Theriacæ docet, non autem utilitates, niſi quantum carmine comprehẽdit Andromachus: quod in Libris aliis duobus fuſius docet. Huc autem adferemus quæ ad paſtillos vipereos, qui Theriacæ confectioni admiſcentur, pertinere videbantur.

Ac primum Theriacam antiquiſſimam eſſe, & ſemper ſtudioſe ambitioſeque à medicis locupletatam, donec Andromachus Neronis Medicus viperarum carnes ceu manum extremã operi iã abſoluto addidit, teſtatur Galenus Libro ad Piſonem, & Lib. primo de Antidotis. Solæ viperarum carnes Theriacæ admiſcentur, non autem aliorum ſerpentũ: quia omnes reliqui aliquid ma-

ligni præ viperis habeant: viperæ autem minus aliis feris tabificam vim obtinere censeantur, Idem Lib. de Theriaca ad Pisonem.

Viperæ ad Theriacam sumendæ sunt nō quouis tempore, sed potissimum initio veris captæ, cum latebris relictis foras in apricum prodeunt, & non adhuc virus tam prauum habent, Galenus ad Pisonem. Viperas, non ut aliqui faciunt, ęstate media, neque statim ubi cauernas egressæ fuerint, venari conuenit: ęstate siquidem earum carnes sitim excitant, statimque ab egressu frigidę, siccæ, & extenuatæ sunt. Opportunum itaque tempus est, quod iis medium intercedit, quodque Andromachus ipse significauit. quo tempore & qui Libero patri sacra faciunt viperas lacerant, vere quidem finiente, nondum tamen æstate incipiēte: vel si ver, quod ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principiū æstatis, non multo post Pleiadum ortum, Idem Libro primo de Antidotis, & Aetius Lib decimotertio Cap. 90. Accipiantur viperæ quum est finis veris & incipit æstas. Et si fuerit ver hyemale, dimittantur usquequo consequatur æstas, Auicenna. Viperas feminas accipito. Cauere enim oportet, ne mares in antidoti confectionem assumamus, Aetius. Quomodo autem distinguantur viperæ mares à feminis, dictum est supra. Istis quidem trochiscis non conueniunt omnes viperæ, imo flauę, & de flauis feminæ, Auicenna. Videtur autem viperas vocare quosuis serpentes, ac per flauas, ipsas viperas intelligere.

Viperas autem, quę prægnantes sunt, reiicere oportet, Galenus. Magis enim exasperatæ seipsis redduntur pręgnantes, Aetius. Porro obseruandum est, ne illæ capiantur, quæ in maritimis locis, quæue in aliqua salsa aquarū lacuna degunt. antidotus enim quę ex huiusmodi viperis confecta fuerit, sitim excitabit, Galenus Lib. 1. de Antidotis. Non oportet ut capiantur ex piscinis & littoribus fluuiorum, & aquarū, & marium, neque

que petrosæ; quoniam in eis sunt quercinæ, facientes sitim. Imo capiantur in loco longinquo ab humorositate, & non capiantur illæ quæ sunt debilis motus, imo eligantur illæ, quæ sunt velocis motus, habentes caput eleuatum, Auicenna.

Viperarum caput ac caudam abscindere oportet; nam præterquam, quod hæ particulæ virulentiores esse videantur, etiam duræ & parum carnis habent. Sufficit autem in magnis viperis id, quod utrinque amputatur, quatuor digitos æquare. Galenus Libro 1. de Antidotis. Capita præcidimus, quia pessimum humorem, nempe ipsum virus continent. Caudas verò atque ipsa extrema corporis tollimus, tanquam caudæ partes, & ut arbitror sordidiorem substantiæ portionem magis trahentes, adeoque crebrius motus gratia trahentes, quemadmodum partes, quæ proximæ sunt caudis piscium, minus pingues esse ob frequentem motum dicuntur, Idem Lib. de Ther. ad Pisonem. In Libro vero undecimo de simpl. medicam. facultatibus caput quidem viperæ totum abiici probat, ob venenũ, quod ore continent. Verum à ratione alienum sibi videri scribit, adimere & caudam. Nec enim, inquit, dicere liceat, quod id faciendum sit ob recrementa tum liquida tum sicca. Nã interfectis atque excoriatis apertisque exemta interanea omnia abiicimus, ut sola sit carniũ substantia reliqua una cum arteriis venisque per ipsas innatis, quarũ minima moles est ut ad totam carnem, ac ne apparens quidem, nisi quis multum diligenter intentis oculis consideret, Hæc Galenus.

Viperis eo quo dictum est tempore captis, primum capita & caudas amputare quatuor digitorum longitudine conuenit, in tantum sane, quantum videris in eis carne nudatum, Aetius. Dum autem partes has abscindis, diligenter inspicere consilium est, num his amputatis exanguia protinus, immobilia, prorsusque emortua esse animalia videantur. Nam si tales offenderis

bestias,

bestias, nihil ad medicaminis compositionẽ conducere ipsas censeto. At si motum quendam in ipsis residuum conspicias, & sanguinem conseruare aliquamdiu posse, has seu præstantissimas antidotô præparãdo immittes, utque haud ignauam, exolescentemque, sed validam ad seruandam vim habere appareant, Galenus Lib. de Ther. ad Pisonem, & Aetius Lib. 13. Cap. 90.

Fiunt ex vipera pastilli, qui Theriaci vocantur à Græcis, quaternis digitis utrinque amputatis exemtisque interaneis, & liuore spinæ adhærente, reliquo corpore in patina ex aqua & anetho discocto, spinisq; exemtis, & addita similagine, atque ita in umbra siccatis pastillis, quibus ad multa medicamenta utuntur, Plinius. Viperis ab utraque extremitate concisis tota cute detracta, adeps ceu nullius momenti, omniaque interanea, tanquam excrementorum receptacula eximenda sunt, totum vero reliquum corpus aquis primo abluendum, ex duabus aut tribus aquis lauandum, Aetius; ac in vas quoddam fictile quamelegantissime constructum, vel in lebetem probe extersum, splendidumque coniiciẽdum est: deinde aquæ purę fontis congruenti mensura (Aetius) super infusa, viridiq; anetho, (tũc enim viget,) addito, ollæ prunas, ut coquatur, subiicere conuenit: vel arida ligna, quæ quod fumum non emittant, ἄκαπνα vocant; vel quod melius adhuc est vitium sarmenta. Salis autem, si quidem suo tempore viperas ceperis, tantillum immittere oportet: sin æstate iam incipiente, nihil. (Quod si efferueat olla; solet enim assiduè in decoquendo aqua ebullire, & ex olla effundi; quotiescunq; hoc ipsum contigerit, frigidam aquam irrorato, Aetius.) Deinde carnibus iam bene coctis, (sit autẽ tibi cocturæ mensura cum spinę ab illarum carnibus seiũguntur) tunc lebete ab igne deposito, diligenter carnes à spinis segrega, ut nihil ex spinis simul auferatur. (Ad manum deinde peluim appositam habere oportet mundam, ex iusculo cocturæ aliquid continentem,

atque

atque in eam ipsam depuratas carnes iniicere: facile enim resiccantur, & proinde difficulter conteri possunt. At vero ubi carnes ipsas puras feceris, ac manibus diligenter expresseris, eas ponderato, & in pilam culinariam asperiorem coniicito, ac fortiter aliquandiu terito, paulatimque iusculum instillato, Aetius.) Atque his exquisitè contritis, panis ex purissima farina optimeque confecti, qui præcipue & bene fermentatus sit, & salis quod satis sit habeat, & in furno non sub clibano coctus, modicum quiddam admiscere oportet. Nonnulli tamen in commiscendo panem viperis hanc mensuram seruandam præcipiunt, ut panis pondus viperinarum carnium dimidio minus sit: Magnus, & Damocrates æqualem panis modum ęquali carnium adiũgunt: alii ne tertiam partem excedat malunt. Ego vero quandoque quartam, quandoque & quintam panis imposui. Cæterum nisi probe coctus fuerit, periculum est, ne aliquid aciditatis medicamentum contrahat. At satius est, panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori prius exiccasse. Verum cum viperas & panem coniunxeris, diligenterque adeo subegeris, ut nulla viperinæ carnis particula non contusa remanserit; ex ea massa iusculi, quod satis est, paulatim affuso, & opobalsami contactu inter effingendũ utens, pastillos conficito, qui sunt tenues: nam crassi cum difficulter siccescere soleant, & carnem putrescere, & panem acescere sinunt. Quamobrem panem quoque ante siccatũ terere melius est, & non, quemadmodum ante nos qui Cęsari Theriacam faciebant, viperarum iure maceratũ: id quod ipse quoq; diu feci, (quod etiã tradit Lib. 11. de Medicament. simpl. facultatibus. Non tamen, inquit, tundentes miscemus, verum aqua, in qua decoctę fuerant viperæ maceramus). Sed mihi postea melius esse visum est, panem antea contritum viperarum carnibus exactè iam subactis admiscere: citius namque pastilli siccantur, qui siccum panem non madidum ac-

ceperint. Sit autem cella in qua pastillos siccabis in superiori domus parte, ad meridiem conuersa, vel saltem ad septentrionem non respiciat, ut solis radios tota pene die admittat: tali enim loco commode siccescent. Statim ubi fuerint conformati, ea parte collocẽtur, qua solares radii peruenire nõ possint. (In umbra enim siccari eos oportet, Aetius) Frequenter autem ipsos convertere opus erit, ut æqualiter utraque ex parte siccescant. quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter acescet; inferior autem humida diutius permanebit, periculumque erit ne marcescant. Postea vero quam exsiccati fuerint, maneant adhuc aliquot diebus eadem in cella longius quã prius à solis radiis, sæpeque denuo conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim dies ad summum: post quod tempus donec Theriacam conficere volueris, (opobalsamo optimo oblinendi, & post Aetius) recondi debent in vase stanneo, aut vitreo, aut etiam aureo. Vitrum siquidem, & aurum nullam fraudem admittit: stannum autem plumbi mistura adulteratur: quod vitare conueniet, non solum in hac, sed & in quibuscunq; aliis antidotis: quemadmodum & argentum, si purum non fuerit. Vasa namque ex eo fabricata celerrime rubiginem contrahunt; purum autem argentum, Romani candidum vocant. Cæterũ longe melius est haud multo post, quam pastillos confeceris, ipsis uti; quanquã non multum detrimenti capiunt, etiamsi peracto anno, atque etiam multo post eis utaris. Recte namq; à principio siccati, ad tertium, quartumque annum integri perseuerant, dummodo tamen apte reponantur, & subinde puluisculus quidam, qui ipsis adnasci consueuit, mundis linteis interdum abstergatur. Is namque si diutius inhæreat, pastillos perforabit. Perspicuum est autem eos inutiles euadere, qui perforati fuerint, quemadmodum antequam hoc ipsis accidat, etiamsi multum tempus intercesserit, utiles permanent. Hæc

Ga-

Galenus Lib. 1. de Antidotis, & Lib. de Ther. ad Pisonem & Lib. XI. de Simpl. Medic. facult. Crito hoc plus de Theriaca scriptum reliquit. Viperas vere finiente vel autumno, comprehendendas, eligendasque illas quæ magnæ & corpulentæ sint, anethoque imposito elixandas, carnibus autem è decem viperis collectis, unā panis siliginei unciam admiscendam censet, atq; ita pastillos Theriacales appellatos conficere, Idem Lib. de Vsu Theriacę ad Pamphilianum. Fuchsius Lib. de Compos. Medicamentorum vipereis pastillis, quorum tamē parandi rationem Andromacho acceptam refert, opobalsamum addit. Quamobrem non potui Fuchsium nō mirari, quod non solum præter Andromachi & Galeni institutum hoc fecerit, sed quod etiam medicamentum addiderit, quo iam penitus diu destituimur, Matthiolus Epistol. Lib. 5. Qui autem plura de Theriacæ confectione & compositione cognoscere volet, & quæ viperinis pastillis adiicienda sint, legat Galenum Libris supradictis, & Aetium Lib. 13.

Vsus autem Theriacæ ad multa prodest. Non enim solum ad bestiarum morsus & venena à natura sua auxiliatur, sed & alias magnas affectiones auxiliare pharmacum per usus experientiam inuentum est. Podagricos enim & articulorum dolores iuuat, fluxiones exsiccat, Hydropicis, Elephantiacis, Melancholicis, Quartanariis, Ictericis, Abscissæ voci, Sputo cruento, Nephriticis, Dysentericis, Calculosis, Anhelosis, Hepatis & Lienis affectibus, Cholericis, Cardiacis, Epilepticis plurimum prodest. Lumbricorum omne genus ex intestinis exigit. Præstantissimum est pestis remedium. Etiam sanis frequens eius usus salubris est. Senectam enim placidam, vitam longæuam, & sanitatem stabilem promittit, excrementa consumit, actiones naturales roborat, sensus & mentem acuit, peregrinantes contra frigoris iniuriā armat, corpus à venenosis aliisq; noxis præseruat, & ægre passibilem reddit: Sanguinem bo-

bonum efficit, aeris & aquarum vitia emendat: nec solum instantibus morbis liberat, sed etiam ab imminentibus præseruat. De quibus plura vide apud Galenum Lib. de Ther. ad Pisonem & Lib. de Vsu Theriacæ ad Pamphilianum, & apud Aetium Lib. 13. C. 96. Res quæ in potu tribuuntur leprosis multæ sunt. Nam de melioribus medicinis est Theriaca maior, facta cum carnibus viperæ, Auicenna. Auenzohar Theriacam non modo assumtã, sed & linitam lepræ conferre, ait Fumanellus. Trochiscos de vipera, aliqui addunt liquoribus destillandis contra Gallicum morbum, ut refert Aug. Ferrerius.

DE SALE THERIACO.

PRæparantur & sales quidam ex his bestiis, id est viperis, qui faciunt ad omnia prædicta, modice lõgoque temporis spatio præsidium præbere habiles, continuo autem usu paulatim adiuuante, Galenus. Sal ex eis ad eadem conficitur, sed inefficacior est. Viua autem vipera in fictile nouum demittitur: adiiciuntur, salis, caricarumq; tritarum, singulatim quinq; sextarii, mellis cyathi sex, mox fictili operculum luto oblinitur, & fornacibus inassatur, donec sal in carbones redigatur, qui postea tritus in pulueris faciem reconditur. Plerumque, ut ori gratior fiat, immiscetur spica, aut nardi, aut malabathri momentum, Dioscorides. Hi sales hunc in modum præparantur: Viperæ prædictis (nempe in viperinorum pastillorum apparatu) similes, & eodem tempore captæ numero quatuor, nõ biduo plus post venationem adseruatæ, sumentur: verum si fieri possit, eodem die quo sunt captæ. (Id vero non in meridie faciendum, sed mane. Tunc enim rigentes adhuc bestiæ ad motum tardiores sunt. Quod si fagi etiam arboris ramulo viperas cædas, ad motum ipsas tardiores reddes & mirabilem eis soporem induces, Aetius.) Deinde

inde salis ammoniaci, sin minus, communis, colore albi, & leuiter splendescentis, modius Italicus, mox cũ ipsis crassius tundetur Gentianę Creticę Libra vna semis, Aristolochiæ rotundæ sesqui libra, centaurii tenuis comæ Libræ duæ, cardamomi seminis Libra una, Melle Attico hæc uniuntur, (& in 5. aut 6. pastillos latiores, quo probe exuri queant, reducuntur, Aetius,) & dimidia ipsorum pars in nouum fictile coniicitur. Deinde quatuor viperæ viuæ, quibus adduntur etiam scillæ tenerę, recentes quinque minutim concisæ; ita reliqua aliorum dimidia pars adiicitur, ac ubi cooperueris ollam, lutoque diligenter obleueris, tribus quatuorue foraminibus operculum ipsius pertundes, ut per ea vapor coctionis modum indicet. Nam prius fumus exire videbitur copiosus, obscurus, admodumque turbidus, qui ignem bestias iam inuasisse nunciet: quando te animum quoque diligenter aduertere moneo, ne tãdem huius fumi aerem ex viperarum exhalatione infectum inspires. Postea ubi vapor cessauerit, & tenuem quandam flammam per foramina eiici conspexeris, tũc ipsa cocta esse quam optime censeto, atque ita ollam de igne tollito, tota die & nocte refrigerans. Deinde ollam aperito, exemtosque carbones diligenter tundito, & cum hisce misturis cribrato. Rutæ siluestris seminis, hyssopi Cretici, singulorum unciis nouem, hormini sermonis torrefacti unciis tribus, thymi Attici summitatum unciis nouem, malabathri Indici foliorum unciis quatuor, baccarum Iuniperi Laconici carnis libris duabus, coriandri satiui seminis unciis sex, piperis albi & nigri singulorum libris duabus, laseris radicis unciis decem, Zingiberis non forati libris duabus, satyrii seminis vel radicis, pulegii montani, feseli Massiliotici rufi, tordylii montani, seminis menthę, singulorũ unciis sex, casię optimæ unciis duabus, cinnamomi uncia una. Conare autẽ ipsa contusa cibrataque rursus contundere, & cribro frequenter incernere, ut ad amus-

ſim fiant leuia: atq; ſic in vaſis vitreis repoſita nō ſtatim uſurpare conuenit, ſed poſt decē fere dies. Porro ego ipſos præparaui, beſtiis non combuſtis, ſed ipſarum paſtillis, quemadmodū in Theriaca oſtendi confici, miſcēs ipſos quoq; iis quæ cum belluis comburuntur, ut quam habeant in ſe amarulentiam, eam in aduſtione deponant, tanta paſtillorum menſura adiecta, quantum viperarum numerum habere coniecturabam. (Efficiunt autem quatuor viperæ magnæ paſtillorum ſiccorum ſextantem & unciæ dimidium Aetius) & facti ſunt longe præſtantiſſimi, nec cinerem ex aduſtione in guſtu referentes, nec colore nigri, ſed etiam qualitate in uſu ſuauiſſimi redditi, & vires ad ea quę dixi peculiariter facere euidentiores obtinentes, Galenus Lib. de Ther. ad Piſonem, Aetius Lib. 13. Cap. 97.

Exuritur vipera in olla cū ſale, quem lingendo claritatem oculorum conſequuntur, ſtomachi totiuſq; corporis tempeſtiuitates. Hic ſal & pecori datur ſalubritatis cauſa, & in antidotum contra ſerpentes additur, Plinius. Compoſitio ſalis Theriaci, quo Braſſauola in Phagedænis ulceribuſque malignis utebatur ab eodem ordinata: ℞. Salis albi Libras xx. Gentianæ contuſæ Libra 1. ß. Ariſtolochiæ rotundæ Librā 1 ß. ſummitatum centaurii minoris Libras 11. Cardamomi, Armoniaci, Marrubii an. Librā S. Scordii, Chamædryos, ſeminis an. Libra 1. melis. Libras x11. viperas num. 11. omnia ſimul ponantur in vas ferreū ſupra prunas, & bene comburantur, tandem puluerizentur, & ſic erit ſal Theriacum iuxta Braſſauolæ compoſitionē Ferrariæ. Sal Theriacus admodum bonus: Recipit ſalis Ammoniaci, interioris ſcillæ, ſingul Librā ſemis. Silphii, Piperis albi. ſing. unc. ſemis. Piperis nigri, unc. 1. Zingiberis exa. 11. Coſti unc. 11. Cyperi, baccarum Lauri, Dauci Cretici, ſingulorum exag. 11. ſcrup. 11. Ammoniaci thymiamatis, ſcrup. vj. Petroſelini, paſtilli Theriaci, ſing. exag. 11. ſalem cum ſcilla contunde, & alia cū iis conficiens

dato, Myrepsus. Sal viperæ est sal qui ponitur & reperitur in ventre viperæ salitæ, And. Bel. quod nõ placet, Gesnerus. In Patauinis montibus reperiuntur Marassi seu viperæ. Condiuntur sale, aut seruantur in aliquo liquore. Nam salem ipsorum doloribus à morbo Gallico (ut vocant) cõtractis illitu remediari lego, Aloysius.

Hi autem sales Theriaci ad omnia, ad quæ ipsa Theriaca, valere dicuntur, quamuis non tantam habeant potentiam. Peculiariter autem medentur affectibus maxime summa in cute obortis, leucis dico, lepris, impetigini agresti. Nam superfluitates cuti subditas acresque potissimum discutiunt. Plurimi igitur ipsos manducantes, sudoribus largiter diffluunt, ac corruptam vacuant substantiam, ut pedunculos quoque vocatos quosdam eiiciant ex corruptione proprie nascentes. Dentes optime abstergunt, & flaccidas partes densant. Fluorem ipsis illabentem reprimunt, à putrilagine dentes præseruant, erodi ipsos non sinunt, Galenus. Proprie autem in affectionibus cutis curandis sales commendantur, cuius generis sunt, leuce, lepra, impetigo agrestis, elephantiasis, alphos, scabies agrestis, & raritas ac defluuiũ capillorum. Huiusmodi enim cutis vitia confestim delent, & acria recrementa subter cutẽ redundantia optime discutiunt. Plerisque enim ex eorum esu sudor prolicitur, atque ita per exsudationem corrupta substantia euacuatur, adeo ut quidam in principio pediculos excluserint intra 14. ad summum dies: post hos enim nullus in corpore pediculus apparet. Quidam vero pro pediculis sputa pituitosa reiectant à salium reiectione initium facientes, deinde paulo post etiam sputa repurgata sistuntur. Licet autem tum in prandio, tum in cœna eis uti, cum quibuscunque eduliis eos accipere velis, neq; ultra ad eorum acceptionem prouocare oportet. Tanta enim ipsis insita suauitas est, ut magis voluptatis gratia eos confectos quis dicere possit. Licet igitur usque

ad

ad iij. cochlearia per diem ex eis sumere, maxime si cibus prius in ventre sit probe concoctus. Qui enim eos accipiunt, concoquunt melius, & cibi appetentiores fiunt; floridius etiam corpus habent, & sensus omnes vegetiores. Suffusiones igitur incipientes, & nondum congelatas egregie dissoluunt, neque plane quis suffusionem incurrat, qui eos quotidie accipiat. Purgationes item lunares propter obturationem aliquã aut sanguinis coactionem suppressas cient. Iidem etiam largum & impetuosum ensium defluxum sistunt. Quisquis autem eos præsumserit, omnes venenorum & virus iaculantium bestiarum insidias euincet: neq; etiam quum infectus fuerit, & postea statim sales acceperit, periculum incurret, maxime si corporis sui temperamẽtum per horum salium usum multo tempore appararit, ac veluti condierit, quemadmodum Mithridates fecisse dicitur. Præstat & pestilenti constitutione instante ad auxiliare hoc & mali depulsoriũ pharmacum confugere, præsertim si ei myricæ herbam admiscueris. Morborum præterea omnium medici sales existunt, maxime tamen eorum, qui in renibus consistunt. Lapides enim in eis atterunt, & plane marcidos renes restituunt. Vertigini vero, & dolori capitis inueterato, morboque comitiali nulla alia consimilis medela exhiberi queat: si quis eos per integrum annum ex ordine large sumat. Noui & arquatos diuturnos, & splenicos, ac colicos, qui frequenter in hanc affectionem inciderunt, per eos sanatos. Hydropem etiam maxime subter cutem per eorum usum resiccaui, & ingentem famem, βούλιμον Græci dicunt, dissolui. Vt quis etiam per frigidum aerem iter faciens minus frigore lædatur, comesti faciunt. Rigores autem per circuitum repetentes diuturnos cohibent, & tusses humectas resiccant. Tabidos vero iam mirabiliter ad bonam corporis habitudinem reduxerunt paulatim eduliis aspersi. Exsolutos autem à languore perfecte reuiuiscere faciunt. Scio namque plurimos

rimos membris penitus resoluts per ipsos sanatos. Ad podagram demum maxime incipientem, & omnino ad omnes articulari morbo affectos unicum hoc edulium constructum esse videtur. Adhortor igitur eos qui à podagra liberati sunt, ut eis continue utantur. Cęterũ vix satis dignis verbis assequi queas, quantũ diuturnas quartanas, & deliria ex atra bile oborta dilatent, & remorentur, si ante accessiones & in interuallis quoq; sumantur. Enecant item omne lumbricorum genus. Optimum est etiam ipsis dentes maxime crassiores confricare. Non enim albiores tantum eos reddunt, sed neque dens postea laxior factus mouebitur, neque erodetur, neque stuporem incurret. Extrahunt etiam per caput recrementorum copiam, ac caput purgant, & oculos leuiores reddunt. Hæc Aetius Lib. 13. Cap. 97. Sal viperæ leprosis iuuatiuus est, Auicenna. Quidam sale cum vipera cremato in olla noua & sępius sumpto, aiunt podagra liberari, Plinius. Hæc è Gesnero, paulo accuratius quam vulgo sunt edita, veterum exemplo describere libuit.

SALIS VIPERINI VOLATILIS PARANDI RATIO

A Clariss. Viro Ioan. Iacobo Vepfero communicata.

CAP. IIX.

Aratur hoc modo: Viperæ eo quo ad Trochiscos preparantur modo in Balneo ut vocant Mariæ modice siccantur, & elementari insipida humiditate exuuntur. Hinc in arena per fortiorem ignem distillantur: transibit in vas recipiens oleum fœtidum, & acris quidam liquor: Alembici lateribus se sal volatilis applicabit. Oleum separatur, & seorsim seruatur. In acri humore sal ille volatilis, qui lateribus adhęrebat, soluitur in

phia-

phiala longi colli, & subiecto blando calore tum solutus sal, tum in ichore antea sepultus, & acredine solũ deprehensus simul electabuntur, phialæ parietibus se agglutinaturi, relicto in fundo liquore aliquam acredinem, salis volatilis vestigiũ, retinente, maiore imo & forsan nobiliore sublimata portione. Si hic sal cãdidior & purior petitur, iterum iterumque aqua fontana vel alia pro lubitu dissoluitur, & ut antea sublimatur. Quia vero sic facile tenues in auras euanescit, hac ratione figitur. Sal volatilis in puluerem redactus in cucurbitam vitream altam vel phialam̃ longi colli sternitur, super affunditur spiritus salis communis, qui affusus ebullitionem excitabit: quæ non extimescenda. Affusio eo usque continuanda donec efferuescere desinat: tum liquor, qui plane insipidus erit, abstrahendus Balneo Marię, habebiturque sal volatilis aliquantum fixefactus: in chrystallos pellucidos abibit, si in aqua, quę libuerit, solutus in locum tepentem reponatur. Huius Salis vires ut respondent dogmatici apparatus aliis, sic his maiores & efficaciores esse tenuitatis præstantia debebunt.

Sal Viperarum Volatile, Oleum̃, Spiritus, Sal Fixum̃, & Fixatum eiusdem.

VIperæ exsiccatæ, concisæ, & leuiter contusæ una cum epate, & corde, etiam exsiccatis, & forfice comminutis, ingeruntur in retortam loricatam usquedum impletur. Destillatio in vas recipiens amplum, obseruatis ignis gradibus, exhibet primo phlegma & spiritum, hinc sal volatile undique lateribus recipientis, colloque retortæ adhærens: tandem oleum fœtidum & crassum per tritorium vel chartam separandum. Exemtũ vero sal volatile purificetur in phiala satis longa cum amplo si placet alembico sublimandum per arenam moderato igne, ne aquositas aliqua salem

se-

ſequatur: quod aucto igne contingere ſolet. Salis huius partes magis ſublimes reliquis ſunt odoris penetrantioris; idcirco in vitro optime clauſo cuſtodientur. Medicamentum ſumme penetrans putredinem arcet, in toto corpore obſtructiones reſerat, febres reſoluit omnes, etiam quartanas, ſi hora una vel altera ante paroxyſmũ propinetur in liquore appropriato, qui acrimoniã eius nonnihil obtundere, nõ tamen deſtruere valet: utpote in Emulſione ſem. Melon. vel amygd. dulc. addita portione aq. Roſ. vel Cinnamom. & Sacch. alb. Doſ. à gr. vj. ad ℈ ß.

Figitur eodem modo quo Sal Volatile microcoſmi, niſi quod loco proprii ſpiritus Salis fixi, qui paucus eſt in viperis, & ex capite mortuo conſueto modo elicitur, ſumatur ſpiritus ſalis communis. Sic fixatus medicamentum eſt immutabile, totum corpus penetrans, reſoluit excrementa quæcunque, eaque abſtergit inſtar ſaponis, ubicunque locorum hęſerint, etiam aſſimilata, ut facile & cõmode à natura expellantur, vel per ſudorem, inſenſibilem tranſpirationem, aut, quod utplurimum fieri ſolet, per urinam. Propterea in Melancholia quacunque, Podagra, calculo renum & Veſicæ, obſtructionibus viſcerum omnium, & ipſa putredine, pręſentiſſimum eſt remediũ. In deperditis viribus pertingit ad loca affecta; naturam confortat, adiuuat, purgando ſcilicet, & reſoluendo excrementa naturæ aduerſa. Doſ. à ℈ ß. ad ℈ j. in iuſculo, vino, aut alio vehiculo conueniente.

Eſſentia Viperarum.

℞. Iocinora & Corda viperarũ numero centum circiter exſiccata & conciſa, cum ſpiritu vini rectificatiſſimo diebus tribus vel quatuor, fiat tinctura ſecundum artẽ. Iunctis depletionibus adde ad ℔. j. tincturæ ſalis volatilis ℥ j. ſalis fixati ℥ ß. Vt autem optime uniantur,

digere adhuc menſe uno vel altero, & habebis ſummum, quod à viperis ſperari poteſt medicamentum.

Serpentium verò carnes Petri Aponenſis iudicio in Meſuæum Comm. x. laudabiliores ſunt eorũ, qui albi, non aquatici, nec montani, abſciſſis menſura digitorũ VII. capite & cauda, nec aliter moriantur: prima ebullitionis aqua abiiciatur. Eſt medicinarum materia diuturnis ægritudinibus, quarum materia fuit cholera & maxime aduſta, & omnium humorum aduſtione, & infectione ſanguinis diuturna: & credas de hac medicina in leproſis, & proprie cum lacte hecticis nullum huic ęquipollens medicamen, & ictericis, & ſupercalefactis hepate, & malitia fellis, non ex coniunctione complexionis & ſubſtantiæ, quamuis aliqui ad bene eſſe ſine hac faciant, nec ſubſtantia, nec complexione. Scriptũ eſt enim quia eſt talis, & non quare, muniuit medicinam largitor bonorum vel naturalis, & ſupernaturali virtute utraq; cœleſti, & elementari, ſicut Deus creauit. quædam eſt nobiliſſima in rebus virtus, non natura hac, ſed altera natura inuita; non de naturis eorum, quę ſunt ſub ſole, ſed alterius noſtro intellectui ignotę.

VARII VIPERARVM IN PVLVERES APPARATVS

Ab Illuſtriſſimo viro, Commendatore Digniſſimo, & Mecœnate Literatorum optimo D. Caſſiano à Puteo communicati.

CAP. IX.

Fficaciæ maximè mirandæ in febribus quamplurimis, contra peſtem, lepram, vermes, & ſimilia mala: quorũ ſecreta à Rudolpho II. Imperatore, ad Patriarcham Caietanum, apud Sac. Cęſar Maieſt. Nuncium Apoſtolicum, ab ipſo verò ad quendam eius aulicum, hinc ad D. Franciſcum Sandelli peruenere.

Præ-

Præparatio prima.

Sumitur vipera & irritatur. Dein, capite ipsi & cauda abscissa, aperiuntur interiora, & viscera eximuntur. Tum linteo siccatur, inque vino, & aqua vitæ lota in frustula diuiditur. Quæ patinæ imposita, operculoque lutato tecta in furnum post panis extractionem immittuntur & siccantur. Ex quibus pistillo contusis, & colatis puluis perficitur. cuius dosis scrupul. j.

Alter modus, seu Puluis Secundus.

Commendatur hic præ reliquis omnibus. Pulueris dosis à drach. j. ad ij. imo in febribus malignis à drachma j. ad drach. j. & semis, sumitur in aqua rutæ caprariæ mista cum spiritus vitrioli guttis 4, aut 6: occiditur vipera, lauatur, & purgatur, ut supra. Postea suffumigio sequenti suffumigatur. ℞. baccarum Iuniperi Librã j. ß. baccarum lauri ℥ iiij. Myrrhæ ℥ ij. Caryophilorum ℥ j. Thuris ℥ ij. Radicum Ireos ℥ ß. Ligni Aloes ℥ ß. Carabes, Belzoini an. ℥ ß. fiat secundũ artem puluis grossus mixtus, & cum hoc puluere suffumiga per 3. dies quantum vis ad libitum: quanto plus tanto melius. Dosis scrupul j. tempore necessitatis.

Vsus pulueris prædicti.

Dosis eius, drachma semis, sumta in vino, vel brodio; vel in conserua quadam appropriata. In usum etiam venire potest mistus sali communi, ita ut in cibis condiendis illius vicem subeat. Confert in catarrho salso & vehementi, in phthisi, tusse, asthmate, hydrope, sumtus mane in brodio carnis scrupuli pondere. Præseruat à venenis: & si de veneno hausto adsit suspicio, sumitur eius dosis una, ut iam dictum est, in vino vel in

alio liquore. Pestis tempore tam præseruationi quam curationi inseruit, sudore procurato. Pleuritidi, seu puncturæ vehementi remedio est, cum aqua scabiosæ, vel Cardui benedicti: & si calor ægrum non premat, cũ vino. Quo casu si sudor insequatur, nullo modo is impediendus est: imo in febre acuta ardente, dicta alias febre Vngarica, prouocando sudorem vel maxime iuuat.

Præparatio in Electuarium.

℞. Carnem viperarum occisarum, & lauatam, ut supra, in frusta scinde; tum tigillo impone, affusa aqua vitæ bona, eam incende dum in pultem caro redigatur, & bene cocta sit, spathula lignea eam agitando, donec aqua vitæ incendio absumta sit. Pultem ita coctam cola, & in mortario probe contunde. Tum ℞. huius carnis viperinæ ℥ iiij. sacchari candidi optimi ℥ ij. vel iij. Fiat secundum artem confectio cum mucilagine tragacanthi, postea cum aqua cinnamomi ad vij. vel viij. guttas, ut habeat odorem. Dosis scrupuli unius.

Puluis viperæ in Magisterio.

℞. Pulueres carnis viperinæ, solue in spiritu vitrioli in calore cinerum, donec sint soluti: solutionem præcipita cum oleo tartari: postea ablue bis vel ter cum aquis cordialibus. qui puluis erit albissimus. Dosis granorũ vij. vel viij. ad xij.

Præparatur etiam hoc modo: Vipera occisa, & diligenter lauata, tum excoriata & exenterata, siccatur linteo, & in frusta discinditur, quemadmodum quoque cor & hepar: dein puluis scordii in umbra probe siccacatus ipsis inspergitur, frustaque, pane ex furfure tritici, qui iam ante furno immissus fuerat, & fere coctus sit, includuntur, foramine piastræ, ut vocant, vel ducatonis latitudine in pane facto, micisque exemptis, in

qua-

quarum locum frusta illa reponuntur: tum tessella, quæ excisa fuerat, foramen clauditur, rimis pasta probè oblitis, sicque furno, post extractum panem, calore satis temperato immittitur, ibique stare sinitur, usquedum dicta frusta puluere conspersa probabiliter possint pulverizari, quod fit in mortario lapideo. Seruatur in vase probe clauso, diuque ob efficaciam scordii conseruatur, quod ipsi maiorem virtutem addit. Nactus est illum à P. D. Horatio Morandi Monacho Vallis Vmbrosæ, qui eum summopere laudabat. Idem ille dixit, fel viperæ, vulneri impositum quod canis rabidus inflixit, ei mederi.

Viperarum puluis mirificus, in venenis, maligna febre, morbillis, à D. Michaele de Fabiis Leiden. Medico Romæ degente.

Luna crescente ac in signo Leonis constituta, Sole vero in Geminis, aut itē Leonis signo viperas agrestes recenter captas abscissis capitibus exenterabis: sic exsiccatas contundes, ac in subtilissimum pulverem rediges, hac, si placuerit, lege, ut pro qualibet futura dosi terna sint tam corda quam iecinora, aut quia fortassis molesta foret humorū distributio, aggregatim permistis ac contusis omnibus, ac in puluerem redactis. Dosis erit à scrupul. ij. ad drachmam j. verno præsertim tempore post purgationem modicam. Conseruatur puluis in vitreo vase, ac in loco aridiori.

Pilulæ de viperis, cum Balsamo Orientali.

Mirabilis efficaciæ tam contra venena quam contra alia mala, ut infra dicetur: quarum descriptio data fuit D. Cardinali à Monte, à quo habuit D. Ioannes Faber Agens Romæ Episcopi Bambergensis, simpliciumque pro-

professor Pauli V. & Vrbani VIII. Summorũ Pontificũ.
℞. Viperas quot vis, cum sunt in magno vigore, iis caput & caudam simul amputa, ne torqueri possint, & statim proiice in aquam, ibique mori sinuntor, deinde excoria & exentera. Aduerte autem ne illis fel rumpatur: quod si rumperetur, abiice totam viperam. nam felli venenum inesse creditur. Cum exenteraueris, exossa, carnem quæ restat linteo bene sicca. Postea ℞. panem ex furfure tritici in furno bene coctum, non ustum, & tessella crustæ eius sublata, excaua, tantum medullæ extrahens ut carnem viperinam capiat: mox repone tessellam corticis panis ibi, unde extraxisti, & glutine facto ex farina & aqua rimulas diligenter illine, & repone in furnum, donec viperina caro siccetur, ut contundi, & in puluerem redigi possit. Cum caro bene sicca erit, abiice panem, carnem serua, & pulueriza. Ex hoc puluere fac pilulas ciceris magnitudine cum opobalsamo orientali albo liquido & optimo. Has pilulas tanquam rem pretiosissimam seruato in lignea pixide in puluere cinnamomi, ut humiditas exeat. Nã pilulę 3. qualibet septimana stomacho ieiuno quatuor horis ante prandium sumi possunt: quæ vitam producunt, bonam valetudinem, visum, & iuuentutem conseruant; renes & uniuersum corpus iuuant: mire venenis, putredinibus, catarrhis, podagris, resistunt. Vsu harum pilularum præparatarum à Medico Cynthio Cleinensi D. Alexander, Cardinalis Vrsinus, patruus eius qui hodienum viuit, à maximo catarrho, qui ipsi oculos, genua, & crura infestabat, principiumque podagræ esse credebatur, liberatus est, sanitatemque pristinam recuperauit. Pilulæ istæ operantur egregie, si earum usui primo purgatio lenis, corpori eius, qui illis uti debet, cõueniens, præmittatur. Cardinalis prædictus quauis septimana duas sumebat, singulas pondere xij. granorum, nõ ultra. Inuoluebat eas pulueri cinnamomi, quo melius conseruarentur. Cumque illis uteretur, guttu-
lam

lam unam vel duas aquæ cinnamomi cochleari infundebat.

Theriacale Principis ANHALTINI.

℞. Viperas, quibus abscinde caput & caudam, & detrahe pellem, ut artis est: eas exentera, & diligenter cor cum hepate reserua: optime siccatum, & detersum linteo corpus in clibano tepido sicca, post exemtionem panis, lentissimo calore, ita ut reduci possit in puluerē album. Cor & hepar eodem modo sicca & pulueriza. Puluis erit rufus, & saporis minus grati, licet non omnino ingrati. Dosis est drachma j. in quodam liquore cardiaco, in vino secundum vires. Puluis albus melior ad præcautionem: rufus potentissimus ad curationem. Habuit Princeps hoc remedium à quodam milite gregario ex Hungaria redeunte, qui libenter omne venenum assumebat, arsenicum, sublimatum, omniaque acerrima: quod mirandum, imo et aquam fortem se bibere velle dicebat, asserebatque sufficere, si semel tantum singulis septimanis sumeret, ad præcautionē. Narrauit mihi historiam princeps de quodam hospite rustico, cui cum vellet iste miles hoc secretum aliquot taleris vendere cum iactatione virtutum, clam hospes misit in militis poculum arsenicum, à quo cum nullo pacto post aliquas horas lædi videret, nunc inquit tecum libere paciscar, emitque secretum 25. taleris. Dixit mihi princeps, se sepius canibus exhibuisse, post napellum, arsenicum, sublimatum, felici ac vero successu. Item, se habere medicum, qui coram ipso deuorauit arsenicum, et sumto hoc remedio mansit incolumis. Item iuuenem quendam, magnatis alicuius familiarē, cum domino suo pertenderet imo asseueraret, certam esse et exploratam virtutem istius antidoti, pro qua poscebat nummos, exutum, suadente et hortante milite, à quo iste iuuenis remedium emerat, arsenicum deuorasse, à quo calorem in stomacho sensit, et post aliquot

horas

horas subsultus et conuulsionem in brachiis. Tandem tamen assumpto remedio euasit, sanusque et illæsus permansit. Coram me utrumque puluerem comedit princeps, ego etiam post ea degustaui. Vide Angelum Baldum de Vipera. Illustrissimus D. Di Rodi descriptum nactus est breue mendosum directum ad Serenissimam D. Christinam Lotharingicam Magnam Ducem Hetruriæ de usu carnium viperinarum: quæ dissertatio, ut apparet, quodammodo translata est in tractatum de effectibus mirabilibus carnium viperæ; quibus corpus sanum et à venenis securum conseruatur, iuuentus prolongatur, senectus retardatur, multi morbi incurabiles pelluntur, cum aliis effectibus mirabilibus, Italice editum à Carolo Pannicello Medico et Philosopho, ad Serenissimam D. D. Christinam Lotharingicam Matrem Magnam Ducem Hetruriæ. Florentiæ 1630. Typis Simonis Ciotti, permissione Superiorum. Hic est titulus Tractatus in septendecim capita diuisi, in quibus singulatim agitur de usu carnium viperinarum, de ouis gallinarum quæ illis fuerint nutritæ, et de pulueribus ex viperis confectis. Tractatus est paginar. 103. Dissertatio autem manuscripta, erat Medici Puntæ, qui prædictæ Serenissimæ D. inseruiebat.

Tractant fuse de hoc viperarum puluere, Andreas Libauius, Syntagm. arcan. parte dicta Pharmaceutica, Quercetanus in Pharmacopæia Dogmatica, Ernestus Burgrauius in Pyrotechnia, ubi tradit modum differentem ab eo, quem tradidere Zacharias à Puteo, et Fellius, in Claue medica rationali Spagirica et Chirurgica, de Stranguria, Pruritu et Herpete exedente, impressa Venetiis, in qua docet non solum quomodo sint parandi isti pulueres, sed et quomodo istis nutriendi sint pulli, ut horum esu effectus mirabiles sentiantur; & tandem Osualdus Crollius in Basilica Chymica.

DE PVLVERE QVI FIT EX SERPENTE, ET DE VIPERA. CAP. X.

E Sebastiano Bassone in Libro de Actione, Artic. 4. 5. 6.

IAm non fuerit intempestiuum, ex hac nostra positione, quam uniuersa natura facit luculentissimam, causam scrutari, cur prędictus puluis serpentis cõtra venena tantam virtutem possideat. Neq; enim id fieri putandum est per attractionem, ut in illis quæ Articulo Secundo retulimus: quasi venenum à veneno prolectetur: quando constat carnes huius serpentis & viperæ exsecto capite & cauda esse saluberrimas prorsusque veneni expertes: cuius quoque si causam sciuerimus, petiti rationem haud obscuram habebimus. *Art. 4.*

Norunt veri Philosophi, quid sit balsamum illud naturale, quo terra omnium parens impręgnata est, in quo quidem balsamo magnum est secretum. Huius prę omnibus vipera & coluber tantum participant, ut vi eius omnia noxia pellente exuuias quotannis deponant, nouaque pelle induti veluti renascantur, aut certe iuuenescant: quod nulli alteri animali concessum est. Porro serpentis frigiditas est manifesta, quæ, ut de adipis, auri, cæterorumq; mineralium creatione diximus, spiritus tenuissimos erumpentes coercet sub cutem, ubi nouam construunt; adeo ut facile vetus exuatur. quæ, quoniã ex eiusmodi spiritibus etiam ex parte cõtexta est, sic deposita non paruam virtutem retinet. Iam ut causam cur venenum habeat serpens indipiscamur, ea duplex est. Pluribus enim rebus preciosissimis excrementum lethale cognatum est; quod & serpenti conuenit: hæc est prima. Et quæ sunt optima talia nõ euadunt sine exquisita purgatione: hæc est secunda. Sed expositione hoc postremum indiget. Vnde, inquã,

hæc accurata noxiorum expulsio tale venenum procreet? Videtur potius contrarium. En. Pellis igitur frigiditate & natura talem excretionem repellente, dum omnis illa colluuies amandatur antrorsum, qua pori ac viæ magis patent, fit, quod in alio quouis animali contingeret. Quid? Finge, quæ in homine sunt noxia, quęque per totum corpus dispersa sunt, ac per cutem reliquosque meatus exeunt, in unum locum coire, diutius paulatim concoqui. Quid futurum speras, ubi maligni illi spiritus in unum congregati, lentoque calore adiuti maiora impedimenta per concoctionem exegerint? Si humores excrementitii, dum egeri nequeunt, putrescentes facessunt in virus; quid hic noxiorum omnium ex omnibus partibus in unum confluxus? Ergo iã habes, quomodo, quæ in serpente maligna per totum corpus disgregata, atque inde libere per cutem quaq; versum excuntia nullum sui sensum præbuissent, dum in os veluti in sentinam collecta, non aliam quam per dentes viam moliuntur, veneni vim ibi acquirant. Qui enim maligni vapores per cutem expirare nequeunt, dum laxiores, qui in anteriora ducunt, poros sequuntur, extremo dentium, maxillarum, aliorumque ossium veluti septo cohibiti quiescunt, donec ira exæstuante exciti per dentes exeunt; quod à serpente morsi experiuntur. Cæterum quam facile vis eorum ab ambiente frigore sopiatur, testatur eorum, extincto serpente, extinctio. Vnde Gal. testis est vinum, in quo vipera mortua sit, præsentissimum aduersus lepram esse remedium, nedum venenum.

His expositis adhuc anceps sum, an quemadmodum sal illud seu balsamum Naturæ e colubro venenum omne per dentes expellit, ita assumptum in corpus humanum ac per membra diffusum veneni sit impatiens, quod propterea citius expurget. An vero quemadmodũ de bufone, scorpione, capite etiam ipsius colubri applica-

to diximus, hic puluis humidũ, quo destitutus est, cõgruum reuocans, hoc venenum alliciat, cum quo discedat e corpore. At si hoc sit: nulla videtur ratio, cur totus coluber perpetuo veneno non madeat. Si enim grauissima venena sublimati, arsenici, & napelli, velut amica & familiaria hic puluis prolectet, quidni cũ erat in serpente venenũ retinebat ut amicum? vel quid illud est, quod in serpente viuo venenum excernebat? Est spiritus quidem igneus, sed frigido rite tẽperatus, quem naturæ balsamum vocauimus. Qui quidem spiritus ita compactus principium motus est in re quauis animata. Possim dicere calorem natiuum cum humido coniunctum. Superius declarauimus, ut pugna sit inter hoc calidum & humidum: quamdiu calido exitum moliente, ac propterea humidum dissipante, illud contra humidum aduentitium atque auxiliare accersit, sibique copulat. Quod si non debita fuerit inter hæc contraria proportio; sed calidum plus dissipet, aut contra humidum plus attrahat, quam debeat; ita ut vel nimia ignis violentia humidum citius absumatur, ac proinde euadente calido res extinguatur, vel ex aduerso humido nimium exuberante calidum strangulетur: tale compositum ex igneo & humido non vocatur balsamum, sed illud in quo alterum contrariorum altero legitime temperetur.

Talis igitur in serpente horum contrariorum proportio, ut, cum valde sit frigidus, eius calidum non expellat, nisi quod noxium est; idque per dentes, ut diximus. Mortuo vero colubro igneum illud extinguitur, itaq; humidum liberius fit, ut humidum aliud prolectet. Atque hæc causa est, cur exsectum caput serpentis, emisso sanguine, in quo potissimum calor vigebat, spiritibusq; illis feruidioribus solutis, si applicetur, humidũ, quod superest, in eius quod effluxit supplementum, venenum ex parte vulnerata proliciat. Simili ratione pinguedo serpentis illita venenum attrahit. Longe vero

maiore, si serpente arefacto atque in puluerem reducto humidum supersit paucissimum, quippe venenum quod est prope similis naturæ longe potentius attrahit, haud secus atque terra arida auidius humorem allicit, quam humida.

Ergo meo quidem iudicio fallitur Quercetanus, cũ in sua Pharmacopœa Restituta hãc talis pulueris efficaciã tribuit balsamo naturali. Si enim tanta inesset in eo puluere balsami naturalis virtus, vires prostratas sũmũ in modũ restauraret: quod minime facit, cum eius vis in venenis proliciendis consistat. Extincto, ut diximus, illo spiritu igneo, qui è serpente venenũ abigebat, id tã facile se recipit ad carnes serpentis, quã sudor. ubi spiritu exhalato refrixit, in corpus reuertitur, unde calidum illud ipsum auexerat. Tanto vero promtius se recipit, quanto magis ab humido relicto in consortium appetitur. Demum tale humidum relictum in serpente tanto auidius simile attrahit, quanto ipsum paucius est, ut videre est in omnibus siccissimis, in quibus modicum humidi, quod superest, humores potenter ad se rapit. Atque hæc est ratio, cur puluis eiusmodi venenũ potentissime proliciat. Verum quæras merito, si humidum serpentis attrahit venenũ ut simile: quidni ipsum est venenosum?

Art. V. *In quonam sita sit veneni natura.*

Venenum, ut alia, constat ex contrariis, sed in veneno potentissimis. Quemadmodũ in succo papaueris ostendimus, aliisq; plurimis, quæ referre longum esset. Si veneni parte sulfurea igneum rei soluente, eiusdem pars frigida frigido rei iungatur, fit breui tempore totius caloris relicti extinctio aut suffocatio, ut de papau. succo diximus. Sin veneni calido agente humidum ambiens pertinacius sit, non cedat, sed ad se rei humidum asciscat, soluitur partis animalis geminus calor humido abscedente. Hic vero calor liberius grassans veneni calido vires auget, contra quas humidum,

ut se sustineat, pergit auidius corporis humidũ ad sese pertrahere. Cuius quanto promptior est cessio, tanto effusior est calidi soluti vis, quæ ferocienti veneni sulfuri pabulum aggregeretur: atq; hunc in modum, venenum, depasto corpore, per omnes partes propagatur. Ergo magnũ discrimen est inter hoc & primũ. In illo namque calidi humidique facile est diuortium, ita ut sulfureum veneni solutum, corporis, quod inuadit, calidum soluat; humidum vero veneni corporis humido facile coeat. At in hoc veneno humidum est tenacius, adeo ut, quamuis urgenti calido non cedat, corporis humidum in societatem alliciat. Itaq; primi illius veneni calido partem aliquam calidi animalis soluente, reliquus calor a prævalente humido frigidoque suffocatur, idq; sine magna contrariorum colluctatione. In hoc, vero dira contrariorũ pugna crescit diutius, dum quo magis urget sulfur veneni, eo magis instat eius humidum animalis partes humidas sibi adiungere.

Est tamen hæc inter utrumque conuenientia, quod utrumque ex partibus constet contrariis, quarum actio contraria hanc inferat corpori perniciem. Solue hæc contraria, iam nullum nisi in magna copia corpori afferunt incommodum: quin si parua in quantitate, maxime vero aliis immixta, sumantur, leuamen non exiguum corpori sint allatura. Sic nempe modicum olei vitrioli, vel sulfuris, aliorumue, quæ prudens prætereo, licet summe calidum, in plurimis corporis humani morbis desperatis præsentissimum est remedium. Sic eorum una aut altera gutta febres ardentissimas vel pertinacissimas soluit, non sine miraculo. Quamuis hoc oleũ in maiori copia sumptũ notabile corpori detrimentum afferret, vel etiam uniuersale illius incendium excitaret; sicut videmus moderatum calorem ignis admoti ambustis conferre, qui nimius augeret ambustionem. Debitus namque calor soluit ignẽ, qui alioquin in parte ambusta sæuiret impeditus. Sic o-
lei

lei talis sulfur efficacissimum in corpore calori erratico viam aperit, qua facilem nactus exitum cessat in corpore tumultuari; copiosius tamen corporis succum depasceret.

Huius dogmatis inter alia stibium nobis fidem facit, quod quidem sincerum est violentissimum. Imperiti quoniam id combustione vident lenius, existimant eius malignitatem in partibus, quæ euaporant, latere. At contra ex stibio crudo ac sincero elicitur aqua: quæ sola ac pura longe melior est, quam quisquam credat inexpertus, imo caret illa malignitate, quæ remanet in illo stibio, ex quo protracta est: ex quo rursus alias prolicias partes expertes malitiæ, tandemque quod superabit, vitio carebit. Itaque illius massæ, cuius pauca grana ingentem corporis concussionem mouebant, nullam partem extrahas, quæ rite sumta magnũ corpori non afferat leuamen. In quo igitur veneni illius natura consistebat? Nimirum in tali partium proportione. Sic nempe, ut familiaribus utamur, plurima seorsim optima sunt, ac palato gratissima: quæ si confundantur euadant molestissima.

Ergo ut ad propositam quæstionem reflectamus orationem, quærebatur cur carnes serpentis, quæ venenum ut simile proliciant, non sint venenatæ? Respondeo, humidum eiusmodi carnium simile esse humido veneni, ac idcirco ipsum adsese allicere; calidum vero, quod in illis carnibus restat, veneni sulfuri nequaquam consentire. Idcirco minime mirum, carnes illas non esse venenatas, in quibus non sit calidi humidiq; proportio, qualis ad venenum requiritur. Quin repugnat nihil, dum carnium eiusmodi in corpus ingestarum humidum facit humidi venenosi attractionẽ, aliquas partes calidas ex veneno ad corporis calidum transire, cumque illo fœdus pacisci ad noxiorum expulsionem. Quod quidem de calido huius alexipharmaci non obscurum est, ut ab humido proprio

re-

relictum cum animalis calido ineat societatem, ac quicquid nocet, euacuet.

AVCTARIVM OPERIS.

Ad Partis Primæ Caput Quintum
IOANNIS BAPTISTAE CAPVCII
Thurii Coriolanensis eximii Medicinæ Doctoris Exercitatio:
An, & cur, ubi maximum Venenum, ibi & maxima Antidotus.

PRima huius problematis pars videbitur iuratis illis veterum, recentiorumue sectatoribus, vel omnino superflua vel temeraria; siquidem ii ab Auerrhoe mutuati sunt periculosum illud enunciatum: Famosum impossile est esse falsum. Nobis vero atq; aliis, quibus citra Socratis, citra Platonis iniuriam, ipsa veritas nuda potius, quam aliena commendatione fucata semper placuit, non indigna & disquisitione, & resolutione visa est. Etenim si absolute & implicite dixerimus; ubi venenũ ibi alexipharmacum subesse, obiiciet non sine ratione quis, pleraque simplicia omnino venefica nullã prorsus antidoti scintillam intra se continere. Quid enim à lethiferi Napelli, siue frondibus, siue radicibus, aut eius flore vitale ex rhizotomo? petas quid ab Aconito pardalianche, quid à venenoso fungo, quid à pessimo bufone, cuius cinis suspectus præter aliorum opinionem fuit celeberrimo trium Cæsarum Archiatro Cratoni? Quinimo nullum è vegetabili familia, inquies, reperire est venenum, quod antidoti secum coniunctionem patiatur. Quę enim à Clarissimo Seuerino recẽsentur veneficæ herbæ, quibus etiam in medicina facienda utimur, non tales dicimerentur stricto nomine, sed largo, quo pharmacum omne validum nostrę natu-

rę venenū dicimus. Id quod videtur etiam innuisse Cardanus Lib. 2. de Venen. cuius rei rationem ab ipso non traditam nos talem forte adinuenimus. Scammonium nempe (quod instar sit omnium) validum pharmacum vere venenum non esse: siquidē, licet nimia purgatione corporis humores resoluendo hominē tandem perimat, hoc non venefica vi, sed cathartica facit, quæ in illo vegetior est, quam in rheo, & manna; quæ veneni nota nō adhuc infamia euasere. Confirmat hoc & vulgaris Scammonii usus, qui temperat energiam illā mercurialem, & imminuit, non abolet. alioquin inutile omnino esset. At quod vere venenum est, neq; pręparari, neque cicurari potest. Idem de arrhenico dici debet, cuius in butyrum redacti virtus, non alia est specie, ab illa, quam ipsum integrum, crudumque habebat; sed illamet ipsa corrodendi vis, vel exedendi, remissa tamē, & humano usui accomodatior. Id quod obscure, ut sui moris erat, acutus ille, sed barbarus naturæ genius Theophrastus Paracelsus lemuribus suis demonstrasse videtur in Libro Paramiri; vbi ens veneni à quatuor aliis entibus omnino diuersum posuit, quorū proprium est, ut unum in aliud non transeat. Quod neque Bertinus intellexit; neque tolerabit vulgaris schola de rerū transmutationibus, & generatione inutilia & falsa quotidie commenta. Verum enimuero si propinquius ad rem ipsam introspiciendam accedamus, quę hucusque in dubitationem allata sunt propositioni Clarissimi Viri non refragabuntur, dummodo illa penitiori sensu capiantur. Non enim intelligendum est, ut antea negauimus, ipsummet veneni ens præparatione aliqua posse humanæ incolumitatis præsidium fieri, ac proinde verificari, ut unde venenum, inde exurgat Antidotus: sed in unoquoque misto heterogeneo, in quo talis venefica vis reperitur, in eodem illo necessario occultari eiusdem venefici principii contrarium, quo è vinculis suis soluto, nihil efficacius excogitari pos-

possit ad contubernalis hostis excidium. At inquies si est in Napello napellini virus antidotus, cur eiusdem radice epota perit homo, non sanatur autem à coniuncto alexipharmaco? cur tot excogitata transmarina remedia, & ex rubro mari inani fastu, ut cũ Plinio dicam, asportata peregrina præsidia, si præstantissimũ, & omniũ generosissimum in eo ipso inuenire datur? Respondeo, (atq; hisce satisfactũ putabo secundę problematis tis parti) in venenatis mixtis sua naturali crasi consistẽtibus plus posse venenũ, quam coniunctum alexipharmacum; sicuti in melle ipso plus obseruatur palato dulcedinis, quam corrosiuæ aciditatis, qua tamen neque caret, neque eget, ut ex vitali anatome per spagirica instrumenta autopsia comprobatum est. Perdit igitur homines napellus veneno, suo non curat antidoto. Quia hominis Archęus venenoso illius multo sulfuri & volatili succumbit cito ob spirituum tenuitatem: nescit vero nequicquã ex eodem parem antidotum illico pręparare, & in sua vi illam exaltare, adeo ut veneni operationem vel infringat, vel retardet. Id quod Archæus muris, qui napelli radices depascitur, bene callet, & quod mirabilius est tenuissimæ muscæ, quę illius floribus victitat, mechanicus spiritus. Neq; vero, quia Hippocrates atq; Gręci omnes vini spiritum & ardentem aquã non viderunt è vino abstractam, quis mendax haberi potuisset, si vitali anatomia instructus demonstrasset necessariis rationibus illam è vino per accõmodata vasa elici posse. Ita neque temerariæ doctrinæ iuste ego accusari possum, si defendam tale quid alexipharmacum in se Napellum habere, quod ipsius veneno apprime aduersum sit, si neque in vitro, neque in pixide illud ostendam; dummodo necessariis argumentis sic esse posse, & debere demonstrauerim. Quid enim amabo muri illi Napelliuoro egregiam illam vim contra napelli venenum largitur, nisi idem & napellus? At quæ napelli pars, ni illa, quam diximus alexipharma-

ca, destructa, vel separata venenosa? Finge enim talem non esse, dicasque ex venefico napello carnem, ossa, sanguinem, totumq; animalculum illud sibi præparare alexipharmacum: quia talis nempe est muris calor, talis facultas, talis anima, ut virulentũ atq; letiferũ trãsmutet in salubre. Nugaberis. Ni etenim arcana illa separatio fiet, ficta hæc transinutatio non sufficiet, quin venenosus etiam mus adolescat. Non enim tanta est viuentium facultas, ut obuium quidquid arripit ad libitum vertat & transmutet. Neque porro unum omnia sunt, ut Anaxagoras dicebat, neq; quodlibet ex quolibet, sed tale ex tali, determinatum ex determinato. Neque etiam verum est quod publice passimque in Medicorum subselliis declamatur, à calido nempe iecore bilẽ generari, quæ humor est amarus, luteus, à sanguine diuersus, ex eadem puta lactuca, ex qua temperatum alias iecur nihil tale prius conficiebat: siquidem amarus succus ubi in alimento paucus est, in unoquoq; hepate paucus separabitur, (non generabitur) atque etiã in flagrantissimo non copiosior erit. Cuius paradoxi fidẽ non suspectam habebit ille, qui hermetica analysi instructus penitiora naturalis Philosophiæ introspexerit, & veritatis partibus (non authoritatis) stabit; cuius magister sensus est. Id quod nos alias luculentius forte demonstrabimus. Adde quod Hippo. habemus 6. Epid. Sect. 5. dicentẽ nutricem elaterio bibito puello purgationẽ promouere, quia post concoctionem ea pręcipue quæ valida sunt subdit Gal. priorẽ vim retinent, usquequo totalis illa separatio ubi fieri debet potestq;, non fiat. Celebris est historia illa de venenata puella Alexandro oblata. Multi & sunt qui viperarum venenum è partibus venenatarum buprestium conflari autumant. Idem igitur de moschi mure dicendum esset, si napellus nihil præter venenum haberet: si mus peculiari alchymista careret, qui mirabilem illam separationem instituit salubris à letifero. Hæc enim dico requiruntur

ambo-

ambo, ut admirabile hoc opus fiat. Insuper si talis est ex se muris facultas producendi antidotum, & è cibo, quo ille vescitur, nō fit, cur, si alio alatur cibo, non remanet? cur non accusatur insaniæ natura, quæ innocētissimo animali de periculosissima esca prouidit? Tutius erat alexipharmacis, & bezoardicis herbis musculum alere, quibus Indicæ capræ, quæ bezaar lapidem generant, victitant, ut post alios refert Doctor Oglime, Clarissimus Gallic., & noster Archiater: ni sagax illa natura in paruo hoc animali industriam, & suæ potentiæ vim patefacere voluisset, demonstrata in humanum genus ampla beneficentia: ut si accusanda illa esset ob productum venenum, laudanda statim & colenda esset ob exhibitam tam mirabili modo contra illud antidotū. Oportuit igitur moschi murem napellini veneni antidoto napello vesci, atque Archæum talem habere, qui valeat venenosum sulfur à commansa radice separare, & balsamicam illam salinam essentiam à suo contrario solutā exaltare, elaborare, & in præstantissimum vitę humanæ subsidium aduersus domesticum virus deducere. Neq; hoc mirū, cū ex eodem flore apis archæus dulcissimum nectar exugat, araneus autē pungentissimum venenum. Neque nouum videatur dogma, cum adsertorem habeat diuinum Hippocratē Lib. de Natura humana; vbi ait, adesse in terra salsum acidum, amarum, & dulce, & omnigenum, trahere verò unumquodque, quod sibi familiare est. Atque illud est quod iugiter Medicorum schola inculcat, simile à simili trahi, foueri, nutriri: utpote quod osseum est in sanguine ossibus apponi, quod hepaticū hepati, quod spirituale facile conuerti in spiritum: quam operationē recentiores Naturæ mystæ magnetismum dixere. Sed non est hic nobis subsistendum; imo potius intrinsecus penetrando disquirendum est, si quæ in hac humanæ ignorantiæ caligine veritatis lux affulgeat, ut causam & rationem inueniamus, cur posita est simul cū Napel-

lo veneno antidotus, quam quidem adæquate vulgaribus Philosophię principiis diffiterer prorsus adinuenire. Adeunda nobis igitur sunt spagirica oracula, apud quæ Axioma hoc legimus. In quocumque mixto excellens aliquod ex tribus manifestum est: in eo necessario aliud delitescit principiũ egregiæ virtutis. Est exempli gratia in ipso opio manifestum sulfur narcoticum, cuius specifica actio est, spiritus addensare (nulla hîc, vel frigoris, vel caloris petitur energia) & proinde euacuationes omnes sistere. At si penitiora opii vulcanico igne lustraueris, salem reperies vitriolatum, qui enormes vomitus concitare aptus est. Obseruatur etiã ab ignauo palato piperis acrimonia, quam caloris sobolem vulgares faciunt. Gusta etiam eiusdem oleum per vesicam destillatum, dulce quid percipies; & si Hartmanno credimus parasti frigidum hepatis medicamen; interim ipsa acredine neque diminuta, neque abolita, sed in ipso recremento adhuc latitante, quod olim ingeniosissimum & egregium Doctorem Medicum illustremque Theriacopœum D. Donzellum traxit in admirationem. His adde etiam, quod quanto magis in heterogeneo aliquo corpore principium unum exaltatur in manifesto, eo magis in occulto alterum. Sicuti enim è china radice, in qua in manifesto nullum videtur excellens, in occulto nihil pretiosam reperitur; in vino vero, quo generosiori, aut spirituosiori, eo maior acidi tartari, quẽ vulgo dicimus, & fixioris in illo copia recondita est: ita & in maxime venenoso mixto, maxima & intẽsissima in occulto vis alexipharmaca delitescit mixtionis lege, quã occulte Hipp. Lib de Nat. hum. nu. 7. & de Vet. Medic. num. 24. expressit. Ait enim ibi sanitatẽ in temperie cõsistere. Hanc vero facere, ubi amarũ dulci, acerbum acri optime immixtum est: adeo ut nihil eorũ exsuperet, & nulla excellens qualitas sentiatur. Contra vero ubi unum alteri præponderauerit, quod fit ubi ab altero se secreuerit, tunc morbum adesse. Sic porro in

mixtis. In quibus enim experimur intensam qualitatem vel balsamicã, vel venenosam, necessario concludimus, nullam esse contemperationem, & refractionem. Proinde uti valentissimũ erit venenum in manifesto, sic infracta erit antidotus in occulto. Contra vero in mixto illo, in quo egregia vis & energia non obseruatur, ibi omnia sub vinculo amicitiæ & contemperationis mixta sunt: in quibus neque venenum, neque antidotus inueniri licet. Concludamus igitur, non creasse Altissimum absque bezoartico venenum, neque alexiterium siue viru, atque mixta quot lethifera sunt, ea intra se antidoti scintillam aliquam habere: quæ si optimum adinuenerit separatorem, possit supra omnia alia alexipharmaca coniunctum extinguere venenum. Atque his Clarissimi Viri propositionem confirmatam suo robori reponimus parati contrariis rationibus, ubi validiores & veriores fuerint, succumbere, ubi futiles & logicæ, condigna responsione occurrere.

Clarissimo Viro THOMAE BARTHOLINO *Gasparis Filio Marcus Aurelius Seuerinus Salutem. Patauium.*

QVod hebes quidem iudicium meum dubiis in plerisque quæstionibus per sæpe consulas, Bartholine solertissime, video iam honorificentiæ tuę proprium characterem. Quid enim ego sus Mineruam? Nam neque admirandam ingenii tui lucem ac perspicaciam hic dicendo equidem attrectem; tum ne hanc infantia ipse mea turpiter detrectem; tum ne videar virtuti tuæ palpum dare. Verum quantumcunque ineptus modo morigerus suam hanc quæsito paro responsionẽ. *Neossotrophii tota maceries opere tectorio leuigatur extra intraque, ne feles aut vipera perrepat.* Verba sunt Iunii Moderati Columellæ Lib. VIII. de Re Rust. Cap. XV. proposita. In quibus Petrus Victorius vir in castigandis bono-

bonorũ autorũ codicibus exercitatissimus in Adnotation. ad Colum. recte visus est sibi suspicari mendũ subesse: quod reptãti alioqui natura viperæ minime cõsentiat in columbarii pullos aspirare: quod opus priuatum est animantium, quæ unguibus in sublimes conscensus niti queant. Sic accomodate pro *Vipera* substituendum voluit *Viuerra*, quæ Latina vox id valet quod γάλη Græcè. Aduersionẽ quidẽ principio sagacem, & ingeniosũ certe commentum. Verum si condonent id liberi à perturbationibus manes, lubricum, ac facile, idest, quod non expendit cuncta, Victorii iudicium porro monstrabo; & quam rectissime constare sibi locum Columellæ, & vanam nullamque fuisse castigatoris restitutionem; quam tua, Bartholine, solertia mea quidem opinione funditus intuita, præcisa ad omnem modum interrogatione subodorata est. Primum enim te non latet fama, qua perhibetur fœtas mature viperas super arboribus ad partum conniti consuetas. quæ vulgaris prædicatio si falsa sit: attamen non fallent summatum quorumque virorum testimonia, quibus singulis aut omnibus insania sit obloqui, vel contra sentire. utrum amas rogo, iuniorum recentem experientiam, an indubitabilem veterum autoritatem? utrorumque nos utrãque producemus. E iunioribus cõfidis sedulitati Hieronymi Cardani, qui in Lib. 7. de Varietate plures, ait, viperæ super arborem serpunt. Varinus autem ex Scholiis ad Vespas Aristophanis, inquit, mures ac serpentes orophiæ dicuntur, quæ circa ὀροφὰς, hoc est ædium tecta versantur atque erodunt. Ante hos vero est consultissimus animalium indagator Albertus, qui viperã ramos arboris emensam cum pica pullos agnatæ defendente colluctatam narrauit. Venio nunc ad amplioris notæ viros, quorũ primus est Nicander, qui in Theriacis Draco, ait, auiũ omniũ nidos inuadit. Neq; vero te moueat suspicatio de alatis: nimirũ meminuit Aelianus Dracones, ut elephantis arborũ ramos ore decer-

pturis

pturis insidientur, in has prius serpere. Post Nicandrũ audi Philostratum in Apollonio, qui non obscure scripsit serpentibus conscendi sublimes auiũ nidos. Accedit Oppianus, qui Laur. Lippio interprete Lib. 5. de Piscib.

Et veluti serpens, qui tigno nactus ab alto
Altis est verna pullos sub tecta sonantes
Mactat, & occisos subicit sub dentibus artus.

Ab his non dissentit Ael. qui Lib. 8. de Animal. 13. de Iaculo serpente disserens, ait: *Persæpe etiam correpens in arborem ascendit*: Qui & alibi draconem mensa conscensa eputem commemorauit. Est & in Anthologiæ 1. 13. Epig. postremo Poëta, qui conscendentis in arborem aspidis meminit. Ad hos Constantinus de Agricultura Lib. 14. Cap. 5. *Serpentes non infestabunt columbarium, si in quatuor anglos columbarii inscripseris*. Id Adam rei non ignorauit Epiphanius, qui Lib. 2. Tom. 1. contra Hæreses narrat e Physicorum nescio quorum traditione myoxi, id est gliris, partos catulos à viperis venatione corripi. Qui glires præterquam in glandiferis, idest celsis arboribus non nidificant. Hæc Græci plerique. Cæterum Latinorum neque Terentius Afer istius facti non meminit in Phormione dicens; *Anguis per impluuium decidit de tegulis*. Sed & Plinius in Cap. XII. Lib. VIII. Histor. Natur. ait: *Mira animalium pro se cuique solertia est, ut iis una scandendi in tantam altitudinem difficultas. Draco itaque iter ad pabula speculatus ab excelsa se arbore inicit*. De Acontia nunc seu de Iaculo serpente sermonem serã. Recte Isidorus: *Exiliunt in arboribus, & dum aliquod animal obuium fuerit, iactant se super illud, & perimunt*. Et Albertus ait: *Acontias in arboribus latere*. Et alibi: *occultantur inter folia sub arboribus*. Et Vincentius Belluacensis: *Iaculus est serpens, qui arbores subit*. Ita & Petrus Andreas Matthiolus in Commentario; & Solinus: *Iaculos ex arborum ramis vibrari vulgatum* dixit; alias vero: *Iaculi arbores subeunt*. Et Luc. Pharsaliæ nono:

Ecce procul sæuus sterilis se robore trunci

Torsit

Torsit & immisit, Iaculum vocat Africa serpens.

Verum aliis longe plurimis dimissis aduersus Petrum non aliis armis pugnare velim, quam suis ipsius, id est verbis Columellæ, qui non sinit imponi nec suaderi nobis aliud, quam quod modo dictum est in Lib. 8. Cap. 14. aiens: *In anserum struendis cellis seruanda sunt eadem quæ aliis generibus pullorum, ne coluber, ne vipera, felesue, aut etiam mustela possit aspirare; quæ fere pernicies ad internecionem prosternunt teneros.* Quo effato quid clarius? quãdo & coluber hic nominatur uti vipera, & quando etiã mustela similiter memoratur, quæ cum viuerra congeneris est. Neq; nostrę sententiæ minus facit locus Columellæ, in quo Victorius offendit. Nempe cum dicit Romanus author: *Neossotrophii tota maceries opere tectorio leuigatur extra intraque, ne feles aut vipera perrepat*; apparet his verbis leuigandam esse maceriem opere tectorio, ut per hoc recta (quod Varro dixit in 3. de Re Rust. Cap. 13.) id est leuis & polite incrustata sit: nam secus videlicet viperam per aspera correpere facile quiret. Igitur Victorio ne sua sibi opinio quid imponeret, vel ipsa Columellę verba fuerant satis. Quippe per aspera & scabra perrepere ascendendo rectè vipera potest; per leuia vero & polita non potest. Hæc quidem magni momenti sunt: verum longè maxima sunt, quæ mox subnectam; id est naturalia viperæ organa, & fabrefactę ad usum ascendendi particulæ. Siquidem adnotarunt prior Isidorus Hispalensis in opere de Originibus, & posterior H. Cardanus in Lib. 7. de Varietate Cap. 29. costis quasi cruribus, & squamis quasi unguibus uti serpentes ad incedendũ, ac sese quoquo modo deferendum. Quarum quidem squamarum fabricatio tam nobilis est, tam luculenta, ut Virgilius accuratissimus obseruator astantes appellarit squamas in hydro per hæc: *Vipera & attonitis squamis astantibus hydri.* Idest mea quidem interpretatione arrectis sic, ut quasi adstent, metaphora ex animatis & prouidis ad inanima

tra.

traducta; pro [astantibus] autem cum promptius dici fuisset [*horrentibus*] grauius fit argumentum nostrum, quòd electum est dici [*astantibus*]. Cæterum placuit Aeneid. XI. dici: *Arrectisque horret squamis, & sibilat ore*. Est igitur astantium squamarum epitheto energię plurimum, ut dixi. Nimirum serpentibus per antedictos autores surriguntur squamæ non aliter, quam histricibus spicula. Dixi de Serpentium ἀναβάσει, atque ad sublimia conscendendi facultate. Cæterum, ut longè superet admiratio; possunt & per semet rectas aliquãdiu se sustinere viperę. Nec me fallit Aelianus de Animal. Cap. 18. *Quibus surriguntur, ait, ita viperæ, ut extrema cauda nixæ rectas celsasque se constituant*. Tali ad unguem positu in nomismate Aesculapii insculptas apud Sebastianum Ericium legeris binas utrinque medias binas baculis suffultas; has quidem, ut ego interpretor, indicandæ minus integræ sanitati, illas vero absolutæ integritati. Sunt igitur indita instrumenta, & sese sursum attollendi, & in sublime ascendendi viperis: nam & cauda niti possunt. Audi magnum Albertum, qui ait: *Pareas est serpens, qui quasi totus erectus graditur super caudam, & partem corporis caudæ coniunctam*. Lonicerus item Nicandri Moluros serpentes interpretatur, quasi cauda ingredientes: & Aelianus alicubi Dracones, ait cauda ad terrã adniti, reliquo erecto corpore. Quin & complexæ viperæ mutuis inter se spiris in coitu venereo rectæ se sustinent, ut Abbatius in Lib. de Vipera Cap. 16. nec non obseruatores alii ferunt. Adeo nimirum metaphreno validi sunt serpentes. Quæ si perpendisset aut si nouisset Victorius, itemque illud Virgilii Georg. 3. certè summum; *Aut tecto assuetus coluber succedere, & umbræ*; haud quicquã hercules in codice Colum. emouisset, verum cuncta præter castigationem adornasset, & authoris prudentiam peculiariter explicasset. Quæ mihi per hanc epistolam edisserenda visa sunt, quatenus honestæ tuę, Bartholine, petitioni satisface-

re solennique tuę circa pulcras aduersiones sedulitati obsecundare libuit. Cæterum si quid in his desideres amplius, perpetuarum mearum commentationum occupationumque multiplicium angustiis id condones rogo. Præterquam tui amicorumue causa quicquam alieni subiecti subire non patior in præsenti. Ex aduerso nulla est tam obstricta, tam excellens gratia, quam tuę, Bartholine, comitati non habeam nunc, referendam vero & rependendam non seruem postero tempore, quòd nomen meum pro virili tueris. Obscurior equidem illustrari per viros autoritatis probatæ quid non amem, qui gloriolę dulcedinem & non vulgarem amo? Disertissimo Rhodio plurimam à me dic salutem, suadeque ut me non scribentem ferat, dum ei Messanensem Hortum Castelli reddendum curem. Fratris aduentum tui, eius credo quem abs te tertium nō adhuc cognoui, percupide opperior, tum ut hunc quidem priuate, tum ut te in eodem pernorim specimina Bartholinæ domus, simul etiam cum Bartolo, clarissima. Qui tres omnes feliciter valete. Cl. Viro Io. Veslingio plurimam meo nomine salutem imperti. Neapoli Idibus Octobris An. M. DC. XLIII.

SYLLABVS AVCTORVM

qui citantur, reſtituuntur, & explicantur.

Fran-

An-

SYLLABVS

Iu-

Rerum & Verborum memorabilium
INDEX.

B

He-

I

K

L

Ophiu-

pri-

T

Au-

Errata grauiora sic restituantur: literarum, & interstinctionum leuiora eruditus Lector sponte corrigat.

Pag. 3. Ad margin. *Corporis anguini termini*
5. Primum lemma transferatur in paginam superiorem.
33. fœdas
34. ad marg. *Beneficentia*
44. pulcrisequam
47. cum furore torquenti telum
53. nedum
62. Abrahamum Gorlæum
65. del. pag. 17. mox etiam Charybdisque,
69. accommodatæ
71. sublimatum,
72. encrasicholis, Lib. 7.
74. nostris &
75. persequenda est.
95. in quamlibet
106. potet;
112. valuerit Arabem Ad oram: *ouis*.
114. theriacopœi catenatim
115. suadentes
119. sub marmore
133. iræque diuinæ
136. absolute,
139. A Cæsalpin.
145. palustres uliginososq;
158. fieri.
159. *Athlantici Dracones Notandum, quod etsi*
161. enunciatum deleterium
162. Hofmannus,
163. ὠφελούντων.
176. del. vim
187. quam ut facessere
202. ἀυτογράφοις
204. exclusas matris comportati singulas à singulis,
232. spinarum
247. Thurium
248. ingesserit
249. Acontias, id est jaculatrix
251. clitellas.
263. πρᾶγμα.
aspersum
267. Horus Apollo,
271. nolensque festinaui
276. cum arteria
279. feræ
284. præceperint
285. edulia
285. dele, operatis.
298. insiti veneni suspectis.
300. affluxus est, aut
302. Lemma proximũ huc transferendum.
310. ducem
331. rabidi.
338. quid de
339. ampullis
341. Ad marg. dele *Primo* inferne;
343. lancinantur
344. Et Pontanus: Refer ad sequẽtem versum.
361. Parenthesis posterior dematur.
367. proca tarctica
382. de vsu Theriaces.
386. ἀντίστροφον
388. postmodum
389. lædi
398. verna tempora

401. allium
402. satisfecerint
403. In marg. *letale.*
414. quam
425. obsistendo,
426. *morsum curat*
similitudinis
427. temperaturæque
429. incomprehensibile
455. Ad marg. *Musica consonantia cur.*
456. In marg. dele *Retulit.*
457. Rod. in Lib. de Met. Micr. 4. c. 7. & Io. Bapt. Silu. Contr.
464. Cap. 14.
empyreuma
455. del. fine.
466. Dorycnium
467. granorum pondere
super omnia plane
469. testificatus est Ætius,
476. deplumationem, curaturus
491. seminis torrefacti
494. impetuosum mensium
499. caryophyllorum
511. rhizotomo petas?
518. accommodate
519. epulantem.
columbari Adam inscripseris.
Id rei
iter

In Syllabo Auctorum lit. P.
Iouinianus Pontanus.

Indici Rerum lit. I. add.

